

पत्र
२ अग्निपुराण

२६५

ASHA ARCHIVES

१ॐ नमो गणेशाय नमः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय नमः श्रियं सरस्वती गौरी गणेशं स्कन्दमीश्वरं
 ब्रह्माण्डं वक्रिन्मिन्द्रादीन् वासुदेवं नमाम्यहं नैमिषे हरिमीयानाज्जपयः शौनकादयः तीर्थयात्राप्रसंगे
 नत्वा गतस्तुतमकुर्वन् सप्तम्युवाचः सूत त्वं पूजितो त्वाभिः सारासारं वदस्व नः येन विज्ञातमा
 त्रेण सर्वज्ञत्वं प्रजायते सूत उवाच सारासारे हि भगवान् विष्णुः सर्गादिकृत्य भुः ब्रह्माहमस्मि तं ज्ञाः
 त्वा सर्वज्ञत्वं प्रजायते देवस्य ह्यणीयेदित्ये स च ब्रह्म परं वयम् देवि श्रेयसेदित्ये हि इति वार्थं वृणीश्रुति
 महं भुकश्च यैस्तथा गत्वा च नैषि सन्तम वासं नत्वा पृथुवन्तः सोऽस्माभ्यारमथाब्रवीन् ॥ वास उवाच भु
 कादेः शृणु सूत त्वं वशिष्ठो मां यदब्रवीत् ब्रह्मसारं हि पृथुनं मुनिभिश्च परापरं वशिष्ठ उवाच देवि श्रेय
 सवक्ष्यामि शृणु वासा खिलानुगं अथार्निर्मं पुरा प्राह मुनिभिर्देवतैः सह पुराणं परमाग्नेयं ब्रह्मविद्याक्षरं
 परं अवेदाद्यपरं ब्रह्म सर्ववैद्यमुखं वरं अतिनोक्तं पुराणं यदाग्नेयं वेदसमिन् भुक्तिमुक्तिप्रदं पुण्यप
 ठतां श्रुत्वा तानृणां कालानि रूपिणं विष्णुं ज्योतिर्ब्रह्म परापरं मुनिभिः पृथुतां देवं पूजितं ज्ञानकर्मभिः वशि
 ष्ठ उवाच संसारसागरोन्मारणाववदमहमने विद्यासारं यदिदं हि त्वा सर्वज्ञो जायेनरः अनिरुवाच विष्णुका
 लानि रक्षोहं विद्यासारं वदामि ते ब्रह्माग्नेयं पुराणं यत्सर्वसर्वस्य कारणं सर्गस्य प्रतिसर्गस्य वशो मन्वंत
 रस्य चः वंशानुवारिता देधमस्य कूर्मादिरुपधृक् देवि श्रेय भगवान् विष्णु पराचैवापराद्विज जगज्जुः साः ॥

अभि
१

मधर्वाख्या वेदाङ्गानि यद्विजा शिक्षा कलो व्याकरण निरुक्तं ज्योतिषा गति छन्दोभिधानं मीमांसा धर्मशास्त्रं
पुराणकं न्यायोवैश्वकागाध्वं धनुर्वेदो धर्माशास्त्रकं अपरेणं पराविद्या यथा बुद्ध्याधिगम्यते यत्र ददस्य मः
ग्राह्यमगोत्रचरणं कुर्वं विष्णुने कं यथा मस्य वेदे भो ब्रह्मण पुराः तथा ते कथयिष्यामि हेतुं मत्स्यादिरूपिणं
इत्यादिमहापुराणे आग्नेये प्रथाधायः १ वशिष्ठ उवाच मत्स्यावतारं वक्ष्ये हं तं शिशुभृणु वै हरेः अ
वतारा क्रिया दुष्टनक्षौ मत्स्यालनाय हि आसिदतीत कल्योने ब्रह्मने मित्रिको लयः समुद्रोपप्लुतास्तत्रः
लोका भूरादिकास्तुते मनुवैवस्वतस्ते पेनयो वै भुक्तिमुक्ति ये एकदक्तमालायां कुर्वन्तो जलतर्पणं त
स्याजल्युदके मत्स्यस्वल्पे कोपपद्यते क्षेपुका मजले प्राह न मां क्षिप नरोत्तमः ग्राह्यदिभ्यो भयं मत्ततश्च
त्वा कलसे क्षिपत् सतु वृद्धः पुन मत्स्यः प्राह तं देहि मे महत् स्थान मे तद्वचः श्रुत्वा राजो दयानमक्षिपत्
तत्र वृद्धो ब्रवीद्भूषं पृथुदेहि पदमनो सरोवरे पुनः क्षिप्नोः वृद्धे तत्प्रमाणवान् ऊचे देहि वृद्धस्थानं
प्राक्षिपन्नात्सुधौ मनु लक्ष्यो जनविस्तीर्णः क्षणमात्रेण सो भवेत् मत्स्यं तमद्भुतं दृष्ट्वा विस्मितः प्राः बुः
वीक्ष्य मनु को भवाननु विष्णुत्वं तारायणमोस्तुते मायया मोहयस्व मां किं मर्थत्वं जनाईनः मनुतो त्रौव
वीक्ष्य मत्स्यामन्त्रं वैपालने रतं अवतीरो भव या स्य जगते दुष्टनष्टये सप्तमे धदिने त्वत्त्रिः स्रावयिष्यामि
ये जगत् उपस्थितायां नावित्वं वीजादीनि निधाय वः सप्तर्षिभिः परिहृतो निसां ब्राह्मी चरिष्यसि उपस्थिः

तस्य मे भृंगो निव धीहि महाहिना इत्युक्तान्न हि तो मत्स्यो मनुः कालप्रतिक्षकः स्थितः समुद्रतटे लेनाचमा
 रुरुहेतया एकः मृगधरो मत्स्यो हे मोतिमुत्तमो जनः नावं वधा तस्य भृंगे मत्स्याख्यं च पुराणकं भृश्रावम
 त्स्यात्पापं संस्तु वस्तुतिमिश्रं ब्रह्म वेदप्रहर्ता रहजनी वं च यानवं अबुवीदे वमन्वाथान्पालः
 आमासकेशवः प्राप्ते कल्पेथ वाराहे कूर्मरूपो भवद्वरिः इत्यादिमहापुराणे आग्नेये मत्स्यावतारं नाम
 : २ अग्निरुवाच वक्ष्ये कूर्मवतारं च संश्रुतं पापनाशनं पुरा देवा सुरैश्चुद्धैर्देवैर्देवाः पराजिता दुर्वसि
 सश्च शापे ननीः श्रीकाश्रमवत्तदा सुराः क्षीराक्षिगं विष्णुमनुः पालयन्वा सुरात् ब्रह्मादिकान् हरिः प्रा
 रुस्यधिकं कुरुत वासुरैः क्षीराक्षिमथ नाथं श्रिये सुराः श्रयोपि हि संभेयाः सति कार्थार्थगौरवे युष्मा
 नमृतभोजोन्नकारयामिनदानवान् मन्थानं मन्दरं कृत्वा नेत्रं कृत्वा तु वासुकिं क्षीराक्षिमत्स्यहायेन निर्म
 थध्वमतनुिताः विष्णुकाः संविदं कृत्वा देवैः क्षीराक्षिमागताः तथा मथितुमारुहायतः पुष्कततः सुसः प
 णनिः स्वाससंग्लाना हरिणा व्यायिता सुराः मथ्यमानो न वे सोऽदिरणां धारो सुपाविशत् कूर्मरूपं समास्थाय
 दधे विष्णुश्च मन्दरं क्षीराक्षेर्मथ्यमाना द्धविषं कालाहलं ह्यभूत् हरेण धारितं कंठे नीलकण्ठस्ततो हरः
 ततो भूकालरुणी देवी पारिजातश्च कौस्तुभः गावश्चाप्सरसो दिव्या लक्ष्मी देवी हरिगताः पश्यन्तः सर्वदेवास्तं
 स्तुवन्तः सन्निवो भवन् ततो धन्वंतरिर्द्विस्तुरायुर्वेदधवर्तकः विष्णुकमण्डलं पूर्णममृतं तेन समुत्थित

अः ३
 २

अमृतं तत्कराहं त्वाः सुरेभ्यो हं मदाय च गृहीत्वा जगमुर्जभाया विष्णुः स्त्रीरूपमागताः तां दृष्ट्वा रूपं
पन्नादेत्याः प्रोचुर्विमोहिताः भवभाया नृत्तं गृह्य पायया स्नानं च रानने तथेत्युक्त्वा हरिस्तैः भ्यो गृहीत्वा पाययः
तत्पुरातनं च त्रिरूपधरो राहुः प्रिवश्चार्के नुनापितः हरिणा प्यरिणा हि न न पतन्नादिरः पृथक् कृपयाम
रतीनी तं वरदं हरि मबुजीत् राहुर्मनश्च न्याको प्राप्य ते गृह्णां गृहं भवेत्येतदवादानं वास्यते स्यात्
दक्षयं तथैवेत्याह तं विष्णुस्ततः सर्वे महासुरैः स्त्रीरूपं संपरित्यज्य हरेशोक्तः प्रदर्शयः दर्शयामास हः
शायस्त्रीरूपं भगवान् हरि नाययामोहितः शंभूर्गौरी त्वात्वा स्त्रियंगतः नग्न उन्मत्त रूपो प्रिस्त्रिया केशनः
धारयेत् अंगान् विमुच्यते केशान् त्वाक्षोधा ववृतांगतां स्वलितं तस्य वीर्यं वै यत्र यत्र हरस्य हि तत्रतः
नाभवत्क्षेत्रं लिङ्गानां कणाकस्य च माये यमिति तां ज्ञात्वा स्वरूपस्थो भवद्भरः शिवमाह हरीरुद्रजिता माया
त्वया हि मे न जेतु मे नाशको मे त्वामृते न्यो परो भुवि अत्रात्राथामृतदैत्या देवैर्युद्धे निपातिताः त्रिदिवस्थाः सु
राश्चासन्त्यः पठेत् त्रिदिवं व्रजेत् इत्याने ये महापुरुषाः कर्मवितारं नाम सती यो ध्यायः ३ अग्निरुवा
च अवनारं वराहस्य वक्ष्ये हं पापनाशनं हरं न्यायो सुरैः शंभूँ देवान् जिता दिवि स्थितः देवैर्गतास्तु तो विष्णु
र्यत रूपो वराहकः अभूतं दानं तं हत्वा देतौः सार्धं तु कंठकं धर्मवेदादि रक्षा कृतं ततः सो त्रिदिव हरिः हि
रेणा अस्य वैभ्राता हरिं राकशिपुस्तदा जित देवो यज्ञभाग सर्व देवाधिकारकृत् नारसिंह वपुः कृत्वा तः
जघानां सुरैः सहः स्वपदस्था न्पुरा कृत्वा नारसिंहः सुरैस्तुतः देवा सुरे पुरा युद्धे वलिः प्रभृतिभिः सु

राः जिताः स्वर्गात्परिभ्रष्टा हरितो शरणांगताः सुराणामभयं दत्त्वा अदित्या कस्यप्येन चः स्वतो सौवामनो
 भूत्वा ह्यदित्यां संभवितुं ययौ वलेस्तु यजमानस्य गंगाद्वारे गतात् श्रुतिं वेदान पठन्तं तं श्रुत्वा वामनं वरदो
 बुवीत् नितारितोऽपि श्रुत्वा वलिं ब्रूहि यदीक्षसि तत्रैह संप्रयच्छामि वामनो वलिमबुवीत् पदत्रयं मे
 गुर्वर्थं देहि दास्ये तमबुवीत् तोये तु पतिते हस्ते वामनो भूय वामनः भूर्लोकं संभुवर्लोकं स्वर्लोकं च
 पदत्रयं च केवलं च स तले तच्छक्रा यददौ हरिः शंक्रो देवैर्हरिस्तु त्वाभुवर्गो शः सुखी त्वभूत् वक्ष्ये च
 भुरं रामस्य वावतां श्रुत्वा हि जः उद्धतान् क्षत्रियान्ता त्वाभू भारहरणा यसः अवतीर्णो हरिः शंक्रो देवविप्रा
 दिपालकः यमदग्नेरेण कायां भार्गवश्च पारगः दत्तात्रेयश्च शायेन कार्त्तवीर्यो नृपस्तु भूत् स हस्ते वा
 द्युः सर्वोर्वा पतिः समृगयां हि ज आनो निमन्त्रितो रणे मुनिना यम रुग्णिना कामधेनुप्रभावेण योजितः स
 वलो नृपः अत्रार्थयक्षो मधेनु यदा स न ददौ तदा हतवानथ रामेन शिरश्छित्त्वा निपातितः युद्धे परः
 भुनाराजसाधेनुश्चाश्रमं ययौ कार्त्तवीर्यस्य पुत्रैस्तु यमदग्निर्निपातितः रामे वनं गते वैरायथ रामः समा
 गतः पितरं निहतं दृष्ट्वा पितृनाशमिमर्षितः त्रिः सप्त कृत्वः पृथिवीनिः क्षत्रा मकरोन्मभूः कुरुक्षेत्रे
 पंचकुण्डां कृत्वा संतर्प्य वै पितृन् कस्य पापमहीदत्तामहेन्द्रं पर्वते स्थितः कूर्मस्य च वराहस्य नृसिंहः
 स्य च वामनं अवतारं च रामस्य श्रुत्वा याति दिवनरः ॥ १ ॥ इत्याग्नेये महापुराणे वराह नरसिंह वामन रा

अ. पु.

३

मातृनारेनामचतुर्थोऽध्यायः ४ अग्निरुवाच रामायनवहंवक्षोनारदेनोदितंपुरा वाल्मीकयेन धातुतद्वत्
ठनाद्रुक्तिमुक्तिं नारद उवाच विष्णुनाभ्युज्जोब्रह्मासरीत्रिर्ब्रह्मणः सुतः मरिचैः कश्यपस्तस्मात्सूर्यैर्वैः
वस्वतोमनुः ततस्तस्मात्तथेवाकुत्सस्तथंशककुत्स्थकः ककुत्स्थस्तथस्तस्मादजायशरधस्ततः राव
णादेर्वधार्थायचतुर्धाभूस्तथंहरिः राजोदशरथागमः कौशल्यायां वभूवह कैकेयां भरतः पुत्रः सुमित्राय
वलक्ष्मणः शत्रुघ्नोऽश्वत्थमंगेराता सुसंदनपायसात् प्राप्तिताय जसंसिद्धागमायाभ्युसमाः पितुः यशविः
ध्रुविनाशायाविश्वामित्रार्थितोत्पन्नः रामे संप्रेषयामास लक्ष्मणं मुनिना सह रामो गतोत्तराश्वत्थशिक्षितः
स्ताडकान्नकृत् मारीचेमानवास्त्रे रामो हितं दूरतोऽनयत् सुवाक्यरहन्ना रसवतं राघवो वधीत् सिद्धाश्व
मतिवासी च विश्वामित्रादिभिः सह गतः कतुमैथिलस्य दुष्टं बाणं माहानुजः शतानन्दनिमित्तेन विश्वामित्र
ः प्रभाकरः रामायकथितो राजा समुनिः पूजितः क्रतौ धनुषा पूजयामास लीलया सवभंजनत् वैद्यभुः
कां च जनकसीताकं न्यात्तयोनिजां ददौ रामाय रामो पित्रादौ हिसमागते उपये मे जानकीनाम्नर्मिलाल
क्ष्मणस्तदा श्रुतकीर्तिमालती च कुशध्वजसुते तथा जनकस्तानुजस्येते शत्रुघ्नभरताबुभौ कंठेऽपयेना
तेजकेन सुपूजितः रामो गत्सर्वशिक्षाद्यैर्जमदग्न्यं विजित्य वै अयोध्यां भरतो भ्यागच्छन्नुद्योथयुधाजितं श
त्याग्नेये महापुराणे रामायणे वाल्मीकीयं नाम पंचमोऽध्यायः ५ नारद उवाच भरतेऽथ गते रामः पित्रादीनः

भाषजयत् राजादशरथोराममुवाच शृणु राघव गुणानुरागाद्राजात्वं प्रजाभिरभिषेचितं मनसा
 हं प्रभाते ते यौवराज्यं ददामि ते रात्रौ त्वं सीतया साहसं यत्नं सततं भव राजश्च मन्त्रिणाश्चाक्षौ सवशिष्टाः
 त्वथा कुर्वन् सृष्टिर्जयन्ने विजयसिद्धार्थो राघुर्वर्धनः अशोकैर्धर्मपालश्च सुमन्त्रश्च वसिष्ठक पि
 त्रादिवचनं श्रुत्वा तथेत्युक्त्वा सराधवः स्थितो देवार्चनं कृत्वा कौशल्या येन वेद्यतः राजो वाचवशिष्टादी
 न् रामराज्याभिषेचने संभारात्संभरन्नुत्सह्युक्त्वा कैकेयौ गतः अयोध्यालं कृतिं दृष्ट्वा राजा रामाशौचा
 त्तामाभिषेचनं भविष्यतीत्याचवक्ष्ये कैकेयीमन्थरासती पादौ गृहीत्वा रामेण कर्षिता सा पराधतः तेन वै
 रेण सा रामवत वासवकोक्षती कैकेयी त्वं समुत्तिष्ठ रामराज्याभिषेचनं मरणं तव पुत्रस्य समते नात्र संशः
 यः कुब्रूयोक्तं च तद्धुत्वा लुकमाभरणां ददौ उवाच सा यथा रामतथा मे भरतः सुतः उपायं तु न प्रशमिभ
 रतो येन राज्यमाक कैकेयीमब्रवीत् कूचावाक्यं तत्काथमन्थराः वालिशोरक्षभरतं आत्मानं मां च राघवाः
 त् भवितारघवो राजाराधवस्य मतः सुतः राजवंशस्तु कैकेयि भरतात्परिहास्यते देवासुरे पुरायुधैः सं
 वरेण हतासुरा रात्रौ भर्ता गतस्तत्र रक्षितो विद्यया त्वया वरद्वयं तदा प्रादया चेदानीं न पंचतत् राम
 स्य च वने वा संनववर्षाणि पंचव यौवराज्यं च भरतेन दियदानीं प्रदास्यति प्रातुसाहित कुब्रूयासाह
 नर्थे चार्थं प्रदर्शनी उवाच स दुपायं मे कंसि तत्र वरानने क्रोधागारं प्रविष्टाथ पतिता भुवि स्मृतिता

अः पु
 ४

दिजादीनर्हयित्वाधराजादशरथस्य ददर्शकेकपिकलं मुवाचकथमीदृशी रोगात्रीकिंभयोदित
किमिहसिकरोमिनत् येनरामेनहिवितानजीवामिमुकुर्त्तकं शपामितेनकुर्व्यान्वाकांक्षितं तव सुन्दः
रि सत्यं वृहीतिशोकावत्पमस्यं ददाशितेत् वरदये पूर्वदत्तं सत्पार्थ देहि मे नृप चतुर्दससमारामो व
नेव संतु संगमः संभारैरेभिरश्वैर्वभरतोत्राभिषिच्यतां विषं पीत्वा मरिष्यामि दास्यशित्वं न चेन्नृपः तद्
त्वा मूर्छितो भूमेव जाह्नव ईवापतत् मुकुर्त्तं जेतनां प्राप्य कैकेयीमिदमवब्रवीत् किं कृतं तव रामेन मया
वापापनिश्चये यत्नामेवं ब्रवीषित्वं सर्वे लोकापियं करि केवलं त्वत्पुत्रं कृत्वा भविष्यामि त्वनंदितः न त्वं भा
र्या कालरात्री भवत्या नो दृशः सुतः प्रसाधिविधवारजं नृते मयि गते सुते सत्यपाशनिवद्धसुराममाकुलः
वाब्रवीत् कैकेया वं विनो रामवाक्यं कुरुनिगृतां त्वया वने च वस्तव्यं कैकेयी नमस्कृत्य प्रदक्षिणं कृतवानः
त्वा न त्वा च कौशल्या समाश्रास्य सलक्ष्मणाः सीतया भार्याया सा रथः सन्तु मन्त्रकः यत्ना दानानि विप्रेभ्यो
दीनानाथेभ्यो वसः मातृभिश्चैव विप्रेभ्यः शोकात्त्रैः निर्गतः पुरात् उषित्वा तमसा तीरे रात्रौ पौरान् विहाय च
प्रभाते तमपश्यन्ने शोभा त्रे पुनरागता रुद्रना जापिकौशल्या गृहमागात् सुदुःखितः पौरान् विहाय सः
वह्निः रुद्रराजो धितः रामो रथस्थश्चावाप्य भृंगवेरपुरं ययौ गुरुन पूजितस्त्रयं गुदीमूलमाश्रित
लक्ष्मणाः संगुहो रात्रौ वक्रतुर्जागरं हितौ समं त्रं सुरथं त्यक्त्वा तताराथजाक्रवी रामलक्ष्मणशीता

अतीर्णस्तेयः प्रयागं भरद्वाजं नमस्कृत्य चित्रकूटं गिरिं यतो वात्सुपूजां तत्र कृत्वा स्थितामद्या किनीत
 टे सीतां यैदर्शयामास चित्रकूटं उवाच नरे वैर्विदरयन् ननु का कच कुरुवाक्षि पत्न्ये धीकास्त्रेण शरणां
 नो देवान्निहाय सः रामे वनं गते राजा पृष्टे क्षितिश्चित्रावुवीत् कौशल्यां स कथां पूर्वां यदज्ञातः पुरा कौ
 मारेशरयूतीरे यजदंतः कुमारकः शब्दे धातु कुम्भे न शब्दं कुर्वन् श्रुत्वा तत्राशेषं विलपन्मात्राशोकं कृत्वा ह
 दन्मुहुः पुत्रं विना मरिष्यावः त्वं उवाच शोकात्परिष्यसि पुत्रं विना स्यात्तद्विधातुः कौशले सरांसम कथं मुक्तो
 थ हाराममुक्ता राजा दिवंगतः सुप्रमत्ताथ कौशल्याः सृष्ट्वा शोकान्मेवमा त्वप्रभाते गायनाश्च सूतमागधव
 दितः प्रबोधका बोधयन्ति न ववुधात्सो मृतः कौशल्यां तं मृतं ज्ञात्वा हारता स्मीति चित्रावुवीत् नरानां यो धरुह
 दूरातीतो भरतस्तदा वशिष्ठाग्रेः स शत्रुघ्नः शीघ्रं राजगृहान्पुरी दृष्ट्वा स शोकं कैकेयीनिन्दयामास दुःखितः अ
 कीर्त्तिः पातिता मुहुः कौशल्यां संप्रशस्य च पितः रंतैल्लोसि स्थं संस्कृत्य शरसूतटे वशिष्ठाग्रे ज्ञानैरुक्तो राजां कु
 र्वीति शोचुवीत् ब्रजामिराममाने तुरामो राजा मतो वली भृंगवेरप्रयागं वभरद्वाजेन भोजितः नमस्कृत्य भरद्वा
 जं रामं लक्ष्मणमागतः पिता स्वर्गगतो राम अयोध्याया नृपो भवः अहं वनं प्रयास्यामि त्वदादेशं प्रतीक्षकः रा
 मः श्रुत्वा जलं दत्वा गृहीत्वा पादुके ब्रजः राजां वाहनं दत्वा मिसत्वा श्रीरजटाधरः रामो नो भरतश्चायानं नृपताः
 मे स्थितो वली त्वत्कीयो धापादुके के गृह्य राजा मपालयेत् इत्याने ये महापुराणे अयोध्याकाण्डे नाम

अः पु
 ५

षष्ठोऽध्यायः ६ नारद उवाच रामो वशिष्ठं मातृश्रुतत्वात्त्रिवर्षांस्तपः अनुसृत्य च तत्पत्नीं शरभंगस्तुतीक्ष्ण
 कं अगस्त्यभ्रातरं तत्पुत्रं तत्पुत्रसदृशं ततः भर्तुः स्वदुःखसंश्रान्तं दण्डकारण्यमागतः जनस्थाने प्रचरन्
 स्थितो गोदावरीतटे तत्र सूर्यनत्वायातामक्षितुं ताभ्यं कंरी रामं सुरूपं दृष्ट्वा सा कामिनी वाक्यमब्रवीत् कस्मिं
 कस्मान्मायातो भर्ता मे भव चार्थितः एतौ च भक्षयिष्यामि शत्रुक्ता तं तस्मात्ता तस्या नासाववाणौ च रामो कौ
 लक्ष्मणोऽक्षिनत् रक्तं क्षरन्ती प्रययौ खरं भ्रातरमब्रवीत् मरिष्यामि विनाशाहं खरजीवामि तत्र यो रामस्य भा
 र्यासीता शौतस्यासीत् प्रहस्यो नुज तेष्वाह दुधिरं सोष्णं प्राययिष्यामि मां यदिः खरस्तथेति तामुक्त्वा चतुर्दशः
 सहस्रै रक्षसां दूषणो नागान् यो दुर्गच्छि रसासह रामं रामोऽपि युयुधेश्वरै र्विवाधराक्षसान् हत्वा खरथः
 पादानं बलं तिष्ठेयमक्षयं त्रिशूलां बलं रौद्रं युधन्तयं च दूषणं ययौ सूर्यनत्वा लंकोरावणा यत्न
 प्रविः अब्रवीत् रावणं कूटान्तं राजानरक्षकः खरादिह ब्रू रामस्य सीतां भार्यां हरस्व चः रामलक्ष्मणरक्तस्य
 पानाजीवामि नायथा तथेत्याह वै तथुक्त्वा मारिचं ग्राह वै ब्रुज स्वर्गादित्रो मृगो भूत्वा रामलक्ष्मणवर्षकः सीता
 ग्रेतां हरिष्यामि अन्यथा मरन्तवः मारी चो रावणं ग्राह रामो मृत्युर्न तद्वर रामादपि चर्मन्त्रं वां मर्त्तव्यं रावणा द
 पि अवश्यं यदि मर्त्तव्यं वरं रामा न्न रावणात् इति मत्वा मृगो भूत्वा शीताग्रे वा चरन्मुकु सीतया प्रेरितो रामशरे
 णापावधीत्सतं मृत्युमानो मृगं ग्राह हसीते लक्ष्मणो निच सौ मित्रिः शीतयोक्तो धविरुद्धं राममागतः रावणोऽपि

हरसीतां हत्वा गच्छं जटायुषं जटायुषा स विरथो श्रंकेनादाय जानकीं गते लंका मशौकारो धारया मास वावुवी
 तं भवभार्या ममाप्राप्तं राक्षस्यो रक्षतामिदं रामो हत्वा तु मारीचं दृष्ट्वा लक्ष्मणं मवुवीत् माया न गोसौ सौ मित्रे च
 थान्मिह वागत तथा सीता हता हनंता पश्यत्स गतो धनां शुको व विललापान्नामां त्वात्काङ्क्ष गतासि वै लक्ष्म
 णात्वा सितो रामो मार्गया मास जानकीं दृष्ट्वा जटायुषः प्राहरा वणो हतवांश्च तां मृतो धर्मं स्मृतस्तेन कवचं वाः
 बुवा ततः शपमुक्तो ब्रवीतामि सत्तत्सुग्रीवमावुजः इत्यागे ये महापुंराणे आरण्ये कोणे नाम स प्रमोः
 धायः ७ नारद उवाच रामः प्रप्राप्तो गत्वा शोकं न्यस्य बरिततः हनुमन्ता स सुग्रीवं नीतो मित्रं च कारु स
 प्रतला न्विनीवि शशरेणौ केन प्रश्रुतः पादेन दुन्दुभे कायं चिह्ने पदशये जने तद्विद्युं बालिनं हत्वा भ्रात
 रं वैरि कारणं किं किं न्या कपिराजं च रामा त्तरां समर्पयेत् नमो मूके हरि साय किं किं भे शो ब्रवीत्तत सीतां
 त्वप्राप्तयेः पदत्रयं राम करोमि ते तद्धुत्ता माल्यवन्मुष्टे चातुर्मास्यं वकारसः किं किं न्या यां च सुग्रीवो यद्य
 मायातिदर्शनं तदा ब्रवीत्तं रामो कौ लक्ष्मणो ब्रजराघवं हस्यं कुचितः पन्था येन वाली हतो गतः समये
 ति सुग्रीवमावाली पथमन्वगां सुग्रीवमाह संकुक्षो गतं कालं तव बुद्धवान् इत्युक्त्वा स गतो रामं न त्यावाच
 हरिश्चरः आनिता वानराः सर्वे सीतायाश्च गवेधरोः त्वन्मतीत्ये प्रयिष्यामि विचिन्दे तु च जानकीं पूर्यादेः
 मासमाया त्रुमासा दूर्ध्वनिहमितात् इत्युक्त्वा वानराः पूर्वपश्चिमे त्ररमार्गगाः जगु रामस सुग्रीव न शं
 न्नस्तु जानकीं रामां गृहीयं सं गृह्य हनुमान् वानरै सहः दक्षिणे मार्गया मास सुप्रभाया ग्रहं तिके मासा

अः पु
 ६

द्वंद्वं तव त्रयं अपत्यं तत्र जानकी ऊचुर्हृथामरिष्यामो जटायुधं च त्वं सीतार्थं सोऽप्यजगन्पुत्राः
वने न हतौ रणे तश्च त्राहसं कति विह्वलं कपिभक्षणां भ्रातासौ मे जटायुधं मये कृतो कर्मफलं अ
र्कतापादुक्षितो गतवश्च पक्षो ह मत्र गंः रामवार्ताश्च वणात्पक्षौ जातौ भूयो धजानकी पश्याम्यः शोकव
निकागतां लंकासती किल शतयोजनविस्तीर्णो लक्षणाद्यौ त्रिकूटके जातारामं स सुग्रीवं वाराणः कथयं
तु वै श्रुत्वा मे यमहापुराणे रामायणे किं किं भाकारो नाम अहमो ध्यायः न नारद उवाचः संप्रतिः
वचनं श्रुत्वा हनुमाणां गदादयः अस्मिंश्च कृतं त्वेच्छितं घटे तु को नु जीवयेत् कति तां जीवनाथं यिरा
मकार्यं प्रसिद्धयेत् शतयोजनविस्तीर्णो नु पुनर्वेष्टिं समाहति दृष्टो स्थितं त्वमेना कसिंहिका विनिघातयत्
लंकादृष्ट्वा राक्षसानां गृहाणि वनिता गृहे दशग्रीवस्य कुंभस्य कुंभकर्णस्य रक्षसः विभीषणास्ये न्युजि
तो गृहं तेषां च राक्षसाः नापत्यन्तात् भूम्ना दौ सीतां चित्रा परायणाः अशोकवणिकां गत्वा दृष्ट्वा त्रिंश
पातले राक्षसी रक्षितां भवभार्येति वादिनं रावणं शिशपाथो धनेति सितां तु वादिनीं भवभार्या रावण
स्य राक्षसी वादिनी कपि गते नुरावणे प्राह राजा दशरथस्थितः रामोऽस्य लक्ष्मणाः पुत्रौ वनवासं गतौः
वरो रामपत्नी जानकि त्वं रावणे न हता वलात् रामः सुग्रीवमित्रतवा वाक्ये न्येषयस्व सां साभिमानं च
गुलियं रामदत्तं गृहाण वै सीतां गुलियं जगत्प्राह सा पश्यामि तं तरो भूयो मे वोपति एतन्मुपावयदि

जीवति: रामः कथं न नयति शंकितामब्रवीच्छति: रामः सीतेन जानिते ज्ञानात्तां स नयिष्यति: रावणं राक्षसं
त्वा सवलं देवि मा भुव: साभिज्ञानं देहि मे त्वं मणि सीता ददच्छौ उवाच मां यथा रामो न येच्छीयं तथा कुरु काका
क्षिपानन कथां प्रानय्याहि हि शोकं मणिकथां गृहीत्वा हनुमानेन पतिकथं वा ते त्वमाकांक्षितं पृष्ठमा
हह मे भुभे अथ त्वावशं यिष्यामि स तु ग्रीवं स्पृशेत् सीता ब्रवीच्छनुमन्तं नयतां मां च राघव: हनुमान्
हि दशग्रीव दशने पायसा करोत् वनं वभञ्जत तत्पाला न हता दंत नखादिभि हत्वा तु किंकरास्सर्वान् सप्तः
मन्त्री सुतानपि पुत्रमक्षं कुमारं च शक्रजिह्व वंश्च तं नागपासेन पिंगाक्षं दृश्यामास रावणं उवाच रावण
: कस्त्वं मातुति: प्राह रावणं रामदूतो राघवाय सीतां देहि मरिष्यसि रामवाणहतः सार्धं लकात्थै राक्षसैः कुर्वः
रावणो हनुमद्युक्तो विभिन्ननिवारितः दीपयामास लंगूलं दीप्तपुच्छः समाहति: दग्धा लंका राक्षसाश्च द
ष्ट्वा सीतां प्रणम्य तं समुद्रपारमागम्ये दष्ट्वा सीतेति चाब्रवीत् अंगदा दीनं गदायैः पीत्वा मधुवने मधु जित्वा दधिः
मुखादीश्च दष्ट्वा रामवने कुर्वन् दष्ट्वा सीतेति रामोऽपि दष्ट्वा प्रह्लादमाहति कथं दष्ट्वा त्वया सीता किमु वाच च मां
प्रति सीतामृतकथा लापात्सि त्वमांशो कवक्किं हनुमान उवीक्ष्य मलं यत्पित्वा हि मागतः शीतां दष्ट्वा पुरी
दग्धा चूडामणिं गृह्णावै हत्वा च रावणं सीतां प्राप्य से राममाभुव: गृहीत्वा तं मणिं रामो रुरोद विरहात्तुरः
मणिं दष्ट्वा जानकी मे दष्ट्वा सीतां नेद्ये त्वमां तया विना न जीवामि तु ग्रीवायैः च बोधितः समुद्रतीरं गतवां
स्तत्र रामं विभीषणः गतस्तिरस्कृतो भ्रात्रा रावणेन दुरात्मना रामाय देहि सीता त्वं शत्रुने न शहिषुवान् रा

अः पु

७

मोविभीषणं मन्त्रैर्लक्ष्म्यैश्च भवेत्तत् सप्तद्वयार्थं यन्मार्गं यदा नादात्तदा शरैः भेदयामास रामं च उवाच
विसमागतः न लेन सेतुं वदन् वीर्यं लंकां व्रज गभीरकः अहं त्वया कृतः पूर्वं रामो विं नल सेतुना कृते न ततः
शैलाद्यैर्गतः पारमहोदधेः वानरेस्ससुवे जस्थः सहसीनां ददर्श वै इत्यागे ये महापुराणो रामायणे शुद्ध
रकोणे नाम नवमो ध्यायः २ नारद उवाच रामोक्तश्चाङ्गदोगन्धारावरां प्राह जानकी दीयतां राघवायातुः
अन्यथा त्वं मरिष्यसि रावणो हं तु मुमुक्षुः संग्रामो हत राक्षसः रामाय हृदश ग्रीवो युद्धमेकं तु मन्यते रामो यु
वायत कुत्वालंकां सकपिराययौ वानरा हनुमानौ द्दिविदो जानुदानलः नीलसारोङ्गदोधुमसुरेनः के
शरीगजः पनसो विनदोरभ्यसुरेन कृपणो वाली गवाक्षो दधिवक्त्रे श्वगवयोगन्धमादनं लेते कान्ये च सुग्री
वस्यैर्यथो ह्यसंखाकैः रक्षसां वानरा रथैश्च संकुलमावभौ राक्षसा वानरान् जघ्नुः शक्ती गदादिभि
ः वानरा राक्षसा जघ्नुर्नखदंतसिलादिभिः हस्तैश्च रथवादातं राक्षसानां वलं हतं हनुमन गिरिशृंगेन
धूम्राक्षमवधीद्विजं अकम्पनं प्रहसं वं युद्धतं नीलमावधीत् इतु जिह्वारवभात्रुविमुक्तो रामस्मरणो
नार्क्षसं दर्शनाद्यो जघ्नुः राक्षसं वलं रामः शरैर्जजरितं रावणं वाकरोदणं रावणः कुम्भकर्णं ववोधयामा
स दुःखितः कुम्भकर्णः धनुषो धवीत्वा घटसहस्रकं मग्नस्य सहिषादिनां भययित्वा हरावणं सीताया हर
णं प्राप कृतं त्वं हि गुरुर्यतः इतो गच्छामि युद्धाय रामं हनिष्य वानरं इत्युक्त्वा वानराः सर्वान् कुम्भकर्णो समर्द्ध

६ गृहीतस्तेन सुग्रीवकर्णनासं च कर्तृत्वं कर्णनाशविहीनोसौ भक्ष्या मासवानरात् रामोऽथ कुंभकर्णस्य वा
 कुविद्धे दशायकैः ततः पादौ ततश्चिन्तासिरोभूमौ बध्नात यत् अथ कुंभो निकुंभश्च मकराक्षोऽथ राक्षसः
 महोदरमहापाश्वर्मिन् तन्मन्त्रराक्षसः प्रहसो भासकर्णश्च विरूपाक्षश्च संयुगे देवान् न को न रात्रश्च त्रिंश
 राश्रातिकायकः रामेणालक्ष्मणेनैव वानरैः स विभीषणैः युद्धमाणा तथा स्य तो राक्षसभुविपातिता इन्दुजि
 न्मायया युध्यमाना दीप्तवत्सह वरदत्तेर्नागवर्गैरोषध्यातो विशल्याकौ विशल्याक उवाकतां मारुत्यानी
 लपर्वते हनुमान्धारयामास तदा मयत्र संस्थितं निकुंभिलापं होमने कुर्वन् न हिलक्ष्मणः शरैरिन्दुजि
 तं वीरं युध्येत स्य वासात यत् रावणः शोकसंतप्तसीतां तां हंतुमुद्यतः सुहृन्निवारितो राजा दसरथस्थः स व
 लोययौः इन्द्रोक्तमातलीरामं युद्धाय प्रवकारं रामरावणयोर्युद्धं रामरावणयोरिवः रावणो वानरान् हन्ति
 मारुत्योश्चाश्च रावणं रामः शस्त्रैस्तु मंत्रैश्च ववर्ष जलदोयथा न स्य ध्वंजं स विद्धे दशमश्चाश्च सारथि ध
 नुर्बुद्धिं विद्धे राश्वैव वृत्तिं विद्धे शिरोसिहि प्रेतामहेन हृदयं भित्वा रामेण रावण भूतले पातितः सर्वे राक्षसैरु
 त्तु स्त्रियः आश्वास्य तं च संस्तुत्या रामा जप्ता विभीषणाः हनुमन्तान यदा मः सितां भुङ्क्षु गृहीतवान् रामेवः
 क्रियतिष्ठतां भुङ्क्षु मिन्द्रादिभिरनुतं बुध्ना दसरथे न त्वं विष्णु राक्षसमर्दनः इन्द्रो विंशतो नृनो दृष्ट्वा जीवयाः
 मासवानरात् रामेण पूजिता जगुर्मुमुक्षु दृष्ट्वा दिवंचते रामे विभीषणाया दक्षकामभ्यर्च्य वानरात् ससीतः

अः पु

८

पुष्पकेस्थितगतमार्गेतवैतनः दक्षिणतन्तुर्गानि सीतायेह हृमानसः भरद्वाजं नमस्कृत्य नन्दिग्रामं समाग-
तः भरतेन ततश्चागादयोध्यां तत्र संस्थितः वशिष्ठादीन् नमस्कृत्य कौशल्यां चैव कैकयीं सुमित्रां प्राप राशोधः
द्विजादि-सोभ्यजयेत् वासुदेवं स्वमात्मानं मध्वमेधैरथा यजन् सर्वदानानि सदयौ पालयामास स प्रजा-
पुत्रवद्धर्मकामादीन् दुष्टनिग्रहणैरतः सर्वलोकपरो लोकसर्वशस्यावमेदिनीं नाकालमेरणवासीदामेराः
ज्यं प्रशासति इत्यामेये महापुराणो रामायणयुद्धकाण्डे नाम दसमोऽध्यायः १० नारद उवाच राज्यस्थं रा-
घवं जगद्गुणगन्नाथा सुपूजिताः धनं त्वं वीजयीयस्मादिन्द्रजिह्वा निपातितः वृत्तात्मजपुलस्तो भूद्विभ्रवा-
त्तस्य नैकशी पुष्टोक्तं धर्मप्रथमा तत्पुत्रो भूदनेश्वरः नैकशं रावणो जने विशद्वदुर्दशाननः तपसा ब्रह्म-
वर्येण वरेण जितदेवनः कुंभकर्णः सतिद्रोभूदमिहो भूद्विभीषणः स्वसासूर्यनखातेषां रावणान्मेघनाद-
कः शत्रुजित्वेन्द्रजिह्वा भूदवावणादधिको वलि हतस्त्वया लेष्मणेन देवादेः क्षेममिच्छता शत्रुक्ता ते गता देवाः अ-
गत्वा शानमस्कृताः देवप्रार्थितरामोक्तः शत्रुघ्नो लवणादृतः शुभ्रतपूर्मधुपुरीरामो कौभरलोवधीर कौटिल-
यं वशैर्लूषपुत्राणां निशितैः शरैः शैलूषं दुष्टगंधर्वसिन्धुतीरविवासिनं तक्षकपुष्करं पुत्रस्थापयित्वा धदेश-
को भरतोगात्रस्य शत्रुघ्नो राघवं पूजयन् स्थितः रामो दुष्टानि हत्वा जौशिक्षान् संप्राप्य मानवः पुत्रो कुशलवैः
जातौ वाल्मीके राश्रमे वरो लोकापवादात्प्रकृत्यां जातो सुवरितश्रवात् राज्येभिर्विच्य ब्रह्माहमस्मीति ध्यानतन-
रः दशवर्षसहस्राणि दसवर्षशतानि च राजं कृत्वा कृतून् कृत्वा स्वर्गं देवार्चितो ययौ स यो रामानुजः सीतापुः

त्रौजनप्रदानितौ अग्निहवाय वाल्मीकिनारदास्तुत्वारामायणमकारयेत् सविस्तरं यत्नतश्च भूरायात्म
 दिवं जेतु इत्यानेये मरुपुराणो रामायणो उत्तरकोणो नाम एकादशमो ध्यायः ११ अग्निहवाय हरिर्व
 शेषवक्ष्यामि विष्णुनाभमनुजादयः ब्रह्मणो त्रिस्तनः सोमः सोमाज्जातपुरुषाः तस्मादायुरभूत् तस्मात्तदुषो
 तो यथातिकः यदुच्यते त्वं तस्माद्देवयानी वजायतः दुष्टं चानुच पुरुषं शर्मिष्ठावर्ष पर्वणी यदोः कुले या
 दवाश्च वसुदेवस्तदुत्तमः भुवो भारवतारार्थं देवका वसुदेवतः हिरण्यकसियोः पुत्राः सङ्गर्भा योगनिद्रयाः
 विष्णुप्रयुक्तयानिता देवकी जठरं पुरा न्यभूत् सप्तमो गर्भो देवका जठरादलः संक्रामितो भूद्रो हिरण्यरौहि
 रो यस्ततो हरिः कृष्णस्य च नभसि युद्धरात्रे चतुर्भुजः देवका वसुदेवेन ततो वालो द्विवाकुक वसुदेवः
 कंशभयाद्युशोदा वालिकां गृह्य देवका शयनेन येत् कंशे बालधनि श्रुत्वा तां विदे पशिला तले वारितो पिस
 देवकामृत्युगर्भोऽसौ ममः श्रुत्वा शरिरिणी वाच श्रुतौ गर्भोऽस्तु भारिताः समार्यातास्तु देवका विवाहसमये रिता
 साक्षिप्रावालिका कंसमाकाशस्था उवीदिदं किं मया क्षिप्रया कंसजातो यत्त्वा वधिष्यति सर्वस्वभूतो देवानां
 भूभारहरणाय सः शत्रुत्वासाच भुंभादीन् चन्द्रेण वसन्तुता आर्या दुर्गा वेदगर्भाः अन्विका भद्रकाल्यपिः भद्रा
 क्षेम्या क्षेमकरी नैकवाकुर्न नामितां त्रिस्रभ्यां यः पठेन्नाम सत्त्वा कामानवाप्नुयात् कंशोऽपि पुननादीश्च प्रेष
 यित्वा ननाशय यशोदापतिनं न्दाय वसुदेवेन वार्धितौ रक्षणाय च कंसादेभीति नैव हि गोकुले रामकृष्णौ च

अ. पु
 २

रतुष्टौ गोभिर्गोपालकैः सहः सर्वस्य जगतः पालो गोपालो नो बभूवतुः कृष्णश्चोदुषले वधो दामाश्रुताशुशोद
वा यमलार्जुनयोर्वेगाद्भनौ च यमलार्जुनौ परिवृत्तश्च सकटः पादध्वं पातुत्सु नार्थिना पूतनात्तनयानेन साह
ताहं नुमुशता वन्द्यावतगतः कृष्णकाली यममुना ददात् जिह्वा नित्साय्य वाधिस्थं च कारवतसंस्थितः क्षेमं ता
लवतं च केहत्वा धेनुकगर्दभः अरिष्टहृषभं हत्वा के शिनं हयहृषिणं शक्रोत्सर्वपरित्यज्य कारितो गोत्रयश्रवः
पर्वतं धारयित्वा च शक्रहृषिर्निकारिता नमस्कृत्य सहेन्दुन गोविन्दे वाजुनोपितः इन्द्रोत्सवस्तु तुष्टेन भूयः कृष्णे
नकारितः रथस्थो मधुरावागात् कंशोक्ता कूरसंस्थितः गोपीभिः खनुरक्ताभिः कीदृतीभिर्निरीक्षितः राजकंजाः
प्रयच्छंतं हत्वा वस्त्राणि चाग्रहीत् सह रामेण मालाभूत् मालाकारे वरंददौ दत्त्वा तु लेपनां कुत्रामृजुवक्त्रे हरिगर्ज
मत्तं कुवलययापीड्यारिरंगं प्रविश्य च कंसादीनां पश्यतां वसंचमंचस्थानं निपुच्छकं चक्रे वायूरभन्ते वमुष्टिके
नवलोकरोत् वायूरमुष्टिकाभ्यां च हतौ मलौ तथा परे मधुराधिपतिकं सहत्वा तदपिनरं हरिः चक्रे यादवराजा
नमस्त्रिप्राप्रीवकंसगे जरासंभस्य ते पुत्रो जरासंभस्तदीरिः चक्रे समधुरारोक्षया दवैर्पुपुष्टैश्च शरैः रामकृष्णौ
वमधुरात्प्रत्ता गोमन्थमागतौ जरासंभं विजिदौ दौ राडुकं वासुदेवकं पुरीतुः द्वारकां कृत्वा नवैस्तथा दवैर्गतः भौ
संतु नरकं हत्वा तेनातीताश्च कंसकाः देवगंधर्व्यक्षा नां ताडवाहजनादनः षोडशस्त्री सहस्राणि रुक्मिण्यायास्त
थाश्च सत्यभामासमायुक्तो गरुदेन रकादनः मणिशैलं सवर्गं च इन्द्रं जिह्वा हरिर्दिवं कारि जातं समानीय स

नमो भगवते करोतु सान्दीपनश्च शास्त्रास्त्रं ज्ञानं बालकंदो जिह्वापंचजनं दैत्यघनेन वसुधैव कुटुम्बकम्
 सुदेवदेवकीचभक्तविप्राश्च सोऽपि तरेव त्वां वलभं दां वज्रज्ञाने ज्ञानेनिस ठो लुकोः कृष्णान्मो जां ववत्या
 मन्यास्वने भवन्सुताः प्रद्युम्नो भूतुरुक्तिं रणं षष्ठे क्रिसह तो वलात् सम्वरेनाम्बु धौक्षि प्रमत्स्यो जग्रा सधीव
 रः तं मत्स्य सम्वराया दान्मायावने च संवरे मायावती मत्स्य मध्ये दृष्टार्थं धितिसादरात् पुण्ये भ्रमातं चोवाच
 तिले हं प्रतिर्ममः कामस्त्वं शंभु नानंगः कृतो हं शम्बरे रावः हतान्त्या पिपुत्री त्वं मायाज्ञः संवरे जहि नहु
 त्वा संवरे हत्वा प्रद्युम्नः सह भार्याया मायावत्या यथौ कृष्णं कृष्णो हृष्टो थरुक्तिं रणी प्रद्युम्ना दनिरुद्धो भूदू
 वा प्रतिरुदारधीः वास्यो वलिसुतस्तस्य सुतो वा शोणितं पुरं तपसा शिवपुत्रो भून्मायूरध्वजपातितः युद्धं
 प्राप्स्य शिवारात्वं वारां तुष्टः शिवो भ्रमात् शिवेन कीदती गौरी तुष्टो वास्य सुहापतौ तामाह गौरी भर्ता ते निशि
 त्वमेन दर्शनात् वैशाख मास द्वादश्यां पुशो भर्ता भविष्यति गौर्युक्ता हर्षिता चोक्ता गृहे सुप्रा ददर्शतं आत्मः
 नाशंगतं ज्ञानात् तत्सखा विवलेषया लिपिता ह्यवित्र पद्यदतिरुद्धं समानयेत् कृष्णपौत्रं कारकात्तौ दुहित्रा वा
 रामंत्रिणः कुंभा एतस्या रुद्धो गावु वास्युषया सहः वाराध्वजस्य संपाते रक्षिभिः सनि मेदिनः अनिरुद्धस्य वारो
 न युद्धसासीत्सुदारणं श्रुत्वा तु नारदात्कुम्भः प्रद्युम्न वलभ डवान् गरुडस्थो थ जिह्वा गीत्तु ज्वरं माह श्वरं तः
 था हरि शंकर यो युद्धं वभुवथ शराविव नन्दि विनायक स्कन्द मुखात्मा क्षादिभिर्जिताः जं भिते शंकरः

आ. ३

१०

नष्टे जंभनात्वेण विष्णुना द्विन्तं सहस्रं वाकुनां रुद्रेणां भयमर्चितं विष्णुना विजितो बालो द्विवाकुः प्रावुवी
द्वित्वं त्वया यदभयं यत्र रावणस्य स मे वचः आवयो नांति मे दो वै मे दीनरकमाप्नुयात् शिवायैः पूजितो
विष्णुसो निरुद्धः उवाच युक्ः क्षारकां तु गते रामे उग्रसेनादियाद वैः अनिरुद्धात्मजो वज्रो माकं लेया त्रुस्य
ववित् वलभद्रः प्रलम्बो यमुना कर्षको भवत् द्विर्विदस्य कप्रेर्भक्ता कौरवोन्मादनाशनः हरी मे लोकं भ
नीरुकिणादिभिरीश्वरः पुत्रानुत्पादयामास त्वत्संख्या नृतात्समादरात् हरिवंश पठेद्यस्तु प्राप्नुवामः कधि
र्भवेत् इति श्रीश्यामेय महापुराणे हरिवंशे नाम द्वादशोऽध्यायः १२ अग्निरुवाच भारतं संप्रवः
क्षामि कृष्णमाहात्म्यलक्षणं भूभारमहरद्विष्णुर्निमित्री कृत्यपाण्डवान् विष्णुना भद्रजो वृष्णा वृष्णपुत्रो
त्रिरत्रिजः शोमः सोमा दुधस्तस्मादैल आसीत्पुरु रवा तस्मादायुस्ततो राजान कुषोतो यथातिकः ततः पुरु
त्तस्य वशे भरतो धनृपः कुरुः तद्वशे शांतनुस्तस्माद्विष्णो भाष्यो दिवर्जितः अपालय प्रातुराज्यं बालश्चित्रा
गतो हतः चित्रांगदेन देकं त्येकाशिराजस्य चाम्बिकाः अम्बानिका तु भीष्मेन आनीते विजितारिणाः भाष्ये वै
वित्रवीर्जस्य यस्मिन्नासदिवगतः सत्यवत्यासुनुमतादविकायां नृपो भवत् धृतराष्ट्रो धाम्बिकायां पाण्डुश्च
सतः सुत गार्भार्यो धृतराष्ट्रस्य दुर्योधनस्य वंशतं शतं शृगाश्रमपदे भाष्यो गोयादयो मृतिः अघिशिखाः
तु नौ धर्मात्कुत्सां पाण्डोर्धुधिष्ठिरः वाताड्री मो जुनः शक्रा न्मा आमभिकुमारतः तकुलसहदेवश्च पाण्डुमा

डीकतेमृतः कर्णः कुन्त्यातु कन्यायां जातो दुर्व्योधनाश्रितः कुरुपाणवयोर्वैरं देवयोगाद्यभूवत् दुर्व्योध
 नोजतुगृहेपाणवराणां हकुधीः दग्धगारादिभिः क्रान्तामातृष्वपाणवः ननस्तुलकचक्रायां ब्राह्मणः
 स्यनिवेशने मुनिवेशस्थिता सर्वे निहत्य वकराक्षसं ययुः पांचालविषयं द्रोपद्यास्तेष्वयं स्वरे संप्राप्ता
 राकुभेदेन द्रोपदीपचपाणवः अर्द्धराज्यं पुनः प्राप्ता जाता दुर्व्योधनादिभिः गाण्डीवंचधनुर्दिव्यपावकाः
 धमुत्तमं सारथिचार्जुनः संखे कृष्णमक्षयसायकान् वृष्णास्त्रादीस्तथा द्रोणा सर्वे सर्वविशारदाः कृष्णे
 नसोर्जुणो वक्रिवाणवैशमतर्पयेत् रघुवर्षिं वारयं च शरवर्षेण पाणवः जितादिशः पाणवैश्च राज्ञं च
 केयुधिष्ठिरः बहुस्वर्णराजसूयं नसेहेतुं सुयोधनः भ्रात्रा दुःशासनं नोक्तः कर्णेन प्राप्तिभूतिना मृतः
 कार्यं शकुनिना मृतेन सयुधिष्ठिरं आत्रयत् तस्य राज्ञं वसमस्थामायया सह तं जितो युधिष्ठिरो भातयु
 क्तश्चारणकोय्यो वरो द्वादशवर्षाणि प्रतिज्ञातानि शो नयेत् अष्टाशीतिसहस्राणि भोजयन् पूर्ववद्विजान्
 सधौमोदोपदीपवृत्ततः प्रायादिराटकं कंकोद्विजोस्य विंजातो राजा भीमोऽथ सूयकर्तृ बहून्तलार्जुनोऽपि
 र्थाशैरिन्धीयमजौ तथा अन्यनामा भीमसेनः कीचकं चावधीनिशि द्रोपदीहन्तु कामतममर्जुनश्चाजयः
 कुरुन् कुर्वन्तौ गोग्रहादीश्रुतैर्जीता पाणवा अथ सुभद्रा कृष्णमनिनी अर्जुनात्समजीजनत् अभिमन्यु
 ददौ तस्मिन् विराटश्चोत्तरासुतां सप्राक्षौहिनीं शम्भुं मरुतां रथायसः कृष्णो दूतोऽप्यभूत् कुरुदुर्व्योः

अ. पु.
 ११

धनममर्षनं एकादशाक्षौहिणीसंनृपंदुर्योधनं तदा युधिष्ठिराचार्यराज्यं देहिनां शत्रुपंचकः युधिष्ठिरावतः
ः श्रुत्वा कृष्णमाह सुयोधनः भुसूत्राग्रं नदास्यामि योत्स्य सकुरुहो यतः विश्वरूपं दर्शयित्वा अध्वं विदुरान्वि
तः प्रागाधुधिष्ठिराह योधये न सुयोधनः इत्यानेये महापुराणे आदिपर्वदीनि नाम त्रयोदशोऽध्यायः
१३ अग्निरुवाचः योधिष्ठिरीदोर्ध्वधनी कुरुक्षेत्रं ययौ चमं भीष्मद्वोणादिका नृपानां युधयत्र कुरुमिति पा
थं सुवाच भगवान् न शोभा भीष्मसुरवाकाः शरिराणी विनासिनि न शरीरी विनश्यति अयमात्मा परं ह्यहं अहं
लास्मिन्निदिदं सिध्यसिध्योस्स मोयोगी राजधर्मप्रपालय कृत्ते नोत्रोर्जुनो युधयुधस्थो वायशद्वान् भी
ष्मः सेनापतिरभूदयोर्ध्वधने वले पाण्डवानां नीचवचनयोर्ध्वध्वं वभूव ह धार्तराष्ट्रः पाण्डवाश्च जयन्तु यु
द्धे स भीष्मयाः धार्तराष्ट्रान् शिखंण्डायाः पाण्डवा जगुराह वे देवास्तूरसमं युद्धं कुरु पाण्डवसेनयोः वभूव ष
ष्ठे देवानां पश्यतां प्रीतिवर्धनं भीष्मास्त्रैः पाण्डवं सेन्य दशाहो भिद्यमानयत् दशमे ह्यर्जुनो वारौ भीष्मवीरं व
वर्ष ह शिखण्डी दुपदो जौस्त्रैव वर्ष जलदो यथा हस्ते श्वरथपादान्न मनो न्यास्त्र निपातितं भीष्मः स्वध्वं द
नृत्तुश्च युद्धमार्गप्रदर्शकः वसूक्तो वसुलोकाय शरशयागतस्थित उत्तरायणमीक्षं अध्याय नृविस्तुस्थितः
स्तुवन् दुर्योधने तु शोकार्त्तं द्रोणः सेनापतिस्तु हन् पाण्डवे हर्षिते सैन्ये ध्वं युन्मश्च भूपति तयोर्ध्वं वभू
वो ग्रंथमरादु विवर्धनं विराट्कपदाद्याश्च निम्नगाधोणासागरे दुर्योधनी महासेना हस्त्यश्चरथपत्त्रिनीः

धृष्टद्युम्नाधिपतिनाद्रोणः कालर्षवावभौ रुतोश्चत्थामेतिचेत्युक्तेद्रोणशस्त्राणिचात्यजत् धृष्टद्युम्नशराक्रान्तः
 पतितः समहीतले पंचमेहनिदुर्द्धर्षः सर्वक्षत्रं प्रमथ्य चः दुर्योधनेतुशोकार्त्तकर्णः सेनापतिस्तुभूत् अर्जु
 नः पाण्डवानां च तयो युद्धं वभूव ह शस्त्रशस्त्रिमहारौद्रं देवा सुररगो प्रमं कर्णाजुनाख्ये संग्रामे कर्णो रीतवधीः
 दुरेः सद्यीतीयेद्रिकर्णस्तु अर्जुनेन निपतितः शल्योदिनार्द्धयुधुधेत्तयवधीत्रयुधिष्ठिरः युयुधेभीमसने
 नहतसेन्यः सुयोधनः बहुदुहृत्तानरादीश्चभीमसेनमसेनमथाब्रवीत् गदयाप्रहरन्तुभीमस्तनुवपात
 येत् गदयोधयं तस्य तस्मिन् नष्टादशो हरि रात्रौ सुसुप्तं च वलं पाण्डवानी न्यपातयत् असौ हि नीप्रमाननु
 अश्वत्थामामहाबलः दौष्टदेयान् स पांचालान् धृष्टद्युम्नचशोवधीत् पुत्रहीनां द्रौपदीतां रुदंतीं नर्जुनस्ततः
 शिरोमणिनुजग्राहलेखिकास्त्रेन तस्य च अश्वत्थामास्त्रनिदग्धं जीवयामास वै हरिः उत्तरायास्ततो गर्भस्य
 परीक्षितभूपतिः कृतवर्मा कृपेद्रोणिस्त्रयोमुक्ताततोरणात् पाण्डवाः सान्त्विकीः कृष्णः सप्रयुक्तानवाप
 रे श्रियश्चात्राः समाश्वास्य भीमाद्यैः स युधिष्ठिरः सकृत्प्रहरतां न्वीरान् दत्तौ दकधनादिकः भीष्माकान्न
 वाश्रत्वा धर्मास्वर्गश्च शान्तिदानं राजधर्मान् मोक्षधर्मान् दानधर्मान् नृपो भवत् अश्वमेधे ददौ दायं वासः
 गोभ्योरिमर्दनः श्रुत्वा जुनामौ शल्ये स पाण्डवानां च संक्षयं राजे नरक्षितं स्थाप्य सानुजस्वर्गमाप्नुयात्
 त्यागेत्येव महापुरुषो वतुर्द्धशो ध्यायः १४ अगिरुवाच युधिष्ठिरेतु राजस्थे आश्रयं माश्रमानिकं धृः

अ. पु.
 १२

तराद्योवनमगात्गम्हारीवपुथाद्विजः विदुरत्वाग्निनादग्धोवनजेनदिवंगतः देवविष्णुर्भुवोभारमहरद्वाः
नवादिकं धर्मायाधर्मनाशायनिमित्तीकृत्यपाणवान् सविप्रशापयाजेनमुशलेनाहरत्कुलं यादवानांभा
रकरंवर्यंराजोभ्येवेचयत् देवादेशात्प्रभासेसदेहंत्वात्कात्स्वयंहरि इन्दुलोकेपूज्यतेत्वनिवासिभिः बलभ
द्रोनलमुर्त्तिप्रातालस्वर्गमेयिवान् अविनासिहरिर्देवोधातिभिर्धैर्यरुतसः विनाशेद्वारकास्थानंघ्रावयाः
माससागरे सत्कृत्ययादवान्नाथोदितोदकभयानकः त्रियोकावज्रशापेणभार्याविष्मोभ्रयास्थिता पुनस्त
कापनोमीतागोपालैलगुडाद्युधैः अर्जुनंवनिरत्कृत्यपार्थः शोकं चकारहः व्यासेनाश्रासितोमेनेवलमेक
प्रसन्निधौः हस्तिनापुरमागत्यपार्थः सर्वंन्यवेदयत् युधिष्ठिरायसभात्रेपालकायनृणांनदा तद्वत्तत्त्वा
णिवास्त्राणिस्पर्धस्तेचवाजिनः विनाकृतेनत्रनृद्वानमश्रोत्रिजेयथा तद्वत्ताधर्मराजस्तुराजोस्थाप्य
रक्षितं प्रस्थानंप्रस्थितोधीमानद्रोपयाभ्रातृमिसह संसारान्तितांशान्वाजपन्नसुशतंहरैः महापथेतुपः
तिताद्रोपदीप्तसहदेवकः नकुलःफाल्गुणोभीमोराजाशोकपरायणः इन्द्राणीतरथास्तुतुष्टानुष्टुःस्वर्गमाप्नुया
त् इष्टादुयोधना दीश्ववास्तुदेवंवरुर्षितः एतत्तेभारतंशोकंयःपठेत्सदिवं व्रजेत् **इत्याग्रेयेमहापुराः**
गोभारतनामपदशोधाद्यः १५ अतिरुवाच वक्ष्येबुद्धावतारंचपठतःशृण्वतोत्तयात् पुरादेवासुरे
युद्धेदेवैर्देवाःपराजिता रक्षरक्षोतिशरणावदन्त्रोजगुरीश्वरं मायामोहस्वरूपोसोसुद्धोदनस्तुतोभवत् मो

रुद्रा मास्यदैतास्त्रांस्तज्जितो वेदधर्मजं तत्र वैष्णवभूवर्तुर्हितेभ्यो वेदवर्जिताः नरकाहं कर्मवक्रुर्गहीः
 व्यंत्तधमादपि सर्वकलियुगांस्तु भविष्यति च शंकरा दस्यवः शीलहीनाश्च वेदोक्तजस्येनयकः दशप
 वचनवादावै प्रमाणान् भविष्यतिः धर्मसंकुचसंवीता अधर्महवयस्तथा मानुषाभ्युक्षयिष्यन्ति स्त्रैश्चाप
 यिर्विरूपिणः कल्किविष्णुयस्यपुत्रो याज्ञवल्कापुरोहितः उत्सादयिष्यन्ति स्त्रैश्चानृहीतास्तः कृतायुधः स्था
 पयिष्यति मर्यादाकानुवर्णो यथोचितः आश्रमेषु च सर्वेषु प्रजाः सधर्मैव लभन्ति कल्पिरूपं परिणम्यो हरिः
 स्वर्गगमिष्यति ततः कृतयुगं नाम पुरातनसंभविष्यति वर्णाश्रमाश्च धर्मेषु स्त्रेषु स्थित्यतिस्त्रतमः एवं
 सर्वेषु कल्पेषु सर्वमन्त्ररेषु च अवतारास्संख्याता अतिता नागतादयः विष्णोर्द्वावताराण्यः पठेद्वा शृणु
 यान्तरः सो वा प्रकामो विमलः सकुलः स्वर्गमाप्नुयात् धर्माधर्मव्यवस्थानमेव वै कुरुते हरिः अवतीर्णस्वगत
 स्वर्गदेकारणं हरिः **इत्यग्नेये महापुराणे कल्पावतारनामो दशोऽध्यायः १६** अग्निरवाच जगत्सः
 र्थादिकां क्रीडां विष्णोर्वक्ष्ये धुना शृणु सर्गादिकं त्वमग्रादिः सृष्ट्यादिः सगुणा गुणः ब्रह्माद्यानि सद्यन्ते भुमु
 खं रात्रिर्दिनादिकं प्रकृतिं पुरुषो विष्णुः प्रविष्टा क्षोभयन्ततः सर्गकाले महत्तत्त्वमहंकारस्ततो भवतः
 वैकारिकस्ततस्तस्मात्तरुपमात्रो निलस्ततः रसमात्रा आपश्च तोगभ्रमात्रा धरिश्च भूत अहंकारात्तमः
 सान्नुते जसानीन्द्रियानि च वैकारिका दशदेवा मनस एका दशैन्द्रियं ततः स्वयं भुर्भगवान्विष्टज्यविविधा

अपु
 १३

प्रजा अथ एव ससर्जौ नालुवीर्यमवाप्तुजगत् आयेनाराहनिश्रोक्ता आयेवैनरसूनवः अयनंतः
 स्यताः पूर्वेतेननारायणः स्मृतः हिरण्यवर्णमधं वन्नदं मुदकेशं तस्मिन् यज्ञे त्वं जंबुत्वात्तयं भूरिः
 तिनश्रुतः हिरण्यगर्भे भगवाननुषित्वा परिवत्सरं तदहं न करोद्धे धं दिवं भुवमथापि वा तयोः सक
 लयोर्मध्ये आकाशमसृजन्तु अक्षुण्णारिपूवां पृथीदिसश्च दशधा दशः तत्र कालं मनो वाचं काम
 क्रोधं मनोरतिं ससर्ज सृष्टित पूजां स्रष्टुमिच्छन्तु जायति विद्युते शशि मेघांश्च रोहिते न्युधन्नुषितः तदा
 सिव ससर्जौ पर्वजं तदाथ वक्रुतः अजो ययुषि सामानि निर्माय यज्ञसिद्धये साध्यास्तैरजयन् देवा भूत
 मुखा वव ह्यजात् शनकुमार रुद्रं वससर्ज क्रोधसंभवं मरीचिमन्त्रांगिरसं पुलस्तं पुलहं क्रतु वसि
 ष्ठं मानसात्मप्रबुद्धाणां इति निश्चिता सद्यैते जनयन्ति स्म प्रजा रक्षाश्च पंचमः द्विधा कृत्या मनो देहमर्धं
 न पुरुषो भवत् अर्धेन नारी तस्या तु सवृत्ता स्यात् सृजत् प्रजाः **इत्याग्रे ये महापुराणे जगत्सर्गनाम सप्तमः**
दशोऽध्यायः १७ अतिरुवाच प्रियवृत्तो त्वा न पादौ मनोः स्वायं भुवन्सुतो अजी जनत्स तां कं न्याशः
 तरूणां तपो निता कामा कर्दम भार्यातः सन्नात् कुक्षिर्बिराट् प्रभूत्सु रुच्या मुन्नमो जज्ञे पुत्र उ त्ता न पाः
 दतः सुनीत्यां च भुवः पुत्रः तपस्त्रेपे स कीर्त्तये भुवो वर्यस हस्त्राणि त्रीणि दिव्यानि हं मुने तस्मै प्रीतो हरि
 ः प्रादात्सु न्यग्रे स्थानं कं स्थिरं श्लोकं पपाठ सुसना वदितुं स तस्य वः अहो स्य तपशो वीर्यमहो अत

महोक्तं यमघपुरतः कृत्वा कृतं सप्तर्षयस्थिताः तस्मान्नृश्लिष्टं वभक्तं च कृत्वा च भुवि जायतः श्लिष्टे
राधनस्य छायापंच पुत्रानकल्पान् रिपुं रिपुं जयपुत्रं वृकलवृकतेजसः रिपो राधनवृहती काक्षु
पंसर्वतेजसः अजीजनत्युष्करिणां जायते मनुः मनोरजायंत दशनदुलायां सुतो दशः उरुपुरुः श
तशुभ्रस्य प्रसीसत्यवाकविः अग्निधुरतिरात्रश्च सुयुम्नश्चातिमयुक्तः उरोरजनयत्युत्रान्वषडग्नेः
यीमहाप्रभान् अंगं सुमनसं स्वीतिर्कतुमगिरसं नद्यं अंगात्सुनीथापत्यं वै वेणवजायत अरक्षक
ः पापरतः सह तोमुनिभिः कुशैः प्रजार्थं नृप्रयोधास्य मनस्य दक्षिणां करं वेणस्य मथिते पाणौ संवभूव
पृथुनृपः तं दृष्ट्वा मुगायः प्राकुरेष्ठवैमुदिताः प्रजा करिष्यति महातेजाय शश्वा वाप्यते महत् सधन्वी
कवची जातः स्तेजसा निर्द्दहति वः पृथुर्वैत्यः प्रजाः सर्वा रक्षक्षेत्रपूजितः राजसूयाभिषिक्तानामाशुः स
पृथीवीपतिः तस्माच्चैव सुमृत्यनौ निपुनौ सुतमागधौः तस्माच्चैव क्रतुद्वीपौ राजाभूज्जनरंजनात् दुग्धाः
गोस्तेन शस्यार्थं प्रजानां जीवनाय चः सहदेवैर्मुनिगणैर्गर्भवैस्सायस्यैर्गणैः पितृभिर्दानवैः सर्वैर्वीर्यैश्च
ः पर्वतेजसैः तेषु तेषु च पात्रेषु दुह्यमाना वसुंधराः प्रादात्सुमेधितं क्षीरं तेन पाणानधारयन् पृथोः
पुत्रौ वधर्मशजशाते रत्नर्द्धिपालितौ शिवगिनीहविर्दानि मन्त्रद्वीनाद्य जायतः हविर्दानात्पडग्नेयीधि

अ. पु.
१४

पराजनयसुतान् प्राचिनवर्हिषंभुक्तं गयं कुरुवंशजानिमे प्राचीनाग्रां कुशास्त्रस्य पृथिव्यां यजतो यतः प्राची
नवर्हिर्भगवांस्तुहानासीत्युजाप्रतिः सवर्णस्य तु स्यामुडीदशी प्राचीनवर्हिष सर्वे प्रवेतशोनामधनुर्वेदस्य
पारगाः अष्टधर्मचरणस्तेन यत्र महत्तमः दशवर्षसहस्राणि सप्तमुद्रसलिलेशयाः प्रजापतिर्त्वं संप्रा
प्तुं वा विमोक्षनिर्गता भूमिं वा प्राहितरुमिस्त्रां स्त्ररु नदहृश्ते सुखजानि मरुतो बहृद्वा वाथ दुमक्षयं
उपगम्या बुवी देताना जासोमः प्रजापतीन्ः कोपंतीयदु ततदा कं न्या वो मारिषा वरां तपस्विनो मुनेः कः
एवोः प्रज्ञो वा यो ममेव च भवीर्मे जानतासु हा भार्या वोस्तु कुलंवरीः अस्यो नुत्यस्य ते दक्षः प्रजाः सप्तर्षिः
थिष्यति प्रवेतसत्तां जगुर्दुर्दक्षो स्यं चंततो भवतु अचराश्च वरांश्चैव द्विपदेथ चतुष्पदः सहस्रामनः
साकोपपश्चादसृजतस्त्रिय ददौ शदशधर्मीयकस्य पायत्रयोदस सप्तविंशतिलोमाय वतस्तोरिष्टनेमि
ने देवैव वकुपुत्राय देवैवागिरस्ये प्रदातु तासु देवाश्च नागा ग्रामैधुनात्मनसा पुरा धर्मस्यापि प्रवक्ष्यामि दश
पत्नीषु धर्मतः विश्वे देवास्तु विश्वाया साध्या साध्या न वे जायतः मरुत्वा मरुत्वा नो वसेत्सु वसवो भवतु भा
नोस्तु भानवः पुत्रा मुकुत्रास्तु मुकुत्रजाः सुनया धर्मतो योषो नां गवीधी च जामिजा पृथिवी विषयं सर्वं मरुतः
त्यागं जायतः सङ्ख्यायां तु संकल्या इन्दोर्नक्षत्रतासुता आयोक्तवः अशोमश्च धवश्चैवाती लो नल प्रत्यूष
अप्रभासं त्ववसवा ह्यौवनानतः पापस्य पुत्रो वै तदाः शमः शोतो मुनिस्तथा ध्रुवस्य कालो लोका नोवर्षी सोम

स्वैस्तुतः धवस्य पुत्रोऽविणो कुतह वा बहस्रथा मनोहरायाः शिशिरः प्राणो धरमतस्तथा पुरोवोनिलः
 स्यादिदं विज्ञाते न तस्य वः अग्निपुत्रः कुमारश्च शरत्तन्त्रे वा जायत तस्य शाखो विशाखश्च नैगमेऽथ पृथु
 जः कृत्तिकात्रः कार्तिकेयोजतिः सनत्कुमारतः प्रमूषादेवलो जज्ञे विश्वकर्मा प्रभाशतः कर्त्ता शिल्पस्य
 रुद्राणां त्रिदशानां च वर्द्धविः सनुष्याश्चोपजीवति शिल्पं वैभूषणादिकं सुरभीकश्यपाद्रुज्ञाने कादशवि
 जगमुखी महादेवप्रसादेन तपसा भाविता सती अजैकपादहिर्बुधून्तथा रुद्रश्च सत्तमः त्वष्टृश्चैवात्मजः
 श्रीमान् विश्वरूपो महायसा हरश्च वक्ररूपश्च चक्रकश्चापराजित वृष्णाक विश्वसंभूश्च कपदीरैव त
 त्त्रथा मृगव्याधश्च सूर्यश्च कपाली दशवैक क रुद्राणि वशतं लब्धं ये व्याघ्रसवरावरं **इत्यानेये म**
हापुराणे जगत्सर्गनाम अष्टादशोऽध्यायः १८ अतिरुवाच कश्यपश्च वदेत्सर्गः सदितादिषु हे मुने
 वाक्षुकेषु पिता देवा अदित्यां कश्यपायुतः आसन् विष्णुश्च शक्रश्च चण्डाधाता तथाऽर्यमा पूषा विवस्वान्स
 विता रुद्रोऽथ वरुणो भग अशुश्च द्वादशा देवा आसन् चैव त्वतो नरे अरिष्टनेमि पत्नी नाम पत्न्यानी रुद्रोऽस
 ः बहूपुत्रश्च विदुः रवश्च तत्तो विद्युतस्मृताः अदित्यां गिरसाः श्रेष्ठाः कूशाश्च स्य श्रुता युधाः उदयास्तमनं
 सूर्यो नक्षत्रे देवेषु गेयुगे हिरण्यकशिपुर्दित्यां हिरन्याक्षश्च कश्यपात् सिंहिका च भवत्कन्या विप्रवित्रः परिग्रह
 हाकुप्रभृतयः सत्स्यै हि के वा इति श्रुताः हिरण्यकशिपो पुत्राश्च त्वारः पृथितौ जसः अनुक्रादश्च प्रह्लाद

अ. पु
 १५

आतिवैष्णवः संज्ञादश्वत्थतुर्थीभूः कादपुत्रो हतस्तथा संज्ञादपुत्रो आयुषमानशिबीर्वाकिल एव च विरोच
नस्तु प्राजादिवंलिर्जने विलोचनान् वलेः पुत्रशतं तासी हारा ज्येष्ठं महासुनेः पुराकले हिवागोन प्रसाथोः
मापतिप्रभं पार्श्वतो विहारीष्यामि शतं वं प्राप्तिश्चरान् हिरण्यसुतापंचधाधरिः शकुनित्तिनि द्विर्वा
संकराश्वशतमासन् यनोः सुता दनोस्तु सुप्रभाकं नापुलो नस्तु शविस्मृताः उपदाननीहयशी समिष्ठा
वार्षपर्वणी पुलोमाकालकाचैव वैश्वा नरसुतेभ्यमे कस्य प्रशस्तुभार्ये हतयो पुत्राश्च कोटयः प्रह्ला
दस्य वतुः कोथो निवातकवचाः कुले ताम्रायाः षट्सुताः स्युश्च कालीशे निवभास्यपि एधियाभुवि सु
ग्रीवीताभ्यः काकादयो भवन् आश्वाश्चोष्ठाश्च ताम्राया अरुणोगदस्तथा विततायाः सहस्रं तु सूर्याश्च
सुरसाभवा कादवेयाः सहस्रं तु शेषवा सुकीतक्षका दंष्ट्रिणक्रोधवत्सर्जधरायाः प्रक्षिणो जले सुर
भांगो महीषादिश्लोत्पन्नास्तृणादयः स्वशाया यक्षरक्षांसि सुनेरप्सरसो भवन् अरिष्ठायास्तु सर्वे
षाः कश्यपाद्विस्तृतं वरं एषां पुत्रादयोः संख्यां देवैर्वेदानवाजितो दिति विनस्तपुत्रा वै तोषयामास कः
शपं पुत्रमिन्दुं हनारमिच्छति जाय्य कश्यपात् पादाप्रक्षालनात् सुप्रांतस्यागर्भं जघान ह द्विदम
निष्पन्नं तु ते देवा महतो भवन् शक्रस्ये तोनपं वासस हाया दीप्रते जसः एतत्सर्वं हरिर्ब्रह्मा अभिः
विच्यपृथुं नृपं ददौ क्रमेण राजानि अयोध्यामधिपे हरिः द्विजौषधीनां वन्दुः स अयात वरुणो नृपः रा

जं वैश्रवणो राजा सूर्याणां विश्वरिश्वरः वसुनां पावको राजा मरुतां वासवः प्रजापतीनां दक्षो ध्रुवः कालः
 वाधिपः पितॄणां वधमो राजा भूतानां बहुरः प्रभुः हिमवान् शैलपूगणां नदीनां सागरः प्रभुः गन्धर्वाणां वित्र
 रथो नागानां मथः कालः सूर्याणां तक्षको नाजा गरुडः पक्षिणामथः ऐरावतो गजेन्द्राणां गोवधो मथः
 पि मृगाणां मथः शार्ङ्गलक्ष्मणो वनस्यतीश्वरः उड्यैः श्रवास्तथाश्वाभ्यां सुधर्मा पूर्वपालकः दक्षिणस्यां शत्व
 दः केतुमान् पालको जलेः हिरण्यरामको सोमो प्रति सर्गो यमीरितः **इत्यादि ये श्री श्री श्री महापुराणे प्रति सर्गो**
नाम उ न विंशतमोऽध्यायः १२ अग्रिहवावः प्रथमो महतः सर्गो द्वितीयो ब्रह्मणः स्तुतः तन्मात्राणां तृती
 यस्तु मुख्या वैस्थावराः स्मृता निर्यकस्त्रोतस्तुतः प्रोक्तस्त्रिर्यकयेन्यः स्तुतः स्मृतः तथोऽस्त्रोतसं प्रहो देवस
 र्गस्तुतः स्मृतः ततो र्वाकस्त्रोतसं सर्गः सप्तमः सप्तमानुषः अष्टमो नुग्रहः सर्गः सात्त्विकस्त्रामसश्चतस्रः पं
 चैते वैकृताः सर्गाः प्राकृतास्तु त्रयः स्मृताः प्राकृतो वैकृतश्चैव कोमारो नवमस्तथा ब्रह्मतोरावसर्गस्तु जगतोः
 मूलहेतवः स्यात्प्राथम्येन कंन्यास्तु भृगवाप्राथम्येन मिरे नित्यो नैमित्तिकः सर्गस्त्रिधा प्राकृतिजैः प्रकृ
 तादौ नानिनीत्यात्मा तव प्रलयादनु जायते यत्रानुदिनं नित्यसर्गो हि स स्मृतः देवीधाता विधातारौ भृगोः र्वा
 तीरस्तुतः श्रियं वपनि विष्णोर्वास्तुतावक्रेण वृद्धये धातुर्विधातुर्द्वौ पुत्रौ क्रमात्प्राणो मकरादुक्तः मार्क
 णेयो मकराणोश्च जज्ञे वेदशीरस्तुतः योर्हमासश्च संभूता मरीचे रभवत्सुतः स्मृत्यामगी रजः पुत्राः शिनीवा

अ. पु

१६

लीकुसुता रकावामुमतिश्चात्रेणसूयायजीजनत् त्वेमंदुर्वससंपुत्रयत्रात्रेयंचयोगिनं श्रीत्मापुलस्तः
भार्यायां दत्तोल्लसत्सुतोभवत् क्षमायां पुलस्तका जाताः सहित्नु कर्मशादिकाः सन्नतांचक्रतो राम नो लेखि
त्वा महीजसः अगुष्टपर्वमात्रात्ते ऐहिषद्विसहस्रिणाः उज्यांचवशिष्टाश्चरजोगात्रोर्ध्ववाकुकः सवत
श्चानघः शुकः सुतपाः सप्तचर्षयः पावकः पावमानो भूदुचिः स्वाहागितोभवत् अग्निष्वात्तावहिर्षदेन
ग्नयः साग्नयश्च जानू पितृभ्यश्च सुचीयां यत्सेना वैचारिणी सुते हिंसाभार्या च धर्मस्य तयो जज्ञे तथा नृत्तं
कंन्यावनि कृतित्वा भांभयं नरकमेव च सायाव वेदना वै वमिथुनं विदमेतयोः तयोर्जसैथ वै सायां भृत्यु
भूतापहारिणां वेदना च सुतार्थापि दुःखं जज्ञेथ रौरवा च मृत्यो व्याधिजरास्येष्टतृष्णा क्रोधाश्च जज्ञिरे वत्सरा
श्चरुदत्त जातोरो जना दुःसना मवः भवं सर्वमथेशानं तथा प्रभुपतिं द्विजः भीममुग्रं महादेवमुवाच सपि
तामह दक्षकोपाबुत दार्या देहं तस्या जसा सती हिमवदुहित्वा पत्नी शंभोरभृत्युनः अग्निभ्यो नारदायुः
क्ताः पूजास्त्रातादिपूर्विका स्वायंभुवाश्चात्ताः सर्वदृष्टाने भूक्तिमुक्तिगा **इत्यनेन ये महापुरुषा जगत्सर्ग**
: २० नारद उवाच सामान्यपूजां विष्णो देव्ये सन्नाश्च सर्वदा समस्तपरिवाराय मुकुन्दाय मुश्याय
नमोजयेत् धात्रे विधात्रे गंगायै यमुनायै निधी तथा हाराश्रयं वास्तुनरं शक्ति कूर्ममनंतरं पृथिवी धर्मकं
ज्ञानं वैराजैश्चर्यमेव चः अधर्मादीन् कन्दनालप्रभं केशरकर्णिकाः अवेदायं कृतायं वसन्ताय काशमः

एतलं विमलैः कर्षिणी लाना क्रिया योग च तायजेत् प्रक्षीपन्ध्यातथैवाना न्यनुग्रहासनः मूर्त्तिका दू
 र्गशिवंगणः क्षेत्रं वासुदेवादिकं जयेत् हृदयं च शिरः शैवं वर्मनेत्रमथास्त्रकं शखचक्रगदापद्मं
 श्रीवत्सकौस्तुभयजेत् वनमालां भ्रियपुष्टिगह्वरं गुरुमर्चयेत् इन्दुमन्त्रिभोरक्षोजलवायुधनेश्वरं
 ईशानत्रयमजं शस्त्रं वाहणं मुकुटादिकं विष्णुकेतनमं उलादैः सिद्धिपूजादिना भवेत् शिवपूजाधत्तामाः
 न्यापूर्वगां दिनमर्चयेत् महाकालं यजेद्दुर्गाय मुनीं वगणादिकं शिवं भ्रियं गुरुं वासु शक्त्यादीभ्यर्चकाः
 दिकं वामाज्येष्टा तथा रौद्रिकाली कलविकारिणी बलविकारिणी चैव बलप्रमथनी क्रमात् सर्वभूतद
 मनीचमनोन्मती वसिवासनं कौं कौं शिवमुत्तये सांगवक्रं शिवं यजेत् हौं शिवाय हौं मित्यादिहामी शाना
 दिवधुवं कौं गौरि गंगणः शक्रमुखाश्च एडो हृदादिकाः **इत्यानेये महापुराणे शिवकर्मपूजा २१ क**
 मास्तु र्यार्चने मन्त्रादणि ज्यश्च विंगलाः उवैः अवाश्चारुणश्च प्रभूतं विमलं यजेत् ताराधो परमसुखं स्कन्दा
 गां युधामन्युजेत् दीप्तासूषा जयाभद्रा विभुतिविमला तथा अद्योष विद्युतांश्चैव प्रकाशो सर्वतोमुखी
 अर्कासनं शं हृत्स्वस्वोक्ता येति च मूर्त्तिका कौं कौं सः सूर्याय मन्तुरो नमो हृदयाय च अर्काय शिरसे नमः
 दन्ति सा अयन्धनात् भूभुवः स्वो रशानि शिखां कौं कवचं स्मृतं भानेत्रं वस्त्रं धातुं च राख शक्ति अनिष्टुभा शो
 मो गारको धवुधो जीव भुक्त शक्ति क्रमात् राहु केतुश्च चं एश्च संक्षेपादेव पूजनं आसनं मूर्त्तनं मूलं हृदा

अंपरिचरकाः विश्वासनं विश्वमूर्तेरौ श्रियं श्रीधरो हरिः श्री सर्वमूर्तिमन्त्रो यमिति त्रैलोक्यमूर्तयेः श्री हृषी
केशो कुंविष्णुः स्वरे दार्द्य हृदादिकं समस्तै प्रश्नमीपूजामंत्रमाद्यौ जयादिकं वक्रं शंखगडाप्रदं मुसलं शंख
शार्ङ्गकं पाशांकुशौ वश्री वत्सं कौस्तुभं वरामालया श्री श्री मूर्तलक्ष्मीस्तार्क्ष्यं गुरुरिन्द्राद्योर्वलं सरस्वत्याः
स्वर्णमूर्तिरौ श्री देवी सरस्वती सरस्वत्या सनमूर्ति कलातुष्टिश्च पुष्टिका गौरि प्रभामति दुर्गी गणो गुरुश्च क्षेत्री
यः तथा गंगापतये च श्री गौरी श्री श्रिये श्री स्वरिताये सोमिति त्रिपुरा वतुर्थं नानमो नका प्रणामावां आश्रना
माद्ये विसर्गविन्दुसंयुतं **इत्यानेये महापुराणे वासुदेवादिपूजा २२** नारद उवाच वक्षे स्नानं क्रिया
यक्षं मसि हेतत वां मृत्तिकां गृहीत्वा तां द्विधा कृत्वा मलस्नानमर्थं कथा विस्तृज्या वस्यामित्यस्य सिंहे न कृतर
क्षकः विधिस्नानं ततः कुर्यात् प्राणायामसुरः स्वरं हृदि ध्यायन्तु हरिज्ञानं मंत्रेण ध्याक्षेरेण हि त्रिधा प्राणि
तले मूर्च्छादिग्वंभं सिंहजप्रतः वासुदेवप्रतप्तेन तीर्थसकल्या बालमेत नान्न वेदादिना मंत्रैः समाज्यै राः
ध्ये मूर्तिना कृत्वा यमर्षणं वस्त्रं परिधाय समाचमेत् विन्द्यस्य मंत्रैर्निर्माज्यप्राणिस्थं जलमेव च नारायणे
न स्य मे वायुमाप्राय चोत्सृजेत् जलं ध्यायन्तरि प्रश्नाद्यत्वा र्धं द्वादशाक्षरं जप्त्वा न्या इह लशोत्तरार्थयोगिनीः
ठदित क्रमात् मन्त्रान्दिक्या लपर्यं तावृषिन् पितृगणान वि मनुष्यान् सर्वभूतानि स्थावराणि यथावुजेत्
न्यस्य चात्मनि संस्कृत्य मन्त्रान् पागम हं व्रजेत् एवमं न्या सुपुजा सुमूला धैस्नानमाचरेत् **इत्यानेये महा**

पुराणोक्तानि विधिः २३ नारद उवाच वक्षो पूजा विधिविप्रायत्नत्वात् सर्वमाप्नुयात् प्रक्षालितां चिरात् वसत्राः
 गतः कृतरक्षकः प्राश्नरवः सत्त्विकं वक्ष्यामि परमेव च यं वेजंताभिर्मध्यस्थं धूमं च द्रानिलात्मकं विशेषे
 ष्येदस्येष्टं नु ध्यायत्काये च कल्पं ह्यौ हतं कजमध्यस्थं वीजं तेजो निधिं स्मरन् अथोदतिर्व्यगादित्युज्ज्व
 लाभिः कल्पं दहेत् शशांका कृतिवक्ष्यायेदन्तरस्थं सुधानुभिः हृत्य मवापि हि द्वैवत्तकमाहादयेत् सुधी
 सुषुम्नया निमार्गेण सप्तनाडि विस्पृष्टिभिः शोधयित्वा न्यसेत्तत्तं करसुद्धिरथास्तु कं व्यापकं हस्तचोरादौ दक्षि
 णां गुह्यतोगकः मूलदेशे दद्यात् शंगे न्यसेन्मन्त्रे द्विषट्कैः हृदयं वशिरश्चैव शिखावर्मास्त्रिनेत्रे च उदरं च
 तथा पृष्ठं वाङ्मूलं जानुपादकं मुद्रां दत्वा स्मरेद्विष्णुं जप्त्वा कृशतमर्जयेत् वामे तु वर्धनी न्यस्य पूजा दद्यात्तु द
 क्षिणे प्रक्षाल्यात्वेण वार्ध्वगभ्रपञ्चान्विते न्यसेत् वैतथ्यं सर्वगं जोतिरस्त्रवस्त्रेण वारिणा फलेन तेन सु
 संसिद्धिरुत्प्रेक्षात्वा हरिं परे धर्मज्ञानं च वैराग्यं मे श्वर्यं च क्रिदि श्रुत्वा अधर्मादीनां नाशं पूर्वाद्यौ योगपी
 ठके कूर्मपृष्ठे हानत्रं च प्रभं सूर्यादिमण्डलं विमलाद्याः केशरथाश्च ग्रहीकर्णिकास्थिता पूर्वस्थ हृदये
 ध्यात्वा वा वास्यैव मण्डलं अर्घ्यां जन्तथा चाम्यमधुपर्कं युतं च तन् स्नानवस्त्रोपवीतं च भूषणं गभ्रपु
 ष्यकं धूपदीपनी वेद्यानि पुन्दरिकाक्षविश्रया यजेदङ्गानि पूर्वाद्यौ द्वारि पूर्वपरेण जं दक्षवक्त्रं गङ्गां सौम्यः
 कोणो शंखं धनुः न्यसेत् देवस्य वामतो दक्षे च बुधी खड्गं मेव च वामे धर्मश्रियं दक्षे पुष्टिं वामे न्यतो न्यसेत्

স.সু
৭৫

वनमालां व श्रीवत्सकोत्तुमौ दिग्विनीन्द्रहिः स्वमंत्रैः पूजयत्सर्वान् विष्णुसर्वो वसानतः व्यत्तेन च समते
नश्रगैवी जेन वै यजेत् जज्ञा प्रदक्षिणी कृत्य सुत्वाद्यं च समव्यतः हृदये विन्यसेद्या ध्याय हं वत्सा हरि
स्मिति आ गङ्गा वाहने योजां क्षमस्वेति विसर्जने एवमष्टाक्षरो आश्वपूजां कृत्वा विष्णुक्तिभाक् एकम्
मर्चनं योक्तं नवव्यूहा वृत्तं च गुण्यम् अक्षरक द्रये न्यस्य वासुदेवं वलादिकात् तर्ज्ज्या दौ शरिरेथ शिवे
ललाटवक्त्रके हृत्तामिगुह्यजान्धौ मध्या पू वादिक यजेत् एकपीठं नवव्यूहं च पूजयेत् नवाक्षरे नमः
न्याच नवव्यूहश्च पूर्ववत् पुष्टमधो तं तं स्थाने वासुदेवं च पूजयेत् **इत्यामेयपुराणे आदिमूर्त्यादिपू**
जाविधिः २४ नारद उवाच अग्नि कार्यं प्रवक्ष्यायेन स्यात् पूर्वका मभाक् चतुरभ्यधिकं विंशमकुलं
चतुरस्रकम् सूत्रेण सुत्रमिच्छा तु सोत्रता वत्तत्वेन समत् तान् स्यान्नेव लोका यो न्यस्तौ चैवा कुलद्वयं
म् सर्वादि संज्ञा पूर्वा सा द्वादशा कुलमुच्छ्रिता अष्टा कुलाद्य कुलाथ चतुरंगुलविस्तृता ये निदशा कुला
रं म्याष्ट चतुर्ध्व कुलाग्रगा क्रमानि म्ना च कर्त्र्या पश्चिमा सा द्यवस्थिता अकथ्य पत्रसदृशी किञ्चि कु
निवेसिता तुर्या कुलालम्बमाना पञ्चदशा कुलाग्रतम मूलं त्रुद्य कुलयो न्या अगुतस्याः षडकुलम् लक्षणा
श्रौकस्तस्य गुणादि गुणादि करादिषु एकत्रिमेष्ट लं कुरां वर्तन्तीति तदा म्भं कुरां वर्तन्तीति तस्य
कौणायदभिरिव तेन दद्वं नुं भवेत्तुम् प्रसाकारे दलानि स्यु मेष्ट लानां नुवर्तन्तीति वाकुदण्डप्रमानां नुहोः

माथकारयेद्भुमं सप्तपञ्चाङ्गुलम्वापिचतुरश्रंनुकारयेत् विभागेनभवेद्द्वंद्वमध्ये वृत्तं सुशोभनंतिर्यग्गूर्ध्वसमं
 ध्यात्वावर्हिर्वर्धनशोधनंश्रृङ्गुलस्यचतुर्थांशंशेखाईर्द्धनथान्नतः खातस्यमेखलारंभ्याशेखाईतनुकारये
 तः कणत्रिभागविस्तारंमकुब्जकेसमायतं सामकुब्जकंवास्यान्नदमेतुमुखभवेत् चतुरङ्गुलविस्तारंपञ्चगु
 ल्यमथापिवात्रिकवैकुलकंतत्स्यान्मध्यान्सुसूशोभनं आद्यामत्तस्मत्तस्यमध्यानिमंतुशोभनं सुखिलंकः
 एतेशेखादिशेखावत्कनीयसी शेखान्मण्डलंनुकर्त्तव्यंयथाहविविधिसिद्धयं श्रुवन्नुहस्तमात्रंस्यादत्रकेत
 समन्वितं वदुकंछाकुलंहृत्कंर्तव्यंनुसूशोभनं गोपदंनुयथामत्तमत्तपङ्कयथाभवेत् उपलियलिरवेदेवा
 मकुलाहक्षुणासिकाम् सौम्यायाप्रथमातस्यारेखेपूर्वामुखेतयो मध्येतिमत्तथाकुर्यादक्षिणानुक्रमेणातु स
 वमूर्ध्विरवावातुज्यप्रणवेणानुमनुवित् विस्तरंकल्पयत्नेनतसस्मिन्शुक्रिर्नवैस्मवीम् आलङ्कृतानुत्तमतीः
 क्षिपेदग्निंहरिस्मरन् प्रादेशमात्राःसमिधोदत्तापरिसमुज्यतम् दध्नेत्त्रिधापरिस्त्रीर्यपूर्वा दीनत्रपात्रक
 म् आसादयेदिध्मवर्हिमुखंश्रुकभूवदयम् आज्यस्थालीचरुस्थालीकुशाभश्चप्रतिनया प्रोक्षयित्वा
 प्रोक्षणीश्रुगृहितापूर्यवातिनापवित्रानर्हितैरुत्ते अविघ्नाभयतज्जलेम् प्रागित्वाध्यात्वाप्रोक्षिणेज्योतिउ
 ग्रेनिधायकः तदग्निं त्रिस्त्रयंप्रोज्ज्वरध्यात्विन्यस्यवागतः प्रणीतायांसव्यायांविष्णुध्यात्वात्तरेणच आज्य
 स्थालिमथाज्येनसंपूर्यग्रेनिधायतः सप्तुवेत्यवनाभ्यानुकुर्यादाज्यस्यसंस्थितिम् अतश्चित्ताग्रेनिर्ग

अ. पु
 १२

धौकृशौद्रादेशमात्रकौ. ताभाभूतानवागित्यामकुद्याना मिकेनतुआजसयोत्तुसंगलघुनीत्वारानृद्धमृत् क्षीये
त श्रुकभुवौवापिसंगलघुताभाप्रक्षिप्यवारिणा आतप्यदधैः संगलघुपुनः प्रधात्यचैवहि नियुज्यस्थायः
यित्वातुप्रणवेनैवसाधकः प्रणवादिनमोत्रेनपंश्वाहोसंसमावरेत् गव्यधानादिकमागि यावदक्षुताः
वस्थया नामानंबुतवभानंसमावर्त्तवसानकं अधिकारावसानवाकुक्षुदक्षुदक्षुवसानतः अनवेतोप
कारन्तुकुक्षुत्सर्वत्रसाकः अंकेहोमस्तकर्त्तव्योयथायित्वातुसागरः गव्यधानस्तुप्रथमतः पुसवतंस
तंसीमत्रोन्नयनंजातकर्मता मात्रप्रसन्नंयुजावृत्तिवृत्तंभवेदवृत्तात्यशेषतः समावर्त्तनंयत्प्राचये
गव्याधाधिकारकः हृदयानिकमंताध्यात्वाहकैकर्मपूज्यवः अक्षवहोचक्षुक्षुदात्प्रतिःपुनः पूर्णकुः
तिततोदमात्रश्रवमूलेनसाधकः वौषडनेनमन्त्रेणपुनस्तसुरमर्चयत् विमोर्द्धित्तुसंस्तुतुअर्चये
दैवैवस्तुतुमः आराधस्थितिसेवित्तुसमन्त्रानसंस्तुतुसंस्तुतु आसनादिकमेतौवशाकववरास्तुतुमं
आराधेत्तुमथाद्यारावजावगीससंस्थितौ वायुव्यनैरिताशादिप्रवृत्तौतुयथाक्रमं आज्यभागैतौकुत्वाः
अधुषीदक्षिणोत्तरे मध्येथजकुदावतसर्वसंज्ञानश्राक्रमेणच आज्यतर्प्यमूर्त्तदशांशानांशहोमकं शतं
सहश्रमाज्याधैः समीदुर्वितिहैस्तथासमाधाकानिहोमात्रंशुचिन्निशान्नपाजितान् आहुत्याग्नेनिवेत्यं
थअक्षेणप्रोक्षयत् पशून्निशान्नपाजितान् आहुत्याग्नेनिवेत्यं लिङ्गानवृत्तवैराजंसहलिङ्गेन

दर्शितम् ध्यानमार्गेन संप्रज्यवायूवीजेन शेषयेत् ततो दहनवीजेन सृष्टिं बुद्ध्यादिसंज्ञिकं निर्दिष्टासक
 लाध्यायकसंस्कृतनिमित्तस्थितां प्रावेद्यद्वारिणो भस्मसंसारवाग्रतस्मरेतः तत्र शक्तिं न्यसेत्तपश्चात्तया
 धिं वीवीजसंश्रिताम तन्मात्राभिः समस्ताभिः संवृतपार्थिवभुभुभं अणान्नदुर्गुवंधा येन दाधारतदा
 त्मकं तन्मधोचिन्नयेन्मूर्तिपौरुषिप्रसवात्मकाम् लिङ्गसंक्रामयत्तपश्चात्तपश्चिस्थं पूर्वकं स्थितं
 विभक्तितुल्यस्थानकमातृदृष्टिं विविं नयत ततोऽमणले कर्णद्विविशकलीकृतं आवाप्य धिं योसकले
 तयोर्मधोप्रजापतिं जातं ध्यात्वा पुनः प्रोज्ज्य प्रावेन तु संश्रितं मन्त्रात्मकतन्मन्त्रा यथा त्वा संपुरोजित
 विष्णुहस्तं ततो मूर्द्धि यत्ता ध्यात्वा तु वैष्णवं एकमेव मन्त्रं कृतापि जनित्वा ध्यानयोगः करोत्संगृह्णन्मूलेन क्ष
 त्रेव ध्यात्वा वा सत्ता नेत्रमंत्रेण मन्त्राभासत्पत्नेनाहनेन तु कृतपूजो गुरुः संस्य कदेव देवस्य तत्तवा
 नाशिष्या न्पुण्या अलिभतः प्राप्नुवन्तु पवेशयेत् अर्चयेत् अथ तेऽप्यवंप्रसूता गुरुना हरि मधिष्ठापुः
 या अलिभतः पुण्यादिभिरनन्तरम् वासुदेवा र्चनं कृत्वा गुरोपादा र्चनततः विधाय दक्षिणां न्दजातस
 व्वस्ववार्धमेव च गुरुः संशिष्ययेच्छिष्यानिः पूजो नाम भि हरिः विष्णुत्वनं यजेदिशं शैव वक्रगडा धरं
 तर्जयन् अतर्जयन् तामणलस्थं विसर्जयेत् विष्णुनिर्माल्यमधिलं विष्णुत्वनं यच्चाप्ययेत् प्रणिताभिः
 स्तथात्मानमभिषिष्य च कुण्डं वह्निमात्मानं तिस्र्योऽप्यविष्णुत्वनं विसर्जयेत् वतुक्षुः सर्वमाप्नोति सु

सुधूनीयतेहरी **इत्यानेयपुराणेअग्निकाव्यादिः २५** नारदउवाच वासुदेवादिमन्त्राणां पूजामां
लक्षणां वदे वासुदेवसंक्षुब्धराप्रशुभ्रानिरुद्धकः नमोभगवतेवादीश्वराश्वः स्ववीजकाः ॐकारा
आमगोनाश्वनमोनारायणस्तनः ॐ तत्सुखेणैवहं नमोविष्णुवेनमोः ॐ नमोभगवतेवासुदेवाय नमः
ॐ भुं नमोभगवतेवराहयनराधिवाजवाहृत्तारुहिरिद्राभा नीलस्यामललोहिताः मेघाग्निमधुपिङ्गाभावः
त्रिभानरमायकाः अक्रानिस्वरजीजानां स्वनामानैका धाक्रममूहदयादीनि कलेतविभक्तौ अवेदिभिः
व्यञ्जनादिवीजानि तेजालक्षणा मन्त्रादीर्घस्वरैस्तु वीजानि नमोना न्नरिवितापितु अक्रान्तीति तन्मते विभ
क्तनामवन्तु न्नस्थितवीजानामुत्तमम् दीर्घं ५ ह्रस्वं ५ शुक्रमक्रान्तिस्वरैः क्रमात् व्यञ्जनानां क्रमात् बह
दयादिप्रकृष्टये स्वरवीजेन नामाने विभक्तान् अनामभिः मूक्तानि हृदयादीनि द्वादशाक्षानि पञ्चमेः
आरम्भकल्ययिन्नामुजपेदेन सिद्धे स्वरूपतः हृदयश्च शिरश्चिखा कवचं नेत्रमूत्रं मं अक्रानितु वीजानां
मूलस्य द्वादशाक्षकं हृदिरश्च शिखा वर्म वासुतेत्रं तथोत्तरम् पृष्ठवाङ्महजानश्च जंघापादौ क्रमान्
स्यत् कटपं सवैतनेयः षष्ठं पंगदामन शतं वंसं पुष्टिमन्त्रो ध्वं धं हं श्रिये नमः वं ले मं क्षं पाश्च जं
न्यधं तं पं की प्रभायं जं वरं सूदशनाय श्री वत्सो वं दं च ले श्री धरं वनमालायै महाननाय वै नमः निर्वी
जपदमन्त्राणां पादै रक्रानिक ल्ययेत् जात्यत्रैर्नामसंयुक्तै हृदयादिनिततः छेक्तानि पञ्चधा व्रणवंहृद
यं पूर्वपराजनेति शिरः शिरः शिखा नाम्नामेनातु कवचं अस्त्रं नामान्नकं भवेत् ॐ परास्त्रो विदनामो चतुर्थं नो

नमो नमः क एष ब्रह्मादिषु हिंशयुक्तानुसारात्मनो मनः अनिष्टादिकरागेषु त्रैलोक्ये देह के र्जयत् परायणः
वात्साव्याप्तु क्रिया आदितः पतः ॐ पराया आत्मनः व वायुको वदितः पतः अतिं त्रिमूर्ती विन्यस्य व्यापकं
करदेहयो वायुको करसात्वात्सु सस्येतरकर देहये हति मूर्त्ती तना वेध त्रिभूते तु तप के रिन्द व्यापकं हति म
कुलीषु य पुन्यस्य तत्तल दये धर्त पंशिवो ह वरणा नकः आकाश व्यापकं न्यस्य करदेहे तु पुर्ववत् अंशुः
लीषु च वायादिशिरो ह कुलपदु के वायु र्जयति त्रैलोक्ये धी पश्चव्यूरुः समीरितः मनः श्रोत्र त्वग्द जिह्वा ग्राणं घण्टा
हृदितः व्यापक मानसं न्यस्य ततो कुलपितः क्रमात् मूधा स्य ह कुलपदुः कथित करणात्मकः आदि मूर्त्तिस्तु
सर्वत्र व्यापको जीव संज्ञकः भूक्तवः त्वर्म हर्जनस्तपः सत्यश्च सन्ना करदेहे न्यस्य शब्दाद्यमकुलपितः क्रमेण तु
तुलसंस्थः सप्तमश्च लोकात्मा देह के क्रमात् देहेशिरो ललाटस्य कुलपितः अति को मस्तथोक्तः
तुष्टादशी वाजपेयकः अतिरात्रा को र्जयस्तु यज्ञात्मा सपरुपकः धीरहं समनः शब्दः स्पर्शरूपरस गन्धावु
दिर्वापकं नु करदेहे न्यस्य तत् क्रमात् न्यस्य दन्तौ च तलयोः केललाटे मूर्त्ति हृदि नाभौ गुह्यवपादे च अष्टमूरुः
पुमानह जीवो बुद्धिरहं आरा मणः शब्दागु नो तिलरूपं रशो न व नो यं जीव अकुलपितः कर्तव्यं तर्जनादि क्रमादे षः
पावहा मघ्र देशिनी देहेशिरो ललानस्य ह नाभि गुह्य जत्र पुपादयो रेका दशात्मा मनः श्रोत्रं च गे व च चक्षुर्जिह्वाः
नथा ग्राणं वाक् कपो लं धिग्रा स्य च उपस्थं मानसो व्यासी श्रत्र मकुलपितः कर्तव्यं तन्मादि क्रमादस्तौ अनिरिक्तं तल

अ. पु
२१

इये उत्तमाङ्गललाटस्य हन्ताभावधगुणके उत्तुमुमेतथा जंघे गुल्फपादेषु च क्रमात् विष्णुर्मधुरश्चैव
त्रिविन्नमकवामनौ श्रीधरोऽथ हृदिकेशः पद्मनाभस्तथो वचनमोदरः केशवश्च नारायणश्च तः परः साध
वश्चाथ गोविन्दा विष्णुश्चैवावकं न्यशेत् अङ्गुष्ठादौ तल्यन्यस्य पादे जा नति वै कथे शिरः शिरसकणाश्च जा
नपादपि पुन्यसेत् हादशात्मा पश्चविंशति शब्दं शब्दं कस्तथा पुरुषो वीरहश्चोरो न नश्चित्तश्च सफकः
तथास्य शीरशोरपंगश्च श्रोत्रं च वस्तथा चक्षुर्जिह्वा नाशिक वक्त्रं पादौ शिरा पादवः उपस्थो भूर्जल
ने जो वायूराकाशमेव च पुरं न्यस्य वामादि अङ्गुष्ठादौ वधान्यशेत् शेषान्तरुत्तले न्यस्य शिरस्य थल
लाटके मुखे हन्ताभिगुह्यो रजानं चो करणो क्कजौ पदे जा न्यो ह्वा स्य च हृदय मुर्द्धि च क्रमात् परस्वपुत
वात्मादौ छद्विंशे पूर्वत परमसंवि न्यमण ले के तु प्रकृतिं पूजयेद्दूधः पूर्वीयां स्नायत्सौ मे षु हृदयादिनि
पूजयेत् अस्त्रमन्त्रादि पात्रेषु वै न ते यादि पर्वते दिवा लाश्च विधित्तस्य स्त्रीयूहो ग्निश्च मध्यतः पूर्वीः
दिदिग्गला वा देवां आदिभिरलंकृतः कर्णिका ग्णं पद्मनाभमानसः कर्णिका स्थितः विश्वरूपं सर्वदि-य
जेद्राज्य जयावत सर्वयूहेः समा युक्तै संक्रेरपि च पश्चमीः गरुडादौ तथेन्द्राभैः सवानकामानवा प्रयोः
नः विष्टुक्ते नं यजन्तारं वीजं वाम संयुतम् **इत्यादि यपुराणे मन्त्रप्रदश्रीमः २६** नारद उवाच मुद्राणां
लक्षणं वक्ष्यामि ध्याति प्रकाशं मू अञ्जलिः प्रथमा मुद्रा वन्दिनी हृदया नुगा उध्यार्द्धाङ्गुष्ठौ वाम मूष्टि दक्षि
णाङ्गुष्ठवद्धनं मू सवस्य तस्य वाङ्गुष्ठौ यः सर्वाङ्गं प्रकीर्तितः तिष्ठः साधारणा व्यूह अथा साधारणा रमाः

कनिष्ठादिविभक्तौ केण अक्षौ मुद्रायथाक्रमं अक्षानां पूर्ववीजांताक्रमसंज्ञावधारयेत् अक्षदेनक
 निष्ठात्रेतामयित्वा कुलिहयम् उर्ध्वं कृत्वा च सखं अवीजायतानमायुगैः वामहस्तमथोत्तानकृत्वा र्धना
 मयधनैः वराहस्यस्मृतामुद्रा अक्षाश्चक्रमादिशः एकैकं मोचयद्युध्वा वाममुद्येतथा कुली आकुञ्चय
 त्पूर्वमुक्तां दक्षिणोपवमेवन ऊर्ध्वं कृत्वा वाममुष्टिमुद्रा सिद्धिस्तथा भवेत् इत्यागेन यपुराणे २७
 नारद उवाच वज्रादिनां सर्वदाश्चमणले कुहुरियजेत् दासमा मुद्रा सं हृत्य यागद्वयं समस्तकमः विः
 नस्य नारसिंहेण समन्त्रा सतवारकमः सर्वेषां सुफलने नरक्षोभानसर्वतः क्षिपेत् शक्तिसर्वाभिः
 कांतत्र न्यस्य तत्रासादस्यिनी सर्वेषां प्रियमाहृत्य विकिरत्र भिमन्त्रयत् सतवारं शुभपात्रे वासुदेवे
 न साधकः संप्राप्त्यप्यंगवन्मुप अभिमूलमन्त्रभिः नारायणान्त्रैः क्रोञ्चकुशाग्रे त्रेन तां तु वविकारा न्वाहू
 देवेन क्षिपेदुत्तमिमानि त्रिधा पूर्वमुखं स्तिष्ठन् व्याप्य निष्पुन्रथा हृदि वक्षि त्वा सहिते कुम्भसाक्षि वि
 ष्णुप्रयुजयेत् शतवारं मन्त्रयित्वा तत्रैवैव ववक्षितीं अर्द्धि न्नधारया सिञ्चन्ती शान्तान्ना नयवताम् क
 रसंपुष्टो मीत्वा स्थापयद्विकरोपरि सं हृत्य विकसन् दध्नेः कुम्भे सक्कुर्करीयजेत् सवस्त्रं प्रश्नरत्नाद्यं
 ण्डितुले पूजयद्विहिं अगम्यारपि समस्तार्थमन्त्रानसन्त्य पूर्ववत्प्रक्षाले पुराणिकेन विलिक्तानः
 सुगन्धिना उन्मथ्यायेन संपूर्य गोक्षीरेण तु साधक आलोक्य वासुदेवेन ततः संकर्षणेन च तनलाः

अ. पु.
 २२

[illegible]

सायशत द्वादसापि वा ज्ञातव्यः सर्वभेदेन प्रथितं न तत्र विनक्तैः स्वकैः पञ्चमिरधानं लिखितं विहृतिरु
 दातृतन्मात्रा न निभं ह्यसामान्यं सुत्रे पशोस्तनौ प्रकृतिलिङ्गशक्तिश्च कर्त्ता बुद्धिस्तथात्मनः पञ्चतन्मात्ररुः
 पाणिबुद्ध्याख्यं भूतपञ्चक्रमध्यायेषु द्वादशात्मनं सूत्रे देतथेष्टया दुत्वासमातवीधितानुष्टेः सृष्टिकर्त्ता
 नु एकेकं शतहोमेण दृष्ट्या पूर्णं कृतिन्नत शरावेशं पुति कृत्य कुम्भेशा यगि वैशयत् अष्टिवा स्य यथा न्याय
 भक्तं शिष्यानुदीक्षयेत् करणी कर्त्तरी चाधिराजा शिखरिणिकं मयि अत्यदप्युपयोगि स्यात् सर्वत्र दायुगो वरे
 संस्थाप्य मूलमन्त्रेन परामृत्वा धिवा सयत् तमो भूतेभ्यश्च वलिः कुशेशे तं स्मरं हरिम् मंगलं भूषयि
 त्वाथ विज्ञानं पठकेन्द्रिकैः मंगलं यथजे हवन्ततः सतर्पणं वक्तुं आहुयदिक्षेयं धिष्यात् न वद्वपश्चात् सनस्थि
 तातसंज्ञो ज्यविष्णु हस्तेन मूर्ध्नि तं स्पृश्य वै क्रमात् प्रकृत्या दिवि कृत्य तन्मा धिभूता धिदैवतात् सृष्टि मध्यामि
 किं कृत्वा हृदि तं स्मरेत् क्रमात् तन्मात्रभूतां सकलां जीवेत सप्ततां कृतामन्त संशय्य कुम्भे संसुत्रं संहृते दे
 शिकः शुक्लरजः समादाय मूलेण शतमन्त्रितं स सन्नाप हृदयं नेन कुं पट्कारान्न संयुतैः वियोगपदशं यु
 तैर्धीजैः पाददितिक्रमात् प्रथिवादि नि तन्वा नि विश्लेषे कुकुरात्ततः वक्रो वधिलतन्वा नामानयेद्याहते
 हरो नीये मानं क्रमात् सर्वतन्वा रानं स्मरेद्बुधः ता ५ तेन विद्यो जै वमादाया पा असम्पत्ता मध्र कृत्या कृत्य
 जुहुया ज्यथोक्ते जातवेदसि गन्धानं जातकर्मभोगश्च वलयं तथा कुत्वा स्त्रौ तत्र तत्रैव ततः शुद्धिं नु हो

अ. पु.
 २३

मयतः शुद्धनेत्रं समुदितं पूर्णकृता तु देविकः सत्तायद्विरेतत्वे वा वदव्याहृतं क्रमात् तत्परं ज्ञानयोगेनः
विना यत्परमात्मनि विमुक्तवन्धनं जीवपरस्पीनं वया प्रदीनं तत्परमात्मनो श्रुदे बुद्धे स्मरे बुद्धेः दद्यात् पू
र्णकृतिपश्चादेवं दीक्षा समा यते प्रयोगमन्त्रात् प्रवक्ष्यामीयेदिक्षा होमसंलयः ॐ प्रभूतो निविशुद्धं
फट् अनेन न तत्र न कथाद्वियोजनमिह दयम् ॐ भूतान्यापतय हं आदानं कृत्वा वा नेन प्रकृत्वा वा नेन
प्रकृत्वा योजनं भृगु ॐ यं भूतानि होममन्त्रं प्रवक्ष्यामि ततः पूर्णकृते र्ममम् ॐ भूतानि सहस्रं तत्त्वा
ः ॐ भा ॐ नमो भगवते वासुदेवाय अथैषं पूर्णकृत्या न न तत्तु तत्तु शिष्या नु त न येत् एवं तत्त्वा नि सद्वा
निक्रमात् सलो धये दुधः नमो नै न स्ववीजे तता इनादि पुरस्सरन् ॐ रं क्रमं विद्याणि ॐ देवं बुद्धिं विद्याः
गियं वीजेन समानं नृता इनादि प्रयोगकमः ॐ सगं धत न्मात्रे वि अं धा हां फट् ॐ स्या हि हा ॐ स्वां मुक्त प्र
कृत्वा ॐ स्वं हं गं धत न्मात्रं सहस्रं तत्त्वा हाः तत्तु पूर्णकृतिश्चैव मुत्तरं बुधयुज्यतो ॐ रा र स त न्मात्रे ॐ तै र पः
तन्मात्रे ॐ वै स्य शति न्मात्रे ॐ श वृ त न्मात्रे ॐ भं न मः ॐ मो अ हं कारः ॐ नं बुद्धे ॐ ॐ प्रकृते एक मूर्त्ति व
यं प्रोक्तो योगः समा सतः एवमेव प्रयोग नु न व व्यूहादि के स्मृतः दग्धा परस्मि न स दध्या नि वी रो प्र
कृति नरः अतिकारे समा दध्या दी स्वरे प्रकृति नरः शोधयत्वा थ भूतानि कर्मा क्षाणि वि शोधयत् बु
ध्या क्षा ल्या थ तन्मात्रं नमो ज्ञा महं कृति लिप्ता त्मा नं वि शोध्या ने प्रकृति शोधयत्युनः पुरुष प्रा कृत शोध

मीश्वरे वासि सस्थितं म. अगोचरि कृता शेषभोग्युक्तै कृता स्य दमधायन पूर्ण कृति द आदी क्षयं त्वाधि
 कारीणि. अग्रे रावाध संनृत्य निवृत्त तत्र गणसूतं. क्रमादेव वि शोधने सर्व शिद्धि समन्वितः सत्योधि वास्य
 द्वादस्यां दी क्षये दे शिको त्रमः भक्तो विनीतः शक्तिरै गुणैः समन्वितः शिष्ये नाति धनी यस्तु स्थिति लभ्यः
 र्थ दी क्षयत अध्यानं शिनी वि लं देव भौत वा व्याप्ति की कृतम् सृष्टि क्रमेण सिद्ध स्य देहे ध्यात्वा तु देशिकः
 अष्टाष्टा कृतिभिः पूर्ण २७ ब्रह्म मातृ सप्त सप्त सृष्टि मानस स्व मन्यै वा सु देवा दी न जननादि निवृत्त सर्ज
 यत्तु हो मेन शेषये तप आत्सं हार क्रम योगतः येनिसूत्राणि वदन्ति स्यात्तै कर्माणि देशिकः सिद्ध देहान्तः
 समा कृष्य क्रमात् तत्तानी शेषये त अग्रे प्रा कृत के विष्णो लयं नी त्वाधि देव क भुवन त्वं मुभुदेन पूर्ण कृ
 त्वास्तु सत्रये त शिष्य प्रकृति मा त्रे दग्धा प्रा कृति कान् गुणान् मोचय दधिकारे वा नित्यु ज्वा देशिकः प
 शुनः अथा न्यां शक्ति दिक्षां वा कुर्या क्वा वे स्थितो गुरु भक्त्या संप्रतिपन्नानां यतीनां निर्वृत्त स्य च संपूजा स्थ
 नि विष्णु पार्श्व स्थं स्थाप्य पुत्र कम देवताभि मुखः शिष्या स्त्रियं गत्वा स्वयं स्थितः अध्यानं निवि ल ध्यात्वा प
 र्वतः सैर्वि कल्पित शिष्य देतथा देव माधि देविक याचनं ध्यान योगेन सन्निव्य पूर्व वन्ती त्र नादि ना क्रमा
 न्न त्वा नि सव्वर्णि शोधये त स्थिति लेह रौ ता ५ नेन वि यो ज्वा थ गृही त्वात्म नि तत्पूनः देवे संपत्ता ज्ये संप शोधे
 गृही त्वा तत्सु भावतः आनी य भुवन भावेन स भव यित्वा क्रम एतु शोधये ध्यान योगेन सर्वं तो त्वा न सु ५

मनु
 २४

याश्च देवसर्वतन्त्रेषु प्रधानतश्च स्थिते दग्धानिर्वापयेदियान्नपदे चैते सि यो जयन्ति नयन्ति सि
धि मार्गो वा साधकं देशिधानमः सर्वमेवाधिकारस्था गृहीकर्माण्यतन्मृतः आत्मानं गोचयं स्त्रिये वावः
द्रागज्यो भवत्क्षीणारागमथात्मानं ज्ञात्वा संशुद्धकलमस्य आरोग्यपुत्रं शिष्यं वा ह्याधिकारं नृसंघमीद
धामाया मयं पाशं प्रवृज्य स्वात्मनि स्थित शरीरया समो कांक्षन्तासीता वा कलिं कुर्वन् **इत्यादि पुरा**
गोसर्वदीक्षा अथ विशो २८ नारद उवाच आरवेकं प्रवक्ष्यामि यथा कर्तव्यं पुत्रकः सिद्धिभाकसा
धनोपायरो गीरोगादि मुच्यते राजं राजाथ तन्त्रीश्च प्राप्नुयात्मलनाशनं मूर्त्तिकुम्भान् सरलाद्यान्मधोः
पूर्वादि तेषु सेतुं सहस्रावर्तिता न्कुर्यादथ वा शतवर्तिता न्मण्डले मण्डपे विष्णुपार्श्वे शान्ताश्चः
पीठके निवेष्टे स कलीकृत्य पुत्रकं साधकादिकम् अभिषेकं समन्यथा कुर्यात्प्रीताधिपकं ५ प्राचयेः
गणनादीन्तान् ग्राह्यास्त्याग्नराः गुठश्च समानव्यूपां कुरुः शिष्योऽथ सर्वभाक इत्यादि पुरा रोः
आचार्याभिषेकः २९ नारद उवाच साधकः साधयेन्मन्त्रदेवयतनादिना भुङ्क्ते भूमौ गृहे प्राच्यामः
एहुरिमीश्वरं मेव तुरश्र कृते क्षत्रे मण्डलादिनी वे लिखेत् वसवाणां धीकोष्ठेषु सर्वतो भद्रमालिखेत्
षड्विंशतकोषाकैः पञ्चपीठं कृत्वा च हिमं वेत्तुं द्वाभ्यां नुपीठीका यस्या द्वाभ्यां द्वा राणि दिक्षु च वत्सलं भ्रा मयि
त्वा नुपमं क्षत्रं पुरादितम् पञ्चाङ्गभ्रा मयि च त्रुभा गं द्वादशवहिः विभज्य भ्रा मयेष्टेष्टवतुः क्षत्रं नुव
र्त्तलम् पथमं कर्णिकाक्षेत्रं केशवाणां द्वितीयकम् भृतीयं च लसम्भीनां लताकोष्ठं चतुर्थकम् प्रसाः

र्हेकोणसुत्राणि कोणदिग्मध्ये मन्त्रतः विधाय के शराग्रे मुदलस्य धीत्तुला श्रयत्रयास इत्याथ सुत्राणि तत्र प
 त्रास्त कंलीरे तदलस्ये न्नरालनुमाला मध्ये निधाय च दलाग्रं त्रामयन्ते ततः दग्न दन तत्र रालस्य श्वैः
 हत्वा वाह्यक्रमेण च के शरो तुलिषे द्वौ द्वौ दलमध्ये तस्य पुनः पञ्चलक्षौ तत्सामान्यद्विषद्वे दलमुच्यते कीः
 त्रिका दंतमानेन प्राक संस्थत्र मये तत्ता श्वैः भ्रमयोगेन कुण्डल्यैः पङ्क्तिवन्निहिरे वं द्वाद मत्स्या १ स्युर्दि
 षक दलकश्चैः पञ्चपात्राभिसिध्यर्थं मत्स्यं कृत्वा वमकुं कं व्योमरेषा वहिः पीठं पत्रकोष्ठा निमाज्ज्य
 तत्रीणी कोणेषु पादाभ्यां द्विद्विकान्य पराणि तु चतुर्दिक्षु विलिप्ता गात्रकाणि भवन्त्यतः ततः पङ्क्तिद्वयं चि
 क्षुवीथ्य थं प्रचिले पयत्र दाराणां शासुकुची तैव चारिवत सृष्टि दाराणां पार्श्वतैः शोभा अक्षौ कुर्या
 दिवक्ष्यते तन्वा श्वैः पशो भा नुता वत्यः परिकिर्तिताः शमी पट पशो भायां कौनास्तु परिमाज्जिताः चतुर्दिः
 क्षुतने द्वे द्वे वित्रये न्मध्ये कोष्ठकः चत्वारि वाहते सृज्या दे कै कं पा श्वयो रपि शोभा र्थं श्रयो त्रीणी त्रीणि तु
 म्यादलस्य तु तद्विपर्यये कुर्यादुपशोभा तस्यः परं कोणस्यात्र च हि त्रीणी वित्रये निर्विभेदत एवं द्वाद
 शो कोष्ठस्या देवमन्य नुमृण लमुद्विषक भार्गव दिंश पद पञ्चसु वीपिका एका पंक्तिः पराभ्या नु द्वा रशो भाः
 दि पूर्वते तद्वादशा कुलिभीः पञ्चमेक हस्ते तु मण ले द्वि हस्ते रुत्तमात्रस्या द्वा धारेण च चरेत् अपीठं
 चतुरश्रस्यादिक रचक्र पङ्क्तु र्मप मभिर्न भधिः प्रोक्तं तामितुती सभिः स्य ता अष्टाभिस्तारकान् कुर्या

अ. पु
 २५

त्रमिनुवतुरकुलैः विधाविभज्यवक्षत्रमन्त्राभ्यामथाकुर्येत् पञ्चाक्षरशिक्षार्थं देवासानालिखे
दरान् इति वरिदलाकारानथवा मानुक्वत्पञ्चपत्रायताद्विप्रिलितेदिहानुरूपतः भ्रामयित्वा वहिर्नो
मापरसम्भन्तरे स्थितः भ्रामयदलमुलं नुसन्निमधो व्यवस्थितः आरमधो स्थितो मध्यनराणां भ्रामयत्
सममलवसिञ्चन्तः सम्यग्भातुस्तुक्निभास्तुमाविभज्ये सप्तधा क्षेत्रं तदुद्देशकरं समं द्विधा वृत्ते शतीतत्र
षट् बक्रिषाधिकानितुकोष्ठकानि वतुर्भिस्त्रैर्मध्ये मध्यं समा लिख्यत परितो विसृजेद्दीर्घे तथा दिक्षु समा लि
खेत्कमलानि पुनर्ब्रूथे परितः परिसृज्य तद्देहं मध्यमकोष्ठे तु ग्रीवा र्थं दिक्षु लोपयत् चत्वारि वा ह्यतः पः
आस्त्रीणि त्राणी तु लपयेत् ग्रीवा पार्श्वे वहिस्त्रैकशो भासा प्रकीर्त्तिता विसृज्य वा ज्यकोशेषु सप्तान्न त्रीणि मा ज्ज
यत् मण्डलं तन्भागं स्यान्न वयूहं हरिं जयत् पञ्च विसृत्तिकं वयूहं मण्डलं वै स्य रूपकं द्वात्रिंशदक्षगंक्षत्रं
भवेद्द्वात्रिंशता समं एवं कृते चतुर्विंशत्यधिकं नुसन्निमधो कोष्ठकानां शमूर्द्धिष्टं मध्यकोष्ठकेऽप्युक्तैः म
ध्यकं परिष्कालिथवा र्श्वं पुत्रं विसृज्य ततः बाधशभिः कोष्ठे दिक्षु सत्राष्टकं लिखेत् ततोऽपि पञ्चिंशत् सृज्य
तद्वत्षोडशमष्टकं मुलिखित्वा परितः पञ्च विसृज्य अथ प्रकल्पयेत् द्वारद्वारशकंदीक्षु त्रीणि त्रीणी यथा क्र
मं अन्नहिः परिलिख्यन्त माध्यावत्वारि पार्श्वयो वत्वा यानि वहिस्त्रैव शोभा र्थं परिशृज्य तदुपहारप्रसिद्धार्थं
त्रीण्यन्तः पञ्च वा ह्यतः पतिसृजेत् तथा शोभा पूर्ववत् परिकल्पयता वहिः कोशेषु सप्तान्न त्रीणि कोष्ठानि माः

ज्ञेयतमपञ्चविंशतिकव्यूहापरब्रह्मजैत कुजेः मध्ये पूर्वादिनः पञ्चैवास्तु देवा दयः क्रमात्तु बहुपूजयि
 त्वाथ पूर्वपञ्चततः क्रमात्त्राव्यूहास्यनपूजयन्तावशवत्प्रदिशमाभवेत् यथोक्तं व्यूहमखिलमेकस्मिन्
 पङ्क्तये क्रमात् पञ्चव्यमिति यज्ञतत्प्रवेतामनेनेधरस्यवद्यमूर्तिभेदनविभज्येतात्प्रयुते चत्वारिंशे
 त्करंक्षत्रंयुत्तरंविभजेत क्रमात् एकैकं शस्त्राभूयतथैकैकं द्विधा पुनः वतु षष्ठत्तरं सप्तशतान्योः
 कस्यप्रकम् कोष्टकानां भद्रकश्च मध्यको दशकोष्टकैः पार्श्वे वीथी तत्र चाष्टमद्राण्यथ वीथी कोटशा-
 थो वीथि वतु द्विंशति पङ्क्तयं वीथि पञ्चानि द्वात्रिंशत पङ्क्ति वीथी कयान्यपि चतुर्विंशत्ततो वीथी शेषं पत्रः
 यतः चः द्वारशोभो पशोभास्तुर्द्विद्वु मध्यविलोप्य च द्विवतुः पञ्चद्वारसिद्धे वतु दिक्षु विलोमयत् पञ्चत्रि-
 ण्यकं कं वाहं शोभो द्वारसिद्धये द्वाराणामाश्वयोरन्तः पञ्चवत्वारिमध्येतः द्वे द्वे लूमे देवसेवयः क्व वन्तूः
 शोभीतः एकस्यादिशिसखास्तूष्पश्चः परिसंख्ययः एकैकस्यान्वशत्रीणि द्वारस्यापि भवत्यनपञ्चपः शत्रु
 कोणे तु पंक्तौ पंक्तौ क्रमात्तु जैत कोष्टकानि वेभं देवं सत्यं मण्डलं शुभं **इत्यानेयपुत्रशोमण्डलादिः**
लक्षणे ३० नारद उवाच मध्ये पक्षे जैतव्याशाङ्ग पूर्वकुनाभकं आग्नेये कुवप्रकृतिं याम्यकुपूरुव
 यं जैत पुराणादक्षिणे वक्रि नैरित्यवाहुरो निल आदित्यमेन्द्रकोणोरिज जुषैव पञ्चकेव द्यादि ष्वदिनीः
 यायां पञ्चोऽऽशके तथा सामाथर्कणमाकाशं वायूने न तथा जलं पृथ्वी वीश्च मनश्चैव श्रोत्रं च केशुरर्च

अ. पु.
 २६

येन वसनाश्च तथा आणं भूक्तु वशं भूक्तु वा ५ शो म हर्जनस्ततः तथा गिर्यो म मे च वः ज्योतिर्यो म कस्तु के
श्वो दशी राजपेः एकं अति रात्रि सप्तम्युत तथा प्रे वृमिमर्च्यत मने बुद्धि म ह्कारं शब्दं स्य रीश्चर
पकामरेसंगं भूक्तु मे भूक्तु तुर्वि सति पुत्रमात् जीवन्मनो विप्रश्च हं प्रकृति गम्य मोदने वासुदेवा
दिमुर्तिश्च तथा वे वदशात्मकं मनः श्रोत्रं च वं प्राचक्षुश्च रसं तथा आणं कवाणि पादश्च द्वा त्रिं स
वारिजे विमानं चतुर्थी वारणौ पूजाः साक्षाः सपरिवारकाः वायुपथ्यै वसं पूज्य मासाणां द्वादशाधिपान्
पुरुषोत्तमादि वद्विंशान् वा स्यावराण के जयेत् चक्राकषु तु संपूज्य मासानां पतयः क्रमात् अष्टौ प्रकृः
तयः प्रवापश्च चतुरोपरै रजसः प्राञ्जततः कुर्यात्त्रिंशते मण्डले शृणुः कर्णिका पितवनी स्याद्विषाः स
र्वाः सिता स माः द्विहस्ते शुभमात्रा स्यु हस्ते वा कुशिताः समाः प्रश्ना भुक्ते न स म्भीन्नु क्ते मस्या मतो धवा केश
रारक्तपीताः स्युः कोणा एके न पूर्वयत् भूषयद्देग पीठ नु यथेष्टं सार्धं वर्णिकैः लेता विता न मन्त्रा ज्ञे वीथी का
मुपशोभयत् पीते वा वेन भुक्ते शो धार क्ते न पीततः उपशोभा वनी लेन को न संखा वै सिता म भद्र कं ह्परां को
क्ता मे व मन्त्रे पूपुरां त्रिको तं सित रक्ते न क्ते न च विभूषयत् द्विको नं रक्ता पीताभ्यां नाभि क्ते न व क्रमे
न रक्ता पीत रक्ताभिः स्यामां ने मि तु रक्ततः सिते स्या मा कणा क्ते पीता रेखास्तु वा हातः शालि पीठादि भुक्ते
स्या ५ तं को सुभ कादि कं हरि द्वा व हरि दं क्ते स्या द्धु धान्य त समीप त्रादि कं स्या मे वी जानां लेख जाय

तेः चतुर्भुजैस्तु मन्त्राणां विज्ञानं लक्षणाधनं मयूतं दृष्टविज्ञानं स्तोत्राणां अस्वहृत्कं पूर्वमेवाथ ल
 क्षणमन्त्रश्रुदित्वात्मनः तथा परेण लक्षणमन्त्रः क्षत्रीकृतो भवेत् पूर्वसेवा समो हो सो वी जानां संप्र
 कीर्तितः पूर्वसेवा दशांशानमन्त्राणां परिकीर्तितः पुरश्चर्य तु मन्त्रे तु मासिकं व्रतमात्रं लतश्रुति तैत्ति
 धामपादं न गृहीयात् प्रतिग्रहं एवं हि सिगुरो नैव ध्यामोत्तसिद्धयेः मन्त्रध्यानं प्रवक्ष्यामि येन शान्ता मन्त्रः
 जं फलं स्थूलशब्दमयं शब्दमयं रूपं विग्रहं राजमिष्यत्यसूक्ष्मं जोतिर्मयं रूपं हृदयं विनामयं भवेत्
 चित्रधारहितं यत्र तत्परं परिकीर्तितं वराहसिंहशक्तिनां स्थूलरूपं प्रधानतः चित्रधारहितं रूपं वासुदेव
 स्य कीर्तितं इतरेषां स्मृतं रूपं हृदयं विनामयं शब्दं स्थूलं वैराजमाख्यातिं सूक्ष्मं वैलिङ्गितो भवेत् चित्रधा
 रहितं रूपं मेखरं परिकीर्तितं हतपुण्डरीकं नीलं वैतभ्यां जोतिरव्ययं वीजं वीजात्मकं ध्यायत कदम्बकुसु
 मावृतं कुम्भात्तरगतो दीपो निरुद्धप्रसवो यथा संहारः केलतस्सुखिरेवं मन्त्रेश्वरो हतिः अनेकसुखिरेक
 मोतावत्मा वागमस्तयः प्रसवन्निवहिस्रहृतनाडीभिर्बीजैः स्मयः यथावभासतो देवीमात्मीकृत्य तनुः
 स्थिताः हृदयात्प्रथितानां ओदसमे निधुय गोवराः यानीषो मात्मकेतासां नाओनाशा तु संस्थिते अणिमादि
 मवाप्नोति विरक्तः प्रतिलं अत्र विद्यमानं के भूतमात्रा मूयते न्द्रियगतात् **इत्यनेन पुराणोक्तं त्रिंशोऽध्यायः**
 २१ अग्निरुवाचः रक्षां स्वस्वापरेण श्रवक्ष्यामि मार्जना कथात् यथा विदुष्यते दुरवैः सुखं वत्सपुत्रान

अ. पु
 २१

रः ॐ नमः परमार्थाय पुरुषाय महत्तमैः अरुणवदुहपाय व्यापिने परमास्मिनेः निः कन्धे वा यदुपाय जानः
योगात्ताय वः नमस्तुते प्रवक्ष्यामीत्यतः तसिद्धिं तु मे वचः त्रिविक्रमाय रामाय वैकुण्ठाय नवाय व नमः
स्तुत्यप्रवक्ष्यामि यत्तत्तसिद्धिं तु मे वः वराह नरसिंहेण वा मनैः शत्रिविक्रमः यगीवेश सर्वैरुषिकेशहराशु
भं अकारानितकक्रादौश्चतुर्भिः परमायुधैः अखण्डितान्तावस्तु सर्वदुष्टहरो भवहारा नुकस्यदुरित
सर्वश्चकुशलं कुरु मृत्युवन्धादिभयदं हरितस्य च यस्य तं पराभिधानं सहितैः प्रपुष्पुक्तं वा भिचार
कंगर्भस्य समहारोगप्रयोगं जरयाजरः ॐ नमो वासुदेवाय नमः कृष्णाय स्वकीणे नमः पुष्पारे नमः
यकेशवाद्यादिबक्रिणे नमः कमलनेत्राय पीतनिर्मलवासरो महाहवरीपुष्कभयवृत्तकाय वः
क्रिणेः दंष्ट्रातक्षितिकरे त्रयीमूर्तिनते नमः महाप्रज्ञवराहप्रशेषभोगोरुशाशितो तत्रहायककेश
ग्रज्वलतपाकलोचरो वज्राधिकनखशरशदिव्यसिंहनमोस्तुते वासुपायातिरुह्योय रिसुः शोभभू
रितः तुभ्यं वामनरूपाय सज्जते गंगे नमो नमः वराहशेषदुष्टानि सर्वपापफलानि वः मर्दमर्दमहा
दंष्ट्रमर्दमर्दवतफलं नरसिंहकरालाशयदत्र प्राप्ता नमो नमः तत्र ज्वलभभुजं अनिनायेन दुष्टानेः
स्यार्तिना सनरिगपुः स्रमाशवाभिदेवैर्वा मे नरपृथुकं प्रसमं सर्वदुःखानि नयन्त्यस्य जनार्द्धणः
हे काहिकं दारिकं श्वतथा त्रिदि वसरं चतुर्थिकं तथातृगं तथा वसततज्जरं देवोस्थं सन्निपातोत्थनः

स.पु.
२८

नयेरागायमहोत्पतायद्विषंयेमहागृहा यानिचकरभूतानिगहपीडाश्वकारणाः क्षत्रधातेषुयदोषाजानर्द्ध
भकाययः तानिसवाणिसवात्माजनार्द्धनः किञ्चिदुपसमाधायवासुदेवात्मनासयत्ताक्षिसुदर्शनश्चक्रज्वा
लामालातिभिषणम् सर्वदुष्टोपसमनंकुरुदेववरपुत्रसुदर्शणमहाज्वालहिन्दुहिन्दुमहारवः सर्वदु
ष्टानिरक्षांसिधायानुविभीषणः प्राच्याप्रतिव्याश्वदिशिपक्षिणोत्तरतत्तथारक्षांकरोतुसर्वात्मानरसिंह
सुगर्जितैः दिवितुष्यन्तरिक्षचक्षुषतःपार्श्वनोगतः रक्षांकरोतुभूतेभ्योवक्ररूपीजनार्द्धणः पथाविष्णुर्जी
गत्सर्वसदेवासुरमानसं तेनसतेनदुष्टाणिसमसप्रयानुवैः यथाविष्णोस्मृतेसप्रःक्षयंयानिहिपातः
काःसत्यसत्यनसकलंदुष्टमस्यप्रसाप्तुपरमात्मायथाविष्णुर्वेदाक्रेषूचगीयते तेनसत्येनसकलंदुष्टम
येप्रसाप्तुयथायज्ञश्चरोविष्णुर्देवेषुधिवः गीयतेसतेनतेसकलंयथावोक्तस्तथास्तुततशान्तिरस्तुशि
वश्चाशुदुष्टमस्यप्रसाप्तुवासुदेवशरिराच्छः कुलैर्निर्नाशितंमया अयामार्जुनिगेविन्दोनरोनारायणः
स्तथा तथास्तुसर्वदुःखानांप्रसमोजयताहरेः अयामार्जनकमन्त्रं सर्वरोगादिवारणं अर्हहरिः कुशाविष्णु
हृत्तारोगमयापवः **इत्यग्निपुराणे कुशमार्जनकमन्त्रितीशोः ३२** अग्निरुवाच निर्घोतादिषुदिक्षा
सुचत्वारिंशत्तथाष्टकासंस्कारान्कायद्विमानश्चतुयानैःसुरोभवेत् गर्भोधाननुयोनाम्नैःततःप्रसवत
श्चवेत् शीमनौनयनश्चैवजातकर्मच अन्नाशनततश्चुडावस्त्रचर्चव्रतानिचत्वारिवैष्णवीपार्थीभौ

तिकी श्रोतिकी तथा गोदानं स्नानं कदत्वा पाकजलाश्वसन्नव अष्टका पाच्यं शास्त्रं आनया आवणीति ववे
 त्रीकास्वयुजी सन्नह विर्यं शाश्वतान् शृणु आधानं पाणि होत्रं श्वदशै वै यो र्गसकः वातुर्मास्य पशुवंधः साः
 त्रामणिरथा परमसोमसंस्थाः सन्नशृणु अग्निहोमः कभूतमः **इत्यादि होतम इत्युधो ५ श्री वाजपेयक**
 : **३३** अतिरात्रौ प्रोयामश्च स ह श्रे शोः स ह इ मे हरिणो ह्यो हिरण्यमिन्द्र शत्यातः हिरण्यपाणि हाम ह्यो हे मा ऊ
 हेमभुत्रकः हिरण्यस्यो हिरण्यो ह्यो हेमजि ह्यो हिरण्यवान् अस्वमेधा हि सर्वशो गुणा आवाधतान् शृणुः दः
 यावत्सर्वभूतेषु क्षातिश्चैव तथा जैव शोर्वैव मनार्थशोमकल आ परो गुरो अकार्य एषा स्मृता च मूलेन
 जुहुयाच्च तशो वशा क्ते य विष्णी शदीक्षा स्वते समाः स्मृताः संस्कारैः संस्कृतैश्चैतै कुविमवाप्नुयात् सर्वरोगाधिनी
 मुक्तो देववद्वत्सन्नरः जवाहो मातृ पूजना च ध्याना देवस्य वैष्णवः **इत्यादि य पुराणो अष्टवत्वारिंशत**
शस्काराः ३४ अग्निरुवाच पवित्रारो हण्यक्षे वर्ध पूजा फलं हरे वाचा वा दौ कान्ति कान्ते प्रतिपन्नतः
 देतं धिः प्रिया गौर्य गणेशस्य सरस्य गुरुस्य चः मण्डितं मातृ दुर्गाणां ता गार्धिरिमन्मथै शिवस्य वृक्षरास्त्रः
 इति तीयादि स्थितः क्रमात्तस्य देवस्य ये भक्तः पवित्रा तस्य सा तिथिः आरोहणो तु ल्यविधिः पृथक्पृथक्
 यदि सो वन्नुराजने ताम्रं तत्र कार्य लिकादिकम् ब्राह्मण्य कनितं सुत्रं मदला भेतु संस्कृत मन्त्रि गुणं हि गुणा
 कृत्य तेन कुर्यात् पवित्रकं अष्टोत्तरशता दुर्घत दर्घ मन्त्रादिकं क्रिया लोप विद्या ता थयि त्वया मिहितं च

अ. पु.
 २९

[illegible]

अ.पु
३०

रंधायेवाकाशशिरा न कयं मिजेन संजीवेन जाला माला समा युन देहं रंभं तनै नै व व स च द्राधिः
 निर्गत वि त्वं ध्यात्वा वा मृतस्य तेन भस्म कलेवरम् संप्रावयेत्तस्मादेहं संस्थाप्य कम् न्यासं कृ
 त्वा करे देहे मानसं योगमाचरेत् विष्णुशङ्करादि प्रप्रेमान्तैः कुसुमादिभिः मूलसंज्ञैरादेवेशं प्राच्यैः
 कुक्कुटि कुक्कुटं स्वागतं देवेशं निधौ भवकेशवः गुरुशमानसी पूजा यथा र्थं परिभाविताम् आचारश
 क्रिः कुम्भी धूपज्योतनो महिततः अधग्यां दो वधर्मा आ अधर्मा दीत्वा मृतस्य ता ध्यायन् सत्त्वादि प्रप्रे
 ष्य पञ्चमश्रमाया विद्यावत त्व के का लत त्वश्च सुत्रा मल लं प्रक्षिरा जे कं मध्ये सतश्च वा युवा दी शां
 ना गुरु मध्ये कंगराः सरस्वती पूजा नारदो गुरु कुवच गुरु गुरुप दुका वपरो गुरुश्च पादुका पूर्वसि
 धा पराशिखाः केशवे पुत्रशक्रयः लक्ष्मी सरस्वती प्रीतिः कीर्तिः कान्तिश्च शान्तिका पुस्तु विर्महेन्द्रा ग्राम
 ध्ये वा वाहि नो हरिः धृतिः श्रीरति का न्या ओ मूले न स्थापितो व्युतः अभिमुखो भवेत्ती वै प्राच्या सन्निहितोः
 भवति न स्याद्यदि कं कृत्वा गन्धां मूल तो यजेतः ॐ ह्रीं क्लृप्ता यत तान मो वी जेन चाक्रु कं पूर्व दक्षा
 र्थं शौम्य पुत्रु श्री वरणा मर्षयते वासुदेवः स कूर्मणः प्रभून् भ्याति रुद्रकः अग्न्याक्षौ श्राव्हिराति कान्तयो
 मूर्त्तयो हरः शंखचक्रगण्डा पद्म अग्न्याक्षौ पूर्वादिक म साक्षे मृश लं खर्क वन माला चतुर्दिहिः ईन्द्रा प्राश्न
 तथाननो नैऋत्य वरुण नरः बुधे देशान्तयो मध्ये अस्त्रावर्णिक चहिः छेरावते स्त्रित न्द्रा नौ महिषो थन

स्वार्थसंविसेत् भूतप्रतिनिधायथविन्यस्तकृतमूढकः प्रक्रान्तशिवजपशर्षपान्दिविन्ध्य
से वासुदेवेन गोमुत्रसंकर्षणो न गोमयं प्रसृतेन पयस्त्रयदधिनारायणस्य तत्कदित्वाणि वाराणिः
घृताहं भागतोषिकं घृतपात्रे पदे कत्र पञ्चगव्यमुदाहृतं मण्डपप्रोक्षणायेकं वापरं प्रासनाय च प्रा
णपञ्च प्राणायामशकुण्डलु रन्ध्रायाम्लोकात्तजयत्पूजां श्रावयेत्तात्था तयं वाक्कदाहरेः यागद
यादिसरक्षविकिरान्विकिरेन्नतः सूलान्नशतशं जपान कुशकुर्व्याहरेत्तान्न एतेन्यादिशिसक्रान्तापू
र्णकुंभश्च वर्धनी मृकुम्भे सा क्रूरिं प्राव्य वर्धन्या मन्त्रवर्धयत्तत्र दक्षिणं वागगृहं वर्धन्या धिन्नधारया सि
धन्तयान्नयेन्नतः कुम्भपुरयस्त्रिणासने सपञ्चरत्नवस्त्राद्य कुगन्धादिभिर्हविर्वर्धन्या हेमगन्धानवः
स्थायानलकोणे मुनिर्बुलानवाद्यमर्घ्यमावमनीयं पंचगव्यश्च निक्षिपेत् पूर्वोदिकलसे ग्ग्या दोषः
वामुतजलादिकं दक्षिणीरमं मुञ्जाज्यं वा श्येत्ताधत्तुरक्रकं पञ्चस्यमा कदुर्वाश्च विष्णुपत्नी वपात्रकम्
स्त्रापयेन्मूलमन्त्रेन देवपञ्चामृतैरपि भुक्षोदमध्याकुम्भनदेवमुद्रिविनी क्षीये सकलसात्रिः स्मृतं तो
यं पूर्वोत्तं सत्यशेनरः भुक्षोदकेन वा श्येत्तश्च अर्घ्यमावमनं ददेपरिहृज्यपतेनाङ्कसवस्त्रं मण्डलं नये
त् तत्राह्यभर्ग्याचरेद्यमकुण्डलैश्च प्राणसंयमी प्रक्षाल्य हस्तौ रेवाश्च तिथिः सर्वांगगमिनीः दक्षीणाः
दन्तराश्चाश्चतिश्च श्वैवात्तरागगाः अर्घ्योदकेन संप्रोज्ययेत्तिमुद्रां प्रदर्शयेत् ध्यात्वा नित्यपश्चात्तिः

त्रयोनांकुणोक्षिपेन्नरः पात्राणां सादयत्पश्चादुर्ध्वश्रुकश्रुकरादिभिः बाहुमात्राः परिधयश्च ब्रुवन्
 मेव वप्रणीतां प्रोक्षणीपात्रमाज्याल्लिख्यतादिकं प्रस्य द्यंत नृलानां युग्मं युग्ममधोमुखं प्रणीतां प्रोक्ष
 न्यत्प्रागंगतं कुशं अग्निः पूज्यं प्रणीतां तु ध्यात्वा देवं प्रपूज्य वप्रणीतां स्थापयेदने दुव्याणां श्वैव मध्य
 तः प्रोक्षणीमग्निः स पूज्यं प्राक्य दक्षतुविन्यसेत् वरुधश्च अपयेद नौ ब्रह्मणा दक्षिणि न्यसेत् कुसानास्त्रिः
 र्यसम्यादौ परिधीनस्थापयेत्ततः वैष्णवी करण श्वैव कुर्यद्दक्षिणानं पुंसवतं सीमनो न्नयनजनि भा
 मादिसमावर्तनान्न जुहुयादष्टबाहुतिः पूर्णाहुतिप्रतीकर्म न्युवा श्रुकविमुक्त्या कुरा मध्ये अतुमति
 देवीसंविन्या होमयेत्त कुरा लक्ष्मीः समाख्याता प्रकृतिस्त्रिगुणामिका सायेतिः सर्वभूतानां विश्रामन्न
 गणस्य ववी मुक्तेः कारणं वद्विः परमात्मा वतुक्तिदः प्राचांशिः समाख्यातं बाहुकोने व्यवस्थितौ ऐसानागे
 यकोसेतुजं देवाय वनैः क्रतो उदरे विष्णुमित्युक्तं योनि योनिर्विधीयते गुणप्रयमेव लास्युर्ध्वं तैवं स
 मिधो दशपंश्चाधिकास्तु जुहुयात् प्रायात् प्रायात् मुष्टिमुद्रयाः पुनराचारैः जुहुयाद्यद्यन्यन्नतोः
 अथत् दशानं मूलमंत्रैराज्यभागौ तु होमयत् उत्तरे द्वादशानं नक्षत्रोते नमधतः व्याहृत्या पश्च
 मध्ये स्थंध्या यद्वि नुसंस्कृतं मवेत्तं सप्रजिह्वं सूर्यकोटिसमप्रभम् वेन्द्रार्कश्च सूर्याक्षं जुहुया
 दितमष्टवः तद्वर्धश्च मूलेन अक्रान्ताश्च दशां सतः

इति अग्निपुराणे अग्निकाव्ये ३६ अग्नि

रवाच सभांतादुतिनासिवापवित्राण्यधिवसयेत् नसिहनेजपानिगुप्ताण्यस्त्रेणानितुवस्त्रसंवेष्टि
तान्यवपात्रस्थाण्यभिमन्त्रयेत् विस्त्राशक्तिः प्रोक्षितानिमन्त्रणश्चैकधाविधः कुम्भपात्रे तु सस्था
परक्षाविज्ञाप्यदेशिकः दत्तकाष्टचामसंकं पूर्वशंकर्षणेन तु प्रशस्तेन भस्म तिलान् दक्षगोमयमृ
त्तिका मवारुणवाणिरुद्धेन सौम्यनाराणेन च गार्ग्यदकश्चापहृदाश्रमौकुकमरोचनाम एगान्याशिर
साधूपसिखयानैः सनेप्यंथा मूलपूष्याणि दिव्यनिकवचैनाथवापरे चन्द्रनाक्षत्रदधि दुर्गाश्च पूरि
कास्थिताः गुरुं त्रिस्तुत्रेनायष्टिपुन सिध्यर्थकाक्षिपेत दद्यात् पूजाक्रमेण यत्सैत्सै गान्धर्वविः
त्रकं मन्त्रैश्चैवारुण्यभिधु कुम्भे त्वननव विष्णुतोभोजवरं स्य सर्वपातकनाशनं स सर्वकामे
ष्वददेवतवाङ्मेधारयामहं स पूज्यधूपदीपाद्यैर्ब्रजे चारसमीपतः गन्धपुष्पाक्षतोपेतं पवित्रं वाः
सतो नयत् पवित्रवैद्यवन्तजोमहापातकनाशन धर्मकामार्थसिध्यर्थस्वकर्तृधारयामहं आस
नेपरिवाराद्यैर्गुरोर्दशार्पवित्रकम् गन्धादिभिस्समभ्यर्च्य गन्धपुष्पाक्षतादिमत् विष्णुतेजोभवेत्पा
दिमूलेन हरि मर्चयत् वक्रिस्थाप्य ततो दत्त्वा देवसंघार्थं यत्नतः क्षीरोदधि महारोषनशर्मावस्थिता
विग्रहः प्रीतस्तोत्रपूजयित्वा मिसन्निधौ भवकेशवः इन्द्रादिनस्ततो दत्त्वा विष्णुसार्धं दके वलिम् ततो दे
वा गतः स्थित्वा वाको युग्ममतः परमरोचना चन्द्रकास्मीरगन्धाद्युतकसप्रणतं गन्धपुष्पादिनाभूत्

मूलमन्त्रेण पूजयेत् मण्डपाद्वहिरागभविप्रमण्डलत्रयेण अगर्भचरगर्भकाष्ठं चैव क्रमाद्वेत्
पुराणग्रहणं स्नेत्रं पथनजागरणं निशि परप्रेषकवालां त्रीशाम्भोगतुजान् तथा स ओषधिवानं कुर्याद्विः
नागश्च पवित्रकम् **इत्यानेन पुराणे अष्टिवा सननामाध्यायः ३७** अतिरुवाच प्रातस्तोतदकुरुः
त्वोद्यारपालान् प्रपूज्य च प्रविश्या गुप्ते देशे च समाकृष्या धारयत् पूर्वादिवासितंदव्यं वस्त्राभरणगः
भक्तम् निरस्य सर्वनिर्मालं देवं स स्थाप्य पूजयेत् पञ्चागतेः कषायैश्च शुद्धगन्धोदकैस्तथा पूर्वा
दिवासितंदया दत्त्वा शुभशुभकेशकम् अग्नौ हुत्वा नित्यं देवसं प्राथयत् तमेतः समर्प्य कस्मिं देवाय प्र
जाते मितिकश्चरेत् दारपालविष्णुकुम्भवर्द्धनीः प्राथयेद् हरिम् अतो देवेति मन्त्रेण कुम्भकरुणं
कृत्वा नमस्तुभ्यं गृहीष्येदं पवित्रकम् पवित्रिकरणार्थं वर्षा पूजाफलप्रदम् पवित्रकम् रक्षा
ययन्मया दुःकृतं कृतम् सुखो भवामि हं देव त्वत्पुत्रसाया सुरेश्वरं पवित्रं शुक्लं त्रैलोक्यं आत्मानमः
मिषि वयं विष्णुकुम्भश्च सं प्रोज्ज्वले देव समीपतः गृहान् वृक्षभूतं नृपन्मयो कल्पितं प्रभोकः
स्मृणं पूर्णार्थं यथा दोषो न मे भवेत् दारयाच्चे स न गुरुमुखा नोश्च पवित्रकम् कति ह्यदेव देवो
यं वनमालाश्च मूलतः दद्याद्विचित्रैः कृतान् पवित्राणि समर्पयेत् वक्रिके त्वा वक्रिगोभो विष्णादिः
भ्यः पवित्रकम् प्राच्य पूर्णं कृतिं दद्यात् प्रायश्चित्ताय मूलतः अष्टोत्तरशतनामि पश्चोपनिषदे स्त

अ. पु
३३

तः मणिविन्दुममालाभिः मन्दारकुसुमादिभिः शयंसास्त्रसरीपूजा तवात्तुगरु ५ व्रजः वनमालायथा
देवकौस्तुभं सततं हृदि तद्वत्प्रवित्रं तन्वृष्टपूजाश्च हृदये वरु कामतो कामतो वापि यत्कृतं नीयमाः
वृत्ते विधीना विष्णुलोके न परिपूर्णं तदस्तु मे आर्धनत्वाक्षमाया थप्रवित्रं मत्तु केर्तुयेत् दत्तावलिंद
क्षिणभिः वैश्रवंतोषयेदुरुम् विष्णुभोजनवस्त्राथैर्दिवसं पक्षमेव वा प्रवित्रं त्रानकाले वा श्रवता
यस्य मर्पयेत् अनिवारितमंशं दद्याद्दंष्ट्रं च तस्य विस्मर्जने क्रिस्ते पूज्ये प्रवित्राणि विस्मर्जयेत् सा
म्भारि मिर्मपूजा संवाद्य विविधं नमः व्रजयं चित्रके दानी विष्णुलोकं विस्मर्जितः मध्ये लोमेशो प्राच्यां
विष्णु कुले न हितस्य चः प्रवित्राणि समया न्यत्रां सणा यं समर्पयेत् यावत्तत्तन्वत्समिन्तः प्रवित्रे पः
रिकल्पिताः तावद्युगसहस्राणि विष्णुलोके महीयते कुलानां शतमुक्त्वा दशपूर्वा नृदशपयन् वि
ष्णुलोके तु संप्राप्य स्वयं मुक्तिमवाप्नुयात् **इत्यामेय महापुराणे विष्णुप्रवित्रारोहणम् ३८ अग्निर**
वाचः संक्षेपात्सर्वदेवानां प्रवित्रारोहणं शृणु प्रवित्रं पूर्वं लक्ष्मस्यारत्नानलसंत्विजगद्योने समाः
गद्यपरिवारगणैः सहः निमं नृयाम्यहं प्रातर्दद्यान्नुभं परित्रकं जगत्सूते न मत्तुभ्यं क्रीष्टे दंप्रवित्रः
कंसं प्रवित्रं करणार्थं यवर्षपूजाफलप्रदं शिवदेव न मत्तुभ्यं क्रीष्टे दंप्रवित्रकम् मणिविन्दुम
मालाभिः मन्दारकुसुमादिभिः शयंसास्त्रसरीपूजा तवात्तु वेदवितपदे सास्त्रसरीमिसं पूजां संवाद्य विः

धिवन्ममः ब्रजपतित्रकेदानी स्वर्गलोकं विवर्जितः सूर्यदेवनमस्तुभ्यं ग्रीष्मेदं पवित्रकं पवित्री
 करणार्थाय वर्षपूजाफलप्रदं शिवदेवनमस्तुभ्यं ग्रीष्मेदं कलेवरं पवित्रीकरणार्थाय वर्षपूः
 जाफलप्रदं शिवदेवनमस्तुभ्यं ग्रीष्मेदं कलेवरं पवित्रीकरणार्थाय वर्षपूजाफलप्रदं
 गणेश्वरनमस्तुभ्यं ग्रीष्मेदं पवित्रकं पवित्रीकरणार्थाय वर्षपूजाफलप्रदं शक्तिदेवीनमः
 तुभ्यं ग्रीष्मेदं करेवरं पवित्रीकरणार्थाय वर्षपूजाफलप्रदं नारायणमयं सूत्रमणिरुदमयः
 परं धनधान्याद्युरोगप्रदं संप्रददामि ते कामदेवमयं सूत्रं संकर्षणमयं परं विश्वासं त्वेति
 सौभाग्यप्रदं शंप्रददामि ते वासुदेवमयं सूत्रं धर्मकामार्थमोक्षदं संसारसागरोत्तारकारणं
 ददामि ते विश्वरूपमयं सूत्रं सर्वदवापनाशनं अस्मितागतं --- कुलसमुद्धारन्दनामि ते कनिः
 श्यादीनि वन्नारिमनुमिस्तु क्रमान्ददे **इत्यादि येषां महापुराणेषु पवित्रा रोहणम् ३२** अग्निरवा
 च वासुदेवाद्या लयस्य कृतौ वक्ष्ये फलादिकम् विकीर्णदेवधामादिसहस्राजनिपातकं मनसा
 सम्यक् कर्तुं सप्तजन्माद्यनाशनं येन मोक्षं त्रिकल्पस्य क्रियमाणं गृहादिकम् तेषां प्रविष्टिर्निर्मुक्ता
 : प्रयान्तीत्युतलोकताम् समतीतप्रविष्टाश्च कुलानामद्युतनरः विष्णुलोकं तत्राशुकारयित्वा हरे
 र्गृहम् नन्दत्रिपितरो हृष्टा विष्णुलोके स्थिता कृताः विमुक्तानां कैदुःखैः कर्तुः क्लृप्तमन्दिरम् बुद्ध

अ. पु.
 ३४

हस्तादिपापैश्च घातकनेवताल्लयम् फलपत्राद्यतेजसैर्धर्मकृतानवाप्यते देवागारकृते सर्वतीर्थस्नानफलं लभेत् देवाद्यर्थे हतानाश्वरगोयन्त्रत्फलादिकम् साधनेन प्राप्नुतावापिकृतधामार्धनादिकम् एकाद्यतनकृतस्वर्गीश्वरीब्रह्मलोकभाक् पञ्चागरीशंभुलोकमहागारिहरीहरेः षोडशागारकारीतुभुक्तिमुक्तिमवाप्नुयात् कनिष्ठमध्यमंश्रेष्ठंकारयित्वाहरेगृहं स्वर्गश्च वैष्णवलोकं मोक्षमाप्नोति चक्रमात् श्रेष्ठमाद्यतनं विष्णोः कृत्वा यद्यनवान् लभेत् कतिश्चेत्तेव तत्पुण्यं प्राप्नोत्यधनवान्नरः समुत्पाद्यधनं कृत्वा स्वर्गलोकादि सुरालयम् कारयित्वा हरे पुण्यं प्राप्नोत्यप्यधिकं नरः लक्षणाथ सहस्रेन शतेनार्द्धनवाहरे कारयन् भवनं यात्रियत्रास्ते गृहध्वजः बाल्ये तु क्रीडमाना ये प्राप्नुमिर्ज्वनं हरे वासुदेवस्य कुर्वन्नि ते पितृलोकगामिनः तीर्थं यायेत ते पुण्ये सिद्धिं तेनैव तथा श्रमेः कर्तुं राद्यतनं विष्णोर्धथोक्ता त्रिगुणं फलं मू बभूव कपुष्यनित्यासैः सुधापक्वेन वैष्णवं ये विलिप्यन्ति भवनपरं पतितम्यतमानं नृपतथा ह्यपतितं नरः समुद्रतटहरेर्धामे प्राप्नोति द्विगुणं फलम् पतिनस्य नृपः कर्त्ता पतितस्य चरक्षिता विष्णो राद्यतनस्यैह तनरो विष्णुलोकभाक् दृष्टकाणि वयेति वेशावदाद्यतनं हरे सकुलस्त्रावतः कृत्वा विष्णुलोकं महीयते स एव पुण्यवान् पूज्य इह लोके परब्रह्म कृष्णस्य वासुदेवस्य यः कारयति केतनं जातः स एव तु कृतिकुलनेनेव वाचितम् विष्णु

इन्द्रादेव्यादेव्युक्तस्य कीर्तिभाक किं तस्य विज्ञानि च ये मूर्धस्य परिदक्षिणः दुःखार्जितैर्धः कस्य
 स्य तकारयतिकेतनं नोपभोग्यं धनं यस्य पितृविप्रदिबौकसाम् नोपभोग्यं धनं व्यर्थं तस्य धः
 नागमः यथा कुर्वो न तां मृत्युः विज्ञाना तैर्धः कस्य स्य तकारयतिकेतनं नोपभोग्यं धनं व्यर्थं तस्य धः
 पितृविप्रदिबौकसाम् नोपभोग्यं धनं व्यर्थं तस्य धः नागमः यथा कुर्वो न तां मृत्युः विज्ञाना तैर्धः कस्य
 मृदत्तानुवन्धातिजीविते रथरने धने यदा विज्ञानं न दानाय नोपभोग्यं धनं व्यर्थं तस्य धः नागमः
 धर्मीयतस्य स्वार्थेन को गुणः तस्माद्विज्ञानस्य मासायः देवाश्चात्र यो ह्यदथ दद्यात्सम्यग् विज्ञाने तस्य धः
 तनानि चकारयेत् दानेभ्यश्चाधिकं यस्मात् कीर्तनेभ्यो वरं यत् अतश्चकारयेत् क्षीमान् विज्ञानादेर्मन्त्रिः
 रादिकं मृ विज्ञाने श्य हरे क्षमः भक्तिमद्विज्ञाने रौतमेः निवेशितं भवेत् कस्य त्रैलोक्यसचरावरं भूत
 प्रव्यप्रविष्टश्च स्थूलं सूक्ष्मं तथैरतं मृ आवुत्स्य प्रपद्यन् विष्णुसमुद्रं तस्य देवातिदेवेश सर्व
 गत्यमहात्मन विवेश भवनं विष्णोर्गर्भो भूविजायते यथा विष्णोर्गर्भं कृतौ फलं तद्विबौकसाम्
 शिवब्रह्मा क्व विष्टे शैवलीलक्ष्मीदिबौकसाम् देवालयै कृतैः पुण्यप्रतिमा करणैः धिकं मृ प्रतिमा स्थापनेः
 यागे फलस्य नोन विद्यते मन्त्राद्या रूपाणि पुण्यं दारुजादिषु को भवेत् इष्टा कोत्था तशैल जे स्या देमा अरधिः
 कं फलं सप्तजन्म कृतं पापं आरुद्रा देव न श्यति देवालयस्य स्वर्गीयान्नरकं स न गच्छति कुलानां शतमु

अ. पु
 २५

इत्यविष्णुलोकं तदेतरः यमो यमभयनाह देवसंस्तिरकारणः यमउवाचः प्रतिमापूजादि कृतो ना
नेयानरकं नरः देवा लया शकतीरं आनेयस्तु विशेषतः विवरधं यथा नायेनीयोगेनेतुपात्यताः
न नाश्रमभूकरिष्यन्निभवतां जनवः कवित् केवलं ये जगद्धेतु मननं समुपाश्रिता भवद्भिः प
रिहर्तव्योस्तेषां नात्रास्ति संस्थितिः येन भागवता लोके तस्मिन् नास्ति त्वरायणाः पूजयन्ति सदा विष्णुं तेव
त्वाजाः सूरुरतः नित्यं नैमिर्त्तिकैर्देवये यजति जनार्दनम् ताव लोक्या भवद्भिः तस्मिन् नास्ति तद
तिं येषु धूपपत्रासेभिः भूषणैश्चातिवद्भूमैः अर्चयन्ति न ते ग्राह्यो नराः कृष्ण अये गता उपलेपन
कर्तारः समीजनपराश्रयः कृष्णालयपरित्यागास्तेषां पुत्रास्तथा लयं येन वायतनं विष्णोः कारि
तत्तत्कुलो भवं पुसा सतं ताव लोक्या भवद्भिः दुष्टवेतसां यस्तु देवा लयं विष्णोर्दत्तं शैलमयं तथा का
रयेन्मन्त्रप्रापि सर्वपापैश्च मूच्यते अहमहति यज्ञेन यजतो यमनाफलं आप्नोति तत्फलं विष्णोः
कारयति केतनं कुलानां शतमागामि स मतीतं तथा शतं कारयेन्मन्त्रप्रापि मन्त्रयुतलोकतां सप्तः
लोकमयं विष्णुस्तस्य यः कुरुते लयं तारयेन्मन्त्रप्रापि लोकानक्षयं प्रतिपद्यते इष्टको वयं विन्वाशो या
वन्न्यक्तानि तिष्ठति तावद्वर्षसहस्राणि तत्कर्तुं दिवि संस्थितिं प्रतिमा कृद्धिष्णुलोकी स्थापको लीयते हरे
देवशब्दप्रति कृतिप्रतिष्ठा कृतगोचरे अति हवाचः यमो कृतानं नयस्त्रेथ प्रतिष्ठादि कृतं हरे हय

शीर्षप्रतिष्ठा नां देवानां वासलो ब्रवीत् **इत्याग्नेये महापुराणे देवा लयादिमाहात्म्यं ४०** हयग्रीव उवा
 च विमोदीनां प्रतिष्ठा दिवश्चेव तनश्च लघुमे प्रोक्ता निपंचरात्राणि सप्तरात्राणि वैमया व्यस्तानि मुः
 णि भीलोके पंचविंशति संख्याया हयग्रीव नत्रपाद्ये ततंत्रै लोका मोहनं वैभवयेष्करं तत्र प्रकादं गा
 वृंगालवं नारदीयं च श्रीपश्रशादित्यं चैश्वरं तथा शतौक्तं शौनकं तत्र वाशिष्ठं लानशतरः स्वयं स्तुवं
 कापिलं च नाक्षं नारायणीयकं आत्रेयं नारसिंहाख्यमानं न्यायं तथा रुणं वैधायणं तथा शातुं विश्वोक्तं
 तस्य सारतः कामरूपकं लिंगोत्सुकं चिकास्मीरकौशलः आकाशवायुतेजोयभूरेताः पंचरात्रयः अथै
 तन्यस्ततो दिक्ता पंचरात्रविवर्जितः ब्रह्महं विष्णुरयणं इति विश्वामदे शिकः सर्वलक्षणहीनो पिसः
 गुरुस्त्रं त्ररग - नगनामि मुखास्थायाः देवान च पराश्रुवा कुरुक्षेत्रगयादौ च तत्र चो ब्रह्ममीपतः
 ब्रह्मा मध्ये तु नगरे पूर्वशक्रस्य शोभनं अग्नेवर्गेश्वमातृणां भूतानां च यमस्य चः दक्षिणे दंडि
 कायाश्च पितृदेत्यादिकस्य च नैऋते मंदिरं कुर्याद्दरुणा देश्वारुणो वायो नांगस्य वायव्यस्यै स्य
 त्रे गुरुस्य चः चंडी सत्यमहेशस्य ऐसे विमोश्च शर्वशः पूर्वदेवकुलेषी अजासादं स्वल्पकं तथा सः
 र्मवायधिकं वापिनकर्तव्यं विजानता उभयो द्विगुणादीनां त्यक्ता छूयमः स्मीतां प्रसादं कारयेदन्ते
 भयं पीडयेदुधः भूमौ तु शोधिताया तुः कुर्याद्भूमिपरिग्रहं प्रकारसिमापथ्यं नंतो भूतवलिरुरेत्

अ. पु
 २६

मासं हरिद्राया वूर्णसलाजं दधिशतकमिः अष्टाक्षरेण शक्तुं श्रुतं पितृव्यदिक्षितः राक्षसाश्रयिः
शाचाश्रयतस्मिन्तिष्ठति भूतले सर्वे ते व्यगच्छन्त्युत्थानं कुर्वन्महं हरेत् हलेन वा हयित्वा दौ गोमिश्रैः
विजालयं परमाश्रय के वै वस्थरेण - प्रकीर्तितः रथरेण वष्ट के वै कत्रसरेणः प्रकीर्तयेते तैरस्तु
मिस्रुवाला मं लिखा तैरष्टभीमताः तामिभूकाष्टमिः ख्याता ता आदौ यत्र मध्यतः यत्र अतैरंगुलस्य
चेतुर्विंशत्यंगुलः करः चतुरंगुलसंयुक्तः स्वहस्तः पञ्चहस्तकः **इत्यादिपेपुगाणप्रतिष्ठायां भूमि**
परिमहं ४० श्रीभगवानुवाचः पूर्वं मासीत् महंभूतं सर्वलोकभयकरं भागवैर्निहितं भूमीसका
स्तु पुरुषः स्मृतः चतुषष्टिपदेक्षेत्रेऽस्य कोणाश्च संस्थितं घृताक्षेत्रैस्त्रय्ययत्नं परं न्यपतः गततः उ
त्पलाभिरयत्नं च द्विपदस्य पतो कथा महेतुं वैवकोष्ठं च सर्वरक्तैः पदेरवि विज्ञानेन द्विपदगंसत्यप्रा
दैदृशं घृते व्योमसीकुलमांसेन कोणाश्च पदसंस्थितं श्रूवाचोऽपदे विष्णुपुष्पाणं लाजयैकतः स्व
तैरो न विनयं द्विस्थं मथनेन गृह्णतं मासोदलो न सर्वेश मेकैकं स्मिन् स्थितं द्वयं गभर्वेऽदीपदं ग
धेर्वसंगकुलजिह्वा एकोऽहं मर्द्धसंस्थं च तृणानीलपटे तथा पितृन् दृशलया कुस्थ दत्ताकाष्टैः
पदे स्थितं द्वौ चारिकं द्विस्थितं च तृणानीलपटे तथा सुग्रीवपावकेतनु पुष्पवन्नकुशस्त्रवैः पद्मे

बह्ममेकतः असुरसुरादिस्थं प्रदे शेषं च तां भस्मा यवैवापंप्रदं दुस्थं रोगमधोचमणके नागं पुष्पैः
 : प्रदे सुखं भक्षदिसस्थितं ततः पुगौ दनेन भस्मा टंप्रदे शेषं प्रदे तथा मधुना वा यसेनाथसा लुके नमसि
 दये प्रदेदिति लोपिकाभि वरुं दिति तथा परां पूरिकाभिततथाभिः प्रमीचाभिः प्रयसाप्रदे ततो वत्सश्च याव
 त्संतुदन्नाजैकप्रदे स्थितं लडुकैश्च मरीचैस्तु पूर्वतेनोचतुष्टये सवित्रैरक्तपुष्पाणि वस्त्राधः कोणकोष्ठः
 के तदधुकोष्ठकदद्यात् सावित्रैश्च कुशोदकं विवस्वते रुणदयो च न्यनं चतुरष्टिषु रक्षो धः कोणकोष्ठे
 पु. रुद्रायात्रं विशासितं रुद्रातजायते स्याधो घृतान्नं कोणकोष्ठके चतुःपादे शुदातव्यं मिश्रय ५ पाः
 यसं वायुतः कोणकोष्ठे रुद्रायात्रकमासकं तदधः कोणकोष्ठे शुप्रक्षया ५ फलतथा महीधरायना
 सान्नं मासवचतुल्लिख्य मधोचतुष्टया देस्थाप्यां वृं स्मरौ तिलतं कला चरकिं माससर्पिभ्यास्तन्यं कसल
 यासृजा रक्तपत्रे विदारि च कंदर्प च पलोदकैः पुनतां पलपित्ताभ्यां स्त्रासृग्मां च जंभकं पित्तास्थिः
 गत्यतिपापं विलिपि च स्रारसरा रुद्रायात्र रक्तमासेन सभावा दत्तते र्जनेत् रक्षोपित्तगरो भ्यश्च पि
 सा वादित्य एव चः पित्तभ्यः क्षेत्रपाले भ्यो वलिंद दद्यात् प्रकामतः कूर्वाणो तान सप्यं तु प्रासादादीन् कारेत्
 बुधस्थाने हरिं लक्ष्मीं गणं पश्चात्तमं च येत् महीधरं शत्रुमयः मर्दना सहितं घटं बुधस्थानं मध्यतः
 कुम्भे वस्त्रादीश्च दिगीश्वरीत् दद्यात् पूर्णकृतिं पश्चात् स्वस्ति वाच प्रणम्य चः प्रणम्य शर्करासस्य

अ. पु

३७

मरणं तु प्रदक्षिणं सूत्रा मार्गे न हे बुद्ध्यास्तोत्रधारा नुभामयः पूर्ववत् न मार्गे न स प्रवीरानिवाप
येत् प्राग्भेत् न मार्गेण तस्य वा तस्य कारयेत् ततो गते खसने मध्ये हस्तपादं प्रमानतः चतुः
रंगुलकं वाधयोऽलिङ्गार्धये च येत् ध्यात्वा चतुर्भुजं विष्णुमंथं दद्यात्तु कंभतः कर्कया पूरयेत्
तर्भुक् पुष्पाणि वन्यसेत् दक्षिणावर्तकं श्रेष्ठं वीजं मङ्गि श्रु पूजयेत् अर्घ्यं न विनिः प्राशंगोः
वस्त्रादीन् ददे गुरोः कालरायस्थपतये वैष्णवादिभ्यश्चावत न तत्तत्प्रधारयेत् शैला जलान्यावहः
चतुः पूरया धिष्ठितं शल्यं न गृहे दोषदं भवत् अस्थिशाल्यमिद्यते वैः भित्तिवैगृहीतो सुखं यन्नाम
शब्दं शृणुयात्तं वशं च तदुद्धतः **इत्यानेये महापुराणे अर्घदाने ४१ श्रीभगवानुवाच** पादप्र
तिष्ठावक्ष्यामि सिलादिना सलक्षणां अगतो न रायं कुर्यात् कुणानां तु चतुष्टयं रश्का वसुपक्षासु
द्यौःशंगुलसंमिता सुश्रुतिस्तारतिभागेन वैष्णवेन स मन्वितं करप्रमाणा श्रेष्ठस्याहिना स्यात्तशिः
लामये नवकुंभां स्नाममयात् स्थापयेद्विष्णुका नृधनम् अक्षिपं व कवाये न सर्वोऽधि न ले न च
गन्धतो येन तथा कुंभे स्तोत्रे सुपूरिते आबोहि हेतितिसृतिसत्रो देवीति चाप्यथः भवत्समदी
निरिति प्रामा निर्विति मेव च उदुत्तममरुणाति तिकया ने श्वतथै वचः वरुणात्येति मंत्रेण हंसः सुदि
वदित्यपि श्रीस्तुतै नैव वतथा क्षिला संस्थाप्य सद्यः सयायां मण्डपे प्रास्थं च मण्डपे हरि मूर्त्तयेत्

जुहुया जलतित्वाग्निसमिधो द्वादशोत्ततः आशारावाहभागौ च. प्रणवेनैव कारयेत् अष्टादशतिंस्त
 था पूर्णं राजं व्याहृतिभिः क्रमात् लोकेशानामग्नयवै सोमाय च गृहेषु चः पुरुषोत्तमाय वेदिव्या --
 ह गी जुहुयात्ततः प्रायश्चित्नात्ततः पूर्णमूर्तिमानसद्यतां किलान् वेदाद्यैश्चतुरथ्यतः कुम्भेषु चः
 पृथक् पृथक् पाशुखत्तुद्विजः कुर्यादष्टद्विष्टुविलिप्य च मध्ये वै कंशिलां कुम्भं न्यसेदेतानुसुरा
 न् क्रमात् पश्चैव महाप्रसन्नं संप्रचकष्टं तथा कुमुदं च महानंदं प्रसन्नं च पश्चिनी कुम्भान्
 चालेपतेषु न्यसेदष्टेष्टका क्रमात् इशानां ताश्च पूर्वाद्यैर्विष्टकां प्रथमां न्यसेत् शक्रये विमलायां
 नुरष्टकानां तु देवता न्यसनीया यथायोगं मध्ये प्यस्य धनुर्गहः अयं गेवाक्षते पूर्णमुने रंगिरसः
 सुते इष्टके तु प्रचक्षेष्टं प्रतिष्ठां कारयाम्यहं मंत्रेना न्येन विन्यस्य इष्टिकादेशिकोत्तमः गर्भाधारत
 तः कुर्यामधोस्थाने समहितः कुम्भोपरिष्ठाद्धैवेश पश्चिनी न्यस्य देवता मूर्तिकाश्चैव पुण्याणि धातवो
 रसमेव च लोहानि ऋतै रस्त्रं यजेद्देवगर्भभाजते द्वादशांगुलवित्तारे चतुरंगुलकोष्ठे पश्चाकारे
 ताम्रये भाजते पृथिवीयजेत् एकात्रै सर्वभूतेशे प्रवृत्ता सनमणिते स्वरधुपरिवारत्वे देवीगर्भ
 समाश्रये नदे मन्दयवा सिद्धे वसुभिः पूजया सहः यजे भार्गवदाया देवनातां विनया वहे पूर्णैः
 कामां कुरुष्वे मां भद्रकाशा पदाया दे कुरु भद्रा मतिममः सर्ववीजसमायुक्ते सर्वरत्नौषधिवृते

अ. पु
 ३८

यजे मुरुवि रे नन्दे वाशिष्ठे रमा तामिहः प्रजापतिसु ते देवि वतुरस्त्रे महिषसि शुभगे शुभमे भडे
हे कोशपिरमातां पूजिते परमाश्रये गन्धमा लौरलं कृते भवभूती करी देवी गृहे भागविरमातां देशस्वा
मी पुरुस्वामी गृहे स्वामिपरिगृहे सन्तुष्टाधिकतुष्टार्थं प्रभुहृदिकरभवः एवमुक्ता तनखा तंगो मूः
त्रैलोक्ये वसेत् कृत्वा निजा तये गभं गभी धाम भवेति शि गोवत्त्रादि प्रदद्यात् गुरुवे न्ये शुभाजनं
गभं न्यसेत् कान्तस्य ततो गभं प्रपूरयेत् पीठमम्बरत कुर्वा मंत्रप्राप्त्या दमानतः पीठं तु गौकुले
येन प्राप्त्वा दत्त्वाष्टुविस्तरात् पादहीनं मध्यमं स्यात् कनिष्ठं चोत्तमार्द्धतः पीठं बंधा परिष्ठात्तु वास्तु
भागं पुनर्यजेत् पादप्रतिष्ठा कारितुनिः पादोदिवि मोदते देवा गारं करोमिति मनसा यत्तु चित्तयेत्
तस्य कायगत पापं तदकाति प्रणस्यति कृते तु किं पुनः तन्मन्त्रासा देवि प्रितैव तु अष्टैक कल्पना
पुक्तं यः कुर्या देवता लयं न तस्य फलसंपन्नं त्रिवं कुशं न केनचित् अनेनैवा तु मे अहि फलं प्रा
प्तादविस्तरात् ग्राममध्ये च पूर्वै च प्रत्यग्वारं प्रकल्पयेत् विदिशा सुवसुहो सुग्राम प्रत्य सुविभवे
त् दक्षिणे चोत्तरे चैव पश्चिमे प्राग्मुखं भवेत् **इत्याग्नेय मन्त्रापुराण पाताल योगः ४२ हयग्रीव**
उवाच प्राप्तादसं प्रवक्ष्यामि सर्वसाधारणं भूत्वा वतुरस्त्रं कृतं क्षेत्रं भजेत यो दशायुधः मध्यतस्य च
तुभिसु कुर्या दपसमन्वितं द्वादशैव तु भासाति नित्यार्थं परिकल्पयेत् जपो वा यत्तु कर्तव्यं वतु भा

गेन सद्युतं जघाज्जिगुणो ह्युचं संजय्ये कल्पयेदुधः चतुर्भागेन संजय्येः स्रथा सम्यक् प्रदक्षिः
 णाः तन्माननिर्गमं कार्यं शुभयोः पार्श्वयोः समं शिपरेण समं कार्यं मने जगति विस्तरं द्विगुणेनाधिकः
 त्रिंशं यथा सोमानुरूपतः विस्तरान्मंदप्रस्थामे गभस्त्रयं द्रव्यं ततु दैर्घ्यात् पदाधिकं कुर्यान्मध्यस्त्रिवै
 विभूषितं प्रसादभसास्य वा कुर्वीत मुखमण्डपं एकाशीति पदैर्वास्तु पश्चात् मण्डपमारभेत् शुका
 ग्राह्यारविन्यासे प्रदातृस्थानजेत्सुरान् तथा प्राकारविन्यासे यजेद्वात्रिंशदन्नगान् सर्वसाधारणं चैत
 त्प्रसादस्य तुलक्षणं मानेन प्रतिमाया वा प्रसादमपरं भृगु प्रतिमायाः प्रमाणेन कर्तव्या पिण्डिका
 शिवा गभस्त्रुपिण्डिका द्वेन गभस्मानास्तु भित्तयं वित्ते वा याममानेन उन्नेधं तु प्रकल्पयेत् भित्तुद्धा
 यां तु द्विगुणं सिपरं कल्पयेदुधः शिखरस्य चतुर्थेन अग्रतो मुखमण्डपं अष्टमासेन गभस्त्रयं रथकोनो
 तु निर्गमः परिगुणभागेन रथकास्तुत्रकारयेत् तत्तृतीयेन वा कुर्याद्दधकाणां तु निर्गमं परिधेगुणभा
 गेन रथकास्तुत्रकारयेत् रामत्रिजंस्थावनीयं रथकत्रितये तथा शिखराथं हिस्त्राणि द्वित्राणि विनिपा
 तयेत् शुक्लाशद्वितः सूत्रं तिष्ठं भूतं निपातयेत् शिखरस्यार्द्धभागस्थं सिंह तत्र तु कारयेत् शुकेनासाः
 स्थिरीकृत्य मध्ये वंधौ विधारयेत् अपरे वतथा पार्श्वेन द्वस्तुत्रं निधारयेत् तद्दूरे च भवेद्देव भवेद्देवी
 सकथामसारकं स्तंभभग्नं न कर्तव्यं विकरालं तथैव च ऊर्ध्वं तु वेदिकानामात्तकलसं परि कल्पयेत्

अ. ९
 ३२

वित्तरोहिणीं द्वारं कर्तव्यं तु सुशोभनं उदुम्बरे न्यसेद्वागं गीतवादि त्रसंगले द्वारस्ते तु वतुर्थं
शौकाद्यैश्च उप्रचण्डको विष्णुकलेन वत्सदंशैः विजोर्द्धुम्बरे श्रियं दिगर्जैः स्नायमानां चट्टै
शङ्खाम्बुरुजिकां प्रसादसा चतुर्थं शौ. प्राकारस्यो ध्रुवो भवेत् प्रासादात् पादहीनं तु गोपुरस्यो ध्रु
वो भवेत् पञ्चहस्तस्य देवस्य एकहस्तानुपीका गारुदं मंदपंचाग्ने. ऐकं भौमादि धामन कुर्याः
दिप्रतिमाया च दिक्षु चाशुकोपरि पूर्ववराहं दक्षे च नृसिंहं श्रीधरं जले उत्तरे तु रुद्रं ग्रीवं आ
ग्नेयं जामदग्न्यं कं नैऋत्यां नानकं वायो वासनं वासुदेवं कं ईशो प्रासादनचण्डादेया वत्सर्ककादि
भिः द्वारस्य चाष्टमाद्यसंन्यक्ता वेधो न दोषभाक् **इत्याग्नेये महापुराणे प्रासादलक्षणं ४३ भाग**
वानुवाचः प्रासादे देवतास्थाया वत्सो बुध्न नभृणुध्रमे पंचायतनमध्ये तु वासुदेवं निवेशयत् वा
सने नरसिंघाश्च शीर्षं तद्वचश्च करं आग्नेये नैऋत्ये चैव वायवे च सगोवरः अथ नारायणं मध्ये
तु पुरुषोत्तमं लक्ष्मीं वैश्रवणौ पूर्वदन्त्रे मातृगणं तृतीये स्कंदं गणेशमीशानं सूर्यादीन् पश्चिमे
ग्रहान् उत्तरदशमस्यादीनां गेया आग्निकांतथा नैऋत्यां मरिकास्थाय वायवे तिस्रस्वती पद्मेः
मेसे वासुदेवं मध्ये नारायणं वत्स त्रयोदशलक्षो मध्ये विश्वरूपं तृतीये ईशं पूर्वदो केशवादीन्

वा. अश्रुवा मन्त्रय कृति नृत्तयी दारुयिता लोहजारत्न जातथा शैल जागम्य जावेव नृत्तयी प्रतिमा
 तथा तत्काल पूजिता श्वेताः सर्वकाम फलप्रदा अथ शैल मयी वक्ष्ये शिला यत्र वगृह्यते पर्वताः
 नाम भावेव गृहीयाद्गतां शिला पादराय रुणापीता कृष्णशस्त्रानुवर्तिना लयदारभ्यते समेग्व
 र्णिता वर्णितः शिला वर्णीया पादनंतत्र जुहुयात्सिंहविषया शिलायां भुक्तवेद्याया कृष्णा ग्ना सिंह
 होमतः काशकंठानि नादास्यात् पुलिंगा विस्फुलिंगिका तन्मण्डलक्षणा स्त्रीत्या क्रयाभावात् न पुंसका
 दस्यंते मण्डलं व्यासा सगर्भातां विस्पर्जयेत् प्रतिमार्थं वनंगत्वा वनयागं समाचरेत् तत्र ख्यातोः
 पलियाथ मण्डले तु महीयजेत् बलिंगत्वा कर्म शस्त्रं घटादिकमथावृजेत् कुत्वा वशालितो जे
 न अत्रेन प्रोक्षयेत् शिलां रक्षा कृत्वा न सिंहेन मूलमन्त्रेण पूजयेत् प्रतिमार्थं वनंगत्वा वनयाः
 गंसमाचरेत् कुत्वा पूर्णं कुर्तिदद्यात् ततो भूतबलिंगुरुः अत्र ये संस्थिताः सत्ता जातु धानाश्च मुख्य
 का सिद्धादयो वा ये चान्ये तासं पूजयन्त मापये विष्णु विश्वार्थ मन्त्राकं यावेष्टा के शकालया विस्मर्थ
 यद्रवे कार्य युष्माकमपि यद्रवेत् अनेन बलिदानेन प्रीता भवन् सर्वयोः भोमेन गच्छता न्येव सत्ता
 स्थानमिदं त्वरात् हे वं प्रवोधिनाः सत्ता यात्रित प्रायथा मुखं शिलिभिश्च वरुं प्राप्य सुप्ता मंत्रं जपे
 न्निहि ॐ नमः सकल लोकाय विष्णवे प्रभवीत्यवे विश्वा विश्वा य विश्वरूपायः ख प्राप्तिपतये न

अ. पु.
 ४०

मः आद्यदेवदेवशेषपंचोत्तमतवाक्षिकं अनेकार्थानि सर्वाणि हृदि स्थानितुं यामिते ॐ
ॐ श्रीं फट् विष्णुवे स्वाहा अभस्व प्रेभुभंसर्वं प्रभुभे सिद्धोत -- श्रीनरार्थशिलायातुः दत्तात्रे
णास्त्रसंघेजेत् कुदालतंकशस्त्राय मध्याज्याक्तमुखचरेत् आत्मनं विनये विष्णुशिलि नं विश्व
कर्मकं शस्त्रविश्वात्मदत्ता -- मुखपृष्ठादिमर्चयेत् जितेन्द्रियस्तं कुरुष्वः शिलीवचतुरस्रकं
ः शिलां कृत्वा प्रिण्डिकार्थं किंचिन्मूनात्तमलयेत् रथे स्थाप्य समानीय शवत्त्रा कोरवे शमनि पू
जयित्वा थथटये प्रतिमां तु कर्मजित् **इत्यागेये महापुराणे द्वात्तौ ४४ श्रीभगवानुवाच**
व वासुदेवादिप्रतिमालक्षणं प्रवदामिते प्रासादस्यान्तरे पूर्वमुखी वा चोत्तरानना संस्थाप्य पूज
यत्तल्लिङ्गत्वाथो मध्यासुत्रकं शिल्याशिलि तु नवधा त्रिभजानवमेशके तुर्येभूतैः शिलायातुः
भागत्वागलमूच्यते अंगुलगोलकं नाम्ना कराले बुतमुच्यते भागमेकं त्रिधा भक्त्या प्राप्तिना
हा प्रकल्पयेत् भागमेकं तथा जानौ ग्रीवायां भागमेव चः मुकुटं तालमात्रः स्यात्तालमात्रं तथा मु
खं तालेनैकेन कटं तु तालेन द्वयं तथा नाभिमेष्टान्नरन्तरं द्वीतारीवुहको तथा तालद्वयेन जं
घास्यान्तसुत्राणि शृणु साधनं कार्यसूत्रद्वयपादे जघामध्ये तथा परं जानौ सूत्रद्वयं कार्यमुह

मधो तथा परं मेधे तथा परं कार्य कथां सूत्रं तथा परं मेधला वंध सिध्यर्थः तात्पात्रे वा परं तथा ह
दये तथा कार्य कथे सूत्रं दयं तथा ललाटे वा परं कार्य मस्तके तथा परं मुकुटोपरि कर्त्रं सू
त्रमेकं विवक्ष्यते सूत्रान् यदुक्तं प्रदेष्टाणि संप्रैव कमलोद्भवः कक्षाजिकात्र रेणु वक्ष्यते सूत्राणि त
दापयेत् मधो सूत्रं तु संप्रैव सूत्राणां वनि वेदयेत् ललाटे नाशिका वक्त्रं कर्त्रं च चतुरंगुलं
ग्रीवा कर्णौ तु कर्त्रं चो आधारा चतुरंगुलौ बंगुलं हंतुं के कार्ये विस्तरा विवृके तथा अर्धगुलं
ललाटे तु विस्तारेण प्रकीर्तितः परेण बंगुलौ शंखे कर्त्रं च वलका नितो चतुरंगुलमास्वाते मंतु
रंगं तु नेत्रयो बंगुलो पृथक् को कात्रो कर्णयो गार्ध पंचमे गन्धपात्रं तथा वक्त्रं शकली कल्पयेत् तथा
बंगुले नाधरः कार्यं त्रस्यार्धे तोत्रा धनाः अर्धगुलं तथा योनी वक्त्रं चतुरंगुलं आधारे न तु मे
पुण्योत्सार्धं संकुलमूचयेत् अव्यात्र वक्त्रोत्सार्धं वक्त्रं व्यातं मंगुलमिष्यते नाशवंश समुच्छ्राय मूले
त्वे मांगुले मतः उच्छ्राया बंगुलं वायु करवीरोपमा स्मृता अत्र रे वक्ष्यते कार्यं चतुरंगुलमानतः बंगु
लं वाक्षिको पंच बंगुलं चान्तरं तयो तारानेत्राणि भागेण द्वा कृता पंच मांशिका अंगुले नेत्र विस्तारं
द्रोणी वार्ध गलामताः तस्य माणा भूर्धोर्ध्वे वा भुवोर्ध्वे वशमे सप्ते भुमध्यां बंगुलं कार्यं भुमध्यां च
तुरंगुलं षड्विंशदंगुलायां मस्तके कस्य तु वेष्टनं मूर्तिनां के शवादीनां द्वात्रिंशद्वेष्टनं भवेत् पं

५५

वनेत्रादधोक्तवित्तरादेष्टुनंप्रतः त्रिगुणस्तुभवेदुर्ध्ववित्तराकांगुलंपुनः ग्रीवात्रिगुणमायाः
मंग्रीवावक्ष्योत्तरंभवेत् संधावष्टांगुलौकार्योत्रिकलात्रिंशकोभुभौः सप्तमेत्रोस्तुतोवाहप्रवा
हौषोदशांगुलौ त्रिकलेवित्तरौवाहप्रवाहूचापितत्समौ वाहुदंडोर्ध्वतोलेयःपरिणारुःकलानवः
सप्तदशांगुलौमध्येकुर्यरोधेचषोडशः कूर्प-स्यभावेनारुःत्रिगुणकमलौद्ववः नारुःप्रवाह
मध्यातुषोडशांगुलुच्यते अग्रहस्तेपरीणारोषोदशांगुलुच्यते विस्तारेण करतलंकीर्तितः
तुषडंगुलं देव्यसप्तांगुलंकार्यमध्याप्रकांगुलामता तर्ज्यानासिकाचैवतस्मादधोंगुलविना
कनिष्ठादौष्टकोकार्योचतुरंगुलसमितौ द्विप्रचांगुलकःकार्योः शेषांगुलास्त्रिपरिविका सर्वमाः
पर्वतोर्ध्वतःतरवमानविधीयतेः वक्ष्येसोयप्रमानंतुजयवतंतुमानतः चुनूकोयवमानौतुमड
लंद्विप्रदंभवेत् चतुःषष्टांगुलंकार्यदेष्टुनंचक्षुमःस्युष्टं चतुर्मुखं चतुर्धाधोदेष्टुनंपरिकीर्तितं
परिणारुस्तथाकथांचतुःपदासदंगुलौ विस्तारश्चोरुमूलैर्नु प्रोच्यतेषोदशांगुलः तस्मात्तन्मधिकं
मध्येततोनिम्नतरक्रमात् विस्तृताकाकुलंजानुत्रिगुणापरीनारुतः जंघामध्येतुविस्तारसस्तोंगुल
उदाहृतः त्रिगुणापरिधिश्चास्यजश्रात्रंपचवित्तरात् त्रिगुणापरिधिश्चास्यधादो जात्यप्रमाणा

की आयादा - स्थितौ पादौ चतुरंगुलमेव चः गुल्या तू वंतु कर्तृ जं प्रगता नृ चरंगुलं भू कलः
 विसृ तं पादौ शंगु लो गुल्यकः स्य तः प्रत्रो गुल सृ ता हो स्य दीर्घा तदनु देशि नी अष्ट भां षो सती तः
 न्म आः शो षां गुल्यः क्रमेण तु स पादां गुल नु मे धः मंगु हस्य यवान वः तदेव द्वि गुण कार्यः मः
 गुह स्य न खत दो अर्ध गुलं तथा नाशार्क मा तू रे नु कारयेत् अंगुली च षणो को र्थो मे दृ तु व
 नु रंगुलं परिणा हो त्र का पात्र कर्तं यं चतुरंगुलं षडंगुल पारिणा हो व षणो परि कीर्त्ति तौ प्रः
 तंग भूषणा आस्था देत त्व देश लक्षणां अनये व द्वि शा कार्य लो के दृष्ट्या तु लक्षणां दक्षिणे तु करे
 च के मध स्ता त्र प म ए व चः वा मे शंग ग दा रु स्ता दा सु दे व स्य लक्षणा त्र श्री प्र ही पि कर्त वी प म
 वीणां करान्धिते उरु मा त्रो वि ता या मे मा लो वि शा ध रौ तथा प्र भा मंड ल सं स्थौ तौ प्र न्य रु स्ता दि
 भूषणा पश्चा भं या द पी टं तु प्रति मा र्थे त्र मा च रे त्र **इत्यादि ये महा पुराणे प्रति मा लक्षणां ४५**
 श्री भग वा नु वा च पिं गु का ल णं व क्षे दे र्थं त्र प्रति मा स माः उच्छ्रा य प्रति मा र्धं तु चतुः षष्टि प्र तां तु
 मां त्वा त्का मं किं द यं वा ध स्त दू र्ध य त्तु कौ ष्ठ कं सम स्ता उ भ यो जा र्थे अ त्त स्थं परि मा ज ये त्र उच्छ्र
 किं द यं त्वा क्त्वा अ ध स्ता य त्तु कौ ष्ठ कं अ त्त स्थं मा र्ज ये शा ता त्र वा र्थ यो रु भ यो समं त यो र्म धे ग तं त

अ. पु.
 ४२

वचतुर्को मा जयेततः चतुर्धा जयित्वा तु शुद्धं प्रकृतिद्वयं बुधः मेवला भागमात्रा सा तत्वा तन्मार्ग
नानतः भागं भागपरित्याज्या जयित्वा योरुभयोः समं दत्त्वा चैकं प्रकृतिद्वयं का हो प्रमाणं कारयेद्बुधः त्रिभागे चः
चतुर्भागे स्यात्ते जातो जनिर्गमः ताना प्रकारभेदे तन्मभेदे यं पिडिका भुभाः अथ ताला तु कर्तव्या देवी लः
क्षी सथा स्त्रियः भुवो यवाधिके कार्ये यवही नां तु नाशिका गोलको नाधिकं वक्रं मूर्धनि यानुवर्ति
नां आयने नयने कार्ये त्रिभागो नैयवे स्त्रिभिः तदर्थं नत वैपुण्यनेत्रयो परिकल्पयेत् कर्णपाशाधि
कः कार्यः स कनी समसूत्रकं एमंगना विहितं तु कुर्यादंशद्वयं तथा श्रीवत्सा र्धकला कार्या ते द्विस्ता
रो यशोभिता नेत्रं स्त्रिना तु विस्तारौ इह जानु च पिडिकाः अष्टि यष्टौ स्त्रि वौ कर्णयो यथा योगं प्रकः
त्ययेत् स प्रांशो नास्त्रथांगुल्यो दीर्घं विकं भनारुतः नेत्रैकवर्तिता यामा जंघो रुचनथा कटिः मध्य
पार्श्वे च तद्वतं घनं पीनं कुचद्वयं तालमात्रौ स्त्रि नौ कार्यौ कलि सार्धकला स्थिता लक्ष्म्या सेषं मुटाधस्या
दक्षिणो जानुलंकरे वामवित्तौ स्त्रियौ पार्श्वे भुभे वामनहस्तके दीर्घं कैद्यो एतु गुरुदश्वक्रां गद्यान
थो वदे **इत्याग्नेये महापुराणे प्रतिष्ठायां पिडिका लक्षणादिलक्षणां ४६** श्रीभगवानुवाच शाल
ग्रामस्य मूर्त्ती श्ववन्तो हं भुक्तिमुक्तिदा वासुदेवः शितोद्धारि शिला चक्रद्विचक्रकः श्रेयः संकर्षणालम्बे

द्वित्रकोऽक्तऽत्रमं सूक्ष्मचक्रोऽवहृदिऽऽप्रयुक्तादीर्घनीलक पीतामिरुद्धऽपमांगोऽवर्तुलोद्विस्त्रिरे
 खवान् रुद्रोऽनारायणोऽनायुन्नतऽसुखिरदीर्घवान् परमेष्ठिसार्धचक्रऽपृष्ठदिऽश्चविन्दुवान् स्थू
 लचक्रोऽसितोऽविष्णुर्मध्येरेखागदाकृतिऽनृसिहऽपपिलऽस्थूलचक्रऽस्थान्यंऽवविंदुकऽवराहऽशः
 त्रिलिंगऽस्थान्नचक्रोऽविषभोऽस्मृतौ शीन्दुनीलनिभस्थूलस्त्रिरेखा लांछितऽशुभऽकूर्मस्तथोन्नतय
 ष्ववर्तलावर्तकोऽसितऽदयमीवोऽकुशाकाररेखोऽनिलऽसविन्दुकऽवैकुण्ठएवचक्रोऽक्षिमणिभऽपुष्करे
 खकऽश्यामस्त्रिविक्रमोऽदक्षरेखोऽवामेनरिक्तकऽअनन्तोऽनागभोगांकोऽनैकाभोऽनैकमूर्तिवान् स्थूलोऽ
 मोदरोऽमध्येवक्राद्याऽसूक्ष्मचक्रकऽसुदर्शनस्तकचक्रोऽलक्ष्मीनारायणोऽद्यात् त्रिकश्चाच्युतोऽदेवस्त्रि
 श्रकोऽवात्रिविक्रमऽजनार्दणश्चतुश्चक्रोऽवासुदेवस्तुपंचभिऽषष्ठकश्चैवप्रयुक्तसंकर्षणश्चशप्तभिऽपु
 रषोऽत्रमोऽष्टचक्रस्तुनवव्यूहोऽनवाकित दशावतारोऽदशभिर्दशैकनानिरुद्धकऽद्वादशान्नाद्वादशभिरतउ
 र्ध्वमनन्तकऽ **इति श्री अग्निपुराणेशालग्राममूर्तिर्लक्षणनामः ४३** श्रीभगवानुवाच शालग्रामा
 दिचक्रांकपूजाऽसिद्धौवदामिते त्रिविधास्तार्द्धरेऽपूजाकाम्याकाम्योभयादिको मीनादीनानुपंजानां काम्याः
 येथोभयान्तिका वराहस्यनृसिंहस्यवामनस्यचमुक्तये चक्रादीनां त्रयानां तु शालग्रामार्चणं शृणुः
 उत्तमानिष्कलापूजाकनिष्ठांसकलार्चना मध्यमामूर्तिपूजास्तत्रैकाग्रैवचतुरस्रके प्रणवंहृदि विन्य

अग्नि
 ४३

स्वप्न ५ गं कर देहयोः कृतसूत्रानुयश्चक्रोर्द्धिपूर्वगुरुयजेत् आद्यगणवाचवेचःधातारनेतेयजेत्
विधानांतरं कर्त्तारं रुक्तीरं दक्षसौम्ययो विष्णुकेनं यजेदीशे आनेक्षत्रपालके अंगदिवेया प्रागा
दो आधारां त्रकं नुवं पीठपमं चार्कं चक्रं चत्वारं मण्डलं लक्ष्यं आसनं दशान्ननूतनाया व्यशिलाः
यजेत् व्यस्तेन च समस्तेन स्ववीजेन यजेत् कुमात् पूर्वाधैरथवेदाद्यै गायत्री भ्याजितादिना प्राग
वेशार्चयेत् आत्मुद्रास्त्रिभुवदशैते शालग्रामस्य प्रथमा पूजा धोनि कुरोव्यतेः पूर्ववत् ५ शा
गं च सप्तमं मण्डलं यजेत् संखचक्रगदाशंक्रैः शांक्राद्यं पूर्ववत् यजेत् अष्टाहोता सनंदत्वा तनेः
वचसि लां त्यजेत् पूजयेद् दशधा ते गायत्री भ्यां जिते ततः ॐ ह्रीं श्रीं अग्निपुराणे शालग्रामादि पू
जा ४४ श्रीभगवानुवाच ॐ रूपः केशवः पद्मशंखचक्रगदाधरः नारायणशंखपद्मगदाचक्रो
दक्षिणं ततो गदीमाधवारिशंखपद्मश्रीनमामितं चक्रकौमोदकीपद्मशंखी गोविन्दकजितः मोक्षदः श्री
गदीपद्मशंखी विष्णुश्चक्रधृक् शंखचक्राबुगदिनं पद्मभूदत्तमानसे भक्त्या त्रिविक्रमः पद्मगदीच
क्रीचशंखपि शंखचक्रगदापद्मश्रीवामनः पातु मांसदा धृतिदः श्रीधरः पद्मी चक्रशङ्खी च शंखपि हृषि
केशो गदीचक्री पद्मी शंखी च पातु वः वरदः पद्मनाभस्तु शंखाधारिण दाधरः दामोदरः पद्मसंखं गदाच
क्रीतमासीत् तेने गदीशखचक्री वासुदेवो ककि जगत् संकर्षणो गदीशंखी पद्मी चक्री च पातु नः गदी

चक्रीशंखगदीप्रद्युम्नभक्त्यभु अग्निरुद्धश्चक्रगदीसंखीपश्रीचपातुन सुरेशोर्ध्वकुशंखाधोःगदीश्री
 पुरुषोत्तमः अधोक्षजःपद्मगङ्गाशंखीचपातुनः देवो नृशिहश्चक्रावृण्णगदाशखीनमोमितं अमृतः श्री
 गदीपश्रीचक्रीशंखीचपातुवः कालरूपीशंखगदीउपेन्द्रश्चक्रपद्मपि जनार्दनश्चक्रपश्रीशंखः
 धारिगदाधरः यः शखीपश्चक्रचक्रहरिकौमोदकीधरः कृष्णसखीगदीपश्रीचक्रीमेभुक्तिमुक्तिदः
 आदिमूर्तिर्वासुदेवः तस्मात्संकर्षणोहरिः शंकर्यणावृण्णप्रद्युम्नः प्रद्युम्ननादतिरुद्धकः केशवादिप्र
 भेदेन लेकेकस्यात्रिधा क्रमात् द्वादशाक्षरकंप्रोक्तं चतुर्विंशतिमूर्तिमत् यः पठेद्भगवत्पादापिनिर्म
 लसर्वमाप्नुयात् **इति श्री अग्निपुराणे चतुर्विंशतिमूर्तिभेदः ४८** श्रीभगवानुवाचः दशावतार
 मत्स्यादिलक्षणं प्रमदामिते मत्स्याकारस्तुमत्स्यः स्यात्कुर्मकुर्माकृतिभवेत् नरागोथप्रकर्तव्यो भू
 वराहो गदारीभत् दक्षिणो वामकेशंखं लक्ष्मीवापश्चमेव वा श्रीवामकूपरस्था तुष्मान्तौ वरणा तु
 गौ वराहस्थापना द्वास्वभवा विंशतारणं भवेत् नरसिंहो विवृतास्यो वामो रक्तमानवः तदक्षो दारयत्मा
 नी-स्फुरच्चक्रगदाधरः चक्रीकुण्डी वामनस्यात् अथवा स्याच्चतुर्भुजः रामश्चापं पुरुषः स्यात्खड्गी पशु
 नाचिंतः रामश्चापी शरीखड्गी शखीवाही भुजः स्मृतः गदालो गलधारी च रामो वाधचतुर्भुजः वामोर्ध्वः
 लो गलं दद्यादध्रशंखसुशोभनं मुशलं दक्षिणाद्धेनुचक्रं चाधस्तुशोभनं शास्त्रात्मा लम्बकर्णी च गौरां

अग्निः
 ४८

गश्वाधुधाहतः ऊर्ध्वपद्मस्थितो देवो नरदो भयदायकधनुः स्थूणान्वितः कल्कीस्त्रेचक्रोत्सादकरोद्धितः
अथवा न्युस्थितः खड्गीसंखचक्रगदान्वितः लक्षणां वासुदेवादिनवकस्य वदामितेः दक्षिणोर्ध्वगदाः
वामे वामोर्ध्वचक्रमुत्वनं ब्रह्मणोपाश्वगौनित्यं वासुदेवोस्त्रिपूर्ववत् शंखीचत्वरदो वापि द्विभुजो वा च
तुर्भुजः लांगलीमुखशरीरामो गदाप्रभधरः स्मृतः प्रथुमो दक्षिणे चक्रं शंखं वामे धनः करे मुदारात्पात
तप्रीतः प्रथुमो वाधनुः शरी चतुर्भुजो निरुद्धस्तान्नाथाना रायणो विभुः चतुर्मुखश्चतुर्बाहुर्द्विभुजो
धरमण्डल नम्रकुर्वीजगामुक्तो ब्रह्माहंसाग्रवाहनः दक्षिणे वाक्षमूत्रं चत्वरं वामे तु कुण्डिकां प्रा
व्यस्थात्तीसरस्वतीसावित्री वामदक्षिणे विष्णुरष्टभुजस्तादोर्ध्वकरे खड्गं तु दक्षिणे गदाशरश्च वरदोः
वामे कामुकखेटके चक्रं शंखो चतुर्बाहुर्नरसिंहश्चतुर्भुजः शंखचक्रधरिवापि विदारितमहासुः
रः चतुर्बाहुर्चक्राहस्तुशेषः पाणितले धृतः धारयणवाहुना पृथ्वी वामे नकमलाधरः पादलग्नाधः
राकार्थ्याय दालक्ष्मीव्यवस्थिता त्रेलोक्यमोहनस्तादोर्ध्वचक्रं वाहुस्तु दक्षिणे चक्रं खड्गं च मुखं शूलं अकू
शं वामकेशरे शंखशार्ङ्गगदापाशात्प्रभविना समन्विते लक्ष्मीसरस्वतीकार्ये विश्वरूपेथ दक्षिः
णे चक्रं खड्गं च मुखं शूलं अकू शं पद्मि शं क्रमात् मुद्ररत्नतथापाशं शक्तिशूलं शरं करे वामे शंखं च
खड्गं च गदापाशं च तोमरं लांगलं परसुन्दरं छुरिका चर्मक्षेपनं विंशवाहुश्चतुर्वक्रो दक्षिणेः

श्याभनामके त्रिनेत्रोवा मपाश्वेति शशितोजलसामापि श्रियाधृतैकचरणो विमलाश्रमिरीदितः
 नाभिप्रभे चतुर्ध्रकोरुरिशंकरकोरुरिः शूलार्धधारिदक्षेत्रः गदाचक्रधरोपरे रुद्रकेशवलक्ष्माः
 द्यौर्गौरी लक्ष्मी समन्वितः शखचक्रगचक्रगदावेदपाणिश्चाश्वशिरारुरिः वामपादो धृतः शोभेदं
 क्षिणः कूर्मपृष्ठगः दत्तात्रयोद्विवाङ्कः स्यात्तवामोत्संगे श्रियासरु विश्वकोनश्चक्रगदीहलशंखी
 हरेगुणः **इति श्री अग्निपुराणे प्रतिमा लक्षण नामः ५०** श्रीभगवानुवाच ब्रह्मीविंशतिवाः
 दुःस्मात्तद्दीभ्रतिदक्षिणोकरे शूलासिशक्तिचक्राणि पाशशेषा युधाभयं समस्तशक्तिको वामैः
 नागपाशंचरेटकं कुठारांकुशचापांश्च घण्टाध्वजगालतथा आदर्शमुद्रारुहैश्चण्डीवादणवा
 द्रुका तदधोमहिषश्चिन्नमूर्धापातिस्तमस्तकः शस्त्रोद्यतकरः कुक्षस्तुतीवासंभवः पुमान् शू
 लरुस्तोत्रमद्रक्तस्त्रिभुजैर्दृष्टाणः सिंहेनापाद्यमानस्तुपाशरुहस्तो गलेभृशं जंघयाक्रान्तसिः
 हावसव्याक्रीडीवरासुरे चण्डिकेयं त्रिनेत्राचसशस्त्रारिपुमक्षिणी नवप्रभादिके स्थाने पूज्या दुर्गास्व
 रूपत आदौ मध्ये तथेन्द्रादौ नवतत्वाण्यभिः क्रमान् अष्टादशभुजैकातुदक्षमुण्डंचरेटकं आदर्श
 तर्जनीचापं ध्वजं समस्तकं तथा पाशं वामे विभ्रती वशक्तिमुद्ररशूलकं वज्रवक्रांसशरात्रचक्रं दे
 वीशलाकया एतैरेवायुधैर्युक्तासेवाः प्रोदशवाङ्मुकाः समस्तं जलिकृत्वा रुद्रचं एकादयो नवः रुद्रः

अ. गि.
 ४५

[illegible]

ईकरोचिन्ता पद्विशदं गुलं दं गुलं गुलं सदा सदा गुलं नाभिरुद्धादशं च जंघे पादे वदक्षिणे सु
 मतं परशुं वा मे लङ्कं चोत्पलं विधे सुमुखी च विशालाक्षी या श्वेत्कन्दो मयूरगः स्वामी शाखो विः
 शाखश्च द्विभुजो वालरूपधृक् दक्षे शक्तिः कुक्कुटो थः एकवक्रो थः परमुरवः षड्भुजो चाद्यादशभिः
 : ग्रामेऽरण्ये दिवा रुक्मः शक्तिपुत्रा शक्तिस्त्रिंशत्त्रयोदशजनीयुतः शक्त्या दक्षिणे हस्ते मुखस्युवाः
 मकरे तथा शिखिप्रिध्वं धनुः रेवटं यता काभयकुवुके कपालकर्त्री शूलपाशभ्याम्यसौ मया यो
 : गजतर्मकतट्टा मया दास्या दुष्टचर्त्रिका शैवचाष्टभुजा देवी शिरोऽमरुत्कान्तिता तेन सारुदः
 चामुण्डा ताटे श्वर्यथ न भती एवमेव महालक्ष्मी रूपविद्या चतुर्मुखी नवाजिमहिषे भांश्चत्वा द
 त्रीचकरे स्थिता म् दशवाकुल्लिरेत्रा च शस्त्रासिऽमरुत्त्रिकं विभ्रति दक्षिणे हस्ते वामे ध्वजं च रेवटं
 खट्वांगचत्रिंशत्तुलं च सिद्धचामुणिका कया सिद्धयोगेश्वरी देवी सर्वसिद्धिप्रदायिका एतदुपाभवे
 दन्या प्राशं कुशयुता रणा भैरवी रुद्रविद्यानुभुजैश्चादभियुता एताः समस्तान् जारौद्रा आशाष्टकमिदं
 स्मृतं आमा शिवा हता हृदा द्विभुवि वृता नना दंतुराक्षे मकरि स्याद्भूमौ जानुभिरास्थिता यक्षिः
 एषे स्तर्ध्वा दीर्घाक्षः शक्तिं नावक्रदृष्टः प्रिंगाक्षः स्फुरारम्या रूपि शेषा षेरसः शदा साक्षमाली त्रिशू
 ली च नन्दिशो धारणारं क महाकास्तो सि मुण्डा च शूलखेटकरस्तथा क्लेशो भृंगी च न त्यनैकू र्मा ए

अग्निः
 ४६

स्थूलसूक्ष्मरान् गजकोवक्रकोनायावीरावक्राद्योगणा कण्ठकण्ठीष्टदशदोषाप्ररोगंविदारयेत्
तजसिदण्डचक्रेषुमुशलंकुशमुद्गरान् दक्षिणोत्तर्जनीखेदंशक्तिमुण्डं चपाशकं चापंछंछंकुम्भ
खंछाभांचैवत्रिशूलकं घण्टामालाकुलोदेवाविस्फोटकरुगर्दणः **इति श्री अग्निपुराणे देवीप्र**
तीमालक्षणं ६१ श्रीभगवानुवाच सप्तप्राश्रसैकचक्रेरथेसूर्योदितार्धक्षक मसिभाजनः
लेखतौविभ्रदलीतुदक्षिणे वामेनुपिंगलोद्गारिदाण्डभृत्सरवेगणः कालव्रजजनधारिण्यौप्रा
श्चैराज्ञीतुनीक्षुभा अथवाश्वेसमारूढः कार्यएवंतुभास्करः वरदाव्यर्जिनः सर्वदिकालास्रकरा
ः क्रमात् मुद्गरसृणिचक्रावुभेतोग्नादिविकुस्थिता सूर्यायमादिरक्षोन्नाश्वतुर्हस्तीद्विषद्वते व
रुणः सूर्यानामात्रः सहस्राशुस्रथापरः धातानपनसः जश्चसवितातपनः संजश्च सविताथग
भस्त्रिकः रविश्चैवाथपजन्मस्तुष्टामित्रोथविष्णुकः मेघादिराशिसंस्थाश्चमानीदिकार्त्तिकान्त
ः कृष्णैरक्तोमनाकरक्तः पीतः पाण्डुरकसितः कपिलः पीतवर्णश्चशुक्राभोधवलस्तथा धूम्रोनील
ः क्रमाद्वर्णः शक्रयः केशराग्रगः जलाशुषुम्नादिश्चाद्विद्विदुः संज्ञाप्रमदनी प्रहर्षणीमहाकालीः
कपिलाचक्षुषिनी नीलाम्बराद्यनानःस्थाश्चमताख्याचशक्रयः वरुणादेश्वतद्वर्णः केशराग्रेषु
विन्यसेत् तेजश्चरात्रोमहारक्तोद्विभुजः पञ्चखड्गधक् कुणिकोजयमालीङः कुजः सत्पथमालि

कः कुधश्चाक्षकपाणिः स्याज्जीवः कुण्डलक्षमालिकः भुक्तः भुक्ताक्षमालिस्तत्स्विस्विनीसूत्रवानुशति
 : अक्षचन्द्रोरोराहुः केतुः खकीवभूलधकः अनन्तस्तक्षकः कर्कपयोमहाबुशंखगाः कुलिक
 मूत्रिणः सर्वेफणावक्रामहाप्रभाः इन्दोवज्रीगजारुहः छागगोनिश्चशक्तिमान् यमोदण्डीचम
 हिषे-गौत्रतः खक्रावान्तरे मकरेवतराः पासीवायुधजधरोमृगे गदीकुवेरोमेघस्थशीशातश्चजघी
 वषे हीवाहवो लोकपालो विश्वकर्माक्षेसूत्रभृत् हनुमान् वर्ज्यहस्तः स्यात्प्रज्ञासंप्रीडिताश्च
 यः वीनाहस्ताः किन्नराः स्युर्मालाविद्याधराश्चखेः दुर्वलागाः पिशाचाः स्युर्वेतालाविकृताननाः क्षत्र
 पालाः सूत्रयुताः प्रेतामहोदराः क्रशाः **इति श्रीअग्निपुराणे सूर्यादिप्रतिमालक्षणनामः ६२**
 श्रीभगवानुवाचः योगीत्याश्चाष्टकां वक्ष्ये न्दीदीशात्तव क्रमात् अक्षोभ्याक्षकणावराक्षशीः
 क्षपनाक्षया पिगाक्षिवाक्षयाक्षेयः इन्दानीलानया तथा लोलानक्रावलो केशीशालस्यविम
 लानतः कुताञ्जवविशालाक्षीकांकारीवडवामुखी महाकूराक्कीधनातुभयंकरीमहानता सर्वज्ञाः
 तरलाताराः अग्निवेदानुमहानता साराखारससंग्राही ससुरातालजंघिका रक्ताक्षीसुप्रसीधातुविः
 शुज्जिकाकरंकिनी मेघनादाप्रचण्डावकालकर्णावरप्रदां चन्द्राचन्द्रवतीचेतप्रपचाप्रलयान्तिः
 का शिन्धुवक्रापिशाचीचपिशिताशनलोलुपा धमतीतपनीचैव वामनीविह्वानता वायुवेगा

अग्निः

४७

वृहकुक्षाः वीक्रिता विश्वरूपिका यमजिह्वा जयनी च दुर्जया श्रजयं निका विजाली रेवती चैव पूतः
ना विजयं निका अक्षरुत्ता श्रुतुत्ता श्रुतुत्ता इत्ताः सर्वसिद्धिदा भैरव आर्क हस्त श्रुतुत्ता रा
स्य सौजट न्युभर खद्योतं सकुठारेषु विश्वा भयदेव चः वापत्रिभूल खद्योतं पाशकाङ्क कराद्यतः ग
जवर्मधरो ह्यभां कृति वा शो विभूषितः प्रेताशनो मातृ मध्येः पूज्यो प्रवासनेथवा अविलोमानि प
श्रुतं दीर्घा ४ कै रभेदितः तत्प्रदं गानि जातयेः खान्तिता च क्रमाश्रजेत मन्दि लानि धरा हृदं सुवर्णा
रसकान्ति तं नादविद्धि न्युसंयुक्तं मातृणां गा गदा हतं वीरभद्रो ह्यभां ह्यभां मात्रां ने स चतुर्भुजं मोरीतुः
हि मुजा ज्योत्स्ना शूलिनी दय्यं नां न्विता शूलिनी दय्यं नां न्विता शूलं गणं तु को कुली नरदा च चतुर्भुजा
अब्रुत्था ललीता स्कन्द गणा दशशला कथा वलिका दशहस्ता था खक्र शूला सिक्का छिद्रक दक्षे वा
मेना गपाशं चर्मा कुशकुथारकं धनुर् सिंहे च महिषः शूलेन प्रहितो पतः शति श्री अग्नि पुराणे चतु
षष्टि योगीत्यादि प्रतिमा लक्षणानामः ६३ श्री भगवानुवाच लिंगादिलक्षणा वक्ष्ये क मलो दुवतं च
एष देव्यं चतुरभि भक्त्या भागत्रयं ततः विष्णुं भूतभागे स्तु चतुरस्रं तु कारयेत् आद्या ममूर्तिभि
भक्त्या एकद्वित्रिक्रमान्यसेत् बुधविष्णु शिवा शेषु वर्धमानो यमुच्यते चतुरस्रोत्य कर्णास्तु गृह्यकोः
शेषु वायेत् अष्टाग्रं वैष्णवं भागं सिध्यत्येव न संशयः षाडशाग्रततः कुर्याद्वा त्रिंशाग्रं ततः पुनः चतु
षष्टौ च कं कं व्यावतुलं साधयेत् पुनः कर्त्तयेद्यथ लिंगस्य शिरो वै देशिको नमः विस्तारमथ लिंगस्यः

अथ ध्यानां विभाजयेत् भागार्धार्धतुल्यसंख्याकाश्च त्रिकाकारं शिलोभवेत् त्रिषु भागेषु सदृशं आपामेय
स्पष्टवित्तरं द्विभागेन समलिङ्गं सर्वकामफलप्रदं देव्यस्तनुरस्त्रेण विष्कम्भं वेदपूजिते सर्वपापैः
मेवल्लिंगानां लक्षणं भृशमुत्पाद्यते मध्ये स्तुत्रसमाप्त्यर्थं ब्रह्मरूपान्निकं बुद्धः षोडशं शक्तुलिङ्गः
स्य भागैः स्वभाजिते तथा नक्षत्रमनसूत्राभ्यां मानमन्त्रस्मृत्युच्यते यवाश्च मुन्नरे कार्यं शेषाणां यवरा
हितः अर्धभागं त्रिधा कृत्वा ऊर्ध्वमेकं परित्यजेत् अथ धातुद्वयं कृत्वा ऊर्ध्वभागत्रयं न्यसेत् उर्ध्व
स्तुपंचमाद्रागाद्याम्यमेषां प्रलंभवेत् भागमेकं परित्यज्य सगमं कारयन्नयोः एतत्साधारणं प्रोः
क्रं लिङ्गानां लक्षणं मया सर्वसाधारणवक्ष्ये पिण्डिका न निबोध मे ब्रह्मभागप्रवेशं च शास्ता
लिङ्गस्य बोध्यं न्यस्य ब्रह्मशिलां विहात्यस्य कर्मशिरोपरि तथा समुद्भूयं कृत्वा पिण्डिकां प्रति
भावयेत् द्विभागमुच्छिप्य पीठं विस्तारं लिङ्गसंमितं त्रिभागं मध्यतः कृत्वा ततः पीठं विभाजयन् :
स्वमानार्धत्रिभागेन बाह्यं परिकल्पयेत् बाह्यं त्रिभागेन मेखला मथ कल्पयेत् स्वातस्यान्ने
प्रलातुल्यं क्रमान्निम्नंतु कारयेत् मेखला षोडशं शेन खातं वातप्रमानतः उच्छ्रायन्तस्य पीठस्थनि
कारं शतु कारयेत् भूमौ प्रविष्टमेकं तु भागैः कैकेन पिण्डिका कंठभागे त्रिभिः कार्यभागे ते कै
न पट्टिका क्षीणेन वा द्वादशतुः यकांशाः शेषपट्टिका भागं भागं प्रविष्टं पावत्कंठं ततः पुन

अग्नि

: निर्गमं भावने कंतु यावद्वैशेषपदिकाः प्रमाणास्य त्रिभागे न निर्गमंतु त्रिभागतः मूर्तेः कंतु त्वप्रवि
कारमये अंशेन वा र्धतः इत्येति मंतु कुर्वीतः खान्तस्त्रचोरणे न वै पिडिका सहितं लिंगमेतत्साधर
णं स्मृतं इति श्री अग्निपुराणे लिंगलक्षणां नामः ६४ श्री भगवानुवाच वक्ष्याम्यन्यप्रकारैः
एतल्लिंगमाणादिकं शृणु वक्ष्ये लक्षणां जल्लिंगं द्युतं जवुद्धिवर्धनं श्रुतये वस्त्रल्लिंगं तु लिंगं
मात्कालिकं विदुः प्रकापकं मृण्यं स्यादपकात्पंकजं वरं शैलाक्षरं तु मुक्ताजं ततो लौहं तु स्वर्णं
जं राजतं कीर्तितं ताम्रं पैतलं भुक्तिमुक्तिदं रंगजं रसल्लिंगं च भुक्तिमुक्तिप्रदं वरं रसजं रसलौ
हादिरत्नगर्भं तु बंधयेत् मांतादिनेष्टं सिद्धादिस्थापितेथ स्वयं भुवि वा गोचरे च दद्यात्तेषां पीठ
प्रासादकत्वेना पूजयेत्सूर्यविम्बस्थं दर्व्यणोपरि चिंतितं पूज्यो हरस्तु सर्वत्र लिंगे पूर्णां च लिंगं भवे
त् रुस्तोत्तरविधं शैलं दारुणं ततश्च देवहि वरं मंगुलमानेन दारुगर्भं करे स्थिरं अंगुलाहं लिंगं
स्यायावत्पंचदशांगुलं घालमालास्त्रिसंख्याकं नवधा गर्भमातनः न धा गर्भमानेन लिंगं धाम्नि च
पूजयेत् एवं लिंगानि षड्विंशतः शयानि जेष्ठमाननः मध्यमानेन षट्त्रिंशत् षड्विंशदमेन तु १
त्यस्यैकोनलिंगानां शतमष्टोत्तरं भवेत् एकांगुलादिपंचान्न कं न्यसं कं न्यमुच्यते षडादिदशः
पर्यंतं नवल्लिंगं च मध्यमं एकांगुलादि स्यात् ज्येष्ठं पंचदशांगुलं षडंगुलमक्षरतैः रत्नैः रत्नैः

न सं गतं रविभिर्हंसभागे स्थं लिगं शेषे स्त्रियं च भिः षोडशं शेषे वेदास्ते युगं तु प्रोदं देशतः द्वा
 त्रिंशत् प्रोदशार्धश्चकारा योस्तु विप्रर्षयेत् चतुर्द्वि वे शनात्कं एते वि शति स्त्रियुगे स्त्रथा प्राश्नाभ्यां
 तु विलुप्राभ्यां वारालिगं भवद्वरं धाम्ना युगं तु वानागं शेषे र्हीना दितः क्रमात् लिगं द्वारो च युगाद
 वृक् भवेत्यादौ नतः क्रमात् गर्भाधानाधमं लिगं भूता शैः स्यात्त्रिभिर्द्वरं तयो मध्यव सूत्राणि सप्तमं
 पातयेत्समं एव स्युर्न व सूत्राणि भूतसूत्रैश्च मध्यमं यत्र रो वाम वामं च लिगं तां दीर्घता न व हस्ता
 दिवर्द्धते हस्तो या च स्युर्न व पाणयः हीन मध्योत्तमं लिगं त्रिविधं त्रिविधात्मकं एकैकं लिगं मध्येः
 पुत्रीणि त्रीणि च पादशः लिगानि घटयेद्दीमान् षट्सु वा शो न रेषु च स्थिरं दीर्घं प्रमेयां तु वारगः
 भर्करात्मिका अगेशं चाप्यमीशं च देवैक्यं तु ल्यस शितं चत्वारि लिगं रूपाणि विष्कं भेन तु लक्षः
 येत् दीर्घा यामान्वितं कृत्वा लिगं कुर्यात्त्रिपंचकं चतुरष्टाष्टवत्तं चतत्त्रय गुणात्मकं लिगं
 नामिषितं देर्घ्यतेन कृत्वा कुलानि वैः पूजा शायैः सुरैर्भूतैः शिखिभिर्घोरैरुक्तिं तान्यं तु लानि य
 ष्टे पंचलक्षये च शुभाशुभं धजा शधजसिंहे भः ब्रह्माः श्रेष्ठाः परेशुभाः स्वरेषु स्वजगंधारः पंचमाशु
 भदायकाः भूतेषु च शुभाभः स्यादग्निषु रुवनीयकः उक्ता यामस्य वा द्वा शे नागा शेषे भजिते क्रमाः
 न त्सभूतां सप्तस्यं शत्र्यं शधिक शरैर्भवेत् ओद्याना व्यासुरे ज्यार्कं तुल्यानां चतुरस्रता पंचमव

अति
 ४२

ईमानाख्यः वाशोयोहप्रवृद्धितः विधाभेदावकुनेत्रवक्ष्यते विश्वकर्मातः आख्यादीनां त्रिधास्थीत्या
द्यवधूतंतदष्टधा त्रिधाहस्ताजिनाख्यं वयुक्तं सर्वसमेष्टः पंचविंशतिलिंगानिनाख्यो देवोः
त्रिंशतेतथा पंचसप्तभिरेकत्वात् जिनेभ्युक्तेभवन्ति हि चतुर्दशसत्तानि चः एवमष्टांगुलविन्या
संतवैककरवर्धितः तेषां कर्णादि कोत्तस्थौ शिंशा कोणानि सूत्रकैः विस्तारमध्यतः कृत्वाः स्थाः
प्यवामधेतस्य विभागदूर्ध्वमष्टास्रोष्टास्रः स्याच्छिवाशकः पादाजान्वतको प्रस्ताता अत्रोः
विस्तुरित्यतः मूर्धनोभूतभागे शोव्यक्ते व्यक्ते चतुर्ल्लितिः पंचलिंगव्यवस्थायाः शिरोवर्तुल्लम
च्यते क्षत्राभंकुर्कुंदाभवावाले तत्र पुष्पाकृतिः एकैकस्य चतुर्भेदैः कामभेदात् फलं वदे
लिंगमस्तकविस्तारवस्तुभक्तंतु कारयेत् अत्र भागं चतुर्धा तु विस्तारो ध्रुवतो भवेत् चत्वारि
तत्र चत्वारि भागभागानुपातनात् पुण्डरिकंतु भागेन विशाखं विलेपनात् त्रिंशतानां तु श्री
वत्संशत्रुहृदे विलेपनात् शिरः सर्वसतं श्रेष्ठं कुंदाणं सुराकृते चतुर्भागात्मके लिंगे त्रपु
षंध्रुवलोपनात् अनाद्यस्य शिरः प्रोक्तमर्धचन्द्रं शिरः शृणुः अंशात्प्राप्तयुगांशौ श्वदेकलाः
नासृताककं पूर्णवाले तु कुमुदं द्वित्रिवेदक्षया क्रमात् चतुर्त्रिरखवदनं सुखलिंगमत
ः शृणु पूजाभागप्रकृतं मूर्त्ताग्रियदकल्पितं अर्कांशं पूर्ववत् तत्तत्काष्ठस्थानानि विव

एषित शिरोनुतिः प्रकर्तव्या ललाटे नाशिकातः चतुर्मुखमया प्रोक्तं त्रिमुखं चोभेते शृणु कि
 नुयादाधिकास्तस्य ललाटे दीपनिर्दिशेत् भुजैश्चतुर्भिर्भागैस्तु कर्तव्यं पश्चिमोत्तरं विस्तारः
 वृत्तांशेन मुखानां प्रतिनिर्गमः एकवक्त्रस्तथा काव्यः पूर्वांशे शीम्य लोचनं ललाटे नाशिका च
 क्रयीवायां च विचर्त्तयेत् भूजाश्च पश्चिमांशेन भुजहीनां विचर्त्तयेत् विस्तारस्थलं दंशेन मुख
 निर्गमनं हितं सर्वेषां मुखलिंगानां त्रयं पुष्पं वाथ कुर्कुटं **इत्याग्न्यमाह पुराणे वाक्ताव्यक्तः**
लिंगलक्षणानामः ६५ श्रीभगवानुवाच अतः परं प्रवक्ष्यामि प्रतिमानां तु पिण्डिकां देव्यै
 प्रतिमा तुल्यातदर्धेन तु विस्तृता उद्धृताथामतोर्ध्वेन स विस्तारार्धभागतः तृतीयेन तु चाः
 हनेन त्रिभागेन मेखलाः स्वातन्त्र्ये प्रमानं तु किंचिदुत्तरतो नतं विस्तारस्य चतुर्थेन प्राणलः
 स्य विनिर्गमः समस्तानस्य विस्तारमने कुर्यात्तदर्धतः विस्तारस्य तृतीयेन तोये मार्गं तु कारये
 त दक्षिकायेन बाहू न्यदेव्यै कुशस्य कोर्त्तितं कुलवाह न्यदीर्घं च सात्वास्तुत्रप्रकल्पयेत् उद्धृ
 तं पूर्वचतुर्ललाभा गंधोदशसंख्यायाः अधः पृष्ठे भागं तु कण्ठं कुर्यात्त्रिभागिकं शेषास्ते कैंक
 शः काव्याः पुतिष्ठा निर्गमास्तथा पत्रिका पिण्डिका शैथिल्यमात्मा प्रतिमा सुच प्रासादधारमाः
 देन प्रतिमा धारमुच्यते गजवालकसंयुक्ता प्रभास्या प्रतिमा सुचः पिण्डिकादि यथाशेषे क

अग्नि.

५०

तत्र वासततं हरेः सर्वेषां मेव देवानां विष्णुं कृमानमुच्यते देवानामपि सर्वसां लक्ष्म्युं कृमान
मुच्यते **इत्यादिमहापुराणे विडिकालक्षणा ६६** श्रीभगवानुवाच प्रतिष्ठाप्य कंवक्षो
प्रतिमात्मा तु पुरुषः प्रकृतिं विडिकालक्ष्मीः प्रतिष्ठायोगकस्तयो इक्ष्वाकुलान्वितिसस्मात्पुतिः
शक्तिर्यते नरैर्गर्भसूत्रं तु निःसार्धः प्रशादस्याग्रतो गुरुः अष्टमोऽशविशात्रमण्डपं वा शमाः
दिषु सानाथकलशार्थे च यागणि वारयेत् अलं कृतो गुरुविष्णुध्यात्वा तानं प्रपूजयेत् अङ्गु
ली च प्रभृतिभिर्मूर्तिप्राथन्यादिभिः कुण्डे कुण्डे स्थापयेत् स मूर्तिमात्रत्रपाणान् चतुः
कोणे वा र्धकोणे चतुर्लेपमसन्निभे पूर्वदिशो तोरणभृत्पिप्पलो दुम्बरी वट इक्ष्वाकुशोभ
णं पूर्वसुभद्रं दक्षतारेणः सुकर्मचशुद्धोत्रचप्राज्यसौम्यसमुद्भूय पंचमस्थं तु संप्रसादा
हस्तीति पूजयेत् तोरणस्तं भूमौ लेतुकलत्तं गलां कुरात् प्रदद्यादुपरिष्ठाप्य कूर्प्याच्चैकं सुदर्श
नः पचरुस्तप्रमाणं तु ध्वजं कूर्प्याच्चैव क्षणाः वैष्णवं चास्य कुर्वीतः प्रोऽशंगुलसमितं सप्तहः
स्तोत्रितं वा स्य कूर्प्याच्चैव सुरोत्तमः अरुणो गिनिभश्चैव कर्मशुकोत्थयीतकः रक्तवर्णस्तथाश्वे
तः श्वेतवर्णः क्रमाध्वजः मुकुटः कुमुदाक्षश्च पुडरीकोत्थवासनः शंकुकर्णः शर्वनेत्रः सुमुख
ः सुप्रतिष्ठितः पूजाकोटिगुरोः युक्ताः पूर्वाश्च ध्वजदेवताः जलाचकसुप्रवात्तुपकविबोयमाद्य

यः अष्टाविंशतिकशतकालमंगलवेदिताः सहिरण्यावस्त्रकं एतः सोदकास्तोरणावहिः चंद्र
 : स्थाप्याश्च पूर्वदोः वेदी काष्ठाश्च को नवान् चतुरस्थापयेत्कुमाः ताजिधेति समंत्रतः कर्मस्थाः
 वाद्यशक्रादीन् पूर्वदोः पूजयत्क्रमात् इन्द्रागच्छदेवराज वज्रहस्तगजस्थितः पूर्वदोरवमेर
 क्षदेवैः सह नमोस्तुते त्रातारमिंद्रमन्त्रेण अर्चयित्वा जपे बुधः आयुष्मान्ने शक्तिरुत्तमगस्थव
 लसंयुतः रक्षातेवीदिशं देवपूजा गृह नमोस्तुते अग्निमूर्धेति अर्घ्याद्यै रजे द्वा अग्नय नमः
 महिस्थयमागच्छदण्डहस्तमहावल लक्षमेदक्षिणं द्वारं पूजा गृह नमोस्तुते असिधमस्त्यर्घ
 ये यमराज तु संजयन् त्वं हस्तसमागच्छने त्रात्ये वसंस्थितः रक्षमेणौ मतीमासा पूजा गृह न
 मोस्तुते यमतेति त्रातश्चि यजेदर्घ्यादिभिर्गुरुः आगच्छ वायो रुवलः ध्वजहस्तसवाहनः वायव्यं
 रक्षेदेवैस्त्वसमा रुद्रितमोस्तुते वातश्चादिभिर्वेदं नमो वायवे पिचा आगच्छ सोमसवल गं
 वाहस्तसवाहनः रक्षत्वमुत्तरद्वारं शकुवेरनमोस्तुते सोमराजानमिति वायजे सोमाय वै नम
 : आगच्छ शानसवल शूलहस्तवषट्ठित यज्ञमण्डपश्चे शानीदिशं रक्षे नमोस्तुते रशानमस्ये
 ति यज्ञे दीशानाय नमो पिवा ब्रह्मनागच्छ हस्तस्थः सूवसु कव्यग्रहक सलोकोर्ध्वदिशं रक्ष यज्ञ
 स्पाजनमोस्तुते हिरण्यगर्भेति यज्ञे नमस्ते ब्रह्मणे पिवाः अवन्तागच्छ शक्राय कूर्मस्था हि ग
 लेश्वर अर्घ्यादिशं रक्ष अनेने शानमोस्तुते नमोस्तु सप्यति यजेद ननाय नमो पिवा इ

अग्निः
 ५१

न्यायेयमहापुराणेदिग्गजार्चननामः ६७ श्रीभगवानुवाच भूमेःपरिग्रहंकुर्वीतक्षिपेद्दीही
श्चसर्पयान्तोरसिहेनरक्षोघ्नानुप्रोक्षयेत्पंचगव्यतः भूमिघटेतुसंपूज्येसरत्नेसागकंहरि ऋष
मंत्रेणकरकतत्रवाष्टशतंयजेत् व्रीहीनसंकृत्यधारयत् प्रदक्षिणंपरिभ्राम्यकलसंविकिरोपरि
सतस्रकलसेभूयः पूजयेदप्युतंप्रिये योगेयोगेतिमन्त्रेणन्यस्येत्सर्वांनुमणत्ते कुलोपरिभूणि
कोचशय्यायांदिग्विदिक्षुवः विशाधिवान्जजेद्विष्णुमधुशतंत्रिविक्रमं वामनंदिक्षुवद्वाक्षौ
श्रीधरंजहृषिकं पद्मनाभोदामोदरत्नेसात्मास्नानमण्डप अभ्यर्च्यपश्चाद्देशान्वाचतुर्लभे
सवेदिकेस्नानपण्डपकेशवद्वयान्यानीयवीक्षिपेत् स्नानकुंभेषुकुंभास्त्राश्चतुर्दिधाववापयेत्
कलसाःस्थापनीयास्त्युःरमिषेकाथमादरात् ब्रह्मेदुच्चरकाश्चन्धान्पंचकाशकश्रीदूमान् प
पलासारजुनपूक्षांश्चकंदवकुलाग्रजान् पुष्करास्तुसमानीय पूर्णकुंभेविनिःक्षिपेत् पद्मकरोचः
नांदूर्वादभ्रिंजलमेवचः जातीपुष्पंकुण्डपुष्पंजन्दनंरक्तवन्दनं शिखार्थंनरसंचैवतण्डुलं
दक्षिणेन्यसेत् सुवर्णरजतंचैवकूलक्षयमृदंतथा तथाःसमुद्रगामिन्याविशेषाजोक्रवीमृदं
गोमयंचयवान्शालीनतीलांश्चैवापरेन्यसेत् विलुपणीशामलन्वाभंगराजंशतावरी सहदेवीध
वांसिंहवलायाद्यौसलक्ष्मणौशे शान्तामपरेकुंभेसंगलाथीनिवेशयत् वल्मीकमृत्तिकांशप्रस्था
नोन्धामपरेन्यसेत् जोक्रवीवालुकातोयंविन्यसेदपरेघटे वराहवृषनागेन्दुविषाणोद्भुतमृत्तिका

मलिकांपत्रमूलस्य कूलस्य त्वपरं न्यशेत् तीर्थपर्वतमद्भिश्च युक्तमप्यपरं न्यशेत् नागकेशः
 रघुपुत्रः काशिरामरे न्यसेत् चन्दणागुरुकपूरैः पूर्य वै चापरं न्यशेत् वैदुर्यविद्रुममुक्तां स्फुटिक
 वज्रमेव गंधोदकाद्यैः संपूर्णान् श्रीसूक्तैर्नाभिमन्त्रयत् पत्रसिद्धार्थकंगम्भः कुशाग्रं वा क्षतं तथा
 नितान्द्रं फलंपुष्पं अर्घ्याथ पूर्वतो न्यशेत् पत्रं स्यामलतान्दुर्वाविष्णुपर्णी कुशंतथा प्राशार्थं
 दक्षिणोभागे मधुपर्कं तु दक्षिणे कर्कोलकं लवंगं च तथा जातिफलं शुभं धुतरेत्यावमनाय
 अग्नौ दुर्वाक्षतादिकं पत्रं नीराजनाथं च तथा छर्त्तनमानिले गंधपिष्टान् चितं पात्रं मे शान्तां पात्रकं
 न्यशेत् सुरामांसीवामलकं सहदेवीनिशाहूयं छष्टिदीयान् न्यसेदधौ न्यसेन्निराजनाय च शंखं च
 त्रैलोक्यं श्रीवत्संकलसंपंकजादिकं हेमादिपात्रैकत्वात् नानावर्णादिपुष्पकं रत्नाग्नेयमालापु
ण्डो कलशाधिवासनं नामः ६८ श्रीभगवानुवाच ऐशान्याजनयन्कुण्डं गुरुवीक्रिचवैष्णवं ग
 पय्यकं शतं कृत्वा संयातविधीनाद्ययत्नं प्रोक्षयत्कारुशालायां शिल्पिभिर्मूर्तिभिर्ब्रजेत् तूरशर्बैः
 कोमलंच बंधयेदक्षिणे करे विष्णवे शिपिविष्टेति ऊर्णास्त्रैरासर्जये यद्वत्त्रैराकर्त्तव्यं दे
 शिकस्यापि कोतुकं मण्डले प्रतिमात्थाप्य सवस्त्रा पूजितास्तु वत् नमस्ते वै सुरेशाय प्रणिते विश्व
 कर्मणा प्रभाविता शेषजगच्च त्रिभुवनं नमो नमः त्वयि शं पूजयामीश नारायण नमयामयं रक्षिता
 शिल्पिदोषेस्तु त्रिदिव्युक्ता सदा भव एव विज्ञाप्य प्रतिमां नयन्तोऽन्ना नमस्तु पं किलिपनंतोषयः

अग्नि-
 ५२

दुर्वैर्गुरव्येगां प्रदाप्रयेत् चित्रं देवेति मन्त्रेण नेत्रे वा मीलयेत्ततः अग्निज्यौतीति दृष्ट्व दद्या
द्वैभद्रपीठके ततः शुक्राणि पुष्पाणि घृतं सिद्धार्थकं तथा पूर्वा कुशाग्रदेवस्य दद्याद्विरसिदेशि
कः मधुवातेति मन्त्रेण नेत्रे वा भजयद्गुरुः हिरण्यगर्भमन्त्रेण शममेति च कीर्तयेत् घृतेनाभज
येत्तथा मूत्रं घृतवती पुनः मयूरपिण्डे नोदत्यत्र तो देवेति कीर्तयेत् क्षालयेत्तत्र तोयेन सः
त्रते गेति देशिकः दुपदादि वेत्तनुलिपेदापो हि षेति सेवयेत् नदी जैत्तीर्थजैः स्नानं पावमानी
नितकृत्वे समुद्रगच्छतदनैस्तीर्थमृत्कलसेन च शनो देवी स्नापयद्गुणाय आगधवारिणा पं
चमृद्भिर्हिरण्येति स्नापयेत्परमेश्वरं सिकताद्रिरिमं मेति वल्ली कोदधुटेन च तद्विष्णोरिति ओ
षध्या या ओषधीनि मन्त्रनः यज्ञाय जति कषायेः पंचभिर्गव्यकैस्तथाः पयः पृथिव्या मन्त्रेन या
ः फलिनी फलान्बुभिः विश्वे तश्चक्षुः सोमो न पूर्वैरा कलसेन च सोमं राजानमि ते वंति होरराट द
क्षतः रुतः शुचिः प्रश्निमेण कुर्व्या दुधर्तने हरेः मूर्धनि दिव मन्त्रेण धात्री मां सेन के दयेत् मा
णस्तोकेति मन्त्रेण गधघारेति गंधकैः श्वमापेति च घटे रेकाशीति पदस्थिते एष्यभिर्भगवन्
विष्णो लोका नुग्रहकारक यशभागं गृह्णते मंत्रा लुदेवनमोस्तुते अनेना वा स्य देवेशं कुर्व्या क्रीतु
कमोचनं मूत्रा मित्वेति लुक्तेन देव कस्यापि मोचयेत् हिरण्ययेन पात्रेण दद्यादेवा य चार्थकं मं

ध्रुवानामधुप्रक्तं सधुगक्रामिवावमेत् अक्षरामीमदनेति दद्यादुर्ध्वक्षतं बुधः काराजानिर्म
 र्जतंकुर्ध्वात् गंधगंधवतीनिच उन्नयामीनिमात्वं न इदं विष्णुप्रवीतकं हहस्यते वस्त्रयुग्मं
 वेदाहमित्युत्तरीयकं महाव्रतेन सकलं पुष्पवोधयः क्षीपेत् धूपदद्याद्दूरसीति विधात्सुक्ते
 नवांजनं धुंजतेति च तिलकं दीर्घायुस्तेति मात्वं न इन्दुगृहेति च त्रंतु आदर्शत्वरविराजनः रा
 मरंतु विकर्णेन भूषारथनरेण च व्यंजनं वायुदेवतैः मुद्यामित्येति पुष्पकं वेदाधैः संस्तुतिंकुर्ध्वा
 धरेः पुरुषसूक्तयः सर्वमेतत्तु कुर्ध्वं द्वेपिण्डिकादौ हरादिके देवस्थानेन समये सोपर्णसूक्त
 मूर्धरेत् उतिष्ठेति समुत्थाप्य शय्यायामलयेन येत् शंकुनेनैव सूक्तेन देवब्रह्मरथादिना
 अनौदेवेति सूक्तेन प्रतिमापिण्डिकातका श्रीसूक्तेन वस्त्रयुग्माविष्णोर्णसकलीकृतः सगराः
 जह्वं नागं व्यजनं कलसतथाः वै जयन्ती तथा भेरी दीपमित्यष्टसंगलं दर्शयदश्वसूक्तेन पा
 ददेशाद्विधादिति उष्णं पिधानं कं पात्रं अम्बिकां दम्बिकां ददेत् मृशलो मुखले दद्याद्विलां समा
 र्जनी तथा तथा भोजनं भाणनिगृहोपकरणानि च शिरोदेसे वति शिखं वस्त्रान्नयुतं घटं खः
 एतस्याप्यैः पूरयित्वा विधिः समः इत्यामे महापुराणे देवस्नापनविधिरिति ६२ श्रीभगवानु
 वाच हरेः सान्निध्यकरणं सधिवसनमुच्यते सर्वशसर्वगतात्मा आत्मानं पुरुषोत्तमः ॐ कारेण
 समायेज्यं विष्णुं नमिमानिनीः निःसायां मे कतां कृत्वा अस्मिन् सर्वगते विभो योजयन्मरुतं पृ

अ-गिः
 ५३

धीवक्त्रीवीजेनदीवयेत् संहरेद्यायुनावाग्नि वायुमाकाशतोमयेत् अग्निभूतादिदेवेस्तुसा
ध्यादैविभवेः सह तन्मात्रावकात्कृत्वा संहरेत्तत्कृत्वा बुधः आकाशं मनसा कृत्वा मनो हं क
रणेष्टरं अहंकारं च मरुतिनं चापि व्याहृतेन येत् अवाहृतिं ज्ञानरूपो वासुदेवः स्वरितः श
तामवाहृतिमयी मवहभासि सृष्ट्या सकर्षणशब्दात्मा शब्दात्मा मसृजत् प्रभुं शोभ
यामास प्रद्यम्नं तेजो रूपं समासृजत् अनिरुद्धं रसमात्रं ब्रह्माणं गंधरूपकं अनिरुद्धः
सर्वब्रह्मा अप्रआदौ ससृज ह अस्मिन् हिरण्यव्याणं सो सृजत् प्रवभूतवत् तस्मिन् संक्रा
मिते जीवेशक्तिरात्मा प्रसृजता प्राणो जीवेन सयुक्तो वृत्तिमानिति शक्यते जीवो व्याहृतिसृजतु
प्राणो व्याध्यात्मिकः स्मृतः प्राणो र्युक्ता ततो बुद्धिः संजाता वायुमूर्तिर्जी अहंकारस्ततो जज्ञे मनस्त
स्मादजायतः अर्थाः प्रजप्रजश्चिरं पंचसंकल्पादितुतास्तनः शब्दः स्पर्शश्च रूपं चरसो गंध इति
स्मृताः ज्ञानशत्रियुता ये ते रास्त्रानीन्दीयानि तु त्वकश्चोत्रघ्राणचक्षुषि जीका बुद्धीन्द्रियाणि
तु यादं प्रायुस्तथा पाणि बागुप्रस्थाश्च पंचम कर्मेन्द्रियाणि चेतानि पंचभूता ततः शृणु आ
काशवायुतेजांसि सलिलं पृथिवी तथा स्थूलमेभिः शरीरं तु जीवो प्राधिगता न्यसेत् हृदयस्थं च
कारं तु बुद्धिनं च न्यसेदुधः फकारमपि तत्रैव अहंकारमयं न्यसेत् मनस्सत्त्वं पकारं तु न्यसेत् सः
कल्पसंभवः शब्दं तन्मात्रं तत्तत्तु नकारं मत्तं केन्यशेत् स्पर्शात्मकं घकारं तु वक्रं देशे तु विन्य

सेतसदकारंरूपतत्त्वंतु. हृदेकोविनिवेशयेत् थकारं वस्थिदेशे तुरसतन्मात्रकन्यसेत् तकारं
 गंधतन्मात्रजंघयोविनिवेशयेत् एकारं श्रोत्रयोर्न्यस्य दकारं विन्यशेववित् उकारं नेत्रयोः
 गौतुरसनायावकारं ङकारं नाशिकायां च त्रकारं वा विविन्यसेत् अकारं करयोर्न्यस्य प्राणि
 तत्त्वं विवक्षणाः जकारं पादयोर्न्यस्य ह्रं यौ च मुप्रस्थके विन्यसेत् पृथितत्त्वं ङकारं वा युग्मके
 वस्थौ गकारं गंतस्त्वं तैजसं हृदि विन्यशेत् थकारं वा युतत्त्वं तु नाशिकायां निवेशयेत् कका
 रं विन्ये निन्यं प्रदत्तं मस्तके बुधः हृत्पुण्डरीकसंन्यस्य यकारं सूर्यदेवतं वा सप्रतिसहस्राणि
 हृदयादिभिनिःस्मृता कलाषोऽशसंयुक्तं सकारं तत्र विन्यसेत् तन्मध्ये वित्रयन्मन्त्री विन्यंबः
 केस्तुमण्डलः हकारं विन्यसेत् तत्र प्रणवे तसुरोत्तमः ॐ आ पर मे ष्यात्मने. ॐ आ नमः पुर
 षात्मने वी नमो निहत्यात्मने ना च विश्वात्मने नमः ॐ वं नमः सर्वात्मने शत्रुका पंचशक्रयः
 स्थाने तु प्रथमा योज्यादितिया आसने मता तृतीया आसने तद्वत्तुथीयानकर्मणि इत्यंश्रयाः
 पंचमी स्या प्रजोपनिषदः स्मृता क्लीकारं विन्यसेत् मध्यध्यात्वा मन्त्रमयं हरिं यामूर्तिं स्थाप्य ते तस्याः
 मूलमंत्रं न्यसेत् ततः ॐ नमो भगवते वै वासुदेवाय मूलकं शिरोध्यात्वा ललाटे शुभ्रं खकं एहृदि क्रः
 मात् भुजयोर्जंघयो रण्योः केशवं शिरसि न्यसेत् नारायणं न्यसेद्वक्त्रे श्री वायामाधव न्यसेत् गो
 विन्दं भुजयोर्न्यस्य विष्णुं व हृदये न्यसेत् मधुसूदनं कं पृष्ठे वामनं जठरे न्यसेत् कथं त्रिविक्रः

अग्नि
 ५४

मन्त्रस्य जंघायां श्रीधरं न्यसेत् रुषिके संदक्षिणायां पद्मनाभं तु गुल्फके दामोदरपादयोश्च हृद
यादिषु गकं एसाधारणोक्तमादिमूर्तस्त्रुसत्तमः अथ वा यस्य देवस्य प्रारब्धस्थापनं भवेत्
तस्यैव मूलमन्त्रेण सजीवकरां भवेत् यस्यामूर्तस्त्रुयन्मास तस्याद्यं वाक्षरं वयत् तत्त्वरैर्वा
दक्षैर्मेघाद्यं गानिपरिकल्पयेत् रुदयादीनि देवेश मूलं च दशमाक्षरं यथा देवे तथा देहेत
त्वा निविनियोजयेत् चक्राब्जे मण्डले विष्णु यजेद्गन्धादिना ततः पूर्ववद्वासनं ध्यायेत् तन्नात्रं च
परिच्छदं शुभं चक्रं द्वादशाक्षरं स्वपरिष्ठापितं चितयेत् त्रिनाभि चक्रं द्विनाभि त्वरैस्तु सप्तमं चित
पश्य देशे ततः प्रातः प्रकृत्या दीनि विन्यसेत् पूजयेद्दारका नेषु सूर्य द्वादशाक्षरा पुन कलाषोदः
शसंयुक्तं सोमं तत्र विचिंतयेत् तन्मध्ये यो रूषी शक्तिवितयेद्देशिकोत्तमः पद्मं च द्वादशाक्षरं तं प
द्ममध्ये विचिंतयेत् तन्मध्ये यो रूषि शक्तिं ध्यात्वा भवति तु देशिकः प्रतिमायां हरिः न्यस्य तत्र तं पू
जयेत् सुरान् गन्धपुष्पादीभिः सम्यक् सागं सावरणं क्रमात् द्वादशाक्षरं वीजैस्तु केशवादीन् समर्च
येत् द्वादशाक्षरं मण्डले तु लोकपालादिक क्रमात् प्रतिमा मर्चयेत् पञ्चाङ्ग पुष्पादिभिर्वृतः यो रूषे
ण तु सूक्तेन श्रियः सूक्तेन पीदिका जननादिक्रमात्पश्चात् जेतवेद्देह्य वीनत्वं कुत्तमि वैष्टवे
मन्त्रैः कुर्याच्छान्तिपुदकबुधः ततः सिष्ठां च प्रतिमा मणिप्रशयनं चरेत् दक्षिणाग्निदुतमिति कु

ऐउमिप्रणयेधुधः अग्निमग्नीतिपूर्वेत्तु कुण्डे मितिप्रणयेधुधः उत्तरेप्रणयेधुधमि अग्नीमग्नीहः
 मासहे अग्निप्रणयनेमन्त्रस्तमगेधुधिरुच्यते पलासशमिधानांतु अष्टोत्तरसहस्रकं कुण्डेः
 कुण्डे होमयेच्च व्रीहिन्येदादिकैस्तथा सास्त्रांस्तिलान्याहतिभिर्मूलमन्त्रेण वैद्युतं कुर्यात्ततश्च
 त्रिलोमसधुरवितयेनचः द्वादशांगैः स्युशेत्यादौ तामिह नमस्तकंततः घृतं दधिपयो कृत्वा स्युः
 शोम्बुर्धन्यथोततः स्युः कृत्वा तामिदं दधौ वचनस्यः स्थापयेच्च गाः गंगा वयमुना गोदा क्रमात्तान्माः
 सरस्वती दोहे त्रुविष्णु गायत्र्या स्रपयेच्च हं होमयेच्च वलिदद्यादुत्तरे भोजयेद्विजातु मासाधिः
 पांतांतु अर्थहे मगागुरवे ददेत् दिक्यतिभ्य वलिंदत्वारत्रौ कुर्यात्पुजागरं ब्रह्मगीतादिशब्देन
 सर्वभागवमानयेत् **रत्नागतेये महापुराणे अधिवासनविनामः ३०** श्रीमगवानुवाच
 प्रिलिका स्थापनाथं तु भागावर्णं तु सप्रधा विभजेद्ब्रह्मभागे तु प्रतिमां स्थापयेधुधः देवमानुष
 यैश्चावभावेषु न कदाचनः ब्रह्मभागं परित्यजे किं त्रिदोश्रित्य यासुरं देवमानुषभागं भांस्थाप्याः
 पत्नानुप्रिलिका न युसकलितयां तु रत्नान्यासं समाचरेत् नारसिंहेन कृत्वाथ रत्नान्यासं च तेन वै
 : व्रीहीतृगंधान् व्रीह्यातुश्च लोसत्तैव न्यनादिकान् पूर्वादिनवगत्रैषु न्यशेत्तमध्यायथाहवि अथ
 वेद्यादिमंत्रैश्च गत्रैर्गुगुलुना वृत्तं रत्नान्यासविधिं कृत्वा प्रतिमामालभेत्तुदगुरुः सशलाकैश्च

अग्नि
 ५५

भयुजैः सह देवैः समन्वितैः सवासाभ्यन्तरगतां पंचगव्येन शोधयेत् प्राक्षये गभतो येन नृदीति शा
दकेन तु होमार्थे स्थण्डिले कुर्व्यात् सिकताभिसन्नततः सार्द्धं हस्तप्रमाणां तु चतुरस्रं सुशोभनं
अष्टदिक्षु यथा न्यायं कलशो न विवित्य शोत् पूर्वाद्यानवृत्तं न अतिमानिय संस्कृतं त्वमग्ने शु
भिरिति च गायत्र्या समिधो हुनेत् अष्टांगैर्नार्त्तसकं माज्यं पूर्णं प्रदापयेत् शोत्युदकं ताम्रपात्रैः
मूलेन शतसंनिभं सिंघे देवस्य तमूर्द्धि श्रीश्रुते त्वनया क्रवा वृष्यति तेन बोद्धव्यं इति वृष्यग
स्यते त्वं विष्णोरिति मंत्रेण प्रासादाभिमुखं नयेत् शिविकायां हरिस्थाय भ्रामयित पुरादिकं गो
तवेदादिशब्दैश्च प्राशादधारिधारयेत् स्वाभिर्घिघ्रेर्मगला वृद्धैः सस्त्राय यच्चरि नमो गंधादि
नाभ्यर्च्य मूलमंत्रेण देशिकः अतो देवेति वस्त्रादि अष्टांगार्घ्यं निवेश्य च स्थिरे लगे पिण्डिका
यां देवस्य त्वतिधारयेत् ॐ त्रैलोक्यवक्राय नमस्तेस्तु त्रिविक्रमः संस्थाप्य पिण्डिकायां तु स्थि
रंकुर्व्यादिवक्षणाः ध्रुवाद्यौरिति मंत्रेण विश्वतश्चक्षुरित्यपि पंचगव्येन संस्त्राय द्वात्यगधोनः
केन च पूजयेत् कलीकृत्य सागं सावरणां हरिं ध्यायेत् त्वंतस्य मूर्द्धिस्तु पृथिवी तस्य पीठिका क
ल्पयेद्दिग्रहं तस्य तैजसै परमाणुभिः जीवमावाहयिष्यामि पंचविंशतितत्त्वगं त्रैतये परमानं
न्य जाग्रत्स्वप्नवर्जितं देहेन्द्रिये मणो बुद्धि प्राणा हंकारवर्जितं ब्रह्मादिसंस्तव्यं तत्तद्वेषु

विवर्जितं हृदयाप्रतिमाविंवेस्थिरोभवपरेश्वरः सजीवंकुरुविंवत्तं सवात्माभ्यंतरस्थितः अं
 गुह्यमात्रोपुरुषो देहेपाविषुसंस्थितः ज्योतिर्ज्ञानं परं वत्स एकमेवाद्वितीयं सजीवीकरः
 णं कृत्वा प्रणवेन निरोधयत् सान्निध्ये करणं नाम हृदयस्य शर्वैजयेत् सूक्तं तु यौहं ध्याय
 नृदं गुह्यं मनुजयेत् नमस्तेस्तु सुरेशाय संतोषं भवाम्भवात्मने ज्ञानविज्ञानरूपाय वत्स तेः
 ज्योतुपायिने गुणातिशयं त्वेशाय पुरुषाय महात्मने अक्षयाय पुराणाय विद्मोऽन्तिहितोः
 भवः यद्यने परं मंतत्तं यश्च ज्ञानमयं वपु तत्सर्वं मे कतोलीनं सस्मिदेव विवृध्यातां आत्मानः
 सन्निधीकृत्य वत्सादिपरिवारकान् स्वनाम्नास्थापयेद न्यात् आयुधादीन् समुद्रया यात्रावर्षा
 दिकं दृष्ट्वा जयः सन्निहितो हरि तत्वास्तु त्वास्तवाद्यैस्तु जज्ञावाद्याक्षरादिकं प्रवत्सु चण्डौघारः
 स्थौ निर्गन्त्या भव्यये गुरुः अथ संलुपमासाद्य गहं दं स्थाप्य पूजयेत् दिगीशान् दिशि देवाश्च
 स्थाप्य संपूजयेदशिकः विष्णुकसे नंतु सस्थाप्य शंखचक्रादिपूजयेत् सर्वपापदकेभ्यश्च वलिं
 भूतेभ्यश्च अर्पयेत् नामवत्सु सुवर्णादिः गुरवे दक्षिणां ददेत् योगोपयोगी द्रव्याश्च मावाप्याप
 यन्नरः आवाप्याप्य दक्षिणां तु कृत्युग्भ्यो दक्षिणां ददेत् अनाभ्यो दक्षिणां दद्यात् भोजयेत् वां सणाः
 सतः अवारितान् फलदद्याच्च जमा नायवै गुरुः विष्णुं नयेत् प्रतिष्ठांते कृत्वा न्यासकलं कलं
 सर्वपापमेव देवा नां मेव साधारणो विधिः मूलमन्त्रा पृथक् कते कतेषां शेषं कार्यं समानकं

अतिः
 ५६

इत्यामेवमहापुराणे वासुदेवप्रतिष्ठा नामः ३१ श्रीभगवानुवाच वक्षेवावमथस्यानविः
स्तुनत्वेति होमयेत् एकाशितिपदे कुंभान् स्थाप्य संस्त्रापयद्धारिं पूजय गंधपुष्पाद्यैः वलि
दत्ता गुरुजेत् द्वारप्रतिष्ठां वक्ष्यामि द्वा राधो हेमवैदयेत् एकाशितिपदे मिस्तारणैः स्थाप्य
शाखो दुम्भरको गुरुः गंधादिभिः समभ्यर्च्य सत्रैर्वेदादिभिः गुरुः कुण्डेषु होमयेद्दक्षिं सति आजा
तिलादिभिः दत्ता सूर्यादिकं चाधो दद्यादाधारशक्तिकोः शाखो विन्यसेन्मूले देवो वराहप्रज्वालः
कोः ऊर्ध्वं दुम्भरके देवी लक्ष्मी सुरगणार्जितां तथा भ्यर्चयथा न्यायं श्रीसूक्तैर्न चतुर्मुखं कुत्वा तु
श्रीकलादीनि आवाप्य देसु दक्षिणां प्रतिष्ठासिद्धिद्वारस्य त्वाचार्यः स्थाप्य प्रासादस्य प्रतिष्ठां तु
हप्रतिष्ठेति तां भृगुः समाप्नोत् सूकतासायावेशाः प्रागर्भमत्तके सौवर्गाराजतं कुम्भः अथवाभुः
कनिर्मलं अक्षरत्नोष्णधीधानुबीजलौहादितं शुभं सवस्त्रं पूरितं वासि मण्डले वा चिवा सु
येत् सप्तभुवन्तसिंहेन कुत्वा संज्ञा मसंजितं नातयणाख्यातत्वेन प्राणमृतन्यसेततः वैराज
भूततंध्यायेत् प्रासादस्य सुरेश्वरः ततः पुष्पः वत्सर्षः प्रासादं चित्रयेद्दुधः अधो दत्वा सुवर्णं तु
नत्वा भूतं घृतं न्यसेत् गुह्यं दौ दक्षिणा दद्याद्दुग्धं प्राणेश्वरमोजतं ततः पश्चाद्देवि वधं तदुर्ध्वं क
रुं कंधनं कंठोपरिष्ठा कर्त्तव्यं विमलामलशारकं तदुर्ध्वं बुलु कं कुर्यात्तर्कं वा जं सुदर्शनं मू

त्रिं श्री वासुदेवस्य ग्रहगुणानिवेशयत् कलसंवाचकुर्वीत तदुर्ध्ववक्रमुन्नमं वेद्याश्चरितः
 स्थाप्या अष्टौ विश्वरास्त्रज दतुरोवाचतुर्दिक्षुस्थापनीया गह्वरजः ध्वजारोहं प्रवक्ष्यामि ये
 राभूता विनश्यति प्रासादविम्बद्वयानां यावन्नः परमानवः तावच्चुर्ध्वसहस्राणि तत्कर्मविष्णु
 लोकभाक् कुंभाद्वेदिविवानां भ्रमनवायुना नद्यः कंठस्था वेद ना जैयं फलं कोटिगुणं ध्वजाः
 न प्रताकाप्रकृतिः विधिदण्डं पुरुषरूपिणं प्रासादं वासुदेवस्य मुर्तिबोधनिबोधने धरणा धर
 णी देवी माका संसुखिरात्मकं भुदिकं भेदू परसमाह्लाददर्शनं धूपादिगंधक्षुद्राणां यागनेत्रादिषु
 संस्थिता भुक्ता शाश्विता नानासा वाक्यतद्वचकौः स्युता शिरस्त्रुणतिगदितं कलसमूर्ध्वजं स्मृतं
 कंठकंठमिति शयं स्कंधं वेदिनिगद्यते वायुपस्थे प्रमाणे तु त्वकस्तुवापरिकीर्तिता मुखः
 द्धारं भवेदस्य प्रीतिमानिव उच्यते तच्छक्तिपिण्डिकां विद्धि प्रकृतिवतदाकृतिं उर्ध्वभागे स्थितोः
 विष्णुरेवं तस्य स्थितस्य वः प्रासादस्य प्रतिष्ठा तु ध्वजरूपेण मेषरूपं ध्वजं कृत्वा सुरैर्देवैः जिह्वाः
 शस्त्रादिचिह्नितं अणोर्ध्व

अग्निः
 ५७

कलसंयस्ताः नदूर्ध्वं विन्यशेधुजं॥ विंवार्यमानं दण्डस्यः त्रिभागे नाथकारयेत्॥ अष्टारं द्वादशारं वाः मध्यमूर्तिमना
नितैः वारशिंहे ननादो एाः भजदं एउ स्तु ति व एाः॥ उशा दस्य तु विसारेः मानं दं एउ स्य कीर्तितं शिखरार्धे नवा ऊर्ध्वोत्ति
वादे नवा पुनः॥ द्वारस्य दीर्घादि गुणं दं एउ वा धरी किर्तयेत्॥ धजं यद्विदेव गृहे ये वा न्या वार यथ वा॥ द्यौ माये अ
धजे ऊर्ध्वोः द्विविधं वैत ककु कः घंटा वा मरे किं कि न्या भूषितं पाप नाशने॥ घंटा ग्राह्य रणि यावर्द्ध स्तै कं विसरे एा
तु॥ महाध्वजः सर्वदः स्थातु र्यो सो ही न नो श्रितः॥ ध्वजवादे न विज्ञया स ता का मानवर्जिता॥ विसारे एा ध्वजः का र्यो
विंसदं गुल संनिभं॥ अधिवा स्य विधाणे न वक्रं दं एउ ध्वजं तथा॥ देववत्सकलं कृत्वाः मण्डप सप्तपना दिकं॥ नेत्रो न्नी
ल नकं त्यक्त्वाः कुर्वी तं सर्व माचरेत्॥ अधिवा शय द्ध्वजं देवः स र्या यो स्थाप्य ते शिकः॥ नतः सहस्र शिर्षे तिः सक्तं वक्त्रे
न्यशेधुधः॥ तथा सुदर्श त मंत्रं मनस्तत्त्वं निवे सयेत्॥ मनोरूपे एा तस्यैव संजीव करणं स्मृतं॥ अने पु मूर्तयो न्वा
स्थाः केश क्रियाः सुरो तमा॥ नाभ्यन्तः प्रतिमाने पुः तसे तत्त्वा निदे सिकः॥ नृ सिंहे विश्व रूप वाः प्रज्ज मध्ये निवे दयेत्॥ स
कलं विन्यसेद्दं एउ सु शा त्मान संजीवकः॥ निः कलं पर आ नं ध्वजे ध्यायेत्तद्वरि॥ तद्वत्किं व्यापि निधायैः ध्वज रूपी सु
लोचना॥ मण्डपे स्थाप्य कश्चिद्गो मं कुण्डे पु कारयेत्॥ ननो निवेशयेत्तद्वत्तत्त्वं॥ तद्वत्किं व्यापि निधायैः तन ध्ये तु हरि
स्मरेत्॥ ॐ द्यौ नर सिं हाय नमः॥ पूजे ये न्स्थापयेद्दं रिं॥ ननो ध्वज गृही त्वा तु यशमानः स वां धवः॥ दधि भक्त सु ने पात्रे ध
जं स्थाप्य निवे सयेत्॥ पु पाद्येन फलं ते नः ध्वज मंत्रेण पूजयेत्॥ सिरसा धारयेत्तान्नं नारायण म नू स्मरेत्॥ प्रदक्षिणं तु

ऊर्ध्वोतः धूर्ण मंत्रं तनिः स्वने ॥ ततो निवेशयेद्दण्डमंत्रेणाद्यादरेणानु ॥ मूवा मित्वेति सूक्तेनः ध्वजं मूवेदिव दण्डा पात्रं ध
 जं ऊर्ध्वं रादि-दण्डादावाय्यं केदिजे ॥ सप्तसाधारणो प्रोक्तो ॥ ध्वजस्यारोहणविधिः ॥ यस्य देवस्य यद्विदं तन्मन्त्रेण स्थिरं
 वरेत् ॥ स्वर्गात्वा ध्वजं दानात्तु विराजावली भवेत् ॥ ॥ इत्याग्नेय महापुराणे ध्वजारोहणं ५२ श्रीभगवानुवा
 चः समुदायेण देवा ये प्रतिष्ठां प्रवदामीते ॥ देवा लक्षाः प्रतिष्ठास्तथा देवी गणस्य चः ॥ पूर्वं तत्कलं कुर्यात् मण्डप
 पलथ नादिकं ॥ भद्रपीठे स्थितं स्य स्थपत्योदयवेपथुतः ॥ ध्वजेनाभूदप्यमूलं तस्मापयेत्पंचगव्यैः हिरण्यव
 र्णै हरिणी गोत्रे चोन्मीलयेद्वियः ॥ ताम्रश्यावाह इत्यवप्रदद्यामधुरत्रयः ॥ अश्वपूर्वेण पूर्वना कुम्भेनाभिषेवयेत् ॥
 काशी स्थिते स्थिया मेण पश्चिमेनाभिषेवये ॥ चाक्षसं प्रभासा मुद्याय्यं श्रान्तिं ॥ इशानं कलशेणो वः शिरः सौवर्णकदमा
 त् ॥ सकाशिनी घटेः स्नानं मन्त्रेनापस्तजेत्सितिः ॥ आडा पुष्करिणि गंधैः राजामिन्यादिपुष्पकैः ॥ ताम्रश्यावहमं
 त्रेण श्रान्तेनैव निचयात्तिलं ॥ अयन्ती येन शर्ण्यायाः श्रीसूक्तेन च सनिधिः ॥ लक्ष्मीवीजेन तद्विक्रियं स्यात्तथा भाष्ये नृपुनः
 श्रीसूक्तेन मण्डलेथ कुण्डलानि होमयेत् ॥ करविरोहिण्यं गृह्णत्वा सहस्रं सततं च ॥ गृहोपकाराणां दिनी श्री
 सूक्तेणैव चाब्रियेत् ॥ ततः प्रासादसंस्वारं सर्वं कृत्वा तु पूर्ववत् ॥ मन्त्रस्य पिण्डिकां कृत्वा प्रतिष्ठां नंततः श्रि
 ये ॥ श्रीसूक्तेन च सानिधं पूर्ववत् प्रत्यहं जयेत् ॥ विद्वत्किं बोधयित्वा तु मूलां सान्निध्यं कंचयेत् ॥ भूस्वर्ग
 वस्तुगोनादिगुरुवेदां लयेत् ॥ सर्वदेवो विताः भाष्यराज्यं स्वर्गादिभा भवेत् ॥ ॥ इत्याग्नेय महापुराणे ले
 क्ष्मीप्रतिष्ठाः ६० श्रीभगवानुवाचः सेवंतां सत्यवक्रस्य ब्रह्मणो नृहरेस्तथा ॥ प्रतिष्ठाविस्तुवः कुर्यात् स्वमन्त्रेन

यमानुषात् ॥ सुदर्शना महावक्रशां तदुष्टभयंकरः ॥ हिंदहिंदमिन्दमिन्दविदारये विदारया परमं भ्रातृशतसंभक्त
यभक्तयेकं भ्राता स्वारयनाशयके पदसुदर्शनाय नमः ॥ अभयवक्त्रं वाणे नरलोकारयने रिपुम् ॥ ॐ नरोत्तमसु
सुपुष्करज्जरप्रज्वलत्वाहा ॥ नरसिंहस्य मे भोयं प्रवानास्य स्ववमिते ॥ ॐ ॐ नमो भगवते नरसिंहाय प्रदीप्तसूर्य
कोटिसहस्रसमनेजसे ॥ वज्रनखगंडुष्टाधाय स्फुटस्फुटविक्रिण्णकेशरशमप्रभामितं ॥ महर्गो वा भोदडहमिति
घोषाय सर्वमंत्रोत्तारनाय यद्वहिर्भगवन् नरसिंहपुरुष परावरबलसमेता स्फुरस्फुरविज्रभविज्रं भ्रातृ
आक्रमगर्जगर्जमुं वमुं वसिहनादान् ॥ विदारय विदारय आविंश आ विस सर्वं मंत्रजातयश्च हन २ हिन्द २ संक्षिप
दर २ दारय २ स्फुट २ स्फोटय २ ज्वाला मा ला संघातय ॥ सर्वतो न त्रज्वाला वज्राशमिसकेताः सर्वपाताला नुत्वादय २ सर्व
तो न त्रज्वाला वज्राशरपजरेण ॥ सर्वपाताला न् परिवारय २ सर्वपातालो वरवाशिर्नो रुदयान् कार्कषय २ शीघ्रं दह २
पव २ मथ २ शोषय २ निरुतये २ नावद्यावन्नेव समागता पातालेभ्यः फटमंत्ररूपेः फटमंत्ररूपेभ्यः फटसंशयान्ता
भगवन् नरसिंहरूपविलोसर्वायभ्यः सर्वमंत्ररूपेभ्योरस २ हे फट नमोस्तुते ॥ नरसिंहस्य विश्वं हरिरूपा सुशिदिता ॥ त्रै
लोकामोहने मन्त्रैः स्थाप्यैस्त्रैलोक्यमोहमः ॥ गदिदशशांतिं करो हि भुजो वाचतुर्भुजैः ॥ वामोर्ध्वकोरये चक्रं पावजन्म
भो ह्यधः ॥ श्रीपुष्टिं संयुजं कुर्याद्वलेन सहभाष्यया ॥ प्रासादे स्थापय विष्णु गृहे वा मन्दले पिता ॥ वामने ये व वै ऊण ह
यास्य म निरुद्धके ॥ स्थापयेत्तलशायस्थं मत्स्योदी श्वावतायेत्संकर्येण विश्वरूपं सिंगं वै रुद्रमूर्तिकं ॥ अर्धं नारिश्च यत्नं
द्वद्वरिसंकरमातृकाः ॥ भैरवं च तथा सूर्यं गृहं लब्धदिनायकं ॥ गौरिमिडादिकां जयां वित्रकां च वलावला ॥ ॥ पुस्तकानां

५६

प्रतिष्ठां च वदेत्स्वित्तननदिभिः ॥ स्वस्तिको मण्डले भर्त्सः शरयः वासनोत्तिमः ॥ लेख्यं तु लिखीते पुस्तं गुरुविवासरि जयेत् ॥ यज
मानो गुरुविद्या हरि लिपि कृतं नरं ॥ प्राञ्जल्यपं निनी ध्यायेत् ॥ लिखित्वा श्लोकं पंचकं ॥ रूपं स्यात्संस्था हे स्थावा लेखना ना
गक्षरं ॥ श्रौतं नाना भोजयेत्कृत्वा शस्त्रादद्यादक्षिणां ॥ गुरुविद्या हरि प्रार्थः पुरा नादिति चेन्नरः ॥ न्यशेन्नृपो तपं सुभ्रं वे
दां ज्ञायत पुस्तकं ॥ कृत्वा सजीविकरणं प्राञ्जल्यपं गुरु नत् ॥ संप्रार्थ्य दक्षिणा भिक्षुं गुर्वी दी नृभोजयेदि जा न् ॥ रथे न ह
दि नावापि भामयेत्पुस्तकं नरैः ॥ गृगे देवा लया दो नृ पुस्तकं स्थाप्य पूजयेत् ॥ वस्त्रादि वेष्टितं पाथा दातं स्वयं सदा चये
त् ॥ जगद्धातिं वा वधार्य पुस्तकं वाचयेन्नरः ॥ श्रद्धात्मकं च कुभा द्वि यजमाना दिशे चयेत् ॥ दिजा य पुस्तकं दत्वा फल
स्वात्तं न विद्यते ॥ त्रिणा डुर तिदा ना वि गाव भृषी सरस्वति ॥ विद्यादान फली दत्वा मत्स्यं न यच सं दयं ॥ पावनं पत्रं स
त्वा न मक्षराणां तथा नयः ॥ तावद्वर्ष सहस्राणि विष्णु लोके मही यते ॥ पंचरात्र पुराणि भारता निदंडु रिः ॥ कुलौक
विशं मुदु न्य परे तं नृ तुलियते ॥ ॥ इत्यग्रे यमहा पुराणे देवादि प्रतिष्ठा नृ कीर्तनं ॥ ६१ ॥ ॥ श्री भगवानुवाच ॥
वापि कुपतं दागानां प्रतिष्ठां वक्रि तां शृणु जलरूपेण हि हरिः सो मो वरुणा उन्नमः ॥ अति धोममयं विष्णु विष्णु रापस्तुका
रणां ॥ हे मं से ध्यं रत्नं जं वा वरुणा कारयेन्नरः ॥ दी शु ज हं स एव स्त्वा दक्षिणा ना भभयं प्रदं ॥ वामे न नाग पा संच नदी नागादि
संयुतं ॥ नमो मं एउ प मध्ये स्थां हे दिका कुं एउ मे रिउ तं ॥ मो म नं वा रु एं कुं भ न्य शब्द कर वा नितः ॥ भद्र के वा र्च व दे वा स्वलि
के हा रि कुं भ का नृ ॥ अग्ना ध्या नं वा पि कु एउ कृत्वा पु र्णा प्र दा प ये न् ॥ वा रु एं स्नान वि ठे नृ य ने स ते नि से न्य शो न् ॥ ए ने ना
भ्यं जय पश्चा न्मूल मं त्रे णा दे शिकः ॥ स नो दे वी ति प्र दा स्ते सु ध्या वि ता शि बो द केः ॥ अधि वा स ये द ए कं आ नृ स मु डं

५६

पूर्वकुंभके ॥ गंगाममौवर्षतोयं दक्षरसेतुनेर्नरं ॥ नदीतोयं पश्चिमेतु वायुवेतु नदोदकं ॥ औक्षिद्वेत्तरेस्था पशुशा
नातिर्थसंभव ॥ अस्मान्मेतु नदी सोदंयासां सैदेती किर्त्तयेत् ॥ देवनिर्माजमिर्माथा मिडियंति विवर्धनः ॥ ननेवाभिलये
चित्तं तच्च दुःख धारयैः ॥ गोदितं पूजयेद्देवा गुरवे गाम्थापयेत् ॥ समुद्रमेवेभ्य विविधेभ्य हरुणैर्जुर्वृक्षभनः ॥ समुद्रं
गदगात्रेयात् सोमो धेनवतिवर्धकाद् ॥ देवीरापो नैजो रादित्रदादिः पंचनयति ॥ उक्षिदक्षि ओक्षिदेन पावमाणाथ
तीर्थदैः ॥ आपो हि वेति पंचमस्या हिरण्यवर्णमिस्वर्णकात् ॥ आपो अमेति वर्धोर्ध्वं व्याहृता रूपसंस्तुतः ॥ वरुणो वो न
लागोर्ध्वं हरुणा क्षिप्तु वस्ततः ॥ आपो देवीति गीरिजैरेकाशीति घटैस्ततः ॥ स्थापयेद्दरुणस्येति त्वं तो वरुणा वा यंकम्
व्याहृता मधुपर्कं तु हृत् हस्तनेति वस्त्रकंम् ॥ वरुणोति पवित्रकं प्रणवेणा न रियकम् ॥ नक्षरुणो न पुष्पादी प्रदद्याद्
रुणा यत् ॥ वामरं दर्पणा द्वात्रेयं जने वै जयत्रिकाम् ॥ मूलेणोति वेभुम्याप्यनारात्रि मधिवार्ययेत् ॥ वरुणो वेति सा
निधं यद्वा रुणे न पूजयेत् ॥ सजीविकरणं मलात् पूजर्गं चादिनायजनंम् ॥ मण्डले पूर्ववत्पार्श्वे क्रुतेषु समिदादि
कंम् वेदादि मंत्रैर्गङ्गायाश्च तस्मात्ते न वा दुहेत् ॥ दिद्वं ता वै जयवर्धनतः ॥ संस्तुता हो मयत् ॥ व्याहृता वाथ गोयत्रा
मूले नो घत्सयेत् तथा सूर्याय प्रजापतये चोत्साहा वा तरिक्षकः ॥ तस्यै पृथिव्ये इह सुष्ठु तयेततः ॥ इह ह्यस्यै वरुण मता
सुगो मिम्येश्वरोदकः ॥ विलुप्तं वरुणो माता रायस्यो वो महेन्द्रकः ॥ अजियमो नैर्ज्योथः वरुणो वायुरेव वः ॥ ऊवेर
ईशो न तोथ वृत्ता राजा जगेश्वरः ॥ विलुप्तं वरुणो माता रायस्यो वो महेन्द्रकः ॥ अजियमो नैर्ज्योथः वरुणो वायुरेव वः ॥ ऊवेर

ययेत् ॥ आपो हि स्तेति नित्तमि रित्मा रुडेति होमयेत् ॥ दशदिशु वसि न्दुषा रुध पुष्पा दिना चयेत् ॥ प्रतिमा नु स मुत्थाप्य
 मं एउ ले वि न्दुषः ॥ पूजयेत् रुध पुष्पा ये हो म पुष्पा दिभिः क्रमात् ॥ जला स या रु दिना गे वि न लु दि भा गे वि न स्ति व य स
 मि ता त् ॥ कृता सो स्थ एतु नु न्मा नू सै क ता नू दे शि को त्र मः ॥ व रु णा स्ते ति मं त्रे णा सा स्य म स र तं ल नः ॥ च रु ये व म यं रु
 त्वा शां ति नो यं स मा ह रे त् ॥ शो च ये न्मूर्ति दे वं च स जी व क र णा च रे त् ॥ ध्या यं त् रु व रु णा पु क्तं गो र्थी न द न दी ग रौः ॥ ॐ
 व रु णा य न मो भ्य र्च न तः शां ति ध्या मा च रे त् ॥ उ त्था य ना ग पृ ष्ठा धौ र्जी म ये नैः स म य जै स मं रु लेः ॥ आ पो हि स्ते ति व सि
 ये ति म ध्या जे य ठे ज ले ॥ ज ला स ये म ध्ये ग र्ते सु गु क्तं वे नि वे श ये त् ॥ स्ना त्वा ध्या ये च व रु णा च रु णि द्रु त्वा एउ स शि कं म् ॥
 अग्नि वी जे न सं द ग्धो न द्रु स्म स्मा च ये द हं म् ॥ सर्व मा पो म यं लो क ध्या ये त न्न ज ले च रं म् ॥ नो य म ध्या ति तं दे वं न नो
 यु प नि वे श ये त् ॥ व त्तर स्त्र म थ्या स्त्रं व त्ते ल वां प्र व र्ति मः ॥ आ रा ध्य दे व तां लिं कं द श ह स्त रु क प के ॥ पु यं या त्री
 य स द्यो म्पं मू ले हे मं फ लं न्य श न् ॥ वा र्था प श्च द श क रं पु ष्क रि णा नु विं श कं म् ॥ तं डा गे प श्च विं श त्वं ज त म ध्ये नि वे
 स ये त् ॥ योग मं एउ पा क्रे णो वा यु प स्था णो ति मं त्रे तः ॥ स्था प्य त दे वृ ये द स्त्रै र्यु पो परि प ता किं क म् ॥ न दा गे प श्च विं श त्वं ज
 ल म ध्ये नि वे श ये त् ॥ योग मं एउ पा क्रे मे वा दू प स्था णो ति मं त्रे तः ॥ स्था प्य त दे वृ ये द स्त्रै र्यु पो परि प ता किं क म् ॥ न द भ्य र्च व
 गं धा शे जा ग द्वा ति स मा च रे त् ॥ द क्षि णा कं र वे द या क्तो हे मा से पा च क म् ॥ दि त्रे भ्यो द क्षि णा दे या आ ग ता स्त्री ज ये त था आ
 ब्र ह्म लो क प्र प र्यं ना व्ये के वि त्त स लि ला र्चि तः ॥ न रु मि नु प गं रु त्त न डा ग स्थे न वा रि णा ॥ नो य नु त्त स र्ज ये दे वं पं श्व ग ध्य वि

नीःसिधेत्॥आपोहिष्टेतिनिमित्तमिशोत्रितोयंदिनेःकृतं॥नीर्थतोयंक्षिपेत्सुरेणगोक्षीरंवाययेत्तोयंदिनात्॥अनिवारि
तमश्रापेत्सर्वजनेश्वरयेत्॥अथमेधसहस्राणां सहस्रंयःसमाचरेत्॥एकाहंस्थापयेत्तोयतल्लक्षणंमधुनायुतं
म्॥विमाने मोदतेस्वर्गा नरकंसनगद्विनिः॥गवादिःपीनेयस्यात्तत्सात्कर्तुंनपातकंम्॥तोयदोनासर्वदा
नंफलं प्राप्य दिवं बुजेत्॥ **॥इत्याग्रेयपुराणोवापीकूपतडागादिप्रतिष्ठा॥**इत्याग्नीभगवानुवाच॥सःभादिस्था
पनेवक्ष्येनथैतेषांप्रवर्तनंम्॥भूमौपरिदीप्तायाश्चवलुवागंसमाचरेत्॥स्वच्छात्सुप्रभात्कृत्वास्वेदयास्था
पयेत्सुराग्नौ॥यूश्चतुष्पथयामादौनभूत्येकारयेत्सभाम्॥निर्मलःकृतमुद्धतकर्त्रीस्वर्गोविमोदते॥अनेनवि
धीनाकुर्यात्सप्तभागंहरेस्तुहम्॥तथासातातथात्येषांपूर्वशाश्वत्तदयः॥कोणगान्पूजयित्वातुवतुशाले
तवज्जयेत्॥त्रिशालेष्वादिशालंस्वकशालंस्वकशालंमथापिवा॥अथाधिकंनकुर्वीतवयदोषकरहित
म्॥आयाधिकंभवेत्पीनातस्यात्कुर्यात्तमेदयम्॥कराशिसमस्तंनकुर्वीद्वसुगुणंगुरुः॥सप्ताग्निंकीर्तयेत्तद्वागेग
र्गविद्याविचक्षाणः॥अथवाभाजितेनस्निह्यरेषसव्ययोगतः॥अथवाकरेराशिलुहस्तासभ्या॥वसुभिःसंहतेभा
नेत्रिशालेपरिकल्पयेत्॥त्रिशालंकरयंहस्तंउडकपूर्वविसर्जितंम्॥याम्नांयरगृहोपेनदिशालंलभ्यतेतदा॥याम्नां
शालैकशालंलुप्यकुशालंमथापिवा॥एकशालंकरयंहस्तंसेमल्वन्यभयावहं॥वहःशालंतदाहस्तं सर्वश्रेष्ठधिवर्जि
तंम्॥एकभोगादिकुर्यात्तमेवनेसप्तभोगकम्॥कारयेथादिरहितंपुराणानववर्जितं॥देवगृहंदेवनायाप्रतिष्ठापि

पिनासदा॥ संस्थाप्य मनुजा नाथ समुदायोक्तकर्माणा॥ प्रातःसर्वोषधी स्नाने कृत्वा गुह्यं नम्रितं॥ मधुरं नम्रिजान् भोज्यं पूर्णं
 कृत्वा दिशो भिजन्म॥ ततो रणं स्वस्ति वाद्यं दिजान् गोप्यं हस्तकं॥ गृही गृही प्रविशेच्च देवतानां नमः सविशेत्॥ गृहे पुष्टिक
 रं मित्रं पथे च मंसमाहितः॥ ॐ नन्दे नन्दय वासिष्ठे वसुभिः प्रजया सह॥ जये भार्गवं दयादे प्रजानां विजया वहं॥ पूर्ण
 क्रिरसदायादे पूर्णं कामं कुरुष्व माम्॥ भेदे काश्यपदायादे कुरु भद्रा मतिर्ममः॥ सर्ववीजोषधी पुक्ते सर्वरत्नोषधी ह
 ने॥ रुविरे नन्दने नन्दे विविष्टे रस्यतामिह॥ प्रजापति सुतदेवी वत्सरस्त्रे महीयति॥ अभगे स्ववने देवी गृहे काश्य
 पिरस्यतम्॥ अथ कृत्वा हते पूर्णं गुणैरक्रिरसः सुते॥ द्रष्टुं केन प्रयच्छेत् प्रतिष्ठा कथयाम्यहं॥ देशस्वामि गृह
 हस्वामि परिगृहे॥ मनुष्यधनहस्तश्च यः पञ्च सृष्टिकारि भवः॥

॥ इति श्री इत्या मेयपुराणे सभागृहस्थापनः॥

॥ श्रीभगवानुवाच॥ समुदीय प्रतिष्ठाश्च वक्ष्ये शौचासुदेववत्॥ आदिन्यावसवो रुद्रा साध्या विश्वेऽग्निनु तथा॥
 अथ सध्या तथा सत्रं वक्ष्ये तेषां विशेषकः॥ यस्या देवस्य यना मनस्याद्यं गृहनादोरम्॥ मात्राभिर्जदयित्वा तु दीर्घा
 न्यज्ञानि भेदयेत्॥ प्रथमं कस्य ये हि जंसं विन्दुप्रणवन्नतिम्॥ सर्वेषां मूलमन्त्रेन पूजनं स्थापनं तथा॥ नियमव
 त्तद्गुणां मथ सक्रमये स्मना॥ माशोषणं सद्वा दशा इत्यादि स्थापनं वदे॥ शिलां पूर्णं घटकाश्च समारस्था वये च नः
 वं स पूर्व समाहृत्ये अपयैष्य वमये च रुम्॥ क्षीरेणा कपिलायास्तु त्वं विलो रिति शाचकः॥ प्रणवेणाभिचार्यै वदर्षी
 न सद्य दये नतः॥ साधयित्वा वतार्याथ विलुप्तमभ्यर्च्य होमयत्॥ व्याहृत्या वैवगाध्या तद्विप्रासैर्निहोमयेत्॥

विष्णुतन्त्रं अहो नाद्यैः कुर्यात् न येन येन वः ॥ सूर्याय प्रणामः ॥ अंतर्दिताय होमयेत् ॥ यैः स्वाहा प्रां लो स्वाहा पृथ्वी विम
ल राजकः ॥ तस्यै सोमश्च राजानं ॥ इडायेर्होममाचरेत् ॥ सर्वतत्त्वचरोर्ग्राय नृदयादिभ्यस्तिमादरात् ॥ समिधी सुरा
त ऊत्या पा ला शा था होमकं ॥ ऊर्ध्वं सुरुष सुक्ते न हारा वली तिलायुक्तं ॥ ऊत्या तु वल विली श देवा मा मनु य वि नां ॥
ग्रहाणा मा ऊतिर्दत्ता लोके शा ना मथो पुनः ॥ पर्वता नां नदी नां च समुद्रा नां तथा ऊति ॥ ऊत्या बवा हतिर्दद्यात् ॥
ऊर्ध्वं पूर्णा ऊतिर्द्वयं ॥ यो यडा ऊ न मंत्रेण वै स वेन पिता महः ॥ पंथ गव्य च रुद्रा य दत्ता वा यो य दक्षि नां ॥ तिला
पात्रं हेम युक्तं सर्वं स्तं गा म सं कृतां ॥ प्रियरागां भगवां विष्णु रि त्पु त्त ज्येष्ठं तु धः ॥ माक्षो पवासा दरं या प्रतिष्ठा
वन्ति पूर्णतः ॥ यत्नेन नो व्यं देव श आ प ये वै स व वरु ॥ तिल नं कु ल नी वारेः स्वा मा के रथ वा य वैः ॥ आजे ना द्यार्य
वो ना य होमं ये त्मूर्ति मन्त्र केः ॥ विष्वा दी ना मां स पा नां त दत्त होम ये तु नः ॥ ॐ विष्णवे स्वाहा ॥ ॐ विष्णवे मिर्झु वा
य स्वाहा ॥ ॐ विष्णु वे सि मि विष्ठा य स्वाहा ॥ ॐ नर सिं हा य स्वाहा ॥ ॐ पुरुषो त्त मा य स्वाहा ॥ द्वादशं च स्थ म निधो हो
मयेत् ॥ घृत सं कृता ॥ विलो र एत नं चै ए त लो वे द्वादशा ऊतिः ॥ इदं विष्णो रि ता व नी च रो र्द्वादशा ऊतिः ॥ ऊत्या वा मा ऊति
स्तद्वत् तदि प्रा ले ति होम यत् ॥ शेष होम त त कृताः दद्यात् पूर्णा ऊति द्वयं ॥ अर्धं ये त्पु त्त वा क तुं ज आ प्रा म त यो वरु ॥ अथा
वन शो श द्या ते कृत्य पात्रे तु पे र्ण लेः ॥ ततो मा सा धि पा नां तु विष्वा द्वादश भोजयेत् ॥ त्रयो दशो गुरु त्वा द ते चो दद्यात् च दो द
श ॥ कं भा त्वा द न सं पु क्ता त्वा द्दु त्री पा ण हो नि ताम् ॥ तु व र्त्त मा स हे मा द्या नृ व त पूर्णे च यो दश ॥ गा व प्री ति स मा यां नृ

प्रवरं तं प्रहर्षितः ॥ इति गोपथमुत्तमे उपे नम्र निवेसयेत् ॥ दशहस्तं प्रयत्नमथ संक्रमनादिषु ॥ गृहे वहीनं सें भ
 हिता सर्व यथा विधिः ॥ पूर्वां क्रोधा विधानेन प्रविश्येत् गृहं गृही ॥ अतिवारितमना सें सर्वं येन कारयेत् ॥ दिने भो द
 सिता देयाः यथा शक्यं विवक्ष्यते ॥ आरामे कारयेद्यस्तु नंदने पुनिरं वसेत् ॥ मठप्रदानात्त्वर्थां के वसेत् नतः ॥ प्र
 पादानां दारुणो य सें क्रमेण वशो विधिः ॥ इष्टकासेतु काली तु गो लोक मां गच्छन् वी ॥ नियमं व्रतं कृदिषुः कृ
 कृतं सर्व पापहो ॥ गृहे कृत्वा वसेत्त्वर्गां यावदाहु न सन्नवं ॥ समुदायप्रतिष्ठा शिवादीनां गृहात्मनो ॥ ॥

इत्यागे यपुराणे समुदायप्रतिष्ठाः ॥ ६१ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ जीर्णो दारविधिवक्ष्ये भूषिते स्तपयेत् गुरुः ॥ अवा
 लां विन्यसेद्देहे अतिजिर्णो परि त्यजेत् ॥ व्याहृतं भग्नां च सैलायां मशो दं म्ना च पूर्वतः ॥ संहारविधिनां तत्र ॥ तद्वा मंह
 नादेशिक ॥ सहस्रनारसिंहे न रुवा ता मुहरे कुरु ॥ दारविन्दारये वक्रौ शैलजो छक्षिषे तो ये गुरुवे दक्षिणां नये
 त् ॥ प्रत्युमाना च ये कृत्वा न स्मानां स्थापयेद्विती ॥ कूपवापि नडागादे जिर्णो दारे महाफलं ॥ ॥ इत्यागे यमहापु
 राणे जीर्णो दारः ॥ ६२ ॥ ॥ श्रीभगवानुवाच ॥ वक्ष्ये विधियो त्तव स्थस्थापिने बुभुरे चरेत् ॥ तस्मिन्नद्वैकारात्रि
 रात्रं वाष्टरात्रिकं ॥ उत्सवे न विनारा स्थापनं निःफलं लयेत् ॥ अयमे विषुवे वा पिशायने पवने गृहे ॥ कारकत्वा
 नुकुले वा यात्रादे व स्पकारयेत् ॥ मङ्गलो कुरोषे नैधगी न प्यस्या दिवा यकैः ॥ शरवीद्यदिका वापि न्वा तु वापयत् ॥
 पूर्वा दो व वसिं दद्यात् ॥ अमदीयेः पुरं निशि ॥ नन्वादेः क्रमुदादेशे सर्वभूतेभ्यस्ते ववः ॥ अनुगच्छेत् तत्र प्रतिरूपधरा

पुनः॥ पदे पदे भवेत्तस्य फलं ते पां न संसयः॥ आगता देवता गारं देव विशा प ये रुतः॥ निर्यया शा न्द या देव अ क र्त्त व्वा
तुरो ज सं॥ तस्मा रं भ म नु शां तु म हं त देव सर्वथा॥ देव देवं तु वि ता प्य त तः क र्म्म स मा र भेत्॥ पुरो ह य टिका पां तु वे दि
का भु वि तां व्र जेत्॥ च तुर सं भा तु त न्न भ्ये स्व लि के प्र ति मा न्य शेत्॥ वै श्वा यैः सह क र्त्त व्वा न य त्वा न्गं तु मूल तः॥ य
त धा रा भि षे कं म्वा स क ला स र्व री तु धः॥ त र्प णं दर्श नी रा ज्यं गि त वा य अ मं रु तं॥ वि ज नं पू ज न दी पं गं द पु ष्पा
दि भि ज येत्॥ हरि डा मु रु का स्मी र भु क्तु र्णा दि मु र्द नी॥ प्र ति मा या अ भ क्ता नां स र्व नि र्थ क लं कृ ते॥ स्ना प यी त्वा स
म भ्य र्ज या शा खि व र धे स्थि तं॥ न ये रु रु त दि ना दे अ द्वा ये रा ड पा ल काः॥ मि त्त गा यो ज ना वा मो द सी कु वे दि न
का र येत्॥ वा ह ना द व ता ये ना त स्मा वे यो मि वे श येत्॥ च हं व अ प ये न न्न पा प तं हो म ये न्न तः॥ अ र्चि के वे दि के
मं त्रै नि र्था नां वा ह ये न्न तः॥ आ पो हि षो प नि ष देः पू ज ये द र्घ मु र्त्त यैः॥ पु नः दे व स मा दा य तो य कृ त्वा य म र्घ
॥ अ या न्न हा ज ने र्धि प्रे र्धि शा मु र्ति य न न्य सेत्॥ पू ज ये त्वा त द क्ता व प्रा सा दं तु न य त म॥ पू ज ये त्वा व कृ त्वा न्य तु
तः स्वा भु क्ति मु क्ति दः॥ ॥ इ त्था ग्रे य पुरा णे दे व वा दो त्त वः॥ इ ॥ ॥ अ ग्नि रु वा यः॥ बं स न्भ र णु व व र ण मि
स्वा य न ल व वि ल रं॥ प्रा सा दे स्मा ग न कं भा न्म रा ड धैः॥ - - मं ए ड ले न्य शेत्॥ क र्प्या आ ना र्च नं हो मं हरे रा दो व क र्म्म र्णि
स ह सं वा श नं वा पि हो म ये पू र्ण या सह॥ स्ना नं द व्वा ए प था ह त्प क ल सा आ मि वि न्य सेत्॥ अ धि वा स्य त्त क स्ना
न धा र येत्॥ म ध्य न तु त सं प्रा प्य पार्श्व प क्रि प्र मा ङ्ग येत्॥ सा लि च र्त्ता दि वा पू र्व पू र्वा दि न व के षु वः कुं म्र मु डा

डां न नो वधा घटं तदा नये दुधः॥ पुण्डरीकाक्षं चैव सर्वांस्तु नितर्जयेत्॥ अग्निः पूर्णो सर्व रत्न पुनं मध्ये न्यसेद्य
 नं॥ यवर्वाहि नित्वा लोचः नीवाराः स्यामकाः क्रमात्॥ कुलः च मुद्रा सिद्धार्थं तद्विज्ञानं नृदिशुखः॥ सेंडे न नवके म
 ध्ये घट पूर्ण घटं न्यसेत्॥ पलाशाश्च न्य न्य न्यो ध विष्णो दु न्वर शिरसां॥ जं मुशमी क पि आ नो न्व क मा ये घटा घटकां॥ आ
 नि य नवके म मधु पूर्ण घटं न्यसेत्॥ गोभृंग न गगंगा सु गजेन्द्र दर्शने च य॥ तिर्थ सेन ख लघु शो म नि का घट घटा घ
 कः॥ यो म्प नु नवके मध्ये नित्त नै लंघटं न्यसेत्॥ नारंग मथ जम्बीरं खजूरं मर्दि कां क्रमात्॥ नाशिके रं न्यसेत् पुष्पे श दि मं
 पवनं पालं॥ नैत्रा न्य नवके मध्ये क्षीर पूर्ण घटं न्यसेत्॥ कुंकुम नाग पुष्पं च व म्प कं मालती क्रमात्॥ मल्लिका मथ
 पुष्पा गं कर विर मुहो न्यसेत्॥ पुष्पाणि वा न्ये नवके मध्ये ये नारिकेलं॥ नादेय मय सा मुद्रं सार सेंको य मे व व॥ वष
 जं हि म नो यं च नै नि यं शा ग मे व व॥ उदका व्यथ वा मध्ये नवके कदली जलं॥ सहदेवी कुमारी व सि ह व्या प्र न था म
 ता॥ विष्णु पण्डरी शतः॥ भाव बां डी बो ध भी न्यसेत्॥ पूर्यो दो सौ म्य नवके मध्ये दधि घटं न्यसेत्॥ पत्र मे लो न्व व ह्यो
 वाल क वन्द नै ह्यं॥ लती क लु रि का ये व कृष्ण गुरु मनु क्र मा त्॥ सिद्ध द्रव्या नि पूर्यो दो शां ति नो यं मध्ये स तः॥ च
 न्द तारं क्र मा श्लं गि रि शारं च पु ण्य से त्॥ रो ध शा र न्थ शी र्षे पू र्यो दो रत्न मे व वः॥ घृ ते ना भ्य ज्य वो ह्म न्य स्था प
 ये न्मूल मन्त्र तः॥ गंधा येः पू जये द्वा कृ त्वा पूर्णो क्ति यरे त्॥ अथो त्तर सह से न घटा नो सर्व भा भवे त्॥ यज्ञा व भ
 थ सं स्था ने पूर्णो सं स्था प न क्त मं॥ गौरि लक्ष्मी विवा हा दि वो त्ता व स्ना न पूर्व कः॥ **॥ इत्याग्रेय पुण्डरीक पञ्चांग पद्धत्या**
नै॥ ३॥ श्री गण वा नू वा चः॥ प्र नि द्या पा द पा नां च व दो हं भुक्ति मुक्ति दं॥ सर्वो व धो द के ति ज्ञा न् वि द्या न क वि भू

विज्ञानम् ॥ ह्येता आलौकिकमवाशोभिष्यद्येत् ॥ अथासौवर्णयाकार्यं सर्वमाकर्णवेधने ॥ हेमशलाकाश्च
नववेद्यान्तफलसप्तकं ॥ अधिवास्याथप्रत्येकक्रमान्वहिनिवेदनं ॥ सैन्धादेरधिवासेथहोमकार्योसहस्रतेः ॥
ह्येतामधाडमजेकान्तोभिषेकमेवतः ॥ नमजुः साममत्रैश्वकारुणौजैरवेर्वरैः ॥ ह्येतादेदिककं सैलुस्थापनं
ह्यजपुंगवाः ॥ नरुणायजमानस्यकृपुचयजमानस्यः ॥ भूभिर्नोदक्षिणादद्यान्तोवस्त्रवसभेषां ॥ क्षीरेणभोज
नंदयाशावदिनवतुष्टयं ॥ होमसिंहाजैः कार्यंलपलाशसन्निधानथा ॥ आचार्येदिगुणोदया ॥ पूर्ववत्तण्डपा
दिकं ॥ पापनाशः पराशिरिहंशारामप्रतिष्ठा ॥ किंकायशोयथाप्राहप्रतिष्ठार्थतथाभूत् ॥ सूर्यनगशक्तादेव
रिवारस्यैहरेः ॥ ॥ इत्याद्येपुराणोआरामप्रतिष्ठाः ॥ ३१ ॥ इन्द्ररडवाचः ॥ गणापूजाप्रवक्ष्यामिनीर्षिप्रीपापका
तिनां ॥ गणायत्वाहः ॥ हृदयेमेकदंष्ट्रायैशिरः ॥ वलकर्णौनेवसिंहागजवकायवर्त्मनः ॥ महोदरायस्वदंष्ट्रा
हस्तायासितथाष्टकं ॥ गणो गुरुः पांडकाश्च शक्ताननौवकर्म्मवः ॥ मुखासिमण्डलं चाक्षौर्ददन्मर्धयेत् ॥ प
ञ्चकर्णौकावीजश्चेन्नासिनीमंदनार्धयेत् ॥ सूर्यशीकामरुपावउदयाकामर्त्तिनीः ॥ सत्पायविघ्ननाशावआसनं
गंधमृत्तिका ॥ वशोस्थधारदहनंपुरोवंचतथा मृतं ॥ लंघ्योदरायविघ्नहेमहोदरायक्षीमहितेनोदनीप्रचोदयान
गणापतिदुर्गाधिपोगणेशोगणेशोगणेशो गणेशायकः ॥ गणाकृतोवक्तव्यस्तुल्येकदंष्ट्रो महोदरः ॥ गजवक्त्रो लंबकृक्षि
विक्रमेविघ्ननाशनः ॥ पुष्टवर्णोमहेन्नाथाः ॥ पूजागणापतेः स्मृता ॥ इत्याद्येपुराणोविनायकपूजाः ॥ ३२ ॥ ॥

ईश्वर उवाचः यदा भिस्त्वं नित्याद्यं स्नानं पूजा प्रतिश्रयाः ॥ स्नात्वा शिनाशमुद्रं मृदमयीं शुभं नतः ॥ सर्वान्ना
 शमुद्रं पुनस्तौ नैव पूजयेत् ॥ शिरसापयसलीरे निजस्नेन विशोधयेत् ॥ मृणादि सिधरोदये च स्नानी विभजेत्
 धा ॥ सकया न भियादात्ता प्रस्थास्य पुनरन्यथा ॥ अस्त्रादि लब्धया लब्धदीपया सर्वं विग्रहं ॥ संस्तुतां नित्याणि
 या प्राणा न संयमो वारिणां ॥ रिम्यामीत हृद्यं स्थं स्परत्तु को लो न लप्रभं ॥ मलस्नानं विधाय स्थं समुत्थाय जलो न
 तान् ॥ अस्तु संध्या मुखा स्थाप्य विधि स्नानं समाचरेत् ॥ तारश्च नादि तीर्थानां ॥ एक मङ्गलं मुद्रया ॥ हृदा हृदय तथा
 स्मार्य पुनः संहार मुद्रया ॥ शोवं मुद्रा गमादाय प्रविश्या नो भिचारिणी ॥ वामपाणि न ले कृप्या द्वागत्रय मुद्रां व
 अदौ दक्षिणे काये पूर्वमंत्रेण समधा ॥ शिवेण दशका सो भजे मङ्गल गत्रयं क्रमात् ॥ सर्वदीप्ता सिधे न कर्ष
 हं फडं न शरां मुना ॥ कुर्याद्विधेन सौम्येन ॥ शिव तीर्थं नुचक्रमात् ॥ सर्वगं गजनेन मूर्द्धादि चरणवधिः ॥ द
 क्षिणे न समालम्ब्य पथं न गवतुष्टयं ॥ पिधाय त्वानि सर्वाणि त्वमुखी चरणौ न च ॥ शिव शरणि मजे न हरि गं
 गेति संस्मरणं ॥ वौषडं न षडंगे न के कुर्यादभिषेचनं ॥ कंज पात्रेण दक्षार्थं पूर्वादौ विधि ये जुते ॥ स्नात्वा राजो
 पचारेण सुगंधा मलकादिभिः ॥ स्नात्वा बोवीर्यं तत्तीर्थं महारिणो पसे हरेत् ॥ अथानो विधिं भुक्तेण निहिनाम
 न्निने न च ॥ नित्यं त्वादि वि लब्धे न मे स्मरणा स्नानमाचरेत् ॥ शिरसः पादपर्यं नेमभि विद्य स राशु ना ॥ तेन कृत्वा
 मलस्नानं विधि स्नानं समाचरेत् ॥ शीतने पुरुषा दीरगुह्यका जात से चरैः ॥ क्रमेणोद्भूतये न द्विवक्र हृदये वि

ग्रहान्॥ संध्यागमेनि शीर्षे च वर्मा पूर्वा वसानयोः॥ मुष्मा कृत्वा जलका दीन दन्वा वशकटादिकं॥ त्रिपुं न सं
सकं भूदं विजाल सव मुषिकं॥ तान मा ग्रेयकं स्मृष्टा॥ भूवा वृद्ध लकं वरेत्॥ सूर्या सुवर्षे संपर्के प्राश्रु वे
नोई वाहनः॥ महेन्द्र तान वे शेन कार्य सप्त पदा वधिः॥ गोश कृत्वा भोग कृत्वा न्व रोत वात करे एभिः॥ पाव
न न व मंत्रे ए तान न न द म ए तान चा॥ स यो जा ना दिभि र्मंत्रै रं द्रो भिरभिषे च नं॥ मंत्रे तान भवेत् हरे॥ वात एते
ययो रपि॥ मनशा मूल मंत्रे ए प्राण याम पुरः सरः॥ कृत्वा न मान सं तान स सर्व विही तं चरेत्॥ वैश्व वा दौ व
न न मंत्रै रं ताना दिका रयेत्॥ संध्या विधी प्रवक्ष्यामि मंत्रै र्भिः तं गुह॥ संध्या त्रिः पिवे द सु वल नी र्थे न
सं मरेः॥ स्वधानै रात्म तत्वा ये स्त नः॥ वाणि स्यु से न्मदा॥ सकली करणं कृत्वा प्राण याम्ये न तं स्थि त्री समा
वर्तये न्मन्त्री मनशा शिव सं हितां॥ आव मां न्यस्य संध्या वशाली प्रातः स्मरे नरः॥ सं स पन्ना स नार को --- वतु
भुजां॥ प्रत्वं न्म मा सि नी द शे वा मे द शे क म ए लु॥ ना स पन्ना स नां ध्या ये न्म ध्या क वैश्व वा शि तां॥ सं व व क ग डां
वा मे द शि ए श ग डा भ यं॥ रौ डी ध्या ये न्म ध्या कृ त्वा त्रि ने शं रा शि भू धि तां॥ वि भू ता मे वा मे रा भ य क्रि तां॥ शा सि
एः क र्म ए तं संध्या आत्मा ने न स्रु भा नु मं॥ वतु र्थी शानि नः सं ध्या नि शि था दो वि भा क्य ते॥ हृ दि नु वल र प्रे षु स रु
पातु परे स्थि ता॥ शिव बो ध प रो य लु ता संध्या पर मो व्य ने॥ पै त्रं मू ले प्र दे शि न्याः क नि ष्ठा याः प्र जा य ते॥ बाल मं
गु वृ मूल स्थं ती र्थ दे व क रा य तः॥ सव पाणि न ले व के स्ती र्थ सो म स्य वा म न॥ न वि नां नु स म ग्रे षु मं गु ली प र्व सं धि

७॥ ततः शिवात्मकैः मन्त्रैः कृत्वा तिर्थं शिवात्मकं ॥ भार्जनं सहितं मन्त्रैः स्तुतो येन समाचरेत् ॥ वामपाणिपतनीयं
 योजनं सव्यपाणिना ॥ उन्नमोक्ते क्षिपेन्मन्त्रे मारजनं समुदाहृतं ॥ नीत्वा तदुपलक्षयं दक्षपाणी पृष्ठे स्थितं ॥ बोध
 हं पं शिवं नीयं वा मया कृष्य कृमयेत् ॥ तत्वा पंकजं साभासं पीनाया विष्व विष्टिना ॥ सीपे दत्त शिलायां तु न
 इ वेद र्घ्यं मर्षणी ॥ स्वा हां नं शिव मन्त्रेण कृशपुष्पाक्षमोचिता ॥ शिवायार्घ्यं जलं दत्वा गायत्री शक्तौ जपेत् ॥
 तर्प्य हां सं प्रवक्ष्यामि ॥ देवतीर्थं नमं ब्रूयात् ॥ तर्प्य यित्वा शिवास्तु स्वाहा ॥ मान्स्वाहया पुनात् ॥ ॐ हृदयाय क्ली
 शिरसे हुं शिखायै कवचाय वः ॥ अस्त्राय कौदेवगानां हृदयाय विष्वभाय वः ॥ हां वसभोरुडेभ्यो विश्वेभ्यश्च म
 रुद्भ्यः ॥ भृगुभ्यो हामशिरोभ्यश्च विष्णवे कण्ठाय विष्णवे ॥ अत्र ये थव शिस्थाय ते नमः ॥ आथ पुलस्तये ॥ कृत
 वेभारहाजाय विश्वामित्राय वै नमः ॥ अवतसे मनुष्याश्च सनकाय वषट् तथा ॥ हां सनेन्द्राय वषट् सनातना
 य वषट् ॥ सनत्कुमाराय वषट् ॥ कपिलाय तथा वषट् ॥ पश्च शिखायाभ्युभये शंलग्नकरमूलतः ॥ सर्वेभ्यो भू
 तेभ्यो वौषट् भूतान् देवपितृ नथः ॥ दक्षस्त्रं धोपविनी च कूटमूलोन्नतलिङ्गैः ॥ कवचात् नलायाथ लोम्य व
 ययभाय वः ॥ अर्घ्यं मेवानि सोमाय वहिषङ्गाः स्वधा पुनात् ॥ आज्यपाय वसोमयः विशेष सरसदुपि नृत् ॥ हां
 ईशाय पिण्डो स्वधा तदाग्याय पितामहे ॥ शान्तु प्रपितामहाय अया पुन पि नृत् तथा ॥ पितृभ्यः पितामहेभ्यः स्वधाथ
 प्रपितामहे ॥ रुद्र प्रपितामहेभ्यो मातृभ्यश्च स्वधा तथा ॥ हां मातामहेभ्यः स्वधा हां ॥ धमातामहेभ्यः ॥ रुद्र प्रमाता

[illegible]

सिद्ध पूजाप्रवक्ष्यामि आवश्य प्रणवाद्युक्तान् ॥ द्वारमग्रा पूरणां प्रोक्ष्य होमादि द्वारमन्त्रयेजेत् ॥ राणा सरस्वती सुरभी
मूर्त्ती दुम्बरक यजेत् ॥ नदिगंगे दक्षशारवस्थिते वामगने यजेत् ॥ महाकालवयमुना दिग्बद्धि निधानितः ॥ उक्ता
यं दिव्यान् दिव्यांश्च पुष्पाक्षपात्ररिक्षगान् ॥ दक्षपार्थिविभिर्वा तैर्जामिस्थानयागमन्त्रैः ॥ देहसी संययेद्वा
मशाखापाश्र्वैर्वै विरोत् ॥ प्रविश्य दक्षपादे न विन्यस्तास्त्रमुद्वरे ॥ ॐ हौं वास्तुधिपतये बुद्धिहो मध्ये नो
जयेत् ॥ निरिक्षणादिभिः शस्त्रैः शुद्धा नाशय दुकान् ॥ लक्षानुक्तः शिवान्मोनी गंगादिकमनुब्रजेत् ॥ पवित्रां
गः प्रजिज्ञेन वस्त्रपूजेन वारिणा ॥ पूरयेदम्युधारे स्नात्वा गायत्र्या हृदये नवा ॥ गरुकाक्षतपुष्पादिसर्वद्वये
समुच्चये ॥ सन्निधीकृत्य पूजादिभ्युत्तसुखादिकारयेत् ॥ देववेदास्थितो न्यस्य सौम्यस्वस्तिरितः ॥ सहार
पुड्यादाय मूर्त्तिमन्त्रेण धारयेत् ॥ भोगकर्म्म विभोगार्थपाणिकद्विकार्यया ॥ हृदयुजे निजोन्मानवाद्
शात्रपदेथवा ॥ शापयेत्यंच भूतानि सिवित्यभुषिरत्नैर्नो ॥ वरणां गुह्यो युगमान् सुविशान्नर्चहीः स्मरेत् ॥
शक्तिरुद्धा विनिपकान् रुकारे पावकप्रभो ॥ रंभुमभ्ये विमिश्रव ॥ ग्रंथी निवर्त्त रुकारं मुक्तिविन्यस्ये जीवक
समुदं हृदये नृणां ॥ ऊं शिषोपरिविन्यस्य भुद्धि विन्दादिके स्मरेत् ॥ कृत्वाथ ऊं ऊं ऊं शलो लकोद्याने न योजय
त् ॥ रेखके नवी जज्ञ्या शिवे ली नोथ शोधयत् ॥ प्रजिरोमस्वहे नो नु विन्द न तत्र विन्दु कं ॥ लयनी न्यामहीवा
नाजलवं क्षिपरत्परं ॥ हौं हौं मध्यतथाकाशः मयि रोधे न न्याम्युः ॥ पार्थिवं मण्डलं लपी न कपी लवर्जं साक्षितं ॥

होमि त्यस्त यवी जे न नमि हर्निक सोमयं ॥ पादादा रभ मूर्त्ति जे वि वि न च नुर स्तकं ॥ उद्या न पंच के नै व वा यु भ
न वि वि न ये न ॥ अर्द्ध वं नु द्र व र्त्ति मभ मभ जलं दिनः ॥ क्री मि न ने न वी जे न पु नि दार प्र भा ग मं ॥ स य सं वा म
म न्ना पुरुषा नै म कार णं ॥ अर्द्ध वं नु द्र व र्त्ति मभ मभ जलं दिनः ॥ क्री मि न ने न वी जे न पु नि दार प्र भा ग मं ॥ स य सं वा म
मि न ॥ क्री मि न ने न वी जे न वि दार पं वि भा व ये न ॥ अर्द्ध वं नु द्र व र्त्ति मभ मभ जलं दिनः ॥ क्री मि न ने न वी जे न पु नि दार प्र भा ग मं ॥ स य सं वा म
द लं वा यो र्द्धि नु मिः ष ड् वि र कि नं ॥ क्री मि न ने न वी जे न वि दार पं वि भा व ये न ॥ अर्द्ध वं नु द्र व र्त्ति मभ मभ जलं दिनः ॥ क्री मि न ने न वी जे न पु नि दार प्र भा ग मं ॥ स य सं वा म
वि शो ध ये न ॥ न भो वि नु म यं ह नं वि नु श कि वि भू वि नं ॥ बो धा का र सु ह नं व भू द स्म दि क स त्रि धं ॥ अर्द्ध वं नु द्र व र्त्ति मभ मभ जलं दिनः ॥ क्री मि न ने न वी जे न पु नि दार प्र भा ग मं ॥ स य सं वा म
रे ण फ लं नै न शा न्ति भी न क सा म यं ॥ ध्या नै वो घ्रा न यो गे न सु वि भू दि वि भा व ये न ॥ आ द्या य ये न नः सर्व मू ले
ना म न व र्द्धि ति ॥ आ धा रा त्व म न नं व ध र्द्धि ना दि पं क जे ॥ हृ द्या स न मि दं ध्या त्वा मूर्त्ति मा वा ह ये न नैः ॥ अर्द्ध वं नु द्र व र्त्ति मभ मभ जलं दिनः ॥ क्री मि न ने न वी जे न पु नि दार प्र भा ग मं ॥ स य सं वा म
शिव म यं न त्या मा त्मा नं द्वा द शं ज नः ॥ अथ नो रा ति म न्ने ण वी ष डं जे न सर्व नः ॥ दि व्वा म न न सं ज्ञा त्वा कृ त्वा न
स क ली कृ तं ॥ हृ द्या दि क र णे पु क नी षा यं गु ति पु वं ॥ हृ द्या दि म न्त्र वि ना सः श क ली क र णं म न ॥ अर्द्ध वं नु द्र व र्त्ति मभ मभ जलं दिनः ॥ क्री मि न ने न वी जे न पु नि दार प्र भा ग मं ॥ स य सं वा म
र भ प्रा का रं न नु न्ने ण ध न द्वा हिः ॥ स कि ना त्वा म व र्द्धि म ह्ना मु द्रा प्र दर्श ये न ॥ आ द्या द म स्त क या य ज्ञा व पु ष्य
शिवं हृ दि ॥ म ये य ज्ञे त्पू र के न आ रू ण म न श म्भ ने ॥ शिव म न्त्रै ना भि कृ णे न र्प ये न शि वा श नं ॥ ल ला टे विं
नु रू पं य वि न ये नु भ वि ग हं ॥ एवं च र्त्ति दि वा नो पा न म त्वा मु शो धि तं ॥ वि नु द्र व र्त्ति मभ मभ जलं दिनः ॥ क्री मि न ने न वी जे न पु नि दार प्र भा ग मं ॥ स य सं वा म

पासेनादिना ॥ हठापर्यवर्तनेना. पूजयित्वाभिषेकं कुर्यात् ॥ सरस्वतीमंत्रेण कवचेन विलुण्ठयेत् ॥
 रचयित्वा घर्मपां गवोधयदे नु मुद्रया ॥ अभिविचेत्तथा न्याने मूर्द्धि न न्नीय विन्दुना ॥ नत्रस्थयः गतं
 प्रारंभो दशयेदस्तवा रिणा ॥ आभिमंत्र्य हस्तविष्टः तत्र मंत्रोपावेष्टयेत् ॥ दर्शयित्वा घृतां मूत्रां पुष्पदन्तानि
 गोसने ॥ विधाय तिलकं मूर्द्धि पुष्पमलेण योजयेत् ॥ स्नानो देवावने होमे भोजने यागयोगयो ॥ आवश्यके जपे
 धीरः सदा वाचय मो भवेत् ॥ दात्री त्रींशो रणा मंत्रशोद्धयित्वा सुशंस्कृतं ॥ पूजा मध्ये र्जना यश्चासा मान् न्यायमुपा
 हरेत् ॥ वृंस्त पञ्चकमाहर्त्य मान् यपादाय सिंगतः ॥ ऐशान्यादि शिव एतय हृदयाय निमिदयेत् ॥ प्रक्षाल्यो डि का
 सिंगे ॥ पश्चात् पादाभ्यां विवेदिनी सिंगविशोधनं ॥ आत्मद्वयं मंत्रसिं गं भुङ्क्ते सर्वो सुखं लभेत् ॥ बाधुयोगेण न वेदो गु
 रुभ्योऽर्चयेद्विदे ॥ आधारशक्तिमं क्रुरनि भाकर्म शिलास्थितो ॥ यजेद्ब्रह्म शिला रुद्र शिव स्थाने न मासने ॥ विवित्रकेश रिख्यं नू
 चेष्टुष्टदक्षिणः ॥ कृत्तत्रोनादिरूपे न शिवशाना सन पाडुका न् ॥ धर्मो ज्ञाने न वै रागे मैश्वर्ये वा मिदिशु त्वा न् ॥ कर्पूरं
 कुमस्वर्णं कर्जालाभा न् यजेत् क्रमान् ॥ पञ्चवर्कणि का मध्ये ॥ पूर्वादौ मध्यमे नवः ॥ वरदा भयहृत्तांशु शक्रया धृमवा
 परा ॥ कामाज्येष्टा चरौ डीव काली कालविका तथा ॥ कलवी करणि पूजावल प्रमथिनी क्रमान् ॥ हां सर्व भूतदलनी
 केशरी मखो मनी ॥ क्षिप्वा त्रशुद्ध विद्या त तत्त्व व्या पक माशने ॥ त्रिशुक्तिहास मंदे दंशु रूपांश्च मुखं विभू ॥ दशबाजव
 त्वाण्डे रुद्रधानं दक्षिणैः करैः ॥ शक्र विभू ल त्वं ग वरं दवा मकैः करैः ॥ दमं हवीज पूरं च नीलाद्रु सूत्रको त्यलः ॥

आदिं शक्राद्योक्तं शीतमूर्ति नमः ॥ हौं हौं शिव मूर्ति येश प्रकारो शिव स्वरे ॥ इत्यादिकार नैत्यागम मन्त्रा नित्या
शिवाम् ॥ न तो ललाट मध्ये स्थितुरकाराय तिष्ठ ॥ त्वं उगेण समातिर्ही विन्दु रूपं परं शिवं ॥ शुभं अति गते ध्यात्वा
लक्ष्मीं मिदं दयेत् ॥ ॐ हौं हौं शिवाय नमः ॥ आवाह न्या हदागतः ॥ आवाह्यं श्रीं पुराण पन्था सन्निधायादिकं शिवः ॥ मि
तुधये त्रिपुराया कालकां त्याग दत्त नतः ॥ विघ्नानुत्थार्य रिष्याथ सिंगमुद्रां नमस्कृतः ॥ हृदा वयं कृत्य मे मन्त्रा दवाहः स
मुत्थी नतः ॥ मिदं सप्त स्थानं स्थातुः सन्निधानं तवात्मिजे ॥ आकर्माकारः पर्यंतं सन्निधेये परिदाये ॥ अभक्ते स्थाप
कां शिवः शमयेद्वयं गुठने ॥ सकली कर्मा लब्ध्या मूर्तिः पडिरथैकतां ॥ आगा नाभ मिना शतं विदधा दमति त्त नै
विद्वक्ति हृदये सज्जो शिव मैत्र्यै मय दवा ॥ शिवाय शिवं वाजे येनेजः कवच मैरे ॥ प्रतापोऽः सहः प्राप्नुमन्त
पापहरकं ॥ नमः स्वधाय स्वाहा वदो मडेति यथाक्रमं ॥ हस्तं सरमुद्रायै पादादि विधिं वेदयेत् ॥ पादं पादा
मृजदजहं वक्ते द्वावमनीयकं ॥ अर्घं शिल सिद्धं वत्सुर्द्वौ पुष्पाक्षता निव ॥ शिवसे सन्त्य संस्कारैः दर्शयः प
रमेश्वर ॥ यजेत्तं वोपकारेण विधिना कृतुमादिभीर्मा अशुद्धो हर्मा निर्मा अशुद्धो का लवसादिभिः ॥ अर्घ्यं ददिनु
पुष्पाक्षै गडकैः स्थापयेद्वै ॥ पयोदधि घृत दौ इत्येकं राघै रसु क्क पात्रं ॥ इत्यादि मन्त्रिते मयैर्हौं दौ लेखो विष
यं यथा यथा पुपात्रैः तर्पेत् नूतन सप्त पयेद्विधौ ॥ पिशुनं यद्वदुहो नयथेष्टं शान्तं लै नलैः स्वशक्ता गधनो येन सं
ततो येन संस्थाप्य भविष्यति ॥ निर्मा गार्घ्यं दधार्घ्यं नो परिभ्रमयेत्करं ॥ नभः पलकं सिंगं पुष्पैः कृत्यं ततो द

देन ॥ वंदु नादिः समासभ्यः प्रथोः प्रार्थय शिवाय ॥ धूपभोजनमंत्रेण प्रोक्षणाभ्यर्चय शिवानुताः ॥ अलेना पूजिता घण्टा
 वादयेत्कुलददेन ॥ दशादावमने कुर्यात्स्वधातुं हृदयानुता ॥ आरात्रिकं सगुर्मीर्य तथैवावमयं सनः ॥ पुण्यं मादाय देवासा
 भोगा गामिनी देदयेत् ॥ हृदयौ वंदु मयैव शिरश्चाभीकर पुमं ॥ शिवा रक्तो वनैः सत्ये कृतं वर्म ववाय दे ॥ वनवन् वन
 र्वा ऊदलत्पा नु पूजयेदिमान् ॥ देवा कसल मपात्रं पूर्वो दौ वर्ज संनिभं ॥ मूलं हो शिवाय नमः ॥ ॐ हो हृदि ज शिरश्च ॥ ऊं
 शिवायै हे वर्म वास्व परिवार सुताय च ॥ शिवाय द ॥ पायं च आवा मवायं मेव च ॥ गंद पुष्पं धुपं दिपं नेवेया व मनी य
 क ॥ करो ह न न नायुं मुखं वायं व न र्म स ॥ शिरसा रोप्य देव स्य डर्वा दान पवित्रकं ॥ मूल मंत्रं सतं जप्ता हृदय नाभि मं
 त्रितं ॥ वमं एण वेष्टितं त्वं रं ॥ शिवां क रा पुष्पकं ॥ अक्षतैः मुद्रया युक्तं सगु मूद्र व संतका ॥ गुहा दे गुह्य युष्मर्थं गृहानां स्व
 क्तं जपः ॥ शिदि भवती मेघे न त्वं स सादा त्वयै स्थिते ॥ भोगी श्लोक पठित्वा यः दक्ष हस्ते न शत्रु वे ॥ मूलानुता धनो वेण
 वं रहस्ते निवेदयेत् ॥ यत्किं चिन्महे देवी सदा सुकृतः कृतं ॥ नमो शिव पदस्थस्य दुःखेः क्षपये शंकर ॥ शिवो दामा शि
 वो भक्तो शिवः सर्व मिदं जगत् ॥ शिवो जयती जयती सर्वत्र यः ॥ शिव मोहमेव च ॥ श्लोक दय मधीत्येवं जप देवा व्यवाय
 येत् ॥ शिवा गाणो दशा गं च दत्वा च लुदी मावरेत् ॥ प्रदक्षिणी कृतं जपे या पा गवां सगु र्जये ॥ नत्वा ध्यात्वा दिमि शिवं
 जे चिन्ने न सा दिवः ॥ **॥ इत्या मे ये पु रा णो मो व पूजा ॥ २५ ॥** ॥ इत्युक्त्वा ॥ अर्घपात्रं करो गच्छेदत्वा गिरि सुतं स
 तः ॥ सो गो व करणं सर्व दिव्य हस्ता प्रकल्पयेत् ॥ उदञ्चु त्वः ऊं हृदि हृत्त प्रोक्षणां ना दने कुरो ॥ विदध्या दस्य मंत्रेण

वर्मा भा मुखा ए मने ॥ स्वर्ग मखा न मर्क र पूरणा समता मपि ॥ कुर्वा न कर्माणा मे कर्क इ न स शानु ना ॥ तन्मा जे न स
म ले पं क ला ह प पु क ल न ॥ नि स रि प रि धा न ध ॥ क र्मा एा भ्य ये न स दा ॥ रेखा व य नु द र्क र्मा दे का पूर्व न त म ध ॥
ऊरो न व सि स्त्रे न व सि स्त्रे न व सि स्त्रे एा य दा ता शो वि र्च य नः ॥ व र्गी कर एा म ने न ह दा द जे ध नु व्य धं ॥ अ क्ष या दं न
नु त्रे एा वि न्य से दि ए र ह दा ॥ ह दा वा गी श्व रं न त्र र्च स मा वा स पू ज ये न ॥ वं कि स य न्ना या नी ने भु द पा नो प रि स्थि तं ॥
क र्मा दा शो प रि स्थि त वि द्या एा दि वि शो दि तं ॥ औ द र्घ्य वै नु च भ जं ये क र्मा न लु त्र ये ॥ ओं डों व कि वै ता मा य ॥ वं कि
वी जे न वि न्य से न स मा हि ता ॥ मं त्रे न वं कि ये नु मु डा म ता कृ तं ॥ रं दि न हे ति मं त्रे एा क व ने ना नु गृ णि तं ॥ पू जि ने नि
प रि भं य कृ एा त्मो र्क प्र द क्षि तं ॥ शि व वी ज मि ति ध्या ता वा गी शं कृ गो ब रे ॥ ना मी श्व रे एा दे वे एा सि प्य मा न वि भा
व ये न ॥ भू मि स्थ जा नु को म र्मी ह दा न स मु खे सि पे न ॥ न तो न स्थि त वी ज स्य ना मि दे शो म मु हं नं ॥ स स्रु तं प
रि धा न स्य शो व मा व म न ह दा ॥ ग र्जा ने पू ज मे कृ त्वा न द द्या व र्ग वा एा ना ॥ व धी या ग र्ज ज ने व्या क क र्मा पि नी
प त्र धे ॥ म र्मा धा ना य स पू ज्य स यो जा ने न पा व कं ॥ न तो हृ द ये म ने एा गृ ह्णा दा कृ नि त्र यं ॥ पु स व ना य वा मे सा न
जि य मा सि पू ज ये न ॥ आ कृ त्रि त्रि त ये न द या दि र सा न्ध क र्णा नि तः ॥ सी मै त्रो न स एं ष मे मा सी तं पू ज्य द पि णा ॥
शु कृ या दा कृ ति सि सुः शि व पा सि व पी व नु ॥ व न्ना ग क ल्प ने क र्मा द र्जो शा पा ट य ती ष्ठ ति ॥ जा न क र्म नि क र्मा भ्यां
द स मे मा सि पूर्व व न ॥ वं कि स च द्ध द आ शोः त्वा न ग र्ज म ला पं ॥ स व र्णी वं ध न दे वा कृ त्वा ना ह दा व ये न ॥

सयः सतकनाशाय प्रोक्षयेदस्त्रकारिणा ॥ ऊज्ज्वलवहिरग्नेनात्मा दये हर्मणे क्षयेत् ॥ अस्त्रेणोत्तरं पूर्वाग्रानेव
सासवहिः क्रशान् ॥ आस्थाप्य स्थापयेत्तेषु हृदापरिधि विलसत् ॥ वक्राणां मन्त्रं मन्त्रेण नोत्साह्य पञ्चमे ॥ समि
पञ्च होतव्याः प्राज्ञे मूले दत्तज्ञाः ॥ ब्रह्माणः संहरं विलसन् न च हृदा क्षयेत् ॥ दूरीक्ष्य नैव पर्यन्ते परिधिस्थानं
कमान् ॥ इन्दीशानपर्वतविद्वरस्थानं मुक्तमात् ॥ अग्रे रभि मूषि भूनादि नदि कुहदा वयेत् ॥ निर्वीर्य विद्वत्
पातपालपीथपातके ॥ शैवी माता मिमात्रे वांशवये न दवंतरे ॥ गृहीत्यात्फु कलुषं कुर्वदनां भौ मुविः कमा
त् ॥ गिरास्य सुमिश्रित शक्तिशक्तिकलकविते स्पृहदया राटना ॥ विभ्रलिवेष्टि न ग्रीवौ पूजितौ कुसुमादिभिः ॥ क्रशानामु
परिस्थाव हृत्वा स्वदक्षिणे ॥ गव्यमाज्यं समादाय वीक्षणं दिवि शोचिन् ॥ स्वको बलं बलं मयी भूति सविता दायज
नयन् ॥ ऊणस्थो हृदा वत्सर्जना न पितृनामि गोचरे ॥ पुनः विलुप्त मयी ध्यात्वा च न मीशान गोचरे ॥ ध्यात्वा दाय क्रश
गेण स्थाहानं शिरशानुना ॥ नृपपदिनो विस्तु रुरूपमनं नरं ॥ भावयन्ति जगता न नाभौ हृत्वा धृत्वा नतः ॥
प्रादेशमात्रं दूर्वाभ्याममुष्ठा नामिका गकैः ॥ अनाभां समुत्वं वस्त्रे नालव मावरेत् ॥ हृदात्मसंमुखं न दत्तं क
रीत्संश्रुतं नत ॥ हृदा ललाटं दग्धदर्भं शस्त्रक्षेपात् विनयेत् ॥ पित्रे नापरदत्तं न नीवाग्रात्रे न दापयेत् ॥ अस्त्रम
त्रेण निदग्धं वक्रैर्दग्धं विप्रेत् ॥ विपत्त्या च ते घृतगन्धिकं प्रादेशात् सस्मितं ॥ पश्य ह्ये मितादीनां नये पात्रे

विभावयेत्॥ क्रमाद्वागत्रयामाज्यं सुवेणादाय होमयेत्॥ सव्यजो घाघते भागशेषमाज्यं क्षिपेत्क्रमात्॥ ॐ हौं अग
ने ये स्वाहा॥ ॐ हौं शीमा य स्वाहा॥ ॐ हौं अग्निषोमा भ्यां स्वाहा॥ उधाटनाय ते ज्ञानां॥ ॐ अग्ने नेत्रत्रये मुले॥ सुवेणाघृतपू
र्णं नवतुर्यो मा ऊजियजेत्॥ ॐ हौं अग्ने यस्त्रिष्टुक् नै स्वाहा॥ अभिमंश घडे नेत्रत्रये दे नु मुद्रया॥ अथ गुराहृतनुत्रे
होरक्षदो ज्यंशरातुना॥ हृदा ज्यं विंशु विसे पात कृष्या दा ज्ये विशोधनं प्रवर्ज्यो भिधार संधान-वक्त्रे किक करणं तथा॥ ॐ
हौं सथोजा नाय स्वाहा॥ ॐ हौं वामदेवाय स्वाहा॥ ॐ हौं अघोराय स्वाहा॥ ॐ हौं तस्य रुषाय स्वाहा॥ ॐ हौं ईशानाय स्वाहा॥ ई
त्येकैकघता ऊत्या कृष्या हर्ज्यो भिधारकं॥ ॐ हौं सथोजा ना वामदेवा भ्यां स्वाहा॥ ॐ हौं वामदेवा घोरा भ्यां स्वाहा॥ ॐ हौं
अघोर तस्य रुषा भ्यां स्वाहा॥ ॐ हौं तस्य रावेशा ना भ्यां स्वाहा॥ इति वक्त्रा गुशंभानं मंत्रे रभिकमाहरेत्॥ अग्निजोगत
या वायं नैत्रां दिशितथा॥ वक्त्राणां मेकता कृष्या ऊवेणाघृतधारया॥ ॐ हौं सथोजा ना वामदेवा घोरा तस्य रुषे
ना तेभ्यः स्वाहा॥ इत्यष्टवक्त्रे वक्त्राणां मंत्रज्या वडुडा हृतं॥ ईशेन वक्त्रि मध्यव्यं दत्वा त्रेणा ऊजिययं॥ कृष्या सची
त्तना तामशितानि स्वं ऊताशनं॥ हृदार्चितौ विसृज्या गो-पितरो विधि पूरणि॥ मूलेणावो घडे नेत्रदद्यात्पूर्णा य
था विधीः॥ नतो हृदा यजेत्ता गंशाशनं भास्करं परं॥ यशस्पूर्ववदावाह्ये प्राच्यां सानव्ये दीपं॥ योगानि शिवयेत्कृत्वा न
दिसंधानं मात्मनां शक्ता मूर्धं राउ ना होमं कृष्या दं गैर्दशां सकः॥ घृतस्य वार्धिको होमः दीरस्य मधु नस्वथा॥ भुजि
माश्ना ऊजिदध्रः प्रसृतिः पयसस्तथा॥ यथा वत्सर्वभदाणां लाजा नां मुष्टिसमिता॥ खण्डे त्रये त्र मुष्टा नां फलानां तु
प्रमानतः॥ ग्राशार्द्धमात्रं मन्त्रा नां सूक्ष्माणि पंच होमयेत्॥ इक्षोरा पर्वकं मासुतानां मगुलं द्रव्यं॥ पुष्पं पत्रं स्वमानेन

शशिधातुदशां गुले ॥ वन्दवन्द नकाशीरकस्तुरियक्षकर्ममात्र ॥ कस्तो ययुस्मि जा ने नानगुर्गु संवदराधिवत् ॥ कं
 ना नाम वृ मं भागे गुड्यादिधिवत्परं ॥ होमं निर्वृत्तये देवें प्रासनी जपदेस्तनः ॥ यत्नेन सविप्रणी योनिधा नाधो मु
 विसृवि ॥ स्त्रुगमे पुष्यमारोप्य पंवाशमे नपाणि ना ॥ पुनः सव्येन तौ धृत्वा ॥ शंख सत्रि स मुडया ॥ समुद्र तौ ध
 का मञ्च समपादः समुत्थितः ॥ नाभौ नमूले माधायस्तु वाग्व्यग्रलोचनः ॥ वृक्षादिकारणा त्यागादिमिस्तस्य
 सुसुलया ॥ वामस्वमात्र मानिय नयो नमूल मृत नितः ॥ मूलमंत्रमभिस्पर्शो घटत्रं स सुचरेत् ॥ नदगौ गुड
 यादाज्यं यवसेमितधारयः ॥ भावासे वन्दने दत्वा नाभुलं प्रभृति नपि ॥ भक्ता तद्भुति ना वं य विदधा मुणा मिपराः
 न तो वं क्रि समभ्यर्च कड जा स्त्रे न सम्वरात् ॥ संहार मुडया हृत्पक्ष मस्वेत्यभिधाय व ॥ भासुरास्य रिधी स्थां पुपूरेके
 न हृदि राणा ॥ अर्द्धया परमा नीये स्थापयद्दया मुजे ॥ सर्व पाका ग्रमादाय हृत्वा व मं राउ ल व यं ॥ अने ते हिं वे लि
 नद्या सुने र्या क्राउ सन्निभो ॥ ॐ हं हृदे भस्वाहा ॥ पूर्व मातृभ्यो दक्षिणे स्वाहा वारुणे ॥ हां गौ भ्यश्च स्वाहा ने भस्व वं वलिः
 उत्तरे हां वये दो भ्यर्क्ष शाणे हां गौ भ्यः ॥ अग्ने होमः सुरेभ्यश्च रक्षोभ्यो नैऋत्ये वलि ॥ वायवे हां व नागेभ्यो नक्षत्रेभ्यो ध्रुव भ्यो
 तः ॥ ॐ हां राशिभ्यः स्वाहा वक्रौ दिग्भ्यो नैऋते स्तथा ॥ वायुं दो नपा लाय अं त वलि रुद्रा हतः ॥ ह्रीं नेय मं हा ले वा ले ईं ना
 पागे य माय वः ॥ नैऋताय जले शाय वायु ये धनरक्षिणे ॥ ईं शा नाय व पूर्वा दो ही शा नैऋते नमः ॥ नैऋत्ये विलम्बे स्वाहाः
 वाये शाये वृंहि वलि ॥ वलिद्वय गमे मंत्रं संहार मुडया मणि ॥ ॥ इत्यानेय महा पुताणे अमिकाव्यः ॥ १०६ ॥ इति तौ उवा

७०

सर्वे सत्त्वराशा. गीतं रामायणं चिह्नं हरिबलोभारतं च नवसर्गः प्रदर्शिताः आगमो वैष्णवी गीतः पूजादीः
सा प्रतिष्ठायाः प्रतिचारो ह्येतादीनि. प्रतिमालक्षणादिकं प्रसादलक्षणाद्यं च. मंत्रावैभुक्तिमुक्तिदा सौ वागमः
तदर्थं विशाखायः सौरवच मडलानि च वास्तोश्च. मन्त्राणि विविधानि च प्रतिस्पर्जश्चाथ गीतो. ब्रह्मासं परि
मण्डलं गीतो भुवनकोमोत्ति. द्वीपवर्षादिनिमुगाः गयागंगा पुष्पागादि. तीर्थमाहात्म्यमीरितं ज्योतिश्चक्रं ज्यो
तिष्वच. गीतो युद्धजयार्णवः मन्वन्तरादयो गीता. धर्मावर्णादिकस्य च अशौचं द्रव्यभुक्षिश्च. प्रायश्चित्तं प्रदः
शितं राजधर्मादानधर्मावृतानि विविधानि च व्यवहाराः शास्त्रपञ्च. अग्नेयादिविधानकं सूर्यवंशः सोमः
वंशो धनुर्वेदश्च वैद्यकं गान्धर्ववेदोऽथ शास्त्रं मीमांसा न्यायवित्तरं पुराणसंख्या महात्म्यं छन्दोवाकरां स्मृतं
अलंकारो निघण्टुश्च शिक्षा कल्पश्लोदितः नैमित्तिकः प्राकृतिको लय आभ्यन्तिकः स्मृतः वेदान्तब्रह्मविः
ज्ञानं योगो ह्यष्टांगीरितः स्त्रोत्रं पुराणमाहात्म्यं विद्याह्यष्टादश स्मृताः अग्नेयाद्याः परास्त्र. पराविद्याश्चरपः
रं सप्रपः चंजिः प्रपचं वृत्तगो रूपमीरितं इदं द्वादशसाहस्रं. शतकोटिप्रवित्तरं देवलोके देवतैश्च. पुराणं
पञ्चनेशदा लोकानां हितकामेन. संधियोगीतमग्निना सर्वं ब्रह्मेति जानीधं. मुनयः शौनकादयः ऋण
याह्युवये द्वापि. पठेद्वाठयेदपि लिखेद्वापयेद्वापि. पूजयेत्कीर्तयेदपि निर्मलः प्राप्नुवतीति सर्वं सक्तुं

लः स्वर्गमाप्नुयात् यादथा कुललोकीत्या. मुत्तकं अस्यावेष्टहे तस्योत्ता तभयं नास्ति भुक्तिमुक्तिमवाप्नुयात्
 सूतोगतः पूजितः तैः शौनकाद्या यजुर्हिर ॐ इत्याग्नेये महापुराणे पुराणमाहात्म्यामाग्नेये पुराणे
 वसमात्रं ३७५ भुभमस्तु सर्वदा सम्वत् १०२३ मिति आषाढशुद्धि ४ रोज १ संपूर्ण चौथुन का
 दिन जुलो लिखितं लाकुटे का तो या देव शोभा लेन बो या क विद्या जुलं यादवं पुत्रकंद सुतादसं
 लिखितं माया यदि भुक्तं मभुक्तं बाले प्रक नास्ति दोषक १००३ ॐ अग्नि पुराण भुभमस्तु सर्वदा का
 लं मिति आषाढशुद्धि ४ रोज १ संपूर्ण

वः॥ ततः शिवाजिकं गत्वा पूजा होमादि कृत्वा ॥ गृहाण भगवंतु एष फलमित्यभिधा यवः॥ अर्घ्यं दत्तेन देवाय मुद्रयेत्तु
सतया ॥ हृदि तं पूर्व मूलेण स्थिरचित्तो निवेदयत् ॥ ततः पूर्व मुखे च लुत्वा स्तोत्रैः पुण्यं यवः॥ अर्घ्यं पराश्रुत्य दत्त्वा हो
मस्तेति तिस्रं जपेत् ॥ वासवे मुद्रया स्वेण फलं ते नानुसवये ॥ तं हृत्पदं दिव्यं याति तं मूर्तिं मंत्रेण योजयेत् ॥ स्थितिले
त्वं विनेदे वेमंत्रं संघाटमात्मनि ॥ नियोज्य विधि नोक्ते न विदध्याच्च एतमुद्रु न ॥ ॐ वरुणेशाय नमो मध्याने च एतमुद्रु नये ॥ ॐ
धुनि वसेत् शराय ऊं फलं स्वाहा तमाहुयेत् ॥ यं शुद्धं हृदयाय ऊं फलं वन्दति रते स्वाहा ॥ ॐ शिवायै ऊं परवरायै कवचा
यवः ॥ वरायै स्वाय तथा ऊं फलं वन्दति रुद्रायै जं स्मर ॥ ॐ लं कं धरं कृत्वा साक्षरं कं सं एतनु ॥ ॐ काको र्देव दत्त्वा
वत्तव ऊं पुजयेत् ॥ ॐ शिवायै जपं कृत्वा दत्त्वा नां नृदशा शतः ॥ गोभृहिर एव स्वादि मन्त्रिह मादि भूषणं ॥ विहा
य शेषं लिं वा सं वरुणाय निवेदयत् ॥ लेहे वोष्ठां जवारता वले स्तुमिले पनं ॥ निर्मास्य भोजनं तु भ्यं पुदं न न
शिवायै ॥ मूलाधिकं कृतं होमान् परिपूर्णं दत्तु मे ॥ ॥ इति होमो ददे देवा दत्त्वा धीत स्पत स्वरात् ॥ तं हार
मूर्ति मंत्रेण शनैः सं हार मुद्रया ॥ परका न्तिन मूलेन मन्त्राणां मन्त्रि यो येत् ॥ निर्मास्य वन्द्यं स्थानं स्थित्य को मय
वारिणा ॥ प्रोक्ष्या र्घ्यं निविन्द्याथ अन्वते च समाचरेत् ॥ ॥ इत्यामे यमहा पुराणे कथा पूजा ॥ ३३ ॥ ॥ श्वर
उवाच ॥ कपिणा पूजने वदो सेभि मंत्रै यजे वमां ॥ ॐ कपिले नमः ॥ ॐ कपिले भुक्ति के नमः ॥ ॐ कपिले लुशीले
नमः ॥ ॐ कपिले सुरभिषीये ॥ ॐ कपिले तु मनसे भुक्ति मुक्ति पुदे नमः ॥ ॐ सौं र भे विज ग्मा न के वा नाम भ

न प्रदे ॥ गृहानवरदेयासमिधिताथं च देहि मे ॥ वन्दितानाशिवसिद्धे न विद्यामित्रेण जकुना ॥ कपिले हर मे पापं यन्मया
 दुःकृतकृतं ॥ गावो ममाग्रतो नित्यं गावः यष्टयववः ॥ गावो मे हृदये वापि गवां मध्ये वसाम्यहं ॥ इति गृहाण मे ग्रासं ग्रा
 ज्ञास्थां निर्मलं सुविः ॥ प्राच्यविद्यापुस्तकाणि गुरुपादौ नयेत्तरं ॥ यजेत नात्मानमध्यादेः शुभं पुष्टिकाशिवः ॥ पीठ
 मूर्तिशिवागानां पूजास्थादशुष्टिका ॥ मध्यादेः भोजनागारे सति श्रयाकमानयेत् ॥ ततो मत्तु जयेत् नैव दोषो मे नम
 जधा ॥ जप्तेः सदन्नं स्वस्थः सिद्धे नं वा रिरी नृभिः ॥ सर्वपाकाग्रमुद्रं शिवाय विनिवेदयेत् ॥ अथार्धचलिका हो
 मे विधाना यो पक्वस्येत् ॥ विशोभे विधिना उद्दिष्टं इति पुरिका हनि ॥ हुत्वा नाम मिना वै कृतं तोरे व कवायुता ॥ वक्रिणीं
 समादाय होदि स्थानं ममि विक्रमात् ॥ शिवामित्वमिति ध्यात्वा वलिका नै निवे सयेत् ॥ ॐ हं अग्नये नमो वै नमः ॥ सूर्या
 यत्तु हस्यते प्रजानां पतये नमः ॥ सर्वे भ्यो वै देवेभ्यः सर्व विश्वेभ्य यववः ॥ होममयेति सूक्तं पूर्वादावर्धयेदि
 मान् ॥ स्वाहा ते मादृतिन्दत्वा क्षमयित्वा विसर्जयेत् ॥ वत्सा दक्षिणवाहौ व युजे दम्पा यवै नमः ॥ वामवाहौ वलिका
 या काञ्जिका दिक्भाश्रके ॥ रसपरिवर्तेनायव रुणा यजसा गये ॥ विष्णु राजो गृहकारे पेषसा सुभगे नमः ॥ अरौ दि
 कोटिगिरिके नमः श्वो लुषले जयेत् ॥ वलप्रिया या युवाय नमले मुशले जयेत् ॥ समीजं त्या देवतां ते क्ता मा यवस
 नीयके ॥ मध्यस्थले पक्वं यत्नत्वा वा सुवर्तिनतः ॥ भूजीत पात्रे सौवर्णे पञ्जिन्नादि दत्ता दिके ॥ आचार्यः साधकः
 पुत्रः समयी मो नमास्थितः ॥ वताश्च स्था क्ता वा ता विसर्ज्य भक्षानकास्यजेत् ॥ अपोशानं सुरेशाय प्राणा येः प्रसादा

७९

निजैः॥ स्नाहं त्रेताकृति पवदत्तादि दौ दता नृ॥ नागः कुर्मोथ के लो देवदत्तो धनं जयेः॥ एते भ्यः उपवा य भ्यः स्वाहापो
शानवा रिणा॥ भक्तादिकी लकं वे पाथपी वे दो धो दकं नरः॥ अमृतापेत्तर शमसि प्राणा कृति लतो ददेत्॥ प्राणा य स्वाहा
पानाय च तत्तथा॥ उदानाय च व्यानाय भूता नु लुक मा वरेत्॥ अमृता विधान मशी निसरे नो वदाय वः॥ ॥ इत्यादि ॥
यमहापुत्रा वा सुदेवादि पूजाः॥ ७८॥ ॥ ईश्वर उवाच॥ पवित्रो रोस न व शो त्रिया द्यो दिषु पुराणं॥ नित्यं तत्रित्य मुदिष्टं
हो मित्रिक मथा परं॥ आकाश दिव तर्द्धं मथ॥ आवन भाडयोः॥ सिता सिता सुकर्तव्यं च तर्द्धं मिषु नत्॥ कुर्याद्वा कार्त्तिक
कीयाव निथो पुत्रि पदादिके॥ वक्रि वृत्तादिके भाव नाग तं ॥ ईश्वर उवाच॥ इति ना॥ इति गाय मे नु गोविन्द स्मर सन्न सुधा भुजां॥ सौर्व
ही राजने ना मुक्तं तादिषु यथा कथं॥ कलौ कार्या सन्न म्वा पि पन्न पथादि सुत्रकं॥ पुण वे श्व इ मा वे दि वृत्ता ना गो गुहो रधि॥ स
देशः सर्व देवाः सुः क्रमेणः न वत्तुः॥ अष्टोत्तर शता उर्द्ध सहस्रं न मादिकं॥ ऐकाशी मथवा सुत्रे स्त्रिंशता वा पु सुक्त
याः॥ पञ्चाशता कर्त्तव्यं तस्य ग्रन्थ त्रय नकं॥ द्वादशाष्टल मा ना निक ना कुल मथा पिवा॥ सिंहा विस्तार माना नि चतु रंगु ल कार्त्तिक
या॥ तथैव विंशिका स्पर्श चतुर्थ शाव देव तं॥ गंगा वतार कं कार्य अजा तेन सुधौ तं॥ ग्रंथि कुर्या अवा मेण अशो रे
णाथ शोधयेत्॥ र अये तु ह मे गौ वर त्त वं न कं कर्म॥ कलुरि लो वना य दै हरि द्रा गेरिका दिभिः॥ ग्रन्थ यादश
कर्त्तव्यो ग्रन्थ धा त्र त्र सर्व या॥ अंतरं वा य वा शो भये वा द्वि चतु रं पलं॥ प्रह्विः पौरधी विरा वतुर्थि त्व पा जिता॥
जया न्या विजया सुष्टि अजिता श्व सदा शिवा॥ मनो ना नी सर्व मूखी ग्रन्थ यस्व भिकाः शुभा॥ कार्या वा व एव द्वा

के पवित्रं शिवं दिः ॥ ते कै कं निजमूर्त्तौ वा सप्तके गुरुवे गणैः ॥ आदे कै कं तथा द्वार दिक्वा लशो दिष्टः ॥ हस्तादिना
 वहलां तं सिं गानां स्थाति विन्नकं ॥ अष्टाविंशति तौ दशभिर्दशभिः क्रमात् ॥ द्वां युगाच्च तरो स्तत्र क्रमादेवा
 गुणोत्तराः ॥ ग्रंथको नाम मये धां सिने विलार संमितः ॥ सप्तम्यां वा त्रयोदश्यां कृतनिमित्तं क्रियः सुविः ॥ भूषयेत्
 वेव स्थाये साया के वागमन्दिरं कृत्वा नै मित्रिकं स व्याविशे वेणव नये एणः ॥ परिगृहीते भूषयेत् सुवित्रे सूर्यमर्च
 येत् ॥ आवये सकलं कृत्वा प्रणवाद्यं करो गुरु ॥ द्वा राण्ये स्त्रे एणं प्रोक्ष्य पूर्वदिक्कमनोचयेत् ॥ हाशो न्तिकरो द्वा राय
 थाविश्या कलात्मनो ॥ तन्मा प्रयोः प्रनिहार दोहौ दास धिपो यजेत् ॥ मन्दिने महाकाशाय भूगणैः यगदाय यः ॥ दृष्यमा सुव
 त्कं दायये वो वराय यवक्रमात् ॥ नित्यं दठारया लादिन प्रतिस्य द्वा हि पश्चिमे ॥ दृष्ट्वा वा स्त्रभूत सुदिविते वा आकरः शि
 रः ॥ प्रोक्षणाद्यविधायो य स यज्ञे भानुः कृत्तरः ॥ मनुष्ये द्भ्वद्वनार्थः पुष्यायेथ कृतादिभिसिद्धि विरोधा टाकरः शिरः ॥
 प्रोक्षणाद्यविधायो य स यज्ञे भानुः कृत्तरः ॥ मनुष्ये द्भ्वद्वनार्थः पुष्यायेथ कृतादिभिः ॥ शिवहस्तं विधाहेतुं सुधिर स्या धितो
 ययेत् ॥ शिवो दमादिसर्वतो मम यज्ञे प्रदायताः ॥ अन्त्यर्थे भावयेद्देवज्ञानं यज्ञे करो गुरु ॥ नैऋतिं दि स मा सा भ्य प्रक्षिप्य
 नूदशां तनः ॥ अर्घ्यं लुपंश्च गव्यं वस मन्ना न्नं त्व मण्डये ॥ वनः पथा तस स्कारैः वीक्षणाद्यैः सुसंस्कृतैः ॥ विक्षिप्य विकिरां
 स्तत्र क्रश कूर्चो पसरे हत् ॥ नामि शदि शिवं दिन म मा सना यो व कल्पयेत् ॥ नैऋत्ये वा सुकीर्त्या ॥ द्वारे लक्ष्मीं प्रपुज
 येत् ॥ पश्चिमाभिमुखं कुंजं सर्वो धा यो परिस्थिता ॥ प्रणवे न द्रवा रुध शि ह स्था वदं नान्तः ॥ कुंजेशां ग शिवं देववर्द्ध

७२

नामं च मर्चयेत् ॥ दिङ्गाराकादिदिक्पालान् विष्णुब्रह्मावतां तु कान् बार्हणिसम्यग्नादाय शटे पृष्ठा नगामिनी ॥ शिवात्तात्रा
वये मन्त्री पूर्वादिशान् गोचरं ॥ अविद्धि न पयोधारा मूलमन्त्रमुदिरह्यम् ॥ समन्त्राङ्गामये देवार्थ मन्त्ररूपिनी ॥ पूर्वेक
लसमा रोप्य सत्त्वा लज्जस्य वा मतः ॥ समन्त्रा लकय स देवस्थितं राशे ॥ नर्दन्त्या प्रणवस्वाया मा पुं न दत्तुं द्योः ॥ भवलिङ्ग
समायोगे विदध्या लिंगमुद्रया ॥ कुञ्जे निवेद्य रोधाति मूलमन्त्रजपं तथा ॥ नर्दन्त्या शो न नर्दन्त्या रक्षा विज्ञापयेदपि ॥ गणेश वा
यव्य भव्य हरपं वा मृतादिभिः ॥ स्नापयेत् पूर्ववत्स्वाभ्य मण्डपे शिवापायकं ॥ विधीयकं म विधी विधीयतु रुक्मं कृत्वा रुक्मादा
धिशोधितं ॥ देवाग्नात्त विभेदेन वर्क्यं गुण्डविभजे निधा ॥ दत्त्वा भागे शिवायीत्वा सं रक्षेद्भागमात्मनिः ॥ खरेण वर्णं
देवं पूर्वतो दत्तं धावतं ॥ तस्मात्तपो रं शिवाभ्यां वा दक्षिणे पश्चिमे मुद्रः ॥ स योजाते नवहृदा यो न रं वा महीफलं ॥ जल
भासेन शिरसा ॥ ईशे गंधाब्जितं जलं ॥ पंचगव्यं मलाशादिपुन कं वैशमं नृत्तः ॥ सैशान्यां कुर्कु मं नृशादा मेर्या दिशि रोच
नं ॥ अगुरु निश्रंतात्मा या वा पव्यां ववतुः शमः ॥ होम इत्या मि सर्वानि स योजाते कुशैः सह ॥ दण्डाक्ष सुत्रकोपी नभी
क्षा पात्रा निरुपिणो ॥ कजं तु कुंक्रमं तैलं मलाका केशशोधनं ॥ तथा तां तुलुक दद्यात्तरे रोचना मपि ॥ आसनं पादके
पात्रं योग पदान् पवकं ॥ सैशान्यामी मन्त्रेण दद्यादिशान् तु दृष्टे ॥ पूर्वस्याश्च रुक्मं शाज्य दशाक्ष्णादिकं नरे ॥ परित्राणि स
मादाये प्रोक्षिना न्यर्चयारिणा ॥ महीना मन्त्र पूजोणि निन्वा पाक सति भीः ॥ कृष्णा जिना ह्ययस्मरन्ता न्तरात्मकः ॥ शा
क्षिण सर्व कृत्वा नां गोप्ता रं हि वयं ॥ खतिहेति प्रयोगेण मन्त्र सहित या पुनः ॥ शोधयेत्तप विज्ञाणि धारनात्मक विसति ॥

गृहादि वेद्योत्तरेण भावे रवये द्येत् ॥ पूजिताय समा वसे कृत्वा सः कृतार्थकः ॥ नद्यादिभ्यो धगं भावं वा लोभाथ प्रवि
 त्यव ॥ रात्रे भ्यो राक वा तेभ्योः स्वनामां शिवं कृत्वा ॥ वदं मे विष्णु राजाय गुरु ये सा त्मणे वनेत् ॥ अथ रात्रौ धि लिप्तं पुण्यं
 वदं नत् ॥ आ मंत्रेण पवित्रं न विधाया अति मध्यगं ॥ ॐ समस्त विधी द्विदं पूरणं शविधि प्रति ॥ प्रभावा मंत्रयामि
 त्वां त्वदिक्षावाप्ति कारकं ॥ तन्नि द्वि मनुजानी हि यजन्ता द्येद विद्यते ॥ सर्वथा सर्वदा शत्रो न मले सुप्रसिदमे ॥ आ मं
 त्रिनो शिदेवेश सह देव्या गणेश्वरी ॥ मंत्रगैर्लोकपालैश्च सहितः परिवारकैः ॥ त्रिमंत्रयाम्यहं नुभ्यं प्रभाते नुपवित्रकं ॥
 नियमं व करिष्यामि परमे सतवा सया ॥ इत्येवं देवमा मन्त्रे वके नाम नो कृतं ॥ शिवा तमूल मुद्यार्य तद्वि वायनि वेदये
 न् ॥ नपं स्तोत्रं प्राणा मं व कृत्वा संस्तु दो मायत् ॥ ऊत्ता वरोत्तु तिया संतद दी त शिवा नये ॥ दिव्या सिभ्यो दिगी शोभ्यो भूत मा
 नुगुणो भुवः ॥ रुद्रेभ्यो दोत्र पादिभ्यो नमः ॥ स्वाहा वसिस्तयः ॥ दिव्या गा यैश्च पूर्वो दो दोत्र देवा गे ये वसिः ॥ समा वस्य विधि हो
 कं हो ममा भ्या स्वाहा ॥ जेये स्तिष्ट कृते तथा ॥ इत्या कृति व नुक्तं नुदत्ता कृत्यो नु योजनो ॥ वदिकं एतद्वितं देवं मं एतं लाभ वित्रं
 शिवे ॥ नाडि संस्था नरूपेण वि धिता यो जये ततः ॥ वंशादि पात्रे विन्यस्य स्त्रव हृदयं नतः ॥ अक्षिरो य पवित्रा नि कलाभि
 र्वाथ मंत्रयत् ॥ त्वडं कृत्वा मूले र्वा हृदुर्वा पुं व योजयेत् ॥ विधाय सूत्रेः देव्या पूजयित्वा कृशं वरैः ॥ रक्षार्थं जगदीशाय भ
 क्ति नमः समर्पयेत् ॥ पूजिते भूपदीपां यैः दत्ता सिद्धान्त पुस्तकैः ॥ गुरो पादा त्रिकं गत्वा ऊत्ता भुक्ता पविष्टकं ॥ निर्गतो वहि
 रावस्य गोमये मण्डल त्रयः ॥ पञ्च गव्यं व रुडं त्वधा वने व क्रमा कृवेत् ॥ स्वाहं नो मन्त्र स नदः कृत संनिगजा गर ॥ स्वये

दत्तः स्मरन्तीशं बुभुक्षुर्दशैः संसरे ॥ अथ नैव प्रकरेण मुमुक्षुरपि शं विज्ञात् ॥ केवलं भस्मसंयायां शोषवाससमाहितः
॥ अथ नैव महापराणोपवित्राधिवासनविधिः ॥ ३५ ॥ ॥ इत्युवाच ॥ अथ प्रातः समुत्थाय कृतस्नानः समाहि
तः ॥ कृतसंभारं च शोभनीयं विश्वमखमं एव ॥ समादायैव वित्राणि तावदुधि देवतं ॥ सैशायाभाजने शुद्धे स्था
पयेत्कृतमंजुले ॥ ततो विसृज्य देवेशानि स्नात्वं सपत्नीयचः ॥ पूर्ववत्कृतलेभुद्धे कृत्वा द्रिकमखद्वयं ॥ आदित्यका
रदिकालकृत्ते शोभिते न ले ॥ नैमित्तिकीशदिसां कुर्यात्पूर्वां तिरोखतः ॥ मंत्रानंदयैतौ प्रायश्चित्तो मंशरानु
ता ॥ अथोत्तराह्नं कृत्वा दशांशोर्णोक्तैः शनैः ॥ पवित्रं भावने दत्तासमावददितवः ॥ द्वाहपाहो दिदिकाल कृत्वा द
निकादिषुः ॥ सन्निधौ निततः शशोरूपविष्णुस्वात्मने ॥ पवित्रमात्मने दद्यात्कृत्वा यगुरुकं यै ॥ ३६ ॥ कालात्मना त्वया दे
वयेष्टुं माशकेभिर्भोः ॥ कृतं कृतं समुक्तं कृतं न जवमकृतं ॥ अदलुक्लिष्टमहिष्टं कृत्वा कृत्वा कृतं ॥ शचीय
नामनाशशोपवित्रेण त्वदिदृया ॥ ३७ ॥ पूरय पूरयः सखवतनीयमेखराय स्वाहा ॥ आत्मतत्त्वेषु कृत्वा ते आसितेप
स्योनिता ॥ मूलं लयाजमुद्यार्थपवित्रेणार्चयेद्विदे ॥ विशातत्वेव विशात्रे विशुक्तालेण पातिने ॥ इत्युवाच ततः
वार्थपवित्रमधिरोपये ॥ शिवान्ते शिवतु शोचरुद्रकालेण पातिने ॥ शिवात्वे मन्त्रमुद्यार्थं तस्मै यथे पवित्रकं ॥ स
वीकारेण पातेषु सद्ये तत्त्वेषु वतः ॥ मूलं लयां तमुद्यार्थं दद्यात्खडागवतारणो ॥ आत्मविद्याशिखैः प्रोक्तं मूमुक्षुना
यपवित्रकं ॥ विविदिष्टवभुङ्गां शिवतः त्वात्मभिः क्रमात् ॥ स्वाहा तं वाममोत्रं वामनूमेष्टा मुदीर्येत् ॥ ३८ ॥ आ

मन्त्राधिपतये शिवाय स्वाहा ॥ ॐ ह्रीं विष्णवे नमः शिवाय स्वाहा ॥ ॐ ह्रीं शिव नमः शिवाय स्वाहा ॥
 दशस्वर्गवनां रं प्रार्थयेत्तु कृता अतिः ॥ स्वगतिः सर्वभूतानां संस्थितिं च तवरे ॥ अत्र कारेण भूतानां दुष्टानां पर
 मेश्वरः ॥ कर्मनामनसा वा वा त्तोर्विष्णो गतिर्ममः ॥ मंत्रहीनं क्रियाहि नंद वाहीनं च यत्कृतं ॥ जपहोमार्घ्ये न ही
 नं च यत्कृतं ॥ अंकृतं वा काहीनं च तत्पुण्यमहेश्वरः ॥ स्वप्नतस्त्वपरे शान्तपवित्रपापनाशनं ॥ त्वया पवित्री नं
 सर्वजस्यैव वरसंगमं ॥ अं ह्रीं तं ह्युमया देव कुण्डलैकस्य योगतः ॥ एकी भवतु तत्सर्वं न वा ता सुत्रगुप्तिं ॥ जप
 निवेद्य देवस्य भक्त्या स्तोत्रं विधाय च ॥ नन्वातु गुरुणा दिष्टं क्रिया नियमं नरः ॥ चतुर्मासं त्रिमासं वा अहमेकाह
 मेव वा ॥ प्रणम्य वक्षस्यै संगता कृणोति कंवरी ॥ पावकस्य शिवे येव परित्रानो चतुष्टयं ॥ सगारोप्यसमे
 र्नेत्रे पुष्पं धूपाक्षतादिभिः ॥ अं ह्रीं तं ह्युमया देव कुण्डलैकस्य योगतः ॥ एकी भवतु तत्सर्वं न वा ता सुत्रगुप्तिं ॥ जप
 त् ॥ प्रायश्चित्तकृते होमं कृत्वा ऊ न्वाव पाय सं ॥ शनैः पूर्णा ऊ न्निन्दवाव क्रियं विष्टुजे दिवं ॥ होमवाह निमिः क
 ता रुधा निष्ठु रवा न सं ॥ अम्नादिभ्यस्तनो दद्यादा ऊ न्तिनां चतुष्टयं ॥ दिका निभ्यस्तनो दद्यात्सप्तविंशतिर्ह्यसिं
 शिवां त्रपुला के देवास्तत्पुमानां पवित्रकं ॥ ॐ ह्रीं भूव स्वाहा ॥ ॐ ह्रीं भूवः स्वाहा ॥ ॐ ह्रीं स्व स्वाहा ॥ ॐ ह्रीं भूर्भुवः स्वाहा
 होमं वाह निमिः कृत्वा दत्वा ऊ न्निचतुष्टयं ॥ ॐ ह्रीं अग्नेय स्वाहा ॥ ॐ ह्रीं सोमाय स्वाहा ॥ ॐ ह्रीं अग्निषोमाभ्या स्वाहा ॥
 ॐ ह्रीं अग्नेयेतिष्टुते स्वाहा ॥ गुरुशि वमिहाभ्यर्च्य वस्त्रभूषादिवस्त्रैः ॥ समग्रं सकलं तस्य कृत्वा कांदादिवा वि

कं॥ यस्य गुरुः स मे गीत्या ह्यपरमेश्वरः॥ इत्यंगुः समारोप्य हृदया सन्निपवित्रकं॥ दिशा दीत भोजयित्वा वभ
का वस्त्रादिकं वदेत्॥ दाने मान मे देवः वीयता मे सदा शिवः॥ भक्तात्मा नादिकं प्राप्नोति॥ कृत्वा संज्ञा समाहरेत्॥ पवित्राण्यष्ट
पत्रैस्तं पूजयित्वा विसर्जयेत्॥ इति नैमिषिकं कृत्वा विष्टरेण यथापुरा॥ पवित्राणि समारोप्य प्राणं व्याग्रीं शिवं यजे
त्॥ प्रायश्चित्तं नो स्वेष्टं कृत्वा पूर्णं कृतियजेत्॥ मुक्तिकामः शिवायार्थं कुर्यात्कर्म समर्प्य न॥ त्वत्पुत्रादौ न कार्यं
दं ममालुफलशोधकं॥ मुक्तिकामस्तु कर्मदं मालु मे नाथ वंधनं॥ वक्रित्य नादियोगेण शिवसंयोजयेद्विवे॥
हृदि स्थानि संहारं पादकं च विसर्जयेत्॥ समागम्य प्रविश्या त्रः कुंजानुगतं संवरान्॥ शिवेशं योज्य साक्षं
दं मत्वेति विसर्जयेत्॥ विसृज्य लोकपालादिना दायशास्य वित्रकं॥ तं त्रिमासादिकं तस्मै पवित्रं च समर्पये
त्॥ अथ वा स्थण्डिलविधिना पूर्वमथ जेत्॥ यत्किं विद्यार्थिकं कर्म कृतं नृजाधिकं मया॥ तदस्तु परिपूर्णं मे वन्दना
थतवा नया॥ इति विद्याप्य देवेशं तत्वास्तुत्वा समर्पयेत्॥ यत्कृत्वा तस्मै कः शुद्धः त्वापयित्वा शिवं जयेत्॥ पंचवो
जनसंज्ञोऽपि पवित्रगुरुसंनिधौ॥ **॥ इत्यादि यमपुराणे पवित्रारोहणं ॥ ८० ॥** ॥ इत्युक्तं वाच॥ वक्ष्ये दमनकारो
हविधिं पूर्ववदाचरेत्॥ हरकोपासुराजानो भैरवो मित्रैः सुरा॥ तेनाथसंज्ञा विकटवो भवेति त्रिपुरारिणा॥ सशुसंज्ञे
रितं ये दं पूजयिष्यंति ते नरा॥ परिपूर्णं फलं ते वा मम यथा ते भविष्यति॥ सप्तम्या पात्रयो दस्यां दमनं संहतानुभिः॥
संपूज्य बोधयेद्दुष्टं भवेत्वा को न मंत्रविन्॥ हरप्रसादसंभूतं त्वमंत्रं सन्निधा भवः॥ शिवकार्यं समूहि शो ने न व्याशिती

वासना ॥ गृहेष्वामभुण्क्तु कुर्यात्सायाकेवाविवासनं ॥ यथाविधिसमभ्यर्च्य सूर्यसंकरपावकान् ॥ देवस्य पश्चिमे मूलं द
 क्षिणं स्य सुखा नित्यं ॥ कामेन शिवपायाथ वसिंधात्री तथा जरे ॥ दक्षिणे भस्मपत्रं व प्राच्यां पुण्यां च धारणं ॥ पूटिकास्थं
 फलमूलमथेवा न्याजयेत्शिवं ॥ मंत्रागममंत्राहोक्त्या आमंत्र्य शिरसि न्यसेत् ॥ आमन्त्रितो हि देवेश प्रातःकाले मया प्रभो ॥
 कर्तव्यं न पशो लाभं पूर्वं पूर्वतः वक्ष्यामि ॥ मूलेन तेन पात्रस्थं पिधायाथ यद्विचित्रं ॥ प्रातः स्नात्वा जगन्नाथं गन्धपुष्पादि
 भियेजेत् ॥ नित्यं नैमिषिकं कुर्यादमनैः पूजयेत्ततः ॥ शेषमभ्यर्च्य मादाय आने विद्याशिकानुभिः ॥ मूलं योरीष्य रत्नं
 चतुर्थं जलना ततः ॥ ॐ ह्रीं श्रीं गेष्वायमखं पूरयेत्पूजयेत्ततः ॥ शिवं वंद्य विसंपूज्ये गुरुप्राचीं च बोधये
 त् ॥ भगवततिरिक्तं वाहिनं वायनं वा कृतं ॥ सर्वं तदहं पूर्णं सर्वं दामलकं ममः ॥ सकलं चैव मातुं स्थं फलं प्राप्य
 दिवं व्रजेत् ॥ ॥ इत्यादि यमहा पूरणोदमनकविधी ॥ ८१ ॥ ॥ इत्युवाच ॥ वेदपात्रिभोगमोक्षार्थं दिक्षां प्राप्य
 भयं करि ॥ मलमायादिपाशां विभजेत्तु क्रियते यथा ॥ तानं च जंभते साक्षात्साक्षात् दिक्षाभुक्तिमुक्तिदा ॥ विज्ञानकलनामैकोदिति
 यः प्रलया नतः ॥ नित्यः सकलः शास्त्रे सुग्राह्यस्त्रिविधो मतः ॥ तत्राद्यो मलमात्रेण मुक्तौ मलकर्मभिः ॥ कलादिभूमी
 पर्यंतं वै स्रवं सकलो पुनः ॥ निराधाराथ साधारा मिआधाराय सा स्मृताः ॥ आचार्यमुक्तिमास्थाय माया मित्रादिभेदया
 शक्त्या यं कुरुते शंखः समाधिकरणी च त्रे ॥ यीयं चतुर्विधा प्रोक्ता सवीजा विजवर्जिता ॥ साधिकारा नधिकारा च तत्र
 विधियते ॥ समयाचारसंपुक्ता सवीजा जायते नृणां ॥ निर्विजं त्वेव समर्थानां समयाचारवर्जिता ॥ नित्यं नैमिषिके
 दन

७५

काम्यधनं तस्यादधिकारिना ॥ शाधिकाराभवेदितासाधिकार्यो वोरतः ॥ निर्विनादीदितानां तु तथा समयी सुत्रयो ॥ निवे
मात्राधिकार्यादिना निरिधिकारकाः ॥ विविधेयं हिरोयोहिप्रत्येकमुपजायते ॥ सेकाक्रियावतीतदुत्तरमात्रासंज्ञासपरिधा
मनोवापारमात्रेण यासाज्ञानवतिमतः ॥ इत्थं लब्धोधिकारेणादीर्घाकार्ये न साध्यते ॥ किं नृदितां गुरुकृत्या कृता निवृत्ति
या इयं ॥ प्राणाकार्यं करो श्रोत्रः कृतद्वाराधिमावणा ॥ निष्प्राणुत्तार्थ्यदेहस्या न्यत्वा स्वमासने स्थितं ॥ कुर्वीत भूत संसृतिः सं
वृत्तौ गंयथोदितं ॥ निलनडलुशिद्यर्थं कुशुची दातो दिक् ॥ सयवकीरनी रं वविरो पाधिमि मंजतः ॥ तदनुना डव्यभुधि
निलकंत्वा सना नो ॥ पुजनं भवभुदिय पंचगव्यवपुर्ववत् ॥ लाजाश्वन्दनशिद्यर्थं नस्म डवी क्षते कुशान् ॥ दिक्कान्
विप्रौघविमिवारकात् ॥ दर्शनां लमा लेन कृत्वा षड्विंशता दहे ॥ तस्माज्जप शिवात्मेन देहि धी धा सि मुत्तम ॥ शिवमा
त्मनिर्गिन्यस्य सृष्ट्या धारमभीष्टि पितं ॥ निष्कलं च शिवं न्यस्य शिवो ह मिति भावयेत् ॥ उली यति रशिन्यस्य श्वले कृत्या
त्वे देहकं ॥ गंधमं गुलकं लीये विदध्या हृत्सि एो करे ॥ विधिनात्रावये दीशमि त्वं स्याद्वि व मस्तकैः ॥ निवस्य शिवमन्त्रेण
भाभुरं निजं मस्तकैः ॥ शिवादभिन्नमात्मानं कर्त्तुं रं भावये यथा ॥ मं गुलं लेकर्म ना शाक्षिकुल से यशरक्षक ॥ होमाधिकर
णं वक्रौ शिष्याशविमोयक ॥ आत्मने पुगृही ते नि षडा धारो य ईश्वरः ॥ सोहमेवेति कुर्वीत भावस्थिरतरं पुनः ॥ शान्तवर्ग
करः स्थित्या नैवात्माभि मुत्तो नरः ॥ शार्चा म्रुपं वगं भा प्रोक्षये शागम गुडं ॥ वतुपं वा न संस्कारैस्त कृत्या दिक्षाणा दिभिः
मिश्रिष्य विकरास्तत्र कुश कुर्वोपसं हरेत् ॥ तानि सदि शिवर्द्धना मास ना योपक ल्ययेत् ॥ नैमन्य वा सुगी र्वाणा धारे लक्ष्मी

आनयथाविधिः॥ ऊँ एतन्मन्त्रं मुखं दृष्ट्वा हृदा कृत्वा निमिरिस्थितं॥ विना निसर्गजीवा नाम न हो माय भण्यते॥ बीरेका वति
 मोदते रं सं संवर संस्थितं॥ ईद विन्दु शिवा युक्तौ गिह्वा बीजा न्यनुक्रमान्॥ हिरण्यक नकारात्ता कृत्वा नदत्तं संप्रभा॥ अति
 रक्ता वक्ररुपा रुद्रं ग्या यदि श्रुत्वाः॥ श्रीरादि मधुरैर्हो मं कुर्यात्ता न्तिक पौष्टिके॥ अभिचारे नु विन्या क सक्तं कं नु कं कां जि
 केः॥ लव लोराजिका तत्र कदु मै लैश्च कं एट्ट कैः॥ समिद्धिर पिव काभिः कूटो व्या व्या नृणा यजेत्॥ कदं म् क सिका हो मा य
 क्षिणी शिवा निधुवं॥ वंधुक किं भुका दिनी व स्य क र्मा य हो म यत्॥ विलस रागा य लक्ष्मर्थ पाट साभ म्प का न पि॥ पश्चात्ति व
 क व र्जिते भद्र भोज्या नि सं स्पदे॥ दुर्गा व्या धि वि ना शाय सर्व न मे व शी कृ ते॥ प्रियं गुपा न ता पु ष्यं नू त प त्रं ज्व रा न्त कंः म
 लु अ यो म लु जि त्वा दृष्टिः शां तिल हो म नः॥ रुद्र सक्तिः सर्व शांति शुभ प्रसू त मुच्यते॥ आ ऊ त्प द श ते नू ल मं गा नि व द शा
 सतः॥ स त र्थे नू ल मं त्रे ला द शा नू र्णा यथा पुराः॥ तथा शिष्ये प्रवेशाय प्रति शिष्यं शंते जयेत्॥ दुर्नि मि त्ता प सा रा य स नि
 मी म कृ ने तथा॥ स त द्वा रं व हो न षं मूल मं त्रे ला पूर्व तः॥ मूला य द्वा रं मं शा णां स्वा हा जै त र्थे णं स कृ त्॥ शिवा सं पू मि
 तै र्गी र्थे ऊ फ - इ मै श्व दी प नं॥ ऊँ हौं शिवा य स्वा हा ईत्यादि त र्थ मं॥ ऊँ ऊँ हौं ऊँ शिवा य ऊ फ डि त्वा दी दि प नं॥ ततः शिवा झ
 ता स्वा ली सा सि तां व र्ण गु णि तं॥ वं द ना दि स मा ल वा व धी या कृ ट्क व ने॥ व र्णा स्त्र ज म्प त इ र्ज प श्रा भ्यां व र शि ड ये॥ व र्णा
 ये रा स ने द त्रे सा ड यु त्कृ त न म ए ड ले॥ न्य ला या मूर्ति भू ता यां भा व पु ष्यैः शिवं य जेत्॥ व स्र व द्गु र्वा या म्मा र्था या पु ष्ये च
 हि ज्ञ वै॥ दुःखा प षि म व का यां भु का या बी दा णा दि भि॥ न्य ल हं का र भ द्वा यां न्य ला यां कृ ए द शि णा॥ ध र्मा ध र्म श रि रा यां

जन्मायामां पुधारुता ॥ स्थासि मा रोषयेदं स्त्रजन्म गव्यास्त्र वर्जिता ॥ गव्यं पयोस्त्र संशुद्धं प्रासादशानमं त्री तं ॥ तं तुलां न सम
कादिनां विः शी पे न च त यथा ॥ एक शिष्य विधानाय ने वां प्रसूति पं वकं ॥ प्रसूति प्रसूति पं वा इदं ये वा दि पुत्र मातृ ॥ कुर्वन्वा
लन मंत्रेण विधान कव वा नु ना ॥ शिवा गौ मूल मंत्रेण पूर्वस्थां च रुकं पयेत् ॥ अस्ति येन त्र न उलां स्तुव मा पूर्व सर्पिषाः स्वा
हा नैः सहिता मंत्रैः ऊत्वा जन्मा भिघारणं ॥ संस्थाप्य मण्डले स्थासिं सुदर्शं त्रानुना कृते ॥ वृणा वेण विधाया स्था मूर्त्तौ त्वले प
नं हृदा ॥ सुविज लोभं च ये वं प्राप्य शीता भिघारणं ॥ विदधा संहिता मंत्रैः शिष्यं प्रति कृत्य कृत् ॥ धर्मा वात न के धन्याः
ऊण्ड मण्डल पश्चिमे ॥ संस्थाप्य वस्तु वा ऊव्य भुविं सहित यावरेत् ॥ च रुकं सकृदालभ्य त ये वच षडं नया ॥ धेनु मुद्रा नृभिः
तं स्थंडिले शांति कं नयत् ॥ सा ज्य भागं सुति धातां भागो देवा य व कृते ॥ कुर्यात्तु लोक पासादेः समरा ज्ये मिदं त्रयं ॥ तमो तेण
हृदि दद्यात्ते गौ वा वम न त्रयं ॥ राज मंत्रे सुतं कृत्वा दद्यात्तं एणं यथा विधिः ॥ मण्डलं ऊण्डतः पूर्व मध्ये वा शस्तु कुं भयो ॥ रुद्र मा
तृ गणा दिनां निवृत्त्या त्र व सिं हृदा ॥ शिव मध्ये पुरुषोत्तमो विधा ये कत्व भावनं ॥ सर्वं जना दि पुत्रो हं सम स्ता वो परि रीतः ॥ स
माशो यो ज नास्थान मधि द्या ता ह म धरे ॥ शिवो ह मी त्व हं कारि नीष्टु मे शा ग मण्ड पात् ॥ यस्तु पूर्वो ग्रसर्वे शस्त्राणु क्त न मण्ड
ले ॥ प्रणवा शान के शिष्यं उक्तं वस्तु त्र रियकं ॥ स्नान वो द ऊ त्वं भूमे पूर्व वक्तुं स भ कृते ॥ ऊर्ध्व काय स मा रोष पूर्वां स्थ
प्रवि लोक येत् ॥ चरण दि शिष्या या व नु तै भू तै विलो मत ॥ च ऊ वा स प्र मा दे न वै स्थ धाम विहृ एव ता ॥ अस्तो द के न
स प्रोक्ष्य म त्रानु स्नान शिष्ये ॥ भस्म स्ना नाय विघ्ना नां शां तये पाश भिजये ॥ सुष्टि नं हार यो गे न ना उ ये द स्त्र भ स्म एण ॥

७७

उत्तरसी उगाडो स्वसकरी करणायते ॥ गोमे लई कुशाये एगार्ज ही के स्त्र मुचरे नू ॥ विधा लभे जत नू लै र वी म र्चो य ना भ्य
यः ॥ ६ विधा यव पाता ना मा ल भे न सरा नु ना ॥ न छरी रे शिवे गा मं शा य ने वि स से जतः ॥ पुष्पादि पूजित स्था स्त्र ने त्रे हा
वाहदा ॥ मध्या मंत्री न वा स्त्रे हा सि ने न स द शे न वः ॥ उदक्षिण क्र मा ने हा प्रवेश शिव दक्षिणः ॥ स द स्त्र मा त सं द
शायथा वर्ण निवे द ये नू ॥ सं हार मु ड या स्त्रा ने पू र्भा त स्त्र द दा लु जे ॥ निरु ध्य शी धि ने का र्थ न्या सं कृ त्वा न व ये
नू ॥ पूर्वा न त स्त्र शि व्य स्त्र मूल मंत्रे हा म स्त्र के ॥ शिव ह सं प्र दा त व रु डे श ष द दा य कं ॥ शिव शे वा ग्र हो मा पं द
न ह सं शि वा नु ना ॥ शिवे पु क्षे प ये तु ष्य म प नी या र्थ का सु रे ॥ त न्या त्र स्था ने म त्रा स्त्र शिव दे व ग णा नु गं ॥ विप्रा
दीनां मंत्र मा हा म क र्ण हा स्त्रि द या गुरु ॥ प्र ण ति कृ त्त व र्ध नो हार वि न्या न सं निके ॥ स द क्षि ना स ने न द नू सो मा
त्य मु प ये स ये नू ॥ शिष्य दे ह वि निष्ठा त्रा सु पु णा मि व विं न ये नू ॥ विज विग्र ह स्त्री ला चं द न्न मूल न म त्रि तं ॥ द क्षी गं द क्षि
लो त स्त्र नि धाय कर प न्न वे ॥ त नू ल मा ल जं था या म ग न वे ति शि धि ध जे ॥ शिष्य स्त्र हृ द यं ग त्वा रे व के हा शि वा नु ना
र के न स मा ग य स्त्र की यं हृ द यां त रं ॥ शि वा मि ना पु न क्ता ना ना डि सं धान मु त्र मं ॥ हृ दा त स नि धा ना र्थ श न मू ले न हो
म ये नू ॥ इ थं ल म ये दि क्षा यां भ वे थो गो भ र्वा र्ध नो ॥ ॥ इ मा ने य म हा पु रा णे स म य दी द्या ॥ ६२ ॥ ॥ शी श्व र उ वा चः
व सो सं स्का र दी क्षि या वि धा ने नू हा ष ण स्त्रः ॥ आ वा ह नू य म हे स स्य व क्रि त स्य शि वो हृ दि ॥ सं शि धौ तो स म भ र्वा हृ द या
नु ना ॥ न यो थ म त्रि धौ द था ने नै वा कृ ति पं व कं ॥ क सु मे ना स्त्र सि ने न तार य ने हृ दा शि शु ॥ प्र स्फ र ता र का वा रं वे तं न य त न

भावयेत् ॥ प्रविश्य तत्र हुंकारमुक्ते च कयोगतः ॥ संहारिणा तदा कृत्वा पूरकेन हृदि न्यसेत् ॥ ततो वागीश्वर्यो नौ मुद्रयोः
 रसं कुर्यात् ॥ हस्तं पुनः तस्मिन् त्रेणारे च केनः विनिःश्रियेत् ॥ ॐ हौं हौं आत्मने नमः ॥ जो ज्येष्ठमासे निर्दमे नृकृपादिष्टु शिष्टये ॥
 अथ पुनरेकमुद्रां न होतव्यं न शिष्टं नि ॥ लिग्धः प्रदक्षिणा वर्जः सुगन्धिः सत्य तेन त ॥ पिपरी नं स्फुलिगी च भुजिस्व
 रीः प्रशस्यते ॥ इत्येवमादिमीश्विद्वेदत्वा शिष्यस्य कल्पं ॥ पापभक्षणा होमेन दहेत्वा च नरात्मा ना ॥ विजन्वा पादनिन्वा
 यतथा हस्तं शभावने ॥ आहारवीजसंभुदैर्ग्रेष्वाधानाय संक्षिप्तौ ॥ शिमन्ने जन्म तो नाम करणा यव हो मयेत् ॥ शना
 निपं च मूलेन वीर्यदादि दशांशतः ॥ शिथिली भूतवधस्य शक्ता बुद्धिर्वां चयेत् ॥ आत्मनो रुद्रपुत्रत्वे गर्भाधाना उच्य
 ते ॥ स्वातन्त्र्यात्तगुणव्यक्तिरिह पुंसवनमतः ॥ माया न्यो विदे केन शान शिमन्त्रवर्द्धनं ॥ विदधीत समादाय निजे हृदये
 पंकजे ॥ ततः कुंभकयोगेन मूलं मन्त्रमुदिरयेत् ॥ कुर्यात्समस्तं शिवं वा हृदि ॥ बुद्ध्यादिकारिणा च कृपां च कयोगतः
 निन्वा शिवानमात्मा सादा योऽव सुद्रयो ॥ हस्तमुद्रितं त्रेणारे च केन विधानं विन ॥ शिष्यश्च स्य हृदया प्रोजे कर्त्तु
 कायां विलिखीयेत् ॥ पूजा शिवस्य वक्त्रे च गुरु कुर्यात्तु बोदितां ॥ प्रणामिना न्ने शिष्यं समया न्भावयेद्यथा ॥ पुरेवं न
 सिद्धादि निर्माणा दिनं लंघयेत् ॥ शिवानि गुरु पूजा च कर्त्तव्या जीविना वक्षि ॥ बालवालि शस्त्रं स्त्री भोग भुग्वाधि
 नात्मनां ॥ यथा विधि ददिता तसम न्यस्य समस्त कान् ॥ बुद्ध्या निजना भस्म दण्ड कोपिन सयमा न् ॥ शीशानां ये ह नाये
 वा परिजप्यथा क्रमं ॥ स्वाहा तसंहिता मन्त्रैः पात्रे चारोप्य पूर्ववत् ॥ संपाता लोदि कुंभे रुद्रा स्थितिं शाय दशयेत् ॥

रक्षनायवदधलादारोषकनपात्रकं॥ शिवादाशसमासायददिनत्रिने गुरुः॥ सर्वसमयदीक्षायां विशिष्टा विविचोचनः॥
वकि होमागमसाणयोगः सजायेतेशिभु॥ **॥ रत्नाग्नेपुराणे समयेदिदीक्षा ॥ ८३ ॥** ॥ रत्नरउवाच ॥ अथ निखोणादिक्षा
यांकुर्यात्पूजादिदीपनं॥ पाशबंधनशस्त्रार्थनाडनाडिकृतेनवाः॥ एकैकपातदाहुत्वा प्रत्येकं तस्त्रयेनया॥ बीजगर्जशिवादि
नहुं पठउत्तुवादिना॥ ॐ हूं हौं ह्रूं ह्रूं फदिति मूलमंत्रस्य दीपन॥ ॐ हूं हौं ह्रूं ह्रूं फदिति हृदयमेवं शिरो मूले ॥ प्रत्येकं
दीपनं कुर्यात्सर्वं स्मि श्रूरकर्माणि॥ शान्तिके पौष्टिके वा स्य वषट्मादिना गुणा॥ वषट् वौ वट् समो ये दे॥ सर्वं काश्या प
रिस्थितैः॥ हृदयं शवरैः कुर्यात्सर्वं चार्था य एं शिभु॥ नतः स्वस्य भागस्थं मंगलं लेभुइ विग्रहः॥ शिष्यं स पूज्ये स सुत्रं भु
पुत्रेति विभावितं॥ मूलेन न किंवा वरुं पाडा गुष्टान्मा नयेत्॥ संहारेण मुमुक्षुस्तु वशीया विध्यकायके॥ पुंसस्तु द
क्षिणे भागे वा मे वा एतानि योजयेत्॥ शान्तिविशक्ति मंत्रेण पूजितान् तस्य मस्तके॥ संहारमुद्रया दाय सु शान्ते नैव योज
गत्॥ नादीनां दाय मूलेन मुमुक्षुस्य हृदयं शोत॥ अथ गुराणां ननु त्रेण हृदयं नाड्यं त्रयं॥ दद्यात्तं संनिधानार्थं शस्त्रावमे
वहि॥ ॐ हूं पदाधनेण मः॥ ॐ हूं वर्णाधने नमः॥ ॐ हूं भवनाधने नमः॥ ॐ हूं कलाधने मः॥ षोडाध्याम हि सुत्रं गुत्व
केनेत्यास्त्रवारिणा॥ शिष्यं प्रोक्ष्या स्वमंत्रेण मन्त्रिते नखदेशिकः॥ पुष्पेन हृदिसंज्ञायां शिष्ये देहे प्रविश्य च॥ गुरुश्च नेत्रं कुं
कारमुक्तेरेव चं यो मुद्रया मुत्रे नाड्यं मूलेन योजयेत्॥ ॐ हूं हौं ह्रूं ह्रूं फदिति मूलमंत्रेण हं हूं ह्रूं ह्रूं फदिति विरागुना॥ संहार
मुद्रया मुत्रे नाड्यं मूलेन योजयेत्॥ ॐ हूं हौं ह्रूं ह्रूं फदिति मूलमंत्रेण वक्राण्युठयेत्॥ आकृति त्रितयं
गतः॥ वैतन्यं हं स विजस्य विशिष्ये दा पुधा गुणा॥

दशा नृह दाश निधि हेतवे ॥ विशा देहं व विं न्य स्या न्य नी ता व लोक नं ॥ तस्या मि तर न ता ये मू श्र भू न वि विं न्य ये त् ॥ ॐ हों
 हों स न्य नी न क ला पा शा य न म ॥ इत्ये ने ना व लोक ये त् ॥ हे त न्ये मे न्य म ध्ये कं प दं द रा णो श्र वो ड स ॥ तथा यौ त व ना न्य स्या नी ज
 ना डि क थ द्यं ॥ विष यं च ग रा ण्यै कं का र णं श दा शिव ॥ शि ता यो शा न्य नी ता यो श्र ज्जो य पु पी ड ये त् ॥ ॐ हों शा न्य नी त क
 ला पा शा य न्यै कं का र णं ॥ ॐ हों हों शा न्य नी स क ला पा शा य न्यै कं फ डि न्या दि दी प मे ॥ त न्यु त्रे या मि बो धाय क ला स्या ने पु पं
 च त ॥ स गृ ह्य कृ क मा ये न त न्य शां ग शिवं य जे त् ॥ ॐ फ डु त्रैः क ला मं त्रै र्भि न्वा पा शा न पु क मा त्ः न मो त्रैः संप्र वि स्ता नः क र्या डु ह
 ला ध न्यै ॥ ॐ हों हों ॐ ॐ फ डु शा न्य नी त क ला गृ क मा मि व श मि वे त्या दि मि र्म त्रै क ला नो ग्रा ह ण वं ध ना दि प्र यो ग तः ॥ या सा
 दी नो व स्वी का रो ग्रा ह न वं ध नं पु नः ॥ पु रु ष प्र ति तिः शेष व्या पा र प्र मि प न्ये ॥ उप वे स्था थ त न्यु त्रे शि वा त्कं चे नि वे स य त् ॥ वि
 स्म ता य पु मो का य श त मू ले न हो म ये त् ॥ श रा व स पु ने पु राः स्त्रि या श्र प्रा णि नो द रे ॥ हृ द स्य संपु न्ने सु त्रे वि धा या भ्य र्च ये त्
 हृ द ॥ सु त्रे शि वे न शां गे न क ला सं पा न शो धि नं ॥ त्रि द ध्या क ल सः स्था थो र द्या वि शा य ये दि तिः ॥ शि वा पु षं क रे द ता स पू ज्ये
 क ल शा दि कं ॥ प्र व न य च हि यो या सा वा म डि र म ध्य तः ॥ मंड ल त्रि त यं क ला सु मु क्त रं न रा न ना त् ॥ भ क्त ये र्च नं क लां श्र
 ति य्वा न्य त्रि वे स ये त् ॥ प्र थ मे यं व ग त्वा स्य प्रा श ये च लु क न्यं ॥ पा णि नां कृ श पु त्रे न अ र्चि ता न त रं तथा ॥ अथ या स्य
 मा वं न्य द श न स्य श व र्जि तां पा शा य पु र के पु त्रे भुं क्ते पि प्य स प त्र के ॥ हि दा सं भोज ने न द ता पु ने रा वा म ये न्ये ॥ दं द का पं द द्या
 क ला प्र ति वे को प नं शु भ ॥ सा ला दि दो ष मो वा य मू ले ना दो न रं श नं ॥ वि धा य स्थं ति ले शा य त र्व क र्म स म र्थ णं ॥ पू जा वि
 स र्ज नं या स्य च णो दा स्य च पू ज नं ॥ त्रि मू ल्य म व नी या थ शेष ग ग्गो य ज्ये श्व रो ॥ क ल सं लोक पा ला श्र पू ज वि वा वि त्त य च ॥

७६

विसृजेत्तन्ममिवारहितं यदिकास्तनः॥ वासुतो लोकपाला नांदत्वा संक्षेपतो वसिं॥ भस्मणा भुङ्क्ते ये जीता नापासा लयं
विरोत्॥ गृह्णानन्दस्य स्यात्पूजितं तुरसिनाम्॥ हृदा सङ्गमस्य स्यात्पूजितं दक्षिणमस्तकात्॥ शिवा दक्षे शि
वामं श्रुत्वा प्रणामकरा विमान्॥ विसृज्य स्वायं यदिकास्तनं लोकायाः सुखं वही॥ ॐ हिनी हिनी विभ्रलपाणा ये स्वाहा॥ पं
चगंध्यं च रुद्रास्य गृह्णित्वा दत्तं वाधनं॥ समागमं शिवं ध्यात्वा सखा मा स्थापयामावही॥ दिशा गतिं क्रिया का एतस्मिन् स्वरं तं
वीक्ष्य कुरु॥ इति संक्षेपं तत्रोक्ता विधिर्हीना विधि काशनं॥ **॥ इत्याग्रे ये पुराणे लिखिते एदीया मदि काशनं॥ ८४॥**
ईश्वरुवाच॥ अथ प्रातः॥ समुत्थाय कृतस्नानादि को गुरु॥ दद्याद्दुग्धं समर्थं देः पुत्रास्ता भ्यदहा रिता॥ गताभ्यारोहं
समेधं भुङ्क्ते वारो विना॥ त्रैलोक्ये गादिकं हीनां हि मायो रेणुं नये॥ नित्यं कर्म दयं कृत्वा पुविशे मत्तं मण्डपं॥ स्वधा
ने नित्यं यत्कर्म कुर्यात्तै नितिके विधौ॥ नमः संशोध्य चान्ता नं शिव हस्तं तथा ताणि॥ नित्यं स्व कृत्वा गच्छा चैव नृणां दिना
नाम मुक्ता मात्॥ मण्डपे स्थं डि लेयापि पुकृषी न शिवा र्चणं॥ नर्त्यं पूजनं वंदनं पुण्यं नै मन्त्रं नर्त्यं॥ दुस्त्वमदो यमो
वाय शशिणा वा धि कशो ॥ कृत्वा कुंशं पुटेणैव विदध्या नमंश्च दीपनं॥ अन्नं दत्ति विधानं च मध्ये स्थं हिडलं कुंभयोः
कृत्वा शेषं पुवशा यत्कृत्वा तु शीव हि व्रजेत्॥ कुर्यात्तं मय कं त्रं नमरात् लोपना दिकं॥ सम्प्राप्तो मत्तु नारी रूपदः
इति किरातुगं॥ तत्तं विधानाय नित्यं च कृत्वा मत्तु ना कृतिः॥ कृत्वा स्थं शिव भर्तृ पाश सुत्र मपाहरेत्॥ स्वदक्षि
नेर्दक्षामस्य शेषं स्थाभ्यर्चितं स्य च॥ तस्मिन् खाद्यं निवर्धयाम्॥ पादा गुष्ठा वलं विनः॥ तं निवेत्य मिर्चि ह्ये त्तु वासी
मा लोकवेतसा॥ शेषाणि भूवनाय स्थाभ्यर्चितं स्य च॥ तस्मिन् खाद्यं निवर्धयाम्॥ त्रिंशद्वर्गं देहः प्रमर्दयिः॥ विभ्र

निरव्ययः साक्षात्पिता कीर्तिशमिधिपः ॥ अमिरुद्रो हुताशिवविगलः तादको हरः ॥ जल नो दह नो वक्र अस्मानक क्षपां लको
 यामो म नु ह रो धा ना सर्व कार्ये नुरंजकः ॥ कालो धर्मो अ धर्मश्च स यो का वि धि यो जकः ॥ नैमो को वा रुतो ह मा रु र ह वि ज
 यानकः ॥ उर्दी लको विरुपाक्षो धु प्र लो हि त द यु वा नू ॥ व ल म्बा मि व ल स र्वे व मा भो ह लो म हा व लः ॥ न्ये न च ज य म ड ध दी र्घ
 का ऊ म्ना ना न कः ॥ पं वा न स म्प व सि द्धो रु प दौ मे व वा ह नः ॥ जटा मु कु ट धा रि व ना ना र न्ध र स था ॥ वि वा लो त प वा न व
 ना ॥ लो मो दे व उ ना द क म्भ प्र का शो व्य थ ल र्वा वा का म रु पो द शो त्रे ॥ वि वा ध रो ज न ध रः सर्व शो वे द धा र गः ॥ मा न
 न न्ध पि गा लो भू म मा लो व सि द्धी य ॥ सर्व वि वा वि धा ना व लुः ख डुः ख ह वा द श ॥ अ नं त पा ल को धी रः पा ना ला धि प
 तिल था ॥ न्मो न्म व ध रो वी र्यः प्र श नः सर्व मो मुख ॥ लो हि त म्भे व वि द्वा द शो रु द्रो क नि वि ना ॥ हा डू वि भु ग ना क्षा क्ष
 म्भ क ति श वा न प ॥ शं हा र श वि वा ह न्ध न भो सि स्तु वि व द्वा ना ॥ अ मु रु द्र क का ता मि रु द्रो हा ट क स व व ॥ कु म्भा ए उ न्धे व
 स म्प च व ल्म वि लु न्ध स ज मं ॥ रु द्वा षा वि मे रु द्रोः क ठो हा भं त्रे ति ना ॥ ए ते मां मे व ना मा मि भू व ना मा म पि स्म रे त्
 भ वो रु दः सर्व भू न सु ख प्र दः सर्व शा नि ध्य क र व ल्म वि लु रु द क र मा र्जितः ॥ अ न र्जित स ल्म न पू र्व ति न ता की
 ए डो र्मि क शो प भ गं ग भो पि ग यो ता न भो रा द्यो ओ स र्म भो शिवः सर्व श र्व द यो सर्व शो नि ध्ये क र व ल वि लु रु
 द क र ॥ ॐ न मो री वा व ॐ न मो न मः ॥ ॐ शि वा य ॐ न मो न मः ॥ अ षा वि श मि प दा नि वा म व्या ति म नो रु रु ॥
 स र्जो ह द ल्म ने श ति म न्म व र्णी पृ को म नः ॥ वी जो का रो म का र थ ना या नि ना पि ग ल्म ह ॥ प्रा णा प्रा णा व

८०

भोवाप्रुप्रालोपस्यो नथे न्दिये. गवस्तुविषयशोकोगधादिगुणपंचके॥ पार्थिवमंगलं पीतवक्रांगवतुरत्नकं॥ वि
त्तारो योजनानां त्रिकोटिरस्य हताहता॥ अत्रैवात्रगं नो ज्ञया. यो न यो पिवतुं दृशः॥ प्रथमा सोपदेवा नाम एवाद्या देव
को नयः॥ नगपंथिव सशवश्च तृतीया सरित्पया॥ स्थावरं पंचमं सर्वं यो निष्यद्यीशमानुषी॥ पेशपाचराक्ष सयाक्षं
गंधर्वं वैद्यमेव च॥ शौम्यप्ररोधं वृत्तमष्टमं परिकिर्त्तितं॥ अष्टानां पार्थिवं तत्त्वमधिकाराक्षदेमं॥ त्वयस्तु
पुनः नौ कुक्षौ भोगो ब्रह्मा चकार सो॥ न नो जाग्रदवस्थानैः न मलैर्द्रुवनादिभिः॥ निवृत्तिं गच्छतां ध्यात्वा स्वमंत्रेणानियो
ज्यतः॥ ॐ ह्रीं ह्रीं निवृत्तिं कलापाशाय कूं फू॥ नतः ॐ ह्रीं ह्रीं ह्रीं त्रिकलापाशाय ॥ ॐ स्वाहे भवनेनां कुशमुद्रया पूर
येणा ह्यथ ॐ कूं हूं हूं निवृत्तिं कलापाशाय कूं फू डि न मे न संहारमुद्रया कुं भू के नाभ्यधः॥ स्वानादादाय ॐ कीं कीं
निवृत्तिं कलापाशाय नमः॥ इत्येतेनोक्तं मुद्रयारेव के न कुण्डे संस्थाप्य॥ ॐ ह्रीं निवृत्तिं कलापाशाय नमः॥ इत्य
नेनार्थदत्ता॥ संप्रपूजे विमुक्तिं नैव स्वाहं नैव संनिधाया ह्यनिवयश्च दत्ता॥ ॐ ह्रीं ब्रह्मणे नमः॥ इति प्रांस्तु
मावाह्ये संपूजे वत्ता हं नैव संनयं तद्रूपधिकारोस्मिन्मुस्तुदीक्षाम्यहं॥ भाव्यं नयानुकुले विधीविता
प्रयेद्विती॥ आवाहयेन्नो देवी रक्षां वागीश्वरि हदा॥ इशां नान्निया रुपाय दिधा ज्येककारणं॥ पूजयेन्नयं ये देवी
प्रकारेणा नुनां नमः॥ वागेश्वरी विनिःशेषो निरसो भकारणं॥ रुक्मं गूढादिविजादि कूं फू ड न स रानुना॥ नाडवे
न हृदये तस्य प्रविशेय विधानविज्ञ॥ नतः शिष्यस्यै नं न हृदि वं क्ति कनो यमं॥ निवृत्तिं स्थं पुन पाशो ज्ये दृया

विभजे यथा ॥ हौं ऊं हौं हूं कूं ॐ हौं स्वाहे ॥ मे नाथ पूर के नाथ श मुद्रया ॥ तदा ॥ स्वाहा ॥ मन्त्रियोजयेत् ॥ ॐ हौं ऊं हौं आत्मनो
ममः ॥ विजो विं भाग स यो स ये तं मे रे च के न तः ॥ ब्रह्मा दि कार ए भाग क मा नि त्वा हि वा त्य दं ॥ ग र्जी धा नं स मा धाय युग प सर्व
निष्ठु ॥ श्री दे वा मि श्री यो नौ का मा यो ज व मुद्रयाः ॥ ॐ हौं हौं आत्मनो नमः ॥ पूजयेद ध्य मे तै व द्रव्य ये द पि पं च धा ॥ आ र्घ
यो निष्ठु सर्वा सु दे ह भु वि ह दा च रे त् ॥ नात्र पु स त व नं स्त्रा दि श रि र त्या पि सं भ वा न् ॥ सि म नो नै य न वा पि दे वा नां शा नि दे ह
वः न् ॥ तिर शा न्त म कु क्षी त यु नु सा त्मा सर्व दे हि नां ॥ तथै व भा व ये दे वा म धि का रं शि वा नु णा ॥ भोग क व च मं त्रे णा श स्त्रे
ए वि ष या त्म ना ॥ मो ह त प म भे दं च स ये सं त वि भा व ये त् ॥ सो वे न भा त तो भु वि ह दा तत्र वि शो ध ने ॥ पं च पं चा ऊ र्णी
दे वा ऊ र्जी धा ना दि षु क मा त् ॥ सा य या म ल क र्मा दि पा श चं ध नी ह न ये ॥ नि रु न्ने व कृ षा पं चा य ने त स मा ऊ निः ॥ म ल स
क्लि नि रो धे न पा सा नां च नि यो ज नं ॥ स्वा हा ता यु ध म त्रे ण पं च पं चा ऊ नि स ये त् ॥ मा या यं त्र पा श स त्प स न्न वा रा त्म ज म्ना
या ॥ क र्त्त व्यां च दे व नं कृ षी क र्त्ता स खे ण न य था ॥ ॐ ह्र नि ह्र नि क र्त्ता पा श य ऊं कूं कूं व भु के तं त्र नि वि र्णे ह त्वा भां त रा रा
जु ना ॥ वि स त्प न्न त्ते क र्त्त ये च त पू र्णं लु वे च रे त् ॥ द हे द न क र्त्ता स्त्रे ण के व सा स्त्रे ण भ स्म ना ॥ क र्त्त व्यं च ऊ नि दे त्वा पा
शं क र्श नी ह न ये ॥ ॐ अ स्त्रा य ऊं कूं ॥ प्रा य श्चि तं न तः क र्त्त व्यं द त्वा ऊ नि मि र षु मिः ॥ अ था वा ह्य वि धा तां र पू ज ये न र्घ
ये न था ॥ न तः ॐ हौं स व त्प सं ॐ हौं ब्र ह्म णं हौं ग र्हा नं त्वा हे त्वा ऊ नि त्र य ना धि का रो य म त्प स म प ये त् ॥ द ग्ध निः शो ष ण
स त्प प शो ल्वा ॥ व धा य न पु नः त्पे य शि वा नो आ व ये दि मिः ॥ त नो वि स त्पे धा तां रं ना श द शि णा पा स नै ॥ सं हा र मुद्र

साक्षात्कृष्णकेनमिहाह्वयः ॥ वाङ्मयके कदेशे मन्त्रमुखादेन संनिभमन्त्रादाय योजयेत् ॥ सुत्रे रवके गोत्रवात्स्यके ॥ पूजयित्वा यः
पात्रस्थो यमिन्दुसुधो यमः ॥ आयायनाय शिवाय गुरुः शिरसि विम्वरो ॥ विसृजे विनरो दद्यात्तु यो वडन्त शिवा नुना ॥ इ
रणाय विधेः फट्ति सने एतं हारमुद्रया ॥ कृष्ण न हृदया दधो नाभितु नादादाय ॥ ॐ हौं कौं प्रणिष्टा कला पाशाय नमः ॥ इत्ये
ने एतं वन्द्युद्रया रेवके न कुक्षे समारोपयेत् ॥ ॐ कौं प्रणिष्टा कला पाशाय नमः ॥ इत्येने नाघयित्वा संपूज्य स्वाहा नेना
हृत्ति नात्रये नमः सन्निधाय नमः ॥ ॐ हौं विष्णवे नमः ॥ इति विसृज्या वा हासं पूज्य संनयं विष्णोः वाधिका रोस्मिन् मुमुक्षु
दिक्षया म् ॥ भाग्यत्वयानकुलेन विसृज्या पयेदिनि ॥ ततो वागीश्वरि देही वागीशमधि पूजयेत् ॥ आवाहा भव संनयं
विष्णो वन्द्युद्रया येत् ॥ ॐ हौं हः फट् प्रविशेदपात्रे एव ॥ येन ये विभजे नमः ॥ शस्त्रे न पाशसंयुक्तं ये वा पां कुक्षमुद्रया ॥ ॐ हौं
हौं हौं हः फट् स्वाहा ॥ ने एतं हृदा कृष्ण नेनैव पूजितं तन्ना ॥ गृहीत्वा वनमोन्नेन निजात्मनि नियोजयेत् ॥ ॐ हौं हौं हौं आत्मने नमः ॥
आत्मणे नमः ॥ पूर्ववन्मिन् संयोग भोगयित्वा कृष्णवात्स्यया ॥ मायया तदनेनैव देवी गङ्गवीनि ॥ ॐ हौं हौं हौं आत्मने
नमः ॥ देहोत्पन्नो हृदा मे वं शिरसा जन्म एतथा ॥ शिरसा याधिका राय भोगाय कवचा नुना ॥ तत्र लक्ष्मी हृदा ह्येव गङ्गा धाना
दि पूर्वतः ॥ शिरसा पाशशैथिल्ये निष्कृते वतयेजेत् ॥ एव पाशविश्रोगे पि नतः सप्तास्त्रजपया ॥ द्धिषा दन्त्रेण कर्त्र्या कला
वीजवता ययाः ॥ ॐ कौं प्रणिष्टा कलाय हः ॥ फट् विसृज्येव तु ली कृष्ण पाशमत्रेण पूर्ववत् ॥ यत परं स्तुते दत्ता कला स्त्रिणो
वहो मयेत् ॥ अस्त्रेण मुद्रया त्वं वषा सा कृष्ण गीह्रये ॥ प्रायश्चित्त्रिः शेषार्थं दद्यात्तु कृत्ति नमः ॥ ॐ हौं ॥ प्रत्यायं फ

इह दावाये हविर्केशकृत्वा दय्या पूजयेत् ॥ पूर्वोक्त विधिना कृत्वा दधिकार समर्थतां ॥ अं र म भुं गृहाण स्वाहा ॥ मिश्रं दग्धं
 वाशस्य पशोरस्य हरेत्तया ॥ नखैः पंचवक्त्रं न शिवात्मा वयेदिति ॥ ततो विसृज्य गोविन्द विद्यात्मानं निवेद्य वः ॥ वा ऊः
 मुक्तां हस्त्ये नवं नृपि वी न सन्निभं ॥ सहारमुद्रया तस्व विधायोद्भवमुद्रया ॥ सुत्रे संवीज्य विनस्य तोयविनु र्यथापुनः
 विसृज्य पितरो वक्त्रेः पूजितौ कृत्वा सुमादिभिः ॥ दद्यात्पूर्णा विधाने न प्रमिष्टा पि विहीयता ॥ ॥ इत्यादि यमहा पूराणि नि
 वृत्तादि शांतिप्रतिष्ठा कृतानि ॥ ८५ ॥ ॥ श्रीश्वर उवाच ॥ स ध्यानमथ विद्यायाः प्राविन कलमा सहः ॥ कुर्वीत पूर्व
 वक्तृत्वा नख वर्णादि तथथा ॥ अं क्रीं क्रीं संपूर्णं निवृत्तिरितीशो विना ॥ ॥ इत्यादि ये पूराणि निवृत्ति कलादीधनं
 ८६ ॥ ॥ श्रीश्वर उवाच ॥ तत्त्वयोरथ संधानं कृत्वा दुष्ट विभुद्वयोः ॥ कृत्वा दीर्घप्रयो गे न नादनादात्तं संशिता ॥ अं
 हौं क्रीं क्रीं पृथवा सुखकाशं तन्मात्रे न्दियं बुद्धयः ॥ गुणवत्पदं कारयन्नुचितः प्रमोदिति ॥ प्रविष्टा यो निविष्टा निवृत्ति
 त्वायेता निभावयेत् ॥ पंचविंशति संख्या निर्या निपादाक्षराणि सः ॥ पंचसदधिकार विदु वना सुख संशिता ॥ नाव
 त्तत्त्व रुद्राश्च विज्ञायास्तत्र तथथा ॥ अमरेतः प्रभा सन्धने निवृत्तिः पुष्करौ विवः ॥ तथा पादिश्रद्धे दिश्वभारभूते रथा
 वृमः न कलीलो हरिचंद्रः श्रीवैलोदशमः स्मृतः ॥ अलीशो स्त्रीतिके सन्ध महा कालोथमस्य मः ॥ वेडारौ भैरवश्चैव वि
 त्तिपाधु कमी रितं ॥ ततो गया कृत्वा क्षेत्र खलो नाडिक नाडिके ॥ विमलश्चाष्टहा सन्ध महेन्द्रो भीम ये ववः वस्त्रापदं
 रुद्रादि रविमुक्तो महा त्रयः ॥ गोकर्णो भद्रकर्णश्च खर्णी क्षास्त्रा राडरे वचः ॥ अर्जुनश्चैव सर्वतो भास्करः सुदना त्र

१॥ सुवीरुर्चरुपीवपिशा हो जटिल ललाथा ॥ रौडोथपि गलाक्षका लदुर्ध्व भवेत्ततः ॥ विडरैश्चैव यो शब्द उवापयो
स ता शला ॥ कान्त रूपी तथा का लक लो व्यथ भवानकः ॥ मत्त गः पी ग लु श्वैव ह तो वै धानु संशक्तः ॥ संक कर्णो विषा नथ
श्री कं एव विभू सिता ॥ स है ते न व प र्ये ता कथ ने थ पदा म वि ॥ वा विरोओ अह प ओ प्रथ म ओ नो टि आयुरुषः भो
अ नम ओ अ नम ओ अ म स्त ओ भु ना दि ओ ना ना ओ यो धु धु ओ अं भूः अं भू अं भू स्व ओ अ नि ध नाः ॥ नि ध नो रु
व दि व स र्द पर ना ना न ॥ महेश्वर महा देव संसारे श्वरः महा ते जा यो गा धि प त ये मु व ॥ ओ प्रथ ओ सर्व सर्व नि द्या
विश पदा वि वि भ व ज्ञो म ना ॥ वा म देव शिवः शिवः सिता ॥ गंधारि व तु घृष्ठा व ना यो हौ मा रु नो तथा ॥ समा नो
प न ना मा नो र स ना र्गि दि मे ॥ सम स्त वि ष यो रुप स द स्य शेर मा गुणाः ॥ मं ग ड ले व नु ल नं च पु ए रिका कि तं शिवं ॥
स्व ज्ञा व द्या मि या यो कार णं ग रु ड ध ज ॥ प्रति स्था च गे तं सर्व सं वि त्ते भु व ना दि कः ॥ सूत्र दे हे स्व म न्त्रे ए प्र वि यो
ज ये त् ॥ अं हौ मी हा प्र मि टा क ला पा शा सं रूप दू स्वा हा स्वा हा ते ना न्ये नै व पू र के ई म् ॥ क श मु बु या समा क स त् ॥ न
तः ॥ अं हौ हौ ही हौ हौ प्र मि टा क ला पा शा व स धा नो रोग श्वा रु द वि या व वि य निः क ल या सह ॥ का हो वि या त भा मा या
त ना ना मि मि म ल क ॥ क लं वा सः व सा ना स व सा व र्णाः ष डि या यो प्र कि र्ति ता ॥ य दा नि प्र ण वा दी नि रु क वि स ति सं
त्य या ॥ अं नमः शि वा य सर्व वि या प्र भ वे शि वा द ये ॥ शी शा न मूर्ध्नी य त न्मू र्ध्ण व क्रो य अ चो रह द या य वा म दे व गु
ह्या य स ॥ यो जा न मू र्त्त ये अं न मो न मः ॥ गु ह्या नि गु ह्या य गो म्ने अ नि ध ना य सर्व वि या प्र भ वा य नो दि रु पा य पर म

श्रुताय अथ श्रुताय अथैतैः न ओमे न त ओहडाणा भुवमां च स्वरूपमथ कथ्यते ॥ उभयोक्त्यामदेव स्यात्सर्वभवे ज्ञेय ॥ रु
 डेहप्रमुशो न क्रमविक्रममुप्रभः ॥ बुद्धः प्रशो न च परमो दार संशकः ॥ शिवश्च शशिवो वभुरक्षयश्च सूरैव च ॥ अ
 चरुपनामानौ तथा नो रूपवर्द्धनं ॥ मनो नमो महाविर्यश्चित्रांगलदननरं ॥ कल्याण इति विज्ञेयाः पंचविसमि सं
 ख्या ॥ मन्त्रोद्याता मता विजे नादौ दो नत्र ते यथा ॥ पूजायह लिजि का च व्यो मना गो प्रभंज नौ ॥ विषयो रूपमेवैक
 मिन्दी यो पादवज्रवी ॥ शब्दस्पर्शश्च रूपं यत्र ये ते गुणाः स्मृताः ॥ अवस्थात्र सुषुप्तिश्च रुद्धं देवेस्तु कारणा ॥ विद्याम
 ये गतं सर्वभावयेद्भवनादिक तादने ह्येदने नत्र प्रवे सवापियोजनं ॥ आकृष्य गहनं कुर्याद्विद्यया ह त्प्रदेशतः ॥
 आत्मनारोप्य शंखे कनो कुरोति निवेशयेत् ॥ इकारणमावाधे विशा प्य च ॥ शेषं सुष्ठुति ॥ मित्रो वाराहनं कुर्याद्दृ द
 पेदि सं ॥ प्रविश्य पूर्वमन्त्रेण तदा स्मृतियोजयेत् ॥ आकृष्यादाय पूर्वोक्त विधिना तन्मनियोजयेत् ॥ आकृष्यादा
 य पूर्वोक्त विधिना तन्मनियोजयेत् ॥ रामाय योजयेद्या नौ गृहीत्वा द्वादशं त्रयः ॥ कृषीत देहसंपत्तिं जन्माधिकारयेव च
 भोगं लय तथा श्रोत्रः श्रुति तन्म वि शोधने ॥ निःशेषमलकं म्यादि पाशवं च नि ह्नये ॥ निः कृषी व विधीने ण्यजे नमा
 ऊतिः ॥ अस्त्रेण सरोथि संमल सक्ति निरोहिता ॥ ह्येदने भेदने तेषां वर्तुली करणं तथा ॥ दाह न दक्षरा भावं प्रायश्चित्तं
 तथोदि सं ॥ रुडाणा वाहनं पूजा रूपं गंधास मर्पे न ॥ ॐ हूं रूपं गंधो भुक्त रुरसि विन्य स्याद्विस्तृजे चित्तरो तनः ॥ दद्यात्पू
 णी विधानेण समस्त विधि पूर्णानी ॥ पूर्वोक्त विधिना कार्य विद्याया तादनादीकं ॥ स्वबीजे तु विशेषः स्यादिति विद्या विशेषि

ता॥ ॥ **रत्नानेयपुराणे निर्वाणदिश्यां विरोधना** ॥ ॥ इन्द्र उवाच ॥ सन्ध्यादधुना विशासां तां सार्धं यथा निधी
शां नो नन्वदये- मेभावेन सदा शिवो ॥ शीकारश्चक्षकारश्च दौवर्णो परिकीर्तितो ॥ रुद्राः समाननामानो भूवनेः सह न
यथा ॥ प्रशवः समयः सुदो विमलः शिव इत्यपि ॥ यनो निरंजनाकारो शशिवो दिग्निकारणो ॥ त्रिदशैश्च रणा मा च
त्रिदशः काल संतकः ॥ तस्मात्तु जेश्वरश्चैव रुद्राणां त्रौ प्र निष्ठिताः ॥ यो मया पिने यो मयो मरुपाय सर्वं व्यापिने ॥ सी
वायश्च न जायश्च नाथायः ॥ अनाश्रियाय शाश्वताय ॥ योगपीठ संस्थापति संयोगिने ॥ आनाहारा ये त्रि दश यदनि
पुरुषः ॥ मंत्रो विने विदुमकारको ॥ अलं बुवाया साना औवायूक्तकर कुर्मको ॥ ऐर्त्त तत्त्वर्क कारसा स्पर्श सुविर्य यो म
नः ॥ गुणो स्पर्शानि नादो द्वापेकः कारणं श्रीश्वरः ॥ कुर्या वस्त्रे निशानि स्थ सं भाव्य भुवनादिकं ॥ विदध्या ताहुनं भेदं
प्रवे संव वियोजनं ॥ आरुष्याग्रहणं कुर्या द्वात्रे द्दं दने न त्वतः ॥ आत्मनारो व्यासं गृह्ये कला कुण्डे निव्यसयेत् ॥
शी सतवाधिकारे स्थितं मुमुक्षुदो श्याम्यहं ॥ भाव्यं त्वया पुष्टेन कुर्या दिजापनामिति ॥ आवाहनादिकं विश्वो
शिष्यसां ज्ञानादिकं ॥ विधाया दो यच्चैतन्य विधिना त्रियोजयेत् ॥ पूर्वव स्थित संयोगं भावयित्वा भवाव्ययाः
ह तं प्रजा मयी जेन देवि गर्भे नि योजयेत् ॥ देहोत्पत्तौ हृदापं वसि रसा ज न हेतवः ॥ शिष्या वाधिका राय भोगाय
कववानुना ॥ वषा यशस्त्र मंत्रेण श्रोतः सको शिवे नवः ॥ तत्त्वभुद्धो हृदये वं गत्री धानादि पूर्ववत् ॥ वर्मणाप
शशै स्थितो निः कृत्येव सनं यजेत् ॥ मलसक्ति निरोधाने शस्त्रे वा ऊ ति पंचकं ॥ एवं पाश वि योगार्थं ततः ॥ सप्ता

त्रसप्तयो ॥ द्विषादग्ने एकं नमः शाशा नूवी जवता यथा ॥ ॐ ज्योः शान्ति कलापा सा यहः ॐ फट् ॥ विसृज्य वत्सु ही क
 त्पः वाशमंत्रेण पूर्ववत् ॥ एतत्पूर्णा तु वेदन्वाकलासे एव होमयेत् ॥ अत्रैण नूक्या न्येव पाशां कुरनि हनये
 शये चित्रनि रौ धार्थ दद्यादस्माक निरथः ॥ ॐ हः अस्त्राय फट् ह देव्य रं समा वा हे कला पूज न नर्प्य ए ॥ वीदधी
 त विधानेन ॥ तस्मै भुक्तं समर्प्य नः ॥ ॐ हौं श्वर वृक्ष हंकारो भुक्तं गृहाने स्वाहा ॥ निःशेष दग्ध पाश स्य पशोरस्य
 श्वर त्वया ॥ तस्मै यं वध के तेन शिवा शाभा व येदिति ॥ विसृज्य दीश्वरं देवं रौ डात्मा एं नियोजयेत् ॥ सूत्रे संयो
 जये दे नं भुक्त योक्त व मुद्रया ॥ दद्यात् पूजेन शिष्य स्य न विस्वकं ॥ विसृज्य पितरौ वक्त्रे पूजितौ क सुमा दि
 भिः ॥ दद्यात् पूर्णा विधानेन निःशेष विधि पूरणा ॥ अथा म विधि धानं पूर्य वतांड नादिकं ॥ स्ववी जंतु विसेव
 : स्यात् भुक्तिः शान्ते र पिडया ॥ ॥ इति श्री इत्यागे यम हा उ राणे निर्वा न दिक्षा यां शान्ति सो ध नं ॥ ८८ ॥
 ईश्वर वाचः ॥ संधाने सायनी तायाः शान्ता सार्ध विसुधवा ॥ कुट्टी न पूर्व वत न तत्वं वर्णा दित्येव यथा ॥ ॐ हौं हौं हौं हौं इति
 तत्वं संधाने उभौ सक्ति शिवौ नृत्वे भूवना लक सदि कं ॥ दिपिकं वैव मोचकं वीरगा मिव ॥ वीम रूप मनाथं व साद नाधि
 त मष्ट वं ॥ ॐ कारः पदमी शा ने म श्री वर्णाश्च योशः ॥ अकारा दिविंश या ने वी जे न देह कार कौ ॥ कुडुश्च शं विनी नाओः
 देव न न धनं ग्रयोः ॥ मारुतौ स्पर्श ने ओ व इन्दी ये विषयो न भः ॥ स्पर्शो गुणो स्य व स्यात् तृती ति नातु पंचमी ॥ हे
 तु सदा सि बो दे व ई नि दत्ता दिशं वये ॥ शो चित्र शा न्ति नाख्य निज धर्मा दिनादिकं ॥ कला पाशं समा ना अ फट् त्रे

नविमिषतः॥प्रविष्ठा-नतः।मोनेनफठनेनमिवोजयेत्॥मिवाहसंपुटिभूनेस्वाहाद्यत्रंसृष्टिमुद्रया॥परकेनसमा
कृष्णपाशंपूरकसुत्रतः॥भुष्टकेनसमादायरेवकेनोद्वार्यया॥हसंपुनरा।मोनेनवद्विक्रुटेणुमिवेवुयेत्॥अ
स्यापूजादिकंसर्वनिमित्तैरिवसाधयेत्॥सदाशिवसमावाहंपूजयित्वापुनर्यवः॥सदाध्यानेधिकारेस्मिन्मुमुक्षु
दीक्षयाभ्यहं॥भावेनपानुकुलेनभक्तिविशेषयेदिति॥पित्रोरावाहनंपूजाकृत्यातर्पणसंनिधी॥हसंपुटेण
विजेनसिष्यवधमितादयेत्॥ॐहोहंहोफट्प्रविश्याप्यनेनैववैतन्यविभजेनतः॥सत्येणपासनंपुनैवेव
पाकशमुद्रया॥ॐहोहंहोफट्प्रविश्या॥नेनहृदाकृष्णनेनैवपुटिदात्मना॥गृहीत्वातत्रमोनेनविजातमिनिमोजयेत्॥ॐ
होहंहोआत्मणेनमः॥पूर्ववक्तिरसयोगंभावंयित्योद्वार्यया॥वामपाहृदयेनैवदेवागन्नेनियोजयेत्॥गर्जाभाना
दिकंसर्वपूर्वोक्तविधिनावरेत्॥मूलेनपाशशेषित्वाभूतैवशतंयजेत्॥मलसक्तिनिरोधायपाशानांशतंयजेत्
॥पंचपंचाङ्गमिदंशायुधेनयथापुराः॥पाशनायुधप्रवेणा।सप्तवाराभिजमया॥द्विद्यादस्येनकर्तव्यक
लावीनवमायथा॥ॐहोहोमोमिक्तकलापाशायॐफट्प्रविश्यावर्त्तसीत्यपाशान्त्येणपूर्ववत्॥घटपूरीसु
वेदत्वाकलासेणोवमहोमयेत्॥अत्येणजुहुवात्यंशपाशंक्रुशमिहंनये॥प्रायश्चित्तविधेधार्पदद्यादद्यादुमि
त्तज्ज॥सदाशिवहृदावाह्यकृत्यापूजनतर्पयेत्॥पूर्वोक्तविधिनाकृष्णदधिकारसंमर्पणी॥ॐहोसदाति
वमनोविन्दुभुक्तंगृहाणस्वाहा॥निःसंषदग्धपाशायपशोरस्यसदाशिवः॥वधायनममात्येनशिवोताभावये

दिती ॥ मूलेषां जु ऊया मूर्णा विसृजे न सदा शिवः ॥ न तो विशुद्ध मात्मा व शरवद् मित्रो दिने ॥ संहार मूड या रो आशा
 यो ज्ये गुरु रात्मनि ॥ कुची न शिष्य देहस्य मुद् न्योद्भव मूड या ॥ दया दाया य नो या स्या म स्र के वा रि वि रु के ॥ दम
 यित्वा महा भक्त्या पितरौ विसृजे तथा ॥ त्वे दिती विश्व दी दायै ॥ यत्न या पितरौ पु वा ॥ वारुणा न्ये दामि त्वा नु गच्छ
 नं स्थान मात्मनः ॥ शिखा मं श्री न कलं बाध कि स्वरु पिणी ॥ शिखा या क्षिया क्षि शा स्त्रे न शिष्य स्प वरु रंगु लां ॥ ॐ ऊ शि
 ला न्ये ऊ फू ॐ हं अस्मा य ऊं फू सु वि त्तो द न पूर्णा यां गो विज्ञे लु क म ध्य गा ॥ सं वि धा या ल्म मं त्रे रा ऊ फू उ ने न हो म
 ये तः ॥ ॐ हं हः अ सर श य ऊं फू पु दा ल्म लु क लु बो शि वं स स्त्रा प्या व म्प च स्व यं ॥ यो ज नि का मे या त्माने म स्त्र मं
 तं लु च नो मे न वि हि ता धो मुख स्त्र वा ॥ नि यो ज वि हि ता दाय ॥ सं त्व स त्ति भ मुड या ॥ प्र शारि ने सि रो श्री वे ना दो चो रा
 नु शार तः ॥ स म द्ये दि त्वा तः पर भा व स मं नि त ॥ ऊ म्म म्म ल व क्रि म्मः सि धा द पि नी ज्ञा त्म न ॥ गृ ही ता य क्षि बा धां
 नं लु ग मे प्रा णि ना दि कं ॥ सं वि त्त वि रु व ग्रा ध्यः क म स म्म धाय था ॥ पु ण्ण वे प्रा णा सं यो ग स्वरु प म परं ज तः ॥ हृ द
 या दि क्र मो द्यार वि सृ ष्ट ॥ वे म्म सं त्त कः ॥ पु र कं ऊं म्म कं कृ त्वा व्या दाय व द नं म ना कः ॥ सु पु म्मा मु ग तं ना द स्व रु पं नं न ति
 य कं ॥ स म्म मे का र णो त्म ना त्प्र शा त्त वि पु लं ल ये ॥ श क्ति ना दो र्ध सं वा र न छ कि वि पु वं म नं ॥ प्रा णा स्य वि पु च स्या पिस
 कि पु मे य व र्जि तं ॥ न त्को ल वि पु वं व र्ध श क्ति ती त्त स म्म मं ॥ न दे त यो ज ना स्था ने वि पु लं न त्व सं त्त क ॥ पू र कं ऊ म्म

८५

सुत्रवंधादिकुक्षीतयथायोगं निजानुना ॥ कालाग्नादिशिवाग्नादिदत्तानि परिभाषयेत् ॥ समन्तत्वे समग्रानि ॥ सुत्रे मणि
गणानि च ॥ आवासे शिवनत्वाणि गर्भाधानादि पूर्ववत् ॥ मूले न किंचित् कुक्षीतः सर्वशुक्लसमग्रानां ॥ पुण्डीने जतः
पूर्णं जतं कुलोपगर्भिणी ॥ सकंयैव यथा शिष्यो निर्धनं नृधिगच्छति ॥ योजनाद्यै शिवे वाग्यास्थिरत्वापादनाय च
दत्त्वा पूर्णा पु कुक्षीत शिवकुंभाभिषेयनं ॥ ॥ इत्याग्नेये महापुराणे यकनन्ददीक्षा ॥ २० ॥ ॥ शिवसम्भवाभि
षेकं कुक्षीत शिष्यादिके शिष्ये ॥ कुंभाशीरादिकाद्याभक्तमशो न व विन्यसेत् ॥ ते सुक्षीरो दक्षिणीरे मधुदेष्टु नशागरं ॥ ईश
कादं त्वरी स्वाह मन्त्रो नानष्ट सागरान् ॥ निवेशयेत् सथा संस्थमद्यौ विद्येश्वरमथ ॥ सकं शिव उजं हंडं श्री कंठं मु
दुतिरुके ॥ त्रिभुक्तिमेक रुद्राक्षमेक नेत्रं शिवो जमं ॥ सप्तमं मुक्षनामानं मनं रुद्रमष्टमं ॥ श्री पत्नी मासमेतत्र वि
न्यस्य नत्तमानसः ॥ शिष्यं निवेशयेत् पूर्वीं स्थं सकलीं कृष्य पूजयेत् ॥ काञ्चिकौ दत्तं मृदु स्मृत्वा गो लक गो मयैः ॥ शिष्या
र्थदक्षिणौ यैश्च कुक्षीत निर्गुहं नमः ॥ क्षीरोदात्तं क्रमेणाथ हृदा दिश्ये सशं स्वरैः ॥ कलसैः स्तपयेद्विष्ये पुनः दूर्ध्वं
दर्शयेत् ॥ उत्तीव यो गपहृष्टमुकुटं कलरी खटी ॥ अक्षमाला पुलकादि शि वि काद्यवकारकं ॥ दीक्षा व्याख्या प्रमिता
यं प्रभृति त्वया ॥ अभिषेकार्थं मादिष्ट त्वया हं गुरुमूर्तिना ॥ सहिता पारगः सोयमभिषिक्तो मया शिवः ॥ नृपय्यो
नं ब्रह्मस्य पंचपंचार्कं त्वया ॥ अभिषेकार्थं मादिष्ट त्वया हं गुरुमूर्तिना ॥ सहिता पारगः सोयमभिषिक्तो मया
शिवः ॥ नृपय्ये मन्त्रवक्तृत्वं पंचपंचार्कं निजयेत् ॥ दद्यात् पूर्णं जतं शिष्यस्थापयेन्निदक्षिणौ ॥ शिष्यदक्षिणायाणि

८६

[illegible]

यैवचः॥ तथा नौर्याः उर्गा या अग्नी मन्त्रा स्त्रियस्तथा॥ तथा द्यौः क्रौमन्त्राः स्वर्गस्य आक्रौमन्त्राः शिवस्य च॥ आगममन्त्रागणे
 सस्यः आयां नः नाहरेस्तथा॥ पञ्चासद्वाणिः काथैः स्युः शताई काधिकैस्तथा॥ आथैराथैः खोदशभिः स्वरैर्वर्णैस्तथैव
 वः॥ काथैस्तेः सस्वरैराथैः॥ काथैर्मन्त्रास्तथा त्विहा॥ रविशदेवी विसृतां त्वाहिदं वं नृवर्त्तनात्॥ सतत्रयं स्तुत्या
 धिकं प्रत्येकं मण्डलं क्रमात्॥ अभिविक्ती जपेष्टा ये हिष्वादीन् दिदाये कुरुः॥ **॥ इत्यागे ये पुराणे नामा मन्त्रा**
दि ॥ २२ ॥ **॥ शिखर उवाच ॥** प्रतिष्ठासंप्रवक्ष्यामि क्रमात्सदने पतोगुहः॥ पीठे सक्ति शिवो लिंगे नद्योगः शक्ति
 वाहुरभिः॥ प्रतिष्ठायापंचभेदास्तेषां रूपं वदाम्यहं॥ यत्र ब्रह्मसायोगः सा प्रतिष्ठा विशोषतः॥ स्थापनं नृय
 थायोगं पीठं हो वनिव्यशतं॥ प्रतिष्ठाभिन्नपिठस्य स्थितस्थापनमुच्यते॥ उवाच पंचमसा प्रोक्ता लिंगो द्वार
 पुरः सदा॥ यस्याल्लिंगमारोप्य संस्कारः क्रियते बुधैः॥ आस्थापनं नृदुडिष्टं दिवा विल्लादिकस्य च॥ आ
 सुसर्वा सुवैतन्य निपुञ्जी न परत शिवः॥ यदा धारादिभेदेन प्रासादेष्वपि पंचधा॥ परिक्षा मथ मे
 दीत्या॥ कुर्यात्प्रासादका म्यका॥ नृकाजागंधारकावरकगंधासुगंधिनी॥ पिता कृष्णसुरागंधा पित्रादिनां मही क
 मात्॥ पूर्वशोर्त्तर सर्वत्र पुरा वैष्णो विसीष्यते॥ आख्यात्रेहा लिके यस्याः पूर्वमदक्षिणा भवेत्॥ उत माता मही विद्वा
 तो या द्यौर्दी स मुक्षिना॥ अस्वंगारादिभिर्दुष्टा मन्त्रं तं शोदये कुरु॥ नगरया मडु गार्थं गृहप्रादकारां॥ खननैर्गो
 कृत्वा वासैः कर्षणैर्वा मुकुमुह॥ मण्डपे द्वार पूजादि॥ मन्त्रदिव्यवसोनकं॥ कर्म निर्वृत्ता पोरास्त्र सहस्रविधि

नायजेत् ॥ समीकृत्योपलिप्तायां भूमौ यशोधयेर्दिशः ॥ पूर्वादिध्यासने रवाः प्रकृती तत्र दक्षिणा ॥ मध्यादिशानको वृत्त्येव
र्त्तुं कृते शिवं यजेत् ॥ अथ सुमुखं च तत्रोये सिनेतस्वानकादिकं ॥ बाह्यरक्तगणानि युद्धाविधिना दिवसि क्षिपेत् ॥ भूमिस
न्धिये संस्थाप्य कृदासां प्रपुजयेत् ॥ अत्र वस्त्रमुगच्छन् कृत्वा स्तब्धे निजन्तः ॥ मिथ्यायगीतवाद्यादिब्रह्मयोग्यं
माकुलं ॥ पराकृष्टे समाह्वये प्राप्ते समेति को वृत्ते ॥ कृदासेनाभिधि केन मध्वके ननु वा नयेत् ॥ नैऋत्याक्षय्ये च
दात्याते कृत्वा जलं क्षिपेत् ॥ रश्मिस्तसर्वशिक्षा तं नयत्वा वदन्निष्ठितं ॥ अथ तत्र शूलोक्तिं ब्रह्ममयेत्यस्मिन् रिषाः परान् ॥ ति
वसिमात्रविज्ञानियाव दिशानगोचरं ॥ अथ दानमिदं प्रोक्तं भद्रकृत्वा परिभ्रमात् ॥ इत्थं परिग्रहं भूमेः कुर्वीत तदनं
रं ॥ कर्कशं त्रजलातं वसुधाजोषी त्रिधां सया ॥ तानयेद्दुःकुमारिवद्विधिना शूलैर्मूढरेत् ॥ कवचतये हाशययानववे
त् ॥ प्रस्तादा राशिमाधत्ते ॥ लग्नध्वजादिपतिना स्वस्ती ॥ सत्यमायात्रिकर्तुं शङ्कु विकरेण जानियात्तत्प्रमानतः ॥ पञ्चादी
नां प्रवेक्षेन कीर्तयेद्दिशैर्दिशः ॥ मानकामष्टवर्गाभां फलके भुवि वा क्षिपेत् ॥ सत्यमानं वभूवशात् पूर्वोदीनां तत्र
मात् ॥ अष्टवर्गं वैवलौहं कवर्गं स्फुरन्मणिं ॥ चवर्गं जलदं दोहं नदवर्गं स्थितं तेजने ॥ चवर्गं वेष्टकाये वकपा
लं च पद्मके ॥ चवर्गं शरकी तादी शवर्गं लोहमादितेत् ॥ कवर्गरजतजडहृत्वां तत्र कारयित्वा भुवं गुरुः ॥ सामा
न्यार्थकरो या याम्नाद्यं वक्ष्ये मानकं ॥ नीरणाकाः पति निष्कारेण स विरोत् ॥ कृत्वा तत्रात्मभुजाव कृत्वा गुरुं च सं
क्षिपेत् ॥ कलसं वरुं नियुक्तं लोकपाल शिवार्थं ॥ अग्नेजननजादिसर्वं पूर्ववदावरेत् ॥ यजमाना नि तोयाया

हि लानां स्थानमं एउ पं॥ शीलाः प्रशादहिं रु स्यपादाधर्मादिशंरका॥ अष्टांगुलो दिनाः शला वनुरलाः कलायताः॥ पाताना
 णां शिलाकार्या इष्टे कोना न दर्धनं॥ प्राशादे स्मिताः शैल इष्टकामये॥ अदिता नव वर्ज्यै वः पं वधापकजाङ्गिता॥ नन्दा
 भडाजया पूर्णा पूजिता वापराजिता॥ विजया मङ्गलाखा वधरणी नव नी शिला॥ सुभद्रा विषडधभुनदः पुष्पं दत्तक
 जयोध विजययै वकुप्र पूर्ण लुथो नरः॥ नवानां नुयथा संख्यं मिथि कुंदा अमी नवः॥ आसने पुण वेदना ताभ्या लिख्य
 सरा नुमाः॥ सर्वा साम विशे वे एा न नूत्रेणा वगु एठनं॥ मृद्धि गो मयगे मुत्र कषायै गंभवारिणा॥ अत्रेण ऊं फउने न
 मल स्नाते समा चरेत्॥ विधिना पंचगव्येन स्नानं पंथा मने नवः॥ गंधतो यात्रर कुर्यात्त्रिजना मा किंदा एउ ना॥ फल
 नत्वं सुवर्णा नो गोशुक्र सलिलैस्ततः॥ वन्दनेन समा लभ्य वस्त्रै राद्यादये दितो॥ सङ्गो मा सनेदत्या नी त्याया नं प्रदक्षि
 णा॥ शशायां कुशने स्तवा हृदये न निवेशयेत्॥ तत्ता चादौ धराने वशिशा स्तना स्थिति॥ तत्ता मिती जमने एा तत्त शानो
 हृदा वयेत्॥ स्नाने पुपुषा माला दिवि द्विषु यथा क्रमं॥ ॐ हूं शिव तत्वाय स्वाहा ममः॥ ॐ हौं विद्या तत्वाय नमः॥ ॐ हौं वि
 श्वा तत्वाय धिपतये नमः॥ ॐ हौं आत्म तत्वाय नमः॥ ॐ हौं आत्म तत्वा धिपतये वृहस्पते नमः॥ द्वा
 मा मि यजम ना कौचज लया ने नुत्वा नियः॥ प्रतिपु त्वये वेद द्यौ मूर्ति प्र मि शिला॥ सर्व पशु पति वोगं रुद्रं भ
 वमथेश्वरः॥ महादेवं त भिमं व मूर्ति शाश्वयथा क्रमात्॥ ॐ धरा मूर्ति य नमः॥ इत्यादि मन्त्रा न् लोक पा ला न्य
 था संख्य मितां एउ मिः॥ विष्वक् पूजयेत्कुंजस्तमत्रै र्वा णिः जाकभिः॥ इन्द्रादीनां न विजा निव दमाने क्रमेन तु॥ ॐ

लं ऊं ॐ हूं ह्रैं यैं मृह क मिनिः ॥ उक्तो नमः शिलापक्षशिलापंचपदा नदाः ॥ प्रति तत्त्वं त्र्यशे नूतिः सत्त्वा पंच धरो
दिका ॥ ब्रह्मा विष्णु सत्त्वा रुद्र ईश्वर सदाशिवः ॥ यत्ने पंच व नूति शास्त्रे सत्त्वा स्नानु पूर्व वत् ॥ ॐ पृथी वि मूर्ति
ये नमः ॥ ॐ पृथी मूर्ति धिप न ये नमः खल्लो नमः ॥ इत्यादि मंत्राः ॥ ॥ संपूर्णे कलुशानुपंशक मेरा निजना
मभिः ॥ ॐ निरुधिस विधाने नवाशो मधे शिला क्रमात् ॥ कर्मा न्या कार मन्त्रेण मूर्ति दर्जे लिही सतः ॥ कुर्ये पु
वा धिको शक्ति विन्ये स्या भव्यं नर्त्य येत् ॥ ततो ब्रह्मा सत्त्वा र्थं मूलांगं ब्रह्मभिः क्रमात् ॥ कृत्वा सता दि पूर्णा तः
षोडशं निज लेशी ताः ॥ पूजयेच्च कुर्यैः स्पृष्ट्वा प्रति तत्त्वं मनु क्रमात् ॥ शान्ति ध्य मथ संधाने कृत्वा मन्त्र पुनये
त्त्रयेत् ॥ एवं भागे डये कर्म गत्वा गत्वा समावरेत् ॥ ॐ श्रीं श्रीं आत्म तत्त्व विद्या तत्त्वाणां नमः ॥ इति सत्त्वा शो नवस
मूला ये ब्रह्मा नदि क्रमात् ॥ कर्मा फाडानुसंधाने कुस्वदीये प्रयोगतः ॥ ॐ इधिया तत्त्व शिव तत्त्वा भां नमः ॥ घृते
नवं धृत्वा पूर्णा नाप्रकृष्टा स्मर क्रमात् ॥ पंचगव्यार्घ्यं संसिक्तान् लोक पात्वा दिदैवतान् ॥ पूजयित्वा निजे मंत्रैः स
न्निधौ हो ममावरेत् ॥ शिलाना मथ सर्वा सी स स्मरे दधि देवता ॥ विद्या रुपाः कृतज्ञा नाहे मवर्गाः शिला सुराः मू
नादि दोष मोक्षार्थं वास्तु भु मे अशुद्धयो ॥ यजेदस्त्रे नमूर्ति न मा कु ति नाशने शदः ॥ **॥ इत्यादि पंचम पुराणे**
शिला न्यासः ॥ २३ ॥ ॥ ईश्वर उवाच ॥ नतः प्रशाद मा सुत्रा कर्त्त ये सत्त्वा मराड ले ॥ कर्मा लोष्ट यतः धि दोत्रे
वडा वडा सुके सते ॥ को ने सु विन्य से ह शौर जुर लो वि को नगा ॥ दि पदाः षट्पदा सा स्त्रं वास्तु नत्रा र्व यय

था॥ आकुञ्चितपदं वा लुमुता नमस्तु कृतिः॥ स्फुर पूजा लुमुता दिवा मे हे शुमुता नमो ज्योतिः कृपयौ शक्ति दिशि वा
 नकुता शयो॥ पेआपाद पुनीसै ज्यसै लोस्य हृदये अहि॥ अस्पदे हे स मा रुवा देवताः पूजिताः शुभाः॥ अद्यै कोणाधि
 पास्तत्र कोणादे स ए स त्वाता॥ घद्यदा लुमरिवाया दिहु पूजा दिव क मान्॥ मध्ये वृक्ष पदो वृक्षो वा लुमुतादिकाः
 स्मृता॥ समस्तनाडि संयोगे महा मर्माणि वा लो जिह्वा दिषु पजेन्॥ सा ज्य म धन मो शा य पय्ये न्याया लुमुतादिकं
 ददिताय न्याय पुताको कुकु नो ज्यतां॥ रक्तवारि महे न्याय रवौ धु प्र विना नकं॥ सत्याय धु न गो धु प्र मा ज्य भक्तं
 भुगा यव॥ विशां लम्भ त्र रिशाय सक्तं जे भ्यस्तु पूर्व वन्॥ मधु सी राज्य सं पूर्णा प्र दया द कय सत्वं॥ लाजा पूर्णा
 भेत्तता लुवि तथा य दि वे दयेन्॥ दया हृ ह भते दौडं य मरा जे प लो द नं॥ गंध गंध नाथा य त्रि को भुगा य पति
 ता॥ भुगा प प म वृक्ष निया म्या मिथ वृ देवता वि प्रे नि लो द कं की रं वृ व जं द ज भा व नं॥ दौ वारि का य देवा य प्र
 द का धु न मुद्रया॥ लुमी वा य दि शे लू पा न् पु व्य दं ता य द र्ज कं॥ रक्तं प्र वे त से प म म सु रा य सु रा लुमुता॥ धु नं
 पु जौ द नं शे वे रा गा प द म ल क न्॥ लाजा न् का म मि मा या दे वा वृ क मि ति रि तं॥ मा रुता य धा जं पी तं ना गा य
 जा ग केश र॥ मूले भ द्वा णि भ द्वा टे मुक्त लु य सु सं स्मृतं॥ लो म्या य पा य सं शा ज्यं सा लु क न् य ये दि शे त्॥ लो पी मा डि
 तय दि त्पे पु री मि नु पा रा वृ कं॥ मो द का न् वृ क्षा नः प्रा म्या य धं दाय म रि व ये॥ स वि त्रे र क्त पु व्या णि व अ धाः को न
 को वृ के॥ न द ध को वृ के द या ता वि त्रे वं कु शो द के॥ सा पि त्रे व न्द नं र क्त म ध दाय वि वं स्वनं॥ हरि डो द न मि डा

८२

यदशाधः कोणाकोटके ॥ इन्द्रजयाय निःशब्दा विवेदयेत् ॥ वाहण्यां घघदाहिने निजे मगुद मोदनं ॥ रुद्राय च ते लि
घां नैवायुको नाधरे पदे ॥ नदधो रुद्रसादाय मास मार्ग मधो नरे ॥ ददि न माघ नैवेयं घघदत्ते धराधरे ॥ आपि य शि
वकोणा वल्लहस येव न नरे ॥ कमा दया दधिरीरं पूजयी न्या विधानतः ॥ चतुष्पद विनिष्ठा यत्र ह्येन मध्य देशतः
पंचगव्यादनी तो पे नैव रुद्रा जं निवेदयेत् ॥ शीशादि वायुपर्व्यं नैव धिरं व निवेदयेत् ॥ अस्त्री नीवा परश्च स्मैरुपीत
पला निव ॥ न नी माघोदनं प्राच्या स्कं दाय विनी वेदयेत् ॥ अर्घ्यं वेद शि नाया यां पूपा न्तरायां पूपा न्तराया युता न
नञ्ज काय च वारिणा मा विषं रुद्रि रा नि नं ॥ उदीयां पिती पित्राय रक्षा तं कुसुमां निवः ॥ यजेद्वा कलसं वा सुकुल
दधो दाने ज्ञेयैः ॥ गृहेषु न गं रादौ व ये कारी ति पदं जयेत् ॥ विषदारज्यः कार्या लघदाश्च वि कोणा के ॥ शीशा या
पाटिका तस्मिन्ना याशाख्य दि को सुका ॥ घघदत्ता मरी वा या ब्रह्माण्ड पदः स्मृतः ॥ नगरया मले दौ वा स्तुः शनिम
ये विना ॥ वशदय कोणा गतदुर्जये दुर्धरं सदा ॥ यथा देवा लये न्या सः लया स तं कं पदे हित ॥ ग्रहाः स्तं दौ दय स्ते न वि
शयाश्च वठा यदा ॥ च (काया) भूते पदा स्तु वसादि पूर्ववत् ॥ दे सदा स्था पने वा स्तुश्च नु विंशति शतं न वेत् ॥ ते यो विंशो
राह ले लु वा लु मं गुड लगः पदे ॥ न्या सो नव गुणा सत्रै कर्तव्यो दे लु वा लु वत् ॥ पंच विंश विंशत्यु दौ वा लु श नाश्रे स्त्री
नौ स्मृतः ॥ अ न्यो नव पदो वा लु षोडशा षि सदा पदः ॥ घउ ला क तं नो दे मूढे स्था च नु र स्त्रिकं ॥ स्वान वा लु स माश्रे
ष्ट न्या हो ब्रह्म शिला त्मको ॥ साक कस्य निच सेव मूर्ति स्था पने न था ॥ पाय से न नु णि वे सं सर्वे वां वा प्रदा पयेत् ॥ ३

मादिके तु वैवास्तुः पंचहस्तप्रमानतः॥ गृहं प्रासादमानेन वा लुभे सुस्तु सर्वतः॥ ॥ इत्यानेयमहापुराणोः वास्तुप्रसा
 २४॥ ॥ ईश्वर उवाचः॥ ईशादिषु चरसायाः पूर्वपक्षजयेद्वि॥ आकृतिविनयं देवा मुनिदेवमनुक्रमात्॥ द
 न्नाभूतवसिस्तमे होलायाश्च मनुक्रमात्॥ मध्ये सुत्रे न्यशेद्वि क्रिडाश्चान्नमतिकं॥ फले कोरुमूलेन क्रुद्धास्मा
 धारयेद्विस्तं॥ क्रुद्धानहो सुभद्रादीनदिता पूर्वादिपुक्रमात्॥ लोकपालादिषु न्याशेभ्यश्चैव तत्तत्तत्तु॥ शिलासिद्ध
 धने न्यायाक्रमेण विनिवेशयत्॥ संवने मूर्तिनाथानां यथा सुर्जिर्जिमध्यतः॥ तासु धर्मादिकानां कोला कोला
 विभागतः॥ सुभद्रादिषु न्याशाश्च ज्ञेयाद्यादिकोलात्॥ अजितायाश्च पूर्वादिजयादेव विनयसेत॥ ब्रह्माणं चोप
 रि न्यस्य व्यापकं च महेश्वरं॥ विनये देवर्षी शान्त्या मप्रासादमध्यगं विविद्वत्तजयेद्वि विद्वदो वनिकारनं॥ शिला
 पंचकपक्षे विमना गुदिस्यते यथा॥ मध्ये पूर्वा शिलायास्तः सुभद्रा कफलोर्द्धतः॥ पश्चादिषु च नद्यायाः कोला यद्वादि
 पुक्रमात्॥ मध्याभावे च तस्यापि मातृवद्भावस्तथा॥ ॐ पूर्वा महाभागे पूर्वैस्तो हस्तक्षणे॥ सर्वसंस्पर्शमेवा
 कुरु रक्षा गिरतः सते॥ ॐ नन्दे त्वं नदिनी पूता न्वा मं वृथा पयाम्यहं॥ विष्ठादेति वृत्तं नृणां यावच्चार्कितार
 के॥ आयुष्या मभियं नन्दे देहि वासिष्ठि देहीना॥ अस्मिन्नदा सदा कार्या प्रशादे यत्नं नस्तथा॥ ॐ भद्रं त्वं सर्व
 दा भद्रं लोका नानु सुकास्तपि॥ आयुर्द्धा महा देवि न्यापदा च सदा भव॥ जय सोमं सदा देवि निवृत्तं स्थापि ना
 ममः॥ निःपन्नया यमस्यैव स्वा मि नो भव मार्ग विः॥ ॐ रिक्ते वि रिक्त दोषे सिद्धि मुक्ति प्रदेभ्य मे॥ सर्वदा सर्वदे

राखे निष्ठास्मि निशरु पिनी ॥ गगनाय शतं ध्यात्वा तत्र गते त्रयं न्यसेत् ॥ प्रायश्चित्तं ततो कृत्वा विधिना विसृज्ये मुखं
॥ **॥ इत्याद्याने पुराणे शिलानामः ॥ २५ ॥** ॥ ईश्वरवाकः ॥ वसे सितं प्रतिष्ठां वप्रशादे भुक्ति मुक्ति दे ॥ तां चरेत्ता
वैद्या मुक्तौ देव दिने शान्तिः ॥ विना वैत्रेण मायादौ प्रमिष्टा मा सपंचके ॥ गुरुभुक्तौ दये कार्या प्रथमे करणे त्रये ॥ भुक्त
पक्षे विशेषेण कृते च पंचमं दिनं ॥ वलुर्थिन वमीषदिः वज्रयिन्ना वतु ईशी ॥ सोमना लिथयः शेषाः कूरवारवि
वर्जिता ॥ शतमिषा धनेष्टाः डाभ्य नुराधो नरात्रयं ॥ रोहिनिश्वराथेति स्थितारं भेमहोदया ॥ लुगं वतिह कृभा
सितला ॥ श्री नृषधनिनां ॥ सलो जीवो नवद्वेषुः सप्तस्थाने पुसर्वदा ॥ रविर्दशत्रिंशत्सत्त्वा राकुलिदशवक्रतः
वस्थानगताः सत्त्वा मन्त्रो गारककेतवः ॥ सुडा कूराथ पापाथ सर्व यकादशस्थिता ॥ स्यादृष्टिर्मुक्तो पूर्णा हार्दिको
ग्राहभूतयो ॥ पादिकीरादिमदिकस्थाने वस्य स्थो पादवर्जिता ॥ पादमूनवतुर्जीडी भोगस्मान्मी न मे ययो ॥ सप्तकुं
जोय भूमी नेव तस्रः पादवर्जिता ॥ मकरोमिथुनपंचापातिहरिकर्कटा ॥ पादो नाषकुला कंथे यटिकाः सार्धप
चवः ॥ केशरी नृषभः कुम्भस्थिराः सु तिदिदायकाः ॥ वराधनु तुलामेवादिः स्वभावात्तु नीयका ॥ कर्कटी मकरोनित्य
प्रवर्था कार्य नाशकं ॥ गुरुभुक्तु उठा सत्र सर्व तिदि प्रदायकः ॥ स्थिरः शुभ ग्रहे दृष्टः शलो लग्नः कुम्भान्वितः ॥ गुरुभ
क्तु उधै पुक्तौ लमोदयादलो तुली ॥ राजसौर्यवलं पुत्रानुयरोध प्रादिकं वक्रः ॥ प्रथमः सप्तमस्तुर्थो दशमके तुठ्यने ॥
गुरुभुक्तु उधा सत्र सर्व तिदि प्रदायकाः ॥ सेकादश वतुर्थर्थि लग्नाः पापरा हा ॥ भुभा ॥ अतो न्ये निवृत्तार्थयोगा

स्थिता दयो वृधैः ॥ धाम्नः पंच गुणामूर्ति सत्यक्राता धामसमिता ॥ हस्तान् दशोपा नं कुर्यात्त एउ पमं गतः ॥ वतरस्त्रं
 वतु कारे स्तानार्थं नृतं दर्शनः ॥ यकास्म वतु दंशे वारौ शोचुतरे थवा ॥ हस्तिको दश हस्तौ वै ॥ न एउ पोको करो थवा यदि
 हस्तो जे रया सख्या शोभं स्यात्त एउ पादुकं ॥ देवी वतु करामध्यको एउ भेषु संयुता ॥ देवी पादो नरं पत्नी कुण्डा नव
 पववा ॥ लोको वतुः करं कुण्डको दिहो मे हस्तकं ॥ खड्गो भमगौ खड्गे दुदशो त्रैलोक्ये जने ॥ खड्गं वा यमे पञ्चसौष
 वा स्ताष्टकं शिवे ॥ तिर्य्यका न समं स्वान् कुरु मे खड्गं वा सह ॥ तद्वहिर्मे खड्गं तस्मिन्ने वेदवद्रियं वा गुलैः ॥ अंकुशैः घट्टि
 रेका वा कुण्डकं गठसमो धरः ॥ पूर्वाग्निं वा मे कुण्डा नायोनिः स्पादू न रातना ॥ पूर्वा न नातु सेषा नो मे शायेत्यत्र रातयो ॥
 कुण्डा नो यश्चतुर्विंशो भागः सोऽङ्गुल इत्यत्रः ॥ प्रोक्षो दुम्बरकाश्च स्थवठ जास्ते रणाः कुमात् ॥ शोत्रिभूति वसो रोमपू
 र्वाशा नामतः कुमात् ॥ पञ्चषट्सप्तहस्तानि हस्तानि स्थितानि च ॥ न दर्धं विलसति स्फुटं नाव्या स्त्रदत्तादिभिः ॥ इडा
 युद्धो यमारका रूपा धुमा शितप्रभाः ॥ अक्षा भाहे मवर्णा वपनाकाः स्फुटिको यमा ॥ पूर्वादि त्रयोधने रक्ता नीलास्थामा
 वणो जने ॥ पंचहस्तान् ददो वधर्जो दिवी श्ववी सरा ॥ हस्तप्रवे शिता दराश्च जा नो मवहस्तका ॥ वल्ली का दे जि दनाया
 तथा जे सभं गतः ॥ पञ्चखण्डा न्धा जा पाश्च गोष्ठा दवि वतु व्यथान् ॥ मृगको हा दश ग्रासा वै कुण्ड उदाय नाकिनी
 न्वगो धो दुम्बरकाश्च अचूत जं तुल्य रुद्रजं ॥ कमाय पञ्चकं ग्राह्य मानं वं वफलाष्टकं ॥ निर्धो आसि सुगन्धी नि तथा स
 र्धौ धीजलं ॥ शस्त्रे पुष्प फले वज्रो रत्न गोष्ठ गवारिणा ॥ स्ताना यो पाहरे दे न सं वगव्या म न तथा ॥ सिद्धा नीर्नि

नमोऽर्चयेत्तन्निर्माणा यवः॥ सहस्रं धिरं क्रमं गत्वा यवरोचना॥ शतमौषधी मूला नो विजया लक्ष्मणवत्ता॥ गुड
व्यतिवला पाशमहदेवा शतावलिः॥ अर्चिः सुवर्चसा ब्रह्मिस्थाने प्रोक्ता पृथक् पृथक्॥ रक्षाये निलदञ्जो भस्मस्त्राणो
नुके वलं॥ पंचगौडु मयि लुनां वृणी निव विवदशोः॥ विलेपणं सक पूरुं स्नानार्थं कुं जगदुक्तान्॥ त्रयो वदुडिकायु
र्गं सोयधानं सवत्सकं॥ कुर्यादि तानु सारेण शयणे लक्षकं स्वप्ने॥ पृष्ठो डुपुन कुर्यात् स्वर्णं सत्तादिकं॥ वदुडि निमि
व कुं जगदुडिकायु लघटा नपि॥ सकं निमि कुर्यात् स्वर्णं सत्तादिकं॥ वदुडि निमि
वास्तु लक्ष्मी गणो नो कलसा नपरा नपि॥ धान्य पूजकं नाधाराः सवत्सरास्त्रिभूषिता॥ सहिरण्याः सभा लक्ष्मीं
धपातिय पूरितः॥ पूरणं पात्रं फलाधारं पत्न्या दद्यात् सलक्षणा॥ वस्त्रे राक्षादये कुर्यात् नाहरे क्रौर सर्वथा न॥ विकि
रार्थं तथा लाजान् शान्तवर्गं वपुर्वव न॥ सायि धानि वरुत्था लीदधी वता मुनिर्मीतां॥ घृतं दोडान्तिन पात्रं पदा
र्था गह तेतथा॥ विष्टरान त्रिं सता दर्श दलै वा कुरु प्रमान कान्॥ वदुडि नुर लक्ष्मी लातान् परिधानपि॥ तिल
पात्रं वहि पात्रं मय पात्रं पवित्रकं॥ पलं विसति नात्रि संण धु प्रुदा नकं॥ लुक लु वी पिठकं पिथ व्यजने भु
क्त मिश्रं॥ पुष्प पत्रं गुणु लु वयु नैवी पोश्च धु मकं॥ अक्षतानि निर्मूर्ति वगव माजं यवी लिप्तान्॥ कुर्यात् शान्तौ वि
मधुरं सति धोदश पुरिका॥ वाहुमानं सुवं हतं अर्का दिग्रह शा नये॥ सपिथो कं पला स्वत्थाः वादिता मार्ग पिथला॥
उदुम्बरं समी दुर्गि कुर्यात् स्थाः सतम वृक्षः॥ नवभावे यवजिला गृहोप करणं तथा॥ स्थालिदधी पिधा नादि देवा

दिभ्यो सुकृदयं ॥ मूडामूकद्वयं सांशिरादु क्रण्डलकं करणान् ॥ कुर्यादाचारपूजार्थं विजराधं विवर्जयेत् ॥ तत्पादपादहं
 नावमूर्तिस्त्रिदलजायिनां ॥ पूजास्याऽपि भित्तुस्या विप्रदेवसंश्लिष्टां ॥ वज्रार्ककां नौ नीलादिनीलमुक्ताफलानि वा ॥
 पुष्पपद्मादिसंगं वा वेदुर्कं रत्नमष्टमं ॥ उशिरमाधवीकारं चन्दनकागुरुं ॥ श्रीकण्ठसारिकाकुसुमं त्विनीभोषधीगण-
 हेमनाम्रमयोरंगराजं च सकास्य च ॥ साशकं वेतिलोहानि हरितालेमनःशिला ॥ गौरिकं हेममाक्षिरं पारदोयं हि
 गैरकं ॥ गंधकाप्रकमिष्ये धानकोविहयस्तथा ॥ गोडुमांसतिलान्माषान् मुक्तामप्याहरेयवाने ॥ निवातान्स्याम
 कान्मेव विहये पाण्डुकिर्त्रिणां ॥ **॥ इत्यागे यपुराणे प्रविष्टा सामाग्री ॥ रिषाईश्वर उवाच ॥** ॥ तातो विद्वयं कृत्वा प्र-
 णवार्धकरो मुनिः ॥ सहायेर्जविजै विप्रः सहगदोन्मुक्तलयं ॥ शात्यादिगौरां सत्रं पूर्ववत् पूजयेत्कृत्वा ॥ प्रदक्षि-
 नं कृत्वा त्र्यंशं वा वाह्यं पातकान् ॥ प्राविनं हि महाकाशे याम्ये भगिनिनां यको ॥ वारुणो ह्यथ भक्त्यो देवी वडो
 ह्यथोत्तरे ॥ तद्धात्वा मूलदेसस्थो प्रशात्रां शिरीषं च ॥ पर्जन्याशोकनामानौ भूतसंजीवनामृतौ ॥ धनये श्रीयदोः
 द्वौ तु पूजयेदनुपूर्वशः ॥ स्वनामभिश्च तृथ्यैः प्रणवादिममोत्रगैः ॥ लोकग्रहवसुधास्य लवणीनां द्रव्यं द्रव्यं ॥ भा-
 नुत्रयं युगं वेदालक्ष्मीगणपतिस्तथा ॥ इति देवामरागारे निष्टुत्रिमो रणा ॥ विष्णुसंवापनोदायकतो सरक्षनाय च ॥
 वज्रसक्ति तथा देश उर्वरुपाशं च जंगदा ॥ विभ्रलं च कमज्जो जंपता काथभ्यवयेत्कृत्वा ॥ ॐ कूं फूं वज्री यकूं फूं
 दूनमः ॥ ॐ कूं फूं दारथ शक्रये फूं फूं दूनमः ॥ इत्यादिमन्त्रैः क्रमुण्डः क्रमुण्डाख्यश्च पुण्डरिकाध्यामनः ॥ शक्रकणीः

सर्वमेवः सुमुखः सुप्रतिष्ठितः ॥ ध्यात्वा देवताः पूज्याः प्रजापतौ भूतकोटिभिः ॥ ॐ कौ कुमुदाय नमः ॥ इत्यादि मंत्रैः हेतु
कं विपुरां व ॥ सुखा त्वयमः जिह्वकं ॥ कालं कं ताति भयं मे का प्रिभिः मम हृमः ॥ नथैव पूजयेद्विदुः सो न पासा न नु क
मात् ॥ वसिभिः कसु मैर्दू मै सं नु ह्या न परिभावयेत् ॥ रक्षा नृणो नु वं शेषु स्थु ला न नो यत्तु क मात् ॥ पंच सिन्ध्यादि तत्त्वा
निः सशो जा नादिभि र्यजेत् ॥ तदा शिवे पदस्या पि मं राऽपं धा म सं करं ॥ यता का सक्ति सं युक्तं तत्त्व दृष्ट्वा पला कयेत् ॥
दिव्या नरे क्षभू मि हविष्ठा उता र्य पूर्व न ॥ प्रविसे तो श्चि म हार शो क हारा णि न कं येत् ॥ प्रदक्षिण क मा गत्वा निविरो
वदि दक्षिणे ॥ उत्तरा मि मुखः कृष्या दू न सुखं यथा पुरा ॥ अर्च यो गवि शो खा धेः मंत्र उवादि शोधनं ॥ कृत्वा तत्त्वात्मनः
पूजायं व गत्वादि पूर्व वने ॥ शा धारं कल सं न त्ति न् विन्य से तद नं नरं ॥ विरो वाञ्छ कि वत्वा य न त्व न ये म नु क मात्
ल ला ट्स्कं चं पा दां न शिव वि पा ल कं म्प हं ॥ रुड ना रा य ण ब्रह्म दे व तं ति ज शं वरैः ॥ ॥ सम्य न् १२५२ सा ल का मुदि
७ रोज ५ सि ध्या युं ॥ ॥ ॥

53

नं हं हं मूर्तिस्तदीश्वरं सन्नपूर्ववद्विनिवेशयेत् तद्याप्रकंशिवं सांगं शिवरुस्तं
चमूर्धनिः वृत्तं वृत्तं विसेतं तेजसा वाद्यमानं ततः पटलमधुयः प्रयोति तदिगेन
रं आत्मानं मूर्तिपैः सार्द्धं सन्नवस्वकुसुमादिभिः भूषयित्वा शिवोस्मीति ध्यात्वा बोधाशि
मूढरुतं रावन्तु पथानुसंस्कारैः सस्कृत्यान्मखमगुप्तं विक्रियपि कीर्तिणी कृशदूषो
पशं हरेत् आसनीकृत्य बर्द्धन्या वा रुवादीन् पूर्ववद्यजेत् शिवकुम्भास्त्रवर्द्धिनो पूजये
वस्थिराशने स्वदिक्षुकलशोरुछाश्लोकपातुनुकमात् इन्दुरक्तवस्त्रपाणिगजस्थं सस्म
रेदुधः सप्ताविषश्च विभ्राणः मक्षमाला कं सरुतुः कालमाला कुलरक्तशक्तिरुत्तम
जाशनं सहिषस्थं दण्डरुत्तमं कालानलं स्मरेत् रक्तनेत्रं शवारुदं खड्गरुत्तमं चनेत्रं तं
वरुणं सकरेश्वरं नागपाशधरं स्मरेत् वायुं च हरिणो लगे कुवेरं मेखसंस्थितं त्रिपु
लिनं वृषे चेशकुर्मेन च चक्रिणं वृत्ताणं रुसकं ध्यायेत् चतुर्वक्त्रं चतुर्भुजं सप्तमूर्तेषु कु
म्बेषु वेद्याधर्मादिकान्ये जेत् दिक्षुकुम्बेषु तेनादीन् पूजयत्यपि केतुः विकर्जश्चावन्तुः
कुम्भं भ्रामयेदा नृपुष्टां पूर्ववत् तथाप्येदादौ कुम्बे तन्वद्विनी शिवशिकासनं कुम्बेशस्त्रो
धं च कुवासनं पूजयित्वा यथा पूर्वस्य शो दुष्टवमुदया निजयान्नाथरक्षभक्तानुकम्पयां

एभिः संश्राव्यरक्षार्थकुप्रेखंदूनिवेदयेत् दीक्षास्थापनमो कुप्रेमरात्तमरात्तेथवाः
 मरात्तेभ्यर्चयेदेवशंभुजैदेकुप्रेसन्निधौः कुप्रेतामिपुरस्कृत्यतिविष्ठासृर्निधारिणः गुरो
 रदे शतकुप्रेतिजकुप्रेषुसंस्कृति यजेयुज्जोगिनोसंख्यंस्त्रमन्त्रेनुसंस्थितं पठेयुर्वा
 णाः शान्तिस्त्वशाखावेदपारगा श्रीसृक्तयावमातीश्वमेत्रकचनृषाकीपं जग्वेदीपूर्वदिग्
 भागोसर्वमेतत्समुद्धरेत् देवव्रततुभारुणं ज्येष्ठं सामरथत्तरं पुरुषं शीतिमेतानिसामवेः
 दितुदक्षिणो रुद्रं पुरुषस्तुक्तं च श्लोकाध्यायविशेषतः ब्रह्मणो वयं जुर्वेदी पश्चिमाधो समु
 द्धरेत् नीलरुद्रं तथा धर्वाष्ट्रं दक्षो रुद्रं तथैव च उत्तरे धर्वास्तुक्तं च तत्परस्तु समुद्धरेत्
 पूर्ववदिचमंत्रं चार्थं शिवाग्नौ मन्त्रं तर्पणं देशकालादिशंपन्नौ दुर्निमित्तप्रशान्तये होम
 कृत्वा तु मन्त्रज्ञः पूर्णादत्वा भुभावहा पूर्ववच्चरुं कं कृत्वा प्रतिकुप्रेतिवेदयेत् यजमाना
 लं कृत्वा सुब्रुवे ज्युस्मानमरात्तं भद्रपीठे निवाये शान्तादयित्वा वगुणयेत् त्ववयेत्युजयित्वा
 तुमृदाकाषायवारिणा गोमूत्रैर्गोमयेनापि वारिता चान्नरान्नरा भस्मना गधतोयेन पण्डितास्त्रै
 र्गवारिणा देशिको मूर्तिभ्यैः शार्दूलकृत्वा कारणशोधनं धर्मजलेन संस्कार्य पीतवस्त्रेण वास
 सा संपूजयितवस्त्रैश्च तद्यदुत्तरवेदिका अउदत्ता सतायांच शय्यायां सन्निवेश्य च कु

कुमालिप्रसूत्रेणविभज्यगुरुरालिखेत् सलाकयासुवरास्यश्रक्षणीशास्त्रकर्मणा अत्र
यत्रैदमकृत्यश्रात् शास्त्रदृष्टेणकर्मणाः कृतवर्माचशास्त्रेणलेक्ष्मशिलिसमुक्षिपेत्
यशोदक्षोथयादोर्धादोर्धायाद्धनोपिवा सर्वकामप्रसिद्धार्थभुभलक्ष्मावतारण लिः
ऊदीर्घविकारांशोत्रिभक्तेभार्गवर्णनात् विस्तारो लक्ष्यदेहस्यभवेत्तीगेषुसर्वतः यवस्य
तवभक्तस्यभागेरस्तभिराहता हासिके लक्ष्मरेखाचगाम्नीर्व्यावित्तदारपिः एवमशंश
त्रेधासूलिनेषुधिकरादिषुध्वीगम्भीरात्वं वंहासिके लक्ष्मदेहस्यवित्तप्रो भवेदैयववर्ध
नात् गंभीरत्वद्युत्वाभ्याः रेखापिष्टांशवृद्धिनः सर्वेषुचभवेत्सूक्ष्मलिंगसत्तकमस्तक
लक्ष्मदोत्रविधाभक्तेमुख्यभागद्वयेच्युते प्रज्ञागपरिवर्तनमुत्काभागद्वयत्वधः रेखा
त्रयेणयेणसंसिद्धं कारयेत्पुष्टदेशगं रत्नजैक्षणादरो मधोहे लसरिद्धरे स्वरूपेक्षणा
त्रेधाप्रभावेत्तेषुनिर्मला नयनोनीलनयने सन्निधायव लक्ष्मरेखां च लक्ष्मरेखां च रेखां च
द्युतेनमधुना तथा मृत्युजयेनसंपूजा शिलिपदेशनिवृत्तये अर्चयेत्तत्त्वतो लिंगं स्त्रापयित्वा
मृदादिभिः शिलिनतो जयित्वा तदध्यात् क्रोगुरवेनतः लिंगधूपादिभिः पार्थ शाययुर्जत
गात्रियः सवेनवापसवेन सूत्रेणत्रकुशेनवा पुष्पावेरोधनेदत्वाकु यान्निर्मद्यनादिक

गडलवराधनाक दानेन विसृजेच्च ना गुरुमूर्तिधरैः सार्द्धं द्यावाप्राणवेन वा मृत्सागो
 मयगोमुच भस्मनिःसलिलान्तरं स्नापयेत्पंचगव्येन पंचामृतपुरःसरं विरुक्षणां कं वाये
 श्रः सर्वोपधिजलेन वा ओडपुष्पाफलस्वर्गारन्नशृंगमकोदकैर्दकैः तथा धारासहश्रेणा-
 दिभ्योपधिजलेन च तीर्थोदकेन गागेन च न्येतेन च वारिणा श्रीरर्गावादिभिः कुप्रेः सिवकु-
 प्रजलेन च विरुक्षणां विलेपे च सुगन्धैश्च रुनादिभिः संपूज्य ब्रह्मभिः पुष्पैः ब्रह्मण्यैः कवीवरै-
 व कुरुपेरा नीराज रक्षातिलकपूर्वकं गीतौर्ध्वैर्जलकुम्भैश्च कुर्यात् शौचं च स्मरितैः दुर्वैस्तु यादि
 भित्तुष्टु मर्चयेत्पुरुषाणां समाचम्य हृदा देवं ब्रूयादुत्थीयतां प्रभो देवं ब्रह्मरथे नैव सिद्धिं
 दद्यात्तानयेत मण्डपे पश्चिमद्वारात् शय्यायां विनित्ये शयेत शक्यादिशक्तिपर्यन्तं वि-
 नयेत् सदा सने शुभे पश्चिमे पितृकात्रस्य नसे धूमशिलास्तथा शस्त्रमन्त्रशतालक्षं तिद्राकु-
 प्रकुवा सने प्रकल्प्य शिवकोशे च दत्तार्घ्यं हृदये नतु उभयोक्ता सने लिङ्गशिरसापूर्वमस्त-
 कं समारोप्य नसे तस्मिन् मृद्याधर्मादिचन्दने दद्याद्भूपंचसंपूज्य तथा सासितवर्माणां प्र-
 नृत्या कृतिनैवेद्यं हृदा दद्यात्स्वशक्तिं धृतधौऽद्युतं पात्रं सम्ये गायपदात्रिके देशिक-
 णस्थितस्तत्र षट्त्रिसन्नत्वं संवत् शक्या विभूतिपर्यन्तं स्वतन्वाधिपशंयुतं विनयेषु

यमात्मनि लिङ्गं परिकल्पयेत् साक्षात्पदेन शक्त्या त्रुर्था साष्टांशवर्तुलं तत्रात्मतत्त्ववि
शाखा शिवसृष्टिक्रमेण तु एकश प्रतिभागेषु बुद्ध्या विष्णु रुद्राधिपतु विन्द्यामूर्तिर्मूर्ती सान्
पद्मादिक्रमेण यथा द्वावक्रियजमाना र्कजलवायुनिशाकरान् आकासमूर्तिरूपास्तान्
सेन अधिनायकान् सर्वपशुपतिशोभं हृदयवर्धेश्वरं महादेवं च भीमं च मन्त्रात्मन् वाचका
इमे नवस्रसयवराश्च हकारश्च नृमातृकः प्राणवो हृदयागारर्वा मूलमन्त्रेथवा क्वचित् प
चकुण्डात्मके योगे मूर्तीशाः प्रवक्ष्यामहे पृथिवी जलतेजोसि वायुमाकाशमेव च क्रमात्तद
धियात्तपंचब्रह्माण्धरणीधरं हृमीशं सदाख्यं च सृष्टिनायेन मन्त्रेवित् मुमुक्षोर्वा निवृत्त्या
या अजताया सदीश्वराः त्रितत्त्ववाग्विसर्ज्य नृसेवाप्राप्तकारणारण्यं शुद्धवात्मनि विद्येश
अशुद्धलोकनायकाः अन्यस्तवामूर्तिर्याश्चैव भोगी नो मन्त्रनायकाः पंचविंशतर्थाष्टपञ्चात्रे
णीयव्याक्रमं एषां तत्त्वतदीशानां सिन्धुदीनशास्त्रेयथ ॐ ह्रीं शक्ति तत्त्वाय नमः हृत्पादि
ॐ ह्रीं द्वा मूर्तये नमः ॐ ह्रीं द्वा मूर्त्यधियाय शिवाय सिवाय नमः हृत्पादि ॐ ह्रीं पृथिवी मूर्तये
ये नमः ॐ ह्रीं पृथिवी मूर्त्यधियाय पुष्पणे नमः हृत्पादि ॐ ह्रीं शिव तत्त्वधियाय रुद्राय नमः
हृत्पादि नाभिकन्यासमुच्चार्य घण्टा नादविसर्पिणं ब्रह्मादिकारणत्यागाद्यादशास्त्रममाश्रितं

न चंचनप्रशामिन्नं प्राप्तातन्दरसोपमं द्वादशाक्षान्समानीय निष्कलं व्यापकं शिवं अष्टत्रि
 शकं लोपेत सहस्रकिरणोज्ज्वलं सर्वशक्तिसंशक्तं ध्यात्वा लिङ्गं निवेशयेत् जीवन्मात्सो भवे
 देवलिङ्गे सर्वार्थसाधकः प्रणिङ्गकादिषु तु न्यासः प्रोक्तैः संप्रतं यथा प्रणिङ्गकानां च कृत्स्नाः
 नाविलिप्ता वन्दनादिभिः सह त्वैश्वर्यसमासाद्य रंजितं भक्तलक्षणं पञ्चरेत्नादिसंयुक्ता
 लिङ्गस्योत्तरतस्थिता लिङ्गवत्कृतविन्यासविधिवत्संवत्संप्रपूजयेत् कृतस्नानादिकांते ह
 लिङ्गं सूत्रे शिलान्यसेत् कृतस्नादिसंस्कारेशक्ता नृपभक्ततथा प्रणवपूर्वकुम्भे कुम्भे मध्या
 दन्यतमेन व क्रियाशक्तिभुतां प्रणिङ्गी शिलासाधारण्ये प्रणिङ्गी भस्मदूर्ध्वतिलैः कुर्यात्तत्राकार
 चित्रयन्ततः रक्षयेत् लोकपालांश्च सायुधानपूजयेदहः ॐ ह्रीं क्रीं क्रियासक्तये नमः ॐ ह्रीं
 क्रीं सहागौरितदुयिते स्वाहेति वा विणिङ्गकायां ॐ ह्रीं अधारशये नमः ॐ ह्रीं ह्रीं यमाय न
 मः धारिकादीनि मन्त्रगुणा ज्योत्स्नावेनावलोक्य तथा ध्यात्री विधात्री च त्र्यम्बकं यना
 यिकाः वा मा ज्येष्ठा क्रियाशानी बोधा त्रिस्तोथ वा न्यसेत् क्रियाशाना तथेष्टे च पूर्ववः
 छातिमूर्तिषु उमा माहाक्षमा नित्या नृत्युर्माया भयज्वरा पंचवाथ महा मोहा घोराः
 च त्रितयज्वरा त्रिस्तोथ वा क्रियाशानी तथा बाधविनायिकाः आत्मादित्रिषु तत्त्वेषु तीः

वसुनिर्वृतिवित्तसेत् अत्रापिप्रितिकारुस्मशलादिषुयथाविधि गोप्यादिसत्त्वरैरेव.
पूर्ववत्सर्वमाचरेत् एवंविधायवित्तसंगत्वाकुण्डात्रिकत्रतः कुण्डमध्येमहेशानः
मेखलासुमहेश्वरं क्रियाशक्तित्रयान्नासो नादमोक्षेववित्तसेत् व्यापस्थितिंलव
क्रीशो नोडीसंधानकत्रतः पञ्चतन्तुसमाशक्तिमुद्याटेनसमुद्यतां विशताभूत्यमा
र्जुणानिःसरन्तीसमुद्रता पुनश्चभूत्यमार्जुणानिःविशतीत्यस्यचित्रयेत् एवंसर्वत्र
संधेयः मूर्तिपैश्चपरस्परं समृज्याधारिकांशक्तिकुण्डेसत्रयंयकमानं तत्तत्तत्तेश्व
रामूर्तिः मूर्तीशाश्वद्युतादिभिः समृज्यतर्पयित्वाचसन्निधौसंघनाहारिः शतंसहस्र
मर्द्धवाः पूर्णायासहस्रोमयेत् तत्तत्तत्तेश्वरामूर्तिः मूर्तीणांश्चकरेणकोर् नथासत्रयं
सान्निध्यः जुहुयुर्मूर्तिंयाभुपि ततोब्रह्मादिरंगेश्वरुवकाकोलुरोधनः सत्रयंशान्तिकु
ञ्जतः प्रोक्षितेकेशमूलतः लिंगसूत्रसंस्तुता जयेयुर्होमसंख्यया सविधानरुद्राकुप्य
वर्मणांवावगुणतः एवंसंस्तुताब्रह्मादीः त्रिवृत्तादिविभुधये वीधायपूर्ववत्सर्वहोमसं
ख्याजपादिकं कुशमध्याग्रजंगनं लिंगमध्याग्रकस्य शानं यथायथात्रसंभानंतदिदानी
मिहोच्यते ॐ हौं हौं ॐ ॐ ॐ वा ॐ ह्रूं ह्रूं वा ह्रूं ह्रूं वा वक्रि

मूर्त्तये नमः एवं यजमानादि मूर्त्तिभिरसंधेय पदमूर्त्त्या त्वके व्येवं संधानं ह दयादिभिः
मूर्त्तेन स्वीयवीजैर्बीजं यत्नं त्वया त्मके शिलपिण्डी हंसे हंसे पूर्णादि न्तं स्वेयं वरैः भागं
भाविशुद्धार्थं होमकुर्वाहतादिकं न्यूनादि दोषोपाय शिवनाथादिकं शतं कुत्वाथ
यत्कृतं कर्म शिवं शोने निवेदयेत् एतत्समन्वितं कर्म त्वद्वक्तोत्तुमया प्रभो कृतं नमो
भगवते रुद्राय रुद्रो रुद्र नमो स्तुते विधिं पूर्णं सपूर्णं च त्वशक्त्या पूर्य गृह्यतां मङ्गलाः
करिष्ये स्वस्वाहा इति विणिङ्कार्ये अथ लिंगेन्यसेत् शोनां क्रिया रत्नां पीठविगृहे आधारे रूपि
णी सन्निभे सेतुस्मासनापरि निरुध्य सप्ररोचं वा पंचरात्रं त्रिरात्रं क एकरात्रं सथो वापि यद्वा
सद्यो धिवासनं विना धिवासनयागः कृतोपि न फलप्रदः स्वमन्त्रैः प्रत्यहं देयः साधुनिनां
शतं शतं शिवकुम्भादिपूजा च दिग्वलिनं निवेदयेत् दीक्षा त्राश्च समभ्यर्च्य रात्रौ नियमपूर्व
कः अधिवासः सवसने रक्षेध्वी वे प्रचारितः ॐ ह्रीं ॐ ह्रीं इत्यादि ये अधिवासनविधि २०
शिशुरड्वाय प्रातर्नित्यविधिकृत्वा चारणालपुपूजनं प्रविश्य प्राविधानेन देहशुद्धादिः
मावरेत् दिक्पातीश्च समभ्यर्च्य शिवकुम्भं च वदनीं असृपुष्पिकया लिंगं वक्षि सन्नयव
क्रमात् शिवाज्ञानस्तनोगच्छत् प्रासादं शास्त्रमुच्चरन् तत्तु नानप्रक्षिपेद्विघ्नान् कुंफर

न शिवराजा नमोऽथाप्येति गं वेददोषविशंकथा नस्मान्मध्यं परिच्यज्य यवाङ्गेन यवे
नवा किंचिदीशानमाश्रित्य शिलामध्ये निवेशयेत् मूलेन तामनन्ताख्यां सर्वधारस्वरूपि
णीं सर्वगामृष्टियोगेन विन्यसेद्वलाशिलां अथवा मेनमत्रैरा निवस्य सनरुद्धाद्रोधमुद्र
या वञ्चदीति वरत्नानि तथोशीरादिकोषधीः लोहानुहेमादिकोत्पात्रान् हरिनालादिकं तथा
धान्यप्रभृतिसत्यां अपूर्वमुक्ताननुक्रमान् प्रभावागदेहत्वं वीर्यशक्तिमयानिमान् भावयन्ने
कचित्तत्त्वलोकपालेन शंकरेः पूर्वादिषु च गत्रेषु न्यसेदेकैकसः क्रमान् हेमजत्रारजंकर्मः
त्रयं वाक्षरसंपुटं सरित्तटं मृदायुक्तं पर्वताग्रमृद्यपुरा प्रक्षिपेन्मध्यगत्रादौ यद्यमेतत्सुव
र्णजं सधुकाक्षतं युक्ता अंजनेन समन्वितं पृथिवीराजनीयद्यद्यद्वा हेमसूमुद्रवां सर्ववीज
सुवर्णाभां समायुक्तं विनिःक्षिपेत् सुवर्णराजतं वापि सर्वलोकसमुद्रवं सुवर्णं केशरा
युक्तं प्रमथान्नं ततो न्यसेत् देवदेवस्य सकादि मूर्तिपर्यन्तमासवं प्रकल्पयान्नेनाथलि
प्रागुजुलुनाथवा भुभ्रमाद्यायवस्त्रेण तनुत्रेणास्त्ररक्षितं दिक्पद्मिभ्यो वलिन्दत्वा समावा
त्रोथदेशिकः शिवे नवाशिलत्र संगदाषनिवृत्तये शस्त्रेणावाशतस्य कज्जुदुष्यान्पूराया स
ह लकैकाकुर्मिदानेन सन्नयवा सुदेवताः समुत्थाप्य हृदा देव आसनेन गलादिभिः गुरुदे
वाग्रतो गच्छन्मूर्तिपेश्वदिशि स्थितौ बन्धुभिः सह कारेव देवा लयास्य पृष्टत प्रासादादिपवित्रे

स्व. भ. द्वा. र. व. ध. र. स. म. न. र. व. लि. ग. स. स्था. य. द. त. र्ध. आ. सा. द. स. प्र. वे. श. ये. त. द्वा. रे. ण. द्वा. र. व. ध. ने. न. द्वा. र. दे.
 शे. न. त. दि. ना. द्वा. र. व. ध. शे. शि. वा. भू. ने. द. दू. र्ध. ना. थ. त. सु. ते. व. र्ज. य. न. द्वा. र. स. स्य. र्श. द्वा. रे. गो. व. म. हे. श्व. र. दे.
 व. गृ. ह. मा. र. से. को. गो. ना. पि. प्र. वे. श. ये. त. अ. य. मे. व. वि. धि. र्थ. शो. वा. क. लि. गो. पि. स. र्व. न. गृ. हे. प्र. वे. श. न. द्वा. रे. लो.
 कै. र. पि. स. मि. रि. त. अ. प्र. द्वा. र. प्र. वे. शे. न. वि. द्वा. को. त्र. क्ष. य. गृ. ह. अ. थ. पी. ठे. व. स. स्था. य. लि. ग. द्वा. र. स्य. स.
 म. न. र. व. भू. र्ध. स. ग. ल. नि. र्धो. जे. दू. र्ध. क्ष. त. स. म. न्नि. त. स. म. न्ति. कृ. द. दे. न्यु. त्ता. म. हा. प्रा. भु. प्र. ने. प. ठे. त. अ.
 प्र. नी. य. द. द. श्व. त्रा. दे. शि. क. नृ. ति. ये. स. ह. म. न्त्र. श. धा. र. पि. त्वा. तु. वि. लि. प्रा. कु. कु. मा. पि. मि. श. क्ति. श. क्ति.
 म. तो. रे. वा. ध्या. त्वा. चे. व. त. उ. र. क्षि. त. त. ल. या. न्त्र. मू. ल. मु. द्वा. र्थ. स्यु. क्ता. श्व. मे. ति. वे. श. ये. त. अं. शे. न. व. स. भा.
 ग. स्य. य. द्वा. अं. श. द्वा. ये. न. व. अ. र्धे. न. वा. कृ. मां. शे. न. स. र्व. स्था. ध. प्र. वे. श. न. वि. धा. य. शी. श. कं. वा. ग्नि. दी.
 क्षा. मि. शु. स. मा. हि. त. अ. थ. वा. लु. के. या. पू. र्ण. वृ. या. स्थि. री. भ. वे. ति. च. त. तो. लि. ग. स्थि. री. भू. ते. ध्या. त्वा. क.
 ल. स. रू. पि. णं. मू. ल. मु. द्वा. र्थ. श. क्ता. न्त्र. स्यु. क्ता. व. नि. कृ. ल. न्य. से. त. उ. क्ते. न्या. स. वि. धि. लि. गो. कु. र्वे. न. व. न. दो. ष.
 भा. कृ. पी. ठ. व. ध. म. न. कृ. त्वा. ल. क्ष. ण. त्या. स. ल. क्ष. णं. गो. री. म. न्त्रं. ल. यं. नी. त्वा. स्यु. क्ता. पि. णं. च. वि. न्य. से. त. संपू.
 र्ण. या. श्व. सि. धि. वा. वा. लु. का. व. जु. ले. प्र. ने. त. तो. मू. र्ति. धरे. सा. र्धं. गुरु. श. न्ति. य. द. र्ध. त. स. स्था. य. क. ल. से. र.
 न्ये. त्त्र. द्वा. न्त्र. जा. नृ. ता. दि. मि. वि. लि. य. च. न्य. ना. श्ये. श्व. संपू. ज्य. ज. ग. दी. श्व. रं. उ. मा. म. हे. श. म. न्त्र. भा. तो. स्यु. शे. लि.

गमुद्रया ततस्त्रितन्त्रविद्यासं. अष्टादिष्टपुरःसरं कृत्वा मूर्तिं तदिशाना. संगानां ब्रह्मणामथ जानीलि
ने क्रियापीठे दिव्यस्य स्वप्ने नतः गंधैर्विलिप्य सधूय. व्यापित्वेन शिवे न्यसेत् सुगंधुपदिपने वैद्यै
हृदयेन फलानि च विनिवेशयथा शक्तिः समो वम्य महेश्वरं दत्तार्थं च जपं कृत्वा. निवेद्यो वरदेव के
चन्द्रा कृतारं कया व न्मन्त्रेण शिव मूर्ति येः स्वेष्टये वत्तया नाथ. स्वातन्त्र्यमिह मन्त्रिरे प्रणमेवं वहिर्गर्जः
त्वा. कृत्वा वा प्रणवेण वा सत्त्वात्तद्ब्रह्मं पश्चात्. पूर्ववत्तन्त्रियमाचरत् न्यूनादिदोषमोक्षाय ततो न्युत्पु
जिताशयं शिवेन सेशिरो दुत्वा. शांत्त्यर्थं प्रायसेन च ज्ञातकृतं यच्च तत्पूरयि सहा विभो हिरण्यप
भुभूम्यादि. गीतवाद्यादिहेतवे अमुकेशाय तद्रक्त्या. सर्वत्रै विनिवेदयेत् दानं महात्सवं पश्चात्. कु
र्व्याद्वि न चतुष्टयं त्रिसंध्यं त्रिदिनं मन्त्री होमये न्युर्ति येः सह चतुर्थे रहनि पूर्णा च. चरकं बकुल
पिणा निवेश सर्वः कुवे श सर्व कुण्डेषु. सम्याता कुर्ति शोधनं दिनः चतुष्टयं याव. निर्माल्यं चतुर्दश
निर्माल्यापनयं कृत्वा. त्वा प्रयित्वा च पूजयेत् पूजा सामान्य लिङ्गेषु. कार्य साधारणारूभिः विहाय
लिङ्गैर्न न्यः कुर्यात्थाण. विसर्जनं असाधारण लिङ्गेषु. क्षमस्त्वेति विसर्जनं आवाहन मभिव्यक्ति
विसर्जः शक्तिरूपता प्रतिष्ठा तैकचित्प्रोक्तं स्थिराया कुनिसप्तकी स्थिरसथा प्रमेयस्या. नाविरोधः
सर्धैव च नित्योत्तमगतश्चैवा विलाशी नृप एव च. एते गुणा महेशस्य मन्त्रिधानाय कीर्तिनाः ॐ नमः
शिवाय स्थिरो भक्ष्या कुतीनां क्रमः एवमेव च संप्राप्य. शिवाय शिव सप्रवात् कृत्वा द्रव्यं वत न्यधा.

देककृष्णसामं सस्थापनद्वितीयं कृत्वा नायकारयेत् दत्तावलिसमावस्य-वह्निर्गर्ह्येष्टिवाज
 या जगतीवाह्यतश्चरामैशान्यानिशिमन्दिरे वामगच्छप्रमाणेन-सुपीठे कल्पितासने पूर्वव-यास
 होदि-विधायधानपूर्वकं संस्थाप्यविधिवन्नत्रवृत्तमंगैः पूजयेत्ततः अंगानिपूर्वमुक्तानि-ब्रह्मा
 णित्वधुनायथा ॐ ह्रस्वस्यो जाताय हूं फट् नमः ॐ विंशमदेवाय हूं फट् नमः ॐ धूं अघोराः
 म्रहूं फट् नमः ॐ वैतान्मुखाय ॐ वौमीशानाय वहुं फट् जपन्ति वेद्यसत्तय-विशोप्यनतिपूर्व
 कं देवः सन्निहितो याव-जावत्सन्निहितीभव न्यूनादिकं च यत्किंचित्कृतं मज्ञानतोपि वा न्वपुसा
 देन च गेह-तत्सर्वं परिपूरय वागलिंगे च लरोहे-सिद्धलिंगे च ये भुवि प्रतिमास्तु च स चाभुनव
 रणेधिकृतो भवेत् अद्वैतभावनायुक्ते-स्थितिलेसविधावपि अभ्यर्च्य चण्डसस्तुतं यजमाने हि भाय
 या पूर्वस्थापितकुरो नस्थापयेत्स्थापकः स्वयं स्थापकं यजमानोपि स पूज्य च महेशवत् विन्नसा
 धविनायकाद्गृहिरणोदिदक्षिणा मूर्तिमानविधिवत्पश्चात्-शापका-ब्राह्मणास्तथा देवशिलिनं
 प्राच्य-दीनानाथादिभोजयेत् यदत्र संमुखीभावे-खेदितो भगवान्मया अमत्वनथतत्सर्व-कारु
 ण्यान्नुनिधेसम इति विज्ञातशुक्ता-यजमानाय स कुरुः प्रतिष्ठायज्ञसद्भाव-स्फुरन्नारकसप्रभं कुरु
 पुत्रपौत्रास्तोपेन-प्रणम्य परमेश्वरं ततः प्राभुप न जप्त्वा-प्रणम्य परमेश्वरं ततोपि वलिभिर्भूता-न्

निधाय निरोधयेत् स्थातव्यं भवता तव ध्यानसन्निहितो हनः गुरुवत्सादिकं युक्तं गृहीयाद्वागण्डपं
सर्वोपकरणशिलीतथा स्थापयेत्तमण्डपं अन्यदेवादयः स्थाप्य मन्त्रैरागमसम्प्रदायैः आदिवर्गस्य साभे
दाः द्वास्तत्र व्याप्तिरीचिताः साध्या प्रमुखदेवाश्च सरितो दृष्टव्यस्तथा क्षेत्रवाः किन्नराद्याश्च पृथिवी
तत्त्वब्रह्मणः पदं तन्मात्रादिप्रधानं त्रपदमेतत्त्रिकं हरेः नाद्येशगरामादृशां प्रक्षेशशरजन्मना अ
रूधीभुङ्क्ष्विद्याने पदगणपतेस्तथा सायासदेशशक्त्यतः शिवाशिवयोस्तु विन्मयं पदमीश्वरपर्यन्तः
यत्कादासवकीर्तितं कुम्भशिकीर्तितं यत्र यवरात्रादिपंचकं प्रक्षिपेन्पीठगर्भायां पंचब्रह्मशिलां वि
ना पद्मिर्विभाजिते गते तत्काभागां च पृष्टतः स्थापनं पंचमांशेन यदि वा तत्सुभाजिते स्थापने सप्तमे
भागे प्रतिमासु सुखावहं धारणाभिर्विभुधिः स्थापने लपचित्रयोः स्नानादिमासनतत्र शिलारत्नादिवे
शनं नेत्रोद्याटसूत्रेण सासनादिप्रकल्प्यतं पूजानिरम्बुभिः पुष्पैर्यथाचित्रं न दुष्पति निधिक्षेपे ललिगे
पुः संप्रत्येव निगद्यते पंचभिर्विभिर्वापि पृथक् पीठे विभाविते भागत्रयेण भागां सो भवेद्भागद्वयेन
वा भुपीठे स्वपीतेतद्वरलिङ्गेषु तत्त्वमेव तः इह मन्त्रेण संस्कारो विधिवत्स्फोटिकादिषु किंचिदुत्तमशि
लारत्नप्रभृतेष्वनिवेदनं योजनं पिण्डिकायाश्च मनसा परिकल्पयेत् स्वयत्तु वागलिङ्गाद्यैः संस्कृतौ
नियमेन हि स्तपनं स हितामन्त्रैः न्यासहोमचकारयेत् नदीसमुद्रोहाणां स्थापनपूर्ववन्मनं एहिकं
मृन्मयं लिङ्गं पिण्डिकादिचतुश्चरणात् कृत्वा प्रपूजयेद्बुद्धदीक्षणादिविधानतः समादाय ततो मन्त्रा

ब्रह्मानं सन्निधा यच्च तज्जले प्रक्षिपेत्सिंहं वत्सरात्कामदप्रवेत् विद्यादिस्थापनं वैव. पृथग् अत्रैः समा
 वरेत्. **शताने ये शिवप्रतिष्ठा २८** श्रीश्वर उवाच वक्ष्ये गौरि प्रतिष्ठाश्व. पूजया सहितां भृगू म
 एषा यं पुरो वक्षु. संस्नाप्य चाधिरोयेत् शय्यायां तां प्रविन्य स्य. सन्नात्तमूर्त्यादिकान् गुरु आत्मविश्वेशिरो
 नाश्वकुर्यादशितिवेशनं शक्तिपरमस्य कुत्वा जन्नाच पूर्ववत् संधा यच्च तथापि गंडी. क्रियाशक्तित्व
 रूपिणी सदे शयाप्रिध्यात्वा तत्सरत्नादिको जथा एवं संस्थाप्य तां प्रश्ना. देवी प्रश्नान्नियोजयेत् पर
 शक्तित्वरूपा नन्वा रूपा शक्तियोगतः ततो न्यसेत्क्रियाशक्तिं. प्रीठे शानं च विग्रहे ततो प्रियापिनी श
 क्तिः समावाह्यनियोजयेत् अमृकेशीनामिध. समालभ्य प्रपूजयेत् ॐ आधारशक्तये नमः ॐ नाला
 यनमः ॐ अंधर्माय नमः ॐ अंशानाय नमः ॐ वैराग्याय नमः ॐ ऐश्वर्याय नमः ॐ अंधर्माय न
 मः ॐ अंशानाय नमः ॐ अंशानाय नमः ॐ अंशानाय नमः ॐ अंधर्माय नमः ॐ अंधर्माय नमः ॐ अंधर्माय नमः
 दनाय नमः ॐ प्रयासनाय नमो हं. पूजाः केशरां तथा ॐ कर्णिकायै नमः ॐ पुष्करेभ्यश्च नमः ॐ हां पु
 ष्पैः. श्रीशानायै हूं क्रियायै ततो नमः हूं वावावे हूं च वागीशे के त्वालिने ततो नमः ॐ हूं वावावे च नमो
 हूं ज्यैश्वर्यायै ततो नमः ॐ हूं रौं हूं नवशक्त्यश्च. गोये गौर्याय नमः ॐ गोरीश्वर्यायै नमो गौर्याय यथोच्यते ॐ
 हूं सः ॐ महागौरिरुदयिते स्वाहा गौर्यायै नमः ॐ गौं हूं श्रीशिरालं. स्याद्विवाये कवचाय च गोनेत्रायः
 च गोस्त्राय. ॐ गीवैशानशक्तये ॐ श्रुक्रियाशक्तये नमः पूर्वाद्यैशकादिकान् ॐ सुभगायै नमः श्रीवी

जालसिनाततः ॐ कामिनौ व नमः ॐ कस्यात्कामशालिनी मन्त्रे गौरी प्रतिष्ठाप्य. प्रार्थय जप्ताथ सर्वभा
के (६) इत्यानेये महापुराणे गौरी प्रतिष्ठापूजा २२ ६०३ ईश्वर उवाच वक्ष्ये सूर्यप्रकाशं. पूर्ववन्मण्ड
पादिकं स्नानादिकं वसं प्रायः पूर्वोक्तं विधिनाततः विद्यानासनशय्यायां. सागं विन्यस्य भास्करं त्रितलैः
विन्यसेत् तत्र सपुरंवादिपंचकं शुद्धादिपूर्ववत्कृत्वा. पिण्डसंशोध्य पूर्ववत् सदेशपदपर्यन्तां वि
न्यस्य तत्पंचकं शक्ताय सर्वज्ञे मुख्या. संस्थाप्य विधिवत्ततः सागूना विधिवत्सूर्यं शक्त्यनेस्थाप
येदुतः स्वाम्यत्र मर्धवादिन्य. पदान्ततत्रासधारयेत् सूर्यमन्त्रस्तु पूर्वोक्ताऽव्याप्तिस्थापने पि
च **इत्यानेये महापुराणे सूर्यप्रतिष्ठा १००** ईश्वर उवाच दारयितुं प्रतिष्ठाया वक्ष्यामि विधि
मप्यथ दारयितुं कथायैः सस्कृत्य शयनेन्यसेत् मूलमध्याग्रभागेषु. त्रयमात्मादिगेश्वरं विन्य
सन्निरोध्या कुत्वा जप्ताथ नुरूपतः दारादथोयजे द्वास्तु तत्रैवान्नततः रत्नादिपंचकं न्यस्य. शान्तिहोमं
विधाय यथ यवसिद्धार्थका क्रोत्रा. न्नादिवद्वि सहा तिलाः गोमृत्सर्वपरमेष्ठ. होमनां लक्षणा मृता रो
वेनारग्वधोद्वी. प्रासादाधश्च घोणनी कृत्वा द्वौ दुम्बरे वद्धा. रक्षार्थं प्रणवेणानु दारमुत्तरतः किंचिदा
श्रितं सन्निवेशयेत् आत्ममन्त्रमधो न्यस्य. विद्यातत्त्वचशाखयोः शिवमाकाशदेशस्था. व्यापकं स
र्वमंगलं ततो महेशनाथं च विन्यसेन्मूलमन्त्रतः दारश्रितांश्च न्यादीन् कृत्युक्ते. स्वनामभिः जु
हुपाद्यतमर्द्धवा. दिगुणां शक्ति तोथका न्यूनादि दोषमोषार्थ. हेतितो जुहुयाद्यतं दिग्वलिं पूर्ववद्

त्वा प्रदद्यादक्षिणादिकं **इत्याग्नेयपुराणेशोकारप्रतिष्ठा १०१ ईश्वर उवाच** प्रासदस्थापनं वक्ष्ये
 तन्मसुयोगतः श्रुकनासासमाधौ नु पूर्ववैद्याश्चमधतः आधारसक्तिनः प्रसे विन्यसे प्रणवेतु स्वर्ण
 ऐकतमोद्धूतं प्रचगवेन संश्रुतं मधुक्षीरश्रुतं कुसुमस्ररत्नानि प्रचकं सवस्त्रंगंधलिप्रव. गंधवन्मुख
 धूपितं चूनाप्रलवनांच वक्रिकप्रेयवं न्यसेत् परकेन समादाय सकलीकृतविग्रहः सर्वात्मनि च
 मात्मानं स्वाणुना स्वात्तमारुतः आशया बोधयेच्छेष्टा रेवकेण ततो गुरुः द्वादशान्नं समादाय स्फुरद्वक्रिक
 णोपमं निक्षिपेत्कुत्रैव न्यस्य तत्रादिवा दिकं विग्रहं तदुत्तमानं च बोधकं चकलादिकं द्वात्रिंश
 गेश्वरत्नद्वयस्मात्तत्र निवेशयेत् दशनाडीर्दश प्राणा निद्रिजाणि त्रयोदश तदधिपान्श्च संयोज्य प्रणा
 वायुः स्वनामभिः स्वकार्यकारणत्वेन मायाकाशानि यामिकाः विद्ये सान् प्रकाशशु. व्यापिनं च स्वयं
 च अंतानि च विनिःक्षिप्य निरुंधा डो धमुदया सुवर्णायुधवयवापुरुषपुरुषानुगं प्रचगव्यकः
 वायुः पूर्ववत्संस्कृतततः शय्यायां कुम्भसरोय धात्वा रुद्रम्वरोपति तस्मिंश्च शिवमन्त्रेण व्यापकः
 तेन विन्यसेत् सन्निधानाय गोमं च प्रोक्ष्य स्यात्तर्जनं जपं सन्निधारोधनं सर्वं भागत्रयविभागत वि
 धायेत्वं प्रकृत्य नैकुमेत विनिवेशयेत् (०) **इत्याग्नेयमहापुराणे प्रासादकृत्यप्रतिष्ठा १०२ ईश्वर उ**
 वाच ब्रूउकेध्वजदण्डे च ध्वजदेवकुले तथा प्रतिष्ठावयथोद्दिष्टा तथा स्तुतुं वदामि ते कभागादं

प्रवेशाद्यद्यसर्वर्षिशनान् लेखकेदारजः शूलः शैलजेधाम्निशैलजः वैष्णवाद्योचचक्राभ्यां कुम्भः
स्यान्मूर्तिमानतः सवन्निशूलानुक्तस्तुग्रहचूडामिमानत ईशश्चूडः समाख्यातो मूर्तिलिंगसम
न्वितः बीजपूरकयुक्तो वा शिवशस्त्रेषु तद्विधः चित्रो ध्वजधारी यथा जंघावृत्तौ न्यसेत् भावे
कादण्डमानस्तु यदि वा तद्यद्यथा महाध्वजः समाख्यातो यस्तु पीठस्तु वेष्टकः शक्रेर्ग्रहे रसेर्वापि
हस्ते दण्डस्तु मानतः उत्तमादिक्रमेणैव विशेषशूरिभिस्ततः वंशजः सालजादिभिः वा स दण्डः सका
मदः अग्रमारोप्यमाणस्तु भंगमायद्विवायदि राशौ निष्ठं विजानीया यजमानस्य वा तथा मन्त्रेणैव
ऊरुपेण पूर्ववच्छान्तिमाचरेत् दारपालादिपूजां च मन्त्राणां तर्पणं तथा विधाय चूडकदण्डं स्नापये
दस्त्रमन्त्रतः अनेनैव तु मन्त्रेण ध्वजं संप्रोक्ष्य देशिकः मृत्कषायादिभिः स्नानं प्रासादं कारयेत्ततः
विस्मिप्य च शमाशय्य शय्याया न्यस्य पूर्ववत् चूडकैर्लिंगमभ्यासेन ज्ञानं न च वा क्रिया विशेषाभ्यां च
तुर्थं च न च दण्डस्य कल्पना दण्डे तथा मन्त्रं च द्विष्टान्तं द्वितीयकं सद्यो जातानि वक्राणि शिवतत्त्वं
पुनर्ध्वजे निष्कलं च शिवं तत्र न्यस्यात्मनि प्रपूजयेत् चूडकैव ततो मन्त्री सानिधौ सहितादिभिः होम
मयमप्रतिभागं च ध्वजेनैस्तु फलं नैः अन्यन्यथापि कृतं यच्च ध्वजसंस्कारां क्वचित् अस्रयागविधा
वेवं तत्सर्वमुपदर्शितं प्रासादे कारितस्थाने स्रग्वत्तादिभिर्भूषिते जघावे दीत दुर्द्वेत्त त्रितत्त्वादिभिः

वेश्यच होमाधिकविधायाथ शिवसंपूजापूर्ववत् सर्वतन्त्रमयंध्यात्वा शिवं च व्यापकं तत्प्रेत अन
 तां कालरुद्रश्च विभाव्यच पदाम्बुजे कम्पागुहादिकोत्पाठ पातालनरकैः सह भुवनैर्लोकपालाश्च शः
 तरुद्रादिभिर्द्वितं बुद्ध्यागकमिदंध्यात्वा जंघायाश्च विभावयेत् सारितजोतिलव्योम प्रचाककसमं
 न्वितं सर्वावरणसंज्ञं च बुद्धियोगस्तथाच्युतं योगाहुकसमायुक्तं नाशवधिगुणत्रयं पद्मस्थं पु
 पुरुषं सिंहैर्वासच परिभाषयेत् मञ्जरीवैदिकायां च विद्यादिकं चैतदुच्यं करोमोपां सरुद्रां च वि
 आश्रामलसारके कलशेश्वरं विन्दुं विश्वेश्वरसमन्वितं जगज्जुह्वयता विद्याभूलचन्द्रार्द्ररूपकं
 शक्तित्रयं च तत्रैव दण्डो न दं विभाव्ये च छजे च कुण्डली शक्तिमिति धाम विवयेत् जगत्या वाथ संधाः
 चलिंगपिणिकयाथ वा समुत्थाय स्वमनैश्च वित्त्यस्त्रे शक्तिपंकजे तस्मै रत्नादिके तत्र त्वाधारे विनि
 वेशयेत् यजेता नो धजे लगे वंधुमित्रादिमिसह धामप्रदक्षिणी कृत्य लभते फलं मीदिभं गु
 रुपाश्रयतंध्यात्वा स्थिरमेत्राधिपैः युतं अधिपान् शस्त्रयुक्तं च रक्षणायेति रोधयेत् न्यूनादि
 दोषशान्त्यर्थं दुक्ता वदिग्वलीत् गुरवे दक्षिणान्द्रा यजमानो दिवं बुजेत् प्रतिमालिगं वदीनां
 यावत्तः परमाणवः तावद्युगसहस्राणि कर्तुर्भोगभुजः फलं ॐ ईशानेयमहापुराणे ध्वजारोह
 णादिविधिः १०२ ईश्वर उवाच जीर्णादीनां चलिगानां मुद्धारविधिमावदे लक्ष्मीकितवभग्नं च

१०२

स्थूलवज्ररुतंतंथा संपुटं पुटितवंग. लिंगविक्रमादिकं श्रुत्यादि दुष्टलिंगानां त्याज्यादिं गीत
थादृषः चालितं वलितं निम्न. मन्यर्थं विषमस्थित दिग्दृष्ट्या लितं लिंगं. मध्यस्थं प्रति तथा एवं
विधं सत्ताप्य. निर्बुणं च भवेद्यदि तथादिकं प्रवाहणं तदपक्रियते यदि ततो न्यत्राणि सं
स्थाप्य. विधिसृष्टेन केर्मणा सुस्थितं वापि. शिवलिंगं बालयेत् शतेन स्थापनं कुर्यात् सहस्रेण
च बालयेत् पूजादिभिश्च संयुक्तं जीर्णं यदित सुस्थितं यामे मण्डपमीशे वा. प्रत्यग्वारैक तोरणं विधा
य द्वारं पूजादि. स्थापितं लेशप्रपूजनं मन्त्रास्तत्पूजां च वास्तुदेवांश्च पूर्ववत् दिग्बलितं च यदि
ईत्वा. समान्यस्य चंगुलः प्राप्तं न भोजयित्वा तु. शत्रुविज्ञापयेत्ततः दुष्टं लिंगमिदं शत्रोः शान्ति
रुद्धरणेन सत्त्वं सविस्त्रवाग्निविधिना. अभितिष्ठस्व मां शिव एवं विज्ञाप्य देवेशं शान्ति होमं समा
चरेत् मध्याज्यकीरदूर्वादि. मूलेनास्यधिकं शतं ततो लिंगेन संस्थाप्य. पूजयत्यपि लेशे वा ॐ
व्यापकेश्वरा येति. तत्वेनाभ्यन्त शिववादिना ॐ व्यापकेश्वरा यद्दद्यात्ततः ॐ व्यापकेश्वराः
यशिरसे स्वाहाः श्रुत्याद्यंगमन्त्राः ततस्तत्र शिवं तत्त्वं श्रवयेत्तत्र मन्त्रैः सत्त्वकोपि रुयः कात्रं श्रि
गमाश्रित्य निश्चिन्ति लिंगं तत्त्वा शिवाज्ञाभि. यत्रैवं तत्र गच्छतु विशाविद्येश्वरैर्युक्तं शस्तुरभवि
ष्यति सहस्रप्रतिभागेन. ततः प्राशुपतारानां कृत्वा शास्त्रानुना प्रोक्ष्य. स्पृष्ट्वा कपैर्जपेत्ततः ॥

तार्थं च विलोमे च पूयतत्वाधिपास्ततः मूर्तिमूर्तीश्वरैर्लिङ्गे पिण्डिका संस्थिता न तुरः विसृज्य स्वर्गाया
 शनः वृषभैस्त्वय्या तथा रज्जावध्यातयानीन्वा शिवमन्त्राणानशनेः तज्जलेनिःस्पृष्टमन्त्रीपुष्पथः
 जुहुयाद्धत नृपयेदिकातीनां व. वासुशुद्धो शतशतं रक्षाविधायतत्वाग्निमर्चय्याशुपतास्तुतः लि
 मसत्यततस्त्रविधिवत्स्थापयेद्गुरुः असुरैर्मूर्तिभिर्द्विवैः सत्त्वविभूः प्रतिष्ठितं जीर्णं वाप्यथवा
 भग्नं विधिनापिन चालयेत् एष एव विधिः कार्यो जीर्णधामोद्धृतो गुरु स्वकेन भ्रमसंतन्यस्य कारयेन्मा
 वगात्रं सकोचे मरणोचोक्तं विस्तरेतु धनक्षयं न दुर्गश्रेष्ठमवाक्यं तत्कार्यं भद्रमाणिकं (६०३) **कृष्णमे**
यदुरागो जीर्णो हार १०४ श्वर उवाच वक्ष्ये प्रासादसामान्यं लक्षणं शिवितं ध्वजं चतुर्भागीकृतं क्षत्रे
 भित्तेर्भागैः न विस्तरात् अर्धभागेन गर्जः स्यात् पिण्डिका पादविस्तरात् पंचभागीकृतं चापि सध्वभागे तु
 पिण्डिका शुभिरभागे विस्तीर्णं भित्तये भागविस्तरात् भागोदो मध्यमौ गर्भो भागद्वयेन पिण्डिका गर्भोः
 भागेन विस्तीर्णो भागद्वयेन पिण्डिका विस्तारदिगुणो वापि सपाददिगुणोपि वा अर्धद्वेदिगुणो वाः
 पि. त्रिगुणः कविदुधुयः जगती विस्तरार्धे णत्रिभागे न क्वचिद्वेत् नैविपादेन विस्तीर्णो प्रासा
 दस्य समन्ततः परिविस्त्रिंशको मध्यो रथको स्तत्र कारयेत् वामुण्डं भैरवं तेषु नाये शं च निवे
 शयेत् प्रासादाद्धर्णदेवानां मध्ये वा चतुरोपि वा प्रदक्षिणा दहिः कुर्यात्प्रासा
 दादिभ्युवानका आदिभ्याः पूर्वतः स्थाप्यः स्कन्दो ग्निर्वायुगोचरे एवं च वादयो

तस्याः स्वस्यां स्वस्यां दिशि स्थिताः चतुर्धा शिखरं कृत्वा शुकनाशादिभागिवा तृतीये वेदिका त्वमे
सकण्ठो करसारकः वैराजः पुष्पकं श्रान्तः केनास्यो मणिकस्तथा त्रिपिष्टप्रश्नप्रश्नैव मेकमूर्ध
निसंस्थिताः चतुरस्रचतुर्त्राणां द्वितीये पितृथामत हने हनौ यतश्चन्यो अष्टाग्रश्चपि पंचमः
एकैको नवधा मेदैश्चत्वारिंशच्च पंचव घासादः प्रथमो मेरुर्द्वितीयो मन्दिरस्तथा विमानं न च तथा
भद्रसर्वतो भद्रवत्त एव को नन्द को नन्दिर्ब्रह्म मानस्तथा परः श्रीवत्सश्चैति वैराजा यवा तये
च समुत्थिताः बलभाण्डराजश्च शालगुहं च मन्दिरं विशालश्च तथा ब्रह्म मन्दिरं भुवनं तथा प्रभ
वः शिविका वेश्मनवैते प्रष्टकाश्च वा पलजो दुन्दुभिः प्रभो महाप्रभक एव च सकुनिवा ल्य उष्मी
षः शरवश्च कलसस्तथा खड्गश्च तथा ये ते वृत्राः केलाससमुद्राः गजाश्च दंष्ट्रभो हंसा गरुड
नृक्षनायकः भूषणो भूधरश्चान्यः श्रीजयः पृथिवीधरः वृत्रा यतात् समुद्रूता न वेते मणिकाक्षया
त् वक्रैश्च कृतं तथा चान्यत् स्वस्तिकं वज्रहस्तिकं वक्रस्वहस्तीखड्गच गदा श्रीकण्ठ एव च विजयोः
नाम ते श्वैते त्रिपिष्टप्रसमुद्रवाः नाम प्राणामिमाः संज्ञा नावादीनामिवास्तथा श्रीवर्देणोर्ध्वतश्च
पृथुले सुत्रिभागतः दशधा वेदिका कृत्वा पंचभिः स्तुविस्तरः त्रिभिः कर्त्रेण श्रुतुर्विस्तृतदरा
कं दिष्टुद्वाराणि कार्यणि न विदिष्टु कदाचन पिण्डिका कोणवित्तिर्ण मध्यमा त्रायुदाहताः कचित्प
चमभागे तु महतां गर्भपादतः उद्गुपी द्विगुणस्त्रेषां मन्यथा वा निगद्यते षष्ट्यादिका तसमारभ्य

अंगुलानाशताविहं उत्तमान्यपिवत्तारि. क्षाराणिदशहानितः श्रीवेनमध्यामानिस्पृ. स्त्रीण्यवनीयसाम्यधः
 उच्छोयाधेनविस्तारोस्वच्छोयोस्वधिकस्त्रिधा वंतुर्विरेक्षुमिर्वापि. दशभिर्वागुणैः शुभैः उच्छोयाया
 दविस्तीर्णाः शारवास्तदुदुम्ब विस्तराधेनवाहयं. सर्वेषामेवकीर्त्तितं त्रिपंचसप्तनवभिः शभिर्वा
 रमिहितं अधःसारवावतुर्थीसे. प्रतीक्षारोनिवेशयेत् मन्थनैरथरश्मीभिः पाशाशेषंविभूषयेत् स्त्रमः
 विद्धेभृत्यातास्यात्. द्वेष्टविद्धेभृत्याता कोप्रविद्धेधनक्षयः प्रासादगृहशालादि. लग्नवेधैश्चबंधने सभा
 विद्धेनदारिद्र्यंशिलाविद्धश्मसूटया छावाविद्धेनदारिद्र्यं. वेधदोषो न जायते १८०३ **श्यानेयमहापुराणे**
सामान्यप्रासादलक्षणं १०५ १ श्वरउवाच नगरग्रामदुर्जीदो. गृहप्रासादसूक्ष्मो एकाशीतिपदे
 वास्तुपूजयेत्सिद्धयेकुर्वं प्रागास्यादशधानाश्च. स्त्रासांतामानिवकुर्वे शात्रायशो वनिकात्रा. विशालाप्रा
 रावाहिनी सतीवस्तुमतीनद्याशुभकार्थमनोरमा उमावास्यादशान्याश्च. एकाशीत्यधिकारिकाः हरिणी
 सुप्रभालक्ष्मी. विभूतिर्विमलाश्रिया जया लाविद्योकाय. स्मृतास्त्रा. सूत्रपादतः शशशृङ्गकंदिष्टु
 यजेदीशंघनंजयं शक्रमर्कतथाशलां. सत्यंभृशंपूर्ववयोमतः हव्यवाहनं वपूषाणां वितथंभौममेव
 च कृतात्रमथगन्धर्व. दृंगमृगं च दक्षिणे पितरंच द्वारपालांच. सुग्रीवपुष्पदन्तकं वरुणांदैत्यशेखोः
 च. शुष्माणां पश्चिमेशदा रोमाहिमुखमज्जाट. सोमरूप्यादितीक्ष्णी नवात्रः पदशो वत्सपूजोर्ध्ववध ६

ध्रुवा उल्लेखान्नरकोष्ठसु मायावानुपदद्ये तदध्यापरतः साख्यं केन्द्रान्तरेषु प्रपद्ये मरिचिका तु म
धेनुः सविता द्विपदः सावित्री तदधो दशोः दिवस्वानुपदधनुः पितृवृत्तान्तरे विष्णुः मिन्दुमित्रत्वधोः
जयं वरुणवृत्तलोर्मधो मित्राख्यं प्रपद्ये जेत् रोगवृत्तान्तरे तित्पः द्विस्थवरुदयासकं तदधो द्वां
ध्रुगमदम् तदधो व्यधराधरं वरकीकन्दविकटः विदारीं पूतनां क्रमात् जम्बापं प्रलिपिदं यजे दीक्षा
दिवात्मनः एकाशीतिप्रदं वेशं माण्डप्रश्नं धिकः पूर्ववदेवताः पूज्या ब्रह्मान्तः षोडशां सके मरी
चिश्च विवस्थाः श्वः मित्रं पृथ्वीधरस्तथा दशकोष्ठस्थिता दिक्षु तत्रैव वेशादिकोणगाः देव्यमाता हरेशाः
ग्रीः मृगाख्यो पितरो तथा पापघुष्मानि त्वेदेवाः सार्द्धं मर्द्धाद्यिके स्थिता यस्याद्यौ कप्रवक्ष्यामि संक्षेपेण
क्रमाद्गुरु सद्यिद्विंशकरे देव्यान् साष्टाविंशतिवित्तरात् शिवाग्रगः शिवारख्यस्य रुद्रहीनः सद्यो मयोः
रुद्रदिगुणितानां हाः पृथुज्योतिर्विनात्रिभिः स्याद्ग्रन्थिगुणं देव्याः स्त्रियमिष्टैव वित्तरात् सावि
त्र्यः शालयः कुद्याः अनेषा पृथग्विशाशतः कुत्र पृथुपंचोच्चात् कुयत्रुत्रिगुणेष्टयं कुसूत्रसः
मापृथ्वी वीथीभेदादनेकधा भेदेण तुल्यवीथिभिः क्षीरवीथीभिः क्षीरवीथीविनाग्रतः श्रीजयं पृच्छतोः
हीनं भेदोऽयं पार्श्वयोर्विनाग गव्रपृथुसमावीथी तदर्थं देनवा कचिद् वीथ्याद्य-----मेकद्वित्रि

पुरा नितं सामान्या नृहं वक्ष्ये सर्वेषां सर्वकामदं एकद्वित्रिचतुःपाणि मष्टशालयथाक्रमं एकं यामे
 च सौम्यास्य देवे तपश्चात्पुरो मुरव वतुः शालंतु संसुखा तयो ररेन्दु नुमुक्रयोः सिद्धान्तज्ययामेव रन्दी
 येन सूर्यकं प्राक सौम्यैव दण्डाख्यं प्राप्यामेवा तसंजकं आयुः नृहं वृत्त्याख्यं त्रिभूलंतदिनाई
 कर्तृ पूर्वशाल विहीनस्यात् स्वक्षत्रं वंश्चिदायकं यामे हीने भेदुली त्रिशाल विन्नकृत्यरे पक्ष प्र
 जलहीनौकः सुतघ्नं वकुशस्त्रकर्तृ रन्दादि क्रमतो वक्षि ध्वजान्यस्यो गृहाणके प्रक्षालान्नमुगावा
 स मज्जो नस्ममहानसं यामेरसक्रिया शय्या धनुः शस्त्राणि रक्षसि धनभुज्य म्युपशारयो समग्रं
 धोचमारुते सौम्ये धनपशुं कुर्यादिशेदीक्षा सुरालयं सामहस्त्रमितं वेश्म विस्तारायामपि शिउकं
 त्रिगुणं हस्त्रसयुक्तो कृत्वा कांशैर्हंतं तथा तच्छ्रेयं स्थितसेन वायसात्रं ध्वजादिकं त्रयः पक्षाणि
 वेदेषु रससुतो भवेत् सर्वनां स करं वेश्म मध्ये वा त्रेव संस्थितं तस्माच्च लवने भागे भुभक्तं त्रिलयो
 मतः तन्मध्ये मण्डपः शस्त्रः समो वा द्विगुणो यतः प्रापयेवे नृयामेवा हृद्रेष्ववग्रहावली एकैकं न
 वनाख्यानिदिश्रुष्टा संख्याया शीशाद्यदितिकात्रा निफलान्येषां यथा क्रमा भयनावीत न त्वेव जयोः
 वृद्धिप्रदायकः धर्मः कनिष्ठानेष्टं च प्राग्द्वारेष्टं सुप्रवै अहोमुखं सुहृत्राशो धननाशो नृतिर्धनं
 शिल्पित्वं तनयः स्माच्च याम्यद्वारफलाष्टकं आयुः प्रवृज्यसत्यानि धनशात्य नृसंक्षयाः द्योषं भो

१०५

गंजापत्यं च जनोद्धारफलानि च ते गोमदार्त्तिमुखात् च वाधायः कृततामसिः मानश्च दारतः पूर्वोऽ
त्रस्यादिशिक्षमात्र ॥६०३॥ इत्यानेये महापुराणे गृहादिवास्तुः ॥६॥ ईश्वर उवाच नगरादि
कवास्तुं ववक्षे राजादिवक्ष्ये योजनं योजनार्धं वा नदर्थं स्नानं माचरेत् अभ्यर्च्य वास्तु नगरं प्राः
काराद्यनुकारयेत् ईशादित्रिंशत्पदके पूर्वद्वारं च सूर्यके गंधर्वाद्यादक्षिणं स्याद् द्वारं पश्चिमं
तथा सौम्यद्वारं सौम्यपदे कार्यं रुद्रस्तु विस्तराः येन भादिमुखं गच्छेत् कुर्याद् द्वारं तु मकरं दिनक
र्णविभिनं च चन्द्रार्धं भंपुरं नहि वज्रसूचीमुखं नष्टं सकृद्विस्तरमागमं चक्राभं च क्रनालाभं पु
रारभन्नेदिसात्रिकत प्राच्यां विष्णुहराक्षादीन् नत्वा दद्यात् वलिं वली आनेये स्वर्णकर्मरान् पु
रस्य विनिवेदयेत् दक्षिणे भृगुधूतानां वेश्यास्त्रीणां गृहाणि च नद्यनां वाक्रिकादीनां केवलीयै
श्च नैऋते रथानामाशुधानां च कर्मणानां च वारणे शौणिका कर्माधिकृता वायवे नपरिकर्मणः
वायव्यायतपयः सिधा पुण्यवनेश्च चोत्रे फलाद्यादिविक्रयिणा शिशोने च वनिजताः पूर्वतश्च वः
लाभेक्षा आनेये विविधवले स्त्रीनामादेशिनां दक्षे कर्णानैऋते नृसेत पश्चिमे भयमहामात्यान्
कोशपालांश्च कारकात् उत्तरे दण्डनाथांश्च नायकद्विजसंकुलं पूर्वतः क्षत्रियान् दक्षे वेश्यान् भृङ्गा
श्च पश्चिमे दिक्षु वैश्यान् याजिनश्च वलानि च रुद्रिस्त पूर्वोत्तरे वलं कार्यं मधुसादीन् दक्षिणे पश्चिः

मेगोर्धनाशं च कृषिके तु तथोत्तरे न्यसेन्नेकाश्चकोणेषु ग्रादिषु तथा स्थितं शिखरे श्रवणं
दि पूर्वतौ पश्चिमाश्रितः देवादिनां पश्चिमः पूर्वस्यानि गृहाणि च पूर्वतः पश्चिमास्यानि दक्षि
णे चोत्तरेण च नाके राविद्याधाम रक्षाधनगरस्य च निधेयं नृनगरं ग्रामदुर्गगृहादिकं
भुज्यते तन्मिशावाद्यै रोगाद्यै परिभूयते नगरादिसदेवं हि जयं दमुक्तिभुक्तिदं पूर्व्यां श्रीग
हं चोक्ते मानेयां वै महानसं शयनं दक्षिणायां वायव्यं संग्रहं उत्तरे उन्नयं स्थानं मे शा
न्या देवता गृहं चतुः शालत्रिशालं वा द्विशालं वै कशालं कंचतुः शालं गृहाणां च शालाविन्दक
मेदनः शानद्वयं भुजायते पंचाशत्यं व मे द्विपि त्रिशालानि तु चत्वारि द्विशालानि तु पंचधा
एकशालानि चत्वारि रुकानि न्यानि पंचव अष्टाविंशदल्लिगानि गृहाणीत गराणि च चतु
र्भिः सप्तभिश्चैव पंच पंचाशदेव तु षडल्लिगानि विंशैव अष्टाविंशदवहि अष्टानि नृभ
वे देवं नगरादे गृहाणि हि ६००३ इत्यामेये महापुराणे नगरादिवास्तु १०७ अग्निहोत्रं च व
ष्टे भुवनकोषे च पृथ्वीद्विपादिलक्षणां अग्निं च आग्निं वा कुश्वेत्तं पुष्पांस्तथा मेधा मेधा
तिथिर्भव्यः सवलः भुत्र एव च ज्योतिष्मान् दशमस्त्रेयाः सत्यनामास्तुतो भवत् प्रियव्रत
स्तुतारवाताः रवाताः सप्त दीयान् द्यौः पिता जम्बुद्वीपमथाग्नीध्रे प्रक्षं मधानिथे ददौ वपुष्यते

१०६

शालग्रामं च श्रोतिष्मते कुशाक्षयं कौवर्दीपयुतिमते शकं भव्याय दत्तवान् सारं सवलायादात्
आग्नीधोदानं सुते सुके जम्बुदीपपितालक्षनामदत्तं हिमाक्षयं हेमकतं किंपुरुषे हरिवर्षा
यनेष्वधं इडावतं मेरुसमं रमेनीलाचलाश्रयं हिरण्यतेजो नववर्षं कुरुक्षु कुरुवर्षं भश्चा
यत्र भद्राश्वं केतुसालायापश्चिमं मेरोः प्रियव्रतः पुत्रानभिषिच्य ययौ वनं शालग्रामे तपः
सप्तमं ययौ विमोर्ल्यं नृपः यानि किंपुरुषाद्यानि ज्येष्ठवर्षाणि सप्तमं तेषां स्वादिकी सिद्धिः
सुखप्राया ज्ययत्तेनः जरा मृत्युभयं नास्ति धर्माधर्मो पुगादिकं नाधं सद्यः स तु हिल्य हिमा
गेशात्तु नाभितः अषभो मेरुदेव्यां च अषभाद्ररतो हभवत् अषभो दत्तः श्रीपुत्रे शालग्रा
मं हरिगतं भरताद्रारतः वर्षं भरता सुमतस्तुभृत् भरतो दत्तलक्ष्मीकः शालग्रामे हरिगत
ः स योगी योगप्रसादे राजोत्तु रितं पुनः सुमते ते जसमस्तस्मादिन्द्रयु मोवा जायत प
रमेष्टी न तस्तस्मात् प्रतिहारंस्तदन्वयः प्रतीहारात्पुतिहर्त्तु प्रतिहर्त्तु सरस्वतः उद्धोतो धन
प्रसारो विभुः प्रसादतः सुतः पृथुश्चैव ततो न को न कस्यापि ततः नयः नरोगस्य तनयः स
त्युत्रो महावीर्यो धीमास्तस्मादजायते महात्तस्य सुतश्चाभून्मनसं सत्यवात्प्रजः त्वष्टाः
त्वष्टुश्च विरजारस्तस्याप्यभूत्सुतः सत्यजिह्वस्तस्य यज्ञे पुत्रशतं सुते विश्वज्योतिः

ग्रधानास्ते भारतैर्विवर्धनं कृतवन्तादिसर्गेन सगर्जः स्वायत्तुवः स्मृतः ॥६॥ **ईत्यादिदेव्याय**
स्तुतः सर्गः १०८ अग्निरुवाच जम्बूद्वीपे वदो दीपो शास्त्रलिङ्गापरोमहान् कुशः कौवस्तथा
 शाकः पुष्करश्चेतिसप्तम एते द्वापाः समुद्रेस्तु सप्तमसप्तभिराहताः लवणोद्भुसुरासर्पिर्दधि
 दुग्धलैः समं जम्बूद्वीपो द्वीपमध्ये तन्मध्ये मेरुर्हृत् । चतुराशितिसाहस्रैः भूमिस्तत्रोदशाः
 द्दिरम् द्वात्रिंशन्मूर्ध्नि विस्तारान्वोदशाधः सहस्रवान् भूपम्पस्याशैलौसौ कर्णिकारसंस्थि
 तः हिमवानहेमकुटश्च निषेधश्चास्य दक्षिणे नीलः श्वेतश्च शुभीतु उत्तरे वर्षप्रवर्तताः लक्ष्य
 मारुतो द्वौ मध्ये दशहोनास्तथा परे सहस्रद्वितयो द्वायास्त्रावद्विस्तारिणश्च ते भारते प्रथमं वर्ष
 ततः किंपुरुषस्मृतं हरिवर्षं तथैवान्यं मेरोर्दक्षिणतो द्विज रम्यकंचोत्तरं वर्षं तथैवाहिरण्यमयं
 उत्तराः कुरवश्चैव पथा वै भारतं तथा नवसाहस्रमेकैकं मतेषां मुनिषत्तम इलाहृतं चेतनम्
 ध्ये यौवर्णमेरुर्हृत्तः मेरोश्चतुर्दिशो तत्र नवसाहस्रिकं स्मृतं इलाहृतं महाभाग चत्वारश्चानपर्व
 ना विष्कम्भारविता मेरो ये जिनायुतविस्तृतः पूर्वोत्तरमन्दूरोनाम दक्षिणे गंधमादनः विपुलः पश्चि
 मे माध्वस्तु यार्धश्चोत्तरस्मृतः कथं च तेषु जम्बूश्च पिप्लो वट एव च एकादशशतामासाः प्रादपा
 गिरिकेतवः जम्बूद्वीपेति संज्ञा स्यात् फलं जम्बागजोपमं जम्बूनदिरसेनास्मा हेमजाम्बूनदं परं

भद्राश्वः पर्वतो मेरोः केतुमालं तु पश्चिम वनं चैत्ररथं पूर्वे दक्षिणे गंधमादनं वैभाजं पश्चिमं सौ
म्ये नन्दनं वसरां स्मथ अरुणो दं महाभद्रं सशीतो दं महानशं जातान् श्रुक्रमु अश्वः पर्वतः शिशि
राजलाः दक्षिणा देस्त्रि लोकायाः शशिरास शिरवा जले शरवक्त्रपदयः सौम्य मेरो ववुस्मराः पुः
री चतुर्दश सहस्राणि योजनानां वदिक्षुव इन्द्रादिलोकपालानां समन्ताद्भुमराः पुर विष्णुपदा
प्रावयित्वा चतुस्वर्गात्पतन्त्यपि पूर्वेण शीता भद्राव शैला हेलो कनार्ता वं तथैवालकनन्दपि
दक्षिणे नैति भारतं प्रयाति सागरां म्यः सप्तभेदाथ पश्चिमं अश्विस्तु वक्षुः सौम्यार्चिः भद्रोः
नरकुरुतेपि आतिलनिषधायासौ माल्यवकुन्धमादनौ तयोस्मधगतौ मेरुः कर्णिका कारस
स्थितः भारताः केतुमालाश्व भद्रात्वाः कुरवस्तथा पडागिलोकपमस्य मर्यादा शैलवो ह्यतः जठ
रो मध्यकटश्च मर्यादा पर्वता बुभौ तौ दक्षिणे नरायामो वानिलनिषधाय तौ गंधमादन के
लासौ पूर्वपश्चाद्यता बुभौ अशीति योजनयोसा वर्णवान्नव्यवस्थितौ निषेधः पारिडश्च मर्या
दो पर्वता बुभौ मेरोः पश्चिमदिभागे यथा पूर्वोत्तिथा स्थितौ त्रिशुंगो जारुधिश्चैव उत्तरौ वर्षप
र्वतौ पूर्वपश्चाद्यता वेता वर्णवान्नव्यवस्थितौ जठरायाश्च मर्यादा शैलामरोश्चतुर्दिशं केः
सरादिषु याम्ना एतन्नाभुसन्निपुराणि हि लक्ष्मीविष्णुनित्यार्था दी देवानां मुनिसन्तम भौमास

स्वर्गधर्माणि तनयास्तत्रयानि च भद्राश्चेति हयग्रीवो वराहः केतुमालके भारते कर्मरूपीः
 व. म. स्वरूपः कुरुष्वपि विश्वरूपेण सर्वत्र पूज्यते भगवान् हरिः किंपुरुषो बहुस्तुष्टुभीशा का
 दिकं न च वतुषि शानि साहसं प्रजाजीवंतय नामयाः कनादिकल्पानां नास्ति भो मान्यम्रासि पाशुः
 दाः सर्वेष्वनेषु वर्षेषु सप्तसप्तकुलाचलाः नमश्च शतशस्त्रेभ्यः तीर्थभूताः प्रजशिरे भारते यानि
 तीर्थानि तानि तीर्थानि वस्मिन् ॐ **श्यामेन भुवनकोटि १०८** अग्निरुवाच साहात्म्यं सर्व
 तीर्थानां वक्ष्ये यद्भुक्तिमुक्तिदं यस्य हस्तो वपादौ च मनश्चैवानुशयतं विद्यातपश्चकीर्तिश्च स
 तीर्थफलमश्नुते प्रतिग्रहादुपाहृतौ लब्धाहारोजितेन्द्रियः निष्पापस्तीर्थयात्री तु सर्वयशफलः
 लभेत् अनुपाद्यन्ति रात्राणि तीर्थान्यनभिगम्य च अदत्ताकोचनंगाश्च दरिद्रो नाम जायते तीर्थ
 भिगमने तस्य यद्यनेनायते फलं पुष्परवरमतीर्थ सात्रिधं हि डि संशकं दशकाटि सहस्रणि तीः
 र्थानां विप्रपुष्करे बुद्ध्या सहसुरै रस्त्रे मुनयः सव्वमिच्छवः देवाः प्राप्ताः सिद्धि मंत्रः स्नाताः प्रितु सुराः
 र्चकाः अश्वमेधफलं चाप्य बुद्धलोकं प्रयान्ति ते कर्त्रि का मत्र दाना च निर्मला बुद्धलोककं पुष्कर
 पुष्करे दानं वस्त्रश्चैव सुदुष्करं तत्र स्नाना जपात् श्राद्धात् कुलानां शतमुद्धरेत् जम्बू मार्गश्च तत्रैव
 तीर्थं तण्डुलिकाश्रमं कण्वाश्रमं कोटि तीर्थं नर्मदा चार्बुदं परं तीर्थं वर्मणवती सिंधुः सोमनाथः प्रः

१०८

भासकं सरस्वतीर्षिसंश्रु सागरस्तीर्थमुत्तमं पिण्डारकंद्वारकाच गोमतीसर्वसिद्धिदा भूमीतीर्थवित्त
तुंगतीर्थं च नदं परं भीमतीर्थं नगीरिदुश्च देविकापापनाशिनी तीर्थं त्रिनाशनं पुण्यं नागाद्र
दस्यार्द्धनं तीर्थं कुमारकोटिश्च सर्वदानीरिति च कुरुक्षेत्रं गमिष्यामि कुरुक्षेत्रं वसाम्यहं य
एवं सततं वक्ति सोमलः पापप्रयादिवं तत्र विस्वाद्यो देवा तत्र वासा हरिब्रजे तु सरस्वतीं स
त्रिहिता स्नानं कुरु लोकाः पांसुकोपिकुरुक्षेत्रे नयन्ति परमां गतिं धर्मतीर्थं सुवर्णाख्यं
गंगाधरमुत्तमं तीर्थं कनकलं पुण्यं भद्रकर्णं दत्तं तथा गंगासरस्वतिसंगं बुद्ध्या वर्ज्यमर्थार्द्धनं
भृगुतुंगं च कुक्षुमंगं गोद्रे दमघातकं वाराणसीवरं तीर्थं मविमुक्तमनुत्तमं कुरुक्षेत्रं कपालमो
मोचनतीर्थं तीर्थराजं प्रयागं गोमतीगंगयोः संगं गंगा सर्वत्र नाकदा तीर्थं जगद्गुरुं पुण्यं शा
लग्राममघातकं वदेशं वासनं तीर्थं कालिका संगमुत्तमं लोहितं करतो याव्य शोणं च धर्मं
परं श्रीपर्वतं कोलगिरिः शज्यादिर्मलयोगिरिः गोदावरी तुंगभद्रा कावेरी वरदानदी तापी प्रयो
मीरे वाच दण्डकाणमुत्तमं कालजलं मुजलं मुजवटं तीर्थं सूर्याकरं परं मन्दाकिनी चित्रकुटं शृ
गवेरपुरं वरं अवन्ति परमं तीर्थं मयोध्यापापनाशिनी नेमिषपरमतीर्थं भुक्तिमुक्तिप्रदायकं
८६३) इत्यन्ते ये महापुराणे तीर्थसाहस्ये ११० अग्निरुवाचः गंगामहास्ये मारवात्ये सेव्यासा

भुक्तिमुक्तिदा येषां मध्ये याति गंगा ते देशा योजनाधराः गतिर्गंगा हि भूतानां गतिमन्वेष्टतां सदा गं
 गा तारयते यो भो वशो नित्यं हि सेविता चान्द्रायणसहस्राब्दं गंगा प्रयागे नमुनेन गंगामासनु संसेवा स
 र्वयज्ञफलं लभेत् सकललोचन हरिदेवी त्वर्गलोकप्रदायिनी यावदस्थि वंगंगायां तावत्स्वर्गो सति
 क्षति अथ दयस्तुतां सेवा देवैर्गर्ह्यन्ति तुल्यतां गंगातीरसमुद्रतः मृच्छारी मोघहारिवत् दर्शना
 म्मर्शनात्पानात् त्रैधा गंगेति कीर्तनात् प्रनाति पुण्य पुरुषान् शतसो सहस्रशः ॐ **इत्यागेये**
महापुराणे गंगामाहात्म्ये १११ अतिरुदावः वश्ये प्रयागमाहात्म्यं भुक्तिमुक्तिफलं पुदं
 प्रयागे वसुविस्थाया देवानुनिवरास्थिताः सरितः सागराः सिद्धा गंधर्वाप्सरसस्तथा तत्र त्रीण्यपि
 कुण्डानि कुण्डानि तेषां मध्ये तु जायते वेगेन समतिक्रान्ता सर्वतीर्थपुरस्कृता ~~वसु~~ तपनेन
 सुता तत्र त्रिषु लोकेषु विलुता गंगा अमुनयोर्मध्ये पृथिव्या मनद्यंस्कृतं प्रयागं जघनं स्थानम्
 प्रयोविदुः प्रयागं संप्रतिष्ठानं कच्छलाश्च तरावुभौ तीर्थभोगवती चैव वेदी प्रोक्ता प्रजापतेः तत्र
 वेङ्गश्च यज्ञाश्च मूर्तिमत्र प्रयागके अवगादस्य तीर्थस्य नाम संकीर्तनादपि मूर्तिकालभनाः
 ह्यपि सर्वपापैः प्रमुच्यन्ते प्रयागे संगमे दानं आर्घज्यादिवाक्ष्यं न वेदवचना विप्रः न लोकव
 चनादपि मतिरुक्ता मणिमातुः प्रयागे मरणां प्रति दशतीर्थसहस्राणि षष्ठिः कोट्यस्तथा पराः

१०६

तेषां सान्निध्ये मंत्रैव प्रयागं परमं ततः वासुकेर्ब्रह्मत्रहं सप्रयत्नं परं गवां कोटिप्रदानाद्यं अ
हं स्नानस्य तु कल प्रयागे साद्यन्तासेतु एवमाहुर्मणिमित्राः सर्वत्र सुखाभागां गात्रिषु स्थानेषु दुर्ग
भा गंगाक्षरे प्रयागे च गंगासागरसंगमे अत्र दानादिवर्धयति राजेन्द्रो जायते ततः बटमूले संग
मादौ मुतो विष्णु परब्रजेन उर्वसी प्रलिनं रम्यं तीर्थसंध्या वटस्थथा कोटितीर्थं वाश्च मेधं गंगा यमुन
मुत्र मे मानसं रजसाहीन तीर्थं चानरकं परं ६८०३ इत्यानेयमहापुराणे प्रयागमाहात्म्ये ११२
श्रीरुद्र उवाच वाराणसी परं तीर्थं गौर्ये प्राह महेश्वरं मुक्तिप्रदं पुण्यं वसतां भृगु तौ हरिं गौरीक्षत्रं
न मुक्तं वै अविमुक्तं ततः स्मृतं जघनं प्रहृतं तत्र अविमुक्तैः किलाक्षयं अश्मना वरगोहत्वा
काशी तु न हि संत्यजेत् हरिश्च परं गुह्यं गह्यमानकेश्वरं जघ्नेश्वरं परं गुह्यं गुरुं श्रीपर्वतं तथा
महालयं परं गुह्यं भूमिचरोऽश्वरं तथा कदारं वंगुह्यं मविमुक्तं परं मम द्वियाजुनं तु पूर्वप्रायाः
तज्जो जनां शान्तदन्तथा वरणाचनदीवासी तथा मर्मधो वरणासी अत्र स्नानं जघ्ने होमो मगादेव पूज
नं आर्चयन्नादिवासश्च यस्याहुः मुक्तिदं ६८१ इत्यानेयमहापुराणे वाराणसीमाहात्म्ये ११३
अग्निरुवाच तस्मिन्नादिकमाहात्म्ये वक्ष्ये हं नर्मदापरा शयप्रनातिगंगेयंदर्शनाक्षरि नरमर्द
विस्तारायोजनशतं योजयद्यमायता पश्चितीर्थं सहस्राणि पश्चिकोष्ठस्थथापराः पर्वतस्य सः

संतातु निष्ठतामरकंठके कावेरीशंभमं पुण्यं श्रीपर्वतमनः ॥ गङ्गा गोरीश्रीपर्वतीने वेतव
 त्तामप्रवीक्षरी अवाप्ताशिलमध्यात्मनामो श्रीपर्वतं नव समेता योजनशतं महापुण्यं भः
 विष्णुति तत्र दानं नये जयं श्रीं सर्वमथाक्षयं मरणशिवलोकाय सर्वदंतीर्थं मुने मं ह
 रोत्रकी ५ ते देव्याहिरण्यकसिपुस्तथा तपस्तप्रावली वाभूत्मुनयः सिद्धिमाप्नुयान् ॥ ६०३ ॥
 इत्यानेये महापुराणे नर्मदापर्वतादि महात्म्यं ॥ ६०४ ॥ अग्निरवाच गयामाहात्म्यमाख्यायं गया
 तीर्थोत्रमोत्रं गयासुरस्तपस्त्रेपेन तत्र पत्तापिभिः सुरैः उक्तः श्रीरात्रिगोविन्दुः पालयात्मा
 नृगयोसुरात् तथेत्युक्ता हरिदेव्यं वरं ब्रूहीति चाब्रवीत् देवो ब्रवीत् पवित्रो हं भवेयं तीर्थं स
 र्वतः तथेत्युक्ता ततो विष्णुदेव्यं हृद्या नरा हरिं गताश्रया महीस्यर्गे देवा ब्रह्मादयः पुनः प्रेताह
 वा हरिदेवः शून्यभूत्सिद्धिं वं हरे देवस्यस्य शनादेवं ब्राह्मणं वा बुद्धरी गयासुरस्तथाप्युक्ता पत
 त्स्यसिरस्यथ यागं च कार बलिते देहे पुण्यं कुतिविभुः पुन ब्रह्मा बुविद्विह्वलु पूर्वकाले सुलो वये
 त विमुक्षममथा दूयना हं देहं मयी शिलाधारयस्व सुराः सर्वतत्यानुपरिसंतते गदाधरो मदीया धमू
 त्राः स्थास्यन्ति सा सुरैः धर्मः शिलां देवयाने दुत्वाधारयत्यराया धर्मा धर्मवत्यां वजाता धर्मव्रता सुता
 मरीचि ब्रह्मणः पुत्रस्तानुवाहनोचितो यथा हरिः श्रिया ये मे गोप्यां शतुस्तथातया कुशपुण्याः

अस्यावैश्यानीयानिभ्रमान्धितः भुक्ताधर्मवृत्तां प्राह पादसवाहनं कुरु विष्णो तस्य मुनिः पादो तथा
पुक्ताधिया करोत् एतस्मिन्मन्त्रे बुद्ध्या मुने सुप्ते समागतः धर्मवृत्ताविज्ञयवृत्तिं बुद्ध्या ता समवये
र पादशं वाहनं कुर्वे बुद्ध्या पूजो गुरो गुरुः विचित्रपूजया मासवृत्तां वाहनादिभि मरीवि
त्तामपस्य नृस शशां क्रियानि क्रमात् किलाभविष्यसि कोचो धर्मवृत्तावृत्तिं पादाभ्यगं
परित्यज्य त्वं गुरुः पूजितो मया अदोषाहं यतस्त्वा हि साय प्राप्स्यसि संकरान धर्मवृत्तावृत्तिं कुरु
पधारयित्वा निमग्नान् नमश्चकार वरुणां सहस्राण्ययुतानि वै ततो विष्णाव्यो देवा वरं ब्रू
हिति वावृत्तिं धर्मवृत्तावृत्तिं देवान् शापनिवासेषु तु मे ॥६॥ देवा ऊचुः दत्तो मरिचिनाशः
को भविष्यति न युथा किलापवित्रा देवां प्रिलक्षिता त्वं भविष्यसि देववृत्ता देवसिला सर्वदेवा
दिरूपिणी सर्वदेवमयी पुण्यानिश्चला या सुरस्य हि ॥७॥ देववृत्तो वाव यदि नुसुस्तु मे सर्वे
मयि तिष्ठन्तु सर्वे वा बुद्ध्या विष्णुश्च रुद्राश्च गौरी लक्ष्मी श्रुवा सुरा ॥८॥ अनिरुवाव देववृत्तावृत्तिं
श्रुत्वा तथेत्पुक्तादिवंगतः साधर्म्येण सुरस्यास्य धृता देवमयी किला शशिलश्चलितो दैत्यः स्थि
ता रुद्रादयः स्थितः स देवश्चलितो दैत्यस्ततो देवै प्रसादितः साधर्म्येण सुरस्यास्य धृता देवम
यी किला क्षीरावृत्तिो हरिः प्रादात त्वं मूर्तिं श्रीगदाधरं गदमुत्वा स्त्रियं मास्ये मूर्त्या वै देवगम्यता

स्थिता गदाधरो देवो व्यक्ताव्यक्रो ध्यानकः निश्चला र्थस्त्वय देव स्थित आदिगदाधरः गः
 दोता मासुरो देवः सह तो विष्णुना पुरा तदर्थं निमित्तं वाग्मा गदासिद्धिश्च कर्मणा आश्रयाः
 गदया हेति प्रसुरा राक्षसा हता गदाधरेण विधिवत्ततस्माद्वादिगदाधरः देवमर्थांशिला
 यां वस्थितैवादिगधरे गदासुरे निश्चले तु प्रसा पूर्णा कुति ददौ गयासुरो वृवी देवान् किमे
 थं वस्थितो ह्यहं विष्णोर्वचनमाकर्ण्य किं त्वस्या निश्चलो ह्यहं आक्रातो पश्य हं देवा दानुम
 हन्ते मे वरं देवा ऊचु तीर्थस्य करणे प्रस्य अस्मा भित्ति लीकृताः विष्णोः शोभो वृषणाश्च
 क्षत्रं तव भविष्यति प्रसिद्धं सर्व तीर्थेभ्यः पित्रा देवुर्मल्लो कयं इत्युक्ता ये स्थिता देवा देवा
 स्तीर्था दय स्थिताः या गं कृत्वा ददौ वृषा अन्विगयो दक्षिणां तदा पंचकोशं गयाक्षत्रं पंचा
 शत्पंचकार्यं यत् ग्रामान्त्वेण गिरिर्नृदृष्टानदी दुग्धमधुश्रवाः सरोवरो निदध्याश्चैव दुन्य
 त्नातिप्रवृत्तान् कामधेनुं कल्पतरुं स्वरं रूपगुहानि च न प्रार्थयंत विप्रेन्द्रा अन्यानुक्ता द
 दौ प्रभुः धर्मयागे प्रलोभा नुप्रतिगृह्य धनादिकं स्थितयदा गयायाते वृषाणां शापितास्तदा वि
 शा विवर्जिता यूयं नृणां कौभविष्यथः दुग्धविवर्जिता न श्यौ लाः पाषाणरूपिणः वृषणां प्रोम
 र्णां श्रो वृत्तुं शायेन चारि लं जीवनाय प्रसा देवः कुरु विप्राश्च सो प्रवीर तीर्थं प्रजिवं कायूः

यमाचक्रार्कभविष्यथ येयूषान्पूजयिष्यन्तिगयायामागतानरा हव्यकव्येनैःश्राद्धेस्त्रेकांकु
लशतंश्रुजेत् नरकारस्वर्गलोकायस्वर्गलोकात्परंगतिं करोपिचाकरोद्यागंवदून्नेवदुदक्षिणं
गयापुरीनेननाम्नापाण्डवाश्चिरेहरि ६६०॥ इत्यानेयेमहापुराणोगयासाहाय्य ११५अग्नि
हवाच उच्यतेचेद्रयापूर्णश्राद्धं कृत्वाविद्याविधानतः विधायकव्येदीवेशं ग्रामस्यापिप्रदक्षिणं
कृत्वाप्रदक्षिणंगच्छेत्संयतंवाप्रतिग्रही गृहाचलितमात्रस्यगयायोगमनंप्रति स्वर्गारोहणशोभा
नंपितृणांनुपदेपदे बुद्धिजानेनकिंकार्यंगोत्रहेमरमरणेनकिं किंकुरुक्षत्रवासेनयदापुत्रो ग
यावुजेत् गयाप्राप्तसुतं दृष्ट्वापितृणामुत्सवोभवेत् पद्मामपिजलं दृष्ट्वाश्रमभ्यः किंतुदास्यः
ति बुद्धिजानंगयास्वाङ्गोत्रहेमरणंतथा वासः प्रसांकुरुक्षेत्रेमुक्तिरेत्वावन्नुविधा काक्षन्तिपितर
पुत्रंनरकाद्रयभीरवः गयायात्यतिथः पुत्रः सनस्त्राताभविष्यति मुंडनंकोपवासश्चशर्वतीर्थेषु
पंचविविनरकालादिगयातीर्थेदद्यात्पितृणांश्रुनित्यस पक्षत्रयनिवासीवपुनात्यासन्नमंकुलं अह
कासुचवृक्षौचगयायांमृतवातरे अन्नमातृपृथक्श्राद्धमन्यत्रप्रतिनासह पित्रादिनवदेवत्यंतथा
दशदेवतं प्रथमेदिवसेस्नानातीर्थेषुत्ररमानसे उत्तरेमानसेपुण्ये आयुरारोग्यवृद्धये सर्वार्थोद्य
विद्यातायस्नानं कुर्यादितुक्तये संतर्प्यदेवपित्रादीन्श्राद्धं कृत्वापिंडोभवेत् दिव्यांतरिक्षभौमस्था
देवादीन्तर्प्याम्यहं दिव्यान्तरीक्षभौमादीपितृमात्रादितर्प्ययेत् पितापितामहश्चेवतथैवप्रपिताम

ही मातामहः प्रमातामहो वृद्धप्रमातामहस्तथा तेभ्योनेभ्यश्चमानुषिंडो नृसंधारयददास्यहं ॐ नमस्तूर्यदे
 वताय सोमभौमजरूपिणे जीवशुक्रशनेश्वरिराहुकेतुस्वरूपिणे उत्तरैमानसेस्त्रानडदुरैरसकलंकुल
 तूर्यतत्त्वाव्रजेमौनीततोदक्षिणामानस दक्षिणोमानसंस्त्रांमंकरोमिषितृष्टये गयायामोगः
 नः स्वर्गयोनुसेपितरोधिला आहं पिंडं नतः कृत्वोत्तूर्यतत्त्वावदेदिति ॐ नमोभानवेभदेभवायभ
 वमेविभो मुक्तिमुक्तिप्रदः सर्वपितृणांभवभावित कव्यवालो नलः सोमोयमधैवायमानथा अग्निश्चा
 नावहिर्षदआज्यपाः पितृदेवता आगच्छन्तु माहाभागा युष्माभोरक्षितास्तिहं मयादीयाः पितरो येहमात्मा
 तामहादयः तेषां पिंडप्रदाताहमागतोस्मि गयामिमां डडीयां मुण्डस्य देवविंशतपूजितं नाम्नाकन
 खलंतीर्थं त्रिषु लोकेषु विश्रुतं सिद्धांतीति जननैः पापानां च भयंकरैः लेलिहानां महाभागारक्षते
 वैवनिमसः तत्रस्नात्वा दिवं याति कीडं तेन विमानगा फलान्तीर्थं नतोगच्छेन्महानया स्थितं परं नागजं
 नादनात्कृपातीर्थं फलान्स्तुतयं फलान्तीर्थेनतः स्नात्वा हस्तु देवं गदाधरं एतेन किन्नययान्नकपावोत्तर
 मानसात् एतद्गदाधिरः प्रोक्तं फलान्तीर्थेन दुयते मुंडश्च मूलगाद्यौश्च सारान्सारमथांतरं एतेन किन्नपः
 र्याप्रनृणां सुकृतिकारिणां पुष्टिद्यायानि तीर्थानि आसमुद्रांतरं सिच फलान्तीर्थं मिष्यति वारमेकैः
 दिनेदिने तीर्थतीर्थं तीर्थं राजे करोमि स्नानमाहृतः पितृणां वृक्षलोकास्ते आत्मनो भुक्तिमुक्तये स्नात्वा आ
 डीपिंडलोथनमेदेवं पितामहं कलौ माहेश्वरालोका अतो देवो गदाधरः पितामहो लिंगरूपी तत्र मामिमहं

११२

अरं गदाधरं वलं काममनिरुद्धं मलयगं वलविष्णुनसिंहारवां वराहदिनमास्यहं ततो गदाधरं ह
क्वाकुलानां शमुद्धरेत् धर्मरिणं द्वितीये क्रिमते गस्याश्रमे धरे सतंगवायां संस्त्रात्वा श्राद्धकृतपि
उद्योभवेत् सतंगेशं सुसिद्धे संनत्वा वेदमुदीरयेत् प्रमानवताः सतुलोकपालाश्च शासिणः
मया गत्य सतंगे स्मिन् पितृणां निरुक्तिः कृता स्नाननर्पणश्राद्धादिब्रह्मतीर्थे धकपके तत्कप
पूजयोर्मध्ये श्राद्धं कुलुशतो हतं महाबोधितं नन्वाधर्मवान् स्वर्गलोकभाक् तृतीयद्वयसरशि
स्नानं कुर्याद्यतनः स्नानं ब्रह्मसरस्तीर्थे कर्मो मिब्रह्मभूतये पितृणां ब्रह्मलोकाय वृत्तिर्गंगासे
विते नर्पणश्राद्धं कृतपिंडप्रदश्चा मुप्रसेचनं कुर्याच्च वाजपेयार्थी ब्रह्मयूपप्रदश्चिणं एको मु
निः कुलकुशाग्रहः स्रामेषु मुले सलिले ददाति आम्नाश्च सिक्राः पितरश्च नृपा एका क्रियाद्यर्थ
करी प्रसिद्धा ब्रह्माण्डं च नमस्कृत्य कुलानां शत्रुमुद्धरेत् फल्गुतीर्थे वतुर्थे वतुर्थे कृत्वा त्वा देवादि त
र्पणं कृत्वा श्राद्धं सपिंडं वगयाशिरसि कारयेत् पंचक्रोशं गयाक्षत्रं क्रोशमेकं गयाशिर तत्र पिंड
प्रदानेन कुलानां शत्रुमुद्धरेत् सुदृष्टेष्टपदं न्यसेत् महादेवेन धीमता सुदृष्टेष्टि शिरसा गयाशिर
उदाहृतः साक्षाद् गयाशिरस्त्रय फल्गुतीर्थाश्रयं कृतं अमृतं तत्र बहति पितृणां दत्तमक्षयं त्वात्वाः
दशाश्वमेधे तु हृष्टा देवपितामहं हृदयादनरः सृष्ट्वा ते ह भूयो भिजायते शमिपत्रप्रमाने पिंडं

त्वागयाशिरे नरकंस्थादि वंयातिस्वर्गस्थामोक्षमाययुः पायसेनाथपिडेनसक्तुनावरुणातथा पिंड
 दानं तंदुलैश्च गोधुमिसिलसिभितैः पिंडं दत्वा तदपदे कुलानां शतमुद्धरेत् तथा विसृज्य पदं आहं पिंड
 दः कुलमुक्तिं कर्तुं पित्रादीनां शतकुलं यातनात्तारयेन्नरः तथा वृक्षपदे आहं वृक्षालोकं नयेत् पितृ
 न दक्षिणाग्निपदे न दत्त्वा हस्तपदे तथा पदे आह वतीतस्य आधीय शकुलं लेभेत् आवसत्यः
 स्य चंदुस्य सूर्यस्य च गणस्य च अगस्त्यकार्त्तिकेयस्य आधीतारयते कुलं आदित्यस्य रथं नन्वाकं
 र्णादित्यं न मेन्नरः कनकेशपदान् च गयाकेदारकं नयेत् सर्वपापविनिर्मुक्तः पितृन् वृक्षपुरं नयेत्
 विशालोपि गयाशीर्षे पितृदो भूवपुत्रवान् विशायां विशालो भूडाजपुत्रोऽव्वीक्षि जान् कथं पुत्राद
 यः स्पर्मे द्विजाऽबुद्धिं शालेकं गयायां पितृदानेन तव सर्वं भविष्यति त्रिशूलोपि गयाशिर्षे पि
 तृपितृणां ददौ गतः दृष्ट्वा कासे सितं रक्तं पुरुषांश्च सृष्टुं वान् केयूरं तेषु चैवैकः सितः प्रोचं विशा
 लकं अहं सितस्त्रे जनक इन्द्रलोकं गतः शुभात् समरक्तः पिता पुत्रं कुरु मेधे पिता मरुः अवीचीन
 रकं प्राप्तास्त्यामृक्ताः कृतावयं पिंडं दत्वा हललोकं प्रजा मरुति ते गता विशालं प्राप्नुवादीराज्यं
 कृत्वा हरिं ययो वेतराजः स्रष्टुं त्रैवमणिवं च दमवीव धेतैः सर्वैः स हर्तः स न स्रक्तं भुज्यते फलं अ
 वरा द्वादशीयोगे कुम्भस्नानं शोदकः दत्तः पुरा समधाके जीवनायोपतिरिति धनं गृहीत्वा मेरुगः

यायां पिण्डो भवः वशिष्ठं न गृहीत्वा तु गयायां पिण्डो भवत् प्रेत राजः सह प्रेतैर्मुक्तो नीतो हरे पु
रं गयाशीर्षे पिण्डं दत्तात्मानं च पितृस्तथा पितृवशे मृता ये च मातृवशे तथैव च गुरुस्त्वसुरवधूनां
ये चान्ये वाधवास्मृता ये मे कुले लुप्तपिंडा पुत्रदारा जिवर्जिता क्रियालोपगता ये च जात्यंधाः प्रेताः
वस्तथाः विरूपा आसनी ये शाता ज्ञातः कुले ममः तेषां पिंडो मया दत्तो अक्षयमुपनिष्ठता ये केचि
न्प्रेत रूपे न निष्ठंति पितरो मम तेषां च पिमायां तु पिंडो नानेन सर्वदा पिंडो देयस्तु सर्वभ्यः स
र्वैवे कुलतारकैः आत्मनस्तु तथा देयं अक्षयं लोकमिच्छता पंचमेहि गदा लोलस्त्राया नमस्त्रेण बुद्धि
मान् गदाप्रक्षालने तीर्थे गदा लोलेति पावने स्नानकरोमि संसारगडशांते जना दन नमोक्षयः
वदथैव अक्षयस्त्वर्गदायिने पित्रो दिनामक्षेया यस्य सर्वपापक्षया यच्च आहुवदन्ते कुर्याद्वास
णां तावभोजनं एकस्मिन् भोजिते विप्रैर्कोटिर्भवति भोजिता किंपुनर्भवदभिभुक्ते पितृणां दत्तम
क्षयं गयायामन्ने दत्ताय पितरस्ते च संत्रिण वटं चटेश्वरं नत्वा पूजयेत्प्रतितामहं अक्षया लभः
ते लोकान् कुलानां शतमुद्धरन् क्रमतो क्रमतो वापि गयायात्रा महाफलं ॐ **इत्याद्येन महापु**
ण्ये गयामहात्म्यं अतिहृदा च गायेत्त्रैव महातथा स्नानं आहुं समाचरेत् गायत्र्या अग्रतः स्ना
न आहुं चरं प्रति शय च सावित्रि पुरतः संध्यापि दत्तं च तत्पदे अगस्त्यस्य पदे कुर्याद्योनिः

धारं प्रविश्य च निर्गतो न पुनर्येति प्रविशेत् न मुच्यते भवान् कलिः कालशिलायां व कुमारं च न मेः
 नरः स्वर्गद्वारा सोमकुण्डे वसुतीर्थे र्थपि उदः भवेदाकाशगंगायां कपिलायां च पि उदं कपिले
 श्वरं शिवनत्वा हस्मि कुण्डे च पि राउदः कोटितीर्थे च कोटि शनत्वा सा स पदे र्थदः गदावानरलो
 कार्कगोप्रतारे च पि उदं नत्वा गावं चैतरिणा दकविशकुलो धृति आर्धपि उप्रदानास्य को वयादे च पि
 उदं आणभोक्षयाय सोक्षे भस्मकुण्डे च भस्मना स्नानं कृतं मुच्यते पापात्रसे देवं जनार्दनं एव पि उमे
 दत्तं तत्र वरुस्ते जनार्दन परलोकगते महा मक्षय मुहता गयायां पितृरूपे तत्त्वयमेव जनार्दन न
 दृष्ट्वा पुंडरिकाक्षं मुच्यते वै मरात्रयात् मार्कडेये श्वरं नत्वा न मे कृपे श्वरं नः मूलक्षत्रे महे सस्य धारा
 यां पि उदो भवेत् गृध्रकुटे गृध्रवटे धौ नयादे च पि उदः पुष्करिण्या कर्दमाने राम र्थे च पि उदः प्रभासे
 शन मे त्रप्रेतशिलायां पि राउदो भवेत् दिवांतरिष्य भूमि सा पितरो बांधवा दयः प्रेतादि रूपशुक्रास्युः
 पि उदं नैर्मया खिलो स्थानत्रये प्रेतशिला गया शिरशिषावना प्रभाशे त्रेतकुण्डे च पि राउदस्तारयेत् कु
 लं वशिष्ठे सनमस्कृत्य तदग्रे पि उदी भवेत् गया नाभौ सुषुम्नाया महाकोश्यां च पि उदः गङ्गाधरा प्रेता मु
 उप्रहा देव्या भुसनिधौ मुंडपृष्ठान मे दादौ क्षत्रपालादिसंयुता पूजयित्वा भयां न स्याद्विषरो गादि
 नाशनं ब्रह्माणं च नमस्कृत्य ब्रह्मलोके नयेत् कुलं शुभद्रावलभं दं च प्रपूज्यं पुरुषोत्तम सर्वकामसः

माधुकुः कुलमुद्धननाकभाक् माधवं पूजयित्वा च देवो वै मानिको भवेत् महालक्ष्मी प्रा र्जगौरी मंगलाचा
सरस्वती पितृदुष्टनाशकस्थः कृतभोगस्तथास्त्रधीः सायनादिनामभयविक्रिरेव नमिदुक् रागादिमुः
कैवर्गस्त्यात् श्रीकपर्दि विनायकं प्रपूज्य कार्त्तिके संवत् निर्विडः सर्वमाप्नुयात् सोमनाथं च कांसे शकं
शवं प्रदितामहं सिद्धेश्वरं च हृदयं रामे संवत्सरे केशवं अष्टलिंगानि गुह्यानि पूजयित्वा धनसर्वभाक् नारा
यणं वराहचनारसिंहं नमस्तु ये अस्मिन् विष्णुमहेशाख्यं त्रिपुरवधं शेषं दत्तं सीतारामं शगरुद्रं वामनं तथा स
प्रपूज्य -- देवमादिगदाधरं अणान्नयविनिर्मुक्तस्त्रारयेत् सकलकुलं देवैरुपशिलापुण्यातस्या देवमः
वीशिला गयायां नहिन नृत्तानं यत्र तीर्थं निविद्यते यत्रात्मा तथान्तिडत नये धुलशाश्वरं कलवी
शं कलुं यं डी वप्रणामागारं केभूरं मतगत्वा प्रदेष्टुं भ्रातृभरताश्रमके भवेत् हंसतीर्थं कोटिनिर्धेयत्रयादुशि
लानंदः तत्रत्यादग्निधारायां मधुश्रवसि पिडं दः इंद्रे शं कलिकिलेशं नमस्तु द्विविनायकं पिडं दोषेनुका
रणो वदेधे नो न मेवगा सर्वान् पिष्टस्त्रारयेत् सरस्वत्या च पिडं दः संध्यामुपास्य साया केन मे देवी सरस्वतिः
त्रिसंध्यां हृदये विप्रो वेदवेदांगपारंगः गदाधरं क्षिणी कृत्य गयाविप्रान् प्रपूज्य च अन्नदानादिकं सर्वं कृतं
तत्राक्षयं भवेत् स्तुत्वा संप्राथयेत् देवमादिदेवगदाधरं गदाधरं गयावासिपित्रादीनां गतिप्रदं धर्मार्थका
ममोर्धार्थयोगदः प्रणमाम्यहं देहेति यमनो बुद्धिप्राणाहंकारवर्जित नित्यशुद्धबुद्धयुक्त सत्यव्रजन
माम्यहं आनंदमद्वयं देवं देवदानववन्दितं देवदेवीं हृन्मृतं सर्वदा प्रणमाम्यहं कलिकल्लषकामा

त्रिदनेन वनमालिनं पालितारिवल्लोकेशकुलोदरगमानसे व्यक्तावक्रविभागात्माविभक्तात्मान
 वात्मनि स्थितं स्थितं नरं सारं वदेशं शारमर्दनं आगतो सिंगया देवदितृ कार्ये गदाधरः त्वमेवाक्षीत्
 वयोहं अनुरोहं मृगात्रयात् साक्षिणः संतु मे देवा ब्रह्मेशानादयस्तथा मया गयो समाशाद्य पितृणां
 निष्कृतिः कृता गयामाहाम्यपठनात् आर्जुनो ब्रह्मलोकभक्तं पितृणां सक्षयं श्राद्धं सक्षयं धर्मलोकः
 दं १७३ **इत्याग्नेये महापुराणे गयामाहाम्य** अग्निहोत्रं कात्यायनो मुनीनां ह्यथा श्राद्धं तथा
 वदे गयामो श्राद्धं संक्रात्या -- श्राद्धविशेषतः काले वा परदक्षे व वत्तुथो उद्देववा संपद्ये परदक्षे वत्तु
 वेद्युश्च निमंत्रयेत् यतीन् गृहस्थसाधूनां स्नातकान् श्रोतिकायादिजान् अनवद्यान् कर्मशिक्षाया
 न्वाचारसंस्कृतान् वर्जयेत् श्रवकस्थादीन् गृहीयानि मंत्रितान् स्नानान् शुचिस्त्रिधा दानान् प्राञ्जु
 र्वा देवकर्मणि उपवेशयेत् स्त्रीन् पित्रे यके कमुभयरवा सवनानां महादेश्च साके परिवकारयेत् त
 द्ग्रीवुस्त्रिचारीत्यादयो रत्नरितो अजु सत्वा प्रमत्तो न धनो स्त्रियायः सत्यवाग्यतः सर्वश्रुपक्रिन्
 र्दन्ता नृपुंश्चेत् प्रमत्तथा शने दर्भानां स्त्रीयादिगुणान् पित्रे देवादि कंचरेत् विस्वाद्यो सबाहये यो वः
 देवा हयेति च विश्वदेवास आवाह्य किं कीर्थाथ यवात् जपेत् विश्वे देवाश्च एतान् मंथितभ्यो बाहयिष्य
 च पृष्ट्वा बाहयेत्पुनैः उत्सनात्वा समाह्वयेत् तिलान् किं कीर्थाथ जपेदायं त्वित्यादि पात्रके अपवित्र
 भिक्षिं वेश्यासन्नो देवि भिक्षुतः यवो सीतो यवां दन्वा पित्रे सर्वत्र वै तिलान् तिलो सि पितृ देवभोगो स

को देवनिमित्तः प्रयत्नमत्रिः सुकः स्वधया पितृ लोका नृप्रीणा हि नः स्वधेति श्रीश्रुते ददेत्पुष्पपात्रे हे मेधरा
जने औदुम्बरे वा खड्गे वा पर्णपात्रे प्रदक्षिणं देवानां सव्यं तु पितृणां सव्यं मातृवरेण एकैकं सौ के के न
सपवित्रं करेषु च कादिवा आपः प्रयसा समभूवुया आंतरिक्षा उत्पार्थि वीर्याः हिरण्यवर्णमिज्जिवास्त्रान
आपः शिवाः सस्यो नासु हवा भवन्तु विश्वे देवास्तु हवोर्ध्वः स्वाहा च पितृ रेवमे त्वत्तैव पिता महादेः सश्रवा
नपितरेवरेण पितृभ्यः स्थानमासीति सुभ्रुं पात्रं करोत्यधः अत्र गंधधूपधूपदीपा दान दानकं घृ
ताक्तमंत्रमुद्धृत्य पुष्ट्यग्नौ करिष्यथ कुरुष्वेत्पुनराज्ञातो जुहुयात् सामिको मूले अनयिकः पितृ ह
स्ते सपवित्रे तु मंत्रितः अग्नये कव बाहु नाय स्वाहेति प्रथा कुति सोमा य पितृ मते थय माया गिर से पा
रे कुत शेषं वा न पात्रे दत्वा पात्रं समा लभेत् पृथ्वीते पात्रं औः पिधानं वा स्रगात्पुनरेव अमृते अमृतं जु
होमि स्वाहेति जपान्नं विष्णुरित्यने द्विजांगुष्ठं निवेशयेत् अपहृतेति च तिलाविकीर्णं प्रदापयेत् पु
ष्यमिति चोक्ताथ गायत्र्या दिनतो जपेत् देवताभ्यः पितृभ्यश्च महायोगिभ्य एव च नमः स्वाहा ये स्वधा
येमित्यमेव नमो नमः नृपानूनां च विकिरेदयो दद्यात् सकृत् सकृत् सकृत् गायत्री पूर्ववजपाम
धुमधिति वै जपेत् नृप्रास्थ इति जपेत् नृप्राः स्मरति वै वदेत् शेषमन्नमनुज्ञाय सर्वमन्नमथैकरः उ
द्धृत्योद्धृत्यार्थं तु कृत्वा चैवावने जने दद्यात् कुशे पुत्री नृपिंडा नावा त्रेणु परे जपः आवाते एकदं पु
ष्यमक्षतानि प्रदापयेत् अक्षयोदकमेवाथ आसिषः प्राथयेन्नरः अघोरा पितरस्तु गोत्रं नीवर्द्धतां स
दाः दातारो नो भिवर्द्धतां वेदाः संततिरेव च अद्यावन् नो मा व्यगमदददं देयं च नो स्थिति अन्नं च नो वदुभ

वेदतिथीश्चलमेमहि याचितारश्चनः संतुमावयाविष्मकंचन स्वधावाचनीयाकुशानास्त्रीर्यसर्ववित्रः
 कान् स्वधावाचनीयपुष्टेदनुज्ञातश्चवाच्यतांपितृभ्यंपितामहेभ्यः प्रपितामहमुख्यकेस्वधोयतामस्तुस्व
 धाऽयमानस्तथैक्य आयेनित्विश्चदुन्नानंपात्रं कृत्वा सदक्षिणं यथाशक्तिप्रदद्यादवेदेष्वेथकार
 येत् आमावाजां न्यानुप्रज्य कृत्वा विप्रप्रातः प्रदक्षिणं गृहे विहोदमावास्यां मासि मासि चरेत् तथा लको
 दिष्टं पुवक्ष्यामि श्राद्धपूर्ववदाचरेत् सकप्रवित्रकेकोर्च एकप्रिंडप्रजापयेत् नावाहनागौकरां वि
 श्वदेवानवाचहि तृप्रप्रश्नः स्वदितमिति वदेत् सुखदितं द्विजः उपतिष्ठ नामित्यक्षर्ये विसर्गे च भिर
 न्यतां अभिरताः स्मरन् प्रदेक्षेत् पूर्ववदाचरेत् सप्रिंडिकरां वक्ष्ये श्रद्धां ते मध्यतो पिवा पितृणां त्रीणि
 पात्राणि एकं प्रेतस्मपात्रकं सप्रवित्राणि चत्वारि तिलपुष्पश्रुतानि च गंधोदकेन युक्तानि पुरश्चित्वा भिवि
 चति प्रेतपात्रं पितृपात्रे ये समाहारति दद्यात् पूर्ववत्प्रिंडद्वानादि प्रेतानां तृपिता भवेत् अथात्युद
 यिकं श्राद्धं वक्षे सर्वं तु पूर्ववत् जयेत् पितृमंत्रं वर्ज्यं पूर्वाह्ने च प्रदक्षिणं उपचारोऽजुकुसासिलार्था
 श्रयवैरिह तृप्रप्रश्नस्तु सम्यग्भुसंपन्नं वदेद्विजः दध्वाक्षतवराद्याः पिण्डानां नदीमुखान् पितृने
 आवाहयिष्ये पुष्टे च प्रीप्रयंतमिति चाक्षये नदीमुखं श्रुपितरो वाचयिष्ये धृष्टं नदीमुखं नपि
 तृगणां त्रीयतामित्यथो वदेत् नान्दीमुखं श्रुपितरस्तत्पिता प्रपितामहः मातामहाः प्रमातामहा वृद्धप्र
 मातृकामहा स्वधाकारं ननु जीतशुभान् विप्रांश्च भोजयेत् पितृं वक्ष्ये पितृणां च ग्राम्ये रोषधिभिस्तथा

११६

सासत्प्रित्तधारणोः स्कन्धमूलप्रलादिभिः सांसेर्मधुद्वयं मावेत्तत्रयं वैशाकुनेन च चतुरोर्वैरवेणाथ
पंचषट्छामलेन तु कर्मणः सप्तवाक्यैश्च वाराहेन नवेव तु मेघामासे दशैश्च माहिषैश्च यावन्तैश्च
सप्तत्सरतुगवेन प्रयसायसेन वा वाद्यीशस्य सांसेन तु प्रिर्द्धादवाविका धर्ममासं कालं शा
कं लोहितछागकोमधुः महाशूलकाश्च वधौ बुभुक्षुश्च आश्रममथाक्षयं मंत्राध्यायानि होत्री च शाखाया
वीषडंगविद् स्याद्विके तु स्त्रिमधुधर्मद्वौ रास्यवाटकः त्रित्वर्णो ज्येष्ठसामजानीत्युः - प्रक्रिया च
ना काम्यानां कल्पमाख्यास्ये प्रतिपत्तुधनं वदुः स्त्रियः पराद्वितीयायां वतुर्थाधर्मकादयः पंचम्याः
पुत्रकामस्तुषष्ट्या चं श्रेष्ठभाग्यि कृषिभागी च सप्तम्यामष्टम्यां मर्थलाभक नवम्यां वैकल्पकादि
शम्यागौगणो भवेत् सकादश्यापरीवारो द्वादस्यां धनधान्यं कं शातिश्रेष्ठं त्रयोदश्यां वतुर्दश्यां वशस्त्रितः
मृतानां श्राद्धं समाप्तिममस्यां समीरितं सप्तव्याधादशर्तेषु मृगाः कालं च रेगिरो चक्रवाकाः सरदीयेह
सासरशिमानसे तेषां जाता कुहक्षत्रे प्राप्ता वेदपारगा प्रस्थिता हूरमन्थानं धूयन्ते भ्योऽस्तीदथः आ
द्यादौ पठिते श्राद्धं पूर्णं स्यादक्षिणोदकं श्राद्धं कुर्याच्च पुत्रादिपितुर्जावतुस्तत्पितुः तत्पितुस्तत्पितुः
कुर्याज्जीवतु प्रपितामहे पितुः पितामहे स्यात्परस्य प्रपितामहात् एवं मात्रादिकं स्यात्पितृधामाना
महादिके श्राद्धं कल्पे पथेऽस्तुल्यं भेदोऽक्षकृतं फले तीर्थं युगाद्यौ सन्वाद्यौ श्राद्धं दत्तं मथाक्षयं अ
थ युक् भुक् न वमी द्वादशी कार्त्तिके तथा तृतीया वैवसावस्य तथा भाद्रपदस्य च फाल्गुणस्याप्यमा

वास्या वै त्रयोकादशी तथा आषाढस्यापि दशमी माघमासस्य सप्तमी आवर्णे वा दशमी कृष्णमास
षाढी च पूर्णिमा कार्तिकी फाल्गुनी तद्व्याहृतं पंचदशी तथा स्वायत्तुवाद्यो मनवत्ते माघाः कि
लाक्ष्या गयोप्रवागोगंगा वकुलक्षेत्रं नर्मदा श्रीपर्वतः प्रभासश्चत्वारंग्रामो वाराणसी गोः
शिवरी चेषु श्राद्धं श्रीपुरुषोत्तमादिकं ॥६॥ **इत्याने महापुराणे श्राद्धकलाः** अग्निरुवाच

उत्तरं यत्समुद्रस्य हि माहे श्वेदक्षिणं वर्षे नद्गरतं नाम नवत्वारुत्रविल्लतं कर्मभूमिरि
यं त्वर्गमपवर्गवगहतां महोदोमलयः सजाः श्रुतिमान् हेमपर्वतः विंध्यश्च पारियात्रश्च स
प्रात्रकुलपर्वता इद्वीपः करेत्तश्चत्वारं भगतिमान् नाम द्वीपस्तथा सोम्या गांधर्वस्तथ
वारुण अयंतु नवमस्त्रेषां दीपस्तामरसं वृतः योजनानां सहस्राणि द्वीपो यंदक्षिणोत्तरात् नव
भेदाश्च भारतस्य मध्यभेदे थ पूर्वतः किरातायवनाश्चापि ब्राह्मणाश्च मध्यतः वेदस्मृतिमुखा
नयः पारियात्रोद्भवास्तथा विंध्याचमर्मदायास्यः सज्यात्रापीपयोत्तिका गोदावरिभीमरथीः रुद्र
वेणुदिकालथा नलयास्तनमालायात्रिया माया मेहेनुजाः कुमारग्याः श्रुतिमनो हिमाद्रेश्चन्द्रभाः
गको पश्चिमोक्तयोश्चाले मध्यदेशादयः स्थिताः ॥७॥ **इत्याने ये महापुराणे जम्बुद्वीपव**

र्णनं अग्निरुवाच लक्ष्यो जनविस्तारं जम्बुद्वीपसमावृतं लक्ष्यो जनमानेन दारो दे

नसमन्नतः संवेद्याचारमुदधिः प्रक्षदीपस्तथा स्थितं: सप्तमेधातिथे पुत्रा प्रक्षदीपेश्वरास्तथा स्या
छात्रभयः शिशिरः सुदेयो दयवोपरः आनन्दश्च शिवश्च मोः कुवस्तनामवर्षकं नम्यादिको लोको
मेदचन्दो नादं दुन्दुभी सोमकः सुमताः शैला वेभ्राजस्ते जनाः शुभाः नयप्रधानाः सप्तात्र प्रक्षदीपः
त्रिकेषु च जीवने पञ्चसाहस्र धर्मो वर्णाश्रमात्रिकः यायकः कुरवश्चैव विधिं शाभा विनश्यते: वि
प्राणास्तैश्च सोमोर्चोः दिल्क्षश्च दिल्क्षकः सानेन क्षुरसो देन वृत्तो दिगुण शाल्मलिः वषुष्मन् स
प्तपूजाः शाल्मले यास्तथा भवत् श्वेतो थहरितश्चैव जीमूतो लोहितः क्रमात् वैद्युतो मानसश्चैव सु
प्रभो नामवर्षकः दिगुणो दिगुणः नेव सुरो देन समावृतः कुमुदश्चोन्नतश्चैव तृतीयश्च वलाह
कः द्रोणः कङ्कोथमहिषः ककुब्जां सप्तनिम्बगाः कपिला शारङ्गाः पीताः कृष्णाः स्युवात्मणा दयः
वायुरूपं यजन्ति स्म सुरो देवो यमावृतः जोतिष्मतः कुशेशाः स्युर्द्विद्विरेण सान्नुतः श्वेतो ल
म्बतोर्ध्वः कपिलश्च प्रभाकरः विप्राद्यादधिमुख्यास्तु बलरूपं यजन्ति ते विष्णोर्लोलहं सस्तु विष्णुः
तान्पुष्पावोस्तथा कुशेशया हरिः शैलो वपार्थमन्दरावलः वेदितो यं घृतो देनः क्रौञ्चो दीपेन सोप
थ क्रौञ्चेश्वराद्युतिमतः पुत्रास्तनामपुत्रकाः कुशलो मनानुगश्चाप्तिः पीवरोथानुकारकः मुनिभिः
अदुन्दुभिस्म सप्तशैलाश्च निम्बगाः क्रौञ्चश्च वामनश्चैव तृतीयश्च आन्धकारकः देवावृतः पुराउरीकाः
दुन्दुभिर्दिगुणामृथः क्षीपा क्षीपेषु यो शैला यथा क्षीपानिते तथा दक्षरापुष्करावल्याः स्त्रिया विप्रादः

यो हरिं पजन्ति क्रौञ्च द्वीपस्तु दधिमण्डोदकावृतः संवृतः शाक द्वीपे नभः पद्माः शाकेश्वरास्तुताः जल
 दश्चकुमारश्च शुक्रुमारो मणीवकः कुभुमो नरसमो दाकि क्रमस्तनामवर्षः कुशमास्त्यो जलंधारो रैवः
 वतः त्यामकोदको आम्बिके यत्तथारम्यः केशरिसप्तनिमगाः मन्दगा दधमानस्या मन्दगा शुद्धिजा
 तयः यजन्ते सूर्यरूपतु पुष्करेणावृतः सोपि द्वीपुत्रो सवनस्य च महावीरो धातु किञ्चवर्ष
 तेनामविद्विते एकोदिमानसाव्योतिमधतो वलया कृतिः योजनानां सहस्राणि विस्ताराद्युयः
 नः समः जीवनं दशसहस्रं त्वरे बुद्धिमात्रपूज्यते त्वादूदकेनोदधिना वेष्टिता द्वीपमानतः ऊणाः
 निरिक्ता चापाः समुदेषु न जायते उदयास्तमनश्चिन्तोः पक्षयोः शुक्ररूपयोः दशोत्तराणि च
 श्वैव अंगुलानां शतानि वै अष्टाद्विंशत्यो दृष्टः समुद्राणां महामुने त्वादूदकात्तु त्रिगुणा भूहं मीज
 तुवर्जिता लोका लोकस्ततः शैलो योजनाद्युतवित्तुनं लोका लोकस्तुतमसा द्वतोत्तराण्यकटहतः
 भूमिः सा एव कटहेन पश्चात् शक्यो विस्तरा ६६०० **इत्यनेन ये महापुराणो द्वीपादिवर्णनं** अग्निरु
 वाच विस्तारस्तु स्मृतो भूमेः सहस्राणि च सप्ततिः उच्छ्रयो दशसाहस्रा पातालवैकनैककं अतलं
 वितलश्चैव नितलश्च भस्मिमतं महात्मास्तुतलारवश्च पातालश्चापि सप्तमं कृत्वा पीता रणा भुः
 लो शर्करा शैलकाश्चनाः भूमयस्तेषु रम्येषु सन्निधेया दयः सुखं पातालानामधश्चास्ते शेषो विश्वः

तामलः गुणान्नात्सवान्नत्र सिरसाधारयत्सही भुवोभोनरकानेके नष्टनेत्रत्रवेष्टवः रविना
मासितोपुष्पी यावन्नावन्नभोमत भूमेयेजिनलेक्षन् वसिष्ठरविमणुले रवेष्टोणचंद्रव्यल
क्षान्नक्षत्रमस्त्यतः द्विलक्षनोवुद्धस्यात्नेवुधाद्युक्तौत्रिलक्षतः द्विलक्षोणकुजः शुक्राक्षौमाः
द्विलक्षनो गुरुः गुरोर्द्विलक्षतः सौरिअक्षात्सप्तवर्षयः शनैः लक्षाकुर्वो विभक्त्युत्रैलोक्योदये
राज कुवाकोद्यामहलोको यत्रनेकल्यवासिनः जनोदिकोटितस्तस्माद्यत्रासनकादयः जना
नपश्चिदकोद्यावेराजोयत्रदेवताः जनैर्व्यातुकोतांतपसीसत्यलोककः अपुनस्मीकरायत्र
वैमलोकोहिसम्पन्नपादगम्यस्तुभूलोकोभुवःसूर्यकुवःस्मृतः स्वर्गलोकोकुवात्रस्तुनियु
तानिबलुद्धशः एतदणकयहेनर्तौवलागावित्तरः वारिवर्जानिकाशेलेस्तेनोभूतादिनावहिः
हृतेगुरोरसंखानैः श्रुतादिर्महतातथा दशोन्नराश्वशेषाणि एकैकस्मान्महामुने महान्नभ्रसमा
हंनप्रधानेसमवस्थितं अनत्रत्यनतस्यात्रः संख्यानंतयविशते हेतुभूतमशेषस्यप्रकृतिः सा
परांमुने असंख्यातानिचाणानि तत्रजातानिदेदशां दारुण्यमित्यर्थितैलं तिलेतद्व्युमातिति प्रः
धानेवस्थितोस्थाधी चेतनात्मात्मवेदन प्रधानश्चपुमांश्चैवः सर्वभूतात्मभूतयो विष्णुशक्त्यामहाः
प्राज्ञवृत्तोसंशयधर्मणा तयोरेकतरस्थाने कारांशयस्यव क्षोभकारणभूतश्च सगर्जकालेमहा
मुने यथाशैत्यंजलेधातो विभक्तिगणिकागतं जगच्छक्तितथाविज्ञोः प्रधानप्रतिपादकं विष्णुसः

ज ३

क्रिसमासाद्य देवशाः संभवन्निहि सच विष्णुः स्वयं बुद्ध्या यतः सर्वं सिद्धं जगत् योजनानां सहस्राणि
भास्करस्य रथो नव शिशादण्डस्रथैवासा दिगुलो मुनिसत्तम साहकोटिस्तथा सप्तनिमुनाण्यधिकानि
वै योजनानां तु तस्याश्च स्रथवः प्रनिहकं त्रिनाभिमतिप्रश्वारेः प्रनेमि अक्षयात्मके समुसर
मयंकुत्सकां प्रनिहितं वत्वारिं सत्सहस्राणि द्वितीयाक्षो विवत्सतः पञ्चान्यानि तु साहस्रानि स्य
नृतस्य महामते अक्षप्रमाणमुभयोः प्रमाणतयुगार्धयोः क्रुत्वा अस्त्रयुगार्धश्चक्रवाधारथस्यः
वै ह्याश्च सर्वं द्यासि गायत्र्या दीनितुवुत उदयास्तमनं जेयं दर्शनादर्शनं रवेः यावन्मात्रं प्र
देशे तु वशिष्ठावस्थिता भूवः अयमायातिनावत् नृमेरादुत संप्रवे उर्वी भुवमृषिभ्यस्तु क्रुवो य
त्रयवस्थितः एतद्विष्णुमयं भूतं तृतीयां विष्णुभासुरं निर्धूतदोषपेक्षानां यतीनां स्थानमुत्तमं ततो
गङ्गा प्रभवति स्मरणा न्यायनाश्रुति दिविरूपं हरेर्जेयं शिभुमाराकृतिप्रभौ स्थितपुच्छे भुवत्सत्रः
भ्रमन्तामयतिग्रहात् सरथो विहितो देवैः रादित्यैः अविभीरवैः गन्धर्वैः रप्सरसिभ्यः ग्रामणीसर्प
राक्षसैः हिमोत्तुर्गारवर्षाणां कारणां भगवा एविः अग्न्यादिमयो विष्णुः सण्डभासुभकारणं रथ
स्त्रिवक्रः सोमस्यः कुन्दाभासुस्य वाजिनः वायसिणा तोयुक्ता दशीतेन चरत्यसौ त्रयस्त्रिं सत्सहस्राणि
त्रयस्त्रिंशत्तानि च त्रयस्त्रिंशत्तथा देवाः पिवन्ति क्षणदारकं एकां कलाश्च पितरः स कामारश्मिसंस्थि
ता वार्यनिदयसंभूतो रथश्चन्द्रस्तु तस्य च अहमित्युरथे यज्ञो बुद्धस्तेन चरत्यपि भुक्त्वा पिरथो

११६

२६

वेधे बुधे जीवे पुष्ये श्रवण वित्रयोः पञ्चमे वेदाध्ययनं षष्ठी प्रतिपदं न्यजेत् रिक्तां पञ्चदशी भो
प्राप्य वागीहरे श्रियं साद्यादिमासपदे तु मेघला वधनं शुभं वृडा करण कायश्च आवणा दोन
शश्यते अस्तं पाते गुरो भुक्ते क्षीने च शशला भुक्ते उपनीतस्य विप्रस्य मृत्युं जात्रं विनिर्दिशेत्
द्वौ रक्षे भुभवारं व. समावर्तनमिष्यते भुभक्षे त्रां विलनेषु भुभक्षे क्षितेषु च अश्विनीः
मघा वित्रासु स्वाती या म्योत्रासु च पुनर्वसौ तथा पुष्ये धनुर्वेदः प्रत्यक्ष्यते भरणी मघा श्रेष्ठा च
वक्रिभगा र्क्षे यो स्रथा जे जीविषु नृकुर्वीत वस्तु प्रा वरणां वरः गुरो भुक्ते बुधे वस्तु विवा दोन भा
दिकं रेवत्या श्रिधनिहासु हस्तादिषु च पञ्चसु शस्त्रा विक्रमरत्नानां परिधानं प्रशश्यते याम्य
सर्पधनिहासु त्रिपूर्वा सुवज्रानने कीर्तनं हानि कृतं द्रव्यं विक्रीतं लाभ कर्तुं भेत् अश्विनी स्वाति
वित्रासु रेवत्या बाहो हरो कीर्तनं लाभ कर द्रव्यं विक्रीतं हानि कर्तुं वेत् भरणी त्रीणि पूर्वाणि आः
शश्रेष्ठा मघा निलाः वक्रिज्येष्ठा विशाखासु स्वाति नो नो मघा निहते द्रव्यं दत्तं प्रयुक्तं वा यत्र
निःक्षिप्यते धनं उत्तराश्रवणे भुक्ते कुर्याद्राजाभिर्षेवनं चैत्रज्येष्ठं तथा भाद्रमाश्विनयोष
मेव च साद्यं चैव परित्यज्य शेषमाशु गृहं शुभं अश्विनी रोहिणी मूल मुनरात्रमैन्दवं स्वाति ह
स्तानु राधा व. एहारं मे प्रशश्यते आदित्य भौमवर्जश्च श्रवापी प्रासादके तथा सिंह राशि

गते जीवं गुर्वदिने मलिमुवे बाले वदेत्तु गेभुक्ते गृह कर्म विवर्ज्यत अग्निदाहभयं रोगा
 राजपीडा धनक्षति संघर्षेण कोशना कतेन स्वादिप्रभुके गृहप्रवेशनं कुर्यादिति वृत्ते
 रवारणे नौकायाद्यादने द्वित्रिपञ्चसप्तत्रयोदस तपस्यो धनिस्तु हस्तो ज्ञाप्तिनी पुत्र
 पूर्ववत्प्रधनिष्ठाद्या बहिसौम्यविशाखाः अश्लेषा वाश्चिनिचेव यात्रा सिद्धिस्तु संप्रः
 दा श्रीपुत्ररासुरोहित्या शिनीवाली चतुर्दशी श्रवणा चैहस्तौ चित्रा चैवावसी तथा गोपु
 जात्रानकुर्यादिति पुवेशनैवकारयेत् अनिलोत्तररोहिण्या मृगशूलपूनर्वसौ पुष्यश्रव
 णहस्तेषु कृषिकर्म समाचरेत् पुनर्वसुत्तरास्वाती भगमूले डवा रणे गुरोः शुक्लवारः
 सोमभास्वतो वृषलग्ने च कर्त्तव्यं कन्याया मिथुने तथा द्विपञ्चदशी सप्ततृतीया चत्रयो
 दशी रेवती रोहिणि नृगि हस्तौ मेत्रात्ररेषु च मन्दारवर्जं जीवामि वा प्रयेत्संजतोपि च रेवती
 हस्तमूलेषु श्रवणे भगमे त्रयोः पितृदेव तथा सौम्य धात्ये दंष्ट्रगोदय हस्तचित्रादिति स्वा
 ती रेवत्या श्रवणा त्रये स्थिरे लग्ने गुरो वारे अथ भार्गवसौम्ययोः यात्रा तिथि मथा सौम्या मुत्ररे
 षु प्रवेशयेत् अंधनदाय सर्वधने शायदेहि स्य वधनं प्रभो ॐ नमो वर्ये हला देवि लोकसम्य
 र्द्धिनि कामरूपिणि देहि मे धनं त्वाहा पत्रस्थलित धान्यरासि स्थंधात्यवर्द्धनस्तु त्रिपूर्वाय विशा

खाणं धनिशायवारुणोपि च एतेषु वक्ष्ये विज्ञेयं धान्यनिःक्रमणं बुधै देवतारानुवाक्यादिप्र
तिहोदशुखेवरवी मिथुनस्थे रवौ दशाष्टादिस्याद्वादशितिथिः सदा तत्रैव कर्त्तव्यं शक्यं न
वक्रयानिनः सिंहवालिगते चार्के दशाष्टादशौघं आदिवन्दे समुत्थान प्रबोधमिह
रेः क्रमात् तथा कन्यागते च नौ पूर्जास्थाने तथा कृमी त्रिपादे शुक्लक्षेत्रे यदा भद्रातिथिप्रवि
त् भौमादित्यशने शरी विज्ञेयं तद्विपुलं सर्वकर्मण्यप्यप्ययाः विशुद्धिश्च नुतारयोः ज
न्माश्रितत्रिषष्ट्यश्च सप्तमो दशमस्तथा एकादशः सशीयेषां मेव शुभं वदेत् शुक्लपक्ष
द्वितीयश्च पश्चमो नवमः शुभः मित्रादि मित्रसाधकं सप्तमक्षे मादितारकाः जन्मना मृत्युः
माप्नोति विपदानसक्षयं प्रत्यरो मरणं विद्यात्रिधने यानि पशुता कृत्वा मीदिरादूष्याव
धुक्ता कृमीकृतं तावन्कोलं शशि क्षीणः पूर्णस्त्रोपरि स्थितः ह्येव मिथुने भौमो जीव च
नेन्दुदेवते पौर्णमासी पुरोर्वारे महाज्योती प्रकिर्तिता आयनरेयत्र निरुद्धः शक्रस्योत्थाप
यद्भुजं ह्यादिपदे वाधिभ्यां सप्तमहानैविवज्जयेत् सर्वहेमसमदानं सर्वं वृत्तसद्विजै
ः सर्वंगक्रासमतोयं राहुग्रस्ते दिवा करे धांक्षीमहोदरी चोरा मन्दामन्दाकिनी चिता राक्ष
सि वक्रमेता कर्त्तुं सक्ता त्रिर्वा मभिः स्मृताः बालवे कोलवे नागे तैतिले करणे यदि उन्नि

दन्त्यं क्रममन्तरः सदा लोकः सुखी भवेत् गले वरेणिगिष्टोः कितु केशकुलौ वजेत् राहोर्ध्व
 प्रेण लोकोपं मीयते संप्रदायमः चतुष्टयद्विष्टमासासुष्टु वाणिज्ये संक्रमेद्विः दुर्ध्वं राजसं
 ग्रासो शशयो भवेत् आधा ने जन्म नक्षत्रेः आधौ केशादिकं भवेत् कृतिकायां नवदिनं त्रिः
 रात्रं रोहिनिषु च मृगशिरः पञ्चरात्रिं आद्यायां प्राणो नाशनं पुनर्न सौ च पुष्टे च सप्त रात्रं विधि
 यते न च रात्रं तथा ज्ञेयाः समसा नान्न मद्यसु च दौ मासौ पूर्व फल उणां उत्तरासु त्रिपञ्चकं
 सुस्ते तु दृश्यते वित्राः स्वर्द्धमा संतुष्टी इतं मासद्वयं तथा स्वाती विसाखायां विंशतिदिनं
 मेत्रे चैव देशाहानि ज्येष्ठास्वेवाह मासकं मूले न जायते मोक्षे पूर्वमाहा त्रिपञ्चकं रेव
 तिदशरात्रं अहोरात्रं तथा श्रुती भरणां प्राणहानिः स्यान्मोपत्री ज्ञेयतः शुभं पञ्चधा त्व
 तिलाज्यायै र्ध्वं पुदा तं द्विजेशमः दशास्यै स्यात्काष्ठाः शब्दोः पञ्चदशैव चः अष्टौ वषाणि भो म
 दशसप्तदशावुधे दशानि दशापङ्क्तौ हनविंशदुरोर्दशा राहोरादशवषाणि भार्जवस्यै कवि
 शानिः (६०३) **इत्यानेये महापुराणे ज्योतिःशास्त्रे सारं** अग्निरुवाच कालः समागणो वक्ष्ये गा
 णेन कालवुधये कालः समागणो कथ्यो मासश्चैत्रादिभिर्मुतः द्विष्टो द्विष्टवर्हो दशाः स्यान्मास
 युतौ गणः त्रिष्टो मासवस्तु गणः पुनर्बर्हो गणश्च सः अष्टरभ्याग्निहीनः स्याद्बुधः सैकरसा प्रकेः

मध्योहीनः परिकृत लघु कृतथोपरिः न्यूनः सप्तकृजो वारः सप्तदशः स्तिथिता इयः गणो
त्रिदिगुणे श्रोत्रिदिह रूजोगणः परः अथ त्वरामसंयुक्तो रसकृत लेखनः अष्टविंशः
श्लेषप्रिणः स्तिथितायो अधस्थितः गणः श्रेष्ठत्रिका लाङ्घु छाभ्यां त्रगणजे न्यूनः मध्यरुद्र
गणः कार्यो ह्ययः शोक्तेना वातिभिः सर्वहीनो भवेन्मध्यो ज्ञाविशानि विवर्जितः परिकृतो
नृणां जयः सर्वमूर्ध्वविनिः सिधेन सप्तविंसति सति शोखस्तु कुबो नक्षत्रजो गणोः मा
सिमा सिधे प्रेक्षारे द्वाविंशद्युटिका निधिः द्वेप्रिणो द्वेवनक्षत्रे नाशुष्टकादशाङ्गणे बारस्था
ने निधिदशा सप्तभिर्भागमाहरेत् शोकाभायाश्च सूर्याया घटिकाभुवपातयेत् प्रिणके
भुनिधिदशा यावच्चैव ननुर्दश प्रथमेन चोदशे पञ्चद्वितीय द्वादशे दश पञ्चदश सप्तती
यत्र तथा चैकादशे स्मृताः वतुर्थे दशमे चैक भवेदेकोनविंशति पञ्चमेन च मे चैव द्वा
विंशतिरदाहता पञ्चमेन च वराः स्युश्चतुर्विंशतिरेव च सप्तमे पञ्चविंशत्यान् रत्नलक
ः प्रिणकाद्वेन नकादयो हरेन्नीति मुहरे दत्रयः क्रमान् तुलादो प्रति लोमिन त्रयोवेद
वत क्रमान् मेवादो प्रति लोमिन त्रयोवेद रसा क्रमान् विदवः खण्डगामेन मेवादो विक

लाधनं कर्कटेषातिमास्यादणमेतत्तुलादिकं चतुरङ्गुलातिथिर्ज्या विकलास्त्रिहसर्वः
 दो हन्यान्निष्ठागामिपिण्डसंख्याफलोत्तरैः षष्ठ्याप्रप्रथमैवायं भागो हेयं वनेभनां द्विती
 योचरिते मांजे वैपरित्यासिति स्थितिः तिथिदिगुणिताकार्या षष्ठागपरिवर्जितान् विकः
 र्मविपरीतावतिथिनाडीसमाधुना अणोभुजे भवान्मुस्यु उणभुजे न तो यथा सुखदिक
 नुप्रादेशं षष्ठ्याधिकं च न त्यजेत् नक्षत्रेतिथिभिर्भ्रंस्याच्चतुर्विगुणितातिथिः तिथिभि
 भागसंयुक्ता अणोचनथान्विता तिथिवक्रविताकार्या भभेदादोगशाधनं रविचन्द्रौ समौ क
 त्वा को मो भवति निश्चलः एकोनातिथिदिगुणा सप्तभिर्नातिथिद्विधा तिथिश्चदिगुणो को ना
 कृतागैः करणानि शि कृष्णवतुदसकुनि पर्वतीचवतुष्यं प्रथमेतिष्यने हेहि किन्नचं प्रति
 पन्मुखे ६००३ **इत्यानेमहापुराणे कातः** अनिरुवाच वक्ष्यं जयं शुभाशुचि साधु
 जयार्णवे अहउलश्रोत्वरास्य न्नन्दातिथिस्तथा कादिकानामौ मरवी जसौ मे गुरुभाज्जवौ
 शनिदक्षिणानाया नुः भीमा कौशलयनोपरे खराविः खरसौ दुर्यः रुद्रैर्भागं समारेत् यतरसाकृतं
 नैकृत्वा पूर्वभागे न भागयत् बक्रिभिश्चाकृतं कृत्वा हपते च द्वितीयाक्षिपेत् स्य न्यने नाशः पतिप्रा
 णस्य न्यने द्वितीयपुनः अनेने वतुमानेन उदयत्रिदिनेदिने स्फुरणोत्तिमिरुष्टासे उष्टासे तु

पलस्मृतं अहिमिश्रपलेदं. अहिदरोत्तुहं निहं पश्चमोर्ध्वदेवातः कुमारयुवकाः मृत्यु
र्थेनोदयत्रय. वासामेकादशाकृत्. ममागमेभवेद्रूपसमृत्युः पश्चमोपिको त्वरोदयवक्रः शान्ति
वन्दे वाईमास. गङ्गाणामुदयः क्रमात् विभागेः पश्चदसभिः शान्तिभागसमृत्युः शान्तिवक्र दशकी
दिसहस्राणि त्ववु दान्यवुदंरं वयोपशवलक्षणि प्रमाणं कर्मरूपिणः मध्यादौ कर्त्तव्यं काशत्र
निदेशान्तिः शान्तिस्थितौ कर्मवक्र राहुवक्रैव सप्तोर्ध्व अथ सप्तवत्सलित्वे वायव्यो श्वेवने
अथ पूर्णिमा जेयभागतः अमावास्या वायवेव. वासुवैतिथिरूपकं दकारं दशभागे तु हकारं वा
यवेति त्वेत् प्रतिपदादौ ककारादीन्. स्वकारं नैर्मनेषु नः राहो मूर्खेति भक्तः साविथिराहुतवाहन
ः इति रग्नौ यौगमासां कराली तु तृतीयके चौरायायां नृसप्तमां. दशमी सोम्यरौद्रगा वतुर्दशानु
वायवे. चतुर्थी वारुणाश्रये भुक्ताष्टमां दक्षिणे वरुणा दश्यादित्यजेत् रौद्रः श्वेवतथाश्वेतो मैत्र
सारभट्टेस्तथा सावित्री विरोचनश्च. जयदेवो भिजिन्नदा वारुणा विजयश्चैव नदी वरुणा लवचः
यमसौम्योभव आने. दशपथमुद्रात्रिकाः रौद्ररौद्राणि कुर्वन्ति. स्तेनेः स्नानादिकं चरेत् मैत्रैकन्या
विवाहादिभुभवारभटं भवेत् सावित्री स्थापनाश्च सावित्री रोचने तु प्रक्रिया जयदेवजयंकुप्याः द्राः
वरो जीवकर्मच विजये कृषिवाणिज्यं प्रवृत्तश्च नन्दिति वारुणो वतडागादि. लाभकर्मचः

मेचरेत्त सौम्यसौम्यानी कुर्वीत भवेत्तु म हर्दिका योगानामानिरुद्धा सूर्योगानामेव शोभनां
 राहुचन्द्रादमीरश्चवायो हर्दिका माहिवं शिवादायं जलादग्निमग्ने सौम्यतैमोश्रयं ततश्च सक्रमं
 हन्ति चतस्रो घटिका भ्रमः राहुचक्रं चन्द्रेन्द्राणीवराही चमुशलागिरिकर्णिका वलाचातिव
 लाक्षीरीमल्लिकाचातिश्रुधिका यथात्मा मंतरयेत्तः श्वेतार्क शसतावरी दुदुचीवाकुची दिव्याः
 कौजभोधारिता जये ॐ नमो नैरवाय कपशु हस्ताय ॐ कौं विद्युविनाशायः ॐ ॐ परं अ
 नेनैव तु मन्त्रेण शिलावज्रादिहर्जये तिलकश्चाज्जनयेत्तु धूपलेपनमेव च खानपागति
 नितैलालिओ गधुं तस्तथा शृणु शुभगमनेः शिलाना नलाक्षरसं समन्वितं तरुनाक्षीरसं
 युक्तो शिलावतिलैको वसे विष्णुकात्री वेसर्पाक्षी मर्कटदेवी चरोच अजादुगोसं पिष्टं तिरकोः
 वस्यकारकः प्रियङ्गु कुकुमकुङ्कुमो हनी च वचा घृतं तिलको वशकं चैव रोचना रक्तलो
 नं शिलामन शिलानील प्रियंगुसर्पपास्तथा मानुलुकरसैः पिष्टं ललाटे तिलको वशे से
 न्द्राः सुरावसं यात्रि किंपुनः शुद्धमानुष माञ्जिष्टा च न्दतं रक्तं कदु नेन्या विलासिनी ६५७३
~~यथा मेये सुहा पुराणी ना ना योगः~~ अग्निरुवाच ज्योतिः शास्त्रादिसारं श्रुवश्ये तत्त्वजया एव
 बलामन्त्रोषधाश्च यथा मामीश्वरो व्रवीत् देव्युवाच देवेर्जितादानवाशा ये नोपायन

६८ शुभाशुभदिवेकार्थः ज्ञानं तावज्जयात्यव शीशुरज्ज्वाव सुखदेवे छया जाता शक्तिः
पञ्चाशदक्षरा चराचरं ततो जातं यामाराधादित्यर्थः विह सन्नपीठप्रवक्ष्यामि पञ्चमन्त्रं स
मुच्चरन् ते मन्त्रे सर्वमन्त्राणां जीविने मरणे स्थिताः त्रैलोक्यं सामाथर्थात् त्रां वेदामन्त्राः क्रमेण
ते सद्यो जाता यद्यो मन्त्रा बुद्ध्या विष्णुश्च रुद्रकः श्रीसः सप्तसिखा देवा शब्दं व्याप्य अचक्षराः अह
उह ओ क ला श्र मूलं बुद्धेति कीर्तितं काष्ठमध्ये यथा वक्रिः रघुबुद्धेन दृश्यते आदौ शक्तिः स
मुच्यते अकारस्वरभूषिताः ततो विन्दुर्महादेवि एकारेण व्यवस्थिताः अर्धचन्द्रश्चकारस्त्रुमोक्ष
मार्गस्य बोधकः अकारो वक्त्रं उच्यते भोगमोक्षप्रदः परः अकारे औत्तरे भूमिर्निवृत्तिश्च क
रास्मृता गन्धो मविजः प्राणस्य इक्षी शक्ति स्थिरा स्मृताः इकारश्च प्रतिष्ठाया रसोदानश्रुति कुला
कुरा शक्तिर्वीजकस्या इविजो अग्निरुपवान् विश्वासमानो गाभारी शक्तिश्च दहनी स्मृता
एकान्तिश्च सुप्रस्य शो यलोदानश्रुत्या क्रिया अकारः शत्रुतीताया एव शब्दं पृथगालितः
पञ्चवर्जः स्वरज्जाताः कुजो जगुर्माज्जवाः शनिः क्रमादकाराद्याः --- तिष्ठस्थिताः एतन्मूलं
मतः सर्वं जायते सचराचरं विशापीया अवक्ष्यामि प्रणवः शिवहीरितः उमा सोमः स्वयंभुक्ति
वर्मा ज्येष्ठपिरो यमि बुद्ध्या विष्णुः क्रमा रुद्रो गुणाः स्वर्गादयस्त्रयः वदनाडी त्रयं जैव स्थूल

सुखापरोपरः चितयेवेतरत्तत्र मुचमानंपरामृतं स्वाद्यमानतथात्मानं चित्तघनदिवानि
शं अजरत्तं भवेदेविशिवत्तमुपगच्छति अगुष्टादौ न्यसेदकुन नेत्रमध्याथ देहके मृत्यु
जंयंततः प्राच्य रणादौ विजयो भवेत् शून्योनिरामयः शब्दस्य शत्रिजगतीस्पृशेत् रूपस्यार्जु
गतिः प्रोक्ता अनन्याधः समाश्रिताः सर्वस्थानविनिर्मुक्तो गन्धो मध्ये वमूलकं नभिमूले स्थि
तं मंत्रं शिवरूपं तु मण्डितं शक्तिरूपं तेन सोमोक्तो हरिस्तत्र न्यवस्थितः दशबायुसमो येन प्र
धनुश्चात्र मण्डितं कालानलसमाकीर्णं पुष्करं तं शिवात्मकं तं जीवं जीवलोत्पत्त्या वरस्य च तस्मि
न्नेष्टु मृते मन्ये मन्त्रपीठे नित्यात्मकः ॐ ह्रस्वमिष्टे महापुण्ये युद्धजयाणां वी शीश्वर उवा
च ॐ क्रीं कर्णमोदेन तत्रे कुरूपे दस्त्रे कृं कृदं ॐ ह्रः ॐ स्वसं श्रो कृत्तं कुरं कुरं कुरं नमः मण
मानो ह्यहं मन्त्रकुक्षः सरलोचनः मारणो यालने वापि मोह नो द्वाह नो भवेत् कर्णविद्या सर्ववर्णः
पुरक्षिको नानाविद्या पञ्चोदयं प्रवक्ष्यामि स्त्रोदयसमाश्रितं नाभिहृद्यत्रयावन्नावजं
रतिमारुतः उद्वाहयेद्रेडणादौ च कर्णक्षीणप्रभेयदेत् करोति साधकः कुं दोजपहोमपरायण
ः हृद्ययात्मा दुर्कं कण्ठे चरमोहादिमारणो कर्णे प्रबोधसो वायु शान्तिकं यौष्टिकं वसं प्रादिवत्सं
समाकर्षणं गन्धो नासात्रिको द्रुवः गन्धनीलं मनः कृत्वा स्रजयेन्नात्र संशयः स्रजनं कालयुष्मः

अवतीत्येवहितायकः चण्डाद्यणकरालीच सुमुखीदुर्मुखीतथा रेवतीप्रथमाकोरावाः
पुनर्वसुताम्रजेत उष्टादेकारिकादेवाः स्थितास्तेजसि संस्थिताः सौम्यावभीषणीदेवि जयाचः
विजयानथा अजिताद्यपराजिताच मङ्गलकोमङ्गरीदुका शुक्रकायाप्राणहरानेसयकैस्थिताः
वन्धुः विरुपाक्षीपरादिवा तथाचाकासमातरः संहारीजातहारीव दंष्ट्रणीशुक्ररेवती धिमीडि
कापुष्पाहरामङ्गलपुष्टिप्रवर्द्धनाः मङ्गलालिसुभद्राच मङ्गभीमासुभद्रिका स्थिरावनिदुरादेवो
निष्कन्धागदिनीतथा द्वात्रिंशन्मातरश्चक्रे अष्टाष्टकमशस्थिताः एकलवरविश्वरुद्र एकश्वकै
कशुक्रिका भूतमेदेनमिन्नानि यथातोयंमहीतले प्राणलकोमङ्गलैश्च भिद्यतेभूतमञ्जले
यामदक्षिणयोगेन दशधासंप्रवर्त्तते विन्दुमुण्डविविचश्च वरावित्तैरावेष्टितं बुधारेणनेक
पालेन प्रिवेतपरामृतं पञ्चवर्गवलायुद्धे जयोभवतिवभृण अक्राकवटतपा शशोशोव
दुशीरितः वशीरवफल्गुथ वारीवर्गदुष्टद्वितीयकः उज्जगजदडवलाः सोमवर्गश्चतुती
एसेचरुठधम राहोवर्गश्चतुर्थकः ओओ अंअः ५ त्रनरा मोवर्गः पञ्चमोभवेत् वर्णाश्च
भुदयनृणांचत्वारि शत्रुपञ्च बालः कुमारौ युवाश्च वृद्धौ मृत्युश्च नामतः आत्मापीताशायकः
स्यादुदासीनश्चकानकः कृत्तिकाप्रतिपद्यौ मः अष्टदोनामनः स्मृतः वशीभौ नामद्यापीडा

आद्यायेकादशीकुजः मृत्युर्मन्त्राद्वितीयास्याः न्नाभेवकेवलसप्तमी बुधोज्ञानीभरणीजः अवनाका
 लशीदशः जीवोनाभायवभवोतृतीयापूर्वकालाणी जीवोहमीधनिष्ठाश्रीश्लेषात्रयोदशी मृ
 तोभुक्चतुर्थीस्याः पूर्वभाद्रपदाश्रियां पूर्वषष्ठाद्यावनवमी भुक्ः प्रीडाकरोभवेत् भरणीभू
 तजाभुक्चोयमदशोहिहानिक्कर कृत्तिकापञ्चमीनन्दा लाभायतिथिरिद्वित अश्लेषादश
 मीनन्दायोगः प्रीडाकरोभवेत् मघाशुतिः पूर्णिमाच योगामृत्युकरः स्मृतः तिथियोगे पूर्वा
 त्ररादिने ज्ञानदशाग्न्यनिलवनुमाः बुधस्याः स्वस्वदृष्टेः स्युः प्रतिपन्नवमीमुखः राशिभिः सः
 हितादृष्टाग्रहाः सिद्धयेस्मृताः मेघाशाशुतुरः कुंभादयः पूरण्यथावतिः सूर्यादिपूर्णा
 वः क्रमादेवंप्रकाशयेत् रणेसूर्येकलेनात्रिसोमेवर्जः प्रशाम्यति कुजेनकंदुष्टः कामायवेः
 गुरुः जयायशयनेभुक्ः मन्त्रेभुक्चोरणे भवेत् देयानिपि कुलावके सूर्येकानिवतानिहि दुः
 खेनेत्रेलाटेचशिरोहस्तात्पादके पादेमृतिगुह्ये चोणिपक्षेनुसासनं मुखस्थेवभवे
 तीव्रशिरस्थेकार्यनाशनं कुक्षिस्थेभेफलं च राहुचक्रं च दाम्यहं चन्द्रार्धेनेर्जतंगच्छेर्जतासो
 ममेवच सोमाधुताशनं वक्रं रायारायादिवालं तद्राघसयमाद्युवायोश्चन्द्रपुनत्रजे
 न भुक्केवतलोनायस्तु राहुपृष्ठेजयोरणे अग्रतोमृत्युमाप्नोति तिथिराहुवदाम्यतः आग्नेयादि

१२५

शिवशुभ्र पूर्णिमादि तद्विषये कृतिकृष्णसमीयावत् राहुद्वयोर्जयोभवेत् ऐशायाग्रेयनैर्जते वा
वायवेकल राहुकः सभायादिशिपुर्वो दो. यात्रादि लोभो नो मृतिः नतीः नतीया कृष्णप्रक्षेप सप्तमीद
शमी तथा वतुर्दशी तथा भुक्तवतुर्थे कादसीतिथि पञ्चदशी विष्टयः सूर्य पूर्णिमा ग्रेयवायवे अकट
तमयशः सूर्यादयो गुरुः गुरुलोकः श्वनकाश्च पिङ्गककोशिकः क्रमान् सारसश्च मयूरश्च गोव
त्सः पक्षिणः स्मृताः आदौ साधो ग्रेतो मृत्यु रज्ज्वाटने पञ्चवः स्मृतः वस्यज्वरे तथा कर्षे प्रयोगः सिद्धि
कारकाः शोत्रो प्रंतो नमस्कारो वौषट् पुष्पो रसादिषु मृत्योः प्रीतिर्नृतिर्त्रिशो विदुषो ज्वाटने च क
ट् वषट् सुते च दिवा दो मन्त्राणां जातयश्च वषट् औषधीः संप्रवक्ष्यामि महारक्षा विधायीनीः महा
काली तथा चण्डी वाराही च भूरी तथा भुवर्शना तथैन्द्राणी गान्धर्वारक्षयत्रितं बलाचातिबलाभीरु
नुशली सहदेवपि जाती वमस्त्रिका यूथी गोह्वी भृङ्गराजकः अकट्टमिहोषधो धाविता विज
यादिहा गुरुणो जमहा देवि उद्धृताः भुवदायिकाः मृगा तु कुं अरं दक्षु सर्वलक्षणलक्षितं न
स्यादसे कृत्वा स्रजये च नु मात्मनः वशा ग्रे द्वै कद्वक्षे च वजाहतः प्रदेशके वल्मीकं मृदमाहृत्य
मातरो योजयेन्नतः कुं नमो महाभैरवाय विकृतदंष्ट्रा प्रायपिङ्गलाक्षाय त्रिभूलखद्योतधराय
वौषट् पूजयेत्कदमंदेवि स्रजये च नु जालकं अग्निकार्यं प्रवक्ष्यामि रणदौ जयवर्द्धनं स्मृताः

नेतिशिकाशमौनमौमुक्ताशिवोनरः दक्षिणास्यसुजुहुया नृमासंरुधिरंविभं नृवास्थित्व
 मिश्रश्च शत्रुनाम्नाशनायकं ॐ नमो भगवति कोमारिन न ॐ ॐ ह्युनालेय ॐ घण्टा देवि अमुकं
 मारय औसहसानमोस्तुते भगवति विश्वस्वाहा अनया विद्याया होमा दनुत्वं जायेते रिपोः ॐ
 वज्रकायवज्रतुण्डक पिलपिण्डकराले वदन ऊर्ध्वकेश महावलरक्तमुखतडिद्विजिह्वमहारौद्र
 क्षौत्कटकहकहकरास्त्रिनमोहाहृष्टप्रहारलङ्काश्वरसेतुवन्धशैलप्रहारगगणचरणस्रेहिभगवन्म
 हावलपराक्रममैरवो ज्ञापयति महारौद्रदिर्घलाङ्गुलेन अमुकं वेक्ष्य २ ॐ जमय २ ॐ खन २ ॐ
 वेतेद्रः ॐ फट् ॐ अष्टत्रिंशदतदेवि हनूमान सर्वकर्मकर पठेत्तु मन्त्रमन्त्रशिलाङ्गुलमात्रिः
 शत्रवः ६७३ **इत्यागेयेषु ६ जया एवेनाताचक्राणि** श्रीश्वर उवाच वक्ष्यामि धार्थकं पिण्डभु
 भाभुम इये यस्मिन्नुष्टमेवेत्सूर्यसूदायोत्रीणि मूर्धनि एकं मुखे द्वयेनेत्रे हस्तपादे चतुर्द
 श हृदि पञ्च अने जाते ह्यासुरादिविविक्तेषु सिरस्थे मे भवेद्राजा पण्डितो वज्रयोगतः नेत्रयोः
 कान्ति सौभाग्यं हृदयद्वयं संग्रही हस्ते शूतनत्करत्वं गतासुरध्वगः पदे कुम्भाद्युन्नै भानिलिखे
 त्सूर्यकुम्भसुरिक्तकः अशुभः पूर्णकुम्भः स्यात्शुभः पूर्वादि संस्थितः फणि वगैर्जप्रवक्ष्यामि ज
 यजय विवेकयं अष्टाविंशतिवेदिन्दुनु पुनवायेति मिस्त्रिभिः अथरक्षाणि वक्ष्यामि रेखास्तः

त्रैलोक्यपथेन यस्मिन्नुद्योस्थितो राहुः सदा दौर्भाग्यो मूर्खनिजवादि विन्यसे. स प्राविशत्केनेन तु
 भुजे सप्तगतेरुद्धं मृत्युमृतसर्व आदरं स्वभोगविजानीयात्सप्तमे पुत्रसमधत्तः उदरस्थेन वृ
 जावजयं वैवायव्यनस्रथा कटिदेशे स्थिते कोध आहवे रुचशपुमान् मुखस्थेनेन किन्तिः स्यात्
 कुहरेव मे मृतिः पुनरन्यप्रवक्ष्यामि. रविराहुवल्लभ रविः शुक्रो बुधश्चैव सोमः सौरिगुरुः
 स्रथा लोहितः सैहिकश्चैव सनेषामर्द्धभागिनः सौरिरविचराहुच कृत्वा अन्तेन पुष्टतः सप्त
 ये सैनासंघातं मृतसमधानमाहवं रोहिणी चोत्तरासिद्धा. मृगः प्रवस्थिरासिद्धिः अश्विनिरेवति
 स्वाती धनिष्ठा शततारकाः क्षिप्रानि पंचभागे वदात्राधाने च योजयेत्. अनुराधा हस्त मूलः
 मृगः पुष्य पुनर्वसुः सर्वकार्येषु चैतानि जेहा वित्रा विसारव्या पूर्वाषाढा निवृत्त रणी मघा
 आश्लेष दारणाः आवरेषु स्थिरं वृक्षं यात्रायां क्षिप्रमुत्तमं सौभाग्यं
 उग्रं तु कारयेत् दारुणे दारुणं कुर्याद्दुष्टे जाधो मुखदिकं कृत्ति
 वा विशाखा पितृ नैऋतं पूर्वात्रयमधो वक्र कर्म जाधो मुखवरेत्
 गादि विशा कर्म मिष कृत्तिया स्थापनं नौका दूतानि निधानं न तथा
 वास्थि निवित्रा हस्तं स्वाति पुनर्वसुः अनुराधा मृगो ज्येष्ठा नववैशाख
 र्काः एभी राजा मिषे कंच पतवधं गजाश्च योः आरा मरुह धासा दंष्ट्रा

र्थे मृदु न्येव उग्रैः
 काभराण्यश्वे
 एषु कुपेत्तला
 रेवति
 र्थे नौ मुः
 कोरधो वती

रणः प्रजविद्रुपताकास्य सर्वातेनां श्रुकारयेत् वादसीत्सूर्यदग्धानुवन्दे लोकादशीतथा भौ
 मेतमेवमीदग्धा नृतीयावैबुद्धेनव प्रहीवगुरुणादग्धा द्वितियाभुगुत्साथा सप्तमीसूर्य
 पुत्रेन त्रिपुष्करमथोवदे द्वितीयादादशीवैव सप्तमिवनृतीयाका गुरुमीमस्रथा शीरिः
 प्रडेतास्तुत्रिषुपुष्कराः विशाखाकर्त्तिकावैव उत्तरेदेपुनर्बलुः पूर्वभाद्रपदावैव प्रडेता
 त्रिपुष्कराः लाभोहानिर्जयवृद्धिः पुत्रजन्मतथैव नक्षत्रसंदिनहंवा तत्सर्वं त्रिगुणी
 भवेत् अश्विनीभरणीवैव अश्लेषापुष्यमेव च स्वातिवैव विशाखा च श्रवणासप्तमपुनः
 एतानि च चक्षुषिप्रश्नत्रिचदिशोदश यात्रादूरगतस्यापि आगतः पुण्यजो वरे आवाहे
 रेवतिचित्रा केकराणि पुनर्बलुः केकरेपुभरण्याषु निर्जनस्यागमो भवेत् रुतिकारोहिणि
 सौम्यं फलुनीचनदितथा मूलज्येष्ठातुराधा च धनिष्ठा शततारकाः पूर्वभाद्रपदावैव विधि
 त्राणि वभानिहि अध्याने व्रजमानस्य पुनर्भौवागमो भवेत् हस्त उत्तराश्रवा आद्राखा छात
 थैव च नक्षार्थानैव दृश्यन्ते संग्रामेनैव दृश्यते ॐ पुनर्बलुमिगणान्न नृक्षमधायया
 स्थितं रेवत्यनेव पुष्कत्तु अश्विनादि चतुष्टयं उभयो ममानन्तु व्रजेयेन त्रयत्नतः अ
 श्लेषात्रे मद्यादौ त्रुघटिकाया वतुष्टयं द्वितीयगुणमाख्यात नृतीयावैव श्रुणु ज्येष्ठातु
 मूलयो नमधो उग्ररूपस्तु यामकं नकुत्स्यादुभयकमाणि यदिदे दान्तमजीवितं दारके जात

१२७

कालेचमृजनेपितृमातरौः **इत्यादिनेनक्षेत्रनिर्णयः** ॐ शीश्वरउवाच विष्णुत्रेयटि
कास्त्रिसोः मूलेपंचचवर्जयेत् सप्तगण्डवनवमोघानवजयोः परिधेचवर्जितान् उभयो
रपितृदिनं वेधनेउदितत्वेव वाज्रायुधादिकेत्येजेत् ६३ ग्रहैः शुभाशुभं वक्ष्ये देवि मेधा
दिराशितः वक्रशुक्रौ जन्मसंस्थो वर्जितौ शुभदायकौ द्वितीयाभौ सवृधार्क शौरिश्चैव हि सें
रिक्तैः इत्यनाशमलाभं चक्राहवे भंगलादिशेत् सोमो बुधो भृगुः श्रीवो द्वितीयास्थाः शुभावहा
ः तृतीयास्था यमा गार्धः शनिर्ज्योमो भृगुस्तथा बुधश्चैव नूराकुश्च सर्वे ते फलदाग्रहा बु
धशुक्रौ चतुर्थौ च शेषाश्चैव मया वहाः पंचमस्थो यदा जीव भुक्ः सोमश्च वन्दुमाः ददते च
मिनलाभं षष्ठे स्थाने भुभोरविः वक्रः शौरिर्मगलश्च ग्रहादिविस्तराशितः बुधश्च शुभदप्र
हेत्येजेत् यष्टं गुरुं श सप्तोर्कश्च शनिर्ज्योमो राहुर्हो नै सुखाय च जीवो भृगुश्च सोमश्च शु
क्रौ चैवाहमौ भुभौ शेषाग्रहास्तथा हानौ न भृगुनवमौ भुभौ शेषाग्रहास्तथा हानौ न दशमैः
भृगुभास्करौ शानिभौ नश्च राहुश्च वक्रः सोमः शुभावहाः शुभाश्चैकादशे सर्वे वर्जयेद् दशमै
गुरुः बुधशुक्रौ द्वादशात्कौ शेषान् द्वादशकास्त्यजेत् अहोरात्रद्वादशस्य राशयस्तान् वदा
म्यहं मिनेमिबार्धनिधुने च तस्मिन्नात्र यो हवः षडर्कसिंहकन्या चतुला पंच वृश्चिकः धनु

तं कोट्यष्टैव सूर्यकेन्द्रोकाशिवशकः चतुस्थिरदिः स्वभावा मेधायाः स्युयेथाक्रमं कला
 रोमकरश्चैवतुलानेवाद्यः सुराः चरकार्यजय काममाचरेष्टभुभाभुमं स्थिरोद्वोहारः
 कुप्रोदृष्टिकः स्थिरकार्यके शीघ्रागमागमोनास्तिरोगात्तेनैवमुच्यते मिथुनः कन्यकामी
 मोधनुः शुभाः स्वभावकः दिः स्वभावाः शुभाश्चैते सर्वकार्येषु नित्यसः यात्रावाणिज्यकृषि
 पुविवाहे राजदर्शने वृद्धिर्जयस्त्रथालाभं युद्धे जयमवाप्नुयात् अश्विनिदीशताश्वतुर
 गत्या कृति यथा यत्र भवति कृते वृद्धिमेकरात्र प्रवर्धति यमभेत्तु यदा वृद्धिः पश्ये मेवंतु वष
 ति ५०३) **रथाग्रे ये महापुण्ये युद्धजयार्णवे मालारत्नानि** शीश्वर उवाच कोट्यष्टैव
 वक्ष्यामि चतुरस्रपुरं लिखेत् चतुरस्रपुरं मध्ये चरस्रकं नाडीतृतीयविक्रायं मेधाशा पूर्व
 दिग्मुखाः कृत्तिका पूर्वभागे तु अश्लेषा मेघगोवरे भरणी दक्षिणे देवा विशाखा नैर्ऋते न्य
 सेत् अनुराधा पश्चिमे च श्रवणं वा शुभगोवरे धनिष्ठा कोत्त्रे न्यस्य एसा न्यारेवती न्यसेत् वा
 हानायां स्थितान्येव अश्लेषे क्षाणि यत्र नः रोहिणि पुष्य फाल्गुणः स्वाति ज्येष्ठा क्रमेण तु अ
 भिजिह्वत तारा तु अश्विनि मघा नादिका कोट्यष्टैव युयानाडी केथया प्रयत्नतः मृगश्राभ्यन्त
 रे पूर्वैतस्याग्रे ये पुनर्बतुः उत्तरा फाल्गुणी या म्ये विक्रावने अतस्थिताः मूलचतुपश्चिमे न्यस्य

उत्तराकाटकायेने पूर्वभाद्रपदासौम्या रेवतीभासगोचरे कोटस्याभ्यन्तरे नाडी अक्षाष्टकसः
मन्दिना आर्द्राहस्तातथा स्वाती चतुर्ध्वं चोत्तरास्थि मं मध्यकुप्रचतुर्ध्वं दशाकोटस्य कोटरे
एवं अक्षस्य विना संवासास्थाने दिसाधियात् आगन्तुकोपेयदायो द्वा अक्षरास्था फलानि
तः कोटमध्यग्रहाः सौम्या यदा अक्षाब्दिनाः पुनः जयं मध्यस्थिना नातु भगमादामि मोविदु
प्रवेशवे प्रवेशवेष्टव्येष्टव्यानिर्जमे भवेदनिर्जमे भवेत् भृगुः सौम्यस्तथा सौम्या अक्षात्रं सक्तं लेयः
दा तदा भगं विजानीया जयमागन्तुके स्यत् प्रवेशार्द्धचतुर्के तु संग्रामं वारभेन्मुदा तदा सि
धितिर्दुर्जनकुर्वात्तविस्मये (६) इत्याने कोटवके इश्वर उवाच अर्धमानं प्रवक्ष्यामि ३
ल्लाजानो धर्मश्च ना निर्धो नो गृहणां व्यहो दिशां दाहो भवेद्यदा लक्षयेन्मासि मासव्यं प्रथ
भुश्चैतुके अलंकोरादिसंग्राहं प्रदिशतश्चतुर्गुणां वैशारं चारुमे मासि प्रदुर्गां सर्वसंग्र
हे ज्येष्ठे मासि तथा षाठे पव गोधूमधान्यकैः आर्द्रा घृतनैलाशैः राशिने वत्तुधान्यकैः कार्ति
के धान्यकैः कीर्ते मासि स्यान्मोर्जशी प्रकैः पुष्ये कुंकुमगंधाशैः आर्द्रा वा न्येव मास्यकैः गंधाशैः फा
ल्गुनी कीर्ते रघुकाण्डमुदाहृतं इत्यर्थः इश्वर उवाच मण्डलानि प्रवक्ष्यामि चतुर्धा वि
जयाग्रहि कृत्तिका च मघा पुष्य पुष्य च वत्तु फाल्गुनी विसाखा भरणी वैवस्व पूर्वभाद्रपदस्तथा
आग्नेय मण्डलं भद्रं तस्य वक्ष्यामि लक्षणां यद्यत्र चलने वा युद्धे न शनिसूर्ययोः भूकम्पो

धविनिर्घातो गुरुचन्द्रसूर्ययोः धूमज्वालादिशोदाहः केतोश्चैव विदर्शनं रक्तकृष्टिशोषपा
 न. पाषाणपतनत्रथा नेत्रे गोतिसारश्च अनिश्चयवलो भवेत् अल्पक्षीरान्ता गावः स्वल्प
 पुष्पफलाद्भूमाः विना सश्चैव सन्नासी. अल्पवृष्टिविनिर्दिशेत् वदुष्टगणः प्रपीद्यन्ते क्षुधा न्निदुः
 खितानराः सैधवाया मुनाश्चैव गुर्जका म्बोजवाङ्किकाः जालंधरंचकोशीरं सप्रमंकोत्ररापथं
 देशाश्चैते विनश्यन्ति तस्मिन्नुत्पातदर्शने हस्तवित्रा तथा स्यान्ति मृतो वा यपुनर्बलुः उत्तराफ
 ल्गुणी चैव अश्विनी वतथैव च यदा त्रचलते किंचिद्वायव्यत्र विनिर्दिशेत् तदधर्मः प्रजाः
 सर्वा हाहाभूता वितसः शीहलं कामरूपं च कलिगं कोशलतथा अयो वतथा वत्री नश्यन्ते को
 कणाभ्रिकाः अश्लेषा चैव मूलत्रु पूषा षाढा तथैव च रेवती वारुणं शुभं तथा भाद्रपदोत्र
 रा यदा त्रचलते किंचिद्वाहूणं तं विनिर्दिशेत् वदुक्षीरघृता गावो वदुष्टपुष्पफलाद्भूमाः आरो
 ग्यतत्र जायेत वदुशस्या च मेदिनी धान्यानि च समर्घानि सुमिक्षं पार्थिवं भवेत् परस्परं नरे
 न्द्राणां संग्रामो दारुणो भवेत् ज्येष्ठा च रोहिणी चैव अनुराधा च वैश्वं धनिष्ठा चोत्ररा षाढा
 अभिजित्प्रमंतथा यदा त्रचलते किंचिन्नाहेन्दुतं विनिर्दिशेत् प्रजाः समुदिता तस्मिन्सर्वे रो
 गविवर्जिताः संधिं कुर्वन्ति रात्रिः सुमिक्षं पार्थिवं शुभं ग्रासेत्पुष्टिविधो ज्ञेयो मुखपुष्टक
 रोमहात् वन्द्यो राहुस्तथादि स एकराशौ यदा स्थिता मुखग्रासस्तु विज्ञेयो यामित्रे पुष्ट उ

अने भानोपेक्ष्य शोच्यते. यदा चरति तदनुमाः तिथिश्च दत्तुं संप्राप्ते. सोमया संविनिर्दिष्टेन
रामायणेन मन्त्रपुराणे शुद्धजगत्प्राणिवे श्रीश्वर उवाच प्रदक्षिणं मकरादीन्. स्वरपूषादि
शोलिरेव च त्राशुभमणवक प्रतिपत्पूणिमा तिथिः त्रयोदशी चतुर्दशी. असौ कावस प्र
मी प्रतिपत्त्रयोदश्या त्रा तिथयो द्वादश्याः चैत्रचक्रे तु सप्तशो जयलाभादिकं विदुः वि
षमे तु शुभजेयं. समे वा शुभमरितं शुद्धकाले सनुत्पत्तये स्यात्तामस्युद्योहते मात्राहं तु
यत्राम. आदित्यो गुरुरेव च जयस्तस्य शोकाकालं संप्राप्ते चैव भीषणे क्रुद्धनामयदाद्योरोमि
यतेत्यविचारतः प्रथमो दीर्घमादिस्थो. द्वितीयो मध्यमत्रयः. त्रयोमध्य प्रथमात्रयौ जयते तान्
शस्यः पुनश्चात्रेयथावाद्यो. स्वरारुहं तु दृश्यते क्रुद्धस्य मरणविशा. दीर्घस्य बुजयो भवेत्
नरवक्रप्रवक्ष्यामि. स्वधदयं पुनः हृदये भूतसंख्यानिषेद्धाणि तु पादयोः नाम जयं
स्युर्दृष्ट्वा चक्रमधो नु विन्यसेत्. नेत्रेशोरे दक्षकर्णे काम्यहस्ते दयादयो हृन्नीया वा मरुते
तु. पुनर्गुह्यं तु पादयोः यस्मिन् नृक्षे स्थितः सूर्यः शौरिर्ब्रह्मस्तु सैहिकैः तस्मिन् स्मने स्थितो विद्याः
नाशमेव न शस्ये. घातवक जयवक्रप्रवक्ष्यामि आदिह त्राशु वैलिखेत् दिग्गुह्यमुने
यः सूर्यान्मन्त्रिप्रतिथि क्रामात् नृक्षेनास्मृतिवेद क्षान्ता अकनमास्यः आदित्याशाः स

प्रहृतेनामानेवलिनोग्रहः आदि त्रयोशोरिभौमाख्याजयसौम्याश्चसिद्धये रेखाद्यादशको.
 कृतप्रदुमाम्यास्तथोराः मनुश्चैवातुजक्षणिनेत्रेवरनिमणं तिथयश्चरसावेदाः अग्निस्य
 प्रदशाथच वसुरंध्रासमाख्याता अकटपानधोत्पसेत् एकैकमक्षरंनस्य शेषाश्चैवंक्रमाने
 सेत् सामक्षरंनपिणं वसुभिर्वाजयेत्ततः वायसोन्मणलोभुगो मणलोद्रासभोवरः रासभ
 भादृषभ श्रेयोदृषभभाकुंजरोवरः कुंजराचपूनः सिंहः सिंहचैवतस्वरः तरोश्चैवलीधूसः
 एवमादिवलावले सेवाचक्रं प्रवक्ष्यामि लाभालाभाथस्त्वकं पिनामातातथाभ्राता द
 म्यतिचविशेषतः तस्मिंश्चकेतुविशेषं योयस्याभ्रभने फलं प्रदुर्द्धः स्थापयेद्देवामित्रा
 धर्मेतुतिर्यगा कोटकाः पंचत्रिंशच्च तेषुवर्णस्य मालित्वेत् स्मृत्यं वसमुद्धृत्यसर्वाश्च
 न्यासमालित्वेत् ककारादिरुकारानां हीनास्त्रीणि विवर्जयेत् सिद्धः साध्यः सुसाध्यश्च अरि
 र्त्तपुश्चनोमतः एषांमध्येयदनामलक्षणे त्रय्ययत्ततः आत्मापक्षेस्थितादर्वाका सर्वेते
 भ्रमदायकाः तृतीयोऽंशश्चैव तृतीयार्थदायकः स्वार्थनाशश्चतुर्थस्तुपंचमोमृत्युदा
 यकः स्थानमेवार्थलाभायभृत्यमित्रादिवोधवाः सिद्धः साध्यः सुसिद्धश्च सर्वेतेफलदायकाः

१३०

अरिर्मुत्पुश्वलाभश्च वज्रयेत्सकर्मसु अकारात्रयथाप्रोक्तं अहउएवीदुस्तथा पुनश्चै
वाश्वकां नुदो वज्राश्चकसुसत्कृता देवा अकारर्जितु देवा कः कवर्जमाश्रितः नागाश्चैव न
वर्जः स्युः गन्धर्वाश्च वज्रजाः कवर्जमप्यप्रोक्ताः पत्रगर्जराक्षः स्मृता प्रिसाकाश्च पत्रगर्जव
वर्जमा नुदोः स्थिताः देवेभ्यो वलिनो देवाः ऐत्यभ्यः पत्रगस्त्रतः पत्रगोभ्यश्च गंधर्वा गंधर्वाश्च
प्रयोवराः अपिभोराक्षसाश्चराः राक्षसेभ्यः प्रिसावकाः प्रिसावो मोमानुवाः स्युः दुर्बलं वज्रं यैव
वी पुनस्मिन्नभागतु ताराचक्रं क्रमाच्चरा नामाधारत्रयश्च नुसुट्टं नुतु पूर्वतः त्रक्षे
तु संस्थिता देवान वरात्रिकुशला क्रमात् जन्मसंप्रद्विप्रतक्षेम नामक्षीतारकाश्चराः प्रत्यवाधव
दासहीनेधना मैत्रके परे परमैत्रातिमातारा जन्मतारा तुशोभता संपन्नारामहाश्रेष्ठा विप्रन्नारा तु
निप्रक्ता क्षेमतारा सर्वकार्ये प्रत्यवाधानुशाशमी धनदारा ज्यलाभादिनेधना कार्यनाशिनी मैत्रता
रात्रिमित्राय परमित्राहितावहा ताराचक्रं मात्रावेस्वरस्यज्ञास्या नामसंयोजिषेत्पुनरे विंशत्या
उहरेद्रागं पदे प्रतत्कलं भवेत् उभयोर्त्रासमभ्येत् लक्षयेत्तु धनं कृतं हीनमात्रा दृष्टां शेषं
नमात्राधिकान्युनः धनेन मित्रता दृष्टां त्रोगेने वल्लोकां सेवाचक्रमिदं प्रोक्तं लाभालेभादि
दर्शकं मैत्रमिधुनयो प्रीति मैत्री मिधुनसिंहयो तुलासिंहो महामैत्री एवं वदद्यते पुनः मित्रः
सेवाचक्रकुर्वीत मित्रमीनद्वयोततः वृषकं कर्कटयोर्मैत्री कुलीरघटयोस्तथा कंठ्या वृश्चिकयोः

रेवंतथासकरकीटयो मृगारिकुडयोः प्रीतिः कन्यामीनौ तथैव च इत्याग्नेये शुद्धजयागति
 शीश्वरउवाच गर्ज्जानस्य वदमानि क्षत्राधिपस्वरूपकं नातिदिव्यः केशः स्थूलः सामांगो गौरदी
 र्घयोः रक्ताभोगुणवानशूरो गृहे तृष्यस्य जायते सौभाग्यो मृदुसारश्च जातश्च नृगुहोदये वाता
 धिको निलुवादिः जीतो भो मे गृहे गते बुद्धिमान्सुभगो मानि जातश्चादि गृहे नरः त्यागी भोगी च
 सुभयो जातो मृगुगुहोदये बुद्धिमान्सुभगो मानि जातश्चादि गृहे नरः सौम्यलंग्रे तु सौम्यः स्वात्
 कुरः स्यात्कूरलग्नके दशाफलंगौरिवश्येनामवालो तु तु संस्थिते गजाश्वधनधात्यादि राज्ञी
 धिपुलाभवेत् पुनर्दनामश्नापि दसायां भास्करस्य तु द्रव्यस्त्री वदशायां भूमि लाभसुखं बुजे
 भूमिर्धनं धनं वैध गजास्वादि धनगुरो रवानपानं धनमुक्ते शनौ व्याधादिसंयुते स्थानसेवादिः
 नाधानं वा निजं राकु दर्शने वामानादि प्रवाहस्याः त्रामवे द्विषमाश्चरं तदा जयति संग्रामे शर
 निभो मस्य सैनिको दक्षनाडी प्रवाहे के वाणिज्ये वैव नित्यं ले संग्रामे जयमाप्नोति समनामान
 रोक्ष्वं अधश्चारजयं विशा दूर्ध्ववारे रणे मृतिं ॐ क्रूं ॐ ते नो द्यौः श्रीं भूर्गो श्रीं सर्व शत्रून् मर्ह
 यः श्रीं क्रूं श्रीं क्रूं फट् सप्तवारान्यसे मंत्रं ध्यात्वा त्मानं च भूमे रवं चतुर्भुजं दशभुजं विशावाकुथः
 वाशतं शूलखड्गो गहस्तंतु खड्गकद्गारि शतं भक्षणपरसेनाना मात्मा सैन्यपाशुरवे समु
 खं शक्रसैन्यस्य शतमक्षोतरं जपेत् जप्ता दुसहस्रं च द्वा चतुस्तथापलायते परसेनं शृणु

भगं प्रयोगेन पुनर्वदे श्मशानांगारमादाय विष्णुबो लूकका कथोः कर्पटे प्रतिमालिख्य सा
धये वाक्षरयथा नामाधनवधासि रिवोर्ध्वयथाक्रमे मूर्ध्नि वक्त्रे ललाटे वरुण्ये मुख्याद
योः पुष्टेजवाकुमधायुः नामवेन वधासि लिखेत् मोदये शुद्धकोले तु उच्चरित्वा तु विशया ताक्षव
कं प्रवक्ष्यामि जयार्थं भूतुरवाक्षराः क्षिप्रं स्थाप्य ताक्षीमो शं चुरोगविषादिभुक् दन्तभूतग
राजस्य व्याधितस्यातुरस्य च करोति यादृशं कर्म तादृशं सिते स्वगा स्थावरं जंगमं चैव लुताथ क
न्ती मं विषं तत्सर्वं नासयिष्यामि साधकस्य वलोकतात् प्रनद्या येन्माहाताक्षविषक्षमा तु सा हनि
द्विभुजं वक्त्रं च वक्त्रं गजकर्मधरं प्रभुं असंख्यारगपादस्थं मागच्छन्ने गमयन्तः प्रसूते चैव द्याः
दन्तं तु दन्तं चाहवेरिषुं वभूहतायि इह द्याः केचित्पाते शुचिर्गता पक्षपाते शुर्गिता केचित् नृपाः
दिशो दश ताक्षध्याना नितो यश्च त्रैलोक्यं जतो भवेत् पिष्टि को तु पुनर्वक्ष्यामि मंत्रसाधनजाकिः
यां कुं प्रक्षिप्ति प्रतु शकुसः महाबलपराक्रम सर्वसैत्यं भक्षय ओं वूर्णय ओं नृप ओं विद्राव
य ओं द्रुहः भुभैरवो ताप्रतिस्वाहा अयं वनु गृहणे तु जपे कृत्वा तु विद्वि को मंत्रये भ्रासये सैत्यं सैः
मुरवे गजसिंहगः ध्यानाद रिन्मन्त्रये च सिंहारुहो मृगाधितं शब्दाभंगं प्रवक्ष्यामि दूरं मन्त्रेण बोधः
येत् मातृणां बहक दशात्को लरात्रा विरोधतः श्मशानभस्मसयुक्तं मालतीचामरितथा कर्पासद्व
लमात्रं पुतेन दूरं तु बोधयत् ॐ अहं हेम हन्ति अहिम हन्ति भजहि लोहं समो लोहो ह्वाहि भजहि नेहिस
मानेहिकिलिः कुं परे अरेनाशमरसध्वान्ज प्रदाभंगविशया अपराजिता वधू नरं ताभ्यां तु नित्यं केन हि

किणिकिणिविकिणिइच्छाकिणिकिणिभुतहनिस्वरिनिऽमेदण्डहस्त्रेरोडिमाहेश्वरीऽकामु
 विज्जालामुखिशकुकोणः भुक्तजंघेः असम्भुक्तेः हरश्चोसर्वदुष्टान् खल्वश्चो ॐ याम्यात्रिरीक्षये
 देवितात्रान्मोहयश्चरुदस्यदुदयेस्थिता रोक्षितोमेनभावेन आत्मरक्षांततः कुरुस्वाहा वाः
 सप्तोमानसंलित्वा सकलाकृतिवेदिताः नागपत्रेलित्वेदिशाः सर्वकामार्थसाधिनि हस्ताशे
 धारितापूर्ववस्मरुद्रेनुविष्णुभिः गुरुसंयाकालेन विद्ययालक्षिताः सुरा रक्षयानारसिंहानुभे
 रव्याशक्तिरूपया सर्वत्रैलोक्यमोहना गोप्यादेवासुरैरणो बीजसंमुटितं नाम कर्णिकोयंद
 लेषुच पूजावक्रेण जाऊनिरक्षायन्तं स्मृतं भुमे मृत्युञ्जयं प्रवक्ष्यामि नाम संस्कारे मध्यगं १३२
 कलाभिर्वेष्टितं पश्चात्सकारेण निरोधितं शकारं विन्दुसंयुक्तं ॐ कारेण समन्वितं चकारे देवमध
 स्थऽठकारेण निरोधितं चन्द्रसंघटमध्यं सर्वदुष्टविमर्दकं अथवा कर्णिकोयंद लिखेनामव
 कारेण पूर्वदलेतथोकारेणऽदक्षेवोत्तरलिखेत् आग्नेयादौ वक्रकारं दलेषोऽसकेखराम् चन्द्र
 स्त्रिशदलेकाशा वासंघं च मृत्युजित् लिखेद्देवजपत्रेन रोचनाकुकुमेन च कर्पुरे चन्द्रना
 भ्यां च तत्सूत्रेणोदवेष्टयेत् सिकुकेन परिच्छाद्य कलशे परिपूजयेत् यत्रैस्यधारणोद्गोमाः शा
 स्यत्रिरिप्रवोमृति विद्यानुभैरबीचक्ष्ये रिपुरोगमृतेर्हरी ॐ वातलेविद्या मुखी इन्द्रपुत्रे तद्रावा
 वा सुदेवेन खासि अजीहो जो मयि बाहयि इच्छात्वादिवि श्रो कण्ठोडे मुकुतालुया अहमा यमुद

[illegible]

पञ्चमस्तोत्रं श्रीश्वर उवाच संग्रामे विजया विद्यां प्रादमा लो वदाम्यहं ॐ श्रीगणेशाय नमः
 न वासि निखदाङ्क कपालहस्ते महाघ्रेत समाकृते महाविमाने समाकुले कालरात्रि महागणप
 रिहते महामुखे वदु भुजे घण्टा मरुकिङ्किनी अष्टादहासे किलि २ क्रौडं दंष्ट्रा घोरा भ्रकारिणि २
 शीर्षकुह २ नादशब्द वदु ले गजवर्म प्रावृत शरीरे मांसदिग्धे लेलिहानो गजिङ्गे महागदस्य
 रौडं दंष्ट्रा कसले भीमा द्वादहासे स्फुरित विशुत्प्रभे जल २ चकोरे नेत्रे विनि २ अनल जिङ्गे प्रोभी
 क्रुकेटी मुखी हंकार भयत्रास्य शानि कपालमाला वेष्टित जघन मुकुट शंशा कधारिणि अष्टाद
 हासे किलि २ क्रौडं दंष्ट्रा घोरा भ्रकारिणी सर्वविघ्न विनाशिनि इदं सर्वसाधय २ कहं अंकुशेन सम
 य २ मनुप्रवेशय २ रङ्ग २ रङ्ग कम्पय २ बालय २ रुधिरमासमशुप्रिय सह २ कुट्ट २ छिन्द २ मारय २
 अनुक्रमय २ वज्रसरिरं प्रातय २ त्रैलोक्यगतं दुष्टमदुष्टं वागुहीतमगुहीतं वा आवेशय २ नृत्तम २
 वन्द २ कोटराक्षि कुर्वके सिद्धलोकवन्दने करं किनि २ करं मालाधारिणि दह २ पव २ गृह २ मण
 लमधो प्रवेशय २ किंचित्त्वसिष्ठसत्त्वेन विलुप्तत्वेन रूद्रसत्त्वेन मधिसत्त्वेन आवेशय २
 किलि २ खिलि २ विलि २ विकृत रूपधारिणि कृष्णभुजः वेष्टित शरीरे सर्वग्रहा वेष्टिनि प्रलवो वि

१३३

निभूमननसिकेविकटमुखिकविलजटेवालिभंज २ ज्वल ज्वाला मुखिविलि २ पातय २ रक्तमिधु
रूपय २ शिरो गुरु २ चक्षु मालय २ मञ्जुय २ हस्त पादो गुरु २ मुद्रा स्फोटय २ विदारय २ त्रिभुलेने
दय २ वज्रै राहुन २ नखदले नता ५ य २ शक्तिनाभे दय २ दंष्ट्रा कीलय २ केनिक योपाठय २ अ
कुशेन गुरु २ शिरो त्रिज्वरं एकाहिकं आहिकं वातुर्थिकं हाकिनि सुगु ग्रहान् मुश्च २ प्रव २ उत्साद
य २ भूमिपात २ गुरु २ ब्रह्माणि एहि २ माहेश्वरि एहि २ कोमारि एहि २ वैद्यवि एहि २ वागहि एहि २
वि एहि २ ओजामुले एहि २ ओरे ओ २ सर्व ओ भस्मना पानी येन वानु त्रिकया सर्व प्रैर्वा सर्वान्मना नाश
य २ पातय वानु एडकिलि २ विवे कुप् २ स्वाहा प्रदमाला जया खेयं सर्व कर्म प्रसाधिका सर्वदा होम
जया होमः प्रठा होमश्चरो जय अष्टाविशभुजा ध्येया असिखेट करौ वरौ गदादण्ड युतोपास शरवाध
रो प्ररो अहिमु अरमु होव शखख कु यु तो प्ररो ध्वजवर्जधरो वानो सचक्र परशु वरौ उमरुदधरणी
होव शक्तिदले धरो प्ररो हलेन मुशले ना हो पात तो मरसंयुतो टक्का परावसंयुतो अभयस्वस्ति
कान्ति तो नञ्जये त्रिवसहिषं घातनी यो होमतो रिजित त्रिमधा क्राते लेहो मोन देया यत्यकस्य विर
ॐ रत्ना मेये महापुराणे मुद्रा जया एवे जय विद्या श्रीश्वर उवाच अथ वक्र प्रवक्ष्यामि यात्रा दोषाः
लप्रद अश्विन्या दोलि वक्रं त्रिनाडी परिभूषितं अश्विन्या द्वा निधिः पुराणः तन श्योत्र फलपुणी हस्ता

जेष्ठा तथा मूलं वारुणं जाप्यं जैकपात् तन्त्रीयं प्रथमा वारुण्यं यामा मृगशिरस्तथा पुष्यं भाग्यं तथाः
 चित्रा मैत्रं चापश्रवास्तकः अहि बुधं तुलीयाथ कृत्तिका रोहिणि हस्तमि श्रं धाति विसाखा व श्रवणाः
 रेवती वनं नाडी नृत्यस ५ घृ. गृहं रंयं शुभा शुभं चक्रं परणी श्वरं नच त्रिनाडी परिभूषितं विभो मो
 किं राहुत्तं अशुभा स्यात्पराशुभा देशग्रामस्तु नभात् भाजोद्याः एकगा शुभा अभक्रियो नरा युयुः
 अस्युड हविता विग्रजे नृपूर श्रध शत्रु नरे ५६३. **इत्याग्नेये युद्धन्यासावे** श्रीश्वर उवाच म
 लमारी प्रवक्ष्यामि विद्या शत्रु विमर्दिनि ॐ श्रीमहा मारि रक्ताक्षि कृष्ण वर्णे यमस्या सा करि सर्वभू
 त संहार कारिणि अमुकं हन २ द २ छिन्द २ मारय २ उता दय २ सर्व सत्त्व वसे करि सर्व सर्व कामिके ५
 : फट् स्वाहेति ॐ मारो हृदयाय नमः ॐ महा मारि शिरसे स्वाहा ॐ काल रात्रि शिवाये नमः ॐ क
 र्णवर्णे स्वः कवचाय कुं ॐ तारकाक्षि विद्युज्जिह्वे सर्व सत्त्व भय करि रक्ष २ सर्व कार्येषु ५ त्रिनेत्राय
 वीर्य ५ महा मारि सर्वभूत दमनि महा कालि अस्त्राय हूं ५ एष न्यासो महादेविक त्रैव्यः साधके न
 तु शोदि वस्त्रमादाय चतुरस्रेति हस्तकं कृष्ण वर्णे त्रिवक्त्रे चतुर्बाहुं समालिखेत् पटे विद्धिः
 त्रिवर्णेषु सधनुः शूलकर्तुका खड्गं धारयन्तीव कृष्ण भं पूर्बमानने तस्य दक्षिणि पातेन भक्षये
 दग्रतो नरं द्वितीयं यास्य भागे तु रक्तजिह्वं भयानकं लेलिहारं करालं च दंष्ट्रां कटभयानकं तस्य द

१३४

हिनिपातेनभक्षमानं हयादिकं तृतीयं वसुखं देव्याः श्वेतवर्णा गजानुत्त गन्धमुष्पादिमृगाद्यैः पश्चि
माभिमुखं तज्जेत् मन्त्रस्मृतेरक्षिरोगः शिरोरोगादि नश्यति वस्त्रास्युष्यं क्षरद्भाति नासमायात्रिशत्रुः
वः समिधोनिश्चरक्षस्यस्यजारक्तविमिश्रिताः मारयेत्क्रोधसंयुक्तो होमादेव नशस्यः परसेन्यमु
खोभूत्वा सप्ताहं जुहुयाद्यदि व्याधिभिर्हस्यते सैन्यं भक्षो भवति वैरियोः समिधो हसहस्रश्च यत्पना
प्रातुहोमयेत् अक्षिरैर्मृयते सोऽपि बुध्मणा यदि रक्षितः उत्तमत्र समिधोरक्त विषयुक्तो सहस्रकं दि
नत्रयं स सैन्यश्च नासमायात्रिवैरिषुः राजिकालवर्गो होमाद्रंगारेः स्यादिनत्रयात् स्वरक्तं समायुक्तं
होमाउच्चाटयेद्विषु काकरक्तं समायोगा होमादुत्सादनं स्वरे बालयाकुरुते सर्वं यत्किञ्चित् न तसेक्षितं
अथसंग्राममयमये गजाहृत्युसाधकः कुमारिद्वयसंयुक्तो मन्त्रसत्रसंग्रहः भूर्यशाखादिवाः
शानि विद्यायास्यमिमन्त्रयेत् माहासायापटंगं चंडितं वरणाजिरे परसेनमुखोभूत्वा दर्शयेत्तं महा
पटं कुमारिभोजयेत्तत्र पश्चात्पिराणीश्च भ्रामयेत् साधकश्चित्रयेत्सैन्यं पाषाणमिव निश्चलं शिभता
हं विभग्यश्च मुखमानं च भावयेत् एवास्त्रप्रोमयाप्रोक्तो न देवो यस्य कल्पदितं त्रैलोक्यविजयासायाः
दुर्गेयं भैरवीतथा कुत्रिकाभैरवीहृदो नारसिंहपदादिना ॥३॥ इत्यादिपे महापुराणे जुहुजयार्णवे
इश्वरउवाच ब्रह्मालनिप्रवक्ष्यामि सर्वं मन्त्रेषु तद्गुण आदौ साधो निरेत्पूर्वं मन्त्रे मन्त्रसमन्वि
ते पशुवः सत्तुविजेया महोच्चाटकरपराः आदौ मन्त्रे स्त्रः साध्या मध्यसाध्याः पुनर्मनु योगारव्यः संप्रदायो

यंकुलोत्सादेषु योजयेत् आदौ मन्त्रयदं दद्यात् आधौ नियोजयेत् पुनस्तान्नेलिते मन्त्रे साधं मन्त्र
 पदं पुनः बोधकः संप्रदायस्तु संप्रदादिषु योजयेत् अर्धोऽयमयामे तु मध्यसाधं तु योजयेत्
 संपुटः सविज्ञयो वक्ष्या कर्षे तु योजयेत् मन्त्रक्षरं यदा साधं य -- तं वा क्षराक्षरं प्रथमं संप्रदायस्य
 दाहं देवसकारकः मन्त्राक्षरं स्वयं लिख्य एकं साध्याक्षरं पुन विदध्याः सतु विज्ञयो वक्ष्या कर्षे तु यो
 जयेत् आकर्षणदियत्कर्म वसने चैव कारयेत् अपर्धरेत्रथा वक्ष्ये स्वाहा वाक्ये शुभः नमः
 स्कारपदं चैव शान्तिवर्धनं योजयेत् पौष्टिकेषु वषट्कार आकर्षे वक्ष्या कर्मणि विदध्याः चाने म
 न्यो फट् स्यान्निष्ठा कृतौ शुभौ लाभदौ मन्त्रदीपादौ वषट्कारं तु सिद्धि यमो सिमराजो सि काररूपो
 स्त्रिधर्मराट् मया दत्तमिदं शत्रु मचिरेण निपातया निपातयामि यन्नेन निवृत्तौ भवसाधकः
 संरुद्ध मनसा ब्रूयाद्देसिकोरिपुसूदनं अग्निस्वर्णमयप्राच्य होमादेन त्वसिध्यति आत्मानं भैर
 वीध्यायेत्ततो मध्यकुलेश्वरं रात्रौ वा त्राविजानिया दान्मनश्च परस्य च दुर्गे दुर्गे रणिति दुर्जीवा
 चारी हा भवेत् सहस्रयत्नवरत्नं भैरवाय च भैरवी ॐ **श्रीगणेशाय नमः** १३८
 श्रीश्वर उवाच वक्ष्यामि प्रवक्ष्यामि शुभाशुभमतः शुभा प्रभवे यशकमा गि विभवे सुखि जना
 : शुक्ले च सर्वसस्यणि प्रमोदनप्रयोदना प्रजापतौ प्रवृद्धिः स्यादङ्गिरा भोगवर्द्धनः श्रीमुखे ववर्द्धने
 लोकौ भावे भावप्रवर्द्धने प्रवने प्रवतो शक्रो धातसर्वो धीवतः श्रीश्वरश्च ममाप्नोति बहुधान्यसुभि

१३५

भवदः प्रमाथीमध्यवर्षं तु विक्रमे सत्यसम्यदः यवो यवमिसर्वाश्च विप्रभानुश्च विविता स्वर्भानु
क्षममारोग्यं तारणं जगत्प्रभुभाः कथिते सत्यसंपत्तिरतिदृष्टिस्तथा जय सर्वजिन्मन्त्रमावृष्टिः स
र्वधारीति मोक्षद विरोधी जलदा नृत्तिविकृतशुभयंकरः स्वरेभवे नुमाश्री रो नन्दनेन कुलप्रजाः
विषये शत्रुहन्ता वशत्रु रोगादिमर्दयेत् ज्वरान्नो ममथो लोको देवक्रेः कराः प्रजाः दुर्म्मुखे नृत्वारो लो
को हेमलंवेन सम्यदः समस्तरोमहर्दे विवित्तस्तु सुभिश्चयः विकारी शत्रुकोपाय विजये सर्वः
रीकवित् प्रवेष्टवन्ति तोयात्रि शोभने शुभकृत्यजाः राक्षसेति दुर्गो लोका विविधधा न्यमाने सु
दृष्टिः प्रिकृते कापि काले मुक्तो धनक्षयः सिद्धार्थ सिद्धते सर्वे रोद्रे रोदु प्रवर्तते धर्मतो मध्यामाः
दृष्टिः दुन्दुभिश्च मध्यामकृत् सुवन्ता रूढिरोक्कारी रक्षाक्षः क्रोधनो जयः क्षये क्षीणधना लोकः दृष्टि
सम्यत्तरासितु ॐ ~~राये देवता पुराणे युद्धजया रावे~~ श्रीश्वर उवाच वक्ष्यामि योगान्बद्धा
मि. लिखेद्यद्दृष्टेति मान भृङ्गराजः सहदेवा. मयूरस्य शिवा तथा पुत्रजीवहता जानी मधुधः पु
ष्ट्राहदत्रिका कुमारी रुद्रजयत्या. दिष्टु कान्ता शिवोक्तैः लज्जालु रामा हलता. कृष्णधुरुरसंज्ञिः
ता गोरक्षक कर्णदीये वसेष्टकी भुङ्गी तथा १५ सन्धिजो वकु जो नक्रा पक्षौ मुनिमन्द शिवः पु
थमेन वतुकेन. धूपश्चोदत्तं नपरं तृतीयेना अनं कुर्यात्स्नानं दूर्घ्यं चतुष्कृतः भृङ्गराजो नु ले

पादः चतुर्धा लेपनं स्मृतं मुनयो दक्षिणे पादौ युगाया श्रोत्रे स्मृताः भुजगाः पादसंस्थाश्च २
 श्वरा मूढसंस्थिताः मध्यमसार्कशशिभिः सुप्रः स्यात्सर्वकार्यके एते विलिप्तदेहस्तु त्रिदशैरपि
 पूजाते पूषस्तु वीरसायास्तु गृहादुद्धर्तनं स्मृतं युगायाश्च अनेत्रोक्ता वीरयाः स्नानकर्मणिः
 रुद्रायाः भक्षणे योक्ता पक्षायाः पादने स्मृताः अतिवेदत्रुनयनैः तिलकलोकमोहनं सूर्यत्रिदश
 शपक्षैश्च शैलेः स्त्रीलेपनो वशा चन्द्रेन्दुर्गणि रुद्रैश्च यो गिले पादसाः स्त्रियाः तिथिपुग्दिगवोण
 श्वगुटिकाधुन पादिनुत् त्रिषोऽशदिशा वीर्ये अर्धस्त्री दुर्बला भुभा त्रिदशा हिदिशाने त्रेभ्यो
 क्रीडेन पन्नशैः त्रिदशाश्चैव भुजगैर्ध्यात्स्त्रीभ्यो नैः सुखं सूर्यदिग्गुरिरन्ध्रश्च घृतजिह्वस्त्रलेप
 नः त्रिदशा स्वस्तिमनुभिः ध्वजलेया हतोऽसुतः गृहादि सूर्यत्रिदशैः गुटिका स्याथं शङ्करी अति
 गद्दस्थितो मध्याः प्रभा वप्रतिपादित ६६३) **रुद्राग्नेये महाप्रराणे शुद्धजयागविवेधोऽश्वप्रष्टिका**
 शीश्वर उवाच षट्त्रिंशत्तदस्थाना मोषधीना वदे फलं अमरीकरां स्त्रीणां ब्रह्मरुद्रेन्दुसेवितः
 हरितकोक्षधात्राश्च मरिचं पिप्पली शिपा वक्रिः शुण्ठी पिप्पली च गुडूची वयनिम्बका ४ वासकः
 शतमूली च सैधवं सिन्धुवारकं कण्ठकारिणो द्युरको विलुंघो नर्गवं वला हरण्डमुण्डी रुचको भृङ्ग
 क्षारोथपर्वठः धान्याको जीरकश्चैव शतपुष्पायमानिकाः विडङ्ग खदिरेश्चैव कृतमालो हरिद्रिका
 बवासिद्धार्थस्तानि षड्विंशत्तदगानि हि त्रिमादेतानि संस्तानि सौषधानि महात्रिहि सर्वशै

१३६

गहराणिः स्युः रमस्त्रिराणानि वलीपलितभेदुणिः सर्वकोदुगतानि तु एषां चूर्णाश्च वटिकारसेः
 नमो रभाता अवलेह कषायोभा मोदको गुडगणतः मधुतो घृततोषाभा घृततैलमथापि वाः
 सर्वान्मोषयुक्तं हि मृतसंजीवनं भवेत् कषादि कर्म सैकं वा प्रसादं प्रलमेकं यथहा
 वारतिरयोः तो जीवद्वर्षशतत्रय मृतसंजीवनोक्तो योगो नास्यात्प्रोत्तिहि प्रथमान्नवकायो
 नास्त्वरीगैः प्रमुच्यते द्वितीयावृत्तीयावृत्तयुथान्मुच्यते रुजाः एवं प्रद्वानु प्रथमा विमियावृ
 त्तीयतः वरुथान् अश्मा म्हा नैधान्नव वरुषुतः एकद्वित्रिवतुः प्रश्नुः प्रद्वसप्राप्तकतोः
 लिनात् अग्निभास्करप्रविश सप्रतिशो धप्रिन्नतः वाणत्तु शैलवसुभिस्त्रिभिमुच्यते कफाः
 न वेदातिभिर्वाणगुणैः प्रद्वुणैः त्याघशेष्टे ग्रहादिग्रहणैश्च कुक्षेरेवं विमुच्यते एकद्वि
 तिरस्यै शैले वसुग्रहणैः कमात् द्वात्रिंशतिधिसूर्यश्च नात्र कार्या विचारणा प्रद्विंशत्यु
 टकज्ञानेन देयस्य कस्यचित् ॥५॥ **यथावेदेयुक्तं ज्ञानं वेदप्रतिज्ञा यटकज्ञानं** शीश्वरः
 वाच महोषधनिव काणि वक्ष्ये सर्वप्रदानि च चौरनामप्रावर्णगोतो विद्योमात्राश्चतुर्गुणाः
 नामाकृते भवेदेषै रौधजातकं वदेत् प्रमेये विषमावर्णा स्वेगभेषु ब्रजमदाः नामवर्णः स
 मेः काणो वामाक्षिविषमेधुनः दक्षिणाक्षि भवेत्काण स्त्रीपुनानाश्चरत्येव मात्रीवर्णाश्चतुर्वि
 द्याः वर्णैः धिंते गुणैः कृते समेस्त्रीविषमेनास्या विशेषथमतिः स्त्रियाः प्रथमं रूपं शून्यो धप्रः

थमं नृपते पुमान् प्रश्रलक्ष्मणैरैगुह्यद्वयैर्भागेरिविलेसतं शनिचक्रं प्रवक्ष्यामि तत्प्रवक्ष्यामि
 नृपते वासिष्ठः सप्तमो दृष्टिः शत्रुदशशतोर्ध्वका एकः व्यष्ट्या दशमः पाददृष्टिश्च सप्तमो जेत्
 दिनविक्रमहरभाकशेषाया माह भोगिनः शनिभागे जेत् युद्धे दिनराहुवदामि ते रवौ पूर्वनि
 लेसने गुरौ वासे न ले भगौ अग्नौ कुजे भवेत्सौम्य स्थितौ राहुं बुवे श्रेष्ठे फणिराहुं बुपु हरं मे शो
 वे क्रौ - राक्षसे वायौ स्पवेष्टयित्वा ऊ शत्रुं हन्ति स संसुखं तिथिराहुं प्रवक्ष्यामि पूर्णिमा नैयगो
 चरे अनावासां वायवे च राहु ससुख शत्रुं हन्ति कस्या वात्रः प्रश्निसेस्युः सादा यात्रा श्रद्धाक्षिणे
 भुक्ते भुजे कुंजगुणा आशा मात्राश्च पूर्वतः याम्या हात्रा उत्तरेस्यु तिथिदृष्टिविवक्षयेत् पूर्वायः
 क्षिणास्त्रिस्तो रेखावे भूलभेदके सूर्य राखादिसंलित्वा दृष्ट्वा हात्रिर्जयो न्यथा विष्टिराहुं प्रवक्ष्या
 मि अक्षौ रेखास्त्रुपातयेत् शिवाश्रममद्याद्यु वायोरिन्दु ततोत्तपः नैऋताक्षतयेत्सूत्रं चन्द्राः
 दग्धिततो जल जलादीः संवरे द्वाहु विष्ट्या सह संहावतः ऐशान्याश्च नृतिपादो वयाम्यके एवं ह
 स्मे शिते चाप्ये राहुश्च हस्ती नदी इन्द्रादी भैरवादीश्च ग्रहाश्च दीर्घादिकान् अष्टाष्टकश्च पूर्वा
 दौ यस्तादौ वाततो गिनीः यदि शं वरुते वायुस्त्रयो जयते अरीन् दृष्टी करणमाख्यासे कण वा
 द्वादिधारिता पुष्पे धृता का एतत्तत्तं वारयन्सरपुष्पिका तथा पराजिता पाठा हस्तं खं निवार

येन ॐ नमो भगवति वज्रभृग्वले हन ओ २ म ह्न ओ २ वा द ओ २ अ हे र त्तं प्रिक क पा ले न र त्तं द्विः
रक्तपदे भस्माक्षि भस्मलिप्त शरिरे वज्रा युद्धे वज्र प्राकार विरि विटे पूर्वादिशं वं भ २ पश्चिमादि सं
व भ २ उत्तरादि शव भ २ नागा न्च भ नागा प्रति च भ नागा पटी वं भ २ असुरान्च भ २ यक्षराक्षसपि
शाकान्च भ २ येन भूतगण धर्मादयो ये के विदुषः प्रवासे भोरक्ष २ ऊर्ध्वरक्ष २ अधोरक्ष २ क्षणिकान्च भ
२ ज्वलमहावले शक्ति २ मोटिमोटि सहायलिव ज्वागिव ज्वा प्राकारे कुं २ फट् श्री क्री श्री फट् कुं फः फै
कै फः सर्वग्रहेभ्यः सर्ववाधिभ्यः सर्वदुष्टोपद्रवो यो क्री श्री श्री श्री मारक्ष २ ग्रह ज्वरादिभूतेषु सर्वक
र्मसु योजयेत् ॐ ॥ रत्नाग्रये म हापुराणे युद्धजयार्णवे ॥ श्रीश्वर उवाच कुत्रिकाक्रमपूजा अ
वश्ये सर्वार्थसाधिनी यथासुराजिता देवैः शस्त्राद्यैर्विहसंयुतैः मुख्यमादि तुमुखा क्रुत्वा हस्ते क
रेभ्यः सेतु कालिका लिति कूकूति सरामो मन्त्र राजकं बुद्ध्याणी वैव माहेशी कौमारी वैष्णवी न वारा
ही वैव माहेशी वासुदेवा चरिते के नु कात् यदेवरा के शहयाः शिवे न्द्रा ग्ना र्थ मे भये जलेनः कुसु
मा ला श्री विद्या राश्वपश्चकं जोलंधर पूरा गिरिं दुष्ट वोराले काशिर के त्को काल भैरवः शिखा भेन श्रीः
भेन श्री कवच दूती नेत्रा रत्ना रत्ने वलिका स्फै मुख कुत्रिका स्त्रया न्द्रा ले स्थान के यजेत् अग्नौ हविसिरो
रुडे नैत्रायेथ सिखा लिमेत् कवचं मध्यातो नेत्रं अस्त्रं दिव्यं वमण्डले द्वात्रिंशत्तन्नाकारिकायां हसक्ष

मलवरिधत्. सतेवाभामत्रवीजके वृक्षाणां वैवमाहेन्दी. कौमारीवैवमाहेन्दी. वाराहिवैवमाहेन्दी.
चामुण्डावलि केन्दुकान् यजेद्वरणकसहयाः शिवेन्दुमित्रमेभ्रये जलेन कुसुममाला. ओडिया.
एभ्रपश्रुके जालधरं पूर्णगिरिं कारुण्यं क्रमाद्यजेत् मरुदीशानि नैऋत्ये. मध्ये वै रुद्रकुत्रिका अना
दिविमलेभ्युहः सर्वशक्तिमलस्ततः प्रसिद्धविमलश्चाथ संयोगविमलस्ततः समचारवाथविमल.
एतद्विमलपश्रुके मरुदीशाननैऋत्ये. वक्रोवोत्तरेश्वरके खजाविहिनीखजां मन्त्रथासिवातथा
एतत्सुन्दरीवैशान. शृंगे वाकादिनाथकाः सिन्दुश्रोत्रिशपश्याख्यो ग्यसूपे अनिले भवेत् भवेत्सुग
गणरत्नं. स्यात्सुखवनवर्गके त्वेभ्यस्तत्तन्नामाख्या. मरुदीशानवक्रिग याम्येभ्रपेपश्रुत्तं. ज्य
शरीदीतथाम्बिका तिस्रोस्यभ्रमहादेवाः पश्रुप्रणवतोषिकाः सप्तविंशत्यशुविशं भेदात्सपूजः
नद्विधा एतेलुके मगणपति. प्रणवदुके न्यजेत् वत्तुरत्ने मणलेच. दक्षिणे गणपत्यजेत् वामे
ववदुके कोणे. गुरुन्योऽशनाशकान् वायवाद्यौ वा रुद्रश प्रतिष्ठे कोणकोततः दारुणद्वार
द्विष्टपरितः तन्मध्ये वनवाचकैः कुत्रिका कुलदेवैव. क्रमपूजा तु सर्वदा ॥ **इत्यादिमहापु**
रणे सुद्धजयाणां वैकुण्ठिका इश्वरउवाच श्रीमतिकुत्रिकाम्बुधे. धर्माद्यादिजयप्रदा पूजयेन्मू
लमन्त्रेण. प्रकारपुतेन वा ॐ ह्रीं श्रीं गौं हसक्षुमरं पूजयेन्मन्त्रेण गवति अं वे हं गं कुत्रिके ह्रीं श्रीं प्रो हं
भरणनमि अं अघारासुखि ह्रीं ह्रीं विलि ओं वि शे ह्रीं ह्रीं श्रीं हं हं वज्रकुत्रिनिस्त्रिं त्रै लोका कर्षणि

135

क्री कामांगदावलि क्री स्त्री महाशोभकारिणी हं क्री स्त्रीं ओं ओ हं क्री श्री फें फें हं नमो भगवति स्त्रीं स्त्रीं कु
त्रिके हं क्रीं भगवत मे अचोर मुखि दुंदुकिणि ओ रविदिने श्री ओ कलाकरा कृपा संव सधावन नमो
वरेत् वामा अष्टात थारौ क्री सध्या त्रय मनु क्रमात् कुलवागी शिवि अहे महा कात्वी तिथी महित नः
कालि प्रबोदयात् मन्त्राः प्रश्न प्रणवाद्याः पादुकां पूजयामिते मध्ये नाम चतुर्थी नो ह्यौ नवा त्र कवीज
वा नमो त्रा वाथ वष्ट तु सर्वज्ञे या वदामिते कोली शना धसुकला उन्मान कुत्रिका नमः श्री कला नाथ
कोलेशी गगना नन्द नाकः वदनाथ देवी मैत्री शा कराली भूर्गनाथकः अनन्त देवी श्री वन्दु देवी श
नास्ते तस्मिन् भगवती अर्कं रां देव महती पादुकां यजेत् अनन्त भूवना नन्दो वने या पादुकां यजे
त् बुद्धिना नाथक मलासर मो विद्या सा सहा विद्या देवी गुरु भुक्ति त्रिभुक्ति प्रवदामिते गगना श्रु
ती वाच्य प्रानन्दो मुनिः कला कमलो माणिका के लो गगना कुमुद त्ततः श्री प्र श्री भैरवा नन्दो देवः
कमल रन्ध्रतः शिवो भागो धरुमश्च नव सिद्धाश्च षोडश चक्र पूरे धगुल्लम्ब शुभः कामो धमुक्तक
वदेवीर प्रयागोर्थ कुशला देव भोगकः विश्व देवः खड्ग देवो रुद्रो धाना सिरेव व मुद्रा स्फो दोरकाश्च
रो भोजो षोडश सिद्धका समया न्यस्त देह तु मोहान्य तेन यत्रितः प्रक्षिप्य मह ले पुष्प मह लान्य
ध पूजयत् अनन्त च मह शरव सर्वदा तिव पादुकां महा या निश्च भूत्य अपश्च जत्रा मण्डले श्री
कला नाथ पादुको शङ्करानन्त को यजेत् शदा शिवः पिङ्ग लश्च भूवना नन्दश्च नाथकः लामुलानन्द

समस्तत्रो मण्डलस्थानके यजेत् नैऋते श्रीमहाकालिप्रियाकि वमहेन्दुकः खक्रोभुजक्रोवाणः
श्वः अष्टीशवृकोरशः आशारुष्टानन्दनाथो वलिन्दनाकमंयजेत् क्रीष्णीं क्रीं सौं वदुकाचुह २ सुह
२ अर्धपुष्पं धूपदिपंगभं अलिवलिपूजां गृह्ण २ नमस्तुभ्यं २ क्रीं क्रीं क्षत्रपालाय अवतर २ मः
हाकमिलजटाभारभासुरत्रिनेत्रज्वाला मुख एह हि गन्धपुष्पवलिपूजा गृह्ण २ प्रः २ न २ कर मः
हापात्राधिपतयत्वा हा वलिगुणायथा यजेत् क्रीं क्रीं श्रीवैत्रिकूटकं वामे च दक्षिणे वाग्रे मां मे
मिशानाथ पादुका दक्षे नमो विनाशस्य ह्यग्रे कालानलस्य च श्रीद्विपाणं जालंधरं पूर्णवैकाम
रूपकं गगणानन्ददेवश्च स्वर्गानन्दरत्नकं परमानन्ददेवश्च मत्मानन्दस्य पादुकां नागानन्दं च
लोद्युक्तं युक्तं ते रत्नपंथकं सोमेशिवे यजेत् चकुरनाथस्य पादुकां श्रीमत्समयकोटिशं सिद्ध
कोटिश्वरं तथा सिद्धवत्पुष्पमाग्रेष्य अमरिशेषरं जयेत् चक्रीशनाथं कुरक्रीशं हृतीशं चन्दुनाथकं
यजेद्गन्धादिभिश्चैतान् याम्ये विमलगन्धकं यजेदनादिविमलं सर्वविमलतनः यजेद्योगी
शविमलं दिग्भारव्यसमकाशकं नैऋत्ये चतुरो वेदान् यजेत्कन्दर्पनाथकं पूर्वोत्पलशक्तीं सर्वा
श्वकृत्रिका पादुका यजेत् नवात्मके नमस्त्रेण संवद्रणके नवा सहस्रमलं यंचित् देवशिवमय
यजेत् पूर्वादिवात्रवत्सादि वत्साणी चमहे श्वरेश्वरीं कौमारी वैष्णवी चैव वाराही गजशक्तिं का
चामुण्डा चमहा लक्ष्मीं पूर्वादीं शान्तमद्ययेत् शाकिनी राकिनिपूजा लोकितिका कीनी तथा :

भसमं वामभृङ्गणी जलो मे सानित दे स्या दक्षतालः खला कुली उदाहको दक्षजानो जघाहोर्वाज
लेश्वरः गाउसा ईत्रको कुलः तआषाटी नितम्बके थादिणी वामजुरी स्या देभीती वामजानुनि धमी
ना वामजघाया नमय भूरणा कुली पलोहितो दक्षकुक्षी फकिती वामकुक्षिगः वगलेणः पू
ववंशो भोगाना भोदिरणकः समलोका लह दये यवानी शास्त्रविस्तृतः ररत्ने स्या पुजा केश लपि
नाकि वसांसके वरवशी शत्रा पुनित्या कः स्या स्थनि शस्मृतः पः धेत श्रैवमज्जाकः सभृगुः भुक्त
धातुके प्राणो हो नकुली शः स्यात् क्षयः चर्त श्रुको वगः रुद्रशक्तीः प्रपूज्य श्रीबीजे नाखिलमा पुया
त ॥६॥ इत्याग्रे यमहापुराणे नाहिनी मन्त्रासः शीश्रु उवाच त्रिवरासं प्रवक्ष्यामि बुभुक्षु
महेश्वरी ॐ रुद्राय नमः श्चामुले नमश्चा काशमा नृणां सर्व कामार्थ साधिनिना त्वर्गपाता लखि
वपरिवर्तिनी ना सर्व सत्त्ववशी करणे सादनो मूल तसमस्त कर्म प्रवृत्तानां सर्व गुण हृदय परमसि
द्धि प्रदं कर्म देवने परमसिद्धि कर साहणा वचने भुभुक्षु उवाच त्रिवरासं प्रवक्ष्यामि बुभुक्षु
थां ऐनमश्चामुले बुभुक्षु अघोरे वरदे विवे स्वाहा ऐनमश्चामुले कोमारी वन्द्याणी अघोरे घोर अ
घोरे वरदे विवे स्वाहा ऐनमश्चामुले शिवा नी अघोरे अमोघे वरदे विवे स्वाहा ॐ ऐनमश्चामुले वै
ष्णवी अघो अमोघे वरदे विवे स्वाहा ऐनमश्चामुले अघोरे वाहि अघोरे अमोघे वरदे विवे स्वाहा ऐ
नमश्चामुले अघोरे अमोघे वरदे विवे स्वाहा ऐनमश्चामुले अघोरे अमोघे वरदे विवे स्वाहा ॐ ऐं

नमश्चामुने शीशानी अघोरे अमोघे वरदे विद्धे स्वाहा यथाक्षरमदानां हि विष्णुखण्डे हि निध
कं हं नमश्चामुने उद्धके शिज्जलितशिवे २ विष्णुजिह्वे धनारकाक्ष ४ पिङ्गलभ्रवे ५ विकृतद
ये ३ः शुद्धेयो मासे शोणितसुरासव प्रिये सहस्रो १४ विजमये श्रीमायात्रै लोकारूपसाहस्रप
रिवत्रीनीनां ४५ वधश्च २ कुह २ चिरि २ मिरि २ त्रासनी २ भ्रामणि २ सभ्रामणि २
होभणि २ सारणि २ संजिवणि २ हरि २ चारि २ चोरि २ नेत्रुर्जि २ नमो मातृ गणाय
नमो नमश्चिद्धे एकविंशत्यंशोः शतमत्रैकशततिः स्त्रोपश्चप्रवणा यत्रा त्रिखण्डप्रजपे
जेत ह्रीं श्रीकुबिकाहृदयं पदसंभो नुयोजयेत् अकुलादित्रिमध्यस्थं कुलादेश्चत्रिमध्यगं मध्यमा
दित्रिमध्यस्थं पितृपादे त्रिमध्यगं त्रयोर्दुमात्रसंयुक्तं प्रणवाद्यं शिखिसखं ह्रीं शिखाभैरवाय नमः
ह्रीं सवीजः क्षरः हूं ह्रीं ह्रीं निवीजं अणं द्वात्रिंशद्वर्णकंपरं द्वादशश्चकुलाकात्रा अकुलावकु
ले क्रमात् शशिनी भानुनी चैव पावनी शरद्वनः गाम्भारी नश्च पिण्गक्षी रेफला गजजिह्वा मयषा
भयसारः स्यान्मध्यमाफे अजरायव कुमारी कालरात्री नकडु गधदकालिका धसिवातवद्योराण चरि
भद्रा उविष्णुता मेविश्वप्रराशसिन्धा दंज्वाला मालया तथा कपाली दुर्ज्जावन्दी वामाज्यशगमिअपि
खकालिक कुलालम्बा अनुलोमादिपिण्डिनी आवेदिनी शरूपीवै शान्तिमूर्तिः कलाकुला अवेदि

१४१

नीतरलितात्रिकुलांभुकुलाप्रदे सुभगेवेदत्रोदिनो. करालीमुश्रमधामा अः अभवरातीठेशजाश्रस
नीयः श्रीयह्योपदाभैरवायनमः ॐ त्रेहाहाहृष्टवर्णा. राक्षसीक्षपरागक्षया पिङ्गीक्षीवाक्षयाः
क्षोया. ब्रह्माण्डकसंस्थिताः तालातीलावनितीलासंकासेकेशरितथा लालसाविमलामाला. माहेश्वर्य
क्षेक्षया कुताशनाविशालाक्षी. कुंकारीवडवामुखी हाहारवातधाहूरा. क्रोधाभारखरानना कोमायादेः
हसंभृताः पूजितासर्वसिद्धिदाः सर्वज्ञानरूपीनारा. मन्त्रेयावहयानना सारासारससंग्राहिताः
चनीवैष्णवीकुले तालुजिह्वावरकाक्षी. विष्णुजिह्वातरङ्गिनी मेघनादाप्रज्जलोपा. मणिकर्णिकलि
प्रिया वाराहीकुलसंभृताः पूजनीयाजयार्थिना वम्यावम्यावतीत्रैवप्रज्जमाज्जलितानना पिशाचीप्रिः
बुवेक्राव. लोलुपाचैन्द्रिसंभवा पावनीयावनीत्रैवभामनीमदनीतथा विन्दुवैलाहककुक्षीविष्णुता
विष्णुरुपिणी वामुण्डकुलसंभृता. मण्डलेपूजिताजये जमजिह्वाजयत्रीचक्रज्जयावमयात्रिका
विजलीरेवतीत्रैवजयावविजयातथा मण्डलक्ष्मीकुलेजाताअष्टाष्टकमुदाहते ॐ ह्रीं नमो नमः
षाष्टकादि ह्रीं गुह्यकुत्रिके कुंफरममस्योपद्रवान् यत्रमत्रपूजाप्रयोगादिकं येन ह्यनकालि
नकरनेरिष्यतितानसर्वान् हनन् ॐ करालिनिषैः ॐ कुंफरकुत्रिकायेत्याहा ॐ २२ ह्रीं गुह्यकु
त्रिकायेनमः ह्रीं सर्वजनक्षामनीजलानुकर्षिणीतत ह्रीं सर्वजनवसहरी ॐ तथास्याज्जनने

[illegible]

सं धर्मज्ञानं च वैराग्यं भैरव्याश्रयं कंठजेतु अनन्तासनं सिंहासनं महासनमतः परं कर्णिकेशराणे व
सूर्यसोमामिमांसे दीक्षासूक्तमाजयामका विभूतिर्विमला तथा असौघाविद्युता पूजा नवमी सर्वतोमु
खी सत्वरजस्त्रिमश्रैव प्रकृतिः पुरुषस्तथा आत्मा तां च त्रैरात्मानं परमात्मानं सर्वं येन सर्वं विन्दुसमा
पुत्रा मायालीला समन्विताः उवाच भावसे ध्यायमायामायावलाब्धिताः विन्दुविष्णुसमायुक्ता दारपाः
लान्ता एकं सूर्यं चण्डप्रवरं च पूजयेद्भुक्कादिभिः पूजायाजपहोमार्थं युजादौ विजयो भवेत्
* इत्यागेये महापुराणे युद्धजयार्णवे संग्रामविजये पूजा शीश्वर उवाच होमादुणादौ विजयो राज्या
दौ विष्णुनाशनं कुरुणा बुद्धिमुत्पाद्य प्राणायामशतेन च अत्रर्जुने नगायत्री जप्ता षोडशधा वरेत् प्राणः
यामाश्च पूर्वाङ्गे जुहुयात्पावके रुवि भैरवाय कभक्षि च फलमूलेशतोपि वा हिरण्यकुच्युता हारीः सः
कमारमाश्च येन यावत्समाप्तिर्भवति लक्षहोमश्च पार्थिवेति दक्षिणालक्षहोमाग्नेगवो वस्त्राणि काश्चन
सर्वोत्पातसमुत्पाता पञ्चभिर्दशभिः द्विजैः नास्ति लोके समुत्पातो यो ह्येतन्न न सा म्यति मङ्गलपरमा नाति
यदस्मादतिरिच्यते कोटिहोमं ततो राजा कारयेत्पूर्ववद्विजैः न तस्य शत्रुवः संखेया तुति इति कर्हि चित
मतस्य माको देशे वाधिर्वाजायते कवित् अति वृष्टिराणवृष्टिः मूर्खकाः शरभाः भुक्ताः राक्षसाश्च शशाङ्काः
त्रिसर्वे चरिदोरणे कोटिहोमे तु वरय द्वापरा न विना तितथा शतम्राथ सहस्रम्राथथे ह्यभूतिमाप्नुयाः

न कोटिहोमं नुयः कुर्याद्विजो भूयो धवावविष्ट यदि छेत्प्राप्नुयात्तत्र तस्य सरीरो दिवं वजेन गायत्र्या गृह्ण
 त्रैर्वा कुर्यात्कुम्भाणी जातवैदसे हेतुवाहणवायव्ये याम्याग्रे यैश्च वै हवैः शक्रयैः शत्रुवैः शौरैः मन्त्रैर्होमाञ्च
 नात्रतः अयुतेनापि सिद्धिं स्यात्पुनश्च होमे स्त्रिलाति नुत् सर्वपीडादिना शाय कोटिहोमा स्त्रिला नुदः यव
 व्रीहिलक्ष्मीच घृतं कुशप्रसातिकाः पक्वजो किरविलास्य दला होमे प्रकिर्तिताः अष्टौ हस्तप्रसातेन को
 टिहोमे शुष्कानकं तस्माद्वर्षप्रसातेन लक्षहोमे विधीयते होमे अयुतेन लक्षेण कोट्या ह्यष्टौ प्रकिर्तिता
 इत्याने ये महापुत्राण्युद्धजयार्णवे अयुतलक्ष कोटिहोमाः १४८ अग्निसवाच सन्वत्तराणि वक्ष्या
 मि आशुः स्वायन्तुवो मनु आग्नी प्रास्त्रस्य सुता यमो नामा नदा सुराः और्वाशिश्वसप्रव्यः रुद्रश्चैव शत १४३
 केतुं पारावताः सतु विता देवाः स्वरो विमेतरे विप्रश्चित्रत्रदेवे रुद्र ऊर्जस्त्रमादयो द्विजाः वैत्रकिंपुरुषा
 पुत्रास्तृतीयश्चोत्तमो मनु सुशान्तिरिन्द्रो देवाश्च सुधामाथावशिष्टजाः सप्रव्योर्जुपुत्राश्च वतुर्थस्तम
 सोमनुः सरुपाश्च सुरगणाः क्षिप्रिन्द्रः सुरेश्वरः ज्योतिष्मादयो विप्रानवक्षान्तिमुत्वा सुराः ऐवतेभिः
 पतिश्चेन्द्रो अमिताभास्तथा सुराः हिरण्यरोमाश्चामुनया वलवन्धादयः सुताः मनोयन्त्रश्चाक्षुषेधः ५
 नृपाश्च दयः सुराः भुमेधाश्च अम्रयः पुरप्रभृतयः सुताः विवस्वतः सुतो विप्रश्चाद्वदेवो मनुत्ततः
 आदित्यवत्सुहृदाश्च देवा रुद्रा पुरन्दरः वशिष्ठः काश्यपोथात्रि जमदग्निः सगौतमः विश्वामित्रभरद्वा

जौमुनयः सप्तसां प्रतं शृङ्गाकुप्रमुखापुत्राः अशोनरुहिवामवेत् त्वायं भुवाम्नसोभू विजितस्रद
नन्तरे सप्तोरुहिरिदेववरो वेकुण्ठेवामनः क्रमात् कायजः सूर्यपुत्रस्तु भवितावाहसोमनुः पूर्वज
नसवर्णोसो सावर्णिभविताहमः सुतपाद्यादेवगणा कीर्त्तिमन्दोशिकादयः मुनयो बलिरिन्दुश्च विर
जप्रमुखाः सुताः नवमोदक्षमावर्णिमावाद्याश्चतथासुराः इन्द्रश्चैवाद्भुतस्त्रेषां सवर्णाद्यादिजोत्रमा
ः धृतकेत्वादयः पुत्रावुल्लसावर्णिरित्यतः सुधादयो देवगणा स्त्रेषाद्यानिः शतक्रतुः रुविषाद्याश्च
मुनयः सुहोत्राद्याश्चतस्तुताः धर्मसावर्णिकेश्याथविहङ्गास्तथासुराः गणाश्चन्द्रोनिश्चराद्याः मुनयः
पुत्रकामयो सर्वत्रगाद्यारुद्राद्याः सावर्णिब्रवितामनुः अतधामासुरेन्द्रश्च रुविताद्याश्च देवताः न
पश्चरासप्तर्षयश्च सुतावेदेवबन्धुखाः मनुसूयोदशोरोचः सूत्रामाणादयः सुराः इन्द्रोदिवस्यतिस्त्रेषां
दानवादिविमर्दनः निर्मोहाद्याः सप्तर्षयः श्वित्रसेनादयस्तुताः मनुश्चतुर्दशोभौत्य शुद्धिरिन्द्रोभविष्यः
ति वाक्षुषाद्याः सुरगणा अग्निवाक्कादयो द्विजाः चतुर्दसस्यभौत्यस्यपुत्रातस्तुखामनो प्रवर्त्तयन्तिः
वेदाश्च भुविसप्तर्षयोदिवः देवायज्ञभुजस्त्रेतुपुत्रैः परियात्यन्ते ब्रह्मणोदिवसेब्रह्म नमवस्तुचतुः
ईशः मन्वाश्चरुहिरिर्देवः क्षापरात्रेविभेदव आश्रोवेदवतुषादः शतमाहस्रसंमिः एकश्चासीत्पुर्वेत्तिः
वतुर्धाविकल्पयत् आध्वर्यवेत्तजुर्मितुः नग्निर्होमंतथा मुनिः क्षौद्रुतसामभिवक्त्रे ब्रह्मन्तं वाप्यथपर्व

मि प्रथमं वासशिष्यस्तुः प्रेतोऽर्धेदपारं इन्द्रप्रमत्तये प्रादात् वासुला यवसंहिताः रोव्यादिन्योदयो
 तोपि चतुर्धनिजसंहिता यजुर्वेदतरोः शाखाः सप्तविंशान्नामानि शर्वेशम्यायननोनासी वासशिष्यका
 रव कण्ठावाजमनेयाद्याः प्राशवल्ग्यादिभिस्मृताः सामवेदतरोः शाखाः वासशिष्यः सजेमिणिः सुमनुश्वः
 सुकर्माचलकैकासंहितातत गुरुतेचसुकर्माख्यः सहस्रसंहितागुरुः सुमनुश्चाथर्वतरु वासशिष्योवि
 नेदतं प्रियानध्यापयामास प्रियत्वादीन्सहस्रशः पुराणसंहितां चक्रे स्तुतो वासप्रसादन ॥६९॥ इत्यागे
 महापुराणो मन्त्रतरणि * अग्निरुवाच मन्त्रतरादयामुक्तिं मुक्तिं धर्मापुत्रवन्निवत् प्रोचे परशुरामाय
 वदन्तेऽमुतपुष्करः पुष्करउवाच वर्णसमेतराणां त्रेधर्मान्ब्रह्ममिसर्वदात् मन्त्रादिभिर्निर्गदितान्
 वासुदेवादिभिरुचिदान् अहिंसासत्यवचनं दयाभूतेष्वनुग्रहः तान्वातुसारणं दानं व्रतचर्यममत्सरः
 देवद्विजादिसुश्रुवा गुरुणाश्च भगुन्नम अवरणं सर्वधर्माणां पित्रुणां पूजनं तथा भूक्तिश्चतुष्टयेनित्यं
 तथा सदास्त्रनेत्रता आनृशं स्थानितीयाव तथा चास्त्रिकमेव च वर्णश्रमाणां प्रालम्बिधर्मैरन्तसमीरि
 तं यजनयाजनदानं वेदाद्युवापनं क्रिया प्रतिग्रहं वा धयनं विप्रकर्माणि निर्दिशेत् दानमध्यय
 नेष्टेव यजनं च यथाविधि आत्रियस्य सर्वेशस्य कर्मेदं परिकीर्तितं श्रुत्वा द्विजशुश्रूषा सर्वशित्याः
 निवापथ मोक्षिवन्धनतो जन्म विप्रादेश्वदितीयकं आनुलोमेन वर्णानां जातिर्मातृसमाश्रिता वाः

१४४

एतरोवाहणीपुत्रः श्रुद्धात्प्राप्तिलोमजः सूनत्तुद्धात्रियाज्जातोः द्वेष्टाद्वेदेहकस्तथा पुष्कशः क्षत्रि
यापुत्रः श्रुद्धात्प्राप्तिलोमजः मागधः स्यात्तथावैष्टात् श्रुद्धाद्योगभवेत् वैष्टायाप्रतिलोमेभ्यः
प्रतिलोमाः सहश्रशः विवाहः सहसेत्तिसां नोत्रमेत्राधमेतथा आणालकर्मनिर्दिष्टं बभ्यानां घातनन
था स्त्रीजीवनतुतदक्षा प्रोक्तं वैदेहकस्यच सूनानामश्रुत्सारथ्यपुष्कसानां च व्याधना स्तुतिक्रियामाग
धानां तथा वाद्योगभस्यच रंगावेतरां प्रोक्तं तथा शिलेनजीवनं वहिर्गमनिवासश्च मृतचैलस्यधारणं
नसंस्थशैल्यथैवान्येष्टाणालस्यविधियते वाहणार्थं नवार्थैवाः देहत्यागो नुपस्कृतः स्त्रीवात्ताभ्युप
पन्नौवांराज्याणां सिद्धिकारणं संकरेजातयोरेयाः पितृमातृश्रकर्मनः ॐ इत्यागेयेवर्गोतरधर्माः पु
ष्करउवाच अजीवस्तुयथाज्ञेन वाहणः स्वेनकर्मना क्षत्रविद्वद्वधमेराजीवेनैव तु श्रुद्धाजान् हविर्वाण
पुगोरक्षं कुशीदं वद्विजश्रेत गोरसंगुदलवणं लाक्षामांसातिवर्जयेत् भूमिभिन्नोपधीमिन्नाहताकी
टपिपीडिकान् पुनन्निखलुयजेण कर्मणा देवपूजनात् हलमसृगबंधस्य खड्गवंजीविर्भीथिः
ना वतुवर्जन्तु शंसानां द्विगबंधमर्द्यातिनी नृनानृताभ्याजीवेद मृतेन प्रभुतेन वा सद्यामृताभ्याम
शिवानेश्वरं कदाचन ॐ इत्यागेयेवर्गस्थत्रयः पुष्करउवाच धर्ममाश्रमिणां वक्ष्ये भुक्ति
मुक्तिप्रदं शृणु प्रोक्तां नृनिशास्त्रीणां मायातिस्त्रस्तुगहिताः ब्रजे सुगमा सुपुत्रार्थिगर्भस्याधान

मिथ्याने गर्भस्य पुष्टता ज्ञाने सवनस्य नृता नृरा षष्ठेऽष्टमे वासी मन्त्रः पुत्रे पुत्रा मत्तभुमं अदि ननाया
 कर्त्तव्यं जातकर्मविचक्षणैः असौ चेत्तु वातिक्रात्रे नाम कर्मविधीयते यस्मात्तं वासरास्योक्तं वस्मा
 त्क्षत्रियस्य तु देवदासात्मकेनाम प्रशस्तं वेत्त्यभूदयोः कालं निवेदयद्रैः तव पुत्रो यमित्युतः यथा कुः
 लत्रुवृडा कृष्णरास्योपनायनं गर्भाष्टमेऽष्टमे वा देगज्जदिकादशे नृपे गर्भाष्टमादशे वैश्योऽष्टमाः
 वादिवो नहि सुअस्य वतु जानातु क्रमाशौ अः प्रकीर्तिताः मार्गवै आधुवास्त्रानि च म्माणि वतवारिणा
 वेणुप्रियलविल्लानां क्रमादृष्टः प्रकीर्तिताः केशदेशे सत्ताजस्य तुल्याः प्रोक्ता क्रमेण तु अवकाः सत्त
 वः सर्वे नानि पुतास्तु दण्डिकाः कसो पवीते कायासि क्षोभोर्त्तनां यथाक्रमे आदिमधा वसानेषु भवन्तीत्ये
 पलासितं प्रथमतः तन्मिच्छेत् यत्र मिक्षा कृत्वा भवेत् स्त्रीणां समवृत्तस्थानि विवाहस्तु समवृत्तः उपमीय गुरु
 भुक्तं शिक्षयेद्देवमादितं आचारमनिकायं च सधोपासनमेव च आयुषं प्राप्नुवो भुक्ते यस्य शयनक्षिः
 णामुखः श्रियं प्रत्नमुखो भुक्ते अतं भुक्ते ह्यदमुखः सायं प्रातश्च जुहुयात्तमेव वसन्तं मधुमासा अनेशा
 र्द्धगीतं नृत्तं वक्त्रयेत् हिंसां परापवादं च अश्लीनं च विरोधत दण्डादिधारयेत्तस्य सप्तक्षिप्त्वा न्यधार
 णं वेदस्वीकरणं कृत्वा स्त्रिया देवदत्तदक्षिणः नैष्ठिको व्रतवारिवा देहान्तिवसे कुण्ठे ६०३ इत्यानेये महा
 पुराणे वृत्तवर्णाश्रमः पुष्कर उवाच विप्रश्च तस्मादिदं तभायास्त्रिस्तुभूपिपः देववैश्यसत्तथा कामं भाये
 कामपिवा नृजः उपात्रधर्मकायाणि नकार्यान् सवर्णाया पाणिग्राह्यः सुवर्णसु गृहीयात्क्षत्रिया सरं वै

१४५

श्याप्रतोदमादशा-दृशां वैवन्वाजान् सकेकत्वाप्रदानया-हरंस्तंश्चौरदण्डभाक् अथमविक्रयाः
सके-निष्ठितिविधियने कत्वादानेनश्रवियोगो-विवाहोथचतुर्थिका विवाहमेतकथितं-धार्मिकः
सर्वतुल्यं नष्टेभूतेप्रवजितेकीवेवप्रतितेप्रतौ पंचस्थाप्रसुतारीणां-प्रतिरन्धोविधियने भूतेतुः
देवरेदेष्टानदभातेयथेष्टका पूर्ववित्तयमागेयं-कायवांजोत्ररात्रयं रोहिणीचेतिवरणो-भगण
ःशस्यतेसदा नैकगोत्रानुवरय-नेकार्थेयांचभाजवःसप्रमादुर्ध-माहते-प्रवमानथा आहूय
दानंवलःस्यात्-कुलशीलप्रतायव पुरुषास्तारयेत्त-ओदेवीमतिप्रदानत तथागोमिथुनंद
था-विवाहस्तार्थउच्यते प्राथिनादीयनेयस्य प्राजापत्यःसधर्मकृत् भुक्तेनवासुरेमनो-गांध
र्वोवरणान्मिथः राक्षसोमुहुरणो-पेशावःकनकाहलात् वैवाहिकेदेकुर्वति-कुप्रकाशुदास
वी जराशयेनुतांभूज-वाशायेःस्त्रीगृहंनयेत् प्रसुतेकेशवेनैव-विवाहःकार्यएवहि योयेवे
त्रेकुजदिनेसुक्ताविहिस्थितौनव तभुजजीवात्मिते-नशशाकेग्रहादिते कर्काकिभौमभुके
यतिपातहनेनहि सोमंयिग्रंवायव्य-सावित्रंरोहिणीतथा उत्तरात्रिनयंमूलं-प्रेत्रयोप्रविवाह
कं मानुषाख्यातथा लग्नो-मानुषारणांसकःभुभ तमिथेचतथाप्रदेदशमेकादशेहमे अर्काकि
चतुर्तनयाःप्रशस्त्वातकुजो-भूमः सप्राभ्यामष्टवर्जेषु शेषाशनाग्रहोत्रमाः तेषामपितथामभ्या
मष्टभुक्तेनशस्यते वैवाहिकेनकर्त्तव्य-तथैवचतुर्थिके नदानव्याग्रहास्तत्रचतुराष्टात्रथैकः

गाः पर्ववर्जस्त्रियोगदेसत्यादत्रासदारतिः ॥५॥ इत्यागेयेविवाह पुष्करउवाच ब्राह्मेमुकु
 त्तोत्थायविष्णुदीनदेवतानस्मरेत् उर्ध्वपुत्रपूरिषेतु दिवाकुर्यादुदञ्जयः रात्रौचदुक्षिणो
 वृषादिभेसधेय आदिशं नमोजीदौनदेवेभीः सेवुणायांसदावरेत् शोचं कन्नामृदावस्य भ
 क्षयेदन्धावननित्यनेमिर्निकं काम्यः क्रियागंमलकंर्षणं क्रियात्मानंतथाषष्ठः षोडशान
 प्रकीर्तितं अस्त्रातस्याफलं कर्म प्रातःस्नानं चरेन्नतः भूमिष्ठमुद्धृतात्पुण्यं ततः प्रश्रवणोद
 कं ततोपिसारसं पुण्यं तस्मात्त्रादेयमुच्यते तीर्थतोयत्रतः पुण्यगंगं पुण्यं तु सर्वतः अशोधि
 तमलः पूर्वं तिमग्नश्च जलशये उपस्थुश्यततः कुर्यादभ्यस्यः परिमार्ज्यं हिरण्यवर्णतिल
 मिः शत्रो देवीति चाप्यथ आपोहिष्ठेति तिलमिः रिदमापस्त्रथैव च ततो जलाशये मग्नः कुर्यादः
 तुर्जलं जपं तत्राद्यमर्षणसूक्तं कथयन्नातथा जपेत् पुञ्जने मनश्च ते सूक्तं चाप्यथ यौरुषं गा
 यत्री तु विशेषेण अद्यमर्षणसूक्तं देवताभाववत्तन्नुच्यते वाद्यमर्षणं इन्द्रधनुस्तुभः
 तस्य भाववत्तनो हरिः स्मृतः अग्नी उमानपाटी तु देवता पित्रुन तर्पणं यौरुषेण तु सूक्तेन ददे
 त् वैवोदका अलिं ततो अग्निवहनं कुर्यात्स्नानं दत्त्वा तु शक्तिः ततः समभिगच्छेत् योगक्षेमार्थमी
 श्वरं आसनं शयनं दानं जायानयं कर्मणः आत्मनः शुचिरेभानि परेषां न शुचिर्ब्रवेत् भारता
 तस्य गुर्विण्णाः पन्था देवो गुरुष्वपि न पश्येत्तार्कं मुद्यन्नं नास्त्रं दानं न चाम्भसि नैक्षेत्रं न नमिष्येः

१४६

कूपंश्रुलाम्भमिच्छोचिनं कर्षासास्थिं तथा भस्म नाकामेघञ्च कुत्सितं अत्रः पुरं विन्न गृहं परभूतं
बुतेन हि नारोहे हि प्रमाणा वं न दृष्टं न च पर्वतं अथा यतन शास्त्रेषु तथैव स्यान्नुदेहली लोचमदी
नृणां देरी मस्वत्वा दीविन श्यति मुखादिवादनं ने हे हि नादीपं न रात्रिगः ताद्वारण विशेषेण न च रक्तः
विरागमेत कथामंगं न कुर्वीत न च वासो विपर्ययं भद्रं भद्रमिति प्रुयात्रातिष्ठ कीर्त्तयेत्कचित् पाला
समासनं वज्रं देवीदिक्षायया व्रजेत् न मध्ये पूज्यो र्थाया त्रोदिष्ठ सारकादिष्टक न श्याता न्यां न दी
ब्रूयात्तकण्ठे हि हस्तकं असन्नयं पिबुदेवान् न दीपारं च न व्रजेत् मालादिष्टे पये त्राप्सु ततः स्ना
नमाचरेत् अजनश्रुता यनयेत् खरादिक रजस्यजेत् हीमात्रा वहसे हर्षे न देशे दत्ते वैद्यराज न दीही
ते श्रेष्ठे मूी वदुनायके रजस्वलादिप्रति तेन भावे के शवस्मरेत् नास्युत मूरवः कुर्याद्वा स्यं जम्भान् तथा
धुने प्रभोरण्यवमानं स्नानोपयेत्तु च न बुधः श्रुत्याणां नान्कूली वेगो र्धनं कारयेत् तोपेक्षितयोः
व्याधिः स्यादि पुरलोपि भागर्जव रथानिगः शदा वामे दित्वा नान्निवारिणी नकुं कुर्याच्च वं पूज्यं वा
दं पादे न नाक्रमेत् प्रत्यक्षं वा परोक्षं वा कस्य चिन्नाप्रियं वदेत् वेदशास्त्र नरेन्द्रर्षिदेवनिन्द्यां विवः
जयेत् मूीणा मीर्या न कर्त्तव्या विश्वासना सुवर्जयेत् धर्मश्रुतिदेव न तिकुर्याच्च स्मादिनिन्द्यः
सोमस्य पूजां जन्मक्षा विप्रदेवादि पूजनं षष्ठीचतुर्दस्य शुक्ला गभंगं वर्जयेत् तथा दूराह हान्मूत्रविः
स्यान्ते न मे वैरिमाचरेत् ६०३ श्रुत्याग्नेये आचाराध्याय ४ १५३ पुष्करडवाच इव श्रुतिं प्रवक्ष्याः

सिधुनः प्राकेन नृमयं शुद्धेनूत्रपूरीषाशैः सृष्टं ताम्रं सुवर्णं क आवर्त्तितं वान्यथा नृ. वाहिणाः
 धेनताम्रकं धारेण कोस्य लोहानां मुक्तादिक्षालयेन तु अद्यानां वैव भाणानां सर्वस्याश्मस्य च
 शोवर्जमूलफलैश्चैव लानां तथैव च मार्जनाद्यज्ञेयानां पाणिना यज्ञकेर्मणि उत्तमामुना सदा
 हानां शुद्धिः सत्सार्जनाद्गृहे शोधनायूक्षणाद्वस्त्रे मृत्तिकाभिर्विशोधनं बहुवस्त्रप्रोक्षणाद्ग. दार
 वानां च तक्षणात् प्रोक्षणात्संहतानां तु डबाणां नुनथोपवात् शयनासनयानानां सूरसूर्यशक
 टस्य च शुद्धिः संप्रोक्षणात् रज्जे वा पलाले भनके स्रथा सिद्धार्थकानां कलेन भृंगदन्ते मयस्य च
 गोवालैः फलपात्राणां यस्मात्स्यात् भृंगवस्त्रथा निर्वासानां गुडानां बलवणानां नृशोधणात् कुसुमकु
 सुमानां च. उत्सर्गकप्यासयो स्रथा शुद्धं नदिगतं तोयं पश्यन् द्रव्यस्य सारितं मुखवर्जं च गोः शुद्धं शुद्धं स
 श्राजयो मुखं नारीणां वैवत्सानां शकुनानां भुने मुखं मुखे प्रस्रवने हन्ते मृगव्याथं शयाभुवि शुका
 शुष्ना तथा सुष्मापि न्नाम्नो हि विगाद्ये च रथामात्रमवावासे क्षासे विपरिधा यच्च मार्जारिथं क्रमाद्बुद्ध
 : चतुर्थे दिरजस्वला स्नाता स्त्री पंचमे योग्या. देवे देवच कर्मणि पंचपाकशैकस्मिः नृमयोः सप्तमृत्तिः
 काः एकालिं गे मृदे दद्यात् करयोस्त्रिर्द्वि मृत्तिकाः ब्रह्मचारिवनस्थानां यतीनां च चतुर्गुणां श्रीफलैरंभु
 पदानां क्षौमाणां गौरवर्षपैः शुद्धिः पश्चाक्षतो येन मृगलोम्ना प्रकीर्तिता पुष्पानां च फलानां च प्रोक्षणाज्जल
 तोखिलं ॥६॥ इत्यादि ये महाप्रदय शुद्धिः १५४ पुष्करउवाच धेनुशुद्धिं प्रवक्ष्यामिः सृत्तिकास्तु

१४७

क्रिमेव च दशाहं सावमाशौचसमिहोषु विधियते जनने च तथा भुक्तिब्राह्मणानां भृगुरन्तम द्वादशाहे
नराजन्मः पक्षाद्वैशोथमासतः भृगो नलोमतो दासे स्वाभिनुत्पन्नं वशौचकं षड्विंशतिरथैकेन दशत्र
विदुदयोनिषु ब्राह्मणभुक्तिमाप्नोति द्वात्रिंशत्तथैव च विदुदयो नः भुक्तिः स्यात् क्रमात्परं भुराम
कं षड्वात्रेण त्रिरात्रेण षड्विः भृगो तथा विशा ४ आदत्तजननात्स भृगुआचूडात्रैशिकिस्मृता त्रिरात्रमा
वृतादेशादशरात्रमतः परं जनत्रिवारिके भृगो पंचाहं भुक्तिरिष्यते द्वादशाहेन भुक्तिः स्यादतीतैः
वत्सरत्रये गतैः संवत्सरेः षड्विः भुक्तिर्मासेन कीर्तिता स्त्रीणामाकृतं बृहानां विभुक्तिर्नैशिकिस्मृता
सूतिकादशरात्रेण भुक्तिमाप्नोति नान्यथा विवाहितापि वेत्तव्या मृत्युपतेः पित्र वेत्तव्या तस्या त्रिरात्रं
द्युतिवांधवानात्र शशयः समाने खलू शौचं तु प्रथमेन समाचरेत् असमाने द्वितीयेन धर्मराजवैको
यथा देशात्रस्थः भृगो देशात्तरमृतानां तु शास्त्रीनां भुक्तमात्रतः तुः कन्यानां स्मरणोद्भवे यदेव नृशरा उत्पन्न
वेदेवा भुक्तिर्वैत तथा संवत्सरेः तीते स्नानेनैव विभुध्यति मातामहे तथा तीते आचार्ये च तथा मने रात्रि
भिर्मासतुल्याभिर्जर्मे आवे वि शोधिते समिहो ब्राह्मणे वैशा सर्वयवा विशेषतः दशरात्रेण भुध्यति द्वा
दशाहेन भूमिपे वैशः पंचदशाहेन भृगो मासेन भार्गव उद्दिष्टसन्निधावेकं तथा पिण्डत्रिवेदयेत् की
र्तयेच्च तथा तस्येनाम गोत्रे समाहितः भुक्तवत्सुक्तिजे नु पुपूजितेषु धनेन च विसृष्टाक्षततोयपुगोत्रनामा
नुकीर्तनात् चतुरंगुलविस्तारतसातं तावद्दूरं वितस्ति दीर्घं कर्त्तव्यं विकर्षणां तथा त्रयं विकर्षणां स

मीयेचज्वलतत्रयं सोमाग्रवक्रयेदेवासयमाग्रसमासनः जुहुयादाहुतिः सम्यक् सर्वैर्वचतुस्त
 ये पिण्डनिर्वपनंकुर्वात्प्राग्देवपृथक् अनेनदध्नामधुना तथा सोसेनपूजयेत् मध्येवेदधिमाम
 : स्यात्कुर्वाद्यलाधिकंतुतत् संवत्सरस्यमध्येवयदित्यादधिमामसकं तथा द्वादशकेशादे कार्यत्रय
 धिकंभवेत् सम्यत्सरेशमाप्रेतुश्रद्धंश्राद्धवदाचरेत् प्रेतायतनदूर्ध्वं तस्यैवपुरुषत्रये पिण्डानि
 निर्वपेत्तद्वचतुरस्तुसमाहितः कृत्वात्रिखण्डपिण्डं त्रुत्तत्रुदत्तापृथिवीयेसमाने इतिवाक्यथाः
 योजयेत्येतपिण्डं त्रुपिण्डेष्टनेषुभार्गच प्रेतपात्रंचपात्रेषुतथैवविनियोजयेत् पृथक्पृथक्कुं
 त्रंवांकमेतत्कर्मपत्रके मन्त्रवर्जसिद्धं कर्मश्रद्धस्तुविधीयते सपिण्डीकरांस्त्रीणांकार्यमेतत्रः
 योभवेत् सार्धंकुर्वाद्युप्रत्यवृत्तेनकुम्भान्नमवृत्तं गंगायाः सिकताधारायथावर्षतिवाशवे शक्याग
 रायितुंलोकं नत्तनीता पितामहाः कालेसततगेस्थैर्ऋतस्त्रितस्मात्किंचोचरेत् देवत्वेयातनास्था
 नेप्रेतश्राद्धं कृतंलभेत् नोपकुर्वात्तरः शौचन प्रेतस्यान्नमनएवच भृग्वग्निताशकाद्राहिर्मनानामा
 त्सघातिनां पतितानांचनाशौच विधुष्टस्त्रुहताश्च ये सतिप्रतीवत्तचारीरुपकारकैदीक्षिताः राजाः
 कार्येच येववैप्रेतगाम्यपि मैथुनेकटधूमेचसद्यः स्नानविधीयते द्विजंनतिर्द्देतप्रेतंश्रद्धेरातुकथं
 चन नचश्रद्धेद्विजेनापितयोर्द्विषोभिजायते अनाथविप्रप्रेतस्य बाहनात्स्वर्जलोकभाक संग्रामे
 जयमाप्नोति प्रेतोनाथेचकाशुकः सकुल्यंवांधवंप्रेत मप्रसव्येनतांचितिं परिक्रम्यततः स्नानंकुर्वात् स

१४८

वैसवासः प्रेताय च तथा दयस्वी मूर्खो दकाञ्जलीत दार्थ्यं निपदं च दत्ता प्रविशेद्युग्मं हंतथा
अक्षतानि विषेष्टं क्रौतिम्ब पत्रं विदंश्च वृथ कं शयीत भूमौ च कीतलं द्याशानो भवेत् एकः पिः
एते दशाहानि शमं श्रुत् कर्मकरः शुचि सिद्धाथ केसिलैर्विंशत् प्रायाद्या सोपरं दधत् अजात दत्त
नेत्यने शिशो गव्यं श्रुत् तौ तथा कार्ये नैवान्निसंस्कारो नैव तस्योदकक्रिया वतुर्थे च दिने कार्यं स
थास्थां चैव संवयः अस्थि संवय नादूह्य अगस्त्य विधीयते ॥३॥ इत्याग्नेये वा शौच १५५
पुष्कर उवाच शाका शौचं प्रवक्ष्यामि मन्वादि मुनिसम्मतं रात्रिभिर्मासतुल्याभिर्गर्भं श्रावयहेतव
जातुर्मासिक पातान्नेदं शाहं पंचमासतं राजनेतु च भूरान्नं वैश्वे पंचाहमेव च अष्टाहेतु भूदस्य
द्वादशाह दत्तः परं स्त्रीणां विशुद्धिरुदिता स्नानमात्रेण वै पितुः स्नाने हि वै सपिण्डे स्यान्नि रात्रं सप्त
महयोः सद्यः शौचं सपिण्डाणां आदत्त जननान्नथा आबूडदेकरात्र स्यादावुता सुत्रिरात्रकं दशरा-
त्रं भवेदस्मान्मातापित्रोस्त्रिरात्रकं सजात दत्ते तु मृते कृतबूडे तवेत्तथा घृते नूने त्रिभिर्बर्धे मृते
तद्वै स्रुते शिकी अहेराक्षत्रिमे भुद्विस्त्रिभिर्बर्धे स्रुते तथा भुद्विः भुद्वे पंचमिः स्या यत्र त्रिः
रात्रं विज्राणा सशौचं संप्रदृश्यते तत्र भुद्वे द्वादशाहः पणवसे त्रैवैश्ययोः द्वादहे नैवान्निसंस्कारो मृते तं
नित्वने स्रुवि तत्रोदकक्रिया तस्य नान्निवापि त्रिवा सति जात दत्तस्य वा काया स्यादुग्रतया नादूह्य

एकाहान्तशुद्धतेविप्रोयोनिवेदसमन्वितः हीनहीनतरेवैव-अह-अतु-रहस्यथा-पंचाहेनाग्निही-
 नस्तुदशाहान्तसप्तमः अत्रियोनवसप्तमः अह-अतु-रहस्यथा-पंचाहेनाग्निही-
 शाह-दश-एव-च-दशाहान्तशुद्धतेविप्रो-दश-शाहेनभूमिप्रः-वैश्वः-पंच-दश-शाहेन-भू-प्रो-मा-सेन-
 शुद्धति-गुणो-क्त-वै-द-शा-ह-को-अहमेकाहकं-हरे-एकाहो-ह-स-यः-सर्व-त्रै-वं-स-मू-ह-ये-न-द-शा-ने-
 वापि-मृत-काः-शिष्या-श्चै-क-त्र-वासिनः-स्वामितु-ल्य-म-शौ-च-स्या-मृ-ते-पृथ-क-स्व-कं-भवे-त्-म-र-णा-दे-व-कः-
 त्रै-वं-सं-यो-मो-य-स्य-ना-ग्नि-ना-दा-हा-दू-र्ध-स-शौ-च-स्या-य-स्य-वै-ना-हि-को-वि-धिः-सर्वे-षा-मे-व-व-र्णा-नो-वि-भा-ग्य-
 त्वा-र्शनं-भवे-त्-त्रि-च-तुः-पंच-शा-भि-स्म-शा-व-र्णा-क्रमे-न-तु-च-तु-र्थे-पंच-स-प्र-मे-न-मे-त-था-अ-स्थि-सं-व-य-नं-
 कार्य-व-र्णा-ना-म-नु-पूर्व-शः-अ-ह-स्त्व-द-त्र-क-न्या-सु-प्र-द-त्रा-सु-अ-हं-भवे-त्-प-क्षि-णी-सं-स्तु-ता-ते-व-स्व-भा-वा-दि-वि-
 धी-य-ते-वि-प्रो-गो-त्रं-कु-मारी-णां-वृ-ज-नां-भ-र्तु-गो-त्र-म-ज-ल-प्र-दाने-वि-प्रो-गो-त्रं-त-दा-हे-वो-भ-य-त्र-तु-द-शा-हो-परिः-
 पि-त्रो-भू-व-हि-द-म-र-णो-व्य-हं-स-यः-सौ-चं-स-पि-ण्ड-नां-पूर्व-वृ-ज-कृ-ते-दि-ज-एका-हो-स्वा-वि-वा-ह-दू-र्धः-
 कृ-तौ-द-का-न्या-हं-प-क्षि-णी-भ्रा-तृ-पु-त्र-स्य-स-पि-ण्ड-नां-व-स-य-तः-द-शा-ह-दु-ष्ट-ते-वि-प्रो-य-न-म-हा-नै-स्व-यो-
 नि-षु-प-क्षि-णि-भिर-है-के-न-क्ष-त्र-वि-ष्ट-भू-द-यो-नि-षु-ए-त-त-रे-यं-स-पि-ण्ड-नां-व-क्ष्ये-वा-नौ-र-सा-दि-षु-अ-नौ-
 र-से-षु-पु-त्रे-षु-भा-र्या-स्व-न्य-र-ता-सु-च-पर-पूर्वा-सु-च-स्त्री-षु-त्रि-रा-त्रा-दु-दि-रि-ष्य-ते-वृ-था-सं-क-र-जा-ता-नी-प्र-वृ-ज-

१४२

सुचरिष्ठमा आत्मानस्यागिनांचैव निवर्त्ततोदकक्रिया मात्रैकयाद्वितितरौ भ्रातृशब्दयो गोमिः
नो एकाहः स्नानकेतनमृतकेतुश्च हो भवेत् सपिण्डानामशौचहि समानोदकजं भवेत् बालोदः
शान्तरस्थे च पृथक्पिण्डे च संस्थिते सवासाजलमाप्नुम्य सद्यश्च विभुधति दशाहेन सपिण्डा
स्तु शुद्धात्रे प्रतमृतके त्रिरात्रेण सकुल्या मृत्नाः शुद्धात्रिगोत्रिणः सपिण्डानां तु पुरुषे सप्तमे
विनिवर्त्तन समानोदकभावस्तु निवर्त्तना चतुर्दशान् मृतेनामः स्मृते वै तत्परं गोत्रमुच्यते
विगतस्तु विदेशस्थं शृणुयाद्यो ह्यनिर्दशं यद्देवं दशरातस्य तावदेवाशुचिर्न वेत् अतिकात्रे द
शो हेन त्रिरात्रमण्डचिर्न संवत्सरे वा तोते तु स्मृते वा यो विभुधति मातुले पक्षिणी रात्रिः शिष्या
र्द्धवाधवेष्टुच मृते जा मातरि प्रेत दोहि त्रे भगिनी सुते शाले तन्मृते चैव स्नानमात्रं विधीयते माता
मह्यं तथा चार्ये मृते माता मह्यं दुर्घिक्षे राक्षसे पाते स्वागतायात्रायादि उपसर्गमृतानां च दा
नं बुद्धि विदात्रथा सति वृत्तिबुद्धिचारि संग्रामे देशविप्रते दाने यज्ञे विवाहे च शयः शौचं विधीय
ते विप्रगो नृपहता नां अन्धे धां चात्मघातिनां असाध्य व्याधियुक्तस्य स्वाध्याये वा क्षमस्य च प्रायश्चि
त्तमनुज्ञाता मग्नि तोये पुद्देशिनं अपमानादथ क्रोधात् स्नेहात्परिभवाद्वा ३ उद्धमियते नारी पु
रुषो वा कंधं च न आत्मघाती चैकलक्षं वसेत्सनरके शुभं वृद्धः शौतस्मृतिलुप्रः परित्यजति यस्तु
मृत् त्रिरात्रं तत्र जा शौचं द्वितिये वा स्थि सं च नृतीये उदकं कार्यं चतुर्थे आह माचरेत् विधुदा

दादिरुतातां च. अहान्तशुद्धिर्विधीयते पाखण्डाश्रितभर्तृभ्यो नाशौचोदकगाः स्त्रियः पित्रुमात्रा
 दिपातेषु आर्द्धवासासूयोपितः अतीते वेतुकुर्वीत प्रेतकार्यं यथाविधि यः कश्चित्पुत्रेण प्रेतस
 पिण्डं कथंचन स्नानासंवेतः सृष्ट्वा गिद्युतप्राणविशुध्यति यश्च न मन्त्रितेषां तु दशाहं नैव शुद्ध
 ति अनदन्तं न मन्त्रे वनचेतस्मिन् न हरे वसेत् अनाथं वा त्मणं प्रेतं ये वन्निदिजानतयः पदे पदे य
 ज्मलं शुद्धिः स्यात् स्नानमात्रतः मृतीभूतं द्विजश्रेष्ठमनुगच्छेत्प्राणद्विः मृतस्य बाधवैः कृत्वा च परिः
 देवतं वर्जयेत्तदहोरात्रं दानं आद्यानु कामतः श्रुदयो प्रसवो जाते श्रुदस्य मरणं तथा भाणानि
 चरित्य जप्यं च लेपनाच्छुचिः न विप्रस्वपुतिष्ठसु मृतं श्रुदेण नाम येत् न येत्येतं स्नापितं च
 पूजितं कूसुमैर्दहेत् नग्नैर्दहं देहं त्रैवं किंचिद्देहं परिभजेत् गोत्रजंतुगृहीत्वा तु विनाशरापर्यंतं वा
 आहिताग्निर्यथा न्यायं दग्ध्वा स्त्रिभिरग्निभिः अनाहिताग्निरकै न लोकि केन परस्त्रथा अस्मान्ता
 मधिजातवसि त्वदयं जायतां पुनः असौ चर्गलोकाय मुखानि प्रददेत्सुतः सकृन्मुसिचनुदकं
 नाम गोत्रेण बांधवाः एवं माता महाजाये प्रेतानां चोदकक्रिया कामोदकं सखिपुत्रस्य स्त्रियश्च शुः
 वर्जिता अपि न शोभुवदद्य मतिदशाहं च सुतो र्ययेत् ब्राह्मणो दशपिण्डाः सुः क्षत्रिये द्वादश
 स्मृताः वैश्यं पंचदश प्रोक्ता श्रुदे त्रिंशत्पुकीर्तिताः पुत्रौ वैश्वत्रिकां लोवा पिण्डं दशां पुत्रवत्
 विदशानि च पत्राणि नियतो हारिवेस्मनेः भावमवाप्तिमुदकं गोमयं गौरसर्वपानं प्रविशेयुः

१५०

समालम्भः कृत्वाश्मनिपद्यतेः अक्षरसवरणत्राः स्युर्निर्मासाभूमिशापितः कृतलक्ष्मणाशनाः
ता आदिके कर्त्तादिशाहकृत् स्वभावे बुद्धिचारीतुः कुर्यात्पिण्डोदकादिकं यथेष्टं शावमाशौचं सः
पिण्डेषु विधीयते जनने येन वसेवस्या त्रिपुरांशुद्विमिश्रितं सर्वेषां शावमाशौचं मातापित्रोश्च स्तु-
तकं स्तनकं मातुरेवस्यादृष्टस्युश्च पिताशुचिः पुत्रजन्मदिनं श्राद्धं कर्त्तव्यमिति श्रुतं तदहस्त-
प्रसादार्थं गोहिरण्मयसं मरणस्मरणेनैव स्तनकं स्तनकेन तु उभयोरपि यद्भूतं तेनाशौचेन
शुचिः स्तनके स्तनके चैव स्नानं स्तनके तथा तथाधिकृत्य स्तनकं शौचं कुर्यात्स्तनकं समा-
नं लक्ष्मणशौचं प्रथमेन समापयेत् असमानद्वितीये धर्मराजवचो यथा सासात्रः वा स आया-
ते पूर्वाशौचेन शुचिः गुरुणालघुवाधेन लघूना नैव तद्गुरु स्तनके स्तनके वापि रात्रिमध्ये यथाः
पयेत् तद्धेनेनैव शुद्धेरनरात्रिशौचेन ह्यह्निकान् पुभाते यद्यशौचं स्यात् शुद्धेरं श्रुतिमिद्विदैः उभ-
यत्र दशाहानि कुलस्य त्रं न भुज्यते दानादिविविधैस्तैर्भोजने कृत्यमाचरेत् अघाते पातकं भाभे
भोक्तुरेकमहो न्यथा ॐ इत्यादि येषां महापुराणेषु शावमाशौचं १५६ पुष्करउवाच संस्कृतस्यासं-
स्कृतस्य स्वर्गो मोक्षो ह्यस्मिन्नेत्यां गंगाभूमिद्वेष्टान् घेतस्यामुदयो भवेत् गंगतोये नरस्यास्थि-या-
वन्नावद्विविधितिः आत्मनस्त्यागिना त्रिपतितानां तथा क्रिया तेषां मपि तथा गंगे तोये २ स्थाने
नंदिनं तेषां दन्तं जलं चान्नं गंगेन तस्य शीयते अनुग्रहेण महता प्रेतस्य पतितस्य च नारायणवलिः

कार्यस्तेनानुग्रहमभुते अक्षयः पुणरीकाक्षस्त्रयदत्तं न नश्यति पतनात्त्रायेते यस्यात्र जनाईन
 : यत्र भांभुक्तिमुक्तादिप्रदयकं हरीवरी ६ द्वाएकानुग्रहमानानः सहायं धर्ममाचरेत् मृतेपि
 वांधवः शक्नोतानुगन्तुं नरं मृतं जायावर्जं हि सर्वस्यः याम्यः पद्मविमिश्रते धर्मको प्रजन्ते न येन
 कुत्रानुगमिनं त्वः कार्यं मद्यकुर्वीत पूर्वी के जापरात्रिकं नहि प्रतीक्षेते मृत्युः कृतं वा स्य न वा कृतं
 तं क्षेत्राप्रण गृहाशक्तमन्यत्र गतमानसं वृकी दोरगमाशाशु मृत्युरादाय गच्छति न कालस्य पि
 यः कश्चित् द्वेषाशास्य न विद्यते आयुष्ये कर्मणि क्षीणे प्रसह्य हरते जनं नाप्राप्तकाले म्रियते वि
 दः सराशतैरपि कुशाग्रेणापि संस्पृष्ट प्राप्नोति न जीवति औषधानि न मन्त्रा शास्त्रा यत्र मृत्युना
 न्वितं वत्सवत्या कृतं कर्म कर्तार विन्यति कुतं अयस्कादिव्यक्रममध्यमव्यक्रमनिधनं जगत् कोमारा
 दियथा देहे तथा देहान्तरागमः नवमन्युथा वत्सु गृहायेवं शरीरकं देही नित्यमवधो यं यतः शौ
 कततस्य जेत् ६० इत्याग्नेय शौच १५७ पुष्कर उवाच वानप्रस्थ्यतीनां च धर्मवक्ष्ये श्रुः
 नाश्रुयति त्वमग्नी होतृत्वं भूशर्याजिनधारणं वनेवासः प्रयोमूल नीवारफलवृत्तिका प्रतिग्र
 हनिवर्त्तिश्च त्रिस्नानं बुधवारिना देवा मिथीन्यं पूजा च धर्मा यं वनवासिनः गृहीत्यपत्यापत्यं वदद्वा
 रणं समाश्रयेत् तृतीयमायुषो भोगमेकाकी वासभायकः गीष्मे पंचतपानित्यं वषास्त्रिभातकाशः
 कः आडवासास्त्रुहेमत्रैतपश्चो ग्रं चरेद्दुती स्वपराजितमास्थाय बुधेदिशमजिह्मगः ६३ इत्या
 ग्नेये वानप्रस्थाश्रम १६० पुष्कर उवाच यतिधर्मं प्रवक्ष्यामि ज्ञानमोक्षादिदशकं चतुर्थमाः

१५१

यूषोभागं कृत्वा संगान् परिबुजेत् यदक्रियते रजः तदक्रियते परिबुजेत् प्राप्या यत्नं निरूप्ये हि सर्वं
वेदसदक्षिणं आत्मान्माग्रीनसमारोग्यं प्रबुजेद्वा प्रणो गृह्णात् एक एव नरे नित्यं ग्रामनात्रार्थमा
श्रु उपेक्ष्य कोषं रक्षिको मुनिर्ज्ञानसमन्वितः कपालं वृक्षमूलानि कुजे कुचेन मसहायतं सेमताचे
व सर्वस्मिन् चेतनमुक्तस्य लक्षणं नाभिनन्देत् जीवनं कालं मेव प्रतीज्य निदेशं भूतको यथा दृष्टिपूतं
न्यसेत्तात्र वस्त्रपूतं जलं भवेत् सत्यपूता वदेवा व मनः पूतं समाचरेत् अलावुदारुणा निमृगमयं वै
गावन् तथा विधूमे सन्तु शले व्यंगारे भुक्ते वर्जने हते सराव स पातेः भिक्षांति तं यतिश्चरेत् मा
धूकरसमं कृपं प्राक्पुणीतमया वितं तात्कालिकं चोपपन्नं भेक्ष्यं पंचविधं स्मृतं प्राणिपात्री भवेद्वाः
पिपात्रमत्रेदिताचरेत् अवेक्षेत गतिं नृणां कर्म दोषसमुद्भवां शुद्धभावश्चरेत् कर्म यत्र तत्राशु मे
रुनः समः सर्वेषु भूतेषु नलिं गंधर्मकारफलं पातकद्वेषस्य यद्यप्यशुप्रदायकं न नाम ग्रहणा
देव तस्य वारिप्रसिदति अजिह्वः प्राणकः पंगुरंधो वधिर एतज्ज प्रज्जि श्चमुच्यते सन्निराता संवृ
ते द्विज अक्ररात्रौ च यानजन्तु न हिनस्त्य ज्ञानतोयतिः तेषां स्नात्वा विभुधौ र्थे प्राणायामान् प्रडाचरेत्
अस्थिस्थलं स्नायुयुतं मांसशोथितं लेपनं चर्यावनर्द्ध दुर्गन्धिपूतं मुत्रपुरिषयोः जराशोकस
माविष्टं रोगायतनमातुरं रजस्वलमनित्यं च भूतावासमिमं त्यजेत् धृतिः क्षमा दमोऽस्तेयं शौचमि
न्द्रियनिग्रहः क्रीडिषासत्यमक्रोधो दशकंधर्मलक्षणं चतुर्विधाभिभवस्तु कुटीचरवदूदको

हंसः परमहंसश्च यो यः पञ्चासं उन्नतः एकदण्डी त्रिदण्डी वा योगी मुने तवंधनात् अहिंसा सत्यम
 सत्यं ब्रह्मचर्यं परिग्रहो यमाः प्रवाधनियमाः शौचं संतोषांतपः स्वाध्यायेश्वरपूजा च प्रमकाशा
 सनं मुनेः प्राणाश्वसस्तुष्टिविधः सगर्भो र्गर्भ एव च जपध्यानयुतोगो विप्ररीतस्तु गव्यकः पुन
 कं विविधसोपि पूरकुम्भकरेवकैः पूरणात्पूरको वा यो निश्चलत्वाच्च कुम्भकः रेवतां देवकः प्रोक्तो
 नात्राभेदेन च त्रिधा द्वादशास्तु चतुर्विंशः सद्धिं शान्तां च कोरपरः तालोलद्युक्षरौ नात्रा प्रणवादि
 श्वरेद्वैतैः प्रत्याहारे जयः स्वातां ध्यानमीश्वरविन्नरं मनो ध्याति हारिणं स्यात्समाधिर्वह्निस्थितिः
 अयमात्मा परं ब्रह्म सत्यज्ञानमननं कं ब्रह्मविज्ञानमानन्दं तद्ब्रह्म सत्यमसि सत् परब्रह्म जोतिरा
 मा वासुदेवो विमुक्तकृत्यो देहेन्द्रियमनो बुद्धिप्राणां हकारवर्जित जाग्रत्प्रसुप्तबुधने मुक्तं ब्रह्म
 तुरीयकं तित्यशुद्धबुद्धमुक्त सत्यमानन्दमव्ययं अहंब्रह्म परं जोतिरक्षरं सर्वगं हरिः यासावो
 दित्यपुरुषः सोसावहमखण्डकं सर्वारम्भपरित्यागी समदुःखसुखः क्षमी ब्रह्माणं भावभुञ्जश्च
 मित्राब्रह्मभवेन्नरः आषाष्टां पौर्णमास्यां च वा तुर्मास्यं बुते चरेत् ततो बुते नरस्यादौ कृतसधिषुः
 वाधयेत् प्रायश्चित्तं मयी नोच ध्यानं वाचं यमस्तथा ८० इत्याग्नेये महापुराणे यतिधर्माः
 १६२ पुष्करउवाच मुनिर्विष्णुर्वाशिष्ठश्चैव सतीत्येव त्रियं मागिराः ब्रह्मिष्ठं दक्षस्तृतीयं शान्त
 पदं राशरा आपस्तम्भो शनो वासोः कात्यायनवृहस्पती गौतमः खलिवितो धर्मानि ते यथा कुर्व

१५२

न तथा वक्ष्ये समासेन भुक्तिमुक्तिप्रदं शृणु पवन्ति च निवृत्तिं च द्विविधं कर्म वैदिकं काम्यं कर्मः
निवृत्तिः स्यात् पवन्ति ज्ञानपूर्वकं वेदाभ्यासस्तथोक्तं मिथ्यानां च संयमः अहिंसा गुरुसेवा च
निःश्रेयसकरं सर्वेषामपि चैतेषां मात्मज्ञारं परं स्मृतं तद्यथा सर्वे विद्यानां प्राप्य ते च मृतं ततः
सर्वभूतेषु चात्मानं सर्वभूतानि चात्मनि समं पश्यन्नात्मया जी-स्वाराद्यमधिगच्छति आत्मज्ञा-
ने समे च स्यात् वेदाभ्यासे च यत्नवान् एतद्विजन्मसामग्यं ब्राह्मणविशेषतः वेदशास्त्रार्थतत्त्वज्ञो-
यत्र तत्राश्रमे वसन् इह लोके ततिष्ठन्ति ब्रह्मभूयाय कल्प्यते स्वाध्यायानां तु पाकर्म आवर्ण्य आव-
र्णितुं हस्ते चोषधिवारे वा प्रवृत्त्यां आवर्ण्य वा षोडशासस्य रोहिण्या मरुकायामथापि वा जलान्नैः
छन्दसां कुर्यादुत्सर्गविधिव-द्वहिः अहं प्रेतेषु न ध्यायेत् शिष्यान् विग्नं वधूषु उपाकर्मणि चोत्स-
र्गैः स्वशरवे श्रोत्रिये मृते संधागर्जितभूकम्योल्कानि पातने समाप्य वेदघनिस-मारण्यकमधी-
त्येव पंचदशां चतुर्दशा मष्टम्यो राहूस्तुतके अतुसंधिषु भुक्तो वा आदिकं प्रतिगृह्ये च पशुमण्ड-
कनकुलश्रादिमार्जारशुकरैः कृते तरेत्यहोरात्रं भुक्त्वा ते तथोद्युते स्वकोष्ठगर्दभो लूक-सामवाः
लोर्त्ततिः स्यने अमध्यसवस्तुता त्रश्मसानपती त्रके देशे भुक्त्वा चात्मनि च विद्युत्स्त्रनितसंज्ञवे भु-
क्त्वा ह्यपि रात्रं रक्षमात्रे तु मारुतेः पांशुवर्षदिशा दाहे संधा नीहारभीतिषु धातवः प्राणिनां धेच-शि-
खे च गृहमागते खरो धुना गृहस्य श्वनौ वृक्षाश्वरो हणे सप्तत्रिंशदनध्यायाने तास्त्राल्कालिनिदुः

ॐ इत्यागेनेमहापुराणेधर्मशास्त्रे १६० पुष्करउवाच आहकलंप्रवक्ष्यामि भुक्तिमुक्तिप्र
 दायकं निमंश्रविप्रान्पूर्वेषु आगतेनापराकृतः प्रार्थयितुं शक्येतीति युग्मान्देवेवयि श्रुते विप्राश्च
 प्राग्व्यं देवे त्रीनपित्रोश्चैकमेव वा मातामहोनामप्येवं तन्वं वा वैश्वदेविकं प्राणिप्रक्षालनं दत्त्वा वि
 श्वरार्थं कुशानपि आवाहयेदनुज्ञातो विश्वेदेवासंस्तुवा यत्तैरन्ववकीर्यथा भोजने सप्रवित्रके शः
 त्री देव्या पयः क्षिप्त्वा यवो सीति यवास्तथा यदि वा शर्ति मन्त्रेण रुस्ते नार्ध विनिः क्षिपेत् दत्त्वा दकं गंधं
 मातृभूपदानप्रदीपकं अप्रसव्यं ततः कृत्वा पित्रुणां प्रदक्षिणं त्रिगुणांश्च कुशान कृत्वा स्मृशतस्ते
 नृचा पित्रुन आवाहयत दनुज्ञातो जपेदाय नृनस्ततः यवा र्थास्तु तिलैः कार्याः कुर्यादर्थं यदि पूर्ववत्
 दत्त्वा र्धं संभवान् शेषान् प्रात्रे कृत्वा विधानतः पित्रुभ्यः स्थानमसीति शुभ्रपात्रं कंशोत्पथः अग्नौ करिष्यः
 यावाय पृच्छन्नाद्युतं पुनं कुरुष्वेभ्यस्तनुज्ञातो कृत्वा ग्नौ पितृग्नौ पित्र्यजवत् कुत शेषं प्रदद्यात्
 भोजनेषु समाहितः यथा ज्ञा भोपंपत्रेषु रोष्यपुच वि शेषतः दत्त्वा त्रैपृथिवी तैपात्र मिति पात्राः
 भिमश्रवणं कृत्वा दं विष्मुरित्यत्रे हि जां गुह्यं निवे शयेत् सव्याहृतिको गायत्री मधुता इति नृचं
 जप्त्वा यथा सुखं वाचां भुक्त्वा पीत्वा परस्मैपि कार्मुताः अत्र सिद्धं हविष्यं च दद्यात् जप्त्वा प्रवित्रकं अन्न
 मादाय ब्रह्माः स्थ शेषं चैवानुमात्य च तदन्नं विकिरेद्भूमौ दद्यात् प्रायः सकृत् सकृत् सर्वमन्नमुपाः
 दाय मति लेंदक्षिणामुखः उद्धिस्थ सन्निधौ पितृजन् प्रदद्यात् पित्रु यज्ञवत् मातामहोनामप्यवद

१५३

धादावमनत्रतः स्वस्तिवाच्यत्रतः कुर्यादक्षयोदकमेवव दत्त्वातुदक्षिणां शक्ता स्वधाकारमुदा
हरेत् वाचनामित्यनूजातः स्वपित्रभ्यः स्वधोचनां कुर्यात्स्वधेभ्युक्ते भूमौ सिंचेत्ततो जलं प्रीय
तीमिति वाचैव विभेदे वा जलं ददेत् यातारो नो भिषदन्तो वेदाः सन्ततिरेव च अघ्रावतो माव्यगमः कुरु
देयं वनोस्त्विति इत्युक्त्वा तु प्रिया वाचः प्रणिपत्य विसर्जयेत् वाजे वा जीति त्रिसृभिः पित्रु पूर्ववित्सः
र्जयेत् यस्मिन्नुसंभवाः पूर्वमथ पात्रे निवेदिताः पित्रु पात्रे तदुक्तानां कृत्वा विप्रान विसर्जयेत्
प्रदक्षिणामनुब्रुज्य भुक्त्वा तु पित्रु सेर्वितं ब्रह्मवारी भवेत्ता त्रु रजनी प्राप्सोः सह एवं प्रदक्षिणां कृत्वा
हृदो नान्दी मुखान पित्रु यजेत दधिकर्कभ्यः मिश्रान पिण्डान् यवेः क्रिया एकोद्विष्टं देवहीनमेकाः
षेकैकपात्रकं आवाहनगो करणरहितं स्य प्रसव्यवत् उपतिष्ठतामित्यक्षस्थाने पित्रु विसर्जनं अभि
रम्यतामिति वदेत् कुरुस्त्रेभिरताः स्मह गंधोदकं तिलैर्युक्तं कुर्यात्पात्रचतुष्टयं अर्घ्यमपि पात्रेषु
प्रेतपात्रं प्रसेवयेत् ये समाना इति कौभ्यो शेषं पूर्ववेदाचरेत् एतत्सपिण्डीकरणमेकाद्विष्टक्रियासः
ह अर्वाकसपिण्डीकरणं यस्या संवत्सरा द्रवेत् न स्यात्पात्रं सादकुम्भं दत्त्वा सर्वत्सरं द्विज मृताहनिचकर्त
व्यं प्रतिमा संवत्सरं प्रति संवत्सरं चैव आर्द्धवै मासिकं च तत् हविर्धानेन वै मासं प्रायसेन तु वत्सरं
यस्य हारिण कौवभ्रं शागुलं स्थागपजनेः एणरीरववाराहमांसे मांसयथाक्रमं मासवृद्धाभिनुप्रित्तु
यातुरेव पितामहाः स्वक्रामिषमहाशस्त्रं मधुमदन्नमेव च लोहामिषं कालशाकमांसे वा क्षीणमेव
च यद्व्यातिगयास्थश्च सर्वमानस्यमुच्यते वर्षमात्रे त्रयोदश्यां मद्यानुचनसंश्रयः कन्वाप्रजोनः

दिनश्च प्रभूतस्वर्गानसुतानपि श्रुतं क्वचिच्च वाणिज्यं दिशो नैव कश्चन तथा ब्रह्मवर्षाश्चिन्तय
 त्रान् स्वर्गं रूपो सकृदप्येकं शान्तिश्चैवं सत्त्वकामादौ प्रतिश्राव्य दः श्रुत्वा प्रतिप्रभृतिमेतान् वज्रं
 शिवावर्तुर्दृष्टी शस्त्रं गानुहता ये च ते मां तत्र प्रदीयते स्वर्गं स्वपत्न्यमोजश्च सौख्यं क्षेत्रं वलत्रथा पु
 त्रानश्नैस्सौभाग्यं सपत्न्यं मुखानानसुतान् प्रवृत्तवक्रतापुत्रान् वाणिज्यं प्रभुतात्रथा अशोकः
 त्वयशोवीनः शोकतां परमां गतिं धनं विद्यां मिषं क्लीष्टं कुप्यं कथां प्रजाविकं अश्वानां पुश्रुविधि
 वेश्याश्च संप्रयच्छति क्लृप्तिकादिभरणेनैव सकामानां पुयादिमान् वसुस्तदादितिसुताः पितरः
 आर्द्धदेवताः प्रीणयन्ति मनुष्याणां पितरः श्राद्धतर्पिताः आयुः प्रजो धनं विद्यां स्वर्गं मोक्षं सुखा
 निव प्रयच्छन्ति तथाराज्यं पिता नृणां पिता महाः ६७ इत्यादि यमपुराणे श्राद्धकल्पः १६१
 पुष्करं वाच श्रीकामः शान्तिकामश्च ग्रहमस्तु समावरेत् वृक्षं पुः पुत्रकामो वा नथैवाभिवर्त्तय
 नः सूर्यः सोमो मंगलश्च बुधश्चार्थवृहस्पतिः शुकः शनैश्च रौद्रः केतुश्चेति ग्रहमताः ताम्रकात्स्न्यः
 टिकादन्तचन्दनास्वर्णकादुभौ रजतादयस्स शीशान् ग्रहाः कार्पकमादिमे सुवर्णं वायुजैर्लिखे
 गंधमण्डलकेषु वा यथा वर्णं प्रदेयानि वासांसि कुसुमातिव गंधाश्च वलयश्चैव धूपो देयस्तु पुः
 मुलुः कर्तव्या मनुजव्यांश्च चरवः प्रतिदेवतं आरुप्येन श्रद्धां देवा अग्निर्मुखादिवः ककुत् ५५ः
 यत्स्वतिचरिषो यथा संखं प्रकीर्त्तिताः बृहस्पतिरति ह्यदर्यो नथैवात्रा मुतिभुतः शनो देवि त्तः

१५४

धाकेतुं कृशत्रिममिसात्रथो अर्कपलाशखदिरावः पामार्गेथपिपलः उदुम्बरः शमी दुर्वा कुशाश्च
समिधः क्रमात् एकैकस्याभासशतं मष्टाविंशतिरेव वा होतव्यामधुस्येपिभ्यां दध्ना चैव समन्वितः
गुडोदनं पायसं च हरिद्राक्षीरयष्टिकं दध्नीदनं हविः पूषान् मांसं चैवान्नमेव च दद्याद्गुरुक्रमादे
नद्विजेभ्यो भोजनं बुधः शक्तिनो वायथा लाभं सक्तमपि विधिपूर्वकं धेनुः शरवस्तथानुगतं हेमवाः
सोहयस्तथा कृष्णा गौरा यस्मिन् ह्यगस्त्या वै दक्षिणाः क्रमात् यस्म्यथ शक्रा दुःस्थः सतं यत्नेन हजः
येन वै स गौर्वावरो दत्तः पूजिताः पूजयिष्यथा ग्रहाधीनं ररेन्द्राणां स्वह्याः पत्न्यानि च भावाभा
वौ च जगते सस्मात्पूज्यतमाग्रहोः (६) इत्याग्रेयेग्रहोमः १६४ अग्निहोत्राच्च ध्येय आत्मा
स्थितो यो सोहृदये दोषवत्प्रभुः अनन्ये विषये कृत्वा मनोबुद्धिः स्मृतिनिष्ठः मिश्रबुद्ध्या यिनेदेः
यंगव्यं यधि धृतं पयः पियंगवो मसुराश्च वार्त्तिकाः कोटवानि हि सैरुके यो यदा सूर्यो गस्तने प
र्वसधिषु हस्तिजे छाया वसा जेया आह्वानादिके क्षया पिते वैवयदा सोमो हंसे वैवकरे स्थिते नि
धिर्वैवस्त्वो नाम सा छाया कुंजरस्य तु अग्नौ करणशेषं नुप्रदद्याद्देवदेवके अग्न्यभावे विप्रहस्ते द
द्याद्देनतु दक्षिणे नस्त्री दूष्यति जरेण विप्रो वेदकर्मणा बलात्कारेण भुक्ता चेन वैरिहस्तगतापि वा
संयजेद्द्वितीयां नारीं कृतकालेन भुञ्जति यत्रानुव्यतिरेकेण द्वितीयेनात्र संशयः ब्रह्मभूतः स एः
वाहयोगी वा अततो बलः विप्रमे निष्ठसयोगात् केचिद्योगं वदन्ति वै अधर्मा धर्मबुद्ध्यानुगृहीतस्यैः
रपलितैः आत्मनो मनसो वा श्रैव संयोगं च तथापरो वृत्तिहीनं मनः कृत्वा श्रेयं परमात्मनि एकीकृत्य

विमुच्यते वासुदेवो गोपमुत्तमः कुतुबामैः प्रचभिग्नासैः प्रवृत्तत्रमहत्तरः देवात्सुरमनुष्याः सजितुनै
 वशकपते वहिर्मुखानि सर्वाणि कृत्वा चाभिमुखानि वै मनस्येवेन्द्रियग्रामं मनश्चात्मनियोजयेत् सर्वा
 भविसन्तुष्याणां क्षेत्रज्ञवत्सर्वाणि न्यसेत् एतज्ज्ञानं च ध्यानं च शेषान्येन स्थविराः यत्रास्ति सर्वलोकः
 स्यतदस्तीति विदधते कथमानन्त्रथान्यस्य हृदये वावतिष्ठते सुसंवेद्यमित्तं दुष्कृमासीत् मूर्खं यथा
 अयोगी नैव जानाति जानाम्यो हि घटन्यथा संन्यसन्नदिजं हृदयो स्थानावुल्लेखिते भास्करः एष मे मह
 लं भित्वा परं वृत्ताधिगच्छति उपवासकृतं वैवस्वानतीर्थं न प्रः फलं दिजसन्नर्थाणां वैवसम्यन्नं त
 स्यतत्फलं एकाक्षरपरं वृत्तं प्राणायामः परतः साविद्यास्तु परं नास्ति पावनं परमं स्मृतं पूर्वस्त्रियः सु
 रैर्भुक्ताः सोमगंधर्वविक्रिभिः भुञ्जते मानुषाः पश्चात्तैनादृष्यत्रिकेन चित् असर्वो न योगव्रतः स्त्री
 णां श्रीनौ निषिच्यते असुहातु भवेत्तारी यावच्छल्यं न मश्नुति निःसृते तु पुनः शल्ये रजसा भुञ्जते तत
 : ध्यानेन सह शान्तिः शोधनं प्राप कर्मणा श्रुपाकेषु पि भुञ्जते नो ध्यानेन हि विभुञ्जति आत्मा ध्या
 तामनो ध्यानं ध्यो विष्णुः फलं हरिः अक्षय्यो यपतिः आद्ये पंक्तिपावनपावनः आहो नैष्ठिकं कर्मः
 यस्तु प्रच्यवते दिजः प्रायश्चित्तं न प्रत्यामि येन ह्यस्य आत्मा ह्येव प्रवृजिता प्रत्यायावेष्टा राजसत्र
 नि विहरा नाम वाणाला जायते नान्न संशयः शनिको म्रियते तेषुः श्वा सो द्वादकैस्तथा भासो विंशतिवः
 षाणि श्रु करोदशभिस्तथा अथ षोडशभिस्तथा अथ दशभिस्तथा जायते कण्ठको हतः ततो द्वाविंशत्युत्थाय
 प्रवति मानुषः ततो वर्षशतान्यहो देवनिष्ठे तत्रैतसः पूर्णवर्षसहस्रे तु जायते ब्रह्मचोक्षरः पूर्णं

१५५

लभते मोक्षं कुलस्य सादनेन वा योगमेव निषेचेन नान्यमत्र मद्यापह ॐ इत्याग्रेये महापुराणे नाः
नाधर्माः ॥१६५॥ पुष्कर उवाच वेदस्मान्निष्पद्यमानि धर्मवैप्रचक्षास्मृताः वर्तन्ते मेवमाश्रित्य ये
धिकारः प्रवर्तन्ते तेषां धर्मः स विज्ञेयः यथा धनं यन्त्रिषु यस्मात्प्रसमाश्रित्य यथा धर्मसंविधि
यते उक्तं आश्रमधर्मस्तु मित्रप्राणार्थको यथा उभयेन निमित्तेन यो विधिः संप्रवर्तते ते निमित्ति
कः स विज्ञेयः प्रायश्चित्तविधेयथा वृत्तवारिगृहीतवापि बानप्रस्थो यन्निष्पद्य उक्तं आश्रमधर्मस्तु
धर्मः सात्यं च धारः प्राहृणस्याभिधानेन यादृशार्थ उदाहृतः स ते धामत्रया गाथो दृष्टार्थ इति
मानवाः उभयार्थो वा देहार्थस्तु दण्डधारणमेव च तुल्यार्थानां विकल्पः स्यात्पापमूलः प्रकीर्तितः वे
दे तु विहितो धर्मः स्मृतौ तादृश एव तु अनुवाकस्तु तिसृक्तं कार्यार्थमिति मानवाः तुल्यार्थः परिसंख्या
र्थो नानुर्थवादे विशेष एव दृष्टव्यो सौ फलार्थ इति मानवाः स्यादक्षयत्वारिशिष्टः संस्कारैर्ब्रह्मलोकगः
गर्जाधानं प्रसन्नं सीमन्तोत्रयनंततः जातकर्मनाम कृतिरत्र प्राशनचूडकं संस्कारश्चोपनयनं
वेदव्रतचतुष्टयां स्नानं सधर्मचारिणा योगः स्यात्पंचयज्ञकं देवयज्ञः पित्र्ययज्ञो मनुष्यभूतयज्ञो
को ब्रह्मयज्ञः सप्रणकज्ञसंस्थाः पुरोदगाः पार्वणाश्चाहुं श्रावणाग्रहायणि च वैश्वपि आश्विर्युजी
सप्रहरी र्यज्ञसंस्थास्तः स्मृताः अग्न्याधेयमग्निहोत्रं दर्शः स्यात्पौर्णमासकः चातुर्मासाग्रणीष्टी
निष्ठपशुबंधकः सोममणि सप्तसोमसंस्था अग्निहोम आदितः इत्याग्निहोम उक्तं धर्मोऽशीवा

जपेयकः अतिरात्रोपाशोर्ध्वम. अष्टौ चात्रगुणास्तथा दययाक्षमानकाले च अनायासाथमण्डले
अकार्यार्थस्युहाशौचं यत्ने सपरं वृजेत् प्रचारे मैथुने चैव प्रजावेदने भावते स्नाने भोजनका
ले च. प्रदुर्मौनं समाचरेत् पयःपानं पुनर्द्विज. आसिधं प्रयत्नानि शि दत्तं देदनमुत्तं च सप्तसर्वेषु व
र्जयेत् स्नात्वा पुष्पं न गृहीया. देया आग्नस्तदीरितं अन्यगोत्रोत्सवं ध. प्रेतस्याग्निदद्यात्तियः पिराजं
बोदकदानं च स दशाहं समाचरेत् उदकं च नृणां भस्म. द्वारं प्रस्थास्यैव च रुभिरन्तरितं कृत्वा पक्ति
दोषो न विद्यते पंचग्रासा कुतीर्दया. दद्या. दनासां गुह्ययोगतः ॐ श्याग्नेयेनानाधर्मेषु १६६
अग्निरुवाच श्रीशान्तिविजयाद्यर्थग्रहयज्ञे पूनर्वदे ग्रहयज्ञो युत होमलक्षकोद्यात्मकस्त्रिधा
वेदिरे शोखनिकुण्डाग्रहानाराश्वमण्डपे सौम्ये गुरुबंधश्चोभोभुक्त. पूर्वदले शशी शनिकिराव्यथ
नैक्रयते राहुः केतुश्च वायवे शीशो सा प्रहरिस्तुश्च सुलेन्द्रो यमकालको चित्रगुप्त आधिदेवा अग्निरावः
क्षितिर्हरि शकुलेन्द्री देवताश्च वृजेशो धिरजः क्रमात् एते प्रत्यधिदेवाश्च गणेशो वर्ज्या निलः स्वम
श्रितो च संपूज्यो यजेद्दीजे श्रवेदकेः अर्कः पलाशः खदिरो ह्ययामार्जश्च प्रियलः उदुम्बरः शमी दूर्वकु
शाश्च समिधः क्रमात् मध्यादधिसंमिश्रा होतव्याश्च कृधा शतं एकाहचतुरः कुम्भान् बुधपूजा कृतिस्त
था वसोर्ध्वरात्रतो दद्या. दक्षिणां च ततो ददेत् यजमानश्चतुर्वेदै. रभिधिं वेत्समन्त्रकेः सुरास्त्रा मधि च
तुवस्त्रविष्णुमहेश्वराः वासुदेवो जगन्नाथस्तथा संकर्षणः प्रभुः प्रथमश्चानिरुद्धश्च भवन्तु विजया य
ते आखण्डलो गिर्भगवानयमेवैति कृतिस्तथा वरुणाः पवनश्चैव धनीयाश्च स्रथाशिवः ब्रह्मणा स

१५६

हितः शेषो दिक्कालाः प्राप्नुते सदा कीर्तिप्रदमीदृ निर्मेषाः पुत्रिः अष्टाक्रियामतिः बुद्धिः अर्जुनपुः शाः
त्रिस्तुष्टिः कानिश्चमातरः एतास्त्वामभिषिचन्तु देवपत्न्याः समागताः आदिन्यश्चन्द्राभौ मो. बुधजीव
सितार्कजाः ग्रहास्त्वामभिषिचन्तु राहुः केतुश्चतपिताः देवदानवगंधर्वा यक्षराक्षसपन्नगाः अः
षयो मनवोगवो देवमातर एव च देवपत्न्योऽक्रमानागदेत्याश्वाप्सरसांगणाः अस्त्राणि सर्वशस्त्रा
णि राजानो वाहनानि च औषधानि चरन्तानि कालस्यावयवाश्च भौ सरितः सागराः शैलास्त्रीर्धामिज
लदानराः एते त्वामभिषिचन्तु सर्वकामार्थसिद्धये अलंकृतस्तनोदयाई मगोत्रनुवादि कं कपि
ले सर्वदेवानां पूजनीयासि रोहिणि तीर्थदेवमयी यस्मा दतः शान्तिप्रयच्छ मे पुण्यत्वं शंखपुण्यानां
मंगलानां च मंगलं विष्णुणा विधत्ते नित्यमनः शान्तिप्रयच्छ मे विष्णुना च मश्वरूपेण यस्मा दमृ
नसंभाव धर्मस्तु वृषरूपेण जगदानन्दकारकः अष्टमूर्तेरधिस्थानमतः शान्तिप्रयच्छ मे हिरण्य
गर्जस्तु हेमवीजं विभावसोः अनन्तपुण्यफलदमतः शान्तिप्रयच्छ मे यस्मान्त्वं सर्वभूतानि न वाधी
नानि सर्वदा लांगलाद्यायुधादीनि अतः शान्तिप्रयच्छ मे यस्मान्त्वं सर्वभूतानां मंगलत्वेन व्यवस्थितः
योनिर्विभावसो नित्यमतः शान्तिप्रयच्छ मे २१ गवामंगेषु निष्ठुतिभुवनानि च नुईश यस्मान्
स्मात्प्रिये मे स्यादिह लोके परत्र च यस्मा दभ्युपगच्छयन् केशवस्य शिवस्य च शर्मा मवाप श्र
त्यास्तु दत्ताजन्मनि जन्मनि यथारत्नेषु सर्वेषु सर्वदेवाः प्रणिहिताः तथा शान्तिप्रयच्छ मे रत्नदा
ने न मे सुरु यथा भूमिप्रदानस्य कृता श्री ५ ति श्री ५ सी दानान्यन्यामि मे शान्तिभूमिदानाद्भवः

निरु ग्रह यज्ञोऽयुत होमो दक्षिणाभिरणो जितिः विवाहोत्सव यज्ञोऽपु प्रतिष्ठादिषु कर्मसु सप्तकाः
 मा प्रमे लक्षः कोटि होम मयं मतं गुरुदेशो मण्डपेथ अयुते हस्तमात्रकं मेखला यो निसंयुक्तं कु
 रं वन्तारं अन्विजः दयमे कोपि बालधेः सर्वोदश बौद्धशगुणान्वितः चतुर्हस्तं द्विहस्तं वा तोक्ष
 चात्राधिकं यजेत् तामधुनि शरीरस्थं वाहनं परमेष्ठिनः निषपापपरो नित्यं मतः शान्तिं प्रयच्छेत् पू
 र्वं वक्तुं मम मां अलक्ष होमे तथा दिजः पुत्रान्तरानराज्यविनयं भुक्तिमुक्तादिवाप्नुयात् दक्षिणा
 भिः फलेनास्मात् शक्त्यः कोटि होमतः चतुर्हस्तं चाष्टहस्तं कुर्यात् दशवद्विजा पंचविशोऽश्वमा
 पठेद्द्वारणवेष्टयं कोटि होमीर्ध्वकामीः विष्णुलोकं वगच्छति होमं तु ग्रहमंत्रैर्वा गायत्र्या वैश्वदेवैरपि
 जातवेदो मुखेः शो वै वैदिकैः प्रथितैरपि तिलैर्यवैश्चान्यैरथ रत्नकुलादिभिरपि विद्वेषणाभिवारेषु नि
 कोणकुण्डमिष्टानि समिधो वा महुस्तेन श्येनास्त्रिनलसंयुताः रक्तमुक्तैः सुक्तैः केशैर्धूमिभिरशिवरिपैः
 दुग्धमित्रियास्त्रस्यै सन्तु योऽस्मान् देहि कुं फडिति च हि शुक्लशूरेण प्रतिमां पिष्टुं पांरिपूरुहरेत् यजेदेकं
 पीतकं वायः सक्त्यादि वं वजेत् ६०७ इत्याग्रेयपुराणे श्रुतलक्षः कोटि होमाः १६७ पुष्करउवा
 चः दण्डं कुर्यान्नुपोन्दुणां प्रायश्चित्तं मकुर्वतां कामतोऽकामतो वापि प्रायश्चित्तं कृते चरेत् मत्तं कुक्ष
 तुराणां च तत्तु आतक दावन महापात किनास्पृष्टं यत्तु स्पृष्टमुदकाया गणात्रंगणिकान्ने च वा
 धेर्गन्तीयनस्य वा अभिशप्तस्य घणस्य यस्य योऽपतिगृहे रजकस्य नृशंसस्य वन्दिनः कितवस्य च मि
 थातपश्चिनश्चैव चौरदक्षिकयोस्तथा कुण्डगोलस्त्रीयुतानां वेदविक्रयिणस्तथा शैल्यतनुवाः

१५७

यानं कृतमस्यानमेवच कर्मास्मिन्निष्ठादस्य त्वेति निर्णेजकस्य च मिथाप्रवृत्तिरस्यानं पुंश्वल्ल्यासेः
लिकस्य च आरुह्यपतितस्यानं विद्विष्यन्नेव चर्जयेत् तथैवात्रास्मिन्नासात् ब्रह्मणो न निमन्त्रितः
ब्रह्मणा नां च श्रुदेण नाद्यात्वेति निमन्त्रितः सखामन्येतरस्यानं अमत्या द्वात्रिंशदप्रेत मया भुक्त्वा च
रेत्कृच्छरेता विष्मन्नेव च चरागलधपचां ननु भुक्त्वा चाद्यायणं चरेत् अनिर्दृशं च प्रेतानं गवाद्या
नत्रथैव च श्रुदोद्विष्टश्रुदोद्विष्टपतितान्नत्रथैव च न प्रकृष्टं प्रकुर्वीत अगोत्रैकं सुमाचरेत् मृ
तपंचनखात्कृथात् अमेधेन सकृद्युतात् अपःपीत्वा अहतिहेत् सोपवा सोद्विजोत्तमः सर्वत्र श्रु
देणादः स्याद्विनेयं वैश्वश्रुदयोः विद्वराहखरोद्याणां गोमायोः कपिका कयोः प्राश्यमृत्रपुरीषाणि
द्विजश्चाद्यायणं चरेत् भुक्त्वा निजगन्धुमांसानि प्रेतानां कर कानिव क्रियादश्रुकरोद्याणां गोमायोः क
पिका कयोः गोतराश्रुखरोद्याणां च्चक्राकं ग्रामकुक्कुटं मांसं जग्धाकुजरस्य तत्रैकं छेदाभुज्यति आ
मश्राद्धे तथा भुक्त्वा ब्रह्मचारी बुधं वदन लभुनं गंजनं वायात् प्राजापत्याद्विजः भुविः भुक्त्वा चाद्याः
यणं कुर्यात् मांसं वा तमेतस्य च पेलुगवांचपेयूषं तशाश्रेष्मो न कं मृदं तथा कसरशं मातवायसा
पूपशकुली अनुपाकृतमांसानि देवात्रा निहवीषिचा गवांच महिषानां च वज्रयित्वा तथा पयजो सर्वक्षी
राणि वज्राणि तारां वैवाय्वहं निर्देशं शशकः शल्लं की गोधारवक्रः कुर्मस्तथैव च भक्ष्याः पंचनखाः परि
णोयांस्तु वज्रयेत् पाठीवरोहितानमस्या न सिंह तु ली श्वभक्षयेत् यवगोधूमत्रं सर्वं पयसश्चैव वि
क्रिया रागणा इव चुक्रादीन् स ओह मृदिततथा अहोत्रापविद्यानि ब्रह्मणा कामकारतः चाद्या

यत्तच्छेदोन्मासं वीरमध्यासनेन हितम् बुद्ध्यासुरादानं स्त्रियं गुर्वंगनागमः मरुत्त्रिपातकात्माकुस्त्रसं
 शर्गीचपंचमः अमृतेव समुत्कर्षो राजगामिचपैशुनं गरीशालीकनिर्वचः समानिबुद्ध्याया बुद्धौ
 जसां वेदनिन्दोक्तसाक्षं स्मृदिद्विदधः गहितानाश्रयां जग्धिः सुरादानसमानिषट् निःक्षेपहर
 गं नारीनराश्वरजैकस्य च भूमिनां च रुक्मास्त्रेयससंस्मृतं रेवः सेकमुयीतीषुकुमारीत्तं जसुच
 साध्याः पुत्रस्य च स्त्रीषु गुरुतत्त्वसमं विदुः गोवधो यजसंयाज्यं पारदार्यान्मविक्रयः गुरुमावृषिच
 त्यागः स्वाध्यायाग्न्यामृतस्य च परिविनिता नूजेन परिवेदनमेव च तयोर्दानं च कन्याया स्त्रियोरेव च याः
 जनं कन्यायादूषणं चैव वाङ्मं वृत्तलोपनं तद्गंगारामदावाणामप्रत्यस्य च विक्रमः अन्त्यावाधवत्या
 गीभृत्याध्यायनेमेव च भूतावाधयनादानमविक्रेयस्य विक्रयः सर्वकारस्वधाकारो महामन्त्रप्रवर्द्धनं
 हिंशोषधिस्त्राजीवनक्रिया लघनमेव च श्वनाथमश्रुकीणां क्रमानामवपातनं योषितां ग्रहणं वैतः
 स्त्रीनिन्दकसमागमः आत्माथचक्रियारम्भो निन्दितानन्दनतथा अनाहिताग्नितास्त्रेयं मृगावोपः
 नयाक्रिया असह्यत्राधिगमनं दोः शिल्पावासनक्रिया धान्यकुप्यपशुस्त्रेयं मद्यपस्त्रीनिषेवणं
 स्त्रीभूदविश्वत्रवधो नासिकावोपपातकं आत्मणस्यासुराकृत्यं राक्षसस्य मद्ययोः जैमं च प्रसिमैथु
 न्यजातिः सकरकं स्मृतं श्वरो सुसुगन्धाणां अजायो श्वैवमारणं सकीर्णकरणं जेयं मीनाहिनकु
 लस्य च निन्दितेभ्यो धनादानं वाणिज्यं भूदसेवनं अपात्रीकरणं जेयं असत्यं यद्वभाषणं कर्मिका
 वयोहत्या मद्यान्नगतभोजनं फलैधः कुसुमस्त्रेयसधैर्यं च मलाद्याता ६० श्यामेये प्रायश्चित्ते

१५८

१६८ पुष्करउवाच एतत्पुनर्निर्वाणानां प्रायश्चित्तं वदामि ते बुद्धिमान् दशावधानिकुटीकान्
वनेष्वसेत विध्येतार्थविशुद्धार्थः कृत्वा सवशिष्टं प्रायेदात्मानं मनो वा सति चेत्त्रिरात्रिः यः
जेत वा श्रमे धेनः स्वर्जिता गोसर्वे न वा जपश्चान्यतः पंच वेदं योजनानां शतं व्रजेत् सर्वं स्वं वा वेदविदेशा
ह्यग्रायोपपादयेत् वृत्तेरेतैर्व्योहन्ति महापातकिनो मलं उपपातकसंयोगो गोघ्नो मासं यवान्पि
वेत् कृतवायोपपथगतिवसेत चर्मणा तेन संवृतः चतुर्थकालमग्नीयादक्षारत्नवर्णमितं गोमू
त्रेण चरत्स्नानं होमासौ नियतेन्द्रियः दिवान् गच्छेद्वा श्वैव तिष्ठेन्मूर्ध्वरजः प्रवेत् द्वेषभैकादशागस्तु
दशाक्षि चरितवृत्तः अविश्रुत्सने सर्वं स्वं वेदं वेद्योनिवेदयेत् पादमेकं च रेडो धेः होपादौ बंधने
चरेत् योजने पादहीनं स्याच्चरेत् सर्वं निष्पातने कात्तारेण धुनेषु विषमेषु भयेषु च यदि विप्रविः
पत्तिः स्यात्पाददोषो विधियते घ्राणभरणदोषेण तथा चाहं विनिर्दिशेत् दमने वा रुने गेधे शकट
स्य तु योजने स्त्रंभभृत्खलपाशेषु मृते पादो न माचरेत् शृंगभंगे स्थिभंगे च लागत्वे दने तथा या
व कंतुष्विवेत्ताजः शावत्स्रस्थानुं गौर्ब्रवेत् गोमतीं च जपेद्विद्या गोमतीं गोमतीं स्मरेत् एवं मे वा कु
ती देवे यत्र ध्यायति ता भवेत् पादपादनुहत्याया श्वरेषु स्तेपृथकपृथक उपकारे क्रिया माने विपत्तौ ना
स्ति पातकं एतदेव वृत्तं कुर्यात् रूपपातकिनस्तथा अथ कीर्त्तयिष्ये वा न्यायमथापि वा अथ कीर्त्तयि
तु कारे तु गच्छेत् न चतुःपदे पाकयज्ञे विधानेन यजेत निःश्रीतिनिशि कृत्वा ग्निं विधिवं होमानः स्रतस्तु स
मिन्पुत्रं च न्येन्दुगुरुवक्त्रां जुहुयात्सर्पिषा कुतीः अथ वा गार्धभं चर्म वसिन्वा वाचरेन्मही हत्वा गव्यं

मविशानं वस्त्रं वस्त्रं चरेत् सुरापीतादिजोमोहा. दग्निवर्णां सुरां विवेत् गोमूत्रमग्निवर्णं चापिवेदुदकमे
 ववा सुवर्णस्यैकदिप्रोराजानमभिगम्य तु गृहीत्वा मुशले राजा सकृद्व्यास्ये गतं वधेन शुभ्रते स्ते
 नो. वस्त्रं रात्रिपसेवच गुरुतल्यगोनिहृते वशिष्ठं वस्त्रं निधाय को अलौगदे. दानिपाता च नैः
 अतिं. दान्दुयरा म्नात्रीनमासात्राचरेत्त्रिंशते निरुगः जातिभ्रंशकरं कर्म कृत्वा न्यतमयदृष्ट्य चरेत्
 त्रैपनं कृच्छुप्राजापत्यमदृष्ट्या शंकरायथ कृच्छुमिमांसांशोधनमेव तं मलिनीकरिणी चैव. तत्र
 स्याद्यवकं च हं तुरीयं वस्त्रं वस्त्रं यः क्षत्रियस्य वधस्त्रियं वैश्ये मासो धनं स्थे. शूद्रे वस्त्रं वस्त्रं उश
 मार्जारनकुलौ हत्वा वाधं मरुत्कमेव च शूद्रगालो लूककाकी शू. शूद्रहत्या वस्त्रं चरेत् चतुर्त्सां नाना
 रीहत्वा नवस्थितां अमत्येव प्रमाप्य स्त्री शूद्रहत्या वस्त्रं चरेत् सज्जादीनां चरेत् क्रमं लस्त्रानं च संयमः
 द्रव्याणामपि साराणां होमं कृत्वा न्यवेक्षतः चरेत् दद्यात्त्रपनं कृच्छु वस्त्रं निर्वाप्य शुभ्रति भक्ष्यभोज्या प्रहरणे
 यानशय्यासनस्य च पुष्पमूलफलानां च पंचगव्यं विशोधनं दृष्ट्वा काष्ठं क्रमाणां तु शुक्ला वस्त्रं गुडस्य च
 चैलचर्ममिषासं च त्रिरात्रं स्याद्यभोजनं मनिमुक्ते प्रवालानां ताम्रस्य रजतस्य अथः कांस्थोपलानां च
 द्वादशाहं कणात्रभुक कर्णसकीटजोर्णानां द्विशफेकशफस्य च पक्षिगंधौषधानां च रज्ज्वैव त्रैहं पः
 यः गुरुतल्यवस्त्रं कर्णदितः सिक्ता ह्यो निषुसख्युः पुत्रस्य च स्त्री पुकुमारी ह्यजा सुच पितृ षसे यो भद्रि
 नी. स्वश्रीयामातुरेव च मातुश्च भ्रातुरा प्रसंगत्वा वा द्वायरां चरेत् अमातुषी सुतस्य उदकाय यो नि
 षु रेनः सिक्ता जले चैव कृच्छु शान्ते पनचरेत् मैथुनं तु समासे यपुंसि यो विविवादिजः गोयानैस्सुदिता

१५२

चैव सेवासा. स्नानमाचरेत् वाणालादिस्त्रियोगत्वा. भुक्तावप्रतिगृह्य च पतनप्रज्ञानतोविप्रो. शानाः
तामनुगच्छति विप्रदुष्टास्त्रियंभर्ता. निरुद्धादेकवेस्मिन् यत्पुर. पुरदासेषु तदेनां वारयेदुतं
सावेत्युनः प्रदुष्टेन सहो नोपमन्त्रिता कृच्छ्रचान्द्रायणं चैव तदस्याः पावनं मतं यत्करोत्येकरात्रे
रा. वृषलिसेर्वेनद्विः तद्देक्ष्यभुक्जपनमित्यं त्रिभिर्मासेष्वप्यहति ६०३ श्रुत्याग्नेये महापुराणे
प्रायश्चित्ते १६२ पुष्करउवाच महापापेपपापानां प्रायश्चित्तानि वक्ष्यते संवत्सरेण पतति पति
तेन सह चरन् योजनाध्यापनाद्यौ नातदन्नर्यानां शानासनात् ये येन तिते नैषां संसर्गं याति मानवः
स तस्मै व व्रतं कुर्यात् तत्संसर्गविभुद्धये पतितस्योदकं कार्यं सपिण्डैश्च भिद्ये सह निन्दिते ह नि साः
याद्रे ज्ञात्पृत्तिक गुरुसन्निधौ दासीघटमवां पूर्णपर्यं स्यात् तत्रैव तदा अहोरात्रमुपासीरतु नृशोचं
वाधवैः सह निवर्त्तयेत् तस्मात्तु प्रेष्यसम्भाषणादिके ज्येष्ठासं प्राप्नुयात् स्यादविद्या नृगुणतोषिकः
प्रायश्चित्ते नृरचिते पूर्णकुम्भाज्जपारं तेनैव सार्धं प्राप्य युः स्नात्वा पुण्यजलाशये एव मेव विधिकुर्व
येषि सुपतितोत्तु वस्त्रान्नपानं देयं तु वसेयुश्च गृहात्रके येषां हि जानासा वित्री ना तु येन यथावि
धि तां चारयित्वा त्री कृच्छ्रान् यथाविधूय नायं मतं द्विकर्मस्थाः परित्यक्त्वा स्तेषामध्ये तदाश्रिते जपि
त्वा त्रीणि सावित्र्याः सह श्राणिसमाहितः मासंगो ह्येयमः कृत्वा मुच्यते सप्तत्यतिग्रहात् आत्मरानाया
जनं च परेषामन्त्यकर्म च अभिचारमभीप्सूनां त्रिभिर्कुक्षैर्व्याप्य हति शरणाग्रं परित्यज्य वेदं विज्ञात्वा
वद्विजाः संवत्सरं यताहारस्नानापमपसेधति शृष्टगालेखरे दुष्टो गन्धोः क्रवादिरेव च नरोद्धाः

शैवीराहे श्रुत्वा राधा मे न भुञ्जति स्नातकव्रतलोपे च कर्मसाधने भोजनं उंकारं ब्राह्मणस्योक्ताः नः
 कारं च गरीयसः स्नातान् श्रुत्वा शेषः शेषः मभिद्य प्रसादयेत् अवगुर्ध्वरे कुरु मतिरुं निपातने कुरु
 तिरुं कुर्वीत विप्रस्योत्पाद्य शोणितं चाण्डालादिरतिज्ञातो यस्य तिष्ठेत्तवै श्रमनि सम्यक् ज्ञातस्तु कोले
 न तस्य कुर्वीत शोधनं प्राजामत्यन्तं श्रुत्वा शोधनं दनुसारतः गुदं कुसुमं लवणं तथा धान्यानि यानि
 च कृत्वा गृहे ततो दारिते धान्यं दत्ताशनं मृगमयानां नुभाणानां त्याग एव विधीयते इत्याणां परिशो
 षाणां इव श्रुद्धिर्विधीयते कूपैकं दानं शक्ताये स्यात् संकल्प्य पिताः श्रुद्धेः पुरुषासेन पंचगव्येन
 वाप्यथा यस्तु संस्पृश्यात्वा लं मश्रीयाच्च स्वकामतः द्विजश्चाण्डालां कुर्यात् प्रकुरु मथापि जा
 भां संसर्गं संकीर्णं चाण्डालादिजुगुप्सितं भुक्त्वा पीत्वा तथा तेष्वां भुज्जात्रेण विभुञ्जति अत्यानां भुक्त्वा
 शेषं नुभक्षयित्वा द्विजातयः व्रतं चाण्डालां कुर्यात् त्रिरात्रं भुङ्क्ष्वेव च चाण्डालकूपभाणेषु अशानाः
 म्रियन्ते जलं द्विजः शत्रुघ्नं कुर्यात् श्रुद्धश्चोपवसेद्दिनं चाण्डालेन नुसंस्पृष्टो यस्तप्तापः पिवति द्विजः
 त्रिरात्रं तेन कर्तव्यं भुद्धश्चोपवसेद्दिनं उद्धिष्टेन यदि स्पृष्टः भुना श्रुद्धेः पी द्विजः उपोष्य रजनी मेकां
 पंचगव्येन भुञ्जति त्रिरात्रं तेन कर्तव्यं श्रुद्धश्चोपवसेद्दिनं उद्धिष्टे नीवै स्येन क्षत्रियेणैव स्नानं नः
 कंसमाचरेत् अध्वानं प्रतिभो विप्रः कात्रारे यदनुदकोपकात्रेन गृहीतेन पूत्रोच्चारं करोति वै अनि
 भायं वनं इव मंगे कृत्वा नुसंस्थितश्च कृत्वा त्रमुत्तु ज्य अग्नस्यार्थं श्रुद्धं शयेत् श्रेष्ठं हताचौरे

१६०

वृत्तान्तरेकाप्रवासिनां भक्ष्याभक्ष्यविशुद्धार्थं तेषां च स्थितिः कृतिं पुनः प्राप्य स्वदेशं च वर्णा-
नामनुपूर्वशः कृच्छ्रस्थाने वासनास्तु पुनः संस्कारमर्हति पादोक्तं त्रैलोक्यस्य अर्धं त्रैलोक्यं एव च
पादं कृत्वा तथा शूद्रो दानं दत्त्वा विशुद्धति उदकात् तु सवर्णायां स्नाने स्नाने द्वादशकाया तस्मिन्नेवाह
निस्त्रात्वा शुद्धिमाप्नोत्यसंशयं रजस्वला तु नाश्रीयांसं स्पृष्ट्वा हीनवर्णाया वा वान् शुद्धिमाप्नोति शुद्धा
स्नानेन शुद्धति मूत्रं कृत्वा ब्रजनवर्णाः स्मृतिभ्रंशा अलं पितेन अहोरात्रो विप्रो भूत्वा पंचगव्येन शु-
द्धति मूत्रोच्चारं द्विजः कृत्वा शौचमात्मनः मोहदुःकृमिरातन् यवाभीत्या विशुद्धति ये प्रत्यवसिता
विप्राः प्रवज्यादिव नास्थिताः अनाशकनिवृत्ता अनेषां शुद्धिः प्रवक्ष्यते चारुतीनि कृच्छ्राणि चान्याय
णमथापि वा जातकर्म्यादि संस्कारैः सकुर्यान् तत्र तथा पुनः उपानहममेधं च यस्य संस्पृशते मुखं नृ-
त्तिकागेमयोतत्र पंचगव्यं तु सोमं वापनं विक्रयं चैव नीलवस्त्रादिधारणं पतनीयं हि विप्रस्यः
त्रिभिः कृच्छ्रैर्विशुद्धति अंत्यजातिश्च पाकेन संस्पृष्ट्वा स्त्रीरजस्वला वनर्थे हरिश्चुदासा त्रिरात्र ततः
आचरेत् चाण्डालश्च प्रक्षौ स्पृष्ट्वा तथा पूज्यं च तृत्तिकां सवर्णस्यार्शिनं स्पृष्ट्वा सद्यः स्नानेन शुद्धति
नारं स्पृष्ट्वा स्थित्यं स्रेहं स्नानाविप्रो विशुद्धति रथा कर्दमो येन अधो नाभे मूदोदके वा मोवि वि-
ष्टः स्नानात् पुनः पुनः प्राप्य विशुद्धति स्नानात् तदभ्युदकं कर्त्तुं कुर्याद्दुदहनेन भुक्त्वा प्राणं केशी
गवाशी भुनाय हो द्विजस्तथा कृतिदृष्ट्वा त्मघाती कृच्छ्रं अयाज्यं होमैः होमार्थं आनपात्रेण पूज्य
त्रेपापिनो शिवला (६) इत्याग्न्याये प्रायश्चित्तानि १७० पुष्कलं वाच प्रायश्चित्तं रहस्यादि

वक्ष्ये शुद्धिकरं परं पौष्ट्येण तु कृत्तेन मासं जयादिना घृहा नुच्यते पातकैः सर्वे जप्ता त्रिरघमघणं वेः
 दजहा युयमान गाय श्रावततो घृहा नुच्यते सर्वकृद्घु स्त्रानं हो मोहरेयजिः कथितं नुदि वाति के
 त उपविष्टतथानिशि एतद्दी रासन पोक्तं कृद्घु कृद्घु एपापहा अहमिः प्रत्यहं प्राणं यति चोत्ता यनेः
 स्मृतं प्रातश्चतुर्विः सायं च पिरां वा नो यत्ता स्मृतं यथा कथं वितपिराणां वत्तारि शास्त्रं दयं मासे
 नभक्षये देतत सुरवा न्वा यणं वरेत न्वाहं मुं प्रपि वेदा प्रस्त्राहं मुं प्रयः पिवेत् न्वाहं मुं प्रयः पिवेत् न्वाहं मुं प्रयः पिवेत् न्वाहं मुं प्रयः पिवेत्
 वा मुवा भक्षो भवेत् न्वाहं तपः कृद्घु मिदं प्रोक्तं शीतैः शीतं प्रकीर्तितं कृद्घु ती कृद्घु प्रसादि वसाने कं विंश
 ति गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधिसर्पिः कुशोदकं एक रात्रौ प्रवासश्च कृद्घु सात्रपनं स्मृतं एतच्च प्रत्यहं भ
 स्तं महा शात्रपनं स्मृतं कृद्घु पराकं सजस्या द्वादशाहं सजो जनं एक भक्त न्वाहं भस्त्रं क्रमानु क्रम याचि
 तं प्राजापत्य मुपेया त्रे पादस्यात्पाद कृद्घु तः फलैर्मासं फल कृद्घु तथा मूलं विलैः श्री कृद्घु शीरित
 संस्कारं स्यादमलकैः पुष्प कृद्घु तु पुष्पकैः पत्र कृद्घु तथा पत्रैः तोय कृद्घु तु तोयकैः मूल कृद्घु तथा
 मूलैः दध्वा क्षीरं तक्रतः मासं वायवी कृद्घु स्यात्प्राणि पूरात्र भोजना तिलैर्द्वादश रात्रेण कृद्घु मासे
 प्रार्ति नुत् वृक्षप्रभृ लो जानां वल कृद्घु तथा भवेत् उपोषितश्चतुर्दश्यां पंचदश्या मनत्रे त पंच
 गव्यं सम श्री पात हविष्या शोच तत्र तं मासे नदि नरः कृत्वा सर्वपापैः प्रमुच्यते श्री कामः पुष्टि कामैः
 स्वर्ग कामो जनुत्तये देवता राधन परः कृद्घु कारी स सर्व भाक ६०३ इत्याग्रे अरहस्यादि प्रायश्चित्तं

१६१

१७१ पुष्करतुवाच परदारपरद्वयजीवहिंसादिकेयदा प्रवर्द्धनेनकांचित्तं प्रायश्चित्तं स्तुति
स्तथा विष्णवे विष्णवे नित्यं विष्णवे विष्णवे नमः नमामि विष्णुं स्थ मरु मरुं कारगते हरि चित्त
स्थमीशमशेषमननमपराजितं विष्णुमीशमशेषमनादिनिधनं विष्णुं विष्णुश्चित्तगतो य
सै विष्णुर्विष्णुगतेष्वयत् यद्वाहंकारकोविष्णु र्यद्विष्णुर्मयि संस्थितं करोति कर्तुं भूतोसोत्थाव
रस्य चरस्य च नत्वापं नत्वा मायायु नत्वा तस्मिन्नेव हि चित्त्रिते आनो हरति यत्ता जं स्वप्ने च ह्येतु भा
वनाम् नमुपेक्षुमहं विष्णुं प्रणमामि हरिं जगत्प्रसिद्धिगारे मज्जमानेन मस्य धः हस्ताव
लम्बने विष्णुं प्रणमामि परात्मा सर्वेश्वरेश्वरविभो परमात्मनो धोक्षज हृषीकेश हृषीकेश नमो
स्तुते नृसिंहाय त्रैलोक्येन्द्र भूतभावने केशव बुद्धिगोपदेव गोविन्द परमार्थपरायण जगन्नाथः
जगन्नाथः पापप्रशमय चित्तं यद्वापराक्रेतायाक्रे मधाक्रे च तथानिधि कायेन मनसा ध्यावा क
तं पापमजानता जननी च हृषीकेश पुण्डरीकाक्षमाधव नाम त्रयोच्चारणतः स्वप्ने यातु मम क्षयं
शरीरं च हृषीकेश पुण्डरीकाक्षमाधव यद्भुजजनयत्स्वपनाह नतिष्ठ न जाग्रदशया स्थिरः कृतवा
नृपापमशाहं कायेन मनसा गिरा येन स्वल्पमल्पं यत्तथूतं कुयोनि नरकावहं नत्वा तु प्रशमं सः
ब्रह्मासु देवेति कीर्त्तनात् परं बुद्धिपरं धाम पवित्रं परमं च यत् नत्वा तस्मिन् पुकीर्त्तने विष्णो यत्ता जं

मृगश्वरः यस्याप्यननिवर्तने गंधस्य शर्वादिवर्जित भूरयस्तस्य देविहो. सत्पूवृक्षमयेदधं वा
 पत्रनाशनं स्तोत्रं यः पठेत्तु यादपि शरीरैर्मनिसैर्वाकुः कृतैः पापैः प्रमुच्यते सर्वपापप्रहादिः
 लो. याति विहोः परं पदं तस्मात्पापकृते जप्यं स्तोत्रं सर्वपापमर्दनं प्रायश्चित्तमद्यो घानां स्तोत्रं ब्रुः
 तत्कृतेर्वरं प्रायश्चित्तैः स्तोत्रमिदं कृतैर्नक्षत्रनिपातकं ततः कार्यं गिसंस्थितं तानि वै मुक्तिमुक्तयेः
 ८०० इत्यादि ये सर्वप्रायश्चित्तं सर्वपापनाशनं स्तोत्रं १०२ अग्निरुवाच प्रायश्चित्तं ब्रुह्मणोः
 कं वक्ष्ये पापोपशान्तिदं स्यात्प्राणविद्योगपल्लोकापारोहननं स्मृतं रागाद्वैषा न्यमादाहा. चितः परत
 एव वा ब्राह्मणं घातयेद्यस्तु स भवेद्ब्रह्मघातकः बहूनामेककार्यार्णः सर्वेषां शस्त्रधारिणां यथेको घा
 तकस्तत्र सर्वे ते घातकाः स्मृताः आक्रोशितस्त्राडितो बाधनेर्वा परिपीडितः यमुद्दिष्यत्यजेत्याणा. स
 माकुब्रुह्मघातकं औषधाद्युपकारेण न पापं स्यात्कृते मृते पुत्रः शिष्यः स्रथाभाष्याः शासते न मृते ह्य
 कं देशं कासं वयः शक्तिं पापं चावेक्ष्य ततः प्रायश्चित्तं प्रकल्प्य स्या. दत्र जी जाननिः कृति ग
 वार्थे ब्राह्मणार्थे वा सद्यः प्राणा न्यरित्यजेत् प्राप्ते दात्मानं मग्नौ वा मुच्यते ब्रह्म स्रथा शिरः कण
 लीध्वजमानु. भैक्ष्या श्रीकर्म वेदयन् ब्रह्महादा दशावृत्ति. मितभुक् भुक्षि मनुयात् यदिर्वृत्ते
 ब्रह्महापूयते नरः विहितं यद कामानां कामा वृद्धिगुणं स्यात् प्रायश्चित्तं प्रवृत्ते स्य वधस्यानुविवा
 धिकं ब्रह्मग्नौ वेदिगुणं विदुश्च देवि गुत्तनेथा अन्यत्र विप्रेसकलं पोदो न क्षत्रिये मतं वैः

शेर्द्धपापं भूदेस्योः दृष्टस्त्रीवालरोगीषु तुरियो वृत्तहृत्पायाः क्षत्रियस्य वधे स्मृतं वैश्ये रक्ष्मीशो
वृत्तस्थोः भूदेस्ये यत्रुषोऽश अत्र दुर्गं स्त्रियं हृत्पाया भूदहृत्पाया वृत्तं चरेत् पंचगव्यं विवेको यो मासं मा
सीत स यतः गोहेरायो गोहृगामी गोप्रदानेन भुञ्जति कथं वेवाति कथं वा पापक्रासो न पादिषु अ
निवृद्धा मति कृशा मति वालां चरोगीणि हृत्पाया पूर्वविधानेन चरेद्दृष्टं वृत्तं द्विजः ब्राह्मणान् भोजयद्
त्पादशुद्धे मति लादिकं मुष्टिचर्पणं कीलेनेन तथा कर्मादि मोहने लगुडादि प्रहरिणो गोवधस्तत्र
निर्दिष्टो नृदमने दानत चैव शक्यो दोषयोजने स्तंभभृत्वालापाशोर्धामृते पादो न माचरेत् काष्ठे शा
त्रपनं कुर्यात् प्राजापत्यं तु लोहके तत्र कथं च युपाया गोशस्त्रे जायति कथं कं प्राणाया मशतं कायसि
र्वपापं पनुत्तये पानकं दाक्ष मधुकं वाज्जुरं तालमैक्षवं माधीकं घटमाधीकं मैलेयं नालिकेरजं
नमश्चान्यपि सन्नानि प्रैक्षी मुख्या सुरास्मृता त्रिवर्गस्य निषिद्धानि पीत्वा तद्वाह्यपः भूतिः कणाका
भक्षयेद्यं पिण्याकं वा शक्यं त्रिंशु सुपापाना पनुत्तये बालवासा जटीध्वजी अज्ञानात्पुंशे विरामूत्रं
सुसंस्पृष्टमेव च पुनः संस्कारमर्हन्नित्रयो वर्गमा द्विजानयः मद्यभाण्डस्थिता आपः पीत्वा सप्रदि
नं वृत्ती चण्डालस्य तु पाणीयं पीत्वा स्यात्प्रदिनं वृत्ती चण्डालकूपभाण्डेषु पीत्वा सान्नपनं चरेत् पच
गव्यं निरात्रे पीत्वा त्यज लेले द्विजः मस्य कं कं केशचूकं शैवमृत्तिकं पर्दकान् पीत्वा नखोदकं चैः
व परं गव्येन भुञ्जति भुङ्क्ते भाजनं भुवि विप्रः पंचगव्या दुपोषितः घृतपक्कं कदुपक्कं वायसंदधि शः

तैवः भूदादनिशुत्रोतानिगुडशीरसादिकं अस्त्रानभुक्तोपवासा दनान्नोजलाहविः मूत्रोर्ध्वभु
 विजुक्ता त्रिरात्रेणविभुधति केशकीटावपनंच पादस्युहंचकामतः भूणघोवेक्षितवैवसंस्पृष्टं
 पुदकाया काकोशैरन्नमाश्रानंभुक्तात्रहमुपावसेत् रेणोविण्मूत्रभक्षानुप्राजापत्यानपाचरेत् चान्द्रा
 यननंवश्राद्धेपराकोमासिकेमतः पक्षत्रयातिकंक्षुत्वा त्वण्मासेकंक्षुमेवच आदिकेपादहंक्षुत्वा
 देकाहः पुनराहिके पूर्वैर्वाधिकंश्राद्धं पुनर्द्युः पुनराहिकं निषिद्धमक्षरोभुक्ते प्रायश्चित्तमुपो
 षणं भूस्त्रुणंलेसुनंभुक्ता सिग्नकंक्षुमाचरेत् अभोज्यानानुभुक्तानंस्त्रीभूडाहिक्षुमेवच भु
 क्तामांसमभक्षंच सप्तरात्रंपयःपिवेत् मधुमांसंचयोश्रीयासावंसूतकमेववा प्राजापत्यंचरे १६३
 कृक्षुब्रह्मचारियतिर्वृत्ती अन्नाद्येनपरस्वस्यहरणंसेमुच्यते मुशलेनहतोराजा स्वर्गस्त्रैयीविभु
 धतिः अधः शायीजयधारिः परांमूलफलशतः एककालंसमभोज्यो द्वादशेष्टेविभुधति रुक्म
 स्त्रीसुरापंचवृत्तहागुरुतल्यगः स्त्रियेकतासुरांप्रीत्वा कृक्षुवाहचरेत्तारः मणिमुक्तोपवासानांताम
 स्यजतस्यच अयःकासोपलानंचद्वादशाहंपरान्नभुक् मनुष्याणांतुहरणोस्त्रीणांक्षत्रगृहस्यच
 वापीकंपतडागानांभुक्षिआन्दायणंस्मृतं भक्षभोज्यापहरणोयानशर्योसनस्यच पुष्पमूलफलानां
 च पंचगव्यंविभुधति त्रैलोक्येहन्मानांचभुक्तात्रस्यगुडस्यच वैण्णवर्मनिषाणांच त्रिरात्रंस्या
 दभोजनं पितुःपत्नीचभगिनी आचार्यतनयांतथा आचार्यानांसुतानांचगर्ह्यगुरुतल्यगः गुरुत

लोभिनारोपेन. तत्रैव सुखा यो दये भुरगीं ज्वलन्ती चालिंगा. मृत्युनाशविभुधति वाङ्मयरांवात्रीनमा
सानत्यस्य गुरुतत्त्वगः एवमेव विधि कुर्याद्यो भित्तुपतिता सुचं यत्पुंसः परदारेषु तत्रैव नो कारये।
दुतं रेतः सिक्का कुमारि पुमम्भिविधुं वा सुचं सपिण्डपत्यदारेषु प्राणात्यागो विधीयते एतन्मो
करात्रेण वषली सेवनं द्विजः रुदिव्यभुक्तजपत्रितं त्रिभिर्वर्षैर्वहति पित्रुवाशरगमने भ्रातृजा
यागमेतथा चाण्डालीपुष्पं शीवाधिसुधां च भगिनि सखी मातुः पितुः स्वसारं च निःक्षिप्रां शरणागतां
मातुलानां स्वसारं च स्वगोत्रा मन्थमिहृती शिष्यभार्या गुरोर्भार्या गत्वा वाङ्मयनं चरेत् (६) ५
नामैये प्रायश्चित्तानि १७३ अग्निरुवाच देवाभ्यार्चनादीना प्रायश्चित्तमशेषत पूजा लोपे वा
सुशतं जपेद्दिगुणपूजनं पंचोपनिषदेषु मन्त्रे कुत्वा वास्त्राभोजनं स्तुतिका त्र्यजको दकास्युदे
शो शतं त्यजेत् पंचोपनिषदेषु पूजां दिगुणस्नानमेव च विप्रभोजं होमलोपे होमस्नानं तथा च नः हो
मद्रव्ये मुषिकाद्यैर्ब्रह्मिणे कीटसंयुते तावन्मात्रं परित्यज्य प्रोक्ष देवादिपूजयेत् अंकुरार्थं ताम्रा
नुभिन्नं मित्रं परित्यजेत् आस्युष्टं अन्यपात्रेन दव्यं देवमानुषविप्रस्यं पूजाकाले तथैव च मन्त्रद
वादिवाधासे मूलं जप्त्वा पुनर्यजेत् कुम्भेनासुशतजपो देवेषु पतिते करार मित्रे नष्टे चोपवासश
तहोमानुशतं भवेत् कृते पापे नुतापो वै यस्य पुंसः प्रजायते प्रायश्चित्ततु तद्येकं च द्विस्मरणं च

948

रूपश्चमूर्तिः स्थूलोपरोरुहः आमिः सदक्षरं सुसपरं चित्तुश्च निम्नलः ॥ ६ ॥ इत्यानेये प्रायः
श्रितानि १०४ आतिरुधाव तिथिवारक्षदिवसमासवर्तार्कसंक्रमे नस्त्रीवृत्तानिवक्ष्य
मिः वशिष्ठश्च गूढनकुमान् आस्तोदितो हि नियमो वृत्तान्तजनेन मनो नियमान्मपि रोषास्तु तस्यैः
वह्निदमादयः वृत्तं हि कर्तुं सत्तायां तपश्च अभिधीयते इन्द्रियग्रामनियमा न्नियमश्चाभिधीयते
वृत्तोपवासनियमैः दाने आनादिष्वेहि जाः तस्युर्देवादयः प्रीता भुक्तिमुक्तिप्रदा यथाः उपवासना
स्यापामभ्यो यस्तु वासोगुणैः सह उपवासः सविज्ञेयः सर्वभोगविवर्जितः मांसं कांस्यं मसूरं च वणकं
कारदूषसं शाकं मधुपानं च कविद्वयवसनं स्त्रियं पुष्पांलं कारवणानि भूपगधानूलैप
नं उपवासेन दुष्पानि दन्तधावनमंजनं दन्तकोष्ठपचगव्यं केनोपानर्तुतं चरेत् असक्तु
लेपाद्येता न्यूलस्य च भक्षणात् उपवासः प्रणश्येत् दिवा स्वप्नाद्ये मेधुनैः क्षमासायं दद्या
दानैः शौचमिन्द्रियनिग्रहः देवपूजाग्निरुवने सन्नोषः स्वेयवर्जनं सर्वव्रतं यथधर्मः सामा
न्योदशधा स्मृतः पवित्राणि जपेच्चैव जुहुयाच्चैव शक्तिनः नित्यस्नायी मिताहारि गुरुदेवद्विजा
र्चकः क्षारं क्षौद्रं च लवणं मधुमांसानि वर्जयेत् ब्रीहयस्त्रिकमुद्राश्च कलायाः सतिलायवा
श्यामाकाश्चैव निवारा यावकं मूलतण्डुलं रुविष्यं वृत्तनक्रयो अग्निकार्ये दिनेदिकं मधु
मांसं विहाया न्यत वृत्ते वह्निमीरितं अहं प्रातस्त्राहं सायं अहमद्यादयाचितं अहं मन्त्र

अतो श्रीया न्याजा पतां वरनदिजः एकै कंग्रा समश्रीया न्याह निणि पूर्ववत् अहो जे मने
 सेदत्पम निरुद्धं वरनदिजः गो मूत्रं गोमयं क्षीरं दधिसर्पिः कुशोदकं एक रात्रौ पक्वा
 सश्वरुद्धं सा त्रपन स्मृतं पृथ कशा त्रपन दुर्वैः षडहः सोपवासकः सप्ताहेन दुर्गुद्धो
 यंतु सा त्रपनो घृहा दसा हो पवासेन पराकः सर्वपापहा महापरा कस्त्रिगुणांस्त
 यमवप्रकीर्तितः पोरामास्यां पंचदश ग्रासमासा शभोजनं एकापापेन तो वृद्धौ चन्द्रा १६५
 यामनो न्याया कपी लोगोः परं मुत्रमर्द्धं गुष्टं च गोमय क्षीरं सप्त परं दद्यादधि सेवप
 लं दयं घृतमेक पलं दद्यात्पलमेकं कुशोदकं गाव न्यागुष्टं गो मूत्रं गंध हारेति गोमयं
 आवाभ्यायस्वेति वक्षीरं वदधिक्रा प्रोति वैदधि तेजो श्रितितथा वा ज्यं देवस्य नित कुशोदकं
 धं लकुर्वा भित्तो च अपोहि देभृत्तवरेत् अद्यमः रात्रौ तेन संजो ज्य प्रणावेन च पीन्या सर्वा घ
 निम्बुको विष्णु लोकी लूयो पितः दध वा सीसायं भोजि यती षष्ठा न्न कालवान् मांसवज्जीषाः
 श्वमेधी सत्य वादि दिवं बुजेत् भग्ना भेय प्रतिष्ठां च य सदानं बुभानि च वेद बुद्धवोत्सर्ग
 बुडा करण मे प्रलाः संगत्य मभिषेकं व मलं मासे दिवं ज्येत् दश दश तु चानुः शान्तिं शारु

श्रैवसावनः मासः सौरसुसंक्रान्तेर्नाक्षत्रोभवि वर्त्तनात् सौरा नासो विवाहादौ यसादौ सावनः
स्मृत आदिके पिह कोये च वा न्द्रो मासः प्रशने आषाढी म वधी कृत्वा यः स्यात्पक्षस्तु पंचमः कु
र्वाद्वा दने वरविः कना ग द्ध तुवानवा मासि संवत्सल श्रैव तिथिर्वेधे यथा भवेत् तत्रोत्तरोत्तमाः
ते या पूर्वति स्या मलि मूचः उपोषित वाने क्षत्रं ये नास्ते या ति भास्करः दिवा पुण्यास्तु तिथयो रात्रौ नक्त
वृत्ते शुभाः युग्माग्नि कुन्तु भुतानि प्रणमु नोर्ध्वं भुरंधुयोः रुडे राक्षद शी मुक्ता चतुर्दस्या थ पुर्णिमाः
प्रतिपदा त्व मा वा स्या तिथो युग्मं महा फलं एतद्यत्नं महाघोरं रुति पुण्यं पुरा कृतं नरे दुम श्रवसिः
ना विवाहो पदवादिषू सद्यः शैवं समाख्यातं कात्राश पदि दं सदि आरुद्धी घृति पसां न रजो ह विहाः
गमिणी सुतिका नक्तं कुमारि वरज स्वरा यदा २ भुजा न दान्ये न कारयेत् क्रियाः शदा क्रोधा न्प्रमा
दा श्रौभा द्वा वृत्त भंगो भवेद् यदि दिनत्रय न रज्जी स मुण्ड नं शिर शो धावा असामर्थ्ये वृत्त कृतौ पत्नी वा
काय स्नानं स्नाने के मृत के कार्ये प्रा र्ध्वं पुजनं चरेत् वृत्त स्थ मूर्द्धि तै दुग्ध पाना यै रुन्तरे भुय अहो ना
न्य वृत्त ध्यामि आयो मूलं फलं पयः रुविष्ठा वृत्त का मा च गुते र्वचन मौषधं कीर्त्तिस त्रति विद्या त्तसे
भा ग्या त ग वृद्ध ये नैर्मल्य मुक्ति मुक्ते र्ध्वं वृत्त पते वृत्तं रुदं वृत्तं मया श्रेष्ठं गृहितं पुरा तत्त्व मिर्वि
ध्वं सर्व माया तु त्व न्यसादा जगत्पते गृहीतो सिन्धु ते देव यज्ञ पूर्ण मृते ह्यहं तत्सर्वं पुर्ण माया तु प्रस

त्रेत्रयिसत्यतो वृत्तमूर्तिर्जगदुतिमगुलेसर्वसिद्धये आवाहये नमस्तुभ्यः सन्निधौ भवकेश
 व मनसा लीतैर्भक्त्या प्रचगये जलैः शुभैः प्रजापतैः स्नापयामित्वा त्वमेभवत्प्राप ह्य गंधपू
 ष्यो दत्तैः शुभैः मर्घमर्घपते शुभंग हारा पादमात्रा ममार्घं कुरु मां शदा वस्त्रं वस्त्रपतेः
 पुष्पं गृहान कुरु मा सदा भूषणादयैः सुवर्णश्लोदिनं वृत्तसत्यते स्वर्गाधिगंधं विमल गंधं मूर्त्त
 गृहान वैष्णवा प्रगंधं विहीन मां कुरु च हि सुगंधिकं पुष्पं गृहान पुष्पादि मूर्त्त मां कुरु सर्वदा पुष्पं
 सुगंधि विमल मायुरारोग्य देहये दशांगं गुणं तुल्यं तयुक्तं धूपं गृहान वैष्णव प्रत्यं मारं कुरु १६६
 पुष्पित सत्यते दीपमूर्द्धशिखं दीपं गृहान विमल भासकं दीपमूर्त्तं प्रकाशय सर्वदोषं प्रति
 कुरु अत्रादिकं वनैवेयं गृहानादिसत्यते अत्रादि पूर्ण कुरु मा मन्त्रदं सर्वदा यकं मन्त्र
 हीन क्रिया हीन भक्ति हीन मया प्रभो यत्सन्निहितं वृत्तपते परि पूर्णं नृदत्तु मे धर्म देहिः
 धनं देहि सोभाग्यं गुण सन्नतिकीर्त्ति विद्यां देहि वायुः स्वर्ग मोक्ष व देहि मे इमां पूजां वृत्तप
 ते गृहि त्वो वृजसां मुनेषु नराग मनाये व वरं द्या नाय वै प्रभो स्नानो वृत्तवराः सर्वमग्रेषु वृत्तमु
 र्त्तयैः पूजाः सुवर्ण जाया शुभ शक्ता वै भूमि शायिना जपे होमश्च सामान्यं वृत्ताने दानमेव वचतुः

विंशति दश दश दश वा त्रयश ककः विप्राः पूजाः समुद्रो भोज्याः शम्भो वदक्षिणा देवा गारः सु
वर्णाया पादुको पान होम धक जल पात्रं वभुत्रं वमूर्त्तिका त्रय मा सनं शर्मा वस्त्र युगं कुम्भाः
परिभाषित मीरिता ८० ईत्यागे ये परिभाषा १०३ अग्निरवाच वक्ष्ये प्रतिपदा दीनि वृ
तान्तरित लक्षानि ते कार्त्तिके शुभे वैव प्रतिपद सप्त रा स्थितिः पंचदस्या निराहाराहारः प्रमि
पशुवये दजं पुंनत स दुसरो नमो गायत्र्या वात्मने ककं अक्षमाला लवंद्ये वा मे शुकर मण्डल
न शूर्ध्वं वज्र जिते हे म बुल्लम म बुल्लयेत् शक्राक्षी रं पुद या त्त्वं ब्रह्मा मे प्रीयतामिति स्मृतो भोग
तु कस्तुर्गो भूमो विप्रो धनी भवेत् धन्य बुतं प्रवक्ष्यामि अधमो धन्यातां व्रजेत् मार्गशीर्षे प्रतिपदि
न कृत्वा पूषो धितः अग्नये न श्यामिं प्राची वृत्तं सर्व भा भवेत् पुति पयक भुक्ता शीसमात्रे कपि
लाप्रदः वैश्वानरं पदं योति शिखि व्रत मिदं स्मृतं ८०३ ईत्यागे ये प्रतिपदुतानि १०४ अग्निर
वाच दीतीया व्रत कम्बुद्वे मुक्ति मुक्त्यादिलक्षणं पुष्पां हारो द्वितीया वा मध्ये नौ पूजयेत् सुरौ अहं
सरूप शोभाय स्वर्ग भाक जायते व्रते कार्त्तिके शुक्ल पक्षे द्वितीया यां सयजेत् अहं पूषो धितः
स्वर्ग गच्छेन्नरकं व्रती अभून्मया यना वक्ष्ये धन्या यवादिनीं कृत्वा पक्ष द्वितीया यां आवाण श्यव
रेदिदं श्रीवत्सपारीन् श्रीमान् श्रीवास श्रीपते यथा गार्हस्थं मा प्रसं शन्य मां प्रणम्य नमो देवताः पित

तेमाप्रणश्यन्मनोदास्यभभेदनः लक्ष्माविष्णुजातेविष्णो नकादाविद्यथाभवान् नथाकलडस
 मधोदेवमा मे विमुच्यतां लक्ष्मानशून्यं वदरदेपथाने शयनं प्रभो यस्याममाप्यश्रुमातु नयेवम
 धूदन लक्ष्मीविलुप्यजेदद्यात् शर्वाणां हि फलादिकं प्रतिमासं च शोमासदशादर्थं समवृत्तं
 गगनांगणसंदीपदुग्धादिमथनोब्रुव भासतिदिगाभोगरामानुजनमोस्तुते ॐ श्री श्रीधराय नमः
 : सोमात्मानं हरिजेत् ॐ हं ॐ ह्रीं श्री येन मोदशरपमहात्मने घृतेलेलोमो नक्तं च शर्वां दशा
 दिजातये दीपान्नभाजनेयूक्तांश्च त्रोपानहमासनं मोदकुम्भां च प्रतिमां विप्रायाथवपात्रकं
 प्रभो य एवं कुरुतेत्येति भुक्तिमवाप्नुयात् कारिवृतं प्रवक्ष्यामि कार्तिकस्य सिते वरेत् सकृज्जी
 जीहीनीयायां पूजयेदतः के शवो वर्षं प्राप्नोति चैकाग्रिमापूरारोग्यकादिकं अथ विलुप्यतं
 वक्ष्ये मनोवाञ्छितदायकं पौषशुक्लद्वितीयादिकृत्वा दिनवतुष्टयं पूर्वसिद्धयर्थैः स्नानंतः
 तः कृत्वा तिलैः स्मृतं वचसा वततीये हि सवोषधा वतुर्थके वचसांसी मुराकुं सं शोलेयं रज
 सीदयं शरीरमाकमुत्तमस्मृता सर्वोषधीरितं नाम्ना कृत्वा युताननं हृषीकेशेति पूजयेत्
 पादेनाद्या शुशुभिकं कमादि रथसिपुष्पकैः शक्तिचन्द्रशशाकेन्दुसंसर्गश्चाद्यते नव न
 क्तं स जीतवनरो यावन्निवृत्तिवन्दुमाः प्रन्नासपारणार्थं प्राप्नुयात् सकलं व्रती एतद्व्रतनः

१६७

पैः स्त्रीभिः कृतं पूर्वसुरादिभिः (६३) इत्यादि यद्वितीयावतमनि १०५ अग्निरुवाच तृतीया
वृत्ता नमथास्मासंभुक्तिमुक्तिप्रदानिते ललितानुनृतीयायां मूलगौरिरुते नदि तिले स्त्राते सुते
दुस्तुंगो यादो मफलादिभिः नमोस्तु पाटला नैव पादौ देव्या शिवस्य च विजया ये च जानुनी इश्या
येति कति देव्याः शकैरायति संकरं कुक्षिद्वयं च घोटा वैभूरलिनं भूलयानय मंगला येन मस्तु
भ्यः सूर्यरं वाभिपूजयेत् सर्वान्मनेन मोरुद्रमैशाने च करद्वयं शिववेद्यात्मने तद्वत्तदपि एव
कण्ठमर्चयत् महादेवाय वशिष्ठः सतत्राये कुचद्वयं त्रिलोचनात्मने हरं वाङ्मुकालानले प्रिये
सौभाग्यये नरे शायः भूषणानि प्रभूजयत् अशोकमधूवासिनौ रश्मिरायेति चोष्टुको वतु
र्मुषप्रिययास्यः हराय स्थाणावेन सः नमोर्द्धनारिशहरममितार्धवनासिकां नमः उग्राय लोकेश
ललितेति पुनर्बुको शर्वाय पुरहन्तारं वासभ्यै च तथालोकं नमः श्रीकण्ठनाथयसितिकण्ठय
दो भवेत् श्रीमोग्राय तुरपिण्ये शिवसर्वात्मने नमः मल्लिकार्जुनकमलकुन्दनगरमालती क
दम्बकरवीरवः वानमस्तानकुंकुमं सिदुयारं यमासेषु सर्वेषु क्रमसंस्तुतं उमा महेश्वरो पूज्यः
सौभाग्यं वृत्तमग्रतः स्थापयेत् चतुर्भिः पावकुसुमस्त्रीरजीरकं लणारज्ये पुलवणं कुसुमचुर
मष्टकं चैत्रभूमे दकं प्राश्यादवदेवाग्रतः स्वयेत प्रातः स्नानासमभ्यर्च्य द्विजदोषभ्यमर्चये

त तदहं द्विजेदया प्रलिता प्रीयतामसि भृगोदकं मयं च मन्याले विल्वप्रत्रकं कुशो
 दकंदधीक्षीरं कार्त्तिकेष्टदाज्यकं गोसुत्राजं कृत्स्नितिलं पंचगव्यं क्रमात्परं ललिताविजया
 भद्राः भवानि कुसुमाशिवा वासुदेवि नथ गौरि मंगलाकमलासति येन दौदानकोकाले व. प्री
 यतामिति वा वप्रेत् फलमकंपरित्याज्यं बुतानैस्य नंददेत् उमामहेश्वरं हेमं ह्रस्वमं जगत्स
 हं गुरुं त्वमिधुना भव्यं वस्त्राद्यैः सर्वमाश्रुयात् सोभा गौरौ गृहपात्यः सोभा गौरौ शयनानि च न भवः
 स्वेवाथ वैशाखे कुर्यान्मर्गशिरस्यथा शुक्रपक्षतृतीयायां ललिताय नमोजपेत् प्रतिपक्षे नतः प्रा
 र्थं वर्षत्रिमेमिधुना निच वसुध्विंशतिमभ्यर्च्य वस्त्राद्यैर्भुक्तिमुक्तिभाक् उक्तो मार्गे द्वितीयेयं सो
 भा गव्यं तमावदे फाल्गुणादि नृतीयायां लवनं यस्तु वर्जयेत् समाने सयनं दद्यात् नृहं चोपकरा
 न्चितं संपूजा विप्रमिधुना भवानी प्रीयतामिति सोभा गौरौ नृतीयाथ गौरी लोकादि दायिनी
 माद्ये भाडे व वैशाखे नृतीया माद्ये कथं यथा दसन क नृतीया कृत्स्नेन दसन कैर्यं जैत्र मा
 र्ग नृतीया मारभ्य सोभा स्वर्गमाश्रुयात् (६) शृणाग्नेये नृतीयां बुतानि १०६ अग्नि
 हवा च वसुध्विंशतमास्या सो भुक्तिमुक्तिप्रदायकं माद्ये शुक्रतुर्ध्वं नीयात् उपवासीयः
 जेष्ठे पंचम्या नृत्तिलादी नववर्षं विधुवा सुखी गेहो हा मूलमंत्रेन गार्ग्यं हृदयादि

१६८

का आगच्छे कायजावाह्यगच्छे कायविवर्जनं इत्थं योगादिगंधशैः पूजयेन्मोदकादिभिः
ॐ नमो कायविग्रहे वक्रतुण्डाय धीमहेत नमो दन्तिप्रचोयत मासिभाद्रपदे वापि चतुर्थिकृत्ति
यं यजेत् चतुर्थांशं करेभ्यो गणं शतौ धर्मापुयात् चतुर्थांशं लुण्णेन कर्मविघ्नाय चतुर्थां
दमने पूजयेत् त्रिप्रार्थनं गणसुखी ॐ इत्यादि चतुर्थीव्रतानि १०७ अग्निरुवाच पंचमिव्रतः
तं कं वक्ष्ये आराग्यस्वर्गमोक्षदं तमो न भयाश्विने च कार्तिके सुकूपक्षके वासुकिस्त्रयकः
पूज्यः कालियो मनिभट्टकः ऐरावतो धृत राहुः कर्कोटकधनं जयो सप्तप्रयच्छे अभयः सायुर्वि
शां यशः श्रियं ॐ इत्यादि पंचमीव्रतानि १०८ अग्निरुवाच षष्ठीव्रतानि वक्ष्यामि कानि
कादौ समाचरेत् षष्ठ्यां फलाशता वा श्रेष्ठं भुक्तिमुक्तिमवाप्नुयात् स्कन्दप्रसिद्धं तं प्रोक्तं भाद्रपदे
व्रताक्षयं कलप्रसिद्धं तं वक्ष्ये मार्गसिद्धिं चरेत् तत् अनाहारे वर्षमेकं भुक्तिमुक्तिमवाप्नुयात्
ॐ इत्यादि षष्ठीव्रतानि १०९ अग्निरुवाच सप्तमिव्रतं कं वक्ष्ये सर्वेषां भुक्तिमुक्तिदं मा
ये मासे कुके भुक्ते सूर्यं प्राच्यां विशोकभाक् फल्गुने तु सितेन चासप्तमिवाकं पूजनात् मार्ग
शीर्षसेत्यर्च्य अर्कसप्तमी पराजिता मार्गसिद्धिसिते चाष्टं पुत्रीया सप्तसंस्त्रियाः ॐ इत्या
दि सप्तमीव्रतानि ११० अग्निरुवाच वक्ष्ये व्रतानि वाह्यां रोहिण्याः प्रथमं व्रतं मासिभाद्र

पदेष्टुमांरोहिणामर्द्धरात्रके कृष्णोभ्रातोयतस्तस्यजयन्निस्तानतोष्टमी सप्रजन्मकृतात्पा
 पाभ्युचानेवोपवासिनः कृष्णपक्षेभाद्रपदेष्टुमांरोहिणीयुते उपोषितोर्ध्वेष्टुमांरोहिणी
 भद्रं देवकी वसुदेवं यशोदायाः पूजयामि नमोस्तुते योगाय योगपतये योगेशाय नमो न
 तः योगादिसम्भवायैव गोविन्दाय नमो नमः कृष्णाय दशार्धवत्स्रानं जानेन दापयेत् यः
 साय यज्ञेश्वराय यशनापतये नमः यशाय सम्भवायैव गोविन्दाय नमो नमः गृहानंदे वपुः
 ष्णालिस्तुगम्भानिद्रियानि च सर्वकामप्रदो देवं भवमेव वन्दित धूपधूपितधूपितं धूपितं च
 गृहानंदे तुगम्भपुष्पागधाद्यं कृत्वा संवत्सरे दीपदीपमहादीपं दीपदीपदीपसर्वं मया द
 त्तं गृहानात्वं कुरुतुर्वीर्यं गवयसां विश्वाधविश्वपतये विश्वेशाय नमो नमः विविश्वादिसम्भः
 वायैव गोविन्दाय निवेदितं धर्माय धर्मपतये धर्मो शाय नमो नमः धर्मादिसंभवायैव गोः
 विन्दस्य मं कुरु सर्वयि सर्वपतये सर्वसाय नमो नमः सर्वदिसम्भवायैव गोविन्दाय वपार
 णं श्रीरोदाणं वसंभूतं अत्रिनेत्रसमुद्भवं गृहानाद्यं शशकेशो रोहिण्या सहितो मम स्थितिः
 स्थापयेदेवं सर्वेष्टुमांरोहिणीयजेन देवकी वसुदेवं वयसोदानं नन्दनं वतं अर्द्धरात्रे यथाधारा
 ः पादोदरे इत्यपि जावत्सहेमादिकं दद्याद्वा स एवाभोजयद्बुद्धी जन्माष्टमीवृत्तकारः पुत्रवा

१६२

न विष्णु लोक भाक वर्षे नृपः कुर्यात् पुत्राये वेत्ति लाजुव पुत्रा न्देहि धनं देहि यज रोग्य स त्रति
धर्म कामं च सोभाग्यं स्वर्गं मोक्षं च देहि मे ६३ इत्यादि ये जपन्त्यसुमी १८१ अग्निरुवाच
वत्सरासापजनात् जपेन्मातृगणा सुमी कृष्णा सुम्या वै कमासे पूजां कृष्णसत्यभाक कृष्णा सुमी
ब्रतं वज्रो मासे मार्गशिरे वरेत् नक्तं कृष्णा सुवि विभुत्वा गोमुत्रं प्राशय त्रिभिर्भूमि शायी निशाया
च शंकरं पूजयेदुती वोषे शस्त्रं प्राशय च तमाद्येक्षारं महेश्वरं महादेव फलं गोवतिलो शि स मृषो
षितं वै त्रेस्था एत प वासि च वै शाखे च शिवं पजेत् क्रमोदासि पशुपति जै ह्येष्टं गोदकाशनः आया
टे गोमयं नोमं प्रातः गोशर्वा मर्क रुक त्रियम्बकं भाडपदे विल्य पस्त्रा शनो निशि तण्डुला शीवा
श्वपूजे इत्येव दुक्तु कार्तिके दध्यासि होमकारि स्याद्व्याने मण्डलं पजेत् गोवत्सु हेम गुरवे दद्यात्
द्विपत्त ईदृशं प्रार्थयित्वा हि जात भोक्ष्य भुक्ति मुक्ति मवाप्नुयात् नक्ता शीत वसुमी पश्चात् वत्सरां
त्रेवधे नुदः पौरन्दरं पदं याति सुगति व्रतमुच्यते अहमीं बुधवारं रापक्षयो ह भयो यदा तदा च
तं प्रवर्तति अथ वा सगुदां सितं तस्या निप्रम कर्तारो न स्युः खण्डित संपदः तण्डुल स्यात् सुखिनां
वर्ज इत्यां गुलिदयं भक्तं कृष्णा वा मुपूटे सकुशे स विलम्बिकं सान्धिकं पूजयित्वा गिं भुञ्जीत क
था श्रमात् शक्ति तौ दक्षिणा दद्यात् कर्कटी ननु लान्धितां वीरो दीजो स्त्रिभा पस्थिरम्भा पुत्रश्च कौशि
कः दुहितौ विजयानस्य वीरस्य धनयो वधः कौशिकस्तं गृहीत्वानु गोपाले श्वारणं दृष्टैः गंगायां स्ना

नक्तोयनीतश्रीरीवृषस्तथास्त्रावावृषमपःसप्तद्वयमार्गितुमागतः बीजयाभगिनिमुक्तोद
दर्शससरोवरो दिवास्त्रीयोधितावृन्दे अब्रवीदेहिभोजने स्त्रीवृन्दमृवेवृषकृतहुविमथिभिय
तः वृत्तं कृत्वा सवुरुजे प्राप्नुवानवरापा लकं गतो वीरः सवृषभो विजयानहिनस्तदा वीरेण विजः
यादन्ता यमासान्नरितः पिता वृत्तभावा कौशिकोपिः अयोध्यायां नृपो भवेत् पिता रात्रौ नरके दः
कृविजयार्ति यमे गते बीजयागतं प्रोक्ता मुच्येत नरकात्कथं वृत्तद्वयवृत्तः प्रोवे प्राप्यतत्तर्को सि
कोददौ बुधाष्टमीद्वयफलं स्वर्ग्यनौ पितरौ ततः विजयाहर्षितो वक्ते वृत्तं भक्त्या दिशि द्ये अशौ
कमलिकाज्यक्षौ ये विवत्री पुनवशौ वैत्रे मासितथा कृष्णानने शोकमवाप्नुयुः त्वामशोकहरनि
कृष्णधुमांससमुद्रव दिवाभिशोकसन्तापो मासशोकसदा कुरु वैत्रा दी मासपूजा कुरु कृष्णजयः
तेरियुन ६० इत्यागे ये १६ श्रीवृत्तानि १८२ अग्निरुवाच नवमीवृत्तकं वक्ष्ये भुक्तिमुक्त्या
दिसिद्धिं देवि पूजाश्रिते शुक्लेशो यस्मिन् नवमीवृत्तं पिण्डि कारव्या तु नवमीरिष्टा सिद्धे वी पूज
नात् अष्टम्या मास्विने शुक्ले कं नार्कं मूलमेयदा अष्टादिना सर्वद्वारे नवमी मरुती तथा दुर्गा
तुवंगे हस्त्या एका गारस्थिता तथा पूजिता दशभुषा शेषाः षोडशसन्कराः अन्याः षोडशहस्ता
ः स्युः रश्मि नरुशरुस्तथा रुद्रवरा प्रवरा वरा वरा गोत्रा वरा नापिका वरा वरा वती पूजा चरि
रुपातिवलि का क्रमात्तथो गवरा दुर्गमहिषमर्दिनी ॐ दुर्गा दुर्गे रक्षणि स्वाहा दशाक्ष

१७०

रोमन्तुः दीर्घाकारादिमन्त्रादिनवनेत्रोन्नमो नमः षड्भिः प्रदेर्नमो स्वाहा वषट्कारह्वादादिकं अगु
हादिकणिष्ठाया न्यस्यां गतिजयेद्विं सप्तानां अप्रति योगुत्थानां शौकेनापि वाधते कपालतरे
८ कंकणं दर्पणं तर्जनी धनुः ४ ध्वजं त्रमरं कं पाशं वामहस्तेषु विभुतिं शक्तिमुद्रं शुभानि वक्रं
एतत्कुनकं शंखं चक्रं शलाकां च आयूधानि च पूजयत् पशुं च कालि कालि ति जप्त्वा खड्गेन घात
येत् कालिक जैव जै श्रिरि लो ह दण्डा ये नमः तदुत्थं रुधिरं मासं पुन नाये च नैर्न ते वायव्यां पा
पराक्षस्यै वरको नम इश्वरै विदारिका ये वागते व्यामहा कौशिक मश्रये तस्याग्रतो नः स्त्रायात
शत्रुं पिबे मयं हरेत् दद्यात्सूदरि शाखाभ्यां बास्याया निशिता जयेत् जयन्ती मंगल काली भद्र
काली कपालिनी दुर्गा शिवाक्षमा धात्री स्वधा स्वाहा नमोस्तुति देवी पंचामृतैः स्त्रोष्य पूजये
वीर्यादिना ध्वजानिरथ पात्राणि वलिदानार्घ्यादिकं ते ॐ श्यामे यनवमी व्रतानि
१८३ अग्निरुवाच दशमिव्रतकं वक्ष्ये धर्म कामादिका यकं दशम्या मेक भक्त्या शीतमाः
नेदशधेनुदः दिशश्च काशदीनादि वासनाधिपति भवेत् ॐ श्यामे यदशमिव्रतानि
१८४ अग्निरुवाच एकादशिव्रतं वक्ष्ये मुक्ति मुक्ति प्रदायकं दशम्या नियता हारो मास मेधुनव
र्जयेत् एकादस्यां न भुञ्जीत पक्षयो रभयोरपि वादस्यै कादशी यत्र तत्र सन्निहितो हरिः तत्र
कैतुशतपुण्यं त्रयोदस्यां तु पारणे दशमे कादशी विप्रानो घोष्या नरकप्रद एकादश्यां निराः

हिरोनहिसुप्रदिवा निशि भो ह्यहं पुण्ड्रकाक्षशरणं मे भवायुत एकादश्यां किते पक्षपुष्पार्धः
 तु यदा भवेत् सोपाख्या यज्ञफलदा सा प्रोक्ता पापनाशिनि एकादशी वश्रवणेन वसपुता वि
 जया सा तिथिः प्राक्ता भक्तानां विजया वह्ना द्वादसी फाल्गुणेशो मासि पुष्यपक्षे रावसंयुता बीजया
 प्रार्थने सद्भिः कोटि कोटि गुरो नरा एकादस्यां मृषिपूजा कार्या सर्वोपकारिणि धनवान् पुत्र
 वान् लोके विष्णु लोके महीयते ६७ इत्यानेय एकादशी व्रतानि १८५ अग्निरुवाच द्वा
 दशी व्रतं कं वक्ष्ये भुक्ति मुक्ति प्रदायकं एकभक्तेन तथैवायाचितेन वउपवासनमैक्ष्यो राने
 वा द्वादशिको भवेत् त्रेत्रे मासि सिते पक्षे द्वादश्यां मदनं हरिं पूजयेत् भुक्ति मुक्त्या र्थी मदने द्वाद
 शी सता द्वादश्यां माघशुक्ले तु भीम द्वादशी कवुती नमो नारायणा येति यजेद्विष्णुं स सर्वभा कं
 फाल्गुणोत्तु सिते पक्षे गोविन्द द्वादशी व्रता विशोक द्वादशी कारीये जेदाश्वपूजे हरिं लवणं मा
 ग्निशि र्वेत्तु कृष्णमभ्यर्च्यो नरे ददाति भुक्ते द्वादस्यां स सर्व रशदायकः गोवत्सं पूजयेद् द्वादशो
 त्स द्वादशी व्रती माघान्तु समतीताया अवगौन तु संपूता द्वादशी या भवेत् कृष्णायोक्ता सा तिल द्वा
 दशी लितैः स्नानं तिलैर्होमैर्नैव धृतिल होमकं पादाभ्यतिल तैलेन तथा देयं तिलोदकं तिलोश्च
 देया विप्रैः फलं होमोपवासतः नमो भगवते थो वासुदेवाय वे यजेत् सकुलैः स्वर्गमाप्नो
 ति यद्भिः लद्वादशी व्रतं मनोरथ द्वादकुत्त फाल्गुणोत्तु सिते च ये रकेशवा शैश्च नामभिः वर्षयजेद् हरि

१७१

धुर्गेलभतेनस्कीनरः कालूगोत्पसितोभमर्षस्तुमतिदादशीवत मासभाद्रपदेभुक्तेअनन
दादशीवती आषाढर्षेनुमुलेतु माघेमाविकृत्तवेनमः यजेन्निलाश्र जुहुयानरितिलदाद
सिद्धनरः सुमदिदादशीकाव्याकालूगोत्पसितेचयेत् जयकृत्तनसस्तुभवंवर्षसाधुक्तिमुक्ति
दः पौषभुक्तेनुदादस्यासंप्राप्तिदादशीवति ६ इत्याग्नयेदादशीवतानि १८६ अग्नि
हवाच अवगादादशीचक्षे मासिभाद्रपदेक्षिते अवगोनयुतेश्रेष्ठे महतीसाधूयोमिता
संगमसरितास्तातोदादशदादशिफलं बुद्धश्रवणसंयुक्तादानादेवमहाफला निषिद्धमपि
कर्त्तकर्त्तव्यत्रयोदश्यानुपारनं सितवस्त्रयुगधनघतेसंयुक्तादुके स्नापयामिजलेः शु
द्धैर्हरिपंचामृतादिभिः छत्रदण्डधरंविष्णुवामनायनमोनमः अर्चयन्नाभिदेवेयअर्चाहाः
धेः सदाचिंतः भुक्तिमुक्तिप्रदाकीर्त्तिसर्वेश्वर्ययुतकुसुमवामनायनमोगंधंलोमोनेवाष्टकैः
शतं ॐ नमोभगवतेवासुदेवायशिरःसंयुजयेद्धरेः श्रीधरायमुखंतपतकण्ठकृष्णायवेनमः
नमः श्रीपतयेवक्षोभुजौसर्वस्वधारिणायपकारयनमोनाभिं वामनायनमः कटि त्रैलोक्य
जयमायातिमेदुजघेयजेद्धरेः सर्वधिपतयधारेविष्णोसर्वस्वामनेनमः हृत्पक्वनेवेष्टं
आह्वोदनेष्टं तात रात्रौच जागरं कृत्वा सर्वसौख्यप्रदाभव प्रीयतां देवदेवेशोममनित्यं जना
ईनः वामबुद्धिदोदाताद्रव्यस्थोवामनः स्वयं वामनं प्रतिग्रहानि वामनो मेव ददाति च द्रव्य

स्थो वामनो नित्यं वामनाय नमो नमः प्रदत्तदक्षिणो विप्रानसंभोजानस्वयं जरेत् ॥ १८३ ॥
 इत्याग्नेये श्रावणे द्वादशी ॥ १८४ ॥ अतिरुवाच श्रावणं द्वादशी त्वजो ब्रुत संपूर्णं तां कृतिं
 मार्गशीर्षे सिने पक्षे द्वादश्या स मुपोषितः प्रेच गवाजलस्रोतो यजेत् न्यासको ब्रुती यवव्रीहि
 तं पात्रं द्वादश्या हि द्विजो यजेत् सप्तजन्मनि यत्किं विमया खणु ब्रुतं हतं भगवंस्त्वन्यासादेन
 खणुं ममास्तु मे यथा खणुं जगत्सर्वं त्वमेव पुरुषोत्तम तथा नित्यास्य खणुं निब्रुतानि मनस
 नृवं एव मे वाथ मासं च चतुर्मास्युतः स्मृतः अन्यच्चैत्रादि मासेषु सकृद्योत्रा नीचार्ययेत्
 श्रावणादिषु वा ज्यादं कार्त्तिके नैषु पारणं सप्तजन्मसु वै कल्पं व्रतानां सुफलं कृते आयुरारो ॥ १८५ ॥
 ग्यसो भाग्यराज्यभोगादिमाप्नुयात् ॥ १८६ ॥ इत्याग्नेये श्रावणं द्वादशी ॥ १८७ ॥ अतिरुवाच
 त्रयोदशी व्रतानां हि सर्वदा निब्रुतानि वै अनंगेन कृता माद्यैव क्षेपेनं गत्रयोदशी त्रयोदश्या
 मार्गशीर्षे भुक्ते नंगहियजेत् मधुसंध्या शये द्वात्रिंशत् ततो मत्तिलाक्षतैः पाषेयो गेश्वरं वाः
 र्चयन् नृनां शीघ्रतादूनिः महेश्वरं मोक्तुं कासि माद्यैः यजेदित्वा कोकोले प्रास्य नीरं च पा
 ण्युणैः पूजयेदुती कर्पूरशीतैः रूपं च वै वै सो भाग्यवान् भवेत् महात्पत्न्युवेशा ये यजेज्जातीया
 लान्पि वलंगाशी ज्यैष्ठ्ये वने प्रभून् पूजयेदुती नित्याद्या ही तथा दारोऽमा भर्तारं मर्चयेत्
 श्रावणे गंधतोयासि पूजयेत् शूलपाणिनं सशो जातं भाद्रपदे द्वाणिना गुरु रव्यं पत स्वर्ण

१७२

वारिसप्राश्रयश्रिनेत्रिदशाधिपं विश्वेस्वरकार्तिकेतुदमनायजेदुती शिवहैमन्नुवर्जाने.
सकाशाम्रदलेनतु वस्त्रेनपूजयित्वातुदशादिप्रायशान्तेथाशयणं कृत्वा कलशानपादुकार
समाजनं त्रयोदशांशितेवैवरतिप्रीतिपुनस्वरं असोकाग्वानगं लिख्येसिन्दुरैरजनीमुखे अष्ट
यजेत्तकामार्थी कामत्रयोदशीवृत्ती १०३ श्यामेयत्रयोदसिबुनानि १८२ अग्निरुवाच
व्रतस्यक्षेत्रतुर्दशां भुक्तिमुक्तिप्रदं भृत्तु कार्तिकेचतुर्दश्यानि राहोयजेद्विवं सर्वभो
गधानां शुष्मान् कुर्वन् शिवचतुर्दशी मार्गसिर्षसिताह्न्यां तृतीयायां मुनिव्रतः द्वादशां च
चतुर्दशां फलाहरोयजेत्तुं तत्काफफलादिदत्वा तु कुर्वन् फलचतुर्दशी चतुर्दश्या मः
थाह्न्यापक्षयोः शुक्लपक्षयोः अनन्तरपूजयेत्तुं उभयपत्रचतुर्दशी इह माग्नत्वा
प्रातिपरत्रयशुभां गतिकार्तिके चतुर्दश्यां कृत्वा यात्रान्तकसुखी आराधिते महेन्द्रे तु
धजाकारात्तु यष्टितु भाद्रः शुक्लचतुर्दश्या मन्त्रं पूजयेत्तुं धरि कृत्वा यममये चैव वारो धानी स
मन्वितं शालिप्रस्थम्यमन्त्रं लस्यपूषं नाम कृतस्य च अर्धविप्रायदातव्यं मर्द्धमात्यनियोः
जयेत् कर्त्तव्यं शरित् आद्ये कथा कृत्वा हरेरिति अनन्तरं महासमुद्रे मग्नान् समन्युद्धरवा
सुदेव अनन्तरं ऐविनियो जयत्वा अनन्तरं यायनमो नमसे अनेन पूजयित्वा तु सुत्रं बद्धा
तु संव्रितं स्वके करे धारयेत्वा अनन्तरं व्रतकसुखी १०३ श्यामेयनामा व्रतचतुर्दशी १२०

अग्निरुवाच शिवरात्रिव्रतं वक्ष्ये भुक्तिमुक्तिप्रदं भृगु माधवा ललाणे मध्ये कृष्णाय चः
 चतुर्दशी कामशुक्ला च शोभेया कुर्वन्त जागरणं वृत्ति शिवरात्री व्रतं कुर्वन्त चतुर्दश भोजनः
 रात्रि जागरणं चैव पूजयामि व्रति शिवं आवाहयामास हं शत्रुभुक्तिप्रदायकं नरकान्तुवको
 तारता वं शिव नमोस्तु ते नमः शिवाय शास्त्राद्यप्रजाराज्यादिकारिने धर्मदेहि धनं देको गभो
 गादिदेहि मे गुरा किर्तिं सुखं देहि स्वर्गमोक्षं च देहि मे लुब्धकः प्राप्नुयात् पूरणं प्राप्नोति सुन्दरक
 : ६७ इत्याग्नेये शिवरात्रिव्रत १२१ अग्निरुवाच अशोक पूर्णिमा च दशमे भूधरं वतु वं यजे
 त् काला ललाणां शिव पश्चात्तं वं स्या भुक्तिमुक्तिभाक् कार्तिक्या तु दशम्यां तस्य गीतं कृतं समाः
 चलेत् शोषं पदमवाप्नोति वृषव्रतमिदं परं पित्रा वामरणि त्रस्य पि नृ नान्द्रमक्षयं दुषा
 व्यादं पि नृ निष्कानिष्पापः स्वर्गमाप्नुयात् वक्ष्ये सावित्र्यमावासां भुक्तिमुक्ति करि शिवां पंच
 दशाव्रतौ ज्येष्ठे वृहस्पत्ये महासती त्रिरात्रौ षोडशितारि सप्तवायौः प्रपूजयत् प्रहृष्टः कण
 सूत्रैश्चरजन्तां कुंकुमादिभिः वता वलम्बनं कृत्वा नृत्य गीतैः प्रभातके नमः सावित्र्ये सत्यव्रतः
 ते नैवाद्यं चार्घ्यं यदि ज वेत्या गत्वा हि जानभोज्यं च भुक्त्वा विसर्जयेत् सावित्री प्रीयतां दे
 वी सौभाग्यादिकमाप्नुयात् ६७ इत्याग्नेयेति चिब्रतानि १२२ अग्निरुवाच वारव

१७३

तानि वक्ष्यामि भुक्ति मुक्ति प्रदानिते कर पुनर्बलुः सूर्यः ताने सर्वोपधी भुभा आदीनादि सु
वारे तु सप्त जन्म सुरो गभाक सत्रा नौ सूर्य वारेयः सोर्क स्यादुदयः भुभः कृत्वा हस्त सूर्यको
रं न केना दृस स सर्व भाक वित्राव शोम वारेण सप्त कृत्वा सुखी भवेत् स्वात्मा गृही वागारं सप्त न क्वा
र्त्तिवर्जित विशाखायां बुध ग्राहं सप्त न क्ति गृहार्त्ति नत् अनुराधे देव गुरुं सप्त न क्ती गृहार्त्ति न
त् ६३ शतमे यवारुतानि १२३ अग्निरुवाच नक्षत्रव्रतकं वक्ष्ये मरुतीः पुजितो थदः
नक्षत्र पुरुषं आदौ चैत्र मास हरि यजेत् सुलकादौ प्रजे ज्जंघे रोहिनि चर्चयेद् धरिं जाननि वाः
श्रिनि योगे आषाढा सूर्य संज्ञिते इ पूर्वोत्तरा स्यै च कटिं वै कृत्तिका सुच पाश्वे भाद्र पादाया
सुकुक्षिं वै रेव रिषु च स्रनौ वै वा न राधा सुध निहा ह्यथ पूर्वकं भुजौ पृथै विशाखा सूपुन वृसं
गुलि र्यजेत् अश्लेषा सुनखा न पूज्य कण्ठं ज्येष्ठा सुपूजयेत् ओत्रे विष्टो श्व सर्व ने मूरवंशः
पूर्वो हरे र्यजेत् वजे स्वाति बुध नाग्र मासं वा रु रा भो ज्येत् मघा सुना सा न यने मृ गशीर्ष ल
लाठकं वित्रा सुवा द्रा सुकरा न द्वा ने त्व र्म कं हरिं गुत्र पूर्वो घटे भर्षा श्या गो दा ना दि द क्षिणा
नक्षत्र पुरुषो विष्णुः पूजनीयः शिवादि कः साम्भवा य व्रत कृत् न मा ल भे पूजयेद् धरि कार्त्तिके
कृत्तिका यां च मृ गशीर्षा नि ग्राह्य के नामभिः केशवा यै स्तु अच्युता य न मो श्रिवा कार्त्तिके कृत्ति
का भे हि मा स नक्षत्र गं हरिं शोभ वा यणी व्रत कं करिष्य भुक्ति मुक्ति दं केशवादि महा मूर्ति मच्युतं

सर्वदायकं आवाहयाम्यहं देवमापुरारोग्यहृदि दं कार्तिकादौ समासिव. मन्त्रं मासवतुष्टयं का
लुनादौ वकुशरमाया दौ च मासं देवाय वा लोभ्यश्च नक्तं नैवेद्यमाश्रयत पंचगव्यजल
स्नातस्त्रयो वप्रासनाहूतिः अर्चनापिषर्जनाडवा नैवेद्यं सर्वमुच्यते विसर्जिते जगन्नाथेतिः
मालेरतिलक्षणात् नमोनमस्ते श्रुतमेक्षयोस्तु पापस्य हृदिसंमुपेतु पुण्यं ऐश्वर्यविना निस
दाक्षयमेक्षयं च मासत्रतिरभूयेतुः यथा च्युतस्तु परतः ब्रह्माभूतपरात्मनत्वं यथा तथात्वं कु
रवाहितं मे मया कृतं पापहराग्रमेव अमुतानन्दे गोविन्दप्रसिद्धयदभीप्सितं अक्षयं मायमेवा
त्मनः कुरुष्व पुरुषोन्मस सप्रवर्षाणि संपूज्य भुक्तिमुक्तिमवाप्नुयात् अनन्तवृत्तमाख्यास्य नक्ष
त्रव्रतकासदं मार्गशर्षभगशिरगोमुत्राशीयजैद्धरिं अनन्तसकामानामनन्तैर्भगवानफल
दत्तात्वनन्तैश्च पुनस्तदेवात्मत्रजन्मनि अनन्तपुण्योपचये करोभ्येतन्महाव्रतं यथाभिलषि
तप्राप्तिं करोभ्यमेव च पाशादिपूजा नक्तमनुष्ठीयाम्भैलवर्जितं च तेनानन्तमुद्दिश्यः
होमामासवतुष्टयं चैत्राद्यैश्चालिनाहोमः प्रयशा आवणादिषु माभ्यानाभ्युवनाद्यादनन्त
व्रतकास्ततः १२३ श्यामेयेनक्षत्रव्रतकानि १२४ अग्निरवाच दिवसव्रतकंवक्षस्वा
दोधेनुव्रतंवदे असोभयमुखिविन्दयात्प्रभूतंकनकाच्चितं दिनंप्रयोव्रतंतिक्षेत्रसयाति
परसंपदं अहंप्रयोव्रतं कृत्वा काश्चनंकल्पपादपं दत्वा प्रास्यंपदयाति कल्पवृक्षव्रतं स्मृः

१७४

तं दशादिशपलादुर्धमहिं कृत्वा तु काश्रुती दिनं पयो व्रतं तिष्ठेत् रुद्रगः स्था धरावति पक्षे प्रे
क्षेत्रि रात्रि त्रुभक्तै नै के नयः प्रिवेत् विपुलं धनमाप्नोति त्रिरात्र व्रतं कृदिवं मासे मासे त्रिरात्रो
शा एक भक्ति गणेशता यस्त्रिरात्र व्रतं कुर्यात्सि मुद्धि स्य जनाई नं कुलानां शतमादाय सया नि
भवतु हरेः नवम्यां वादि मे पक्षे नरो मार्ग शिरस्थथा प्राभ्येत त्रिरात्राणि शिव नुत्वे विवधः
नी ॐ नमो भगवते वासुदेवाय सह श्रंजयेत् अक्षम्या मे भक्ता शी दिनत्रय मुपावसे द्वाद
श्यां पुजयद्विष्कार्तिके चारणे वृती विष्ठा संभोज्य वस्त्राणि शयनाभ्यासनातिव शत्रोपवि
त्रपात्राणि ददेत्संप्रार्थयेद्विजान व्रते सिन्दुः कर्णे वापि विकलं यदमुन्मम भवद्विस्तदनुजा
तं परिश्रुती भवत्विति भुक्तभोगे जयेद्विस्तु त्रिरात्र शतकं वृती कार्तिक व्रतकं मक्षप्रभुक्तिमु
क्तिप्रदायकं दशम्यां पंचगव्या शी एकौ दस्या मुपाधितः कार्तिकस्या सित प्राची विष्णु लोक
विमानगः वै त्रै त्रिरात्रं नक्ता शी अजापप्रदः सुखी त्रीरापय सधान मुपवासः प्रां च हं पक्ष्या
दिकार्तिके भुक्ते कृद्धो माहे नु उच्यते पंचरात्रं पयः पीत्वा दध्या लोत्तु पोषितः एकादस्यां कार्ति
के तु कर्द्धो यं भागो बोधदः यदा गुं यावकं शाकं दधि क्षीरजलं घृतं पचगव्या शिते श्रेष्ठं रुद्रः
सा प्रभुनिः स्मृतः १०३ शृणुते ये दिवस वृत्तानि १२५ अग्निरवाच मासव्रतकमाख्यात्यैः
भुक्तिमुक्तिप्रदायकं आषाढा दिवसु मासि मध्यां गवजे यत्सूखी वैशाखे पुष्ये लव नंत्यक्ता

गादो नृपो भवेत् मुदवृत्तस्तृतीयायां गौरी गः स्यात्तु वृत्ती मार्गशीर्षादिमासेषु नक्तं रुद्रिप्रलोक
 भाक एकभक्तवृत्तिरुदवृत्तश्च दशवृत्तकं पृथक् फलवृत्ती वत्तुमासं फलवृत्ती को प्रदापयेत् आ
 वणादि वत्तुमासि वृत्तैः सर्वलभेद्वृत्ती आषाढस्याति ते पक्षे एकादशो मुयोधितः चातुर्मा
 स्य वृत्तानां नृकुर्वीत परिकल्पनं आषाढ्यां वाथ संक्रान्तौ कर्कटस्य हरियंजेत् इदं वृत्तं मया
 देहीतं पुनतस्तव निर्विघ्नं सिद्धिमाया तु प्रसन्नैश्च केशव गृहीते रस्मिन् वृत्ते देवयजपूजं
 यं हं न मे रूपावसं पूर्णं तत्प्रसाज्जनाईन मयादित्य काविप्रः स्यात्तैलत्ता गीदिवं वृजे
 त एका नरोपवासी वत्रिरात्रं विष्णु लोकभाक् चाण्डायणी विष्णु लोकी मोनि स्यात्तु भक्तिभाजनं
 प्राजापय वृत्ती स्वर्गशकुयावक भक्षकः दुग्धाद्या हाववा स्वर्गं पंचगव्यान् वृत्तं कथा शाक
 मुलफलाहारो नरो विष्णु पुरिं वृजेत् कौमुदवृत्तमाख्यास्ये आश्विने सुमुखो धितः द्वादस्यापू
 जयेद्द्विभुं प्रलिया ज्योत्स्नादिभिः घृतेन तिलतैलेन नदिनो तैवेष्टमप्ययेत् ॐ नमो वासुदे
 वाय मालभा मालया यजेत् धर्मकामार्थमोक्षं वप्राप्नुयात् कौमुदवृत्ति सर्वलभेधारि प्राची वृ
 त्तिमासे पवाकृत् (६) इत्यानेये मासवृत्तानि १२३ अग्निरुवाच अतु वृत्ता न्यहं वक्षे भुक्तिः
 मुक्तिप्रदानिते इन्धनानि तु यो दद्यात्तवर्षादिवसुरो अभूत घृतधेनुप्रदश्चास्ति व्रतलो गिबुभ
 वत् कृत्वा मोने नृसंध्यायां समा नं घृतकुम्भदः तिलैश्च ददो वत्तु दायी सुद्धिः सारस्वतवृत्ती पं

१७५

वसुतेन सप्तपनक्तं दधेनुदो नृपः एकादश्या तु नक्तं काशी वै त्रेन नक्तं निवेदयत् हे मुनि त्रिः
पदं याति समा त्रे विष्णु स दुती पायसा शी गोपदः स्नात श्री भागे वी व्रभेत् निवेद्य पितृ देव भोग्यो
भुक्ते स भवेत् नृप ब्रह्मवृत्तानि को क्तानि संक्रान्ति व्रत कं वदे सक्रा नौ स्वर्ग को की स्या द्वा त्रि जाग
रणा न्नरः अमा वा स्या या नृसक्रा नौ शिवा र्क जना ताथा उत्तरे त्वपने वा ज्य प्रस्था माने न केः
शवं द्वा त्रिंशल्य लमाने न सर्व पापैः प्रमुच्यते घृत क्षी रादि ना स्नाप्य प्राप्नोति वैष्णु वादिषु
स्त्री ना मुमा व्रतं त्री दंत तीया स्व क्षु मीषु व गौरी मे हे श्वरं वापि य जन शौ भाग्य माप्नु यात् उमा म
हे श्वरौ प्रा र्ज्य अवि योगा दि जाप्नु यात् मूल व्रत करी श्री च मे स व्रत कारिणि सुयं भक्ता नु या ना
रि प्र वं सा पु रुषो भवेत् १०३ इत्या गे ये ना ना वृत्तानि १०७ अग्निरु वाच दीप दान व्रतं व
ज्ये भुक्ति मुक्ति प्रदायकं देवा द्वि जातिक गृहे दीप दो १०८ सप्त व्र भाक चर्मा संविष्णु लो की का
ती के स्वर्ग लो क्य पि दीप दाना त्परं ना स्ति न भूतं न भविष्यति दीपे ना यूष्य व शुष्कान् दीपा लक्ष्मीः
सुता दिक सौ भाग्यं दीप दः प्राप्य स्वर्ग लो के मही यते विदु र्वा रा दु हि ता ललिता प दान भाक साध
मं जारा जप त्री श ल भा र्ग धिका भवत् ददो प ह श्रं सा विष्णो रा य त ने स ती पृष्ठा सा दि प मा हा त्म्ये स प
त्री त्य उ वा च ललितो वाच सौ विराज स्य सुता मे त्रे यो १०९ पुरो हितः तेन वा य न नं वी स्रो कारितं दे
विका तने कार्त्तिके दीप क स्नेन दं भुज्यते फलं जाति स्य राजा तो दीपान प्र य छामि त्व ह नि शं एका

दशादीपदो वै विमाने दि विमां द ते जाते दीप रुत्ता तु मुख को जत्र एव च अंघ्रे तमसि दुःख
 पारे नर के प्रतं ते किल वि क्रो शता नाश्व नरा नय स किं का आहता न विलापे रल मत्रा पिकि च वि
 लपिते फलं यत्रा प्रमादिभिः पुर्वं मभ्य न सुपेक्षितः जत्रु जन्म सह श्रमो ह्येक सिन्धु आनुषो य
 दि तत्रा प्यति सि मुटात्मा किमो गान भिधा वति सुरितं विषया स्वाद्यैः क्रन्त न न हित गातं रुज्य
 त्यव कृते पूर्व सेत की मो न विनितं परस्त्री पुकु वा यगं पीत यदुःख दं हिवः मूकु न्त विष स्वादौ
 रनेक को दो वृदुःख दः परस्त्री हारि य क्री तं हा मातः किं विलप्यते कोटि भारो हरे न्ना म्नी जी ह्या
 परिकिर्त्तने वन्ति तैले न मूलै पि य दग्नि र्त्त भ्यते स्वधा दाना दीप दाना दि वं ययूः तस्मा द्दीप प्र
 दाने तु बुता नाम धिकं फलं ॥ १० ॥ शता मे ये दीप दानं पुनं १२० अग्निरुवाच न व ब्यू ला वः
 नैव क्षय नारदा पर हरि रितं मण लं ॥ ११ ॥ अग्नि र्वाच न व ब्यू ला वः अवीजं भुदे कं रितुं अवीजं सं कर्ष नं च अंघ्रः
 धूमं च दक्षि नं अः अग्निरुवाच नैव ते कं नारायण म पूज्य तत्स दुस्सा राम नि ले कुं विष्णुं क्षौ न्
 सिंह कं उत्तरे भू ब्रह्म कं च एते ह्यारि य पश्चि मे पंकं टं गंग रुन्म त्रं पूर्व वक्त्रं श्व दक्षिणे थं जं व
 कुं फडि ति र्वं ठं पं शं गदा विधौ वलं मं ह्यं कोण शं वं धं धर्म हं श्रियं यजेत् दक्षिणे चोत्तरे पुष्टिः
 गंदं शं रं स्व वीज कं पीठ स्य पश्चि मे धरं वन मा लां व पश्चि मो श्री वत्सं वै व संहं नं च नं च को सुभ अ
 ने शमा जं कामा दि मो न मो न न मधो मुयेत् दशां गा दि महेन्द्रा दि न पूर्वा दी चतुरो द्यता न तोर

१०६

नानिदितानंच अग्नेनिले नुविजकैः मण्डलानि क्रमाद्यात्मानं नुदग्धाततः पुवेत अमरस्थाननोधात्ता
श्रद्धमरुपमथमनः सतामृतेति मग्नं च नुविश्वात् श्रुतेन च एतदेवात्मनो वीजमपृतत्वावसमभुतं
उत्पद्यमानं पुरुषमात्मानं मुपकल्पयेत् उत्पन्नोस्मि त्वयं विष्णुर्वीजं द्वादशकं न्यशात् हृदिरस्तु सि
खाचैव कवचं चास्त्रमेव च वक्षोमूर्धशिखायुक् लोचने जगत्सेत्पुनः अस्त्रं वरुणं न्यस्य ततो दिः
व्यतनन् भवेत् यथात्मनितथा देवशिष्यदेहे न्यशात् तथा अतिर्मल्ल्या स्मृता पूजायुद्धरेः पूजनं हृदि
सनिर्मल्ल्या मण्डलादो वदते त्राश्रुशिकाः पुष्पं क्षिपेद्योयमुत्तानितस्य तन्नामकारयेत् निवेशका
मतः शिष्याः स्तिलव्रीही नृधृतंकुनेत् शतमहोत्तरंकुत्वा सहश्रंकायश्रुद्धये नवब्यूहास्यमूर्ति
नामंगानां च शताधिकं पूषा न्दत्तादिक्षयत्तान गुरुः पूज्यश्च तैद्धनेः ॐ इत्याग्नेये नवब्यूहाः
र्वन् १२२ अग्निरुवाच पुष्पागन्धधूपदीपनैर्वैश्वेत्सु ध्याते हरि पुष्पाणि देवयोग्यानि दामिते पु
ष्पं श्रेष्ठं मालती च तमालभुक्तिमुक्तिदा मलीका सर्वपापघ्नी युथिका विष्णुलोकदा अतिमुक्त
मयत्तद्वत् पाटला विष्णुलोकदा करवीरौ विष्णुलोको यचा पुष्पौ श्रुवीर्जवान् पावर्त्तिकुट्टिको स्थै
श्चतगरे विष्णुलोकभाक् कर्णिकारैर्विष्णुलोकः कुरुगैः पापनाशनं पद्मैश्च केतकीभिश्च कुन्दपु
ष्पैः परागतिः वाणपुष्पैर्वैराभिः कृष्णभिर्हरिलोकभाक् अशोकैस्तिलकैस्तद्वत् आतरुप्रभः
वैस्तथा मुक्तिभागी विल्वपत्रैः समीपत्रैः परागतिः विष्णुलोको भृगराजैः तमालस्य दलैस्तथा तुल

श्रीकृष्णोराख्याक कृष्णोत्पलकानिच पञ्चकोकतदं पुराणं शनाहृया लपाहरिः निपाजुनकदमैश्च
 कुमुदैश्च शुगंधिभिः किंशुकैर्निम्बप्रतैश्च गोकर्णिकैः सध्या पुष्पैर्विकंकतैरंजनीकेतकीभवे
 : कुष्माण्ठातिमिरोस्थैश्च कुशकाशसराद्रुवैः रुद्रादिभिर्मरुतकैः पत्रैरन्यैः सुगंधिभिः मुक्ति
 मुक्तिपापाहानिर्भक्त्या सर्वैः सुव्याति अत्र लक्ष्म्याधिकं पुष्पं मालाकोतिगुणाधिका अवनेत्यव
 ने पुष्पैस्त्रिगुणं वनजैः फलं विश्राणो नावेयेदित्युनाधिकार्गेन मूढकैः कां वनालैस्तथो अने
 गिरिकर्णिकया तथा कुटजैः शाल्मलीजैश्च शिरिषै नरकादिकं सुगंधैश्च मधुपुत्रैश्च पूजो नि
 लोत्पलै हरिः अर्कमन्दारधुनुरकुसुमै रक्षते हरः कुटजैः कर्कटीपुष्पैः केतकी ननिवेदयेत् कु
 ष्माण्ठातिम्बसंभृतं पेशाचं गंधवर्जितं अहिंसा इन्द्रियप्रयमः क्षान्तिजनितं न श्रुतं भावाह पुष्पैः सं
 पूज्य देवान्स्या मुक्तिमुक्तिभाकवारुणं सलिलं पूष्यशोभं घृतपयोदधि प्राजापत्यं तथा अग्नि आने
 यंधूपं दीपने फलपुष्पादिकं चैवं वा न स्यात्पुनः पंचकं पार्थिवं कुशमुला यं वा यवां गंधवन्दनं अ
 वाख्यं विष्णुपुष्पं व सर्वदा वाह पुष्पिका आसनं मूर्तिपंचांगं विलुभा धाह पुष्पिकं विष्णोस्तु वा सुदे
 वाङ्गोरी शानाशैः सितस्य च ॥ ६० ॥ इत्यादि पुष्पाध्यायः २०० अग्निरुवाच पूजायैः पुजनादिभिः
 नयाति नरकान् वदे आपुष्पान्नै नरः प्राणै रणि छन्नपि मुच्यते जलमग्निविषं शत्रुं द्रुष्याधिः पत
 नगरेः निमिन्नं किं वि शामदे हि प्राणो विमुच्यते अन्यच्छरीरमादत्ते घातनीयं त्वकर्मभिः रुक्तेभ

१७७

पापदुःखं सुरवंधर्मसंगतः नीयते येन दुर्नैस्तु प्रमं प्राणिभयं करैः कुपथे दक्षिणहारिधर्मि
कः पश्चिमदेभिः यमाज्ञैः किं करैस्तु पाभ्यते नरकेषु च स्वर्यानुनीयते धर्मी वसिष्ठाप्रक्रिसंश्रः
वात गोघाती तु मवीया वर्षलक्षनुप्राश्रुते नाम कुण्ड महादिने वल्लभाभूमिहारकः महाप्रलय
नयावडोरवेधीयते शनैः स्त्रीवालवद्धन्नातुयावदिन्द्राश्वउर्द्धरा महारौरवकेरौ दुग्दहक्षत्रादि
दीपकः दहते कल्पमेकसहस्रस्वामिश्रकेपतेत नैककल्पन्दुभूलायेष्टिप्रतेयमकिं करैः महा
नामिश्रकेसर्पकायेष्टिप्रियते पितृहामातृहाराश्वअसिपत्रवनेसिभि नैककल्प
नुनरकेकरम्भवालकास्तु च येन दग्धमाननसत्रयस्यते वालूकादिभिः काकोलेकमिविष्ट
शीलकाकिमिष्टभोजनः कुदने मुत्ररक्तोशीपंचयज्ञे कियो जितं सुदुर्गाधेरक्तभोजीभवे
द्यावृक्षभक्षकः निलपाकेतु निलवतपीयते परापीत्रकः निलपात्रे तु पयोत-रणागतद्या
तकः निरुद्धशीयातनाशीरवीकपिकोऽधरे नामावज्रकर्षदाख्ये महानेतुवो नृती महाज्वाले
पापबुद्धिः क्रकश्चेगम्यगामिकः संगुरिगुत्रपाके च प्रतुदे परमयकृत क्षारद्रुदे पाणिहन्नाक्षु
रधारेन च भूमिहृत अन्तरीक्षे स्वर्गगोहृत कुमदिह ज्ञे शस्त्रके मधुहन्ती परिनाये कालभुत्रे प्र
गर्थहृत कश्मलेभानमासासिपूयगधेस्यपिण्डः दुर्धरे लूकावभक्षिवन्दिग्राहरनाभुयेम
अंके नरके लोहे प्रतिष्ठे वेदनिन्दकः पूतिवक्त्रे कुटसाक्षीपरिलूणो वनापहा वानस्त्रीवद्धघाती

चकरालेनामगार्ति कृतविलेपेन प्रयोविप्रो महाप्रतेतु मेदिनः तथाक्रमपरदानज्वलनीमा
 यसीकिलां शास्त्रलारवैतमालिखेनारिवदुतरंगमाः अस्मापुजिकोहोहरंगस्त्रीणां वैतत्रभे
 दनं अंगारालोहिषेनेमात्पुत्रादिगामिनः वौराः भुरैभ्यै मिश्रैस्त्वमांसाशीवमांसरुकेः
 मासोपवासकत्तारो नान्यत्रिरकंतराः एकादशीव्रतके रोभीषकंसदुती ॐ श्रुत्यानेयेनर
 कत्वरुनं २०१ अनिरुवाच भ्रातमासोपवासंवसर्गोक्तु एवदामितं कृत्वा तु वैष्णवं यज्ञं
 गुरोराज्ञामवाप्य च कृष्टुमैः स्ववले बुद्धा कुर्यात्मासोपवासकं वाणप्रस्थोयति वृथानारिवा
 विधधामुने आश्विनस्यामले प्रक्षेपकादस्यामुप्रोषिः व्रतमेतन्न गृहीयाद्यावत्त्रिंशद्विनामि १७८
 तु अश्वपुत्रं ह्यहं देवव्रतभंगेन मे भवेत् त्रिकालं पूजयद्विष्णुं त्रिः स्नातो गंपूष्यकैः विप्रैः
 गीतादिकं जप्यं ध्यातं कुर्याद्दुती नः इथावा दंपरिहरेत् अतः अन्नाकाशां वसत्यज्यत् नावत
 नावतस्थस्य शौक्लश्चित् विकर्मस्थान्नवालयेत् देवतायतने निवेष्ट्यावत्त्रिंशद्विनामिः
 तु घालशं पूजयित्वा तु भोजयित्वा द्विजान् बुती क्षमाप्य दक्षिणा नन्दत्वा पारतन्तुसमाचर
 लेत् भुक्तिमुक्तिमवाप्नोति कुर्याच्च त्रयोदशा कारयेद्देवव्रतं यज्ञं यजेद्विप्रास्तु योदशाना
 वन्निवस्त्रि शुमानि भाजना न्यासनाति च इत्राणि सप्तवित्राणि तथोपाण मूगानि च योगप्र

दोषविना निदयादिप्रायते स्मृतः अन्तविप्राय शर्मायां हे संविप्रप्रपूज्य च आत्मनश्चः
तथा मुक्तिं वस्त्रा ओ श्रुप्रपूजयत् सर्वपापविनिष्मुक्तो विप्रप्रशादवः विष्णुलोकैगमि
ष्यामि विष्णुरेव भवाम्यहं वृजवृजदेव बुद्धे विष्णोः स्थानमर्त्ता मयं विमानेनाम तस्मिन् त्रिभिः
हविष्णुस्वरूपाभाक दिजानता यथा शर्मा गुरवे धनिवेदयत् नेते वृत्तं विनिष्प्रनुहारि वि
प्रातु मोदितं श्रीरंगुराहितो यश्च माये मूलफलानि च विष्णुर्महोर्ध्वं कर्त्ता वृत्तं मस्मान्स
मुद्धरेत् ॐ श्रुतानि ये माशोपवाहवत् २०३ अग्निरुवाच भीष्मपंचकं मायास्पृशुः
नराजं तु सर्वदं कार्त्तिकस्यामले प्रेक्षेत्र्यो दश्यां समाचलेत् दिनानि पंचत्रिः स्याथी पंचवती
हितिलैस्त्रिधा तर्क्ये देवप्रादिमौ नि संपूजयेच्चरि पंचगव्येन शस्त्राये देवपचाम तेन च व
एताञ्चैः समालिप्य गुग्गुलूं स घृतदहेत् दीपं दद्याद्विवा रात्रौ नैवेद्यं परमाशु कं ॐ नमो वासु
देवाय जपदक्षोत्तरं सतं जुहुयाच्च घृतान् यत्नोत्तमिता वीही स्त्रनो वृत्ती षडक्षेण स त्रेण स्वाहा
कारान्वितेन च कमलैः पूजयेत्तादौ द्वितीयविल्वपत्रकैः जातु महिम्न तिथाथनाभिं मृगं जेत
तु वा न विल्वजवाभिस्तु चतुर्थं पंचमेहनि मालम्भाभूमिस्था देका दशांगो मयंगो मुत्रे दुग्धं
दधिवपंचमे पंगव्यकं पौर्णमास्यां चरेन्नक्तं भुक्तिमुक्तिं लभ्य दुती भीष्मः कृत्वा हिरं प्राप्नः

स्त्रे नैवंभीषा पंचकं वृषणाः पूजनात्पंचउपवासादजघनं ॐ इत्यागेयेभीषा पंचकं
 २०३ अग्निरुवाच अगस्त्यो भगवानिह सुस्त्रमभ्यर्चयिष्याहं अत्राग्नेभास्करे कन्यासति
 भागे स्त्रिभिर्द्वेनैः अर्घ्यं दद्यादगस्त्याया पूजयित्वा लूपो भितः कासपुष्पमयी मूर्तिं प्रदोषे विना
 सेद्यद्ये मुने र्यन्तां कुम्भस्थां रात्रौ कुर्यान्पुजागर अगे स्त्रे मुनि साहस्रं लने जोरासे महाभूते इ
 मां मया कृतं पूजां गृहीष्वपि यथा सह अवासाध्वं वसा मुख्यं प्राचयेच्च नादिभिः जलो शयः
 समीपे तु प्रातर्नीत्वाथ कर्षयत् कासपुष्पप्रतीकास अग्निमातस भवमित्रावरुणाद्योः धुत्रकु
 म्भयोनेन मोरस्तुते आतापि भक्षितो घनवातापी च महासूरेः समुदः शोषितो येतसो अस्याः स १७२
 मुखोऽस्तु मे अगतिं प्रार्थयिष्यामि कर्मनामनसा गिरा अर्चयिष्याम्यहं मैत्रं परलोकोतिः
 कांक्षया दीपान्नरसमुत्पन्नं देवानां परमं प्रियं राजानां सर्ववृक्षाणां च नृनं प्रतिगृह्यते धर्मा
 र्थकाममोक्षाथ भाजनं पापशिनी सौभाग्यारोग्यलक्ष्मीदा पुष्पमालाप्रगृह्यतां धूपोपंगृह्यतां
 देवभक्तिं मे स्य वलां कुरु इष्टितं च वरं देहि परत्र वभुभागतिं सुराभुरैर्मुनि श्रेष्ठसर्वकामप्र
 लब्धद वस्त्रवीहि प्रलैहेष्टादन्तस्त्वर्घो ह्यहं मया अगतिं वोधयिष्यामि यन्मया मनसो हृतं प्र
 लैरर्घ्यं प्रदास्यामि गृहाणार्घ्यं महाभूते अगस्त्यः खनित्रैः प्रजापतं वलमीक्षमानः उभौ वर्णाष्ट
 धिरुदः पुषोषदे वेद्याशिषो जगाम राजापुत्रिनमस्त्वभ्यमुनिपतिपतिमहाभूते अर्घ्यं गृहीष्व

देवेगे लोपमुद्रायस्त्रिनि पंचरत्नसमायुक्तं हरये सन्वितं सप्रधान्यभस्य त्रंदधिवन्दनसुयु
तं अर्घ्यदशादगत्वा यस्त्रीसूदाणात्रैदिकं अगत्वा मुनिशार्दूलने लोरासेव सर्वदा हसाम
या कृता पूजा गृह्णित्वा भोजशान्तये तेजे गदस्य मुद्रिस्थान्यमेकं फलरसं ततो न्नं भोजयेद्भिः
प्राणघृतपायसमोदकान् गां सुवर्णचकासांसिते भोदया बुद्धिगोघृतपाययुक्तेन पात्रे
नस्थगीतानतं सहिरण्यं च तं कुम्भं श्रान्नायोपतकल्ययेत् सप्तवर्षो गिदन्वर्धं सर्वे सर्वमः
वापुयू नारिपुत्राश्च शौभाग्यं पतिकन्यादुपोत्तरं ६७ श्यामेये अगत्वा र्घदानं २०४ अ
ग्निरुवाच कौमुदायमाहोक्तं च वरेदाश्वपूजे सितं हरिं यजेन्मासमेकमकादश्यामुपोषितं
आश्विने शुक्लपक्षे रुने कारा रो हरिपजन मासमेकं भुक्तिमुक्त्यै करिष्ये कौमुदं वृतं उपोष्य विः
सुं द्रादश्याय जेदेवं विलिप्य च चन्दनागुरुकास्मिरेः कमलोत्पलपुष्पकैः कद्दोरेर्वाथमालः
भादीपं ते तेन वाग्यतः अहोरात्रं वने वेदं पायसापूपमोदकैः अंनमो वासुदेवाय विज्ञायाथक्ष
मापयत् भोजनादि द्विजेदशान्यावदेवः प्रबुद्धाने तावन्मासोपवासः स्यादधिकं फलमप्यतः
६८ श्यामेये कौमुदीवृतं २०५ वृतदानादिसामान्यं प्रवदामि समासतः तिथौ प्रतिपदा येवः
सूर्यादौ कृत्तिकासु च विष्णुभादौ च मेघादौ काले च ग्रहणादिके यत्काले यदुतं दानं तदुत्तमं निः
यमादि यत् तदुत्तमं देवतं च सर्वं च विष्णुदेवतं रविशुक्ललक्ष्म्याः सर्वे विष्णो विभूतयः

तमुद्दिश्य व्रतं दानं पूजादिस्तुतसर्वं जगद्गते समागच्छ आसनं पादमर्चकं मधुपर्कस्तथाः
वास्तुस्तानं च गम्भकं पुष्पपुष्पं च दीपं च नैविद्यादि नमोस्तुते इति पूजादि मन्त्रेण दानं वाक्यं सः
मंशुनु ॐ अशाम्कं गोत्राणि विद्याया मुक्तसमर्पितो एतद्गुणं विष्णुदेवतं सर्वपापोपसात्रये
आयूरारोग्यवृद्धार्थं सौभाग्ययस्ववृद्धये गोत्रसन्ततिवृद्धार्थः विजयाय धनयाय च धर्माय
वैश्वर्याय कामाय उत्पत्तयामनाय च संसारमुक्तये दानं तु भूयः प्रददेत्यहं एतन्नादानप्रतिष्ठा
यन्तु भूयसे तद्दद्यामहं एतेन प्रीयतांति तं सर्वलोकपतिः प्रभू यज्ञदानव्रतपते विश्वाका
न्त्यादिदेहि मे मर्चकामार्थमोक्षाश्च देहि मे मनसि स्थितं यः पठेच्छृणुयानि तं व्रतदानसमु
च्चयं स प्राप्नुयामि मलो भुक्तिमुक्तिमवाप्नुयात् तिथिवारक्षसंक्रान्ति योगमन्त्राधिकव्रतं मे
कथावास्तुदेवादेर्निर्वयमान्युजनाद्भवत् ॐ इत्यादि येषु व्रतदानसमुच्चयेः २०६ अ
ग्निरुवाच दानधर्माश्च वक्ष्यामि भुक्तिमुक्तिप्रदानं शृणु दानमिष्टं त्रधा पू-कुर्वन्ति ह्यस
र्वभाक् वापि कुपततागानि देवताय तनानि च अन्नप्रदानमावासः पूर्णधर्मश्च मुक्तिदं
अग्निहोत्रतपः सत्यं वेदानां चानुपालनं अतिथ्यैश्च देवं च प्रादुरिच्छे च नाकदं ग्रहे परा
गेयदानं सूर्यसंक्रमणे शुचं द्वादश्यादौ च ये दानं पूर्णतदपि नाकदं देशे काले वृष्टात्रे च
दानं कोटिगुणं भवेत् अयने विषुवे शुक्लपक्षे तिपाते दिनक्षये युगादिषु च संक्रान्ती च तु

दस्य हृमिषु च सितपंचदशी पर्व द्वादशी च कृत्वा सुव यशोत्सव विवाहेषु तथा नवरादिषुः
वैधृते दृष्टुः स्वप्रेष्य वासना लाभतः श्रद्धावायदिने तत्र सदा वादानमिष्यते अथेने देविः
पुर्वे देवतमः षडशीतयः चतस्रो विष्णुपञ्चश्रसंक्रान्ति द्वादशीतमाः कन्यायां मीथुने धनुष्यः
तिरवेर्गतिः षडशीतिमुखी प्रोक्ता षडशीतिगुणाफलैः अतिता नागते पूरणे देवदद्याद्विष्णुयशो
त्रिंशत्कर्कटकेनाश्रमकरे विंशतिः स्मृता वर्तमाने तुलामेवेनाश्रमभूतो दशा षडशीत्यादि
नायां षष्ठिरुक्तास्तु नाडिकाः पुण्याद्यविष्णुपञ्चश्रप्राकपश्चादपि द्वादशी अवगांशुधनिर्वाह्य
नागदेवतसत्तके यशमारविवारेण व्यतिपासः स उच्यते नवम्याशुक्लपक्षस्य कार्तिके निर्गात्सु
ने त्रेताशितनृतीयायां वैशाखे द्वादश्यायुग दर्शतु माघमासस्य त्रयोदश्या नभस्य के कर्त्तिके लिङ्गि
सकाथलया मन्वन्तरादयः अश्वयुक् शुक्ल नवमी कार्तिके तथा नृति या वैत्रमासस्य तथा भाद्रप
दस्य च फाल्गुणस्याप्यमावास्या वैश्वस्यैकोदशितथा आषाढस्यापि दशमी माघमासस्य सप्तमी
श्रावने च दशमी कृष्णतथा आषाढे च पूर्णिमा कार्तिके फाल्गुणितद्वयके षडशीतथा उर्ध्वे वैशाखे ज
प्येः अष्टकाष्टि मृरिताः अष्टकाष्ट्या च दशमीत्यादत्र द्वादशी नादिवोक्ष्यं गया गंगा प्रयाग दोती धेदेवाः
लयादिषु अत्राधितानि दानानि विद्यार्थक्यकानि नयात्सुर्वमूर्खो दानं गृहीयादुत्तरा मुखः
आपूर्तिवदते दातुर्गुहीतुः क्षीयते चतन नाम गोत्रे स मुञ्चार्थि संप्रदानस्य चात्मनः संप्रदेये प्रः

यधुनिकमादानेपुनस्त्रयं स्वात्माभर्त्तव्याहतिमिर्द्वादानंतुशोदकं कनकास्वतीलानागादाः
 सीरथगृहीगृहाः कन्याचकपीलाधेनुमहादानानिबैदश श्रुतसौख्यतपःकन्यायाज्यसिध्याऽपः
 गतं लब्धनंहिसवनंशुक्लशिलानहनिदः कुशीदकृषिवाणिज्यप्राप्तंचप्रीतिकर्मणि त्राहमाः
 तपितप्राप्तं प्रविष्टंस्त्रीधनंस्मृतं वसुधैवकुर्वितुं विशाडंयंश्रुदस्येवामनुग्रहात् बहुभ्योनप्रदेया
 निगोमृहंशयनंस्त्रियेः कुलानानुशतंहमादप्रक्षयप्रतिश्रुतं देवानांचगुरुणांचमातापित्रो
 त्रथैवव पुण्यदेयंप्रयत्नेननपुण्यश्रुजितंकुचित् प्रतिलाभेकृपादत्तंयदनेनदपार्थकं श्र
 द्धासाधनेधर्मोदत्तवार्यपिवाक्षयंज्ञानशीलगुणोपेसःपरवीडावहिःकृतः अज्ञानापालनाः
 त्राणान्नान्नात्रंपरमंश्रुतं मानुःशतगुणांदाणांसहश्रंपितुर्हर्षिते अनन्तदुहिदुदानंसादयेदत्त
 मक्षयं अमनुंष्येसमंदानंपापेजेयंमहाफलं वर्णशकरोद्विगुनंश्रुदेवातंचतुगुणं वैत्येवा
 षगुनंक्षत्रंषोडशकुंडिजकुवे वेदाध्यायशतगुणमनत्रंब्रह्मबोधकं पुरोहितेयाजकोदौदानः
 मक्षयेमुच्यते श्रीविहीनेषुयदन्तंतदनत्रचयज्वनि अतस्यनधीयानः प्रतिग्रहहविर्हिजः
 अम्यश्मभूवेनैवसहतेनैवमज्जाति प्रातःसम्यगुपस्युगृहीयात्प्रयतशुचिः प्रतिग्रहीतासावि
 त्रीसर्वत्रैवप्रकिर्त्तयेत् ततस्तुकीर्त्तयेत्साहस्रंयैरासहदैवत प्रतिग्रहंपठेदुर्वैः प्रतिग्रहंस्त्रिजो
 त्तमात् मन्त्रंपठेत्क्षत्रियात्तुवाश्रुचतथाविशः मनसाचतथाश्रुदतस्वस्त्रिवाचनकंतथा :

१८९

अभयं सर्वदेवतं भूमि वै विष्णुदेवतं कन्यादाहस्तथादासि प्राजापत्याः प्रकीर्तिताः प्राजापत्याः
गजः प्रोक्तस्तुरगो यमदेवतः तथा वै कशपं सर्वः याम्यं च महिषस्तथा दधुश्च नैऋतो धेनुः रोः
दीर्घागेन लक्ष्म्याः आयो मेघो हरिः क्रोड आरण्याः प्रशवो निलाः जलार्कं च वारुणां स्यात् कारा
धानि घटदयः समुद्रयानि रत्नानि हेमलोहा मिवानलः प्राजापत्यानि शस्यानि पकाकोनः
मपि ससन्नमगांधर्वगंधमित्याहुर्वस्त्रवाहं स्य न स्यते वायव्याः प्रक्षिणाः सर्वविद्यावाहित
थांगकं सारस्वतं पुष्टकादि विस्वकर्मा तु शिल्पिके वनस्यति कुमादिनां द्रव्यदेवा हरेस्तनूः दधुः
कृष्णाजिनं शय्या रथमासनं मेव च उपानहोतथायान उक्ता नांगिर ईरितः रथोपकरणं शः
संप्रजायं सर्वदेवतं गृहं च सर्वदेवतं सर्वे वा विष्णुदेवती शिवो वा ततो द्रव्यं च क्रि रक्तं तः
तोस्त्रिहृद्व्यस्य लामगृह्या ददानीति तथा वदेत् तोयं दद्यात्तथा हस्ते दाने विधिरय्य स्यः
तः विष्णुद्रव्यं विष्णुदेव प्रतिगृह्या सि वै वदेत् अतिप्रतिग्रहं धर्मभुक्तिमुक्तिफलं दयं
गुरुभ्यामन्यतीभिस्तु नर्चिष्यते वताः पितृ न सर्वतः प्रतिगृहीयाननुदयत स्वयंततः
श्रुदीयेन तु पशुपथं धनं श्रुदस्य फलं गुदत करसायाश्च श्रुवा दुर्ज्या नृवृत्तिना सर्वतः प्रति
ग्रीहीया देवव्रत्या कर्मितो द्विजः नाध्यापनायाजना दोगहित्वा प्रतिग्रहात् दोषो भवति विप्रा
णां ज्वलना कं समाहिते कृते तु दीयते रात्रौ त्रेतास्तानि यदीयते द्वापरे याचमाना यकलोत्तनु

गमान्तिने मन्त्रसाधनमुद्दिष्टजलंभूमौविनिःस्थितेति विद्याते सागरस्यात्रोत्पत्तयस्तस्य विद्यः
 ते अथ सोमार्कग्रहनसक्रातादौ सुकालके गंगागयाप्रयागादौ तिथे देशे महागुणे तथा
 वासुकुमोत्राय तथा चामुशर्माणो वेदवेदांगशुक्राय सुपात्राय महात्मने अथानाममहा
 वीरिभ्योऽदिदेवतं पुत्रपौत्रगृहेष्वर्थपनिधर्मार्थसद्गुणः कीर्तिविद्यामहाकामसौभाः
 ग्यारोग्यवृद्धयेऽनन्तसुप्रददेतुभ्यं प्रीयतां च हरिः शिवः दिव्यान्तरिक्षभोमादिसद्योजाताद्याः
 नैकं च धर्मार्थकामसौधातो ब्रह्मलोकप्रदोस्तु पथानामसगोत्राय विद्यायासूकशर्माणोः
 एतद्दानप्रतिष्ठाप्य सर्वान्दक्षिणान्ददे अनेन दानवाक्यतसर्वदानानि वैददेत् इत्युक्ते १८२
 येदानपरिभाषा २७ अतिरुवाच सर्वदानानि वक्ष्यामि महादानाविषोऽश तुलापुरुष
 माअनुहिरण्यगर्भदानकं तुलाणं वैकल्यलतागोसरुश्रं वपुः सं ४ हिरण्यकामधेनुश्च हि
 रण्यश्वश्च सप्तमः हिरण्यस्वरथस्तद्वन्दे महस्त्रिरथस्तथा पंचलागलकंतद्वदरादानैः
 तथैव च विशुचकंवल्गुहृक्षः सप्तसागरकपरं रत्नधेनुर्महाभूतघनं शुभदिनेऽर्पयत् स
 ण्डपे महासेदानं देवान् प्राच्याणां पश्चिजे मेरुदानात्रिपुण्यानि मरुवो दशतान् शृणु धान्यदोण
 सहश्रेण उत्तमोऽर्द्धदत्तः परोऽन्नमः षोडशदणः कर्त्तव्यो लवणावलः दशभारैर्गुत्रादिः स्यात्तन्

मोर्द्धाईतःपरो उत्तमःपलसाहप्रःस्वर्णमेरुतथापरो दशद्वौगोलिलादिःस्यात्तंचमिश्रत्रिभिः
ःकमात्रकायासपर्वत्येविंशभारैश्चदशपंचभिःविंशत्याद्युतकुम्भानामुत्तमःस्याद्युसाचलः
ः दशभिःपलसाहश्चेत्तमोरजताचलः अष्टभारैःशर्करादिमध्योमन्दोर्द्धतोर्द्धतः दशधेनु
प्रवक्ष्यामिथादन्तोभुक्तिमुभाक प्रथमाधेनुःस्याद्युतधेनुवृथापरा तिलधेनुस्तथापरातिलधे
नुस्मृतीयाचचतुर्थीजलधेनुका क्षीरधेनुर्मधुधेनुःशर्करादधिधेनुके रसधेनुःस्वरूपेण
ददशमीविधिरुच्यते कुम्भास्युद्युवधेनुनामितरासीन्दुराशयः कृष्णाजिनंचतुरस्रप्राणीवः
विन्यसेद्वि गोमयेनानलिकायादध्वानास्त्रीर्यसर्वतःलक्षेण कांजिननदधत्तस्यपरिकल्प
येत् प्राद्वीकल्याधेनुमुदकायांसवत्सका उत्तमागुदधेनुःस्यात्सदाभारचतुष्टयात् वत्स
भारेणकुर्वीतभाराभ्यामधुमास्युहा अर्द्धभारेणवत्सःस्यात्कनिष्ठाभारकेशतु चतुर्धांशेनवत्स
स्यादुत्तविन्नात्सारतः पंचकम्पलकोमाधत्तैस्तुवर्णमुषोदशापलंस्तुवर्णश्चत्वारस्तुलापल
शतस्तत्तं स्याद्गुरोविंशतिस्तुलाद्रोणस्तुचतुराटकः धेनुवत्सौगुदस्यो भौसितस्तद्वत्स्यरावतौ
भुक्तीकर्णविष्णुपादौभुविमुक्ताफलैश्चणौसितस्तत्रशिरालीवसितकम्पलकम्पलौ ताम्रग
त्रुकवृक्षौसितस्तद्वत्स्यरावतौ भुक्तीकर्णविष्णुपादौभुविमुक्ताफलैश्चणौसितस्तत्रशिरालीव
सितकम्पलकम्पलौ ताम्रगत्रुकवृक्षौसितवामरकौमशौ विष्मद्वयुगावेतौनवनीतस्तनाः

नितो भौमसुखे कांशे दोहा विदुनीलकतारको भुवर्गाभृंगभरगौरजनधुरसंयुतो नाना
 फलमया दत्ता गंधप्राणो प्रकीर्तितो रचयित्वा ये जेडे नुमे नैर्मन्त्रैर्द्विजोत्तमः श्रीलक्ष्मीः सर्वः
 भूतो नां यावदेवैषु वस्थिता धनुरुपेण शादेवी मम शान्तिप्रयच्छतु देहस्था यावरदाणि सः
 करस्य सदा प्रियाः धेनुरुपेण शादेवी मम पापं व्यापोरुनु विमोर्ध्वसि या लेक्ष्मीः स्थाया ववि
 भावसोः चतुर्ध्वसि या धेनुरुपास्तु सास्त्रिये चतुर्ध्वसि या लेक्ष्मीः धनदशचा लेक्ष्मी
 र्या लोके प्राप्ता नां सा धेनुरुर्वा दामुमे स्वर्धा हं प्रिचु मुरब्बा नां स्थाया यज्ञभुजां यतः सर्वपाः
 पंहरा धेनुरुस्ते सा धेनुरुर्वा दामुमे स्वर्धा हं प्रिचु मुरब्बा नां स्थाया यज्ञभुजां यतः सर्वपाः
 नां विधातां येन देवहि सर्वयज्ञफलं प्राप्य निर्मातो भुक्तिमुक्तिभाक् स्वर्गाभृंगीशकैरुपे
 : सृष्टीलावसु संयुता कांशे दोहा दत्ता द्याक्षी रीणी गौः सदक्षिणा दाता स्याः स्वर्गमाप्नोतिः
 वत्सरा मसमि तां कपिलो चेत्तारयति भूयश्चा सप्तमकुले स्वर्गाभृंगी रौप्यविरां का स्यादो
 हुन कांचितां सक्तिनो दक्षिणां दद्यात्तत्वा स्यात्तु भुक्तिमुक्तिभाक् सर्वसरो मतुल्यो निःस्वर्गा
 युभयतो मुखी दत्ता स्वर्गमवाप्नोति पूर्वै न विधिना ददेत् आसन्नमृन्युना देया सस्यामौस्तु
 पूर्ववत् यमदारे महादारे कृकशावे रत्नरानी नदी तान्ने नु च ददाम्यना कृष्णं वैतरणी च गा
 र्हापते यममहादानानि २०६ अग्निरुवाच यकां गां दशगुह्यं दशपञ्चाशु गो

१८३

शतं शतं सरुमुमुदमासुर्वैतुल्यफलाहिते प्रासादायत्रसौवर्णवसोर्द्धराचयत्रस गंध
बिम्बरसोपत्रतत्रयान्निसहस्रयोः गन्तं शतप्रदानेनमुच्यतेनरैर्कोर्णवीर दत्तावत्सतरीं
वस्यर्णलोकेमहीयते गोदानमायुरारोग्यसौभाग्यस्वर्गमाप्नुयात् इन्द्रादिलोकप्रालानां
राजमहिषिभुभ महिषीदानमाहात्मादत्तुमेसर्वकामदा धर्मराजस्यत्याहाय्यस्याः पुत्रः
प्रतिष्ठितः महिषासूरस्यजननीयासास्तुवरदामम महिषिदानाचसौभाग्यं वषदानादिवैव
येत् संयुक्तहलपंक्ताख्यं दानं सर्वफलप्रदं पक्तिर्दशरुलापोक्तादारुजावषसंयुता सौव
र्णप्रदसंनक्षत्राख्यं महिष्यते दशानां कपिलानां तु दत्तानां श्रेष्ठपुष्करे तत्फलवाक्ष्यं
त्यादैवप्रभस्यनुमोक्षणो धर्मोसितश्रुतः पांडुश्चतुष्टयप्रियाईमां नमो वृत्तरो देवेशपितृ
भूतपिपोषक त्वयिमुक्तेक्षयालोका मम सन्तु निरामयाः आत्मरूपोस्तु देवोन्माभौतः प्रेत्रोथ
मानुखः धर्मास्तु चतुष्टयपन्नस्यया गतिः सास्तु मे भूवा अंकयचक्र अलाभ्यां मन्त्रेणानेन वोस्तुः
जेत एकादशाहे विप्रस्ययस्य वोस्तु जेते वषः मुच्यते पुनर्लोकात् परामासे वाट्टिकादिषु द
शरुस्तेन दण्डेन त्रिंशद्दण्डानि वर्तनं तायेव दशविस्ताराङ्गो वर्मनस्तु दोघनत् गोभूहिरण्यसं
युक्तं यस्तु कृष्णाजिनं ददेत् सर्वदुष्कृतकम्मापिसाधु जं वृत्तरो भाजनं तिलसंपूर्णं मधुनाः

पूर्णमेव च तथा कल्पितानां च प्रत्यमेकं च सागधं शयां दत्वा तु स गुरुनां भुक्तिमुक्तिमवाः
 प्रुयात् हेमिंप्रतिदत्ता कृत्वा स्वर्गं तथा मनः विपुलं तु गुरुं कृत्वा दत्वा सा भुक्तिमुक्तिभाक्
 गुरुं सतं सभां स्वर्गं दत्वा सा च प्रतिश्रयं कृत्वा दत्वा गो गुरुं वनिषा यः स्वर्गमाप्नुयात् यम
 महिषदानां नु निषा यः स्वर्गमाप्नुयात् तुल्यारो हरिभो हेमिंधो वयमदुतकः प्रापितस्य
 शिरदिता नन्दे स्वर्गभोगभवेत् त्रिमुखा स्वमिददानं गृहीत्वा तु द्विजो धर्माक् चतुरप्यम
 यं कृत्वा केचुत्वा तस्य दापयत् सोमयुक्तं द्विजायै च कालवक्रमिदं सहत् आत्मतुल्यतुयो
 लोहं दत्ते रंकं व्रजेत् प्रजाशतलस्य युक्तं लोहदत्तं प्रयोश्ययेत् वस्त्रेणाश्च विप्राय यम
 दण्डानविद्यते मूलं फलादिना दत्वां सहतं वाथ सर्वतः स्मृत्यं जयं समुदिशो दद्यादायुर्विः
 वक्षते सुमान् कल्पितैः कार्यारोपदत्तः सुवरादक स्वकोशतकरो दिद्यो जवाकुत्सु मम एतल
 : रत्नाम्बरधरः अत्वा शयमाला विभूषिताः उपानयूगपूजाधि कृत्वा कस्तुतप्राश्चकः गृहीत
 मासेपिण्डश्च वासे वै कालपुरुषः संपूजातं च गधाद्यैः शयनायोपपादयत् मरणावधिहीन
 : स्याज्जरो जैश्वरो भवेत् गोवधौ तु द्विजैश्च दद्याद्भुक्तिमुक्तिमवाप्नुयात् रेवनाधिष्ठितश्च हैम
 न्दत्वा नन्दतुभाक् धरणादिपूर्वमप्यवदत्वा सा भुक्तिमुक्तिभाक् सर्वान् कामानवाप्नोति यः प्र

१८४

यद्धतिकाचनं सुर्वलोदीपमानेतुजतंदक्षिणोप्यसे अनेषामपि दानानां हिरण्यं दक्षिणाः
स्मृता सुर्वरजतं ताम्रं तण्डुलं धान्यं मयव च नित्यं श्राद्धं देवपूजा सर्वतैतददक्षिणां रजतदक्षि
णां पित्रो धर्मकार्थसाधनं सुर्वरजतं ताम्रं मणिमुक्ता वंशुनि च सर्वमेतन्महाप्राज्ञैः
दातिवसुधान् दनपितृश्रुपितृ लोकस्थानदेवस्थाने च देवताः सन्नप्यति सान्नात्मा ददाति
वसुभरा कर्कटं रेवटं कंभा पिग्ना मंवा ससाहितं निवर्तनशतवापितदृष्टं वा गृहादिकं अपि
गोचर्ममात्रमा दत्वा सर्वभागमवेत् तैलविन्युयथा वाप्यसर्प्युगंतं तथा सर्वेषामेव दा
नानामेकजनुगं फलं त्रिः सप्तकुलमूढुत्यं कल्याणं दौवस्मलोकैर्भाक् गजं स दक्षिणां दत्वा निर्मल
ः स्वर्गभागभवेत् अस्वदं वा पुरारोग्यसौभाग्यं स्वर्गमाप्नुयात् दाशो नृत्वा द्विजेन्द्राय अप्सरो लो
कमाप्नुयात् दत्वा ताम्रमयी स्थाली पलानां पंचभिः शतैः अर्धैस्तदुक्तेयूक्ता वा भुक्तिमुक्तिमवाप्नु
यात् संकटं वृषसंयुक्तं दत्वा येन न नृका भाक् वस्तु दाना भूमेदा पुरारोग्यं स्वर्गं सक्षयं धान्यं गो
गोधुमकलाय यवादिन सर्वभाग्यदन् आसनं तैजसं प्राणं लवनं गंधं चन्दनं धूपं दीपं च ताम्र
लेले हस्तं वरत्नं विशादि नाना दवाणि दत्वा स्याद्भुक्तिमुक्तिभाक् तैलाश्च तिलं पात्रं च दत्वा स्व
र्गमवाप्नुयात् अन्नदानात्परं नास्ति न भूतं न भविष्यति हस्ते स्वरथं दानानि दासि दास गृहानि च
अन्नदानं सप्तसप्तानि कलां न हस्तिषोऽशी कृत्वा पीतृ मरुता लंघः पश्चादन्नदो भवेत् सर्वपाप

विनिमुक्तो लोकानां प्रोतिवाक्ष्यत पाणीपंच प्रपादत्ता भुक्ति मुक्ति मवा प्रुयात् श्रुत्रोपानहका
छादि दत्ता स्वर्गोत्तरी भवेत् प्रतिपत्ती धिमुखे खवि कम्भादि प्रयोगके वेत्रादौ वत्सरादौ चः अ
श्रित्यादौ हरिं हरं बुत्मानं लोकपालादि म प्रार्थ्य दानं महाफलं वृक्षारामा भोजनादि न मार्ग स
न्नाहनादिकान् पात्राभ्यां गादिक दत्ता भुक्ति मुक्ति मवा प्रुयात् त्रीणि तु ल्य फलानी हि गावः पृथ्वी
सरस्वती बुत्मी सरस्वती न्दत्वा निर्मलौ बुत्तलौक सप्तद्वीप महीः स बुत्तल ज्ञान न्ददातिः अभ
यं सर्वं भूतेभ्यो योऽद्यात्स तु सर्वं भाकं पुराणं भारतं वा पिरा मयरा मथापि वालिखित्वा पुष्टकन्दः
शा भुक्ति मुक्ति मवा प्रुयात् देवशासास्त्रं नृत्तमीतं योऽध्यापयति ताकभोक् हन्ति न्दद्यादनात्र
संसयेः सिवालये विष्णु गृहे सूर्यस्य भवने तथा सप्रदान प्रदः स स्यात् पुष्टकं वा वयेन यः त्रैलोक्य
कचतुरो वर्णा वत्तारश्च श्रमाः पृथक् बुत्ता आ देवताः सर्वविद्यादाने प्रतिष्ठिताः विकाम दुष्टाः
धेनुविद्या चक्षुरनुत्तमं उपवेद प्रदानेन मोक्षमाप्नोत्य संयस्यं विद्यादान मवा प्रोति प्रदानाः
पुस्तक स्युतु सास्त्रानि च पुराणानि दत्वा सर्वं मवा प्रुयात् शिक्षाश्च शिक्षये यस्तु पुण्डरिक फ
लं लभेत् यजनी वनि वनि न दत्वा फल स्यान्नो न विशते लोके श्रेष्ठतमं सर्वमात्मणश्चापियन्तिः
यः सर्वपि नृणां दातव्यं ते वा मे वा क्षयान्तिता विष्णु रुद्रं प्रयोनि न्दे विद्येश्वरादिकान् पूः

१८५

जयित्वा प्रदद्यात् पूजकं सर्वभाक् देवा लये प्रतिमां कारयेन् सर्वमाप्नुयात् संमार्जनं चो
पलेपं कुर्वन् स्नानिर्मलः पुमान् नानामण्डलकार्यमेमण्डलाधिपतिर्भवेत् गंधपुष्पधूपदीप
नैवेद्यं च प्रदक्षिणं घण्टां ध्वजं विमानं च वैश्रणं वाद्यं गीतकं वस्त्रादिदत्वा देवा ये भुक्तिमु
क्तिमवाप्नुयात् कस्तूरीकासिकं च श्रीखण्डमगरुतथा कपूरं च तथा सुस्तगुग्गुलं विजयद
हेत् घृतप्रस्थेन संस्त्राय संकीर्त्या दोषसर्वभाक् स्नानशीघ्रतलं शयनभोगं च विंशतिः पला
नानुसहस्रेण महास्नानं प्रकिर्तितं दशापराधतो यनक्षीरेण स्त्रायया हृतं सहस्रप्रयसा दम्भा
घृतेनायूतमिच्छते दसिदासमलंकारं गोमूत्रं शृगजादिकं देवा यदत्वा सोभाग्यधनापुष्यान्तुः
जेद्विव ६० इत्याग्रेयमहापुराणे नानादानानि २०८ अतिरुवाच काम्यदानानि वक्ष्यामिः
सर्वकामप्रदानि च नित्यपूजां सासिमा कृत्वा थोकास्य पूजने वृताहं गुरोः पूजावत्सराने महाच
नं अश्वं वैमार्गशीर्षे तु कर्मलं पिष्टं संभवं सिवाय पूज्य यो दद्यात्सुखं लोकचिरं वसेत् गजे पौष
पिष्टं मयं त्रिसप्तकुमुदरेत् माघे चाश्वं रथं धेष्टं दत्त्वा ननकं व्रजेत् फल्गुने तु घृतं धेष्टं स्वर्ग
भुक्त्या नमहीयेति जैत्रे देवेषु मया गरंदा सदा सिसमन्वितं दत्त्वा स्वर्गं विरंस्थित्वा तदनेन स्यान्मही
पतिः सप्तवीहि श्रुत्वा शेषं दत्त्वा शिवमयो भवेत् शतद्वयफलानां तु दत्त्वा ह्येकं तुल्यं नृपः बलि

मण्डलकं वा त्रैः कृत्वा षाडे शिवो भवेत् विमानश्रवणो यो यदत्ता स्वर्गात्ततो नृपः गुग्गुल्लादिद
हे इन्द्रे स्वर्गी सत्पात्ततो नृपः क्षीरसर्पिर्भूतं पात्रमाश्रितस्वर्गादादेदन् कार्तिके गुरुद्वाराः
अदत्ता स्वर्गी ततो नृपः मेरुदानं द्वादशकं वक्ष्ये हं भुक्तिमुक्तिदं मेरुवृत्ते तु कार्तिके रत्नमेरुः
ददेद्दिजे सर्वेषां चैव मेरुणां प्रमानं क्रमसः शृणु वज्रप्रभमहा नीलनीलस्यटिकसंज्ञितः पु
ष्पं सरकतं मुक्ताप्रस्थमात्रेण बोधितः मध्योर्द्धस्यान्तसाधं विवर्जयेत् कर्णिकायां नम्यन्मेरुवत्
विष्णोश्च देवतं माल्यवान् पर्वतः पूज्यास्तत्पूर्वभद्रसंज्ञितः अस्तमुद्यत्ततः प्रोक्तो निधो मेरुदः
क्षिणो हेमकुण्डो यद्दिग्भवान्त्रयं सौम्यतथा त्रयं नीलः श्वेतश्च शृङ्गी च पश्चिमे गंधमादतः वैक
ककेतुमालः स्यान्मेरुद्वादशसंयुतं सोपवा सोर्ध्वये द्विस्तु शिवं वा तान् पूर्वकं द्विवाग्रे चार्च्य मेरुवत्
त्रैविंशाय वै ददेत् विष्णोः पातुक गोत्राय मेरुद्वयं मयं परं सोपवा शोर्ध्वय द्विस्तु शिवं वा तान् पूर्वः
कं भुक्तौ मुक्तौ निर्मलत्वे विष्णुदेवतं ददामि ते इन्द्रलोके वसुलोके शिवलोके हरेः पूरे कुलमुत्प
त्ती देवविमाने देवपूजितः अन्येष्वपि वकालेषु संक्रायादौ प्रदापयेत् परानात्रु सहस्रं न हेम
मेरुप्रकल्पयेत् शृङ्गत्रयसमायुक्तं बुधविष्णुहरा न्वितं एकैकपर्वतत्रयं शतैर्कैकेन कारयेत्
मेरुणा सह शैला लुखा तास्तत्र त्रयोदश अथ नेग्रहाणां दौ च विष्णुगोहुरिमा र्च्यं च स्वर्णमेरुं द्वि
जापार्थं विष्णुलोके चिरं वस्येत् परमागवो यावन्न हरराजा भवेच्चिरं शेषमेरुद्वादशादि युतं संकः

१८६

लपतददेत पागु कंच फलत्रस्य विष्णुविप्रप्रपूज्य भूमिमेरुं वविषये मण्डलमाम एव वा पिरि
कल्याणं शोभाणां पूर्ववत् फलं द्वादशादिसमाभोगे न यो भवेत् अस्वसंख्या प्रमाणे न गोमेः
संपूर्वददेत् पदवस्त्रैर्वारिमात्रैश्च सुमेरुश्च मध्यतः शैले द्वादशवस्त्रैश्च दत्वा त आशयं फलं
द्वुत्तपंचसश्रेष्ठपत्नानां माज्यपर्वः शतैः पंचभिरेकैकः पर्वतोस्मिन् हरिं यजेत् विष्णुमेवा
मणायार्थं सर्वं प्राप्य हरिं यजेत् एवं च स्वर्गमेरुं च कृत्वा दत्वा पूज्यात् फलं धातुमेरुः पंचवक्त्रोऽप
राष्ट्रकैकया वकाः स्वर्गदिशृगकाः सर्ववत्सा विष्णुमहे श्वरान् सर्वपूज्यविष्णुवाविसेषा दक्षः
यं फलं एवं द्वादशासमानैर्नतिलमेरुप्रकल्पयेत् शृंगालिपूर्ववत् तस्य तथा चाल्य न गेषु च तिल
मेरुं प्रदत्वा थवं धुमि विष्णुलोकभाक् नमो विष्णुस्वरूपाय धराधराय वै नमः बुधविष्णुशृंगायः
धरानभिस्थिताय च नगद्वादशनाथाय सर्वपापापहारिणे विष्णुभक्ताय त्राणमेकुरु सर्वथा निः
षाद्यः पितृभिः सार्धं विष्णुगच्छामि तं ममः त्वं हरिस्तु हरे रगे अहं विष्णुश्च विष्णवे निवेदयामि भक्ता
नुभक्तिमुत्तमं हेतव ६० इत्यागे ये मेरुदानानि २१० अतिरुवाच पृथ्वीदानं प्रवक्ष्यामि
पृथ्वीवीजविधामता शतकौटियोजनानां सप्तद्वीपावसानगा जम्बुद्वीपावधिः सा च उत्तमादिः समी
रिता उत्तमा पंचभिर्भारैः काश्चनैश्च प्रकल्पयत् तदर्धं तारजं कुर्मतथा पंचसमादिशेत् ३ः

तस्माकथितापुष्पींशेनैवतुसधमा कन्यसातस्त्रिभागेनत्रिहान्याकुर्मापद्रुजे पलानानुसह
 श्रेनकल्पयेत्कल्पापादपं मूलदणं सपत्रश्चकलपुष्पसमन्वितं पञ्चकन्दमुसंकल्पापञ्चाः
 नांदापयत्सुधीः एतदन्ताडेल्लोकेपितमिमेदिनेचिरं विष्णुमेकामधेनुश्चपलाणां पञ्चभिः
 तैः बुधविष्णुमहेशायास्त्रयोदेवावस्थिता धेनुदानं सर्वदं सर्वलोकं विष्णुमेकपित्नांद
 त्वातारयेत्सकलंकुलं अलंकृत्यस्त्रियंदयादश्वमेधफलं लभेत् भूमिदत्ता सर्वभाकत्वा सर्व
 सत्यपुरोहमग्नौ संवाथ पुरंवापित्वेकश्च ददत्सुखी कर्त्तिकादौ बुधोत्सर्गं कुर्वन्सारयते कुले
 इत्याग्नेये महापुराणे महादानानि २॥ अतिरुवाच नादिवक्त्रप्रवक्ष्यामि यज्ञानां शायतनैः
 हरिः तामेव धत्ता शक्त्यदमद्वरास्त्रनिर्गताः द्वासप्ततिसहस्राणि नामि मध्ये यथस्थिताः सिध्यन्तु
 र्वमधश्चैव व्यासप्रसाभिः समन्ततः चक्रवत्संस्थिता ह्यताः प्रधानो दर्शना उपः इत्यावपि प्रलाये
 वसुधुमावतथैव हि गाभारी हस्तिजिह्वा च पृथा च वयसा तथा अलम्बुखा दूदूश्चैव शरविनी द
 शमी स्मृता दशप्राणवहा ज्ञानानां यत्नाः प्रकीर्तिताः प्राणोपायं समानं शुद्धानो व्यात एव च ना
 गः कुर्मो धर्कः केशो देवदत्तो धनधन अयः प्राणस्तु प्रथमो वायुर्दशानामपि शत्रुः प्राणः प्रीणा य
 ते प्राणं विसर्गं मूरणं प्रति निर्यासा पूरयत्तेषां प्राणिनामसि स्थितः निःश्वा सो ह्यसकश्चैव प्राणो जीः

१८७

वंसमाश्रितः प्रयागं कुरुते यस्थान्नात्मा तृणः प्रकीर्तितः अधो नयति प्राणं तु आहारं च नृणां मधः
मूत्रं शुक्रं वहे वायुर्यानस्तेन किर्तितः पीतमक्षितमाद्युतं वक्रापीतफलानिलं समं नयति गात्रेषु
समानोताममाहृतं स्यन्दयत्यवरं चक्रं नेत्रागप्रकोपनं उद्वेपयति मत्स्योति उद्वानोनाममाहृतः का
नोविनामयं भगवन्नामो व्याधिप्रकोपनः प्रतिदानकथा कण्ठाघातघ्नान् उच्यते उज्ज्वरेणागश्च तूः
क्तः कूर्मश्चोन्मीलने स्थितः कृकरो भक्षणो चैव देवदत्तो विजृम्भिते धनं जयः स्थितो द्यौषे मृतस्या
पिनमुच्यति जीवः प्रयाति दशधानादिचक्रं हितेन ततः संक्रान्तिर्विषुवं चैव अहोरात्राय नानि च अ
धिमासमृगां चैव ऊनरात्रं भवेद्विष्कीर्णमधिमासो विष्मिका अणवात्र भवेन्काशो निस्वाशो
नचमुच्यते उत्तरे दक्षिणं जयं वा मंदक्षिणं संज्ञकं मध्ये सुविषुवं प्रोक्तं पूर्य द्यविनिस्सृतं संक्रा
न्तिः पुनस्तौ वत्स स्थाना स्थानयागतः सुषुम्ना मध्यमे स्वं गेहका मे प्रतिष्ठितं पिंगला दक्षिणे विप्र
ऊर्ध्वं प्राणो हः स्मृतः अपानो रात्रिरेव स्यादको वायुर्दशात्मकः आत्मा देहसंध्यस्थः सोमग्रहणमिष्य
ते देहाति तत्र मायामादित्यग्रहं विदुः उदरं पूरयेत्तावदापूनायावदिप्सितं प्राणायामे भवेदे
प्रपूरको देहपूरकाः पिपाय सर्वद्वाराणि निस्वासे ह्वासवर्जितः पूर्णः कूर्मकस्त्रिष्टे प्राणायामः सकुः
म्भकः पिपाय सर्वद्वाराणि सदेव जय उच्यते अमृतं देहसहश्रेकं पृथगतानि तथैव च अहोरात्रेण
यागी जुजत्वसंख्यां करोति सः अजपाना मगा यत्री कुलविष्णु महेश्वरी अजपां जपन विष्णु पुनर्ज

मनविद्यते चन्द्रागिरविसंप्रक्ता आद्याकुण्डलिनीमना हृत्प्रदेहेतुशाज्ञेया अंकुराकारसंस्थि
 ता सृष्टिताशोभवेत्तत्रसर्वेसर्गावलम्बनात् श्रवन्त्रिन्नयत्रास्मिन्नमृतंवातिकोजनः देहस्थः
 सकलोजयोनिष्कृदेहवर्जितः हंसहंसेतियोव्यातहंसोदेवः शदाशिवः नित्येषुचयथानैलंपु
 ष्योगभ्रसमाश्रितः पुरुषस्यतथादेहसवास्त्राभेनरस्थितः वृक्षगो हृदयेस्थानंकेणेविष्णुः समा
 श्रितः तालुमधोस्थितो हड्डोललाटे तुमहेश्वरः प्राणगन्तुशिवंविद्याततस्यानेतुपरापरंपंचधासः
 कलः प्रोक्तोविपरितन्नुनिष्कलः प्रासादंदातमुत्साध्यसततन्नुजपेद्यदि वरुणासात्सिद्धिमाप्नोति यो
 गयुक्तो न संसयः गमागमस्य जायेत सर्वपापक्षयो भवेत् अणिमादिगुणैश्चर्यषड्विम्बासैरवापुः
 यात् स्थूलः सूक्ष्मः पराश्चेदि प्रासादः कथितो मया हस्तो दीर्घः पूतश्चेति प्रासादं लक्षेन्निधा हस्तो
 दहति पापानि दीर्घा मोक्षप्रदो भवेत् आयायने पूतश्चेति कद्रिविन्दुविराजितः आदावने च द्रव्यस्य
 फक्कारोमारोहित आदावने च हृदयमाकृष्टौ संप्रकीर्त्तितः देवस्य दक्षिणामूर्तिं पश्चलक्षं स्थितो
 जपेत् जपानं घृतहोमो सुदशशाहश्रिको भवेत् एवमायायितो मन्त्रो वश्यो द्वादहिकारयेत् उक्तुः
 अन्यमध्यम्युन्मितामयं त्रिशूनां याविजा नातिमूच्यते सौकुर्वेद्विज प्रासादयो न जानानि पंचमनुम
 स्ततनुं अष्टत्रिंशत्केलौयूकं न स आचार्य उच्यते ततश्चोकारवगायत्रीरुद्रादीन् चैव सौगुरु इत्या

१८८

२६

ग्याये मन्त्रमहात्म्यं २१२ अग्निरवाच ॐ कारये विजानाति स योगी स हरः प्रुमान ॐ कारमभ्यसे
नेस्मान्मन्त्रसारत्सर्वदं सर्वमन्त्रप्रयोगेषु प्रणवः प्रथमः स्मृतः तेन संपरिपूर्णं यततत्पूणं कः
स्मने भवत् ॐ कारपूर्वकास्त्रिभो महा व्याहृतये व्यायाः त्रिप्रदाये वसा वित्री विजे यं बुभुक्षो मुखं
योधी ते ह न्यतो श्रीगिरवर्धाय तनुतः स बुभुक्ष परमभ्यति वा युभूतः खमूर्तिमान् एकाक्षरं बुभुक्ष
गायामः परन्तपः सावित्री तु परं नास्ति मीनात्म्यं विविष्यते स प्रावर्त्तया परादशभिः प्रापयेः
द्विवंशिकावर्त्तानुसादेवी नयत हाश्वरे जयं अष्टोत्तरशतं जप्त्वा तीर्णं संसारसागरात् रुडकुष्मा
ण्डजम्भोगायत्री तु विविष्यते नागायत्र्याः परं जयं न व्याहृतिसमं दुतं गायत्र्याः पादमय
इमं च मभ्यर्च्य मववा बुभुक्षत्या सुराणां सुवर्णसंस्थेयमेव च गुरुदारागमं वैवजये नैव पुन
तिनाति स पादे हतेति स पादे हतेति तैर्होमो गायत्री जपश्चरितः तत्त्वा सह श्रंगायत्र्या उपवाः
सी स पादरागो ध्रुः पितृ ध्यो मान् ध्यो बुभुक्ष गुरुतत्पगः बुभुक्षः स्वर्णहारि वसुरापो लघुज
पक्रुत् शुद्धे मवाधवास्त्रात्वा शतमन्त्रं जले जत अपः शते तु पीत्वा तु गायत्र्या पादरागं भवेत्
शतजपं तु गायत्री पादोपशमनी स्मृता सह श्रजप्रासादेवी उपपातं कनाशनी अभिष्ट
दाकोटिजया देवताराजातामियात् ॐ कारपूर्वमुच्चार्य भुक्तवत्तत्तथैव च गायत्री प्रणवं च
ने जपे वैवमुदाहृतं विस्वामित्रः अभिष्टुद्योगायत्रं स विना तथा देवतोपभये जये विनियोः

गोकुते तथा अतिर्धृष्टिर्विर्विद्यमसो जगत्प्रतिगुरुः पञ्चनरन्दोगभुवोः पुण्याचनदनन
 रं मित्रो धवस्तुस्तुष्टावसवो वरुणः शशी अगिरा विश्वेनास नैक नथा सर्व देवताः रुद्रो बु
 लाच विष्णुश्चक्रमसोक्षरदेवताः गायत्रा जपकाले तु कथिता पापनासनाः पादांगुली च गु
 लावनन कौजाननी तथा जह्ये शिस्तं च ह्यतौ कत्रिना भिस्तथादरं स्तनौ च हृदयं ग्रीवा मु
 खेना लुचन किं के चक्षुषी च त्रुवोर्मधं ललातं पूर्वमानं नंद क्षिणोत्तरपाशे द्वे शिर आस्य मनु
 क्रमात् पीतः स्यामश्चक्री लोमारक तो गिरि सन्निभः रुक्मा विमूढ स्मरक गोरेन्दु नीलभाः स्फुटिर
 कश्चिर्लभाः पञ्चरागो विलम्बुतिः हेमधूमरक्त नीरक्त कृष्ण सुवर्गाभाः शुक्ल कृष्ण पलासा भागाय १८२
 आ वर्णाकाः क्रमात् रथानकोले पापहरो दुर्तेषां कर्मदा गायत्रा तु तिलै हो मध्याध्यात्म कामस्तुत्याः
 लिभिः क्षीरी वृक्ष समिद्रिस्तुग्रह पीडोपशान्त यधन कामस्तथा विलैः श्री कामः सरलैः श्री कामः
 सरलैस्तथा आराग्य कामो दुर्धर्मिस्तुभिस्तुत्या त एव हि सौभाग्याथी गुग्गु विद्या र्थि पायसे न व अः
 पूते नोक्त सिद्धिः स्यात्तुष्टेण मनसे पि तं को व्यावृत्त वरा मूचः कुलोद्गरी हरी भवेत् गृहज न मुः
 खो वापि हो मो युत मुखो र्धकृत् आवाहनं वगाय यास्तन नंकार मभ्यसेत् स्मृतो कार तु गायत्री निवि
 द्धिया छिन्वांततः पुनरावस्य हृदयं नाभिस्तु च संसृजेत् पुनरावस्य मभिबुद्ध्या गायत्रं हृदय एव च
 देवाग्निः परमात्मा स्या ओमो वै सर्व कर्मसु शुक्ला वाग्निमुखी दिव्या कात्यायनस गोत्रजा त्रैलोक्या

वरणादिव्यापृथ्वीव्याधारसंयुता अक्षसुत्रधरादेविप्रसासनगताभुभा ॐ तेजोसिसहोसिवलमसि
त्राजोसिदेवानां धामनामसि विभे मसि विभापूः सर्वमसि सर्वायूः ॐ अभिभूः आगच्छ वरदे देवि जय
ते सन्निधौ भवा व्याहृति तानुसर्वा सामुषिरेव प्रजापतिः व्यूह भूवसमस्त आश्रमः सक्षमो मिति वि
श्रामित्रो यमदमि भरहो जोधगौतमः अपिरत्रिर्वसि हंशु कास्य प्रयथा क्रम अति शूरविश्वैवः
वाक्यतिष्ठ रणस्तथा इन्द्रो विभे व्याहृति तान् देवतानि यथा क्रमो गाय अग्निगनु वृहति पंक्तिरेवः
च विदुर्गुगती ह्यन्त्या कुरनुक्रमान् विनियोगो व्याहृतीनां प्राणायामे च होमके आघोहि ह्येत्युवाच पा
दुपदादिति वास्मृता तथा हिरण्यवर्णाभिः पावमानिभिरन्नातः विष्णुको ह्येति प्रे हर्षे माजन्म कृत पाप
जित् अतर्जले अतवेति जयेति रघुमर्षणं आघोहि ह्येति श्रुचः सिंधु द्वीप अविः स्मृतः बुधस्ताना य
ह्येद्योगायत्र देवता जलं माजने विनियोगो स्या ह्यवावट्टथ के कृतोः अर्धमर्षण भुक्तं स्या अविरेवाः
यमर्षणं अनुष्टुभवे ह्येद्यो भावत नूस्तु देवतं आघो ज्योतिरस इति गायत्री शीरः स्मृत अविः प्रजा
पतिस्तस्या ह्येद्यो हीनं ययतः बुधानि वायु सूर्य भुदेवताः परिकिर्त्तिताः प्राणराधा तु वायु स्या ह्यो रः
मिश्रजायते अने रापस्ततः भुदित्ततश्चावमनं चरत् अत्र श्रुतिभूतेषु गुहाया विभु मूर्तिषु तयोः
यज्ञवर्षकार आघो ज्योतिरसो मृतं उक्त्य जात वेदशमिः प्रकृत्य उक्त्ये गायत्रे ह्येद्यो आख्यातं सूर्य भु
वतु देवतं अतिरात्रे विनियोग स्यादानीको मो नि योगकः चित्रं देवेति श्रुचकं अविः कोत्स उदा कृतः त्रि

१६०

महापुराणोक्तयत्नीनिर्मलं २१४ अग्निरुवाच लिंगमूर्तिसिद्धं स्तुता गा यन्मागो मया प्रवक्तुं निर्धो
यं परमं बुद्धमवसिद्धोऽवसंकरात् नमः कनकलिंगाय वेदयवेदगायवे नमः नमः परमलिंगाय वे
मलिंगाय वे नमः सहस्रलिंगाय वे ह्रिलिंगाय वे नमः पाताललिंगाय वे ह्रिलिंगाय वे नमः नमो रुद्रस्य
लिंगाय सप्रदीपो ह्रिलिंगे नमः सर्वात्मलिंगाय सर्वलोकगलिंगे नमो स्तुत्य कलिंगाय बुद्धिलिंग
यवे नमः नमो हंकारलिंगाय भूतलिंगाय वे नमः नमो इन्दीयलिंगाय नमस्तत्त्रलिंगे नमो पु
रुषलिंगाय भावलिंगाय वे नमः नमो वायुलिंगाय भूतिलिंगाय वे नमः नमस्तत्सर्वलिंगाय साम
लिंगाय वे नमः नमो यशोगलिंगाय यशलिंगाय वे नमः नमस्तत्तत्त्वलिंगाय देवानुगतलिंगा नैदि
शतः परमयोगममस्य सत्सपत्न्या वृत्तये वाक्ष्ये देवसमं चैव परं विभो अक्षयत्वं च त्वं स्यस्य
धर्मचमतिमक्षया अग्निरुवाच वसिष्ठे न स्तुतः श्रीपर्वते पुरा वसिष्ठा य वरन्दन्वा तत्रैवान्न
धीयते अग्निरुवाच पुष्करे न च रामाय राजधर्मं हि पुष्करे यथा दौकथितं तद्वदमिह कथया
मिहे पुष्कर उवाच राजधर्मप्रवक्ष्यामि सर्वस्याज्ञा जधर्मतः राजा हरिः शत्रुहन्ता प्रजापालः सदा
गुवान् पालयिष्यामि वस्त्वर्थात् धर्मात्थास्तुतमा वरैः सान्त्वरं सद्गुणान् पुरोहितम-द्विजं मन्त्रि
नश्चारिणं लात्मजा महिषिन्धर्मस्य क्षणा सन्त्वरं पंकाले समंततं बोधिषेत्तं कुर्यान्मृतेन प्रेरात्र
कालस्य नियमः स्मृतः तिलैः सिद्धार्थकैः स्नानं सान्त्वरं पुरोहितैः घोषयित्वा जपेराजो राजा तदा

सने स्थित अतः यद्यपि ये दृष्टाः सोऽप्येव दृष्टाः कालके पुरोधसाभिषेकान्नकाकायं न्दीशानिरेवः
व उदवासा विवेकाहे वेत्यानौ जुहुयात् नूनं वेत्याने नृमंत्रास्तुसा विना नृवैश्वदेवतात् सोमा
वस्था यनं समं धर्मा पुण्या भयान् नूनं अपराजितं च कलशं वक्रं दक्षिणपार्श्वं सप्रातर्वतं हंस
व पूजयेद्दध्नुष्यकैः प्रदक्षिणा वत्तं शिखस्त्रे जंबूनदप्रभः रथौघमेघनिर्घोषो विधूमश्च कु
ताशनः अनुलोमः सुगंधिश्च स्त्रिकाकारसन्निभः असन्नास्तिर्महाज्वालः स्रुङ्गि गरहितो हितः
नरजेयुश्च मध्ये तमार्जारमृगप्रक्षिणः पर्वताग्रे नृदाता च मूर्धनि शोधयेत्तपः वल्मीकाग्रमृदाक
णौ वदनं केशवालयात् इंद्रालये नृदाग्रीवां हृदयं तु नृदाजिघात करिदंतौ हृतमृदादक्षिणः
तुतथा भुजं वृषभृंगोद्भवमृदावांसं वैवतथा भुजं सरो नृदा तथा पृष्ठमुदरं संगमात् नृदा नः
दीतद्वयमृदापार्श्वसंशोधयेत्तथा वेत्याहारमृदाग्रीवः कंठशौचं विधीयते यज्ञस्थाना तथा वीर
गोस्थाना जानुनी तथा अश्वस्थाना तथा जंघेरथ चक्रमृदाधिके मृत्स्नातः पंचगव्येन भंडासनग
तं नृपं अभिषिञ्चेदमात्मानं चतुष्टयमथा घटेः पूर्वतो हेमकुंभेन घृतपूर्णेन प्राप्ताः स्रुङ्गकुं
भेन यास्ये च क्षीरपूर्णेन क्षत्रियः दध्ना च ताम्रकुंभेन वैश्यः पश्चिमगे मृत्तमृत्तयेन जलेनैव कु
भ्रडा मातोभिषेचयेत् ततोभिषेकं नृपतेरनृचं प्रवरो द्विजः कुर्वितमधुना विप्रश्च न्योगश्च कु
शोदकैः सत्प्रातर्वेत्तं कलशं तथा गत्वा पुरोहितः विधाय च क्रिरक्षात् सदृशेषु यथाविधि राजः

१२१

श्रियाभिषेके च ये मंत्राः परिकीर्त्तितास्तु द्रव्यमात्राभागाप्रणानामुनैस्तथा ततः पुरोगच्छेदे
दोमूलंतथैवतु शतछिद्रेण पात्रे तसौवर्णेनाभिषेचयेत् वाञ्छीषधितोषधीतिरथे अष्टोतिगः
धकैः पुष्पैः पुष्पाचनीये च वाञ्छीने च वीकैः रत्नैराभुक्षि शान्तये देवाश्च कुशोदकैः यजुर्वेद्यथ
र्ववेदी गंधद्वारेति संस्पृशेत् शिरः वंशं रोजनया पावनी र्थोदकैः छिजा तीनवाद्यादिनिर्घोषै
श्चामधुजनादिभिः सर्वोषधी मयंकुंभं धरयेद्युर्नृपागतः तं पश्येदप्यंशं राजा हृतमै संगत्वाः
दिकं अस्यार्थं विष्णुं बुभुक्षां मंत्रादींश्च गृहे भक्तान् व्याघ्रचर्मैः त्रंशं शर्मा मुपविष्ट पुरोहितः
मधुपर्कादिकं दत्वा पदबंधं प्रकाशयेत् राज्ञो मुकुटवधं च पंचचर्मैः त्रंशं दे कुवाद्याविति
वविशोदृष्टमं विशदंगजं द्वीपिजं सिंहजं व्याघ्रे जातं चर्म तदा सने आमात्यसचिवादीस्तु
दर्शयेत् गोजाविहयदानाद्यैः प्राच्यं सर्वान्विसर्जयेत् ॥६॥ इत्यानेयमहापुराणे राजाभि
षेकः २१५ पुस्तक उवाच राजदेवाद्यभिषेकः मंत्रान्वेष्येद्यमर्दनान् कुंभान् कुशोदकैः सिः
चेतेन सर्वं हि सिद्ध्यति सुरास्वामिभिर्विचंतु बुभुक्षा विष्णुमहेश्वराः वासुदेवः संकर्षणः प्रद्युम्नश्च
निरुद्धकः भवंतु विजया ये ते इडायादशदिगताः रुद्रो धर्मो मनुर्दशो रविः शक्रश्च सर्वदा भगु
रत्रिर्वसिष्ठश्च सनकश्च सनंदनः सनत्कामारो अगीराश्च पुलस्त्यः पुलहः क्रतुः मरीचिः कश्यपः
पातु प्रजेशः पृथिवीपते प्रभासुरावर्हिषदग्निस्तृताश्च पातु ते क्रवादश्चोषदूताश्च आज्यपा

श्रुतकालिनः अग्निभिश्चोभिर्विचंतुलक्ष्म्याश्चधर्मवत्प्रभाः आदित्याद्याः कश्यपस्य वदुपुत्रस्य
 वत्प्रभाः केशाश्चस्यासुपुत्रश्रमार्थाश्चरिषु मेमिनः अश्विन्याद्याश्च वंद्यधनदस्य तथा श्रियः
 भूतावेकपिशादंष्ट्रीसुरसावसमाधना श्येतीभासीतथा कौवीर्यतराष्ट्रीशुकीतथा पत्न्यस्त्याः
 मभिर्विचंतु अरुणस्यार्कशरथे आयतीति यतीरात्रीति जालौकस्थितौ स्थिताः उमा मेना सवीणा
 तुभूमा रानीति अनिर्जया गौरी शिवावमद्विध्वलाया वैवनेदलो अशिकीवतथा ज्योत्स्ना देव
 पत्न्यो वनस्यति महाकल्यश्चकल्यश्चमन्तरयुगानि च समुत्तराणि वर्णाणि पातुन्नामपनंदये
 जेतवश्च तथा माताः पद्माराग्रहनीतथा सम्पानिधिमुदुर्त्ता श्रोकालस्यार्त्तस्या वयवोः कृतिः
 सूर्यान्वग्रहाण्यनुमनुः स्वायत्तुवादिकः स्वायत्तुवात्सरोवितस औत्तमिस्त्रामसोमनु रेवतश्चाक्षु
 षष्टौ वैवश्चनश्चेरितः सावर्णो वृक्षपुत्रश्चधर्मपुत्रश्चरुजः दक्षतोरौ च भौतौ च मनवश्च वरुण
 श विश्वभुक्ता विपश्चिश्च सुवितिश्च शिविर्विभुः मनोजबलथोजस्वी बलिवाभूतशान्तयः वृषश्च
 अतथा मातुदिव्यसृक् विरिंदका रेमन्तश्च कुमारश्च तथा वर्चविनायकाः वीरभद्रश्च नदीववि
 श्वकर्षापुरोजवः एते त्वामभिर्विचंतु सुरमुख्याः समागताः नास्यौ देवविप्रजौ धराशावसवो हव
 दशवागिरसो देवा अभिर्विचंतु सिद्धय आत्मा स्याद्युर्मनो मोक्षपतः प्राणसथैव च रुविष्माश्च गरि
 ष्ठश्च अतः सत्यश्च पातुते कतुर्दक्षो वसुः सत्यकालकामो धुरिजयेत् पुरुरवा मादवाश्च विश्वे देवा

१६२

धरोनव अगारकोपासूर्यस्तानिअतिशतथायन अजेकपादहिर्वुधोधूमकेतूहज भर
तेशतथासुनुःकापालिरथाकिंकिनी रवनाभावनःपानुसूजयःसुजनसत्तथा कोनुःसुरेशसूजा
वजनश्यापुशतसत्तथा प्रशवश्वव्याधैवदक्षश्वभृगवःस्ताराः मनोनुमताशरणश्वनलोपानः
श्ववीर्यवान् वीतिहर्षोतयःसाधोहंसोनारायणोवनुः विरश्चैवप्रश्चैवदेवशेष्टजगदिताः
धाताइन्द्रोयमायूषाशक्रोहिवरुणोभगः त्वष्टाविवस्तासविताविष्णुहादशभाकिराः एक
ज्योतिश्चद्विज्योतिस्त्रिश्चतुज्योतिरेवच एकशक्रोद्विशक्रश्चत्रिशक्रश्चमहावतः इन्द्रश्च
मेतादिशतुततःप्रतिमहत्तथा मितश्चसमितश्चैवअमितश्चमहायतः अतजित्सत्यजि
वैवसुवेणसेनजित्तथा अतिमित्रो नमित्रश्चप्ररुमित्रोयराजितः अतश्चातवाग्माताविधा
ताविधाताधारणोधुव विधारणमहातेजायासवस्यपरःसखा इन्द्रश्चाथदक्षश्चएतादृ
शमिताशनः क्रोडिनःप्रसन्नश्चशरभश्चमहातपाः धन्तद्विद्योविनिभीमअभिवृक्तःअया
सहः प्रतिर्वसुवनाहृक्षोरामःकोनोज्योविराज देवाएकोनपेवाशमरुतस्त्रामवंजुते विश्वं
गदश्चित्ररथश्चित्रसेनश्चवैकलिः इतीयुरगसेनश्चधृतरात्रश्चनन्दकोलहलकुदुर्नारद
श्वविश्वावसुश्चसृष्टवः एतेन्यामभिधियंनुगंधर्वविजयायन पानुतेकृतवीमुख्यादि

वाचापरसांगणा अनवमासुकेशीचमेनकासहजगयाः कुरुदनाचतावीचविश्वा
 वीपुंजिकतना प्रहोवावशीरंभापेवबूडति लोत्रम त्रित्रलेखालक्षणाचपुणरीकाच
 वाहणी प्रह्लादोविशेचनोथचनिर्वाणीधंततस्तुता एतेवानेभिषिचंतुदानराक्षसस्रथा
 हतिश्चैवप्रहेतिश्चविद्युत्स्फुर्जसथोग्रक यक्षःसिद्धात्मकःपातुमणिभडश्चनन्दनः
 पिंगलोद्योयुतिमाश्चैवपुष्परंभोजयावरुः शंखःप्रमथनिषिर्जयेत् पिशाचडडकेशाद्या
 भूताभूमादिवासिनः मरुकांलंपुरस्कृत्यनरसिंहचमानरः गरुःकन्दोविशाखास्तोतैगः
 मेयोभिषिचंतु ऽकिंयोयाश्चयोनिन्यःखेचराभूचराश्चयाः गुरुवुश्चारुणःपातुसम्यातिप्रभु
 त्वागाः अनंताद्यमरुनागाःशोवास्तुकितक्षकाः ऐरावतोमरुपप्रःकम्बलाश्चतरावुभौ शंः
 यःकक्रोडिकश्चैवधृतराष्ट्रोधनंजयः कुमुदैःरावणोपप्रःपुष्पदंतोथवासनः सुप्रतीको
 अनोरागाःपातुत्वासर्वतःसदा केरैस्त्रुभःसंखराजश्चवज्रःभूलश्चवक्रकं नन्दकोश्चाणिः
 रक्षंतुधर्मश्चवावसायः विज्रगुप्त्रश्चदेवश्चपिंगलोत्पुकोलकै वालिखिल्यादिवीयासवा
 लीकिकविमुराकाः पृथुदिवोभद्रतोदुष्मताः शत्रुजिह्वली मनुःकंकुश्चानेनायुवनाश्चैः
 जयदुथाः माधवातुचुकुंशश्चपातुलोत्पुतरवा वास्तुदेवापेचविशनेशंतुविजयायने

१२३

विदुषरकरवीरश्रमस्तथा नशोभंगसरस्वत्य-शतदुर्गलकीनथा अहोरात्रविपासावति
नत्तादेविकानदी कावेरीवरणाश्रयनिश्रीरागोमतीनदी पीठाचर्मन्वतीरवामंहाकिनिमहा
नदी तापीपयोत्तावेण्यावगोविन्देतरणिताथा गौदावरीभीमरथीजुंगभडाप्रणिताथा चंद्रभाः
गण्डिकागौरीअभिषिंवेनुपांनुव ॥ ११६ ॥ पुष्कर
उवाच सोमिषिकःमहामातो जुदेहनुवृपोत्रमः राजसेनाप्रतिःकार्योवात्सलाःसत्रियोथवा
कुलीनोनिस्त्रज्ञप्रतिहारश्रीनिवन् दूनधुप्रियवादीस्यादक्षितोतिवलावितः तंवृत्तधा
रानस्त्रीधारान्-भक्तःकेशसहःप्रियः साधिविग्रहिककार्योवाहृणादिवितारदः स्वधुधारी
रक्षकाःस्यात्सारथिःस्याहलाविवित् सूदोष-क्षोहितोथशोमहानसगतेहितः सभासदनुध
मशोलेखकोक्षरविहितः आहूतकानेवशोःस्युहितादौवारिकाजना रत्नादिशोधनाधधर
प्रकारेहितोनरः स्यादायुर्वेदविद्वेद्योगजाधक्षोहितस्त्रिवित् जितश्रमोगजराहोदयारोहोह
यातिवित् दुर्गधक्षोहितोधीमानस्थपतिवत्सुवेदवित् यंत्रयुक्तप्राणीकेशामुक्तमुक्तधारितः
अस्त्रावायोनिमुद्वेकशलोदपतेहितः वृद्धस्थानःपुराधक्षःपंचशद्विंशकाःस्त्रियः सप्तः
यकात्प्रपुस्तकाश्रयःसर्वकर्मसुजाग्रतस्यादायुधामरेत्वात्वाहनिविधीयते उत्तमाधमम
धानिबुद्धाकर्मणिपार्थिवः उत्तमाधममधानिपुस्तधानिनियोजयेत् जयेद्युधिगीराजास

त्रकभौमः सिलाभौमः पातालो नीलवर्णिकः पीतरक्तस्थितिः श्वेतश्चेतभौमारसातलं भूलोको
 थे भुवो मुरवा जंकं छी पारयः श्रियेः उत्तराकरवः पातुरमोहिरलोकस्तथा भद्राश्वः केतुमा
 लाश्ववर्षश्चैव रत्नाहतः हरिवर्षः किं सुरवः इन्दुदीपः कशेरुमान् भगतिमांस्तान्न वरणा ना
 गदीपश्चसौम्यकः गांधर्वो बरुणो यंचनवमः पातुवायुदाः हिमवान् हेमकूटश्च निषधो नील
 एव च श्वेतश्च शृंगवान् हेमाल्यवान् गांधमादनः महेन्द्रो मलयः सेषशुक्रिमान् अश्वगिरि
 : विष्णुश्च पारिपत्रश्च निषधो नील एव च श्वेतश्च शृंगवान् हेमाल्यवान् गांधमादनः गिर
 यशान्निदास्तुतिः जगवेदाद्याः पडंगा निरुतिहासः पुराणकं अयुर्वेदश्च गांधर्वो धनुर्वेदो पर्वः
 दका शिखाकलो वाकरण निरुक्तं ज्योतिषांगतिः छंदोश्चानि च वेदाश्चामीमासां च विस्त
 रः धर्मशास्त्रं पुराणं च विद्याश्चेताश्चतुर्दश शास्त्रं योगशास्त्रं पतं वेदाश्चैवं चरत्रकं कृतान्तं
 चकं ह्येतत्तन्मायत्री च शिरा तथा दुर्गा विद्या च गांधारी पातुत्वा शनिदाश्च ते स्रवणो ध्रुवसुरासर्पि
 दधिदुग्धजलाक्षया चत्वारः सागराः पातुतीर्थानि विविधानि च पुष्करश्च प्रयागश्च प्रभसो नैमि
 षः परः गवाशीषो ब्रह्मसिन्धुश्च मः गंगाक्षरकुशावर्तो विल्वकानो लपर्वतः वरहपर्वतश्चैवः
 तीर्थकनकलेन तथा कालंजरश्च कदारो रुद्रकोटिस्तथैव च वाराणसी महानीर्थं वेदव्याश्रम एव
 क्षारका श्रीगिरिस्तौथं नीर्थं यपुराणात्तमः शास्त्रासौथ वराहः सिंधुसागरः संगमः फल्गुतीर्थः

१२४

होवा नानयेदिमात्र धर्मिहाधर्मकार्येषु भूतान्संयामकर्मसु निर्गुणमनुकृत्येषु सर्वत्रवतथाः
भुवीत् श्रीधुषांशान्निधुजीततीक्ष्णान्द्राकर्मसु योयत्रविदिताशाशुविज्ञेनभुनत्र धर्मवा
थैवः कामेचनियंजीताधमेधमान् राजाधेयार्थकृत्तवउपधाभिः परीक्षितान् समनीतीयथाः
न्यायान्कुर्यादस्तीवनेवमान् नस्यादानेधरोयन्तनध्यासांस्तत्रकारयेत् यस्मिन्कर्मणि कौश
ल्ययस्यनस्मिन्नियोजयेत् पितृपैतान्महान्भूतान्सर्वकर्मसु योजयेत् विनादायादहंतेषु
नत्रनेहिसमागताः परराजगृहान्प्राजानात्प्रश्रयकाम्या दुष्टान्वापथवादुष्टान्श्रयेनशय
नतः दुष्टान्वाविश्रसेनतद्विचर्ययेच्छे देशान्तरागताप्राच्यैर्वादेशान्वादिपूजयेत् शत्रवोः
निर्विघ्नसर्वांनिस्त्रिंशमपिकैकतः भूत्यावशिष्टविशेषाः कुरताश्चनर्थकतः चारवभुभवेद्राजा
नियुजीतसदाचरात् जनस्याविहितानसौ स्यात्तथाज्ञानान्तरास्पर किवजोमंत्रकुशलानसाम्बरसर
धिकित्सकाजन् तथाप्रयजिताकासन्वलावत्विदेकिन नैकस्यराजाप्रदधाधुदधादुहवा
नैः रागाधरागौभूत्यानाजनस्यवगुणागुणान् शुभानामशुभानांच जानंकुर्यादशायव अनुः
रागकरं कर्मवरेजास्वदिरागज जलानुरागंजालेधोराजास्याजनरंजनान् ॥०॥ इत्यादिमहापु
ण्यमहासंपातिः ॥१॥ पुष्करउवाच भूतः भूतकुर्यात्पुनराशौहिषिष्यवत्सस्त्रियः पते नक्षिपे
इवनेराज्ञोअनुकल्पं प्रियंवदेत् रहोगतस्यवक्रवामप्रियंयद्वितंभवेत् ननिधुकोहरेद्वितं
नोपेक्षेन्नश्यमानकं राजश्चनतथाकार्यवशभाष्यादिवेदितं अत्रः पुरवराध्याक्षो वैरिदुनैवि

राक्षसैः स्वसर्गननुजेद्रुत्थोराजोगुह्यं गोपयेत् प्रदर्शकोशं किंचिद्वा जानतु विज्ञेययेत्
 राजा यद्वा वितं गुह्यं न तन् शोके प्रकाशयेत् आशेषमन्येवानेस्मिन् किं करोति वा वदेत् वस्त्रं
 पन्नमलं कारं राजा दत्तं तु धारयेत् नानिदिहो द्वारविशेना योग्यरुविराजकृत् स्थानिहीव
 नं काशं कोपं प्रथमिकाश्रयं भुकुटीवातमुकारं तत्समीपे विवर्नयेत् स्वगुणख्यापनं य
 तः परार्जे च प्रयोजयेत् साध्या लौल्यं सप्रेभुन्यं नास्ति कं धुदता तथा वापल्यं च परित्यजनि
 त्यराजानुजे विना श्रुतेन विशाशिलौ श्वसं यो ज्यात्मानं सात्मना राजसेवां ततः कुर्याद्भूताय
 भूतिवर्द्धिनी नमस्कार्या सदा चास्या राजवत्सुभूमंत्रिणा सावित्रे न स्थि विश्वासा राजवित्र
 प्रियं वरेत् तज्जैद्विरिक्तं रक्ताचवृत्तिमीहेत राजवित् अपृष्टश्चास्य न ब्रूयात् कामं कुर्यात्तः
 थापदि प्रसन्नो वा क्यं संग्राही रहस्येन वसे कृते कुशलादि परिप्रप्तं सं प्रयच्छति वासनं तत्
 कथा श्रवणाद्बुद्धौ अप्रिया न्यसितं दत्ते अयं दत्तं प्रगु क्वातिस्मरेत् कथान्तरेष्वपि इति रक्तः
 स्य कर्त्तव्या न्यस्य विसर्जयेत् ६० इत्याग्रेये महापुंराणे अनुजीवि वृत्तं २१८ पुष्कर उवाच
 स्वर्गसम्यग्निमागल्य दुर्गदेशे वसेत् प्रः वैश्यश्च दुर्जनप्रागो ह्यनहाय साधवरेः किंचिद्वा मण
 स्युक्तो वदुः कर्म करस्त्रथा अदेवमात् को भक्तो देश प्रसस्यते परैरपीडितः पुष्य फल धाः
 न्यप्रनास्ति तः अगम्यः परजकाणां व्याडतस्करपजितः धणात्मकतमं दुर्गतं तत्र कृत्वा वसेद्वली

१२५

धनदुर्गमहीदुर्गतरदुर्गत्रथैवच वाह्यवैवाम्बुदुर्गत्रिगिरिदुर्गचभार्गव सर्वोत्तमंशैलदु
र्गमज्ञेयवान्मेयने पुरंतत्रवह्नाग्रदेवताचतनादिकं अत्रयंत्राव्युद्योयेतलोदकंदुर्ग
मुत्तमं राजरक्षाप्रवक्ष्यामिरक्षोभूयोविद्यादितः प्रयोगस्तुरीषस्यान्त्रपिहोविद्यादितः
सतावरीद्विज्जहृलविषम्योतंदुलीयकं द्योवातकीचकलहारिवासीविनपयेलिका मद्रुके
पणीवाताहीवाभ्यवन्द्यकमेवच उन्मादितिसोमराजीविषम्ररत्नमेवच अतुलक्षकसंयुक्ते
वसदुर्गपरात्तजयेत् प्रजाभ्यपालयेदुद्यात्तजयेदानानिदाप्रयेत् देवद्वयादिहराणां कः
लं तु नरकेवमेव देवालयानि कुर्वीत दंतवपूजारेत्तदपः सुरालयोः पालनीयाः स्थावरीयाः
श्रुदेवता मन्त्राद्यादिरुजं पुण्यदातनादि वृकासयः शृङ्गकोष्ठेलेजं पुण्यमौलजास्वर्गरत्नजः
श्रीऽनुरपुरं कुर्वन्नुक्तिमुक्तिमवाप्नुयात् चित्रकूटीतवाद्यादिप्रक्षालीयादिदानकृतः
तेलाज्यमधुदुग्धाद्यैः स्नानादेवदिवं वृजेत् पूजयेत्तत्तदेहि प्रान्दि जखं नहरेत्तदपः सुवः
एमेकं गा मेकां भूमेर्यो कसंगुलं हरन्त्रकमा प्रोतिधावदा कुतसंपुव दुराचारेन विद्धेवस
ववापेपिपिच्छितं नैवास्ति वास्त्रावधान्यापंगुहन्तरंकचिन् अदेवदेवतंकुर्युः कुर्युदे
वमदेवतं वास्त्रागहिमहामायास्नानहिस्यात्सदेवतं वास्त्राणीहृदतीकुलराजं प्रजास्तथा

साधोस्त्रीणां पालनेन राजा कुर्यादुधामिकः स्त्रिया प्रहृष्टया भाग्यं हृत्काये कदक्षः
 याः सुसंस्कृतोपकारवाक्ये वा मुक्तहस्तय यत्सैदयान्तितात्वेनां शुश्रूषेन्नंपतिंसदा
 नृतेभन्नरिस्त्वय्यायबुधसवये स्थितंगणा परवेस्मरुतिर्नस्यात्कलहसायिनी मगुणां वर्ज
 येनारीतथा प्रोषितभक्तका देवताराधनप्रसतिहेद्भर्तृहितैरता धारयेन्मंगलाथायिकः
 विद्याभरणां तथा भर्ता त्रिंया विदो नारी साधिस्वर्गमिवाप्नुयात् त्रिंया मार्गशीर्षे नृसितेभाः
 र्वादिवाकरं पुत्रान्ना प्रोतिवस्त्रीहनाव कार्यविवारणा ६० इत्यानेये महापुराणे राजध
 र्मे ११२ पुष्करउवाच ग्रामस्थाधिपतिं कुर्यादशग्रामाधिपे नृपः शतग्रामधिपे धान्यं न
 थैव विप्रये श्वरं तेषां भोगविभागश्च भवेत्कर्मो नृपतः नित्यमेव तथा कार्यं तेषां चारैः
 रित्तरां ग्रामे दोषान् समुत्पन्नान् ग्रामेशः प्रशमयेत् अंसदो देशपालस्य सत्पुंगवानिः
 वेदयः श्रुत्वा च देशपालोपितत्र मुक्तिमुपाचरेत् विज्ञाया प्रोतिराजा वै विप्रयादुःखरक्षिता
 न् धनैवानुधर्ममाप्नोति धनवान् काममप्नुते इच्छि शत्रे विनाप्यथैः क्रियाभिर्देवैः सरिथथा
 विदोषो नास्ति लोकेषु पतितस्या धनस्य च पतितानं नृगृहं तिदारिद्राय प्रहृति धनहीनस्यः
 भार्यापित्रैव तस्या दशवर्त्तिनौ राष्ट्रपीडा करोराजानरके वसते चिरं नित्यं राजा तथा भाग्यं गमिनीस

हृदयमिनी यथास्वमुत्तममुत्तमसुखमावहेत् किंयज्ञैस्तपसातप्यप्रजायस्तनरक्षिताः अ
रक्षिताः प्रजायस्तनरकृतस्यमनिरं राजाध्यागमादनेस्तु कृतादुत्कृतादपि धर्मा रामो वैश्वरा
चक्रायमात्रोत्तराणां सुभगाविठपूर्वतैराजवेल्भतत्करैः भक्षमाणाः प्रजाराजाः कायस्थैस्तु
विशेषतः रक्षिता तद्वयं यस्तुराजो भवति सा प्रजा अरक्षिता वतिसा तेषामेवैह भोजनं दुःखं
संसदनं कुर्याच्छीतोक्तं करमादयेत् कोषे प्रवेशयेदहं नित्यं बाधं द्विजेदयेत् नित्यं द्विजो न
मंप्राप्य गृहीयात् सकलं तथा वतुर्थमहं मंचा शंतथा प्रोक्तं शमं द्विज वर्णक्रमेण दद्यात्तु निः
धिया त्रेतु धर्मतः अमृतं तु वदन् दंष्ट्रः स्ववित्रस्यां शमसुमं प्राणसुखमिनां रिक्ता राजा हृद
निधापयत् अर्वागदृष्टरेत्स्वामी परेणानुपतिहरेत् समेदमिति यो ब्रूयात् सो नुयुक्तो यथा
विधिः संयाद्यत् परयादीनमीतद्वयमहंति बालदायादिकं ह्युत्थं तावदां जानुयालेयेत् या
वत्स्यास्य समाह्वेनोयावदातीतशौशव बालपुत्रास्तु चैवं स्यादक्षरानिः कुलास्तु च पतिव्रता
सुदुस्त्रीषु विधवा स्यात्तुरास्तु च जीवन्ती तानुतासां ये उद्धरेयुः स्वबांधवा तां द्विष्यादौ रदराणेन
धार्मिकः पृथिवीपतिः सर्ववर्णैर्हृतं चौरैस्त्रिमानतद्वधे नृपैः चौररक्षाधिकारियो राजापि हत
माप्नुयात् विद्याशंलाभमादशादणुनीयस्त्रितो न्यथा अहने यो हतं ब्रूयानिस्साथो दण्ड एवः
च नतद्राशाप्रदातव्यं गृहे यद्वह्यै हतं स्वराष्ट्रप्रणामाददद्याद्वा जाविंशतिद्विजः भुक्तां शं प

रदेशाञ्चक्षयप्रवसकं जातसंकल्पयेत् शुक्लं लामं वणिग्गथा प्रुयात् तीशांशो लाम
 मादयाद्दण्डीयस्तनो न्यथा स्त्रीणां प्रवृजिता नां वतवभुक्तौ विवर्जयेत् उत्तरेषु दासदेविण
 नष्टदास्तु योपयेत् श्रकधाने तु अद्रागं शिनिधाने न थं मं राजा वल्यथ मादयाद्दण्डीक
 लानुत्पकं पंचमद्रागमादयाद्राजापभुहिरण्ययोः गधौ दधिरसा नां च पुष्यमूलफलस्य च
 पत्रशाकतृणा नां च वंशवैशववर्माणां वैदलो नां च भागानां सर्वस्याश्मनयच मद्रोगमे
 व जादयात्मधूनां सस्यसर्पिषः म्रियन्नपिन कोदया द्रुहणो भास्त्रथा करं यस्य राजस्तु विष
 ये श्रीतीर्थः सीदति सुधानस्य शीयति तद्राहुं वाधि दुर्भिक्षतत्करैः अतं वृत्तस्तु विशायेन
 त्रित्तस्य प्रकल्पयेत् रक्षेव सर्वतत्त्वेनं पिता पुत्रमिवोरसं रक्षेव सर्वतत्त्वेनं पिता पुत्रमिवो
 रसं संरक्षमानो नाजायः कुरुते धर्मसम्पदं तेनायुर्वद्धते राजोद्विगां राद्यमेव च कर्मकुर्युत्र
 रेन्द्रस्य मासमेके न शिल्येन भुक्तमात्रेण ये जान्ये स्वशरीरेषु जीविनेः ॥६॥ इत्यादि ये महापु
 ण्णो राजर्षे २२० पुष्टरुद्राव यक्षेत्र परचित्तावधर्माद्याः पुष्टात्मिकाः अन्योत्तररक्षः
 यातेषां ये वा कायास्त्रियो नृपे धर्ममूलो र्धविषट्पत्त्रथा कर्म फलो महाते त्रिवर्गपाठः
 पत्तत्ररक्षया फलभाग्नयेत् कामादीनास्त्रियो रामतदर्थरत्नसंग्रह सेवास्त्रानातिसे

१२७

वाश्चभुतजाविषयेषिणा आहारनैथुनंतिद्रासेवमानातिरुग्भवेत्तनरधिकारेकर्त्तव्या
स्त्रियसेव्यास्त्रुवामिका दुष्टात्मावर्तेयातुनामि नंदतितत्कथा एकद्विषद्विर्भुजतिगधंकोट्ट
रुचौधता बुद्धिकामाहि वदनेदत्तनवकुसम्यते स्वपित्यादौ प्रसुतापितथापश्चाद्विबुध
ने स्पृष्टाधुनेतिमात्राणिगात्रवतिरुपद्विषा इषद्विभुगोतिवाक्यानि प्रियाण्यपिपराश्रुत्वा
तत्तत्कामितासुवस्त्रीधुमधस्थेव वलक्ष्यते ज्ञानमगूनकालाधिनकरोति त्रमणन याः
साविरक्तातंयक्तासानुरागांस्त्रियंभजेत् दृष्टुं वलक्ष्यभवतिवीतेचमराश्रुत्वं दृश्यमाना
तंथान्नात्रदृष्टिं क्षिपतिचंचलं तथाप्युपावर्त्तयितुं नैवशक्नोत्यशेषतः विहृणोतिनथा
गमितुं शक्नुयादिभास्करः गर्हितं वतथैवागं प्रयत्नेन निगूहति तदशतैव कुरुतेवा
आलिंगनचुम्बनं अभाष्यमाणं भवति सन्नवाक्यातथैव च स्पृष्टा पुनर्कितैरंगैः स्वस्य
देनैव भज्यते करोति च तथाताम सुलभाश्च याचनं ततः स्वल्पमपि प्राप्य करोति पर
मांषदं नानस्यकीर्त्तनादेव मुद्रिता वकुसम्यति करजाकाकितान्यस्य कलानिषेधयत्यपि
तत्तत्प्रेषितं वल्लदयविषयस्य नपिवादरात् आलिंगनैश्चुगात्राणिलिप्यंतीकमतेनया सुप्रे
स्त्रियथापि दौवतथाचैव स्पष्टिविबुधते उरुस्थ शतिवात्यथ सुप्रेवै न विबुधते कपित्यात्
एवयोगेन तथा दधुःसुजातथा च तत्सुगंधिभवति दग्धैः क्षिप्रेस्तथाय वै भोज्यस्य कल्प

नैवत्यास्त्वर्गमुक्तिप्रदश्यते शोचनं वसलाचासंतथैव विरेचने भानवावैकपाकः
अवीधनं धूपनं तथा वामनं चैव निदिष्टं कर्म ह कर्मिदं स्मृतं कपित्थां विल्वजं वा मकर
वीरकपि जैः कृत्वा दकं तु यद्वयं शौचितुं शौचनं तु नतु तेषामभावे को न तु मगदयोभिः
साभवेत् न त्वं कुंघृतं मासीत् क शोले यजं जलं तथैव कुंकुमं लाक्षां च न नागरशीर
जं सुवलं देवकोष्ठं कर्पूरं कांतया सहः बालः कुंकुमं रक्तं चैव गुणजुस्तुः श्रीति वासकः
सहस्रजैरेते नैव धूपद्रव्यैकविंशति धूपद्रव्यगणां दस्मादेव किं शो धै चैव देवदेवो १२८
समादाय सज्जतां नैव नियोजयेत् न त्वयि न्या क मले ये संयोज्य मधुना तथा धूपयोगा भवं
तीह प्रवनस्ते ह्याह तात्त्ववं नाली फलं तैलं कुंकुमं मृत्तिकां क शोले यंत गर कांता बोल
कर्पूरमेव च मासी मुरां च कुंघृतं च स्नानद्रव्याणि विसेत् एतेष्वस्तु स मादाय द्रव्यत्रयं स
थैव च मगदयं युतं स्नानं कार्यं कुंदयं विद्धं न त्वं मुरा नलदैस्तु लैव लि काई सना मुने
ः स्नानमुत्तु ल गंधि स्नानं तैलं कुंकुमायते जोतिपुष्पसंसाधि न्यात गार्धनं च योजितं यद्या
मकं स्याद्बहु लैस्तु ल्यगंधि मनोहरं मजिस्तु न गरं बोलं त्ववैवा म्रुन त्वं न तं गंधपत्रं च विन्य
स्य गंधं तैलं भवेद्भुं तैलं निषीडितं रामसितैः पुष्पाधि वासितै वासनात् पुष्पसदृशं गंधेन तु

१२८

भवेत्तु तं एला लवंगक कोल जाती कूल नित्य करं जाती प्रतिकया साई सुतं त्रा सुख वासका
कपूरं कुकुमं कोता मृगदण्ड हरेण कं कं कोले ला लवंगं च जाती को शक मेव च त्वं कपत्रं
बुचि मुह्ये च नल कस्तूरि कं तथा कं का निल लवंगस्य कूल पत्रे जाजितः कतुकं च कूलं च
मक पुर्वा न्युपलक्ष्ये येत् नवूर्णं खदिरं सारं दद्यात्तु र्धु लोमिति सहकार रसेना स्यात् कतं वा
गुटिकाः शुभा सुखे भवताः सुगंधा स्या मुख रोग विना सना पूगं प्रक्षालितं सस्य कं च धूपं च
रिणा शक्ता तु गुटिका इवैव सितं मुख वा सितं कतुकं कंदं तका वं च गो मुत्रे वा सितं च हं क
तं च पूग व दाम मुख लो गंधि कारकं त्वं ध्यायोः समा वशौ शशि भाग ई संधु तो नाग वल्ली समो
भाति मुख वा सो मनो हरः एवं कुर्या सदा स्त्रीणां रक्षणं पृथिवी पति तं वा सा विधु से जा तु पुत्र
मातु र्वि रो धतः न त्वं पेत्र स्त्री गृहे रात्रौ विस्त संकृति म भवेत् (६) श्या मे य म हा पुरा णो स्त्री
रक्षा दिकी म शास्त्रं २२१ पुष्कर उवाच राज पुत्र स्य रक्षा व कर्त्तव्या पृथिवी स्थिता धर्मार्थ का
म शास्त्राणि धनु र्वे दं च सि क्षयेत् सिल्पाणि शि क्षयेत् व मा धे मि था प्रिये च्छे दं शरिर रक्षा व्या
जै न रक्षि णा स्य त्रियो जयेत् नि की र्द द ले पा रथ म ध दु षण मु त्त जेत् आ क रा णां स मु छे दो दु
ग दि ना म रा त क्रि या अर्था नो दु बि णां प्रो क्तं वि ध की र्त्त मे व च अ दे श का ले य दा न म पा त्रे दा
न मे व च अर्थे धु दू षणं प्रो क्तं म स त् क र्मा प्र व र्त्त नं कामं क्रो धं म दं दा नं लो भं द र्पं च व र्जये

न ततोभ तजयं कृत्वा यो राजानमदं जयेत् जयेत्तस्मान्न भयं पश्चाद्वा स्यात् त्रिविधं तस्यः
गुरवस्तै यथा पूर्व कृत्या नंतरं कृत्वा तिस्रस्तै तामहं मित्रं सामं तं वत थोरियोः कृत्वा मंत्रं सहा
भागे मित्रे विविधं मुच्यते स्वात्मना तं जनपदं दुर्गादप्युत्तमं यैव व कोषमित्रं वधर्मं तस्य प्रांग
राज्यं मुच्यते मूलं स्वामी स वै रक्षसा इकुं विंशतिः राजा गडो हि रां ह या न का ले ती क्षो म
दुभवे एवं लोकं वं राजा भूयो ह्यं विद्वज्जयेत् भूत्या परिभ्रमंती ह नृप हर्षण सत्कथं
लोकं संप्रहृणार्थं यत्कृतं कथं स नो भवेत् स्मिन् पूर्वमभिभाषी स्या लोकानां राजनं भवेत् दीः
यत्सूत्रं स्यात् नृपतेः कर्म हानि कुर्वं भवेत् रागे दये च मेव दोहे पापे च कर्मणि अप्रिये चैव वः
कथं दीर्घसूत्रः प्रसं स्यात् गुह्यं मंत्रो भवेत् राजा आपदो गुह्यं मंत्रतः शयने हि कृतं कर्म नारु
स्तस्य राजकं आकारै रिति ते भूत्या चैव या भाषितै न च नेत्रक कठिको रात्वं गृह्यते न गति मन
ः नैकसु मंत्रे ज्ञेयं तत्र न राजा व कुमिः स ह व कुमि मंत्रयेत् को मरा जा मंत्रा न्युथ कृ पृथक्
मंत्रिणा मपि नै कुर्यात् मंत्रि मंत्र प्रकाशने कृत्वा कृत्या पितिश्चा सो भवती ह सदा नृणां निश्च
यश्च तथामंत्रे कार्ये लकेन सूरिणा न शो द विनया द्राजा राज्ये च विनया लने नृ त्रे वि शो भ्यस्त
यो वी शां दनी ति वशा श्वती अतु वी क्षि की वाथ वि शो वा नी वस्था श्व लोकतः जिने हि यो हि क्षः
क्रोति वसे था पयितु प्रजा पूजा देवा हि आ सर्वे दया दाना निते पुं दि ज दाने चाक्षयो यमि

१२५

शिः कैश्चिन्नराशये संग्रामे ह्यनिवर्तितं प्रजानां परिपालनं दानानि आत्मणा मोचयति श्रेष्ठः
 यं परं कृष्णराशं वदन् नो विधवा नो वयोपिता योगक्षेमं वदन्निवतथैव परं कल्पयेत् वणा
 श्रमव्यवस्थानं कार्यं तापस्य पूजनं न विश्वसेवु सर्वजनापसेन विश्वसेत् विश्वस्य नृपि प
 रंतनुभूतेन हनुना वक्तुं विविनेत्येदर्थं सिंहवचुं पराक्रमैर् वक्तुं वलुमेतशशवद्विनि
 यतेत् दृढप्रहारी च भेन भाशुर्यरत्नैः यिन्नाकारश्च शिरे दृढभक्ततथा श्रुतं भवे
 युमधुराभावी ततथा को किल व नृप कामशंकी भवे नित्यं मजातां वसति च सेत् नापदी
 क्षितं पूर्ववद्भोजनं शयनं सृष्टौ न विज्ञातां स्थिरगच्छेत्तातां नावमारुहेत् तस्य कधी प्र
 त्यये च राजा रथैर्वीरजीवितात् भूयो वरसो जातवत् कर्मयोगो यथा भवेत् तथा शाकुं महा
 भागभूतं कर्म सहं भवेत् सद्यः कर्म दमाय न विधाने नैवो हरे नयो देवमचित्यं यो हरे विः
 शीतोक्त्या जनानुरागप्रभकारा जौ राज्ञं महीश्रियः ६७ इत्यामे महापुराणे राजधर्मः २२२
 पुष्टरुवाच तमेव कर्म देवा विधिदेहा युगार्जितं तस्मात्तयो हरे मे देह भेदमाहू कर्मणी वि
 णः प्रतिकूलं तथा देवयो हरेण विहृत्य सेत् सात्त्विकान् कर्मण पूर्वान् सिद्धिः स्यात्तयो हरे विना
 वीरुषं देवसम्यक्ता कालं जले निभार्गवः देवं पुरवकारश्च हयं पुंस्य लावडुं कृषे ह्यत्रि समा
 योगात्तं कालेभ्यः पलसिद्धयः सधर्मो हरे कुर्यात्ता ह सो न वदेव वा न सामादिमि हया ये स्तु स

वैसिद्धंतुपक्रमात् सामकोपप्रकानं वभेददहोतथापरो मायोपवेन्दुजालंचउपायाः
 सप्रताननशृणु द्विविधं कथितसामतथावातथामेवच तथायतथासाधूनासामोको
 शवजयते महाकुलीना ह्यजबोधमीणिपोतेदियाः सामसाध्याअतथैश्वर्यमक्षत्रैरा
 क्षसाअपि तथातदुपकाराणां कृतानां वैवर्णन परस्परं स्तुयेद्विष्टाः कुंक्षभीतावमाः
 निता तेकांभेदं प्रयुंजीत परमादर्शयेद्रयं आत्मीयादर्शयदासायेन दोषेन वित्यति पुरा
 त्तनैवतेभेशारक्षोवैजातिभेदकः सामंतकोभोराज्ञास्तुमंशामात्मात्मजोदिकः अत्रः को
 पश्वोपशाम्यः कुर्वन् शत्रोश्चतजपेत् उपायः श्रेष्ठदानं स्यादानादुभयलोकभाकू नसोस्तिना
 मदानेन वशगोयोनजायते दानवानेवशक्रोतिसहताभेदिनुपरात् उयीसाध्यासधपितु
 दलेनसकृत्सर्व दलेसर्वस्थितंतेनः नासयेदुप्रणीतक अदह्येदह्ययन्नश्वेत्तदह्याना
 जायदह्ययन् देवदैत्योरगनराः सिद्धभूताः पतत्रिणाः उत्क्रमेयुस्त्वमर्थादां यदिदलो नपा
 लयन् यस्माददोसादमयमदह्यदमयत्यपि मयतादह्यतायेवतस्मादह्यविदुर्वुधा तेजसाः
 दुर्निरीक्षोहि भाजभात्करवन्नतः जगद्याप्रोतिवैरैरेतोराजासमिरा दोषनिग्रहकारित्वाकाजो
 वैवसतप्रभुः यदादह्यतिदुर्वुदिसदाभवतिपावक यदादानद्विजातिभोदद्यातस्माधनेश्वरः

२००

धनधाराप्रवर्धितादेवादीवरुणः प्रभुः असयाधारयः कान्तपाथिविवाथिबोभवेत् इत्याह
मंत्रशान्तायोरक्षयताद्वरास्ततः ॐ रत्नाग्नेयमहापुत्राणोत्तमाशुभावा २२ पुष्कर
वीच दलप्रणयतं वक्ष्ये येन रासः परागति नयवैकुण्ठं विद्विमाप्रत्नित्यं च कंभवेत् कृष्ण
लानात्रथावस्थाकर्माहं रामकीर्तिनं ताम्रिकः कार्थिको रामः प्रोक्तुर्कार्थपरोगुधैः यलाना
देशतेसाहं प्रथमः साहसेत्यतः तथामः मन्त्रविज्ञेयः सहस्रमपि यो नम योरसुखितो य
स्तुमुखितो स्थितिभासतो तत्प्रदानतरिभूवाले सदरायत्तावदेवतु यो यो बनि कृचीताशुभिः
थांवायोचदेवतं तोनयेणसिधर्मज्ञोदायोतद्विगुणंदमं कटसाध्यंतु कुर्वाणास्त्रीनवैः
गांध्रप्रमापयेत् विवासयेद्वासातुभोजोनाधिनेहीरित निक्षेपस्य समं नृत्नंदणेति
क्षेपभुक्तत्रथा वत्त्रादिकस्य धर्मज्ञतथाधर्मो नहीयते यो निक्षेपं घातयति यथा निःक्षिप्य
याचते तानुभोजोरवकास्योदण्डादिगुणंदमं आजानायः प्रमानं कुर्यात्तरदवास्त्यविक्रः
य निक्षेपे लानपूर्वतु चोरदण्डमर्हति नृत्नमादाययः शिल्पंदयादण्डएवम इति श्रुत्या
प्रदानारं सुवर्णदण्डयेन यः वृत्तिराजेत्तु कुर्याद्यः कर्मात्रो कृष्णलादयः श्रीकोलतुभ्यजेत्
नृत्नदंष्ट्राः स्यान्नाचदेवतु कीर्त्याविकीयवाकिं विवस्तेहानुशयोभवेत् सोयुद्धशाहान्नरत्ना
मीदशवेनाददीतव परेणतु दशाहस्य नादयश्चैवदाययेत् अददद्विददद्वैवराजोदण्डः श

तानिषद वरोदोषानविलापयः कनांवरयेदिह दत्ताय दत्ताय तस्य राशादगायः शतद्वयः
 तदाय कनां यो न्यस्ये पुनस्तं संप्रयच्छति दण्डः कार्यो नरे देहात् तस्याप्युत्तमस्तोसह सत्यका
 रणावाचयुक्तं पुण्यमसंशयं प्रदाय कनां यो न्यस्ये पुनस्तं संप्रयच्छति लुब्धो न्यच विक्रेता य
 दशतंदं डमर्हति रक्षात्वे त्वं नयः पा लो गृहीत्वा भक्तवत्तनं सत्तु दयाः शतं लात्वा सुवर्णं चाप
 रक्षिता धनुः शतं परिनाहो ग्रामस्य तु स्वसंततः द्विगुणं त्रिगुणं वापि नगरस्य च कल्पयेत् ह
 त्तं तत्र प्रकुर्वीत याम्बुत्त्रानव लोकयेत् तत्रापरिवृत्ते धान्ये सिंहिते तेनैव दंडं गृह्णतं दण
 मारामं क्षेत्रं वा भाषया हरत् शतानि पंचदंडं दत्त्वा दत्तादिशतो दमः मर्यादाभेदकाः सर्वे
 दद्यात्प्रथमं साहसं शतं वा स्रगमा कुशयस्त्रिदंडं डमर्हति वैश्यश्च द्विगुणं रामभुदश्च वः
 धमर्हति पंचाशद्वा स्रगो दं द्यः क्षत्रियस्याभि शंसने वैश्यो वा स्रदं पंचाशं भूदे द्वादशको
 दमः क्षत्रियस्यापुया देशः साहसं पूर्वमेव नु भूदः क्षत्रियमा कुश्च जिह्वा द्वादशमवापुया
 न् धर्मापदेशं विप्राणां भूदकुर्वंश्च दंडभाक् श्रुतदेशादिवितत्वादायो हि गुरा साहसं
 उन्नमः साहसः सत्ययः पापै रत्तमानसिपेत् प्रमादाद्यै मया प्रोक्तं प्रीत्या दंडाईमर्हति
 सातरं पितरं च संभ्रातरं च भुरंगुहं आत्मा च यच्छतदयः पंथानं वा दददुरो अत्यजातिः

२०९

विजातिरुयेनांगेनाप्रकारकचित् नदेवकेदयेदस्यस्त्रिमेकाधिकार्यन् अवनिहीतः
लोदप्यान्नालोकेदयेनप अवसूत्रवतोमेदमपशवृयतोमुदं उरुक्छासमनस्थ
स्यनीचस्यकोनिहृत्तनं योयदंगंवरुजयेत्रदंगंतस्यकर्तयेत् अर्धयादकराः कार्यो ग
जोशोपुद्यातका इक्षंतुसमलं कृत्वा सुवर्णदिदमर्हति द्विगुणं दपयेत् नोपायसीद्विज
लाशयेत् द्रव्याणि यो हरेद्यस्य जानतो जानतोपि वा तस्य कोत्यादयेतुष्टिराजोदशात्रतोदमं
यत्तुवर्धयते कृपाहरेष्टिंशावसाप्रया वंधने आनुया नासदमः स्यात्प्राणितादमे धान्यदेस्य
कुमेभ्याहरतोत्यधिकं वयः शेषेयोकादशगुणंतस्य दंडप्रकल्पयेत् सुवर्णरजतादीनां न
स्त्रीणां हरतो वधः येन येन यथांगेन स्तेनानुषुविषेष्टे न तत्र देवहरेदस्य प्रसादे शायपार्थि
वः श्रीमहाः शकधात्यानि अत्यंगु कृत्तुदोषभाक् गोदेवार्थे हरंश्चापि रुन्ना दुष्टं वधो शतः
गुरुक्षत्रापहर्तारंतथापन्त्याभिगमिनं अग्निदंगरदं रुन्ना त्रथापुशतायुध राजागरभिजा
राशं रुन्ना वै वाततायिनः परस्त्रियनये प्रतिनिदिशो न विशे नहि अर्धयात्मा भवेद्वाजावरयः
तीहयः स्वय उन्नमंसेवमानं स्त्रीजया नो वधमर्हति भर्तारं च येनोयाभ्यामः संख्यादये
नस्त्रियं सुवर्णदिपितां कुर्यात्तपि दंमाशोपजीविनी जायसादपितानां सुदने समवाप्नुया
त् वेत्यागमिविप्रस्य क्षत्रियस्यात्यजागमे क्षेत्रीयः पथमो वै शाक्यः भृङ्गागमे भवेत्

गृहीत्वा वेतनं वेत्या लोभाद न्यत्र गच्छति वेतनं त्रिगुणं दद्याद दंडं च द्विगुणं तथा भार्यायु
 त्रैश्वदासश्च शिष्यो भ्राता च शौदरः कृतापराधास्त्याग्याः स्युरजावेण दत्तेन वा पृथुन नः
 वृके ह न्यायै रस्था प्रीति किलिषं रक्षभाधिकृतै ये स्तु प्रजाभ्यर्थ विलुप्यते तेषां सर्वस्वमादा
 यराजा कुर्यात्परमात्मनः येनः कितिषु कार्यं ब्रह्मः कार्याणि कार्यानां निघ्नान् कूरमनस
 स्तानि स्तान्कापरे नृप अमात्यः प्राधिकारो वायः कुर्यात्कार्यमन्यथा तस्य सर्वस्वमादाय नरा
 जाविप्रवासयेत् गुरुनत्येभगः कार्यः सुरापाते सुराधुजः नैयेषु श्रुपदं विद्याः बुद्ध्या शि
 रः युमान् भूदादीन् द्या नयेद्वा जापापा न विप्रान् प्रवासयेत् मरुपात किं न विनं व ह्मणो पपा
 दयेत् ग्रामेषु पि च ये केचि जौराणां भक्तदायकाः भाग्यावका शदा धैव सर्वास्तान पि द्यातयेत्
 गृहेषु राक्षसिकारान् सामन्ता व्यापिनो हरेत् संधिद्विता तु ये चौर्यः रात्रौ कुर्वन्ति तस्कराः तेषां हि
 शान् यो हस्तौ तीक्ष्णौ भूले नियो जयेत् तदा गदे वता गारभेद का द्यातयेत् पुनः समस्त जैत्र राजमा
 र्जैः यस्तु मेधमना पंदि सहि कार्षापणं दद्यात् सममेधवधयेत् प्रतिमां संक्रमति दोदधुः पंचः
 शतानि ते समैश्च विषमं यो वा चरते भूत्येता पि वा सचाप्युयावरः सर्वं दममधममेव वा द्रव्यमादाः
 पचमिजा मनर्धेना वरुधतं राजा पृक् पृक् कुर्यादरा मुत्र मसाहसं द्रव्यानां दूषको यश्च प्रतिद्वन्द्व
 कविकथी मध्यमं प्राप्नुयाद्दणं कुट कर्त्तुं तथोत्तमं कलहाय हतये यं दण्डश्च द्विगुणस्त अभक्ष

भक्षेविष्टे वा. भूदेवा कृष्णलोदमः तुलाशासनकर्त्री च कूटकन्नानकस्य च लभिश्च्यवहर्त्ता
यः सदा यो दममुत्तम विद्यामिदां पतिगुरु विद्यापत्यप्रमापिनी विकर्णकिगासोही कृत्वा गोभिः
प्रवासयेत् क्षेत्रवेशमग्रासवन विदारखलदरुकाः राजप्रत्यभिगामी च दग्धवास्तुकदग्निना
ऊनवायधिकं वापि लिख्यो राजशासनं पारजामिकवैरो च मुंचतो दण्डउत्तमः राजयानाश
नारोद दण्डउत्तमसाहसः यो मन्त्रतजितोस्मिन् नायेनापि पराजितः तमाया त्रेपुनर्जितोः
दण्डयेद्दिगुणदम आखानकारीवधः स्वादमा कृत्वा मथास्वयमु दण्डिकस्य च यो हस्तादभि
मुक्तः पलायते हि न पुनरुपकारेण तद्व्यादणिको धनं (३) इत्याने महापुण्यो दण्डप्रणय
णं पुष्करउवा यदमेतन्मति रा कने नवलीयसा पार्मिग्राहो भूतो मे तदा यानां
प्रयोजयेत् पुष्पाये धातताभता प्रभूतं वधनं मम मूलरक्षसमर्थोस्मि वैत्रे मार्ग
शिरे बुजेत् शत्रोणा वसने जायात् दिव्याशुः पीडितं परं भूकमोयादि शंयातियावकेः
तुर्वदूषयेत् विद्विहनायकसैन्यसभूतान्नः प्रकोपकं शरीरस्फुरणोधने तथा सुख
प्रदर्शने निमित्ते शकुने धन्ये जातिशत्रुपुरं बुजेत् पदातीनां सुवकुलां सेनां प्रावृषियो
जयेत् हेमत्रेशि शिरे वैवरथवाजिसमाकुलां चतुरंगवलोपेतां वसत्रैवाशरथथा सेः

नापदातिवकुला शत्रुनृजयति सर्वदा अगंदक्षिणभागे तु शत्रुप्रसुराणं भवेत् नशस्ते
 ते तथा वामे पृथुस्तद्वदस्य च सा अतपित कंचैव जेयं प्रसुराणं तथा विषययेणाभि
 हि सर्वे स्त्रीणां शुभं भवेत् ॥ ६ ॥ मृगानेया त्रायां पुष्कर उवाच स्वप्नं शुभा शुभं वः
 क्षेदुः स्वप्नहराणं तथा नाभिं विना न्यद्रगात्रे नृणां बुण्यसमुद्रवः चूर्णनमूर्धिकां शामा मुण
 नं लघुता तथा मलिना मरुधारित्वा मध्यं गपं कदिभूता उवाच स्वप्नं न चैव विवाहो गीतः
 मेव च तन्त्री वाद विना दश्रु दोला रोहणा मेव च अर्जन पश्य लोहानां सव्याणां मथमारणं
 रक्तपुष्पद्रुमाणां च बाणालस्य तथैव च वराहाश्च खरोद्याणां तथा चोरो हणक्रिया भक्षणां
 पक्षिमा नां तैलस्य कृशस्य च मातुः प्रवेशो जठरे चित्तारोहणा मेव च शक्रं च जाभिपः
 तनं शशि सूर्ययोः दिव्यान्त्री क्षभौ नाण मुत्पानां च दर्शनं देवद्विजातिभूयानां गुरुणां
 कोप एव च नर्तनं हसनं चैव विवाहो गीतं मेव च तन्त्री वा यविहीतानां वाशानां मपि वादमं
 श्रोतो वहाख्यं गगनं स्नानं गोमयवारिणा उष्णोदकेन च तथा शीततोयेन वाप्यथा आलि
 गनं कुमारीणां नासानेव च मैथुनं हानिश्चैव स्वगात्राणां विवेकोपवनक्रिया दक्षिणायाः
 गमनं व्याचिनाभिभवं तथा फलानां मर्द्यहानिश्च वातूनां भेदनं तथा गृहाणां चैव पतनं ग

२०३

हसर्माज्जनंतथा पीडापिसाचक्रव्यादः वातराज्यनरैरपि परादन्निभवश्चैव तस्माच्च वस नोः
द्रवः काषायवस्तुधारितं तद्वस्त्रैः कीडनंतथा स्नेहपानांचगहोचरक्रमात्पातुलेपनं शुभ्र
न्यानिस्त्रिप्राणि तेषां कथनं शुभं भूयश्च संपन्नितत्वात् कार्यस्त्रानिहजार्चनं तिलैर्होमोहरि
वृक्षशिवाङ्कगणपूजनं तथास्तुतिप्रपठनं मूत्रकादिजपस्तथा स्वप्राप्तुप्रथमेयामेसम्भ
त्सरविषाकितः षड्भिर्मासैर्द्वितीयेन तु त्रिभिर्मासैस्त्रियामिकाः चतुर्थे चर्द्धमासेन दशाहादः
होमोदय एकस्यामथ वेदात्रो शुभं वापदिवा शुभं पश्चाद्दृष्टुं यत्नत्र तस्य धापं विनिर्दिष्टे
त तस्मात्तुशोभनेत्यप्रेषश्चास्वप्नानशस्यति शैलप्रासादनागाशुद्धवभारोहराहितं क्रमाणां
श्वेतपुष्पाणां गगने च तथा हि ज क्रमत्तुलोद्भवो नोगस्तथा च वदुवातता तथा च वशीर्षत्वं प
लितोद्भववदव सुशुक्रमात्यधारितं सुशुक्लास्तरधारिता चार्द्धतारग्रहणं परिवर्ज्य न मे
वच शक्रध्वजालिंगनच ध्वजोद्युयक्रिया तथा भूम्यमुधीतां ग्रहणं शत्रुणां वैविक्रिया
अथोविवादे मूत्रे च संग्रामे च तथा हि ज भक्षणं वा दुमासानां पायसस्य च भक्षणं दर्शनं हः
धिरस्यापि स्त्रानवाहधिराच सुराहधिरमशानां यानक्षीरस्य वा व्यथ अत्रैर्विवेकनं भूनि
मल्लंगगनंतथा मुखे न दोहनं शक्नोति महिषीनां तथा गवां सिंहानां हस्तिनीनां च वदवातीनां
थैव च प्रसादे देवविप्रयो गुरुभ्यश्च तथा हि ज अम्भसा वाभिषेकं च गवां गृहगमने न च च

आदुवे न चारामजेयं राजप्रदं हितं तत् सन्नामि वेकश्च तथा येन नैरिहौ यथ मर
 णं च क्रिदाहो पितथा शस्य गृहमिषु लडिश्च राजसिगानां तन्नी वाशमिवादन यस्तु
 श्यति स्वप्राप्ते राजानं कुजरं हयं हिरण्यं नम्रभात्रावः कुटुम्बस्तस्य वरुते वरुते म
 न्दशैला गृहस्था रोहणरो नं अतं विष्ठा नुले यो वा त्वगम्या गमनस्य धा सित
 वस्त्रं प्रसन्नो मः फली हं धो न भो मनं ॐ ॥ १ ॥ दया गै ये स्वप्राध्याय
 पुष्कर उवाच श्रौषधामि च युक्तानि धान्यं कृष्णं मशो भनं कर्पूरं संहारं मकुचं गो
 मयं वेतना निच अंगारं गुडसं जालु लुण्ठसु के वं लम्बकं अथ पंकं वर्म केशाः
 वृन्म तं च न पुंशकं वराजलं च पचाशाश्च नरा वंधन पातकाः गर्भिणि स्त्री च वधः
 काः पिण्या कादीनां ववे मृतं दुष्प्रभस्म कपातास्थि मित्रभाण मशस्तकं अशस्त्रो वा
 यशश्च भिन्न भैरव जर्जरः एहीति पुरतश्च वृः शस्यते न तु वृहत्तः गच्छेति पश्चात् स
 दोगा पुरस्तात्वरिता हिताः अया स्यसि ति दुर्गच्छ किन्नेतत्र गतस्य च अनिष्टशब्दा मत्य
 र्थं कथ्या दधुध जादिशः स्वतन्त्रं वारु नानां च वस्त्रसंगत्तै व च शिरो ध्यान दारा ये च

२०४

त्रवासादिप्रातर्कं हरिमभ्यर्च्य सस्तुत्वा. स्यादमंगल्यनाशनं द्वितीयचतुर्तमोदक्याविरुद्धं प्रवि
रोद्धं श्रेताः सुमनसः श्रेयाः पूर्णकुम्भो महोत्तमः मासं सत्यो नूनशब्दा. वृद्धयकः पशु
स्तजः गावस्तुरंगगमाता गा. देवाश्च ज्वलितो नलः पूर्वीर्दंगो मयके श्याः सूत्रां रूप्यरत्न
कं ववशिष्टार्थकोषधौ. मगमायुधषट्कं छत्रपीठराजसिंहं सर्वरुदिनवर्जितं फ
लं दधे पयः. अक्षतादशमासिकं शंखं वदः शुभं वाकी भक्तवादित्रगीतकं गभीर
मेवास्तनिलतलितुष्टिश्चमानसी एकतः सर्वलिगानि. मनसस्तुष्टिरेकः ॐ इत्यादि
ये मंगलाध्याय पुष्करउवाच निष्ठतो गमने प्रभो पुरुषस्य शुभाशुभं निवेदयन्ति शकु
ना. देशस्थानगरस्य च सर्वः वापकलोदिष्टो. निदिष्टो देववित्रकैः शात्रैः शुभफलश्चैव शो
समुदाहृतः. अष्टाकारविनिदिष्टा. सकुनानां च दीप्ता चेलादिदेशकरणोत्तमजोतिर्विभेद
तः पूर्वपूर्वाच विज्ञेयाः सातेषां वलवत्तरा दिवाचरो रात्रिचरः स्रथारात्रौ दिवाकरः कुरेषु
दीप्ता विज्ञेया. यां गमिष्यति भास्करं अस्यां स्थितः सा ज्वलितः. मुक्ता वागारिणी मता एतास्त्रि
स्तुता दीप्ताः पंच शात्रास्तथापराः दीप्ता यदि शिदि ग्दीप्ताः कुशलः परिकीर्त्तिताः ग्रामे वनो
वने वा सा. तथा निन्दितयादये देशे चैवा शुभे श्रेयो देशे दीप्ता द्विजोत्तमः क्रियादीप्ता विनि

द्विष्टः स्वः जात्यनुचितक्रियः अतदीप्रश्नकथितो भिन्नभैरवनिस्तनः जातिदीप्तस्तथाज्ञेयः
 केवलं मांसभोजनः दीप्ताभ्रं नो विनिर्दिष्टं तस्य वाक्यवलात्फलं योश्चोष्ठगर्भं स्नानः स
 रिको गृहधिका चटको मासुधर्माज्ञाः कथिता ग्रामवासिनः अज्ञाविश्रुक्ततागेन्द्राः कालो म
 हिषवायसो ग्राम्या वन्या विनिर्दिष्टाः सर्वे ते वनगोचरा माज्जोरकुर्कुटौ ग्राम्यौ तौ वै वनगो
 चरौ तथा भवति ज्ञाने नित्यं वै रूपभेदः गोकर्णशिरिव चक्रांगः खरहारीतवायसाः कुलाकु
 र्कुटकश्येन केरणावचुलवानराः शतयुचटकश्यामवासस्तनकपिजलाः तित्तिरः शतपत्राः
 शुकपोतवृत्तधानयः खजरीटकादात्महृष्टुः काशीवककुर्कुटाः भारद्वाजशृङ्गारगृतिशे
 वादिवाचराः चागुत्पलुकशरभाः कौवाः शशककच्छपा सामासिकाः प्रिंगलिकाः कथिताराः
 त्रिगोचराः हंसाश्च मृगमाज्जोरनकुलार्धभुगंगाः वृकाविसिंहवाद्योद्युधशृङ्गकरकमानुषाः
 श्वाविद्धमभगो मायुवृककोकिलसारसाः तुरगोपातनवागोधास्तुभयचारिणः रणप्रस्था
 नयोः सर्वे पुरस्तात्संघचारिणः भयावहा विनिर्दिष्टाः पश्चान्निधनकारिणः गृहगम्यपदाः
 बामो व्याहरेत्युरतः स्थितः नृपावमानं वदति बामः कलहभाजने याने तद्दर्शनं शत्रुं स प्रस
 गम्यवाप्यथ ओरैर्मोक्षमथाप्यामि मयूरो मित्रनिश्चिनः प्रयातस्याग्रतो बामो मृगप्राणहरोः
 भवेत् रिकोर्युजन्वकव्याघ्रः सिंहमाज्जोरिगर्दभा वांक्षिनाथकराज्ञेया दक्षिणाग्रमतो गः

१०५

शिवाध्यानामाननाकृष्णाः पिङ्गलागृहगोपिकाः श्रुक्रीपरपुष्पावः पुंनामाश्चैवनाम
नः स्त्रीसंज्ञाभाषकाकृष्णाकपिभीकृष्णविकृताः कार्यकृद्वनिशकुलः प्रस्थितस्येवयोवहं
भवेतस्यफलंवायंनदेवदिवनंवुधैः मन्त्रप्रेक्षार्थिनोवालावैरशक्तस्तथैववसी
मान्ननशत्रुरिताः विज्ञेयानिष्कलादिजः एकद्वित्रिचतुर्भित्तुः शिवाध्यानाहतेऽवेत् पं
चभिश्चतथाधिरधन्याः परिकीर्तिताः सप्तभिश्चतथाधन्याः निष्कलापरतोभवेत् नृणा
रोमाचजननीवाहनानांभयप्रदा ज्वालातनासुर्यमुखीः विज्ञेयाभयवर्द्धनी प्रथमंशाः
किंकेदृष्टेः शुभेदेशे शुभं वदेत् सन्तत्सरं मनुष्यस्य अशुभे जा शुभं तथा यथाविभुं नर
ः पश्यः छारंगप्रथमेहनी आत्मनश्चतथातेन ज्ञातवां वत्सरं फलं ॥ १ ॥ इत्याग्रेयेशकुना
दि २२८ पुष्करडवाच विशत्रियेन मार्गेन वायसावहवः पुर तेन मार्गेन रुद्धस्य पुर
स्य ग्रहं न भवेत् सेनायां यादवास्तथै विनिहो वायशोरुदत्त वामोत्थात्र वस्तुतो भयं वद
ति दुत्तरं कस्यां गवहिणो यान् छत्रवस्त्रादिदने - मृत्युस्तमूजनमूजादिहो गकरणे शुभं
प्रोषितागमकृत्वाकः कुर्वन् कारिगतागतं रक्तदग्धं गृहे दुःखं सिपेन वक्रिनिवेदकः नसेड
कपुरस्थाने वेदनीयानि वधनं पीतडकं तथा रुद्धं रुद्धमेव तु भार्गवः यज्ञैवोपनयेद्वयं

तस्य लब्धविनिर्दिष्टे त्रयं वापनयद्यत्तु तस्य ह निर्विनिर्दिष्टे त्रयं पुरतो धन लब्धिः स्यात् कामसो
 सस्य तु द्विने भूलब्धिः स्यात् त्रयं दक्षेयः राज्ञो रत्ना र्थेणे नरुत् यातुः काको तु कुलश्रद्धेयः कल्पम
 यो भवेत् न त्वार्थसाधको ज्ञेयः प्रतिकुलो भयावरुः संमुखो त्वेति विरुत्तु यात्रा घातकः रोभः
 वेत् वासः काकः स्पृतो धन्यो दक्षिणो र्थे विनाशकः वासो तु लोमगः श्रेष्ठो मध्यमो दक्षिणः स्म
 तः प्रतिलोमगतिर्वा मो गमन प्रतिषेधकः निवेदयति यात्रार्थः मभिप्रेतं गृहे सतः एका
 क्षि चरणस्तर्कं वीक्ष्य मानो भयावरुः कोटरे वसमानश्च महानर्थकरो भवेत् न शुभं स्तुषकेः
 काकः प्रकांकः सतु शस्यते अमेध्य पूर्णवदनः काकः सर्वार्थसाधकः ज्ञेयाः यतन्निर्गोप्य मे
 काकवद्गुण नन्दन किंवा वाधा सव्य संस्थाः आसो विभूति विनाशकाः इन्द्रस्थाने नरेन्द्रस्य प्रवे
 शस्यतु गोचरे अत्र गृहे गृहे शस्य मरणाय भवेद्भवत् यस्य स्पृशति वा मां गतस्य स्यादर्थसि
 द्धये भयाय दक्षिणं चांगतथा तु जमदक्षिणं यात्रा घातकरो यातु भवेत्पुति मुखगत माग
 वरोध के मार्गे जौ रावदनिभार्गव आमावास्थिमुखः पायो रज्जुवीरमुखस्तथा सोपान के मुखो धः
 न्यो मां सपूर्णमुखो पिच अमंगल्य मुखद्वय के मुखद्वय के शब्दे वा शुभस्तथा अवमूत्रागतो याः
 तियस्य तस्य भये भवेत् यस्या वमूत्रावुजति शुभं नै सन्नथा क्रम मंगल्य यतथा द्वयं तस्य स्यादर्थ
 सिद्धये राश्व कामा विज्ञेयास्तथा वैजम्बुकादयः भयाय त्वामि नो ज्ञेय मनिमित्तं तंगवा निज्ञेयौ

206

रभययस्याः द्विकृतं मृत्युमेतथा शिवायस्वामिनोरात्रोः वलिवर्द्धो नदत्ररेत् उत्सववृषभोराष्ट्रो
विजयसंघययति अभयभयययश्वगावोदत्तोत्तथात्तकान् त्यक्तैस्तत्त्ववत्सुगर्जैश्च
यकरायताः भूमिंयादेर्हिनिघ्नो दीनभीतयावहः अर्धाशो हृष्टो रोमाश्च भृंगलान्मृदः भु
भाः मरिष्यादिषुवाप्येतत् सर्वप्राच्यविजानता आरोहन्तथा न्येन सपर्याणस्यवाजिनः
जलोपवेशनेनेष्टं भूमौ च परिवर्तनं विपत्करं नुरंगस्य सुप्रवायनिमित्ततः यवलोदकयोर्द्ध
पत्न्यकस्याञ्जनशस्यते वदनाक्षिरोत्पत्तिः केषमाणं न च शस्यते कीडनवकैः कपोतैश्चसारिः
कामिर्मृतं वदेत् साश्रुतेजो जिह्वा च पादलेही विनाशकृतं वामपादेन च तथा विलिख्य भव
सुधरा स्वपेक्षवामपाश्वेन दिवा वा न भुभप्रदः भययस्यात्सह न्यूनीयात्रायां नाशकयः
यात्राविद्यानमाचक्षे वामपाश्वेन स्तथा स्युः शन्र केषमाणः शत्रुगोथपादश्च शीजयावहः ग्रा
मेवुजतिनागश्चैत्रेथुनन्दे शहाभवेत् प्रमत्तानागवतितामन्त्राया प्रायभूपतेः आरोहणं नः
चेद्दद्यात्पुत्रीपंचागुरुजेत्र मदम्यावारणोज्ञा ज्ञा ज्ञातकरो भवेत् वामदक्षिणपादेन पाः
दमाक्रमते भुभः दक्षिणं च तथा दत्तं परिमार्ष्टि करेण च वृषोश्च कुंजरो वापिरिपुसैन्यगतो भुभ
स्वराग्मेद्यातिवृष्यत्रः सेनानाशमवापुयात् प्रतिकूलगृहर्क्षत्रे तथा संसुखमारुतान् यात्रा
कालेरणे वापिष्ट्रत्रादिपतने भुभं हृष्टानराश्चान्रलोमागृहवैजयलक्ष्णं काकैश्चत्राभिभव

नेत्रव्यादामतुलंक्षयः प्राचीपश्चिमकेशानीसौम्याप्रभुः शुभादिकं २०७ मन्त्राग्नेयेशकुतानि
 पुष्करउवाच सर्वथात्राप्रवक्ष्यामिराजधर्मसमाश्रयात् अस्त्रंगतेनीचगतेविकेरिपुराशिगे
 प्रतिलोमेवविदुषुभुक्तेयानांविबर्जयेत् प्रतिलोमेवुद्वेयात्रादिकतौचतथाग्रहे वैधृतेवयः
 तीप्रातेनागेवसकुनौतथा चतुष्पादेचकिनुद्येतथायात्राविबर्जयेत् विपत्रोरैधनेचप्रत्य
 रेवाथजन्मनि गणैविबर्जयेद्यात्रारिक्तायांचतिथावपि उदीचीचतथाप्राचीनयोरेकांप्रकि
 र्त्तितं पश्चिमादक्षिणायादिकं तयोरेकांतथैवव वाग्धनिदिकंसमुद्भूतं परिधनंतुल्ययेः
 त आदित्यचन्द्रशौरामुदिवसाश्रुतशोभनाः कृतिकाशानिपूर्वरागमद्याशानिवयाम्यतः सैः
 त्राद्यान्यपरेवाथवासवाशानिवाप्युदकं सर्वद्वाराणिसप्तानि छायामानंवदामिते आदित्येवि
 शतिर्ज्ञेयाश्चन्द्रोदशकीर्त्तिताः जन्मलग्नेशक्रवापसमुखेनबुजेनरः शकुनादौभुभेयाया
 ज्ञेयायहरिमास्मरन् वक्ष्येमण्डलविनात्रैकर्त्तव्यराजलक्षणां स्वात्ममाभ्यतथादुर्गकोषोद
 णस्तथैवच मित्रजनप्रदश्चैवराज्यं सप्रागमुच्यते सप्रागम्यतुराजस्यविद्युत्कर्त्तृन्विताशयेत्
 मण्डलेषुचसर्वेषुवृद्धिः कार्यामहीक्षिता आत्ममण्डलमेवात्रप्रथममण्डलमेवेत् सामत्रास
 त्यविज्ञेयारिपवोमण्डलस्यतु उपेतस्तुसुहृत्त्रेयः शत्रुमित्रंमनव्यरं मित्रमित्रंततौत्रेय मित्रं
 मित्ररिपुस्ततः एतत्पुरस्तात्कथितपश्चादपिनिबोधमे पस्मिन्ग्राहस्थितः प्रश्नात्रतस्मात्क्रन्दः

207

उच्यते आसारस्तुततो नः स्याः दाकदासार उच्यते जिगीषोः शक्रयुक्तस्यः विमुक्तस्य तथाः
द्विज नात्रापि निश्चयः शक्रो वक्तुं सनुजपुंगव निग्रहानुग्रहे शक्रो मध्यस्थः परिकीर्तितः
निग्रहानुग्रहे शक्रः सर्वेषामपि यो भवेत् उदासीनः सकथितो बलवान् मृथी विप्रतिः मण्ड
लं त्रवसं प्रोक्तमेतद् दशराजकं न कस्यचिद्विपुमित्रं कारणाच्च त्रुमित्रके त्रिविधारिपके
हेयाः कुल्यान्वतरकृत्तिमाः पूर्वः पूर्वो गुरुस्तेषां दुश्चिकित्स्येत मो मतः अनन्तरोपियः श्रुतः सो
पि मे कृत्ति मो मतः पार्थिवगो भवेच्च त्रुः स्मिन्नाहारिपवत्तथा पार्थिवगुरुमुपायेश्च समये
वृत्तथास्वकं मित्रेण शत्रोर्द्वेष्टं प्रसंतिपुरातनाः मित्रवशत्रुतामेति सामन्त्रत्वादनन्तरं
शत्रुजिगीषुरुच्छिन्नास्त्वयं शक्रोति यद्यि प्रतापवद्भोतेनापि नामित्राजोयते भयं यथास्यः
तो द्विजे लोको विश्वासश्च यथा भवेत् विजमुर्द्धमविजयीतथा लोकं वसं नयेत् ६७
इत्याग्रे ये यात्रामण्डलचिन्नादि पुष्कर उवाच सामभेदो मया प्राक्तो दानदण्डौ तथैव च द
ण्डश्च देशे कथितः विविधैः पुरुषैर्बुधैः दूषणं चैव साधूनां मुदकानां च दूषणं दण्डप्रणय
नं प्रोक्तं मुपेक्षां श्रुत्वा गतिं यदा मन्येत नृपतिर्बलेन समसविग्रहः अनर्था नानुधः स्यात्संवि
नाचतथा भवेत् सामान्यत्वात् स दं चात्र दानं चात्मक्षयकरं भेददण्डानुबन्धः स्यात्तदोपेक्षां
समाश्रयेत् न चायं समशक्रोति किञ्चित्कारुण्यमुपद्रवं न चाहमस्य शक्रो मित्रो येष्वां स

माशयेत् अवशोपहतस्तत्र राजा कार्यो रिपुर्ववेत् मोघोपायं प्रवक्ष्यामि उत्पत्तेरन्तर्गते
 रेत शत्रुहृदे जनं शत्रोः शिविरे स्थस्य दक्षिणः स्थूरस्य तस्य पुरुषं ह्यं कृतो लोकां विपुलां द्विः
 जं विसृजेत् ततश्चैव मुक्तापाते प्रदशयेत् एवमेव प्रदशनीयाः उत्पत्ता वहवोपि च उ
 द्देजनं तथा कुर्यात् कुरुके विविधैर्द्विषां साम्बत्सरास्तपसारना संक्रयूः परस्य च जिगीषु
 : पृथिवीराजा ते नैवोद्विजयेत्तं देवतानां प्रसादश्च कीर्तनीयः परस्य तुः आगते नोमिः
 त्रवले प्रहरध्वमभीतवत् एवं वृथा इहो प्राप्ते भग्नः सर्वे परेशते प्रेताः किल किलाः कोः
 र्याः वायः शत्रुहृतस्तथा देवा ज्ञां हितो राजा सत्रधः समरं प्रति शत्रुजाले प्रवक्ष्यामि
 न्द्रकालेन दशयेत् चतुरंगं वलं राजा सहायार्थं दिवौकसां वलं तु दशयेत् स्यारक्तवर्षिः
 श्वरे द्विषौ छिन्नानि रिपुशीर्षाणि प्रासादान्ने प्रदशयेत् बाहुण्यं संप्रवक्ष्यामि तद्वरो सधिः
 विग्रहौ संधिश्च विग्रहश्चैव यानमासनमेव च द्वेधीभावः संश्रयश्च प्रकुणाः परिकीः
 त्रिताः प्रणवधः स्मृतः संधिरपकारस्तु विग्रहः जिगीषोः शत्रुविषये यानं यात्रा निधीयते
 विग्रहो न स्वके देशे स्थिति रासनमुच्यते वलार्हेण प्रयानं द्वेधीभावः स उच्यते उदासी
 ने मध्यमे वा संश्रयात् संश्रयः स्मृतः समेन संधिरन्वेष्टो हीने न च वलियसा नत्राधिभुः
 क्षणार्धे स्तुवलीया संसमाशयेत् आसीनः कर्मविद्धेयः शक्तः कर्तुरियोर्यदा अभु

अथार्हिसीत विरहवसुधाधिप अशुद्धार्हिसर्षलवान्देधीभावंसमाश्रयेत् वलीताविगृही
तस्तुयोसंधेयेनपार्थिवः संश्रयस्तेनकर्तव्योगुणानामधयोगुणः वदुक्षयव्ययोयासंयेकां
यानेप्रकीर्तितं वदुलाभकरंपश्चात्तदाराजासमाश्रयेत् सर्वशक्तिविहीनस्तु तदाकुर्यात्संश
यं ॐ इत्यामेमहापुराणोक्तं यथक्कुर्यात् पुष्करठवाच अजस्रकर्मवदध्यामि दिनं प्र
तियदाभवेत् हिमूदुर्त्तवशेषायां रात्रौ निद्रात्यजेन्मृगः वायवन्निस्त्रनेगीतेः पश्येद्रूपस्त्रतोः
नरान् विज्ञायतेनयेलोके तदीया इतिकेनचित् आयव्ययस्यशरणततः कार्यं यथाविधि
वेगोत्सर्गततः कृत्वा राजाशौचं यथाविधि स्नानं कुर्यान्मृगः पश्चादन्नं धावनपूर्वकं कृत्वा संध्या
ततो जप्यं वायुदेवप्रपूजयेत् वक्रौ प्रवित्रान् जुहुयात् तर्पयेद्दुदकेः पिबेत् दद्यात्सकांचन
धेनुं द्विजाशीर्वाद्यं युतः अनुलिप्ते लंकृतश्च मुखे पश्येत्तद्व्याणं ससुवर्णे च ते राजा शृ
ण्व्यादिवत्सादिकं औषधं भिषजोक्तं च मंगला लभनंचरेत् पश्येद्गुरुं तेन दत्ताशीर्वाद्यं धत्वा
जेत्सभां तत्र स्थो ब्राह्मणान् पश्येत्तदा मात्यान्मित्राणस्तथा प्रकृतिश्च महाभाग प्रतिहारनिवेदिः
माः श्रुत्वा तिस्रसकार्याणि कारिणो कार्यनिर्णयं व्यवहारंततः पश्येत्तत्र कुर्व्यात्तु मन्त्रिभिः
नेकेन सहितः कुर्यात्तत्र कुर्याद्दुभिः सह तत्र मूर्खैर्न चानात्रैर्दुष्टं वा प्रकटचरे मंत्रं त्वधि
ष्ठितं कुर्यात् येन राघुं न बोधने आकारं गुरुने राजो मन्त्रं रक्षाधरा मता आकारैरिष्टितैः प्राज्ञा म

त्रुं गृहं त्रिप्रणिता सामन्तराणां वैद्यानां मंत्रिणां वचरेतः राजा विभूतिमाप्नोति धारयन्ति नयं
 हिते मन्त्रं कृत्वा ध्यायामं चक्रे माने च शस्त्रके निधुक्ता दौ नयः स्नातः पश्येद्विष्णुपूजितं
 कुतं च दधिकं पश्येद्विष्णुपूजितान् भूषितो भोजनं कुर्यात् कीर्ता शैः सुपरीक्षितं भु
 ङ्क्ते गृहीत तन्मूलो वामर्धे न संस्थितः शास्त्राणि चित्रयेदृष्टुः यो वा कोष्ठा युधा हस्त उवाः
 स्य पश्चिम्नं संध्या कार्याणि च विचिंत्य च सरा संषेष्ठा भुक्तं मन्त्रं पुरचरो भवेत् वाद्यगीतैः
 रक्षितो नैरेव नित्यं चरेत् नृपः ॐ इत्याग्रे ये महापुराणे आजमिकं पुष्कर उवाच यात्रा
 विधानं पुरुषं तु वक्ष्ये सांग्रामिकं विधिं सप्ताहे नयदा यात्रा भविष्यति महीपते पूजनियो हरि
 : शम्भुर्मादकाद्यैश्चिन्तायकः द्वितीये हनिदिकालात् संपूज्य शयनं चरेत् शय्यायाहित दग्नेः
 यदेवान्मार्थमनुस्मरेत् नमः शम्भो त्रिनेत्राय रुद्राय वरदाय च वामनाय विरूपाय स्वप्नाधि
 पतये नमः भगवदेव देवेश भूलभृद्वृषवाहन इष्टतिष्ठेत्समाचक्षते शेषमास्वत यज्जोगतो दु
 रमिति पुरोधामत्र मुच्यते तृतीये हनिदिकालात् कर्त्तव्यं स्नानं कृत्वा तीर्थात् जेतुं गृहान्यजेत्तुर्थे कि
 पंचमेवास्त्रिदशान्यजेत् मार्गे ये देवतास्तेषां नद्यादीनां च पूजनं दिव्यान्त्रीक्षभौमस्थ देवानां च त
 था वलिः रात्रौ भूतगणानां च वासुदेवादिपूजं भद्रकाल्याः श्रियः कुर्यात्सार्थं सर्वदेवताः
 वासुदेवः संकषणः प्रद्युम्नश्चानिरुद्धकः नारायणो ब्रजो विष्णुर्नारसिंहो वराहकः शिवश्च शस्त्र

202

सुरोः सद्योरोवामसवाजः सूर्यः सोमः कुजश्चाग्निः जीवश्चक्रशनिश्चराः राहुः केतुर्गणायतिः
सेनानीचणिकासुमा लक्ष्मीः सरस्वतीदुर्गा वासुणी प्रमुखागणाः भद्राश्चन्द्रादयो वक्रिनागाः
स्त्राक्षोऽपरेसुराः दिव्यान्नरिश्चभूमिस्थाः विजयायभवन्नुमे मर्दयन्नुरगेशन्नु सप्रगृह्योपहा
रकं अवनतामात्मभक्तो हं देवावः शरणं नमः चपूनां पृष्ठतो गत्वारिपुनाशो नमोस्तुते ४ विनिवृ
त्तप्रदास्यामि दत्तारभ्यधिकं वलिं प्रहेक्रि विजयस्थानं कर्त्तव्यं वभिषेकवत् यात्रादिने सप्र
मेव पूजेन विविक्तं नीराज नोक्तमञ्जुं श्रुत्या युधं वाहने यजेत् पुण्याहयशयेन मन्त्रमे
नन्ति सामयेत् दिव्यान्नरिश्चभूमिस्थाः सत्वायुर्धः सुराश्च ते देवसिद्धिं प्राप्नुहि त्वं देव यात्रा
स्तुता तव रक्षन्नु देवताः सर्वे इति श्रुत्वा न पोवुजेत् गृहीत्वा सशरं चापं धनु रगेति मन्त्रं
तद्विष्णोरिति स्त्राय दद्याद्विपुमुत्वे पदं दक्षिणं पदं दत्त्वा त्रिसद्विष्णुप्राप्त्या दिव्यं क्रमात् रुस्त्री
यानं रथं वाश्च नरं चाप्यारुहे क्रमात् आरुह्य वायैर्गच्छेत् पृष्ठतो वा वलोकयेत् कौशमात्रः
गतस्तिष्ठेत् पूजयेद्देवतादिजान् परदेशं वुजेत् श्रुत्या दत्तसैन्धवहिलयत् राजा प्राप्य वि
देन्नु देशाचारं पात्यत् देवानां पालनं कुर्यान्नोद्धिं या दाय मन्त्रं नावमानयेत्तदेना
गतस्त्वपुरे पुनः जयेत् प्राप्य वयेद्देवा न्दद्याद्देवानि पार्थिवः द्वितीये हविसंग्रामो भविष्यति
पदातदा स्त्राय यज्ञजम आदि यजेद्देवनसिद्धिं कृत्वा दिराजलिगानि शस्त्राणि निश्चिंवे

गणान् प्रातःकृत्स्निकं पूज्य. वारुणाग्रमशेषतः पुरोधसादुतप्रशे. दक्षिणुत्तादिजान् जेत
 गृहीत्वा सशरं वापं. गजाद्याहस्ववेव जेत देशे त्वदृश्यः शक्राणां. कुर्यात्पुरुषाति कल्पना संह
 तान् यो धयेदं न्या. कामं विस्तारयेद्वद्वन् श्रुतीमुखमनीकं स्या. दलानां वदुभिः सह व्यूढः प्रा
 णंगरुपाश्च दुर्वारपाश्च कीर्तिताः गरुडो मकरो व्यूहः शक्रः श्येत स्रथैव च अर्द्धचन्द्रश्च व
 र्द्धश्च सकटव्यूह एव च मण्डलः सर्वतो भद्रः सूर्यव्यूहश्च तेन व व्यूहनामथ सर्वेषां पंचः
 धासैन्यकल्पना द्वौ पक्षावनुपक्षौ द्वाववश्यं पंच संभवते. एकेन यदि वा द्वाभ्यां भागाभ्यां यु
 द्धमाचरेत् भागत्रयं तापयेत् तेषां रक्षार्थमेव च न व्यूहकल्पना कार्या राशौ भवति कर्हिः
 चित् मूलछेदे देविनाशः स्यात्तु युद्धे च त्वयं नृपः सैन्यस्य प्रशस्तिहेतुः कोशमात्रे महीपतेः
 भग्नसंधारणत्रये यो धानापरि कीर्तितं प्रधानभंगे सैन्ये तावस्थानं विधियते न संहता
 न्नविवला. यो धानुद्धे प्रकल्पयेत् आयुधानां तु संमर्द्धो यथा न स्यात्परस्परं भेतु कामः प्र
 रानीकं संहतेरेव भेदयेत् भेदरक्षापरेणापि कर्त्तव्याः संहतास्तथा व्यूहभेदावशंकुर्यात्
 रव्यूहेषु चेदृया गजस्य पादरक्षार्थं चत्वारस्तु तथा द्विज रथस्य चाश्वाश्चत्वारः समानास्तस्य
 वर्म्मिणः धन्निनश्च र्म्मभिस्तस्या पुरस्ताज्जर्मिणो रणे पृष्ठतो धन्निनः पश्चादन्तितां तुरगा
 रथाः रथनो कुजराः पश्चाः दान्तव्याः पृथिवीक्षिता पदातिकुंजराश्चानां वर्म्मकार्ये प्रय

290

नतः भूराः प्रमुखतो देवाः भीरवः पुरतः स्थिताः योऽसाहयं ते वररो भीरुन् भूराः पुरः स्थिता
प्रांशवः भुक्ता शाश्वये च जिते क्षाणा नराः संहतभूयुगाश्चैव क्रोधनाः कलहप्रिया नित्य
दृष्टप्रहृष्टाश्च भूरा जेयाश्च कामिनः संहतानां हताणां च रणा यनयनक्रिया प्रतिशुद्धं गः
जानां च तोयदानादिके च यत्र आयुधानयनं चैव पत्रिकर्मविधीयते रिपुणां भेतुका माः
नां स्वसेनानुरक्षणां भेदनं संहतानां च भेदानां मयि संहतिः प्राकारतो रणा दालं क्रमभंगश्च स
हजे पत्रिभूतिषमा रो यारथा स्वस्थ तथा समा सकर्दसा च नागानां युद्धभूमिभदाहता एवं वि
रचितव्यूहः कृतपृष्ठदिवाकरः तथा तुलोमिश्रुका कर्कदिकालमदुमाहतः यो धानुर्न जयेत् सः
ध्विनामगेत्रावदानतः भोगप्राप्तावविजये स्वर्गप्राप्त्यनन्तरं जित्वा रो भोगसंप्राप्तिमृत
मयि च परागतिः निष्कृतिः स्वामिपिण्डस्य नास्ति युद्धसमागतिः भूराणां रक्तमायाति तेन पापं
त्यजन्ति ते घातादिदुष्टवसहनं रणे तस्य रं मन्त्रपः वराकारः सहस्राणि यानि भूररणे मृतं
स्वामी सुकृतसाधने भगवाना विनिवर्त्तनात् बुद्ध्या फलं ते प्राप्तं तथा प्रोक्तं पदे पदे त्यक्ताः
सहायानां गृहे देवास्तस्य विनिवृत्त्ये अश्वमेधफलं प्रोक्तं भूराणां मणिवन्निनां धर्मनिष्ठाः
जयो राजि योद्धवाश्च समासमैः गजाश्चैव जजाश्चैव नरुन्वाः पलायिनः मप्रेक्षकाः प्रवि
ष्टाश्च अशस्त्राः पतिता दयः शान्ते निद्राभिभूते च अर्धस्त्री लो नदी वने दुर्दिने कूटयुधानि श
त्रुनाशार्थमावरेत् वीरुप्रगल्भविक्कोशे अग्राभगाः परे इति प्राप्तिमिव वलं भूरि नायको

त्रिनिपातितः सेनानीति ह तश्चायं भूपतिश्चापि विदुः विदुः तानां तु यो धानां सुरवंशातो विधि
 यते पूयाश्च देवाधर्मज्ञः तथा च परमो ह ना मता काश्चैव संभारो वादित्राणां भयावरुः संप्राः
 षविजयं युद्धे देवानि प्राश्नसंयजेत् रत्नानि राजगामिति अमात्येन ह तं रणे तस्य स्त्रियो न
 कस्यपि रक्षास्ताश्च परस्य च शत्रुप्राप्य रणे मुक्तं पुत्रं वत्परिया लयेत् ततश्च स्वपुत्रं प्राप्यः
 कुर्वते प्रविशेत्तुं देवादिपूजमं कुर्यात् दक्षे वीध कुटुम्बकं संविभागं परं वीधेः कुर्यात् इत्य
 जनस्य च रणादीक्षामयो क्राते जयाय नृपते कुवा १६३ इत्यानेये महापुराणे रणादीक्षा

पुष्कर उवाच राजलक्ष्मीस्थिरत्वाय यथेन्द्राप्ररात्रिस्तुतिः कृता तथा राजा जयाय
 स्तुतिमाचरेत् १६४ उवाच तमस्त्ये सर्वलोकानां जननी मखी संभवां श्रियं मुनिद्वय आक्षी
 विष्टोर्वक्षः स्थलस्थितां त्वंसिद्धिस्तं स्वधाखाहा सुधात्वं लोकपावनि सधारात्रिः प्रभाभूतिर्मे
 धाभ्रहासरस्वति यशविद्या महाविद्या वृत्तविद्या च शोभते आत्मविद्या च देवित्वं विमुक्तिफ
 लदायिनि आन्वीक्षिकी त्रयीवार्ता दणनीतिस्तमेव च सौम्यसौम्यैर्जगद्वये स्तुयेत देवि पू
 रितं कात्यान्यान्मते देवि सर्वयज्ञसमयं वपुः अधास्ते देवदेवस्य योगिचित्तगदाभृतः त्वयाः
 दोषपरित्यक्तं सकलं भुवनत्रयं चित्तं हृत्प्रायमभवत् दिधानी समग्रधितं देवित्वदृष्टिदृष्टानां
 पुस्तकाणां न दुर्लभं त्वमन्वा सर्वभूतानां देवदेवा हरिः पिता त्वयैतद्विष्णुना वाम् जगद्वाम्

299

वरावरं मानकोषंतथाकासं मागृहं मापरिहृद माशरीरं करत्रं च तं जेथाः सर्वपावनी मापुत्रा न्मासुहृ
दग्रीनापश्चुनाविभूषणं त्वजेथा देवदेस्य विद्योद्योस्य लाश्रये सत्वेन सत्यशे वायांतथाशीलादि
भिर्गुणैः त्वजनेतेनराः शयः सत्यकायेत्वदारमे त्वयावलोकिताः सद्यः शीलाद्यैरखिलैः गुणैः कुलैश्च
जैश्च युज्यते पुरुषानिर्गुणा अपि सस्यः सगुणी धन्यः सकुलीनः सच बुद्धिमान् सशूरः सः
वविक्रात्रोयत्त्वया देवि वीक्षितः सद्यो लै गुण्य मायानिशीलाः सकला गुणा पराश्रुवी जगद्धात्रीयः
स्यन्तविष्णुवत्समे नतेवर्णयितु शक्ता गुणान्त्रि काप्रिवेधम प्रसीद देवि पश्चाद्विमास्मात्प्राक्षीक
दावन पुष्कर उवाच एवं श्रुता ददौ श्रीश्वर मिन्द्राय वेष्टितं स्वस्तिरन्तं च राजस्य संग्रामेः
विजयादिकं स्तोत्रपाठनके वास्मिन्कृत्वा भुक्तिमुक्तिदं श्रीस्तोत्रं सतततत्र स्मात्पठेच्च श्रूयान्न
रः इत्याग्रेये महापुराणे श्रीस्तोत्रं अग्निरुवाच नीतिस्तेषु पुष्करेणोक्ता रामोक्तौ लक्ष्मणोयया जः
यायतां प्रवक्ष्यामि श्रुत्वा धर्मादिवर्द्धिनि राम उवाच न्यायां नान्न नमथस्य वर्धनं रक्षणां चरेत् सः
न्यात्र प्रतिपत्तिश्च राजह्वत्रं चतुर्विधं नयस्यं विनयो मूलं विनयो मूलं विनयः शास्त्रनिश्चयार् विन
यो हिन्द्रियजयस्तुक्तः पालयेन्मही शास्त्रं प्रज्ञां प्रतिदोष्यं प्राणाल्यां धारयिष्यता उत्साहधाम्निता दार्ढ्यं
मापत्कालसहिष्णुता प्रभावः भुवितामैत्रीत्यागः सत्यकृतज्ञता कुलं शीलं दमश्चेति गुणाः संपन्निहेतवः

प्रकीर्णविषयारण्येधावनेविप्रमाथिनं तानां कुशेन कुर्वीत वश्यमिन्द्रियदन्तिनं कामः क्रोधस्तथाः
 लोभो रुषो मानो मदस्तथा बहुर्जमुत्तजेदेनमस्मिन्त्य के सुखी नृपः आनीक्षिकीत्रयीवार्त्तादण्डनी
 तीव्रपाथिवः तद्विद्येस्तन्त्रिओयेतैश्चित्रप्रदितयान्त्रिः आनीक्षीकाथविज्ञानंधर्माधर्मोत्रयीस्थितो
 अथानिथैतिवातायां दण्डनीत्यां नयानयो अहिंसासुनृतावाणीसत्तं शौवंदयाक्षमा वर्णिनां लिगिनां चैव
 सामान्योधर्ममुच्यते प्रजाः समनुगृहीयात् कुर्वाद्यायारसंस्थित ताकुसुनृतापृशदानं दीनोपगतारक्षः
 णां इतिवृत्तं सतांसाधुहितसत्पुरुषं वृत्तं आधियाधिपरीतापसथश्रोवाविनाशिते कोहिराजशरीराय
 धर्मापेतसमाचरेत् नहि सुमुखमन्त्रिभूत पीडयेत्कृपणं जलं कृपाणः पीडमानो हिमन्युनाहन्निपाथिवं कि
 यतेस्वर्हणीयासुजनानां यथाजलिः ततः साधुव्रतः कायो दुर्जयापशिवाथिना प्रियमेवातिधातव्यं सत्सुनित्यं
 धिप्रसुच देवास्त्रेप्रियवक्तारः पशवः कुरवादिनः श्रुतिरास्तिकापूतात्मा पूजयेद्देवताः सदा देवतागुरुजनसा
 माभ्यवंधुसुहृजने प्रणिधातेन हीगुरुंसतो भृत्यासुचैष्टितैः कुर्वीनाभिमुखार्चयेद्देवा सुकृतकर्मणा सदा
 वेनहरेन्मित्रं सभ्रमेणवधावनं स्त्रीभृत्यादेवदानां भांदाक्षिण्य - तरंजनं अनिदापरकृत्येषु स्वधर्मपरिपालनं
 कृपणेषु दयालुत्वं सर्वत्रमधुरागिरः सारौरव्युपकारित्वं मित्रयाव्यमिचारिणो गृहागतेपरिर्भंगः शत्रूनां दानं स
 हिम्बुता वंधुभिर्वदसयोगः स्वजनेचतुरस्रता तद्विज्ञातुविधायित्वा मिति वृत्तं महात्मना इत्यानेयमः
 लपुराणो रामो कृतीतो रामउवाच स्वाम्यमात्यं चराग्रं च दुर्गकोषो वलसुहृत् परस्योपकारी दंसप्रांगराज्य मुच्यते ॥

292

राज्या

६६३ ६६३ ६६३ ६६३ ६६३ ६६३

११०

गनावरं राक्षसाधनं पालय सदा कुलशीलवयः सत्त्वं दक्षिणस्थिप्रकारिता अधिसम्पदा सत्य
दृढसेवाकृतज्ञता देवसत्यत्रतावृद्धिरक्षुद्रपरिवारिता शकासामन्नताचेव तथा च दृढभक्तिता दीर्घ
दशीत्वमुत्साहः श्रुतितास्थूललक्षिता विनीततांधार्मिकतासारश्रुतपतेगुणाः परव्याप्तवंशमः
कैरलोकसंग्राहिणंश्रुति कुर्वीतात्महिताकांक्षीपरिवारमहीप्रतिः वाग्मीप्रगल्भः स्मृतिमान् द
गोवलेवान्वशी तेनातिदण्डनिपुणः कृतशिल्पसविग्रहः पराभियोगप्रसहः सर्वदुष्टप्रतिश्रय
परिद्विज्ञानुपेक्षीवसंधिविपहतत्ववित् गूढमन्त्रप्रचारश्च देशकालविभागवत् आदत्तास
स्यगंधानां विनियोक्ताचपात्रवित् क्रोधलोभभयद्रोहदुष्टचापलवर्जितः परीप्रतोपप्रेशुन्य
मात्सर्यैर्धनतागतिं दृष्टोपदेशसम्पन्नः शक्तोमधुरदक्षिणः गुणानुरागस्थितिमात्मानं
सगजगुणाः स्मृताः कुलीनाः श्रुतयः श्रुताः श्रुतवन्नौरागिणः दण्डीतैः प्रमेकाः सविवाः
सुर्महीप्रतेः स्ववग्रहो जानपदः कुलशीलकलान्वितः वाग्मीप्रगल्भश्चक्षुष्मानुत्साहीप्रति
पत्तिमान् सप्रचापलहीननश्च मैत्रः केशसहः श्रुतिः सत्यसत्त्वधृतिस्थैर्यः प्रभावरोम्य
संयुतः कृतशिल्पश्च दक्षश्च प्रज्ञावाभ्यारणार्थित दृढभक्तिरकर्तृचिदैराणां सविबोधवत्
स्मृतिस्मृत्यरतार्थेषु चिन्तको जाननिश्चयः दृढतामन्त्रगुप्तिश्च मन्त्रीसम्पुक्ककीर्तितः त्रया
वदण्डीतां वकुशिलः स्यात्पुरोहितः अथर्ववेदविहितः कुर्याच्छान्तिकपौष्टिकं साधुतैः

धामनात्मानां तद्विद्यैः सहबुद्धिमान् चक्षुष्मतां चशिलं च परीक्षेत गुणत्रयं तजनेभ्यो विजा
 नीयात् कुलस्थानं सवग्रहं परिकर्मसु दाक्ष्यं च विज्ञानं धारयिष्यता गुणत्रयं परीक्षेत प्रागल्भ्यं
 प्रतिभा त्रेधा कथायोगेषु बुध्येत वागमि त्वसत्यवादिता उत्साहं च प्रभावं च तथा केशसहिष्णुता
 धृतिं चात्यनुरागं च तैर्वा यद्यदिलक्ष्यते भक्तिं मैत्री च शौचं च जाः तीयाश्च वरारतः संवाप्तिः
 भोवलसत्त्वमारोग्यं शीलमेव च अस्मत्तत्त्ववापत्यं वैराग्यं चापत्यं कीर्तनं प्रत्यक्षतो विजानी
 याद्भद्रतामपि कलाचुमेया सर्वत्र परोक्षगुणत्रयेः सत्मा करवति पुण्यं त्वनिद्राद्यसमन्विताः
 गेहिकाभूरितल्लिला पुण्यै जनपदैर्युता रम्या सकुंजरवनावारिस्थलपथान्विता अदेवमात
 कावेति शस्यते भूर्विभूतये भूदकारवणिक्प्रायो महारप्रकषीवलं सा नुरागोरि युद्धेषीषीडाः
 सहकरपथुः नानादेशैः समाकीर्णधार्मिकः पशुमान्धनी इहकं जनपदः शस्त्रोत्तुर्व्यशानिः
 नायकः पृथुसीममहाबातमुबुध्राकारतोरणं पुरसमावसंकेतपरिमरुताश्रयं जलवर्धन्यध
 नवत्तंगकाले सहसहत् ओदकं पार्श्वकं वाक्षं मेरिणं धन्विनं वपद् ईक्षितद्रव्यसंपूर्णः पितृपैता
 महेवितः धर्माजितो व्ययसहः कोषो धर्मादिह धये पितृपैतामहो वश्यः सहतो दत्तवैतनः वि
 ख्यातपौरवो जन्यः कुशलः कुशलैर्वृतः नानाप्रहरणोपेतो नानायुद्धविशारदः नानाधर्माकीर्णः
 नीरजितरुयधिपः प्रवासायासु दुश्श्रेष्ठेषु युद्धेषु कुतश्मः अद्वैतः क्षत्रियप्रायो दण्डो दण्डम
 नासतः योगविज्ञानसत्त्वाद्यमहाप्रक्षप्रियम्वदं आयाति क्षमयद्वैधमित्रकुर्वीत सत्कुलं दूरादे

कामिगमनं स्वार्थहृदयानुगा वाक्यारुह्यप्रदानं च त्रिविधे मित्रसंग्रहः धर्मकामार्थसंयोगो मित्रत्वे त्रिः
विधं फलं शौरसमंत्रसम्वद्धं तथा च शक्रमागतं रक्षितं व्यसनभाश्च मित्रत्वे यं वदुर्विधं मित्रे गुणाः सत्यं
नाद्याः समानसुखदुःखता तद्व्येनुजीवितां हन्ते सेवी सेवतभूपति दक्षतामदता दार्ढ्यं क्षात्रिः केशः
सहिष्णुता सत्तोषः शीलमुत्साहो मणयत्पनुजीविनः यथाकालमुपासीत राजानं सेवको न यात प
रस्थानगमं क्रौञ्चमोक्षयं मत्सरत्पजेत् विशुद्धकथनं भक्त्योन कुर्याद्वा यत्ता स ह गुह्यं मर्मवमंत्रं
वनवभर्तुः प्रकाशयेत् रक्तदृतिं समीहेन विरंक्तं सत्यजेत् नृपं अकार्यप्रतिषेधश्च कार्ये जापि प्र
वर्तते संक्षेपादिति स ह त्रैवंधूमित्रा नुजीवितां आजीव्यः सर्वसत्त्वनाराजापर्यन्तवद्भवेत् आपन्न
रेषु वा प्रवृत्ते धनं वा दधीत वा वेशते अष्टवर्गमिमं राजा साधु हन्ते नुपालयेत् आमुक्तकेभ्यश्चोरेभ्यः परेभ्यो रा
जवश्रभात् पृथिविप्रतिलोभाच्च प्रजननं पंचधा भया अययो येन प्रयकाले आददीत करं नृपः इत्यागे ये मरु
पुराणे राजधर्म राम उवाच मण्डलं वित्रयेत् मुख्यं राजद्वाराजकं अरिर्मित्रमरिर्मित्रं मित्रमिव मतः प
रं तथा रि मित्रमित्रं च विगीषोः पुरः स्मृताः पालिग्राहः स्मृतः पश्चादाक्रन्दत्तदनन्तरं आसाचारत्नयोश्चैव विः
जिगीषोश्च मण्डलं अरेश्वविजिगीषोश्च मध्यमो भूम्यनन्तरं अनुग्रहे सह तयोर्निग्रहे वास्तयोः प्रभुः मण्डला
दहिरेतेषां मुदा सिनो वलाधिकः अनुग्रहे संरुतातो वास्तानो च वधे प्रभुः संधिं च विग्रहं या न सा सनादिव द
मिते बलवद्दिगृहीते तसां धिं कुर्याद्दि वायव कपाल उपहारश्च संज्ञानः संगमस्तथा उपन्यासः प्रतिका

फलत्रया इति संख्योऽशविधं न कुर्यादेव विग्रहं तदा त्वायति संभुद्धं कर्म राजा सदा वरेत् विग्र
हसं धाय तथा संभूयाथ प्रसंगतः उपेक्षा वाचनि पुरो यानं पञ्चविधं स्मृतं बलि नोर्द्धिष्ठतो मध्यो
राजात्मानं सविदो तदोपसर्ग्ये तद्धनुमधिकं वास्तयं वृजेत् उद्दिष्टमानो बलिना निरुदाय प्रतिः
क्रिये ४ कुलोद्धतम - मायमा - - - - कटं तददर्शिनो वास्तिकता नित्यमुद्रावभाविता तत्र काचि
प्रश्रयिता वृत्तिं संशयिनः स्मृतं ६ इत्यादि यमहापुराणोवाङ्मुखा २२३ राम उवाच प्रभा
वोत्साहशक्तिभ्यां मन्त्रः शक्तिः प्रशस्यते प्रभावोत्साहवोक्ताव्यो जितो देवपुरोधसा मन्त्रयेने
हकार्याणि नानात्रै नाविपश्चि - - - - - स्ववृत्तीनां - - - - - लेशादनेफलं अविज्ञानस्य विज्ञानं
विज्ञानस्य च निश्चयः अथ द्वेधस्य सन्देहदेयनं शेषदर्शनं सहायाः सहाया साधनोपाया वि
भागो देशकालयोः विपन्नैश्च पुनीकारः पश्चात्तौ मन्त्रशब्दे मनः प्रसादः प्रसादतथा करण
पाटवं सहायोत्थानसंस्तुतं कर्मणां सिद्धिलक्षणां मदं प्रसादः कामश्च सुप्रः प्रत्यपि तानि च मि
न्दन्ति मन्त्रं प्रदत्ताः कामिण्यो रमतास्तथा प्रगल्भः स्तुतिमानवाग्मी शस्त्रेशास्त्रे च निहितः अभ्यस्तकः
स्मान्निप्रते दूतो भवितुमर्हति नित्यं ह्यर्थो मिता शुश्रूतथा शासनहारकः सामर्थ्योत्पादतो हीनो दूतः
स्तुतिविधो मतः नाविज्ञानं पुरं शत्रोः प्रविशेन्न च संमदं कालमीक्षेत् न कार्यार्थमन्त्रज्ञानं च निपतः
न हि द्वंशत्रौ शत्रो जानीयात्काष्मिन्त्रवलानि च रागापरागौ जानीया दृष्टि वक्त्रविचारेः कुर्याच्च
विधं त्रौत्रं पक्षयो रभयो रपि उमस्तिव्यञ्जोपेतेः स्वचरेः सहसं रमेत् वरः प्रकाशो भूतः स्यादप्र

काशश्चरेदिवा वलिः कृषिवलोनिनी. मिथुकाश्चात्मकाश्चराः याथावद्विंचासलिलं निष्कले दूतवे.
 दितं प्रकृतिव्यसनसंपत्त्या. तत्समीप्यसमुत्पत्तेर अनयाद्यत्यतिश्रेयस्तस्मान्नद्यसनं स्मृतं
 कुतासनं जलं व्याधिदुर्मिदं सरकं तथा इति पञ्चविधः देवव्यसनं मानुषं परं देवपुरुषकारेण शा
 न्नाचप्रशमनयेत् उत्थापित्वेन तीक्ष्णं मानुषव्यसनं हरेत् मन्त्रो मन्त्रफलवाप्तिः कार्यनुष्ठानमा
 यतिः आसन्नयौ दणनीतिरमित्रप्रतिषेधनं व्यसनस्य प्रतीकारो राज्या राजाभिलक्षणां शयसात्यः
 त्यकर्मदं हन्ति सव्यासनादितः हिरण्यधानावत्त्राणि वाहनप्रजया भवेत् तथा न्यद्वयनिव्याहः
 तिस्रव्यसनाः प्रजा प्रजानामाप्रतिष्ठानां रक्षणं दणकोषयोः पौराद्याश्चोपकुर्वीति संश्रयादिदु
 ग्जिणं तूष्णीं दुर्गजनत्राणं मित्रमित्रपरिग्रहः धर्मकारादिभेदैश्च दुर्गसंस्कारभूषणं कोषान्नद्य
 सनाद्यन्त्रिकोषभूलो हि भूपतिः मित्रमित्रावनी हेमसाधनं स्वरिमर्दनं दूरकार्यभुकारित्वं दण
 न्नद्यसनादरेत् संस्तुयति मित्राणि अमित्रान्नाशयत्यपि धनार्थे रूपकारित्वं मित्रान्नद्यसनादरे
 त् राजासव्यसनी हवा. राजकार्याणि र्थाणि यानि च वाग्दणयोश्च यावत्तथा सार्थदूषणमेव च पा
 नस्त्रीभृगया द्यूतं व्यसनानि महीपते आलस्यं तज्जनादप्रवृत्तादौ द्वेषकारिता इति पूर्वोपतिष्ठतः
 सविवव्यसनं स्मृतं अनादृष्टिश्च यीडादिः राद्यव्यसनमुच्यते विशीर्णं च त्रुणाकारपरिष्ठात्वनश
 स्त्रता क्षीणद्यासे भनाश्च त्वं दुर्गव्यसनमुच्यते व्यथीकृतः परिक्षिप्तो प्रजितो संचितस्तथा दूषितो
 दूरसंस्थश्च कोषव्यशनमुच्यते उपरुद्धं परिक्षिप्तममानितं असृतव्याधितं श्रान्तं दूरायातं न वा

294

123
मर

गतं परिशीलं प्रतिरुतं प्रहताग्रजवत्तथा आशानिर्वेदभूयिष्ठं सनतवापमेवच कलत्रगर्भस्थि
प्रमत्तं शल्यत्रथैवच अस्मान्मसं हतं वापि मित्रकुटुम्बेवच दुष्प्राप्तिग्रमर्थं अवलोक्य सनः
मुच्यते देवोपपीडितं मित्रं गच्छं शत्रुवलेनच कामक्रोधादिसंयुक्तं मुक्तं वित्साहविः प्रवेत् अर्थः
स्य दूषणं क्रोधात्पारुष्यं वाकोदण्डयोः कामजं मगया श्रुतं व्यशनं पानकं स्त्रियः वाक्यारुष्यं परः
लौकिकं युद्धे जनमर्थकं असिद्धसाधनदण्डः सद्युक्तैव नयेत् नृपः युद्धे जयति भूता दण्डया रुष्य
वा नृपः भुता युद्धे जयमानानि द्विषतां यानि संश्रयं विवृष्टाः शत्रवश्चैव विनाशाद्यभवन्ति ते भूष्य
स्य दूषणं थवः परित्यागो महीयसः अर्थस्य नीति तत्त्वज्ञैः रथं भूषणं मुच्यते यानां कार्यनिनाशो
नं मगया तोरितः क्षयः जितश्रमार्थं मगया चिह्नं दुष्टितेव ते धार्मार्थं प्राणानाशादि श्रुतेत्या
कलहादिकं कालोत्पातो धर्मार्थं पीतास्त्री व्यसना प्रवेत् प्राणदोषा न्याणानाशः कार्यकार्यद्विनि
श्चयः स्वभाधारतिवेशो निति मित्रेणोरिपुंजयेत् केभाधारस्य मध्ये तु सकोषं नृपतेर्गृह मौलिभ
तश्रीणि सुकृद्विषहाटवकवलं राजहंससमाहृतं कमेण त्रजणि निर्गच्छेत्प्रविशेत्तु व सवत्रः
वोपलक्षितः सामदानं च भवेदश्च दण्डोपेक्षे नृजालकं मायोपायोः सप्तपरेतिः क्षिपेत्साधनाद्य
नान् चतुर्वर्धं स्मृतसाम उपकारार्थं कीर्तनं मथः सन्धेयकथनं नृदुपूष्यभाषणं आयतेर्दसनं
वाचा नवाहमिति वाक्यं यः संप्राप्य धनुर्नोत्स उन्नमाधममधमः प्रतिदानं तदा तस्य गृहीतस्य
नुमोदनं द्रव्यदानं मपूर्ववत्तथैव सुप्रवृत्तं देवश्च प्रतिमोक्षश्च दानं पंचविधं स्मृतं स्नेहः

गानेनाने. संहर्षोत्पादननथा मिथोभेदोभेदश्चिविविधः स्मृतः वधोर्थहरां वैव. परिज्ञे शास्त्रि
 धादमः प्रकाशश्चाप्रकाशश्च लोकद्विष्टान्मुकाशतः उद्विजेत हते लोक. तैषु यो भुः प्रशस्यते विच
 क्षणोपरिवयोमैर्हन्ता च्छादिना द्विषः जातिमात्रद्विजे नैव. हन्तात्सामो न संवशे प्रलियन्तिवचे
 तासि. दृष्ट्या साधुपिवन्तिव समन्तिवामतं साम. प्रजुजीतप्रियंवचः मिथामिश्रः श्रीकाम. आहु
 यातिमानितः राजद्वेषीवातिकर. अन्यसम्राटितस्तथा विधिनेधर्मकामार्थः कुक्षोमानीविमाः
 नितः अकारणापरिः त्रक्तः कृतवैरोपि शान्तिनः कृतद्रव्यकलत्रश्च. पूजाहो प्रतिपूजितः एता
 स्तुभेदयद्देवो. स्थितानि न्यान्सुसंचितान् आगताभूजयेत्कामैर्निजाश्च प्रशमनयेत् सामतः
 प्राप्नुसंधाम. मत्पुत्रमयदर्शनं प्रधानंदानं मानं च. भेदोपायाः प्रकीर्तिताः भिन्नं हतं काश्मिव
 भूतदग्धविशीर्यते त्रिशक्तिदेशकालाद्यो. दण्डेनात्तनयेरीन् मैत्रीप्रधानं कात्याण. बुद्धिं शास्त्रे
 नसायेत् लक्ष्मीं वदानेन. भिन्नानन्योन्यशंकया दुष्टस्य दर्शित्य दुष्टान् पुत्रभ्रात्रादि सामतः
 दानभेदे श्रुते मुख्यान् पोरान् जनुपदानिकान् सामन्नादविकाभेद. दण्डाभ्यामयवर्द्धकान् दे
 वताप्रतिमास्त्रैः पूजयान्नर्गते नरैः प्रमानस्त्रीवस्त्रसंवीतो. निशि वा द्रुतदर्शनं वेतालकपिशा
 ना. शिवानावसपि की. कामतोरूपधारितं शस्त्रान् शमाम्बुवर्षणं तमोनिलोनलोमैश्च शतिमाया सु
 मानुषी जघानकी वकंभीम. आस्थितः स्त्रीसरूपतां अनायेव सनेयुर्हः प्रवृत्तस्यानिवारणं दुपे
 क्षेयं स्मृताभ्रातो. पेक्षितश्च हित्तिन्यया मेधां प्रकारहृद्यमि. पर्वताद्भुतदर्शनं दूरस्थानां वसेन्ना

नांदर्शनप्रजशालिनां द्वित्रप्रठितभिन्नानां सश्रितानां च दशन रतिमुजातद्विषतां भीत्यर्थमुपकल्प
येत इत्यामेयेमहापुराणोत्पत्त्यादि रामउवाच पश्चिंशंतुवलं व्यूह देवा आर्च्यरिप्रवृजेत् सो
नमृतं श्रेष्ठं हृत् दिव्यदाहविकं वलं पूर्वपूर्वगरीयस्तु वलानां व्यसनं तथा अङ्गकोषमन्त्राभ्यां
मदाभ्यश्चरथादिभिः न आदि वनदुर्गे जन्मत्रतत्र भयवेत् सेनापतिस्तत्र तत्र गच्छेच्छुभीकृतैः
बलैः मायकः पुरतोयायाः सुवीरपुरुषावतः मध्यकलत्रं सामीप्य कोषफलं वयस्यं प्रार्थ
योरुभयोरण्णावाजिनां पार्श्वयोरथाः रथानां पार्श्वयोर्नागा नागानां वाटवीवलं पश्चात्सेनापतिः सर्व
पुरस्कृतीत्ययं यायास्तन्महसेनो यः खितानाश्चास्यन्तश्च नैः याया व्यूहेन मरुतामकरेण पुराभये
श्वेन नोद्धतपक्षेण श्रुत्यावाचीरक्तया पश्चाद्वयेन तुल्यकटं पार्श्वयोर्वक्त्रं संश्रितं सर्वतः सर्व
तोभयं भये व्यूहं प्रकल्पयेत् कन्दरैशैलारुने निमग्नं वनसंकटे दीर्घाधितिपरिश्रान्तं क्षुत्पिपासाहि
तक्तं व्याधिदुर्बलं मकरं पीडितं दत्तुचित्तित पंकपाशुजलसंघं व्यस्तं पुञ्जीकृतं पथि प्रसुप्तं
भोजने व्यग्रं मन्त्रप्रियं सुस्थितं वीराग्निभयवित्रसं दृष्टिवातसमाहितं इत्यादौ स्वचमरं क्षेत्
परस्येनं वधातयेत् विशिष्टो शकलाभ्यां भिन्नविप्रकृतिर्वली कुर्यात्प्रकाशपुच्छं हि कूटपुच्छः

विप्रस्यये तेजवत्कन्दकालेषु परिहृत्वा समाकुलं अभूमिस्थसभूमिस्थः अभूमौ वोपजायते
 प्रकृतिप्रग्रहकृष्टं पाशैर्विनवरादिभिः हन्तासुवीरपुरुषैर्ब्रगदानापर्वणैः पुरस्तादृशं नन्दत्वा-
 तप्रक्षकृतनिश्चयान् हन्तासुश्चासुवीरेण वलेनोपेभ्यवेगिता पश्चादासंकुलीकृत्य हन्तासुरेण
 पूर्वतः आभ्यां पाशैर्मिश्रातौ तु व्याख्यातौ कुटयोधनैः पुरस्तादिप्रसेदेषु पश्चादन्यत्र वेगवान् पुरः प-
 श्चादुविषमे एकमेव तु पार्श्वयोः प्रथमं यो धयित्वा तु द्व्या मित्राद्वीवलेः आतं मन्दं निराक्रान्तं हन्तादश्रा-
 तं वाहनः द्व्या मित्रवलेष्वपि भगदत्ता प्रयत्नवान् जितमित्येव विश्वसं हन्तामन्त्रव्यापाश्रयः कंधाकारपु-
 र्याम सस्यसानुप्रजादिषु विलुभ्यन्तं पुरानीकमप्रमत्तो विनाशयेत् अथवा गोप्रहं कृष्टं नक्षत्रमार्गवंध-
 नात् अवत्कृन्वन् भयभ्रात्रिप्रजागरकृतश्रमं दिवा सुप्रसमा हन्तात्रिज्याकुलसेनिकं निशि विश्वसुप्त-
 नागैर्विवरुपाणिभिः प्रयागे पूर्वयायित्वं वनदुर्गप्रवेशनं अमित्रानामनीकानां भेदनं मित्रसंग्रहः विभीषिकाद्या-
 रघ्यातं कोषं रथेति कर्म च अमित्रैर्भेदनं मित्रसंधानं रथकर्म च वनदिद्यार्गविवयो वीरधासाररणं शिविरस्थव-
 मार्गादेः शोधनं रथिकर्म च सस्यूलस्थाणवत्सीकाद्वेषमूलमापकण्ठकं सापसारापदानां भूतानि विविधमाय-
 नां सस्यूलक्षोपलाक्षिप्रलंघनीयतगास्थिरा विशकर्वा विपंकावसापसाराववाजिभूः निःस्थासु हृदये के कारार-
 थभूमि रकर्दमा मर्दनीयतरुक्षेपततिपंकविजिता निर्दरागम्य शैलाव विषयाजगमेदिनि उरस्यादीरभिन्नानि
 प्रतिगृह्णन् च लानिहि प्रतिग्रहश्रुतिव्यापारो राजकार्यं तुरक्षामः तेन हन्यन्तु यो बहूः सभिन्नतावलक्षणेन जयाथी-
 वलपुङ्गवः मतिमान् प्रतिग्रहः यत्र राजा तत्र कोषाधीना हि राजता

योधेभ्यस्तुततोदद्यात् किंचिद्वानुनयुज्यते इत्यंलक्षं राजघाते तदर्थं तत्सुतादने सेनापतिव
धेतद्वदद्यादस्त्रादिमर्दने तथावास्वलुपुद्गेरन्वयश्चरथदन्तिन यथाभवेदसम्बाधो व्यायाम
विनिवर्त्तने असंकरेण युद्धे संकरः संकुलावरुः महासकुल युद्धेषु संश्रयेत्यतरंगजं अश्व
स्यप्रतियोद्योः भवेयुः पुरुषाः स्त्रियः इति कन्यास्त्रियः स्वास्त्रा विधेयाः कुंजरस्य तु पादगोपाभवे
युश्च पुरुषा दशपंचच विधानमिति नागस्य विहितं स्य न स्य च अनीकमिति विज्ञेयमिति कन्या
नवविधाः तथा नीकस्य रंध्रं पंचधा यं प्रवक्ष्येते उरः कक्षौ च पक्षौ च मध्यं च हं प्रतिग्रहः कोटी
व्यूहशास्त्रज्ञैः सप्तगोव्यूह इत्येते उरस्य कक्षपक्षात् व्यूहो यं स प्रतिग्रहः गुरोरेष तु शुकस्य कक्षा
भां परि वर्जितः तिष्ठेयुः सेनापतयः प्रवीरैः पुरुषैर्बुताः अभेदेन च युद्धेन तद्धेयुश्च परस्परं म
ध्यव्यूहे फलं लुप्तं युद्धवस्तु जघत्यतः युद्धं हि नायकगणां हन्यते तदनायकं उरसि स्थापयः
त्रागाः लोकं ज्ञातथा रथान् हयांश्च पक्षयो व्यूहो मध्यभेदी प्रकीर्तिताः मध्यदेशे हयानिकं रथा
निकंच कक्षयोः पक्षयोश्च गजानिकं व्यूहो नैर्भयं स्मृतः रथस्थाने हयान् दद्यात् न द्याश्च हश्र
ये रथाभावे तु द्विरदानू व्यूहं सर्वत्र दायते यदि स्यादण वा दु ल्पमाधपः सप्तकीर्तिनः म
ण्डलादृकोषश्च स्त्रायत्रे कुक्षिरेव च प्रतिष्ठः सुप्रतिष्ठश्च स्वर्गे विजयसंजयो विद्याणोः
विजयः शूची तूनाकर्णो वसूमुवौ सूर्यास्यो वलयश्चैव दण्डभेदाश्च दुर्जयाः अतिक्रान्तः

स्तुपक्षाभांजयोस्त्येन विपर्यय पक्षोरस्यैरति कात्रः प्रतिक्षेपो विपर्ययः स्थूनापक्षो धनुः पक्षो
 द्विः स्थूणोदण्ड ऊर्ध्वः द्विगुणाभ्यन्यति कात्रः पक्षो न्योस्य विपर्ययेः द्विचतुर्दण्ड शन्येते शेषालक्ष
 शातः क्रमात् गोमूत्रिका हि संवारी शक्ये मकरस्तथा भोगभेदाः समारब्धा तास्तथा रिपुपतंगक
 : दण्डपक्षो युगोरन्यः शकटस्तद्विपर्यय मकरो व्यति कीर्णश्च शेषकंजत्वा जिभिः मण्डलव्यू
 हभेदौ तु सर्वतोभद्रदुर्जयो अक्षानीका द्वितीयस्तु प्रथमः सर्वतो मुखः अर्धचन्द्रक ऊर्ध्वानो व
 अभेदास्तु संहतेः तथा कर्कटशृंगी च काकयादी च गोधिका त्रिचतुः पंचसेनानां ज्ञेया आकार
 भेदतः दण्डस्य स्युः सप्तदश बृहद्वै मण्डलस्य च असंघातस्य षष्ठ्यं च भोगस्यैव तु संगरे पक्षा
 दीनामर्थैर्केन रिपून् कृत्वा परिस्त्रियेत् उरसा वा समाहृत्य कोटिभां परिवेष्टयेत् परकोटि समाक्रम्य
 पक्षाभ्यामप्रतिग्रहात् कोटिभां जघनं हन्यादुरसा च प्रपीडयेत् यतः कर्णयोभिनं यतश्चान्यै र
 विहितं ततश्चारिवयं हन्या दात्मनश्चोपवेष्टयेत् सारं द्विगुण सारेण फलसारेण पीडयेत् संह
 तं च गजानीकैः प्रचरोति हरये हलं स्थात्कक्षपक्षोरक्षैश्च वर्त्तमानस्तु दण्डकः तत्र प्रयो गोदण्डस्य
 स्थानं तु र्येण दर्शयेत् स्यादण्डममयक्षा मति कात्रः प्रदारकः भवेत्स पक्षकक्षाभ्या मति कात्रो
 दृढस्ततः पक्षाभ्यां च प्रति कात्रं व्यूहो सत्यः स्मृतो यथा वक्षा वयक्षा वस्था यौरस्यैः कात्रश्च खाः
 दकः द्वौ दण्डौ वलयः प्राज्ञौ व्यूहो रिपु विदारणः दुर्जयश्चतुर्वलयः शत्रोर्वलय विमर्दनः कक्षपक्षे
 रस्यै भोगो विषमं परिवर्त्तयत् सर्वसारी गोमूत्रीका शकटः शकटाकृतिः विपर्ययो मरः प्रोक्तः सः

२१८

वृंशत्रुविमर्दकः स्यात्पक्षकक्षोरस्थानां भेदीभावस्तुमण्डलः वक्रपद्मादयो भेदा मण्डलस्य प्रभे
दकाः एवं च सर्वतोभद्रोरक्तो गार्भाकारवत् अर्धवन्दस्य शृंगादोऽष्टलोनामरूपकः व्यूहायथाः
सुरवकार्याः शत्रूणां वलवारणाः अग्निरुवाच रामस्तुरावरणं हन्ता अयोध्या प्राप्ता न्द्विज रामोः
कनीत्यनुजितं हतवालं लक्ष्मणः पुरा ह्यु श्याग्नेये मण्डपपुराणो रामो कृत्वा जनित्रि अग्निरु
वाच रामो कौत्ता मयानीतिः स्त्रीणां राजनृणां वदे लक्ष्मणं यत्समुद्रेण गवा योक्तं यथा पुरा स
मुदउवाच पुसां च लक्ष्मणं वक्ष्ये स्त्रीणां चैव शुभाशुभं एकाधिको द्विभुक्तश्च त्रिगङ्गीरस्त्रथैव च
चतुर्गभश्चतुर्दशः स्रष्टुर्दीर्घश्च पञ्चवसु षड्व्रतोष्टवंशश्च सप्तस्त्रेहो नवमेलनः दशपद्मो दश
हस्तो नमो धर्मपरिमण्डलः चतुर्दशसमदन्धो दशाक्षश्च शस्यते धर्माथ कामसं सको धर्मो ह्यका
धिकामतः तारकाभाविता नत्रे शुक्लादन्नादिभुक्तकः गङ्गीरस्त्रिस्तरो नामिः सत्तुं ये कंठिकं स्मृतं
अनुसूयादया क्षात्रिर्मगलाचारयुक्ता शौचस्य हातव कार्यश्च मनाया सश्च सौख्यं त्रित्रिकः
स्त्रिप्रलवः स्यादुषणो नुजयो नरः दिदेश जातिवर्गोश्च तेजसा यशसा श्रिया व्याघ्रोति यत्त्रिकत्वा
गीत्रिवली वा नरस्त्रसौ नदधो वलयस्त्रिस्तो नरं त्रिविमतं शृणु देवताणां गुरुणा च गुरुणां प्रसातः
स्तुयः धर्माथ कामकालज्ञः स्त्रिकालज्ञो भिधीयते उरो ललाटवक्रव त्रिविस्त्रीर्णस्त्रिलेखवान् द्वौ पा
णी च तथा पादौ ध्वजश्च त्रादिभिर्धृतौ अंगुल्यो हृदयं पृष्ठं कटिः शस्त्रं चतुःसमं धनुर्वत्यंगुलोत्से
धश्चतुर्दिकु प्रमानतः दक्षश्च तत्सुश्च नुभाश्चतुः कस्तुवदामिते नेत्रतारो भ्रुवौ शस्त्रं कस्तु

: केशस्रथैव च नासायावदनेत्रदेः कक्षयोर्वेदगंधकः कृत्स्नलिंगतथाग्रीवाः जंघायावेदकृत्स्नः
 कं सुष्मायां गुलिपर्वणि नस्त्रकेशादिजत्तचः हनुनेत्रे ललाटे च नासादीर्घास्त्रिनात्रं वक्षः क
 शौनखा नासोः त्रतं वक्रं ककारिका स्निग्धास्त्रिकेशादत्राश्रलोमदृष्टिर्नखाश्रुवाकु जानोर्हृषो
 श्रपृष्ठस्य वंशौ द्वौ कर्नासयोः नेत्रे नासापुटौ कर्णौ मेकुं पापुमुखौ वलं जिह्वौ ह्येतानु नेत्रे तु रु
 त्रपादौ नखास्त्रिधा शिश्नागन्तुं वक्षस्य नेत्रे पश्चाभादशदेहिनां पाणिपादमुखग्रीवावाश्रवणो ह
 दयं शिरं ललाटमुदरं नेत्रः पूजिता दश प्रसारितभुजस्य ह मधमाग्रद्वयात्रकं उच्छ्रायेण समं
 यस्य न्यग्रोधपरिमण्डलः पादौ गुल्फौ स्फिचौ पाश्र्वौ वक्षणौ वंक्षणौ कुक्षौ कक्षौ सुशंखिनी जघ्ने
 हस्तौ वाकृतथाक्षिणी चतुर्दशसमद्वंद्व एतस्मान्मात्रतो नरः विशाचतुर्दशद्वंदाः पठेषु षोडशा
 क्षरं रूपासिराततंगान्न मधुभंसं सवर्जितं दुर्गंधिविपरितं यः कृत्स्नं दृष्ट्वा प्रसन्नया धन्यस्य
 मधुरावाणी गतिर्भवेत्तन्निभा एककूपमवरोमभयरक्षा सकृत्सकृत् (ॐ) शतानि धीपुरुषल
 क्षणं समुद्रउवाच सत्तास्त्री चारुसंज्ञिगी मंत्रमातंगामिनी गुरुतजघ्नायाच मन्त्रपारावने
 क्षणं सुनीलकेशी तन्वंगी विलोमांगी मनोहरा समभूमिस्थ शौपाया संहृतौ च तथास्त्रिनी नाभिः
 प्रदक्षिणावर्त्ता गुरुमश्रुत्थ पत्रवत् गुल्फौ निगूयौ मधो न नाभिरगुह्यमानीका जठरं न प्रलम्बं
 चरोमा रक्षा न शोभनाः नर्क्षश्च नदी नाम्नी न शठा कलहप्रिया न लो लुपान दुर्भाषा शुभावेदा
 दिपूजिका गरौडैर्मधुमपुष्पाभैर्नसिरालानलोमसा न संहृतभ्रुकृटिला पतिप्राणपतिप्रिया

295

१३५

अलक्षणा निलक्षणा निलक्षणा यत्राकारस्ततो गुणाः भुवं कनिष्ठिः कायस्या नस्युशे मृत्युरेव सा
(६) इत्याग्नेयमहपुणाने स्त्रीलक्षणा नि अग्निरुवाच वामरोरुकादगो ग्नाः छत्रं राजः प्रसस्य
ते हंसपक्षे विरचिते मयूरस्य भुकस्य च पक्षे वाथ वलाकाया न कार्यमिश्रपक्षकैः चतुरस्रः
ब्राह्मणस्य छत्रं राजश्च भुकं त्रिचतुः पंचपक्षपत्रः अक्षपर्वचदण्डकः भद्रासेनं क्षीरिद्वक्षैः
पंचाशदक्षकोद्यैः विस्तारेण त्रिरुत्तः स्यात्सुवर्णाद्यै विरचितं धनुर्द्वयं त्रयं लोहे शृंगं दासः
द्विजोत्तम आद्वयं त्रितयं वैव वंशभंगात्तवत्तथा दारुवापप्रमाणं नृश्रेष्ठं हस्तचतुष्टयं तदेव
समहीनं प्रोक्तमधकनीयसे मुष्टिग्राहनि मित्रानि मध्ये दद्यानि कारयेत् स्वल्पाकोटिस्तवाभ
शिशां लोहमये द्विज कामिनी कलताकारा कोटिः काया सुमं यता पृथग्विप्रमिश्रं वा लोहं
शाकं च कारयेत् शाकं स्नायुचितं कार्यं रुका विन्दुविभुषितं कुठिलं स्फुटितं वा पंसक्तिं द्रवतु श
स्यते सुवर्णं जतं ताम्रं कृष्णयोधनुषं स्रतं माहिषं शरभं शाकं लोहितं वा धनुः शुभं वन्दनं वैः
तस्य सालं ककुभं तरुः सर्वं श्रेष्ठं धनुर्बुधं शौण्डीतैः शरदिष्टैः पूजयेत्तु धनुः स्वर्गं मन्त्रैस्त्रै लोकाः
मोहनैः अथ सश्चाथ वंशस्य शरश्चाथ शरस्य च वनजाहेन वरणाभाः स्नायुश्चिह्ना सुपत्रकाः
रुक्मिपुंखाः सुपुंखास्तेनै लघ्वीताः सुवर्णाकाः यात्राया मभिषेकादौ यजेद्वाणधनुर्मुखात् सपताः
कास्त्रसंग्राहः सौवत्साकरा नृपः कुम्भं मेरुशिखरेः स्वर्जगता तटे यजेत् लोहद्वैत्यसदृशो विष्णुः
विजेत वित्रे यन् तस्य वित्रे यतो वक्रैः स्वरूपे भूहली मरुत ववन्दे जवतं देवानु यनन्दतैरुषि

ता तस्मात्स नन्दकः स्वकोदवोक्तहरिरग्रहीत् तं जगद्गले देवो विकीर्णः स्त्रिभयत-सक्रोनी
 लोवक्षमुष्टिः सतोभूतं तं वा द्रुकः देवः सगदया देवान्द्रोवयामास वैरिणो विष्णुना स्वकृद्दिनानि
 देवगात्राणि भुतले पतिता नितुसंपन्ना नन्दकस्य चतानिति लोहभूतानि सर्वं हि हत्वा तस्मै
 हरिर्वरं ददौ पवित्रमंगत्रे आयुधा ये भवेद्भुवि हरिप्रसादाद्ब्रह्मापि विना विष्टं हरिप्रभुं पूजः
 यामास यज्ञेन वक्ष्येथो स्वकुलक्षरां स्वकीस्वपुरजाता ये दर्शनीयास्तु ते मृताः कायश्चिदस्ताः
 धिकाः स्युर्दृष्टाः सूर्याकरोद्भवाः तीक्ष्णाश्चेदमहं वंशास्तीक्ष्णाः स्युश्चांगदेशकाः शतार्धमंगु
 लानां तु श्रेष्ठं प्रकीर्तितं तदहं मध्ये मंजयेय ततो हीनं न धारयेत् दीर्घं सुमधुरं शब्दं यस्य स्वकस्य
 सत्तम किंकिणी सदसत्तस्य धारणां श्रेष्ठमुच्यते स्वकः प्रपलाशागो मण्डलाग्रश्च शस्यते
 करवीरदलाग्राभो धृतगंधो विद्यन्ते भुः समंगुलस्थाः शस्यन्ते वृणाः स्वकेषु लिंगवत् काकोः
 लूकसुवर्णाभाविषमास्त्रेन शोभनाः स्वकेन प्रशेद्धदन्त मुष्टिद्वेन स्पृशेदसिं मूले जातिन कथ
 ये निशिकुर्यात्त शीर्षके ॥६॥ शयाने ये महापुणो स्वकुलक्षरानि अग्निरुवाच रत्नानां ल
 क्षणां वक्ष्ये रत्नधार्यमिदं नयेः वज्रं मरकटं रत्नं पद्मं रागं च मोक्तिकं शङ्खं नीलं महानीलं वैदुर्यं
 गंधशस्यकं चन्दुकात्रं सूर्यकात्रं स्पष्टिकं मूलकं तथा कर्कटं नमः पुष्पांगं तथा ज्योतिस्ममं द्विजं
 स्पष्टिकं राजवर्णं च तथा राजमयं शुभं सौगंधिकं तथा गाजं शंखं वज्रं मयं तथा गोमेदं रुधिराक्षं
 च तथा भद्रातकं द्विजं धूली मरकतं चैव न कस्य कंसी ममेव च धीतं प्रवालकं चैव गिरिवज्रं द्विजो

तम दिजगममणिचैवतथावर्जमणिं शुभं टिडिभचथापीत भामरंचतथोत्पलं सुवर्णप्रतिर-
त्नानि रत्नानि श्रीजयादिके अन्नः प्रभत्तवैमल्यं स्वस्थानस्थानमेव च सुधाया नैव धायास्तु निष्पु-
भा मणिनस्तथा दण्डः शर्करास्तैश्च प्रशस्तं वज्रधारणं अमृतसरतिष्ठद्वज्रं मभेयं विमलं च येन व-
क्षोणं शक्रचापाभं लघुचाकं निभं शुभं भुकपक्षनिभः स्निग्धः कान्तिमान् विमलस्तथा स्वर्णचू-
र्णनिभैः सूक्ष्मैर्मरकतैश्च विन्दुभिः स्फटिकाः पञ्चरागाः स्युः रागवन्नोति निर्मलाः जातरंगा भवे-
त्तीह कुरुविन्द समुद्रवाः सौगंधिकोत्थाः काषाया मुक्ता फलास्तु शुक्तिजाः विमलास्तैश्च उत्सृष्ट-
येव शोखोद्भवामुने नागदन्तभवाश्च स्युः कुम्भशूकमत्स्यजाः वेणूना गभवाः श्रेष्ठा मौक्तिकं मेघ-
जवरं वृत्तं च शुक्लाभां शुभं महत्वं मौक्तिकं गुणाः शन्तु नीलं शुभं क्षीरं राजते भाजने स्थितं रंज-
येत्सुप्रभावेन तदशुभं विनिर्दिष्टेन नीलरक्तं च वैदुर्यं श्रेष्ठं हारादिकं भजेत् (६) इत्यादि ये
महापुराणोक्तं परीक्षा अतिरुवाच वास्तुलगां वक्ष्यामि विप्रादीनां वभूरिह श्रेष्ठारक्ता तथा
पीता कृष्णा चैव यथाक्रमं धृतरात्रात्तमया नां गंधाद्यावसतश्च भू मधराच कषाया च अस्तु यो
परसाक्रमान् कुशैः शरैस्तथा काशैः दूर्वभिर्द्यावत्संश्रिता प्रया विप्राश्च निःशल्याः स्वातं पूर्वं नृक-
ल्पयेत् चतुषष्टि पदं कृत्वा मध्ये ब्रह्मा चतुष्टयः प्रकृतेषां नृगृह्णामि कथितस्तु तथा र्यमा
दक्षिणेन विवस्वांश्च मित्रः पश्चिम तस्तथा उदय ही धरश्चैव आयवत्सौ च वक्रिने सवित्रश्चैव
सविता जयेन्दो नैर्जाते च ध्रुवो रुद्रवाधी च वायव्ये पूर्वो दीको नगा वहिः महेन्द्रश्चरविः सभ्यो भगु

पूर्वैथदक्षिणे गुरुक्षतोयमभूतो गंधर्वोऽथाथवारुणे पुष्यदत्तोऽसुरश्चैव वरुणोऽथ स रुच
 सोमो भद्रादसोमो व आदितिर्द्विजदत्तथा नागः करग्रहश्चैव अक्षौ देवादि सिस्मताः आद्यतौ तु
 तयोर्द्वौ प्रोक्ता वत्र गृहे श्वरो आग्नेये वा धनैर्ऋते मृगश्रुग्रीवकौ सुरौ रोगो मुखश्च वायव्ये द
 क्षिणे पुष्यविज्रदौ गुरुक्षतोयमभूतौ गंधर्वो मृगश्रुग्रीवकः आयोदौ वारिकसुग्रीवौ पुष्यदत्तौ सु
 रोजलं लक्ष्मणगश्वसोमश्च उत्तरे नगराजकः मुखौ भद्रादशशिनौ अदितिश्च कुवेरकः भा
 गोदुताशः श्रेष्ठो वैशक्रसूर्योऽथ पूर्वतः दक्षे गुरुक्षतः पुष्य आर्ये सुग्रीव उत्तमः पुष्यदत्तौ शु
 दग्धा विभ्राटः पुष्यदत्तकः शिष्टे कालादिविन्यासं मंत्रैः प्रार्थ्य पुरांश्चरेत् नन्दे नन्दयवा
 सिष्टे सुरभिः प्रजया सह जये भार्गवदायादे प्रजानां जयमावह पूर्णगिरसदायादे पूर्णकामं कु
 रुषमां भडे कश्यपदायादे कुरुभद्रां मतिं मम सर्व्वीजसमायुक्ते सर्व्वरत्नौषधीवृते रुचि
 रे नन्द नन्देय वासिष्ठे रम्यतामिहः प्रजापति सुते देवि चतुरस्रे महीमये सुभागे सुभुते भडे
 गृहे काश्यपिरम्यतां पूजिते परमाचार्य्यैः गन्धमात्यै रलंकृते भवभूति करि देवि गृहे भार्गविः
 रम्यतां अयंगे वाक्षते पूर्णो मुने रंगिरसः सुते शुकके त्वं प्रयच्छे सं प्रतिष्ठां कारयाम्यहं देशस्वा
 मि पुरस्वामि गुरुस्वामि परिग्रहे मनुष्यधने हस्तप्रशुद्धि करि भव गुरुप्रवेक्षोपितथा शिलाः
 न्यासं समाचरेत् उत्तरेण शुभः प्रक्षोवटः प्राच्यां गृहादित उदुम्बरश्च यामेन पश्चिमे श्वत्थ उ
 त्तमः वासभागे तथो शानं कुर्याद्वास गुरुं शुभं सायं प्रातस्तु घर्मन्तौ शीतकाले दिनान्तरे वः

षासु व्यात्ररेशो धे. सेक्तव्यारोपिता क्रमाः विलंगघृतपंकान्. सेवये छीतवारिणा फलना
शेकुलार्थे श्र. मापै मुकेष वै स्त्रिलैः शृतशीतपयः सेकः फलपुष्पाय सर्वदा मत्स्याप्रसातु
सेकेन. वृद्धिर्भवति शारितः अविकोजशक्तवूर्ण. यववूर्णतिलानिच गोमांसमुदकैः
ति. सप्त रात्रं निधापयेत् उत्सेकं सर्ववृक्षाणां. फलपुष्पादि वृद्धिदं मत्स्योदकेन शीतेन आ
म्राणसेकश्च्यते प्रशस्तं चाप्यशोकाना कामिनीपादनालनं स्वर्जूरनारिकेलोदे. र्ववरादिः
विबर्द्धनं विडंगमत्स्यमांसादिः सर्वपादोहदं भुजे ६०३ इत्याग्नेये महापुराणे वात्सादि
अग्निरुवाच पुष्पैस्तु पूजनादिसुसर्वकार्येषु सिद्धिदं मालतीमल्लिकायथी. पाटलाकर
वीरकं पावेनिकातिमुक्तेश्च कर्णिकारः कुराणकः कुबुकस्तगरोनीयो वारो वज्ररमल्लिका
अशोकस्त्रिलकः कुन्दः पूजायै स्यात्त मालजं विल्वपत्रं समीपत्रं पत्रं भृंगरजस्पतु तुलसीका
लतुलसी. पत्रं वा स क मर्चने केतकी पत्रपुष्पं च पञ्चरक्तौत्पलादिकं नार्कनोत्पन्नकं कारीष
जयेद्विरमल्लिका कौटजं शाल्मलीपुष्पं कणकारी भवन्नहि घृतप्रत्येन विष्णोश्च स्नानं गो
कोटिमत्फलं आटकेन तुराजा स्यात्. घृतक्षीरे द्विवं वजेत् ६०४ इत्याग्नेये महापुराणे पुष्पा
यादिपुजाफलं अग्निरुवाच चतुपादं धनुर्वेदं वदपंचविधं द्विज अथ नागाश्च पत्नीनां
योधांश्चाश्रित्य कीर्तितं यत्र मुक्तं प्राणिमुक्तं मुक्तसंधारितं तथा अमुक्तं वा कुमुक्तं च पंच
धातवः प्रकीर्तितं शिलाते मरमत्राद्यं प्राणिमुक्तं प्रकीर्तितं मुक्तसंधारितं जेयं प्रासाद्य म

प्रियद्रवेन खडादिकममुक्तं च नियुक्तं विगतामुरं कुर्याद्यागनिगात्राणि योऽमुमिच्छार्जितः
 श्रमः धनुः श्रेष्ठानि मुक्तानि प्राप्समव्यानि तानि च तानि खड्गजघानानि वा कुप्रत्यवरा
 नि च धनुर्देगुरुविप्रः प्रोक्तो वर्णद्वयस्य च मुक्ताधिकारः शूद्रस्य स्वयं व्यापादिशिष्या
 देशस्थैः संकरैराज्ञाः कार्ययुक्ते सहायवत् अंगुष्ठशुल्कपाश्यांश्च ४ श्लिष्टाः स्युः सहिता य
 दि दृष्टं समप्रदं स्थानमेतत्तद्वशात्तथा राजांगुलिस्थितौ पादौ तत्र जातु वलावुभौ त्रिः
 वितस्तत्रैरास्थाने मेतद्वैशाखमुच्यते हसपत्न्या कृतिसमे दृश्येते यत्र जानुनी चतुर्वितस्त्रि
 विद्धि त्रेतदिदं मण्डलं स्मृतं हला कृतिसमं यच्च जानुदक्षिणं वितस्तः पंचवित्तारे तदाली
 टं प्रकीर्तित एतदेव विपर्यस्तं प्रत्यालीटमिति स्मृतं तिर्यग्भूतो भवेद्दामो दक्षिणोऽपि भवेद्
 जः गुल्फौ पाश्विस्थितौ चेव स्थितौ पंचांगुलात्तरं स्थानं जातं भवेदेतद्वा दशांगुलमायतं
 मतु जानु भवेद्दामो दक्षिणस्तु प्रसारितः अथ वा दक्षिणं जानु कुर्वं भवति निश्चलं दण्डायः
 तो भवेदेष्टचरणं सह जानुना एवं विकटमुद्दिष्टं द्विरुत्तारं रमायतं जानुनिधिगुणोत्थाता
 मुक्ता नौ चरणावुभौ अनेन विधियोगेन संपुटं परिकीर्तितं किं विद्धि वज्रितौ पादौ मम दण्डाः
 यतौ स्थितौ दृष्टेनेव यथा न्यायं बोद्धंशांगुलमायनं स्वस्तिकेनात्र कुर्वीत प्रणमं प्रथमं द्वि
 ज कार्मुकं गृह्यवा मेन वाणं दक्षिणकेन तु वैशाखेन तु वा जाते स्थितौ वाप्यथवा यतौ गुणा

222

१३०
३३

नानुततः कृत्वा कार्मुकप्रियकामुकः अधः कटि त्रुधनुषः फलदेशत्रुपत्रिणः धरणास्था
पयित्वा तु तुल्यित्वा तथैव य भुजाभ्यामत्र कुञ्जाभ्यां प्रकोशाभ्यां भुभावतः यस्य वागंधनुः
श्रेष्ठः पुंस्वदेशे च पत्रिणः विन्यासो धनुषश्चैव द्वादशांगुलमुत्तरं स्यादावसिष्ठकन्यो नाः
निहीनो न चाधिकः निवेशकार्मुकनाभ्यां नितम्बेशालंकरं उत्क्षिपेद्वर्जितं हस्तमन्तरेणा
क्षिकर्णयोः पूर्वेषामुष्टिना गृह्यत्तनाग्रे दक्षिणेश्वरः हरणा नुततः कृत्वा शीघ्रं पूर्वप्रसा
रयेत् नाभ्यन्तरानैव राज्ञा मोक्षकानाधरा तथा तच्च कुञ्जानवो ज्ञाना नावलाना निवेशितां स
मास्थेयंगुलोपेता पूर्वादण्डमिव स्थिता द्वादशित्वा ततो लक्ष्यं पूर्वेषां नेन मुष्टिना उत्तसाभू
त्थिता यस्मात्त्रिकोणविनतस्थितः भस्त्रांगो विशुल ग्रीवो मधुरां वितमस्तकः ललाटनाशाव
क्रांशा कुर्वरश्च समो भवेत् अन्तरांगुलं ज्ञेयं विवुकम्यां शकस्य च प्रथमत्रांगुलं ज्ञेयं द्विती
येष्टांगुलं तृतीयंगुलमुष्टिमायन विवुकासयो गृहीत्वा सायकं पुंस्वान्तर्जन्मांगुलः
केन तु अनामया पुन गृह्यतथा मध्यमया पिच तावता कर्षयद्देगा यावद्दाराः सुपूरितः एवं वि
धमुपक्रम्य मोक्तव्यं विधिवत्सगं दृष्टिमुष्टिहृतं लक्षं भित्वा वारो न सुबन मुक्ता तु पश्चिमरुः
स्तं क्षिपेद्देगे न पश्यतः एतदुद्धेदमिच्छति शान्तं हित्वा माहिज कुर्वरत्तदधः कार्यमाकृष्य
च धनुष्प्रमा ऊर्ध्वविमुक्तके कार्यमक्षिष्टं नु मध्यमं श्रेष्ठं प्रहृष्टे विज्ञेयं धनुः शास्त्रविशार

५ ज्येष्ठस्तु सा म के र यो भवेद्वा दशमुखः एकादशतथा मध्य कनीया दशमुखः चतुर्मुखः
 नु श्रेष्ठः त्रयः सार्धं तु मध्यमं कनीयस्तु त्रयः प्रोक्तं नित्ये मेव प्रदाति नः अथैरथे गजे श्रेष्ठे न दे
 वपरि कीर्तित (६) शत्याग्रे ये महापुत्राणि धनुर्वेदे अग्निरुवाच पूर्णाय तं द्विजः कृत्वा ततो मां
 से र्गता युष्मं अनिधो तं धनुः कृत्वा यज्ञभूमौ विधानवित् ततो वाणं समा गृह्य दक्षितः नृणां माया
 श्ववत्रीया हूय कक्षां च दक्षिणं विलक्ष्य मपिलक्ष्मां तत्र वै वसुसंस्थितं ततः समुद्धरेद्वाणं
 तृणा दक्षिण प्राणिना तेनैव सहितं मध्ये शरसंग्रहधारयेत् वामहस्तेन वै कक्षा धनुः
 स्तस्मात्समुद्धरेत् अनिधाय मतिभूत्वा गुणेषु रवं निवेशयेत् संपीय सिंहकरो न पुंरेव
 नापि स मे दृष्टं वामकर्णो पविष्टं च फलं वामस्य धारयेत् वर्णमधो मया तत्र वामा गुणां
 धारयेत् आकृष्य तालय तत्र च न्यु कंषा दसा गुलं मुक्त्वा वाणं ततः पश्चात् शुद्धिं धत्तः
 दातया निगृहीयाम्भयमया ततो गुल्या पुनः पुनः अक्षिलक्ष्माक्षिपे नृणां चतुरस्रं च द
 क्षिणं चतुरस्रगतं वेधं मभ्यसेद्यदितः स्थितं तस्मादत न्नरं तीक्ष्णं परावृत्तं गतं च येत्
 निम्नमुन्नतं वेधं च अभ्यसेक्षिप्रकं ततः वेधस्थाने श्वथैतेषु सन्यस्य पुटकां धनुः हस्तौ
 पगतैश्चित्रैः सज्जयेद्दुष्करैरपि अस्मिन्मध्यगते विप्रदेवेधो दृष्टं सजिके देवेधो दुष्कः
 रेवेधो देतथा च सुदुष्करे ननु निम्नं च तीक्ष्णं च दृष्टं वेधप्रकिर्तिते निम्नं दुष्करमुद्धिष्टं वे

223

139

धर्मगुणं यत् धनुर्मध्यममधोऽनुचित्रदुर्गरसंज्ञिके एवं वेधगुणं कृत्वा दक्षिणेन त
रेन च आरोहेत्युपमं वीरो जितलक्षसन्नो नरः एष एव विधिः प्रोक्तः सत्रद्वयः प्रयोक्तृभिः अ
धिकं भ्रमरात्रस्य तस्माद्विशाल्युकीर्णं लक्षसंवेजयेत्तत्र पन्निपत्रगतं दृढं भ्रातृप्रवलिः
तत्रैव स्थिरं यच्च भवेदति समन्तात्त्रालयेद्विद्या के दये द्यथ येदपि कर्मयोगविधानशौः
शास्त्रैर्विविधमाचरेत् मनसा च क्षुब्धं दृष्ट्वा योगशिष्यं यमं यजेत् ॐ शम्भो नमः
पुराणधनुर्वेदे जितहस्तोजितमतिजितमतिजितदकुललक्षसाधकः नियतां सिद्धिमा
साद्य ततो वाहनमारुहेत् दशहस्तो भवेत्प्राशो कृत्तः करमुखस्तथा गणकार्या समुत्तः
ना भंगात्त्रा मर्कजर्मरां अनेषां सुदृढं नो वसु कृतं परि वेष्टितं तथा त्रिंशत्समं प्राः
शं वक्षु कुर्यात्सुवर्चितं कर्तव्यं लक्षके सत्प्रस्थानं कक्षा सुवैतदा वामहस्तेन संग
ह्य दक्षिणेनोद्धरेत्ततः कुण्डलस्या कृतिं कृत्वा भ्राम्ये कं मत्तकोषरि क्षिपेत्पुनरा मये
तूष्णीं पुरुषे धर्म वेष्टिते वलिते च स्मृते चैव तथा प्रवृजितेषु च समायोगविधिं कृत्वा
प्रथुं जीतसुक्षितं विजित्वा तु यथा न्याये ततो वधं समाचरेत् कक्षां वक्षु ततः स्वर्णं वा
मया श्रावले वितं दृतिं विगृह्य वामेन निक्षुब्धे दक्षिणेन तु षडंगुलं परीणा हं सन्नाग
लसा मुष्टिं अयो मध्यः शिला कीष्टं च मूर्ति विविधानि अर्द्धहस्ते समे चैव निर्यगू

भुगतं तथा योजयेद्विचिनायेन तथा त्वंगदतः शृणु तत्रुवर्मावनवांगं. स्थापयित्वा
 नरं दृष्टं करेणादाय लगुलं दक्षिणां गुल्फकं नरं उद्यम्य घातयेद्यस्य नाशस्तेन शिशोः
 उभाभ्यामपि हस्ताभ्यां. कुर्यान्न स्य निपाततं अहं शेतततः कुर्वन् वधे विधिः प्रकीर्त्ति
 ता वाभीनाश्रमकरणं प्रचाराथ पुरातनं ६०३ शृणुते ये महापुराणे धनुर्वेदे अ
 ग्निहोत्रे भातमुद्रात्तमा विधुः मासुतं विसृतसृतं सपातं समुदीशं श्व. श्येनपातमथा
 कुलं उद्धृतमवधूतं च. सद्य दक्षिणमेव च अनालक्षितविस्फोटौ कराले दमे हामरौ
 विकरालनिपातौ च. विभीषणभयातकौ समग्राह्यतृतीयां स. पादपादार्धवारिजाः प्रत्याः
 लीठमथालीठं. वराहलुलिततथा शतिहात्रिंशतो जयाः खड्गचर्मविधोरणे परावृत्तमप
 वृत्तं गृहीतं लघुसजितं उद्धोत्क्षिप्तमधः क्षिप्तं. संधारितविधारितं श्येनपातं गजग्राह्यं.
 ग्राह्यग्राह्यत्रथैव च एवमेकादशविधा ज्ञेयाया सविधारणा अथायतं विशालं च. त्रिंश
 भ्यामितमेव च पंचकर्मविनिर्दिष्टं. यस्त्रेयाशं महात्मभिः छेदनं भेदनं यातौ. भुवनं श
 मनत्रथा विकर्त्तनं कर्त्तनं च. चक्रं कर्मेदमेव च मुकुरस्य तु कर्माणि तथा स्रवनघातनं स.
 आतनमथ विश्रातं. गोविसर्गसुदुर्द्धरं मिन्द्रपालस्य कर्माणि. लगुलस्य तथा न्यपि अभ्यं
 मध्यं परावृत्तं. निदेशात्ते हि जौत्रमं वज्रस्यैतानि कर्माणि. पदिशस्य तथा न्यपि हरणे च्छेदनं

224

घातो. वलोहरणमायनं क्षेपनीकर्मनिर्दिष्टं यत्र कर्मतदेव तु संभ्रासमवदंशव. वराहोः
दुतकत्रेथा करो. दुतं विमानं च. पादादतिविपादिक गात्रसंवर्षणं कात्रं. तथा गात्रविपर्य
यः ऊर्ध्वप्रहारं घातं च. गोमूत्रसंवादनं पादप्रक्षालनं करगणं कवरीबंधमाकुलं निर्यव
धमयामार्गं. भीमवेगं सुदर्शनं सिंहक्रान्तं गजाक्रान्तं. गर्दभाक्रान्तमेव च गदाकर्मणि जानि
या. त्रिवक्त्रस्माथकर्म च आकर्षणं च. बाहुना मनमेव च ग्रीवाविपरिवर्तनं च. पृष्ठभंगं सुदा
रुणं पर्यासितविपर्यासौ. प्रभुमारमजाविकं पादप्रहारमास्योऽं. कटिवेदिकतत्रेथा
गोत्राश्लेषं स्तब्धगतं. महीव्याजनमेव च उरोललाटघातं च. विस्त्रुष्टकरणत्रेथा उर्ध्व
तमवधूतं च. निर्यवार्गगतत्रेथा गजस्कंधसमक्षेप. मवाश्रुत्वकमेव च मन्त्रद्वैः संयु
गेभावाप्तसंस्तुर्मजादिभिः वराहो शधरो वीभो. लको ग्रीवागतोपरः स्तब्धगोदौ वधानुक्तौः
द्वौ चरुवक्रधरो गज रथेरथे गजे वैव. तुरगाणां च यं भवेत् धानुक्ता नात्र यं प्रोक्तं. रक्षा र्थे तु
रगस्य च धन्विनोरक्षणा र्थाय च म्पिरा नुनियो जयत् स्वमेनैः शस्त्रमभ्यर्ष्य. शास्त्रं त्रैलोक्य
मोहनं यो युद्धे याति स जये. परित्सपातयेद्भुवं ॐ शृणु मे ये महापुराणे वनुर्द्धदे अ
ग्निरवाच व्यवहारं प्रवक्ष्यामि. नयानयविवेकं सचतुष्पाच्चतुस्थानं श्रुतुः साधनमुच्य
चतुर्हितश्रुतुवापी. चतुष्कारी च कीर्त्यते अष्टांगो ह्यदशपदः शतसावस्तथैव च त्रियोः

तिर्विभिर्योगश्च द्विद्वारे द्विगतिस्तथा धर्मश्च व्यवहारश्च चरित्रं राजशासनं समाभ्युपायः
 साधनोद्धेतुः साधनमुच्यते वर्णानामाश्रमाणां चरणास्तुतिः कर्तारसाक्षिणश्चैव
 सत्यानां जानमेव च व्याप्नोति पादशो यस्माच्चैतुर्वीचीनतः स्मृतः धर्मस्यार्थस्य शसो लोः
 कर्मैकैस्तथैव च चतुर्णां करणादेव चतुर्कारि प्रकीर्तितः राजा स पुरुषः सत्याः शास्त्रं गण
 कलेखको हिरण्यमग्निरुदकमङ्गसमुदाहृतः पूर्ववादस्तु यो यश्च प्रतिपद्यस्तु न
 तैरः भूतानां नुप्रसारित्वा द्विगतिः समुदाहृतः अणुदेयं स देयं च येन यत्र तथ चरेत्
 दानग्रहणधर्मश्च अणुदानमिति स्मृतं स्वद्वयं यत्र विश्रम्भा निक्षिपेच्च विशक्तिः नि
 क्षेपनामतः प्रीतिः व्यवहारपदं बुधैः वर्णिषु न तयो यत्र कर्मसंभूय कुर्वते तसंभूय स
 मुत्थानं व्यवहारपदं विदुः दत्त्वा द्रव्यं च समग्रः पुनरादातुमिच्छति दत्ता प्रदानिक नाम तदि
 वादपदस्तु तं समुपेभ्यश्च भुक्त्वा यस्मात्प्रतिपद्यते अश्रमश्चाभ्युपेयैतं द्विपादपदः
 मुच्यते भृत्यानां वैतनस्योक्तो दानादानविधिश्च यः वेतनस्यानप्राकर्म तद्विवादपदं स्मृतं नि
 क्षिप्तं वा परद्रव्यं न ह्यल्लुप्य तत्वा विक्रियते यत्परोक्षं स ज्ञेयो स्वाभिविक्रयः विक्रीय मूल्यः
 पण्येन केनैव च तृतीया यते विक्रिया संप्रदानेन द्विवादपदमुच्यते कीर्त्ता मूल्येन यः पण्यं दुः
 कीर्त्तं मन्यते कथी दातव्यं नैगमादीनां स्थितिः समग्र उच्यते समग्रस्थानया कर्म तद्विवादं प्र

224

१३३

पुः प्राप्नोर्थोऽथ भगवति कः ॥ ही नाना मि परिशीला नाना र्थक र्ण कारयेत् ॥ ब्रह्मण स्तु परिशीला शनैः द्वाप्यो यथो
दये ॥ दीप माणां न गृह्णाति ॥ पुत्रं यः कृत्वा धनं ॥ स्वस्था पितं न त्सा कर्तुं न न नः परं ॥ अक या ही अण न्यो यो
पिडा हस्तै ववः ॥ पुत्रो ना न्या मि न डमः पुत्र ही न स्य अ मि नः ॥ अ वि भ क्तेः कुटुम्बार्थः यद्वा तु क्तं भवेत् ॥ द
युस्त ह स्मि न डे ने प्रो वि ने वा कुटुम्बि निः ॥ न यो वि न्य मि पुत्रा भां ए पुत्रे ए क्तं नी ना ॥ द या द ने कुटुम्बा न सा
पति ॥ स्त्री क्त न त्र था ॥ गो प रौ रिउ क रौ तु ख र ज क वा ध यो वि नां ए ॥ अ ए द या त्म नि रुक्ता सां य स्मा द्भु जि त्त दा
भया ॥ पुत्रि प त्र लि या दे यं प त्या व स ह य क्तं ॥ स्वयं क्तं वा य द्वा दे य नि रुक्ते सा सि भा वि तं ॥ सुरा का म
पुत्रं द ए भ क्त व सि क्तं ॥ इ था दा नं न थै वे ह पुत्रै र्द या त्र पे न कं ॥ आ नृणा म ध दं प नोः वि नुः पुत्र स्य वै व हि ॥
प्रा ति भा व्य णां सा र्थ म वि भ क्ते न न स्य नं ॥ दर्श ने पुत्र वे दाने पु भा व्य वि धि य ने ॥ आ ओ नु दि न थे दा या वि नु
र स्य सु ना आ वि ॥ दर्श ने पु मि भु र्य न्न म न प्रा न्या पि को पि वा ॥ न न तु ना अ र्णो द पु र्दी ना य यः स्थि नः ॥ व ह र्वः
सु र्यः दि त्वा रौः द द्यु पु मि भु र्य न्नं ॥ रु क र्द या मि ने क्त पुत्र नि क्त स्य य था रु विः ॥ पु मि भु र्दी मि नी य न्न पु का रा
ध नी मे ध नं ॥ दि गु णां पु मि द्वा न न्यं नृ णि के स स्य न्तु वे न ॥ स न्नी स्त्री य भ ग वां धा न्य वि गु णा वे द वः ॥ व स्र व नु
गु णां प्रो क्तं र स त्या दृ ग णां न था ॥ आ विः पु णा स्वे दि गु णो ध मे य दी न मो द्य ने ॥ का ले का ल क्तो न स्ये त्क ल भा यो
न न स्यं ति ॥ गो प्या वि भी ने ना ह किः सा प का रे थ भा वि ने ॥ न द्यो दे यो वि न नृ थ दे व रा ज क्त ना द ने ॥ द्वा पे स्त्री

करणा निम्नी रक्षमानो यस्य सारतां ॥ वातश्चैदये आधेये धनवासाधनी भवेत् ॥ वारिचं बंधकृतं समं धरापयेदं नं.
 समं कोरकृतं दत्तं. द्विगुणं प्रतिदापयेत् ॥ उपस्थितस्य मोक्षदा. आदिदण्डो नृणां भवेत् ॥ पुण्यं जके धने नष्टं कृतं
 नृणां धिमाश्रयात् ॥ तत्कालं कृतं मूलो वा तत्र तिष्ठेदहं हि कः ॥ विनाधारं काकापि. विकीर्णं नेमसासिकं ॥ य
 दानु द्विगुणी भूत. मृगां नाधो न दातु ॥ मोक्षदाया धिमाश्रयेत्. उविष्टं द्विगुणं धने ॥ व्यसनस्य मंताख्याय हस्ते न्य
 त्तयदर्पयेत् ॥ उद्यंतदौपमिधिकं प्रतिदेयं तथैव न ॥ नदाधोपकृतं तस्य. राजदेवकृतं करैः ॥ ये यथा शक्तिं नेदते
 क्षापो दण्डवत्तमस्य ॥ आजि वेत्स्वेह यादयो. दायास्तु वापि नोदयं ॥ याचि नार्था हि नेमासति सि ये ये पयं विधिः
 इत्याग्नये महापुत्रो वा वहारे ॥ ॥ ॥ अमिरुवाच ॥ तमस्मि नोदानशीलाः कुलिनासत्यवादिनाः ॥
 धर्मपुत्रा नाश्रयवः पुत्रवन्मोक्षनाश्चिताः ॥ पंचयज्ञक्रियायुक्ता. साक्षिणाः पंचरात्रययथाजातियथावर्णाः सर्वे सर्वे
 पुत्रास्तनाः ॥ स्त्रीकृद्वा लकी नवः प्रोक्तो अत्राभिप्रायकाः ॥ रंगावता विपास्वराः कृदकृदिकलेडिया ॥ पतिनामर्थस
 मंधि. सहाय रिपुनशकः ॥ असाक्षिणाः सर्वसाक्षिः बोध्यं वा रूप्यसाहये ॥ उभयानुमनः साक्षि भवेदेकोपि ध्वितः ॥
 अक्रवक्रितरः साक्षः न स दशवधकं ॥ रासा सर्वे प्रदायः स्यात्. षड्वारिशतमेह निः ॥ न ददाति हियः साक्ष्यं जात
 नः पीणाः राधम. सकृत् साक्षिणा पापे लुप्तो दधु न वै वहि ॥ साक्षिणा आवयेदापि. प्रतिवादि समीपनात् ॥ ये पातकं
 कृत्वा लोकां महापातकी नो नृणां ॥ अमिदानां यये लोका. ये वस्त्री बाला आदिना ॥ नासर्वा नृणां समवाप्नोमियः ॥ साक्ष्य
 मनुजं वदेत् ॥ लुक्तं यत्र यत्किं विज्ञानात्तरशत्रैः कृतं ॥ न सर्वं न स्पृजाति हियः पराजयेनेष्टया ॥ ईधेव ऊना

वचने. समे बुगुणिनां तथा ॥ गुणिष्वेते नु वचनं ग्राह्यं यगुणा वचनं ॥ वी गुणा वा न्यथा कृपुः कृपः स्युः पूर्ष साक्षिणः ॥ एथ
कपथकं ककुदणः क्रासणं न विद्यो शयेत् ॥ वणिं नो हि वधो यत्र न वशाभा न न वदेत् ॥ सकश्चिदर्थो भिमनः स्वसुखा लुपर
स्पर ॥ लेखेन शाक्षि मत्कार्यं न विधत्ति कपुर्षकं ॥ समा मासन दसी ह आर्षा मिस्व गोत्रकैः ॥ सवसु वारिका नीय
पितृणां प्राय विद्विनां ॥ समाप्ते तु अनी नाम स्वहस्ते न निवेशयेत् ॥ मतं मे दमुकं पुत्रस्य ये दत्रोपरि लेखितं ॥ शाक्षिणाश्च
हस्ते न पितृणां मक सुर्षकं ॥ अत्राहममुक साक्षि ह्ये पुरि निजे ते सभा ॥ अलिपि श आणी यः स्यात्तु खये स्व मनं तु सः
शाक्षि वा साक्षिणा येनः सर्व साक्षि समीपतः ॥ उभयाभ्यर्थिते गौतम न्मस्य मुकं सुनुना ॥ लेखितं नु मुके ने नि लेखको
था न नो लिखेत् ॥ विनापि साक्षि भि श्रेष्ठं ॥ स्वहस्त लिपितं च यत् ॥ ननु मातां स्मृतं सर्व वलो पाधि कृता दने ॥ अतां
लेखं कृतं देयं पूरुषै स्त्री भिरेव च ॥ आधिलभुज्यते ताव. शावतः न प्रदीयते ॥ देशांतरस्थे दुर्लभे न यो नुष्टे क
ते तथा ॥ भिजे हि ते तथा दग्धे लेखे म न्यत्र कारयेत् ॥ सदिग्वार्थ विभुर्द्धार्थ स्वहस्त लिपितं च येत् ॥ युक्ति प्रा
जी क्रिया विद्वंसं वं धा गं महे तुभिः ॥ लेखे स्य मुके नु लिख्य प्र विष्ट मध्यम गी नं ॥ धनी वो पग न न्यथा स्वहस्त प
री विद्वितं ॥ दत्तार्णो पातये. लेखं शुद्ध वा न्ये नु कारयेत् ॥ साक्षि मत्र भवेद्यत्. न दानं समाक्षिकं ॥ नुलाग्या
पो लिखं को यो. दिव्या निह विभुद्धये ॥ महा भियो गेष्टे ना नि. शिर्व कले भियो क्ति रिः ॥ रुखा वा न्येतरः कुर्यादपरो व
त्रे ये हि र ॥ विनापि शीर्षे कान् कुर्याः नृपद्रो हे थ पातके ॥ ना सह सार्ध रे न्नी लं नु लान विषं तथा ॥ नृपार्थे स्वभियो

गेष्ठवहेयुः सदा ॥ सहस्रार्थे तुलादिनी कोषमन्योपदापयेत् ॥ शतार्द्धदापयेत् रुद्रः मन्त्रोदराभाभवेत् ॥ सवे ललाजमा
 ऊयः सुयोदयउपोषित ॥ कारयेत्तर्हदिव्यानी नृपवस्त्रासंनिधौ ॥ तुलासीवालकृदाभपगुणास्त्राहोगीनो ॥ अग्निज
 ललाभूडेष्टसवाः सन्नेरियस्यभा ॥ तुलाधारणविमुक्तिरभिपुक्तस्तुलास्थित ॥ प्रतिमानसमीभूतो लेखकृत्वा वरादि
 तः ॥ आदिपुत्रवन्नावितो नलश्च शोर्जुमिरापोहृदयं यमश्च ॥ अहश्चरात्रिश्चरात्रिश्चउभे वलं च्छात्रिश्चजा नाति
 नरस्य हन्त ॥ त्वेन लेसमपभा मा सि पुरादेवी विनिर्मिता ॥ सत्यं वदस्व कल्याणि संशयान्ना विमोदयः ॥ यस्मिंश्च पा
 पकृन्मत्तः सतो मा मा विमोदय ॥ यस्मिंश्च पापकृन्मत्तः सतो मा मा मधो नय ॥ भूदृष्टे कृमयोर्द्धर्मा तुला मित्रमिन्द्र
 येत् ॥ करो विमदिनर्द्धी हीनः दायित्वा नृपतो न्यसेत् ॥ सन्नाथश्चसुखाणी न्न वस्तुत्रेणावेष्टयेत् ॥ त्वमेव सर्व
 भूतामां मनश्चरसि पावक ॥ साक्षिवस्तु एव पापेभ्यो कृहिसत्यं करे ममः ॥ सत्ये मुक्तवता लोहं पञ्चाशत्प्रकिलस
 मं ॥ अमिद्वर्गो न्यस्त्रे म्मिणः हस्तयो रुभयोरपि ॥ सतमादाय सन्नेव मराउ लाति शनै बुजेत् ॥ पवित्रा नो पवित्रानं
 पवित्रं शोभं शोधय पावन ॥ सत्यं नवाभिरदास्व वस्तु एभ्यो मिसस्तकं ॥ नाशा दम्नो दकस्तस्य गृहीतो रुज
 लं विशेत् ॥ सनका लुमिपु मुक्तमानी या न्नो नवी नरः ॥ यदि नस्मि मिसमागं पश्येत्तु विमान्नुयात् ॥ त्वं वशः
 ब्रह्म नृपुत्रः सत्ये धर्मे व्यवस्थितः ॥ त्राय स्वास्माद भिशा पा सत्ये न भवमे मृतं ॥ सव मुक्ता विषशो घंशा गं भक्षये
 क्षिमशौ हन्तं ॥ यस्या वै गेष्टिना जिर्णः भुङ्क्ति न स्य विनर्द्धि शेत् ॥ देवा नृगा समभ्यर्च्यः तन्ना नो ददन्माहरेत् ॥ संभा

व्यपाये ये तस्माज्जलानुप्रसृजितं ॥ आवतुर्देशकादक्रोयस्य नो राजदेयकं ॥ व्यसनं जायते घोरं स भद्रः त्वा दसं श
 यः ॥ सत्यवानहसस्त्राणि गोविजकनका निवः ॥ देवतागृहपादपुष्पं नृणां निवः ॥ इत्येतत्सुकराः प्रोक्ताः स
 पथाः स्वस्वसंशयेः ॥ इत्यागे ये महापुराणे दिव्यानीपुमाना निः ॥ २५९ ॥ ॥ अग्निहोत्रं ॥ ॥ वि
 भागं वैमिना कुर्यात् ॥ दिव्या विभजेत्सुनात् ॥ अथ नो भवेत्तु भागेनः सर्वं वासुः समाहितः ॥ यदि दद्यात्समानं साक्षा
 त् ॥ पत्न्यः समाहितः ॥ न दत्ते स्त्री धनं न्याशा ॥ अर्जो वा भूतुरेता वा ॥ शतं शाति ह मा नस्य ॥ विविद्वत्पादक भक्तिया ॥
 नूनाधिक विभक्त्या न धर्मः पितृ हनः स्मृतः ॥ विभजेयुः सताः पित्रो र्द्वै म क म हां समे ॥ मात्रं दुहितरः शेषः
 तां भाव्यते ननु जं ॥ पितृ इवादि प्राप्तिनः पदं न्यत्स्य मर्जितं ॥ मैत्रमौ हाहिकं वै तदानं न तद्वेत् ॥ सामान्यार्थः
 समुत्थाने विभागस्तस्यः स्मृतः ॥ अनेक पितृ कामास्तु पितृ नो भाग कस्य नो ॥ भूर्या पितामहो यात्रा निर्वधो दवा
 मेव वा ॥ न तस्या त्सह सं स्वा म्यः पितृ पुत्रस्य वो भयो ॥ विमुक्ते पुत्रो जातः सवर्णीयां विभाग भाक् ॥ इत्या हा
 न विभागं स्त्वामि न दायै दिशो धिनाम् ॥ कमाद व्याग तं द्रव्यं ह त म पु त्रै र्नु ये ॥ हा या दे भो न त द्या विद्याया ल
 क्ष्मे वचः ॥ पितृ भो य स्य ये दत्तं न तस्यै व धनं भवेत् ॥ पितृ र्द्वै वि भजता मात्रा प्यशं स मं हरेत् ॥ असंस्कृत्य
 तु संस्कारा भ्या न भि पृष्टं संस्कृतेः ॥ भगिन्यश्च निजा देशाः दत्तो कं नु तुरीयकं ॥ चतुस्त्रिंशो क भागी नो वर्णा सो
 ब्राह्मणा मजा ॥ शे च जा त्रि वि के क शा वि श लु खे क भागी का ॥ अन्ये नाप कृतं द्रव्यं विभजे यत्त दस्यते ॥ ननु न

अजास्त्रिचनेभर्तु प्राणादिपुत्रतुष्टिपि॥ दुर्हि नृणां प्रसुता मेहेषुपि नृणां मित्रम्॥ दन्ताकं न्या हरद्वन्द्वे॥ वयन्दया व
शोदयः मृताया दन्ता दया त्वरिशा भो मय न्यये॥ दुर्हि सेधर्मकार्ये च त्वाधो सप्रतिरोधके॥ गृहीते स्त्रीधने भर्तौ
न स्त्रियी दानुमर्हति॥ अकिञ्च नु स्त्रियै दया॥ दाधिवेदनिकं समं॥ मदने स्त्रीधने यस्मादने त्वेव प्रकिर्तिनं॥ विभा
गनिकवेला निबन्धु साध्य भिले तिलं॥ विभागभावना देवा गृहक्षेत्रकजोनके॥ ॥ इत्यागे येन हापुराणो दा
यादविभाग॥ ॥ ॥ अग्निरुवाच॥ सीप्रो विवादेक्षेत्रस्य सामन्ताः स्थविरा गणाः॥ नो धामिना कृपाणा ये
सर्वे यवनगोवरा॥ पुण्ये पुत्रेभिः॥ सिमान्तैः तृणागार नुषङ्गैः॥ सेतुवस्त्रिकनिस्त्रास्त्रिः वेत्यादैरुपलक्षीते॥ साने
नावासमग्रामाश्च त्वासेध दयापिवा॥ रक्ते सुखासना सीमानयपुः सिमिवारिणाः॥ अनन्तेन पृथक् दद्यात्तानां म
ध्यमसाहसं॥ अभावे ता निविक्रानां राजा सीनः प्रवृत्तकः॥ आरमा यत्न न ग्रा मनिपा नोया नवेश्मसु॥ एव एव
विधिर्ज्ञेयो वर्षा सुप्रवहेषु वः॥ मर्यादाया प्रभेदेषु क्षेत्रस्य हरणो नथाश्च दण्डाः स्युः रधते त्रममधमा॥ ननिषे
धो त्ववाधस्य सेतुः कल्याणकारणः प्रभुरमिहरेदुरः स्वल्पक्षेत्रे वक्रदकः॥ स्वामिनो येतिवेद्येव क्षेत्रे सेतु
प्रकल्पयेत्॥ उद्धृते स्वामिनो भोगः सदाभावे महीपते॥ फाला हनमपि क्षेत्रे यो न कुर्यान्नकारयेत्॥ न प्रदाप्या
कृमिदं मदीने मेने मकालयेत्॥ मानो नष्टो नु महिषि सम्यक् घातस्य कारिणा॥ दण्डनीया तद्वदनु गौवृद्धि
मजा विके॥ भक्षयिषोपविष्टा नादिगुणो वसता सम॥ सममेवा विधीयते॥ परोष्ट विधीयतेः परोष्टु महि

वीरमं॥ यावत्तस्यं विनष्टं नावक्षेत्री फलं लभेत्॥ पाललाघो धस्वामी नुः॥ पुर्वोक्तं दह्यमर्हति॥ पश्चिन्नामविशि
 तानां क्षेत्रे दोषो न विद्यते॥ अकामनः कामकारे को रवदण्डमर्हति॥ माहो दोस्तस्य पसवः मूर्त्तिकामरकी जगौ
 पालो येषां वने माया देवराज परिप्लुता॥ यथा पिना न पभू न गोपः सो य प्रत्यर्थ्ये तथा॥ प्रमाद मृग नष्टा
 श्व पुदाप्य कृतवे नन॥ पालदोष विना सैतु पाल दण्डि विधीयते॥ अर्द्ध चोदशपणाः स्वामी नो डव्य मेव वा॥
 ग्रा मेरु या गोप वारो भूमिराज वसे नवा॥ वीज स्तु गो ध पुष्पा नि सर्वे न सर्वे दो हरे न॥ धनुः शत परी न हे ग्रा मेरु
 वा नरं भवेत्॥ दे सने कर्षे दस्य स्या नगर स्या नगर स्य वतः शतं॥ स्वले भे ना न्य विकीर्तः के नु दो र्वे प्रकाशये
 त्॥ ही नाड हो ही न मू स्ये व ला ही ने व नु क्षरः॥ नष्टा पहत मा साय हती रं ग्रा हये नरः॥ देश का ला मिष नो वा
 गृही त्वा स्वर्ग्य मर्ष्य ये न॥ विके नु दर्श ना दु क्षि स्ता मि ड वं नु पो दमं॥ के ना मू स्ये स मा प्रो ति न स्ता य स न वि क्रयी
 ॥ आ ग मे गो प भो गे न तष्ट भा व्य म नो न्य था॥ पं व व धो द म स न्न रा गे ले ना प्य भा वि नं॥ ह न प्र ण ए या ड व्य पर
 ला द वा नु या त्॥ अनिवेद्य न पे दण्डः सं नु ष ए व णि व रा न्॥ शौ कि कै स्ता न पा ले वी नष्टा पहत मा ह नं॥ अ
 र्क स व त्तरा त्वा मी ल भ ते पर तो नु पः॥ प न्ना न क ष फे द रा य क्ष रः पं व ना नु ये॥ म ही वो यु ग वां दो दो पा द ण
 द म जां वि के॥ स्व कृ दु म्ना ना प ह रे सु नः॥ द शै क पं व स मा ह मा सं न्ये हं वार्द्ध मा ति कं॥ वी जा यो रा जे र त्त स्त्री दो जे
 पु शं पु मि क्ष णं॥ अ न्नो सु व र्णो म क्षी नं र ज ते श तः म ष्ट वः॥ अष्टौ नु व पु से षे व ना पु पं व द शा य ति॥ श ते द श प

लान्दिके. रौली काव्योसिकेतथा॥ मध्येपवपलानेया. सोरौलुत्रिफला मना॥ कार्मुकेरो मवदेव. विशाका गक्षयो मत॥ ल
दायो जनवद्विभ्रको शोयवकले पुवः॥ देशकालंय भोगेय सा लो नष्टे वला वले॥ उवा नो कुरा ला व. यु. र्य तु दाम म
शंसयं॥ वला दासी कृत चोरे विहीन चा निमुच्यते॥ स्वा मी प्राण प्रदो भुक्त स योगा त्रिभिः वा दधिः॥ प्रवृज्या वसिने
रा म्यो. दासा आ मराणा त्रिकः॥ वला नां मा तु लो म्ये न दा स्यं न प्र तिलो मतः॥ कृत सी लो पि त्रिव स्ये तृ कृत का गुरो
गर्हे॥ अने दासी गुरु प्रा न्न भोजन सा म्पु ल पुदं॥ राजा कृत्वा पुरे स्थान बा ह्य राणा स्व स्य तत्र नृ॥ त्रै वि घं दार्ति
म कु या स्व स्य तत्र नृ॥ त्रै वि घं त्र ति म कु या स्व धर्म पा ल्य मा मि ति॥ निज धर्म निरोद्धे न य स्व सा मयी को
भवेत्॥ सो पिय लो न सं रक्षो धर्मो राज कृत श्रयेत्॥ गणा ड्यं हरे यस्तु सं वि द लं य ये च यः॥ सर्व स्व हर रा
कृत्वा नं रा ष्ट्रा दि प्र सा सयेत्॥ कर्तव्यं वच ना सु त्रै समुह हि न वा हिभिः॥ यत्न तत्र परि तस्या तदा प्यः पुथ
मदम्॥ ॥ समूह कार्य विनका ॥ ॥ कर्तव्यं वच तत्रैषां समूह हि न वा दिनी॥ अति ने ग म पा व
णि उ गणा नामः प्यं वि विः॥ भेदं चै वा नु पो र द्ये नृ च वलि वया लयेत्॥ गृही तवे त न क र्म न्य ज दि गुन
मा हरेत्॥ अ गृही ते समं दा प्यो. भजे र द्ये उ प स्करः॥ दा प्य सु द श सं भा गं. वा त्रि ज्य प भु स स्यते॥ अनि श्चि त्त
त्रिं यस्तु कार ये तं मू ही क्षि ता॥ देश काल वयो नी ना न्क र्म कुर्या च यो न्यथा॥ तत्र तत्त्वा मि तश्चे देः धि कं देय
हते कि केः॥ यो या व म्भु रु ते क र्म ना व त स्य तु वे द नः॥ उभयो र प्य सा ध्य वे. सा ध्ये कुर्या श था भु तं॥ अ राज

देवकान्तः भाण्डदार्प्यस्तवाहकः॥ गलच्छत्रिकस्तद्विस्तुः शत्रिकः पंचकंशतं॥ गृहक्रियाद्वन्द्वरितरादिनरादश
 कंशतं॥ तस्य मयवेदानि नौदशाः ज्ञाने भाक्यथा कृतं॥ जितमुद्राहये ज्ञेये दशाः सवयः क्षमीः॥ प्राप्ते नृपतिः
 नाभागे प्रसिद्धे र्ध्वं तं मण्डले॥ जितमसन्निकेत्याने दापयेदवस्थानतु॥ उद्याराव्यवहारानां साक्षिणः स्व
 तसेव हि॥ राजासचिक्का निवासाः कूटकोपधिदेविनः॥ शुभमेकसुखं कार्यं न नृकरशा न कारणात्॥ एष
 देवविधीनयोः समाकुये॥ प्राणिशुभे स माकुये॥ ॥ इत्याने यपुराणे व्यवहरि॥ ॥ ॥ अग्निर
 वाव॥ सत्यासत्या तथा स्तोत्रैर्नृनामेन्द्रियरोगीणां॥ क्षीपकरोति वेदगुणैः पणान् नृनयो दशः॥ अभिगतासि
 भागीनिः प्रान्तरं वातरपिव॥ शयनेन दापयेद्वा गोपंचविंशतिकंदमं॥ स्वर्गधनेन विगुणः परस्त्रीवृकमेव
 वः॥ दनुषगुणयने कार्यो वर्णजासुत्तरधिरै॥ प्रतिलोमापवादेन विगुणविगुणदमा॥ वर्णनामानुलो
 मोणा नस्मादेवाह्वारितः॥ वाङ्मयीवा नेत्रसक्ति विनाशे वाशेषाधिको दनः॥ शत्रुत्वतो द्विकः पाद एण
 शाकर्णककरादिषु॥ अशक्तस्तु वदने पादद्वनी यपनादशः॥ तथाशक्तः पुत्रिभुवः दद्यात्सोमाय तस्य तु॥ ते
 पनीय कृते दोषे दण्डे मध्ये मसाहस॥ उपमानकमुक्ते पुदाप्यप्रथमशाहसः॥ त्रैविश नृपवेदानां दोषउत्तम
 शाहसं॥ मध्यमं जातिपुगानां प्रथमं ग्रामदेशयोः॥ असाक्षिकहने विक्लैर्द्विभिश्चागमेन वः॥ उष्ट्रयो व्यवहा
 रस्तुः कूटविक्ल कृता इयात्॥ भस्माक्षंकरजः स्वर्गदण्डे दशगुणः स्मृतः॥ अमेधे मादि निसु तस्य रीनेदि

गुणस्ततः॥ समिद्धे मं परस्त्रीषुः दिगतास्तनमेवुचः॥ हीनेर्द्धदमो मोहमदादिभीरदण्डरं॥ विप्रपीडाकरहेद्यः म
गमज्जलतास्तनु॥ उरुर्गोप्रथमोदण्डः सस्यशेनुतदधिकः॥ उरुगोऽस्तपादेतु दशविशेति कौदमो॥ परस्परस्य सर्वं
शस्त्रे नध्यमे साहसः॥ पादके सासुक करान्ध लेषु पणान्दश॥ पीडाकशोचणा वैद्याः पादनासे शरन्दमः॥ शीतिनेन
विनाडत्वं कर्चकाद्यादिभिन्नरः॥ काञ्चिशनिपणान्दयो हि गुणान्दशोऽसृजः॥ करपाददंजभंगेः हेदने कर्णनाशयो
मध्योदण्डो वृणोऽदे मृतकल्पहने तथा॥ येष्टः भोजने चाग्नौ धेने चादिपुलिभेदने॥ कंधराशकाचः भोगे मध्ये
मसाहसः॥ सर्वप्रतांवकृतांवः सथाकादिगुणाक्षमाः॥ कलहाप्रकृतनेयः दण्डस्तु दिगुणस्ततः॥ ३ः त्वमुत्पा
दयेद्यस्तुः सममुत्पा नञ्जयं॥ दाप्यदण्डवयो यस्मिन्कृत हेतुमुदाहृतं॥ उरिकः स्थलजं शृङ्गः गृहदण्डः प
शादसः॥ बालगणप्राणि वेस्यो ना मेतदेका मंत्रणो॥ अनिया ने तथा भेदे हेदे कृत्वा वपा नने॥ पणान्दप्यः पंच
शतः विसंजितं द्युतं तथा॥ ४ः त्वोत्पादिगृहेऽर्धक्षिपः प्राणहरं तथा॥ वोदशा यः पणान्दयोः द्विजो मध्यमं
॥ ५ः त्वेहशो निनोत्पा ये सात्वागृहे दने तथा॥ दण्डः दुःपशुनाशः द्विपणप्रभृतीकमात्॥ लिगलहेदनेन
हो मध्यमो नृसमेवतु॥ नह्यप्रभूनामेतेषु त्वानेषु दिगुणा दमाः॥ पुरोहणादिका शाखा कन्द सर्वविदारणे
उपजीवेद्गुणान् न विशानिदिगा दमाः॥ यः साहसं कारयति सदाप्यो दिगुणा दमे॥ यत्नैव मुक्ताहन्ताः का
रयेत्स वलं गुणं॥ आर्योऽशान्तिं कुरुतां न जाया प्रहारदः॥ सन्निष्टस्याप्रदाता वः समुद्रगृहे नैदकः सा

मन्त्रकुलिकादीनां मपकारस्यकारकः ॥ पंचाशत्यष्टिको घण्टासर्वाभिनिविनिश्चयः ॥ स्वच्छन्दविधवाभीमि. विक्रये
 नाभिदायकः ॥ अकारणैवविक्रीह्य वाणान्त्रोत्तमानुत्पशन् ॥ भुज्जजिकान्नवदेवपित्रेचभोजकः ॥ पुत्रः शपथ
 कंकुया नयोन्यकर्मकर ॥ नृणां भुज्जपशुनां च पुत्रस्वप्रमियातकृत ॥ साधारेण स्या यत्पासी गर्भविनाशक
 त् ॥ पितृपुत्रसुहृन्नातः दम्यतावाय्ये शिष्यका ॥ सुधामपतिनामोय. त्यागी च शतदण्डभाक ॥ वसानस्त्री नृपणा
 नृण्योजनकस्तुपराभुवः ॥ विक्रयापकयादान. पाटिते पुपनान्दराः ॥ नृणां सांस नमाना नो. कुटलान्नराकस्तव
 सहिष्यवहर्तीयः सदाप्योदमनुत्तम ॥ अकटकुटकं ईने कुटपस्याप्यकूटकं ॥ सनागाकपरिशील. दाम्यः प्रथम
 सोहसं ॥ भिवाञ्ज्यावरन्दाप्य. स्त्रियं द्रव्येथमदमं ॥ मानुष्ये मध्यमराजामानुषेषूत्तमन्त्रथा ॥ अवध्ययस्ववद्वा
 नि. वध्ययश्च पुमंश्चतिः ॥ अप्राप्तव्यवहारं व. सदाप्योदमनुत्तमं ॥ मागेन नृलयावापि. योशमष्टमकं हरेत् ॥ वा
 त्रिशक्तिपणादाप्यो. त्रैलौ हा नौवकस्त्रिज ॥ भेषजे लोहलवणागधधान्ये गुडादिषुः ॥ पाण्डे पुही नंक्षिपतः ॥ पणा
 द्याप्यस्तुषोदश ॥ संभूय कुर्वन्नामये. सावधिकारु शिष्यनां ॥ अर्थस्य कासहृदि वासाहसोदण्डमूयने ॥ राजनिष्ठा
 प्यनेयोर्थः पुत्रेहं तेन विक्रयः ॥ क्रयोवाविक्रयस्तस्माद्वणिजाता भतामजा ॥ स्वदेशपण्डितुशानः वणिग्गुही
 नपं वकं ॥ दसकं पारदेशे तु यस्तदाकृत्तयविक्रयी ॥ पाण्डस्योपरिसंस्थाय. व्ययं पाण्डसमुद्रवं ॥ अयो नार्थक
 नः कार्यैः केतुविक्रेतुस्तु य पस्य केतुत्रैव प्रयेदति ॥ सोयं यत्तस्य प्यासौदिग्गागेवादिगागने ॥ विक्रीतमपि वि

के हरे वा सो या विन नये ॥ कृति ॥ अनिश्चेत् के नृ दोषेण के हरे वही लाभवेत् ॥ राजदैवो पद्याने नृपति दोषमुपासते ॥
हानिर्विके नरे वा सो या विन स्या प्रयच्छति ॥ अथ हले च कृति ॥ पुष्टु वा डष्ट वद्यदि ॥ विक्रीयते दमस्तत्र ननु सार
हि गुरो भवेत् ॥ अयं हस्ति च वनिजा पणाना नु विजानत् ॥ क्रिन्वा नानुशय कर्त्तुं कर्त्तुं नृशूरा गदं एत भाक ॥ समवा
येन वनिजो लाभार्थ कर्त्तुं कुर्वता ॥ लाभालाभौ यथा डव्यथा वा तमुदाहृतं ॥ प्रतिष्ठित स मादिष्टं प्रमादाशय
च नास्ति तं ॥ शत नृया हि स्रवां रसणा देशनां शकं ॥ अर्धगुणे वला निशङ्गा नृको नृपो हरेत् ॥ व्यासिद्धं राजयो
ग्यं वविक्रितं राजमा मितं ॥ मिथ्या वदत्यरीमानं नृकृत्वा नादयत्तु मन् ॥ दाप्य स्वष्टं गुरो यत्पुत्रं स व्याज कृत्तु विक्री
देशां नरगतेषु ते ॥ इव दायादवाधवा ॥ शान्तो वा हरेत्तु कृदा कता तैर्विना नृपः ॥ जितं नृपे पुर्तिर्लीनं नृशो नृनका
रयेत् ॥ अनन विधीनाख्या नृपदि कर्त्तुं कर्त्तुं मिता ॥ ग्राहकैर्गृह्यते वीरो ॥ लाभे नाथपदेन वा ॥ पूर्व कर्म्म पराधा नृनथै
वासुक्तं वा सक्तं ॥ अथोपि शंकया ग्राह्यो जातिनां मादिनी कर्त्तुं ॥ शून्यं स्त्रीया नृशक्तं भक्तभिन्नं मुखा स्वराः ॥ परद्वय
गृहाणां वृष्टका गृहकारिणाः ॥ निराया व्यय वलनं विन नृप इव विक्रयान् ॥ गृहीतः शंकया वीर्ये नात्मानं वेदितो ध
येत् ॥ दापयित्वा हतं दुर्व्ययं नृपदो नृपदो ॥ विरोधो व्ययवेत्रे ॥ विन नृप इव विक्रयं सौरप्रदाया पहतं यातयेदि
विधेयुधैः ॥ स विक्रयः शस्त्राणां कृत्वा स्वराद्यादि प्रदासयेत् ॥ धानिने ये हरे दोषो ग्रासभर्त्तरनिर्गते ॥ स्वसी त्रिदया
ग्रासस्तु पदं वा यत्र गच्छति ॥ पंचग्रासी गृहीतव्यो ॥ वन्दिग्राह्यं हरिणाः ॥ प्रसह्य धादिनां वैवर्ज्यं नृपयन्त्रा

॥ ३ ॥ उपके गच्छिभेदो कर सं दंश ही न को ॥ रक्षा च का शा मु द क म नो प क र णा व्य या न ॥ ह त्वा दौ र स्य ह न्द्री सा न नो द
 म उ न्न मः ॥ श स्त्रा व या ने ग र्भ स्य पा त ने ग र्भ स्य पा न ने चो न्न मो द मः ॥ उ न्न मो वो ध मो वा पि पु रुष स्त्री प्र मा प णो ॥ शि ला व
 का सि ष्ये द प्यु न र षी वि ष मा स्त्रि यं ॥ वि ष मि दा त्रि ज गुरु वि जा प ते प्र मा प णी ॥ विक र्ण क र णा सौ चि कृ त्वा गो
 भि प्र मा प य तः ॥ दो न वे स्य व न ग्रा म वि वा द ख ल दा ह कः ॥ राज प त्न भि गो मी व दा ध व्या स्तु क ठा मि ना ॥ प्र
 मा न सं ग्र ह णो ग्रा ह्यः के शा के शी प रा स्त्रि या ॥ स जा त्वा वृ त्त मो द ए उ आ नु लो मे ह म ध्य मः ॥ पु त्रि लो म्य व धः
 पु त्रां ता र्थी क र्ण व क र्त्त नं ॥ नी वि स्म न प्रा व र णा ना भि के शा भि म र्द नं ॥ अ दे श का ल स भा षं स हा व स्था ण
 मे व वः ॥ स्त्री त्रि षे षे श त न द या कु र्वे न्नी द्वि त नी पु मा न् ॥ अ नि षे षे न यो र्द ए शो य था सं ग्र ह णो न था ॥ प न्न न
 ग र्भ ते दा ष्यो ही न स्त्री ग र्भ म ध्य मं ॥ अ व रु द्धा तु दा सि पु भु जि ष्या भु त थै व वः ॥ ग म्या स्व पि पु मां न्दा प्यः प द्वां स
 त्प णि कं द मं ॥ पु स ए दा स्या धि ग मे द ए शो द श प न स्म तः ॥ क र्वे धे ना भु ग म ये द या प्र वृ जि ना ग मे ॥ नू ने वा
 प्य धि कं वा पि लि खे शो राज सो ध नं ॥ पार दारी क चो रो वा मुं व तो दं ए उ मु न्न मं ॥ अ भ दौ दू र्घ य छि प्र द ए उ उ
 न्न म सा ह सः ॥ क ट स्वर णं वां व हा रि वि मा न स्य तु वि क्रि यी ॥ वृ ग ही नो रु क र्त्त व्यो दा ष्यो चो न्न म सा ह सं ॥ श को ह
 मो द प य न्ता मी ॥ दं वि न न्नी रा ल था ॥ पु थ म सा ह सं द या दि कृ ये द्वि गु णा न था ॥ दौ र दौ रे भ्य भि व द न्दा प्यः प
 व स तं द मं ॥ रा जो नि षु प्र व क्ता र न स्ये वा को श के न था ॥ न म नो स्व भ र्त्ता र दि त्वा जि हा पु वा स ये त् ॥ नृ नो ग

राज्यविक्रयं नृपेण स्नादयितुं स्मृता ॥ राजया नाशना रोचते हि एतन्मध्यमशाधसः ॥ दिनेन भेदिनो राजा दिष्टा देशकृतः
स्मृता ॥ विप्रत्वेन वज्रस्य जीवतो वृशतो दमः ॥ यो मम ताजितो स्मिन्मित्रा येनापि पराजितः ॥ न मायां संपुनः जिह्वा द
नुयद्विगुणं दमं ॥ राजा न्यायेन यो दण्डेण गृहीतो वरुणा यतः ॥ निव्यदद्यदया द्विप्रभ्यो स्वयं त्रिशंकुलिङ्गं ॥ धर्मार्थ
लोकपक्रिरूपग्रहः ॥ प्रजाभ्यो वज्रनाश स्वर्गस्थानं वशाश्वतं ॥ पश्यतो व्यवहाराश्च गुणाः सुः सन्त भूपते ॥ ॥ इत्या
ग्रेये महापुराणे व्यवहाराः ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ नमो यः सामार्थव विधानं पुष्करादिने ॥ भुक्तिमुक्तिकार
जपाद्यो भार्ता मायतद्वदे ॥ अग्निरुवाच ॥ प्रतिवेदतु कर्माणि कार्याणि प्रवदामि ते ॥ प्रथमं मृगिधानं व
भृणुत भुक्तिमुक्तिदं ॥ अत्रर्जुन तथा होमे जपनो मनसि सितं ॥ कामं करोति गायत्री प्राणा यामादिशेषतः ॥ गार्ह
पादशस्त्राहस्त्रो जयोनकाशिनो विजः ॥ वहिः स्नानस्य तत्रैवः सर्वकर्मष नाशनं ॥ देशायुक्तो निजस्त्राथ हविष्यासि
समुक्तिभाक् ॥ प्रणवो हि परं ब्रह्म तद्रूपः सर्वपापहा ॥ ॐ कार शतजपं तु नाभिमात्रो दकस्थितः ॥ जलं पिबेत्स सं
वे सुपापैर्वै विमुच्यते ॥ मात्रात्रयं त्रयो वेदास्त्रयो देवास्त्रयः ॥ महाबाहू त्रयः सप्तलोका हो मो विलापहा ॥ गाय
त्रिपरमाजप्य होमे ब्राह्मणेय स्मृता ॥ अत्र जले तथा रामघोक्तं वै वार्धमर्षणः ॥ अग्निसूते पुरोहितो यं सुकोयं वद
दैवतः ॥ शिरसा धरयेत्तो निमिष्टा नामा नमभुते ॥ मेधाकाशे जपे निमिष्टा सदस्य निमिष्टा च ॥ अत्र योरत्रिमाः प्रोक्ता
नवर्षाणि सुविनाशनः ॥ भुनासे फलं विवदः सन्निवृत्तौ धवा जपेत् ॥ भुच्यते सर्वपापेभ्यो गदिदाप्यगदी भवेत् ॥ यद्वै

उद्धवाहुराणेनैव द्वादश कृतयेववः॥ नानस्तोत्रेतिवध्वजः सिवावधेकृतैरः॥ अद्वयः सर्वभूतानां जायते
सशयंविना॥ विवमिस्तुपतिस्त्रिभुवनसंभास्करं तथा॥ समित्वातित्रोत्य कितं धनमाप्नुयात्॥ त्रिभुवि
स्तुपतिस्त्रिभुवनसंभास्करं तथा॥ अग्ने नयेति सुक्तेन दत्तहोमश्च मार्गगः॥ विरोच्येयमवाप्नोति सुभो
क्षयो जपे सदा॥ कं कतो नेती सुक्तेन विधासर्वं यो हति॥ योजातइति सुक्तेन सर्वं कापाय वाप्नुयात्॥
गणानां पितृ सुक्तेन लिख्यमानोऽपि नृत्तमं॥ यो मे राजा विनिमातुः स्वप्नशमनी मृतं॥ अथ निप्रस्थितो
यत्न पश्येच्छुभं समुत्थितं॥ अप्रशस्ते पुशस्ते वाक् विदं गइमं जपेत्॥ द्वाविंशति जप मुक्तः पाप्मा मिदं
नृत्तमं॥ पद्ये सुप्रयतो नित्यः मिष्टा कामा न्नामभुते॥ कृणु चेति भजे सुक्तं गुडया दाज्यं समाहितं॥ अ
रानि नां हरेत्याहारदास्यं पितृनायेत्॥ उपनिषेस्व वकी विष्णवे रिभुवा दिने दिने॥ नंदरातिस्वयं चक्रि
द्विस्वतो विश्वतो मुखः॥ हंसः भुवि पदे भनतु विरिदो दिवा करं॥ कृषिप्रयशमानस्तु स्थाति पाकं यथा
विधि॥ गुडया क्षौत्रमध्ये तु सुनिस्वाहास्तु पंचमिः॥ इन्द्राय च मरुतास्तु पर्जन्यापजं न्याय भगाय च॥ यथा
सिं गंतु विरहे श्वा गलं नृकृषिवलं॥ मुक्तो धान्याय सीतायै सुता सीर मथोत्तरं॥ गंधमास्तानमस्कारै यजेदे
वाश्वदेवताः॥ उदायने प्रलपने खलुशीता पहारयोः॥ अमोघ कर्म भवती वर्द्धति च सदा कृषिः॥ समुद्रादि
ति सुक्तेन कामानाप्नोति पावकात्॥ विष्णवे इति द्वाभ्यां योऽभ्यां वक्रि हती॥ सतरभ्या पदः सद्यः यसाः प्राप्नो

त्रिवाक्षयं॥ विपुलाश्रियमाप्नोति जयं प्राप्नोति नृत्तमं॥ आनेयमिति वस्तुत्वाधनं प्राप्नोति वाञ्छितं॥ पुत्राकामो जपेति
 त्वं वस्तुतो देवयन्त्रयं॥ स्वस्मात्त्रेयं जपेत्प्राप्त सदा स्वस्वयन्तं महत्॥ स्वस्ति दण्ड इति प्रोक्तं॥ स्वस्ति मानुजते ध्वनिः॥ विजि
 हीर्षुर्वासांस्त्रेः शत्रूणां व्याधिर्न भवेत्॥ स्त्रिया गर्भं पुस्तुतायाः गर्भे मोक्षं मूत्रं॥ अवच्छादिन सुकंच हृष्टि काम
 प्रयोजयेत्॥ निराहारः किं न वासाः न विरेण प्रवर्षति॥ मनसः काम इत्यन्तां पञ्चकामो नरो जयेत्॥ कर्दमेन इति
 स्नायात् पुत्राकामः श्रविष्ठतः॥ अस्वपूषी इति स्नायात् राजकामस्तु मानवः॥ रोहिते चर्मणि स्नायात् ब्राह्मणस्तु य
 थाविधिः॥ राजा कर्मणि वै यत्प्रोक्तं॥ दशसाहसिको होमप्रत्यक्षं परिकीर्तितं॥ आगावुरिति
 शुक्लेन गोघृणां लोकमांतरं॥ उपनिषद्ब्रजे वै वयदिक्षेताः सदा दयाः॥ उपेति निसुमिराशौ दुर्दुभिमन्त्रयत्॥
 तेजोवलंबमाप्नोति शत्रुश्चैव त्रियच्छतिः॥ तृणापाणि जमे मूकं रक्षोघ्नं दस्युभिर्हृतं॥ यके विन्ने चैवं जप्त्वा दीर्घ
 मायुर्वाप्नुयात्॥ जीमूतसुक्तेन तथा गाणि भिमं च येत्॥ यथा लिङ्गं ततो राजा विनिर्हतिरुत्तोरिपुम्॥ प्राग्गये द्वित्री
 मिः सुक्तेः इ नमाप्नोति वाक्षयं॥ अमिव हति सुक्तेन भूतानि स्नापयेन्निशिः॥ संरोधे विषमे दुर्गे वक्षो वा निर्जितः क
 वित्॥ वसायन्वा गृहीतो वा सुक्तमेतत्तथा जपेत्॥ विरात्रं नित्यं तोषोष्यः अयये माय संकु रूः॥ तेनाकुतिशतं पूर्य
 जुहुयात्प्रम्य केत्य वा॥ शम्भुर्दिप्त महादेव जीवेददशनं सुखं॥ तच्चैव उरि त्पवात्मात उपनिषद्दिवा करं॥ उग्रं त
 नध्यमं चैव दीर्घं वा जपेत्जीविषु॥ शक्राणां परसतामां ऊजाभ्यां भूमि म्पश्यात्॥ इन्द्राशो मेति सक्तं च कथितं शत्रु

नाशनं॥ यत्पुत्रं व्रतमोहात्काले वा संसृजेत्सहो॥ उपायानं सगुणं त्रयमेव तया इति॥ आदिने हस्तसंज्ञा
जं जज्ञा वा देजयी भवेत्॥ महिनि व व लुके ए पु अ ने मह ते भयात्॥ अ व ज ज्ञा व दिने न न स र्ध का ना न वा नु
कात्॥ वा च ना रि स मि वै दी ज ज्ञा न रो य ते रि पु न॥ वा सं महि ति ज ज्ञा च वा श्रो ता रो य मे व व॥ स न्नो दे वी ति वा भ्यां तु भु
क्ता न पु य तः भु वि॥ ह य द पा णि ना त्पु का वा धि मि न्ना भि भू य ते॥ उ न्न मे द मि ती स्ना तो उ न्न श न्न उ मा प ये त्॥ त्वो
मे इ ति सु क्ते न ऊ ते मा न्न म वा स्र या त्॥ के न्वा वा न पि सु क्ते न दि द्वा वा दि प्र मू य ते॥ य द य क च्च भु दि ते ज ज्ञे व स न्न
ग द्ध वे त्॥ य द्वा मि ति व ज ज्ञे न वा मि भ वे ति सं स्मृ ता॥ वा को वि द मी ति वे ता ज य ना वं स म भु ते॥ प वि त्रा णां प वि त्त न
पा व मां नो अ रो म ता॥ वे त्वा न ता न्ना व स्त्रि श त प वि त्रा पर मा म ता॥ अ को दि वा सिः प्रो क्ता य व य ट पि स त्र म॥ त
र्च क र्म ष णा शा स्त्राः स्या व ना य सि वा य वः॥ स्वा दि दृ ये ति सु क्ता नां स म्न ष ष्ठि न दा ह ता॥ द शो न रा न्ना वे ना पा वः
मां न श ना नि य त्॥ ए त ज्ञो य ष्ठ नु ऊ या त् घोर म्पु भ यं ज ये त्॥ प्रा वे या मि भू वे मे क्ता ज पे य म न सा नि शि॥ अ न्ना
पा मु दि ते सूर्यो त्ते ज ये म वा न्नु या त्॥ आ यु मा न्ति म्प व ष्ठ प श्चाने प थि वि द्म ति॥ शी णां पु रि ति म ये त्॥ य क ष्ठि त्सु
हं दं प्रिय॥ य ज्ञे य मि ति नु स्ना तः स त्स्य मू द्वा न मा ल भे त्॥ सह स्र क्ताः पं वा ह ते ना यू वि द्म ते म ह न्॥ इ द मे वे मि
नु ऊ या त् घृ ते प्रा न्त्सह स्र सः॥ प भू का मो ग वां गो ष्ठे अ न का म ष्ठ नु ष्ठ ये॥ व द्दु इ त्ये ना ज प द्वा वि द्म ते म्रिय पु त्र मां
ह वि ष्ठां नि ह म भ्य स्य स र्ध पा पेः प्र मू य ते॥ न स्य रोगो गा वि त स्पं तिः का र्वा मि व र्द्ध ते तथा॥ या ओ ष ध यः स त्स्य य

नं सर्वव्याधिः विनाशनं ॥ हहस्वते अतीते नृदृष्टि का मप्रयोजयेत् ॥ सर्वत्रेति पराशंति स या पुति रथा सथा ॥ सूनामे
 काश्च ये नित्यं पुजा का मस्य कीर्तिने ॥ अहं इति इत्येतत् ॥ वाग्भी भवति मानव ॥ नयो नौ जायते विद्वान्मन जनाजिति
 राविष्णुः ॥ रात्रि सुक्तं जपत्रात्रौ ॥ रात्रि दोमी न यत्ररः ॥ साक स्यपतीति जयत्य कृत्य विनाशनं ॥ आयुधं वैवर्चस्य
 सूक्तं हा साधनं महत् ॥ उपगो वाग्नि जये कामं च धृतं व्रतः ॥ आपममे जति नेभ्ये त ॥ ज्ञापे दविभ ये शतीः ॥
 खल रापाणी त्वरंते य ॥ जये दुभयनाशनं ॥ ज्ञास्ती मा सा य सुक्तै देव वाग्नीश तावरी ॥ पृथग जिघृते नाथ
 मेधा लक्ष्मी च विन्दति ॥ सा सद्गत्या सपत्न्यं संग्मा मो विजीविषतः ॥ ब्रह्म एतिः सविदानं गर्भे मृत्यु निवारणं
 अधिहीति जयेत् ॥ हवि दुः स्वप्न नाशनं ॥ येने दमिति वे न ज्ञा समाधिविन्दते पराः ॥ भयो द्या नृत्ति तुरगा तां भन्ता स्या
 यणं परं ॥ साम्ब सरी मिदु जालं माया मेने नवार येत् ॥ मही द्रीणा मरोक्ति ति पथि स्वल्प यने जयेत् ॥ प्राग्ग ये विपी
 देषं जयेच्च रिपु नाशनं ॥ वास्ते स्य ते न नमं चो ए जयेच्च गृह देवता ॥ जपस्ये ष विधीः प्रोक्ताः कर्ते ते यो विरो धते होमा
 ने दक्षिणा देया ॥ पापशान्ति कुं ते न तु ॥ ऊतु शा म्प ति वा ने न ॥ अन हो मप्र दाने न ॥ विष्ठा शिषे स्व मो पाः स्युः ईहिः स्नात तु
 सूरिर्वर्त ॥ मिहार्थ काय वा धाय ॥ पयो दधि घृतं ज ॥ दही र हस नथे ध्ये लु हो मा वे सर्व कामदा ॥ स मिधः कष्ट किण्व
 श्वराजि कारु धिरं विषं ॥ आभि चारे तथा शै ल मशने शक्त वः पय ॥ दधि भैक्षं कलं मू विधान मुदा हनं ॥ ॥ रत्यागे
 वे महापु राणे च विधाणं ॥ ॥ २५६५ ॥ पुष्कर उवाचः ॥ यजुर्विधानं वक्ष्यामि ॥ भुक्ति मुक्ति प्रदं ऋण ॥ ॐ कार पूर्व

को राम. महा व्याहृदो मनाः॥ सर्व काः मय नाति न्यः सर्व काम प्रदा सथा॥ आत्मा इति सहस्रेण देवा नारा ध्ये दुधः॥ मनस
का सि तं राम. मनसै सि तं काम दा शां त्रि का मो य वेः कृपा त्रि तैः पा पा व नु न ये॥ धारौः सि शार्थ के श्वै व. सर्व काम करै सथा
भो दुम रि ध्याः अत्र काम स्य स रप ते॥ द्वा वे वार्थ काम स्य. ये सा शा त्रि त्रि छ तः॥ अथा मार्ग समि दि स्तु. काम यं न न कं
व भू॥ कं न्या दा गो र्ता का ति पु म शो य पि ना त्रि नः॥ ना त्रि पु ष्या णि गु कृ पा कु मा र्थ त्रि त ना तु ला न॥ व स्य क र्मा णि शा
लो हं रा सा पा मा र्ग मे व व॥ वि षा सृ जि त्वा त्रि त्रि यो व्या धि त स्य भा र्ग वः॥ कृ द स्य गु द या न स्य द्यु नु णो व ध का म्य या॥
सर्व श्री हि मयी कृ ता राज प्र ति रु ति दि जः॥ सह स्र स स्तु गु या डा मा द श ग मो भ वे न॥ व स्य काम स्य पु ष्या णि. दू र्वा व्या धि
वि ना शि नी॥ अ ल व र्च स काम स्य. का सो गं व वि धी य ते॥ नं जि रे ण गु कृ पा नु ष कं ए क स्म मिः॥ वि हे मे णो व प शा णि. का
क को ति पि नो सथा॥ क पि ल य य ते कृ ता न था वं श ग्रे हे दि जे॥ व वा चू र्णो व सं पा ना न. समा त्रि य च ना व द्या॥ सह स्र मं त्रि
नं भु क्ता. मे धा वि जा य ते न रः॥ सका द शा गु लं सं कृ. लो हं स्वा दि र मे व व॥ दि ष जो व धो सि ति ज पः त्रि त्रि न डि पु य स्म
नि॥ उ वा ट न मि दं क र्म श चू र्णो क थि त न व॥ व तु ष्या इ ति ज ज्ञा व वि त रं व द्वा रा कृ या न॥ उ प जु अ त द न्ये न द नु
वा क त्ता र्थ दं॥ न नु पा अ ने श दि ति. दू र्वा कृ ता मि व र्ति तः॥ मे ष जे म सी ति द ध्या जै हो मः प ष प स र्ग नु न॥ अं व
कं य जा म हे हो मः सो भा ग्य व र्ध ने॥ कं न्या ना म नृ ही त्वा व कं न्या ता भ करः परं॥ भ ये पु भु ज पे त्रि तं. भ य भो वि पु मु य
ने॥ पु न र पु ष्य स घ ते. कृ ता त्या. सर्व काम भा क॥ कृ ता व गु म नु न रा म त्रि त्रि य मि तं क र॥ पु अ ने म ना नु वा

कं जप्तादीर्षा पूरा पुमान् ॥ विमोर राटमिभ्यः तः सर्वं वाधा विनाशनं ॥ रक्षो बंधयं स बोधेन ये बधिन्ये प्रदं ॥ इदं यो यत्र
 वहन स्त्राते वा पाप मोदनं ॥ विश्वकर्मा मुह विना ॥ शुची लोहं दशं दुला ॥ कं यामि त्वने दारि ॥ मान्यसे न प्रदीयते ॥ देव सविमरे
 नेन ऊमे नैतेन वाचवान् ॥ अगे आहेति शुक्रया दनका मोदिगो नमः ॥ निलै र्यैश्च कर्म तः ॥ तथापामर्ग मं एतैः ॥ सह
 स्म मन्त्रिनी कृत्वा तथा रो ॥ रोचना द्विजः ॥ निलवंच तथा कृत्वा ॥ जनस्य प्रियता मियात् ॥ रुद्रा नोच तथा कृपं सर्वाय वि
 निसूदनं ॥ सर्वकर्मा करो होम तथा सर्वत्र शा निद ॥ अजा वि कानामश्वा नां ॥ क्रनराणां नथ गना ॥ मनुष्या नां नरेडा
 णां चालानां यो पी ॥ गामानां जनराणां च ॥ देवानां म पि भार्गवः ॥ उपक्र ता नां धर्मिणः ॥ वाधिता नात्र ये वज्रयः ॥ मक
 रे समनु प्राप्ते र पुत्रे च तथा भये ॥ रुद्र होमः पराशर निपा पशेन द्य ते नव ॥ कृष्ण एत द्य ते हो मेण ॥ सर्वान् पापान् यो
 शत्रूया वक भेदा मी ॥ नक्तं मनु न शत्रु मः ॥ वहिः स्त्रा एर मशा न्मुवा ने प्रसह यथा ॥ मधुवा नि निमन्त्रे ण हो मा दि एतै
 विले ल भेत् ॥ दधि कां वै ति कृत्वा तु ॥ पुत्रा प्राप्नो म संशयः ॥ तथा द्य तव नी त्यन दा युष्मं स्था द्य ते नवः ॥ स्वे लिन इन्द्र ई
 येत सर्वं वाधा विनाशनं ॥ इह गा व प्रजाय च मिनि पु दि विवर्द्धने ॥ द्य ता ऊ ति सह स्त्रे ण तथा लक्ष्मी विनाशनं
 स्त्र वेण दे व स्य त्वे ति कृ ता पा मार्ग त एतं ॥ मुख्य ते वि कृ ता रि पु म भि चार न श सयः ॥ सिवो भवे तु म्नु न्या ते वी हि
 भिजु या नरः ॥ याः सेना इति वै त्र च तस्करे भो भया वह ॥ वो गह य मरा ती या कु त्या कृ त्प जि ला नरः ॥ सह स्त्रो मि
 चारा च मुख्य ते वि कृ ता द्वि जा ॥ अने ना म्प ते न्ये व ॥ ऊवा चा न म वा म्नु या न् ॥ रुद्र यं ते पला श स्य समी डिः ॥ कनकं लभे

॥ हंसः भुवि सदि स्ये तज्जगन्मो वे घनाशनं ॥ वन्दारिभृङ्गे ते तत्र सर्वपापहरं जले ॥ देवाजने निजप्राप्तुं लोके महीयते
वसन्तेति वक्तुं वाजं आदिता करमाप्नुयात् ॥ अनेर्जले निरावर्त्य कृपदा सर्वपापकम् ॥ इह गावः पुजायार्थं मन्त्रो यं उ
दि वृद्धं ॥ ऊ नस्तु सविषाद धापयसापायमेतदा ॥ शनस्व इति चैतन ऊक्ता पूर्णफलानिवः ॥ आरोग्यं श्रियमाप्नोति
जीवितं वरितं तथा ॥ ओषधीः प्रलिनोदधं पवनैः लवनेथ कृतं ॥ आश्रायती पायसेन होमाहानि मवाप्नुयात् ॥
तद्गुणा इति चैतन वधनस्थो विमुच्यते ॥ पुवा सुवासा इत्येव वासां स्थाप्यो निवोत्तमं ॥ सुभ्रमासपथानिः सर्वान्
कविनाशनं ॥ मां माहितीति वा ज्येन ऊने रिपुविनाशनं ॥ नमोस्तु सर्वभ्यो यते न पायसेन सुवर्णदः ॥ रुद्रश्च पाजये
नदमिवारविनाशनं ॥ इहो काण्डो काण्डे शिमानवः ॥ ग्रामे जनपदे वापि मारक न समं नयेत् ॥ रोगान्त्रो मुच्यते रोगा
था इह वा नुचिदः ॥ ओ उम्वयं च स मिथो मधुमा नो वरास्थितिः ॥ ऊक्ता सहल शो राम धनमाप्नोति मानवः ॥ सौभाग्यं
महमाप्नोति यवहार इति तथा जये ॥ अफर्गर्भनि निऊक्ता देववर्षा पयेऊवं ॥ अघः विवेति वतथा ऊक्ता दधिघृतं म
धु ॥ प्रवर्जयति च महे महाहृद मनं नरं ॥ नमस्ते रुद्र इत्येतत्सर्वपापघनाशनं ॥ सर्वपापानि करुणोक्तं महापातकना
शनं ॥ अथे बोधदित्येनेन लक्षणं व्याधिस्यत ॥ रक्षोघ्नं च यशस्यं च श्रीनाम्नः पुष्टि वृद्धं ॥ तिस्रार्थकानां उक्तेन प
थि चैव जपमाह ॥ असौ यस्मात् रुद्रयेन पठति सदिवाकरं ॥ उपनिषे नधमोक्तः सायं प्रातरनदिनः ॥ अस्मदेयम
वाप्नोति दीर्घमायुश्च विन्दति ॥ प्रमूढधन्वन इत्येतत्पुष्टिपुष्टमंत्रं ॥ रिपूर्णं नभयं मुदे नात्र कार्यं विचारणा ॥

मानो वदिरिके भवः पञ्च लक्ष कुतैः नरः ॥ सजलक्ष्मी मवाप्नोति तन्वा विन्देः सुवर्णां कः ॥ इमां रुद्राये नितिलैः होमा न धन
 माप्यते ॥ दुर्वा होमै न च नेतः सर्व व्याधिविद्वजितः ॥ आशुः शिषा न इत्येतः दायुधा नां च रक्षणेः ॥ संग्रामे कथितं रामः स
 र्वशत्रू निवर्हणं ॥ वाजश्वमेति जुहुयात्सहस्रं पंचभिर्द्विजैः ॥ आज्या कुमिधर्मैः वहुते गास्य मूष्यते ॥ शत्रो भवस्य मे गृ
 हे होमः स्याद्वास्तु दोष नुन ॥ आग्न आशुषि कुत्वा ज्यं दोषनाप्नोति केतुविन ॥ अयापे न तिलकामिः कुत्वा जप मवाप्नुयात् ॥
 भद्रासति विद्ये हीने ॥ जये न्यात्सकले दिव्यः ॥ अग्निश्च पृथिवी वसि वसि कारणा मुचं मं ॥ अथ तेति जप मंत्रं च वहारजयी
 भयेत् ॥ बुधराज न्यमिति च कर्म रश्मे तु सिद्धि कृत ॥ संवत्सरोति निगृहं लदा होमा दरो गवान् ॥ केतुं कृत्वा एव निति
 त्ते न संग्रामे जय वर्धने ॥ इंडो अग्निर्दुर्म रत्ये त इणो धर्मो ने वंधनः ॥ धन्य ना गेति मन्त्रश्च धन्य का हनिकः परः ॥ अ
 जाति तितथा मंत्रो विज्यो ज्यो मिम अणो ॥ मंत्रश्चा हि रिव्येत नः शानां मन्त्रां भवेत् ॥ वाके नां पितरि त्येत नूत
 मन्त्र प्रकीर्तितः ॥ शुभ्र त्रितितथाश्वा नाद्या दने मन्त्र उच्यते ॥ आसुः शिषा न इत्येतन्वा चारुणा मुच्यते ॥ विष्णोः क्र
 मेति मन्त्रश्च तथा हो हितकः परः ॥ आज यती तितथा चान्वा नां माउ ती य मुक हनः ॥ याः से न अतिव्य रिति पर से न
 मूवे जपेत् ॥ दुन्दुभ्य इति वा पेणः ॥ दुन्दुभी नाउ नं भवेत् ॥ एतैः पूषं कुति मत्रैः कृत्वा वसि जयी भवेत् ॥ यमेण
 दत्त मिम स्य कोटि मोहा द्वि वक्षणाः ॥ रथ मूषा दये दी प्रं संग्राम विजय प्रदं ॥ आलेति तथै तस्य कर्म व्या हतिवद
 वेत् ॥ शिव संकल्प जापेण समा धिम न शो ल भेत् ॥ पंच नम पञ्च लक्षं कृत्वा लक्ष्मी मवाप्नुयात् ॥ यदा वध्र दा सा

यणा संवेणा नेन संचितः सहस्रकृत्वाः कनकचारा ये दिव्यवाराणां ॥ इमं जीवे ज्ये इती वसी ना लो धुं वतु ईशं ॥ स्तीये ह
हे नर्त्तनस्य नस्याद्यौ रभयं निशिः ॥ परि मे गा मने मे नि वसी कर्ण मु ज मं ॥ ह नु मे ला ग त स त्र वे सी भव ति मा न व ॥ भ
स्य ना लु ल पु षां य म चि त नु प्र य छ नि ॥ यस्य धर्म श वरी ग सौ म्य शी धुं भ वि ध्य निः ॥ श नो मि त्र मी त्य न त स दा स र्व न
शान्ति दे ॥ गणा नां ता गणा पति कृता हो व नु यथे ॥ वसी कृ यो अ ग त स र्व स र्व धा न्यै र सं शय ॥ हिरण्य व र्णा ॥ अ भ यो मं नो
य म भि य नै ॥ श नो दे वी र मि दृ ये गं था शान्ति करः परः ॥ सक स कै ति मं चे न ऊ ने ना ज्ये न भा ग सः ॥ ग्र हो यः शान्ति मा नो
नि प्र सा द न व स शये ॥ गाय त्र वे ली रो वा स हि लोः पर मं प दे ॥ स र्व पा प प्र श म नं स र्व क र्म करं तथा ॥ ॥ इत्या ग्रे पु
शो य नु र्धि धा नं ॥ ॥ २५७ ॥ ॥ पु ष्कर उ वा चः ॥ य नु र्धि धा नं क थि ते व द्ये सा ग्रा धि धा न कं ॥ सहि तो वै ल मी त न्ना ऊ
ना स्या स र्व का म भा क ॥ सहि तो ता धु सं छ न्द सी ज न्मा प्री ना नि शं कर ॥ का न्दी प्रे वा स हि ना व ज त्वा स्या त्व त्पु शा द्
वा त् ॥ य त ई न्द्रे भ नो म्य हे इ ति वि ला दो ष वि धा ना श ने ॥ अ व की र्णी मु च्ये व अ नि ष्ट मे ति वै ज य म् ॥ स र्व पा प
ह रं ज्ये यं परि तो षी व ना लु नं ॥ अ विक्री यं व वि क्रिये व विक्री य ज ये न त व मि त्त नः ॥ अ य नो दे व स वि न त य उ त्व
न ना श नं ॥ अ बो ध्ये नि इ ति मंत्रे च त रा म य था वि धि ॥ अ भु द प च त शे षे णः मे ष ला वे ष इ द्य ते ॥ त्वी नं वा सा नु ग जा
प्रि प ने नि भ यु सा न मः ॥ म णि ना त स्या त् ल स्य व भ्री वा ल द नं न रं ॥ गो नं रा जा न मे ते न व्या धि वि प्र मु च्य ते ॥ स र्व सा म
प्र उ आ लो ना नु या त् स र्व न भ ये ॥ ना नु या वा य ते ज्ये त दु ना वि प्र स ह स्र सः ॥ श ना व रि पु णि र्द मा नु या द्द स्य नो भ ये

दीर्घनमसोर्क इति कृत्वा नं प्राप्नुयादृज ॥ सुमधा पयः प्रीतपः प्रीतयेन पितृसया ॥ त्वयि ना जोषधीत्येतः कृत्वा व्याधि-
 नवाश्रुयात् ॥ पथि देव व्रतं नमः भयभो विप्रमुखाय ॥ यदि हो मुनयेत्येति ॥ कृतं सौभाग्ये वर्द्धनं ॥ भगो न विप्र इत्येवं
 नेत्रयो रंजने हितः ॥ सौभाग्ये वर्द्धनं राम नात्र कार्या विचारणाः ॥ जपे दिनेति जपं नः ॥ तथा सौभाग्ये वर्द्धनं ॥ परिप्रिया
 दरकविः काम्या संश्रावये स्त्रियं ॥ सा तं कामयते राम नात्र कार्या विचारणा ॥ वपुस्तवं वामदेव वलवर्द्ध सर्वार्द्धने
 प्राणयहा लकं नित्यं ववा दूर्णी पनमृतं ॥ इन्द्रमिती लं जप्ता त्रभवे युति धरत्वसौ ॥ कृत्वा रथ नरं जप्ता पुत्रमाश्रय
 संशयं ॥ मयी धिरिति मन्त्रो यः जप्त्वा श्री विवर्द्धनः ॥ वै रूपसाष्टकं नित्यं प्रयुञ्जानः श्रियं लभेत् ॥ सप्ताष्टकं प्रयु-
 आनः सही कामा नवाश्रुयात् ॥ गन्धे स्तुति नियो नित्यं साय प्रातः कृतः ॥ उपस्थानं गवां कृत्वा त्रस्य तृष्ठाः स गृहे ॥ घृ-
 ताक्ततु यव दोणं वान आद्या नृभेधजे ॥ अने ए विधिवदुत्वा सद्यै माया व्यपोहति ॥ प्रदैवो दास रतिला न कृत्वा का-
 र्त्तु कर्त्तु नः ॥ अभिन्वा पर्वपी येन वेषकार समं नित्यं ॥ वासके ध्वसह संतः कृतं सुखे जयप्रदं ॥ हस्त्यश्च पुपु-
 षा न कृत्वा द्वधः पीष्टमयान् भुभान् ॥ परकी यानथो दिस्यः प्रवी न पुरुषास्तथा ॥ सुस्ति आदिष्ट पवने अरेणो-
 क्तं भागशः ॥ अभिन्वा भूरन्मो - मन्त्रेणानेन मन्त्रवित् ॥ कृत्वा सर्वपत्नैः साक्षा नको धेन जुहुयात् नत् ॥ एन कृत्वा
 कुक्षः कम्पजयमाश्रुयात् ॥ गार्ह उ वामदेव रथ नर वृहदथौ ॥ सर्वपापप्रसमणाः कथिताः संशयं विना ॥ ॥
 इत्यागे ये महापु राणे शास विवानं ॥ ॥ २५८ ॥ ॥ पुष्कर उवाच ॥ सा मा विधौ न कथितं न द्ये वा धर्षणा मथः

गांजात्रीयंगगांऊंजात्रिमात्रोतिमानुषः॥भेषजंयंगगांऊंजासवीत्रोगाभ्यपोहति॥विसत्रायंगगांऊंजासर्वपा
पैःप्रमूयते॥कृविनामोतिवभयऊंजावेवाभयंगगांऊंनकृविनीयनेरामगांऊंजापराजितं॥आशुःक्षयंवग
नंऊंजाःअपमसुखपोहति॥स्वस्तिमात्रोतिसर्वत्रऊंजास्वस्वयनंगगां॥श्रेयशायाममात्रोमेसमीवमंगगा
तथः॥वासोवाभंगगांऊंजावासुवोषाक्षपोहति॥एतेदेशगहोहीमोज्यसुदरासुशान्तिषु॥वैष्णवीशान्तिरेकी
वशाहीहोडीतथैव॥वायवावाहोवेवकोवेसिआर्गवीतथा॥शान्तातथाकाशीकोमारीवक्रिदैवता॥
मातृकणीवगांधवीशान्तिवैशतकीतथा॥साम्पुसंगीरसीनाम्नाःपार्थिवीसर्वकामदाः॥यस्यामसुरीति
येननाममसुविनाशनं॥सुवर्णस्येतिऊंजावुःभुजंगैर्नैववाध्यते॥इडेणदत्रमित्येवसर्ववाधाविनाशनं॥
इमादेवीतिमंत्रः॥सर्वशान्तिकरः॥परः॥देवाभिरुतइत्येतसर्वकामकरलवेन॥यमस्यलोकादिष्वेतदुःख
प्रप्रसन्नमंवरं॥इडेवयंववाणिजेतिष्वस्यकामकरंपरं॥कामोमेराज्ञानिक्रतेःस्त्रीणांमोभागवर्द्धनं॥तथैमेव
जरिगात्रीन्माधुषांनुऊंजतंभवेत्॥अमेशोमिन्दुस्येन्नमेधाहिकरंपरं॥ऊंवंधुवेतोमिक्रतेःस्थानलाभ
करंभवेत्॥अरुक्तीरिनिभुणाहमिनाभकरंभवेत्॥इडाहवामिदित्येतत्वेधाहिकरंपरं॥ऊंवेतोभागेवर्द्धनं॥
यमेदासातथापुनरुपनाकोशकारकं॥सयत्रहविमिद्विनाशोमज्जयतः॥स्वमुत्रममीमित्येतन्मयसोबुधिविबः
इतं॥यथाभूमिनिजेनस्त्रीणांमोभागवर्द्धनी॥वेनावहमिदैवैव॥गमोभाभकरंभवेत्॥शिवःसिवाभित्येतन्मयः

तायाश्च सोम्यायाश्च संविज्ञो मणिः॥ न दैवत्यास्तथा मन्त्राः सिद्धौ स्यान्मणिर्वर्द्धने॥ दिव्यां नराक्षौ मादिः समुत्पन्ना दृशा स
माः॥ दिव्यां नरैश्च भो मत्सु अद्भुतं त्रिविधं भूतम्॥ गृहर्क्ष वै कृतं दिव्यं मन्त्ररीक्षं निबोध मे॥ उक्ता पातय - - परिवेषस
थे ववः॥ गंधर्वै रकुतभय कुरु वेत्॥ देवता र्क्षाः पुनस्तत्रिवेपत्रे प्रज्वलन्निवः॥ आरुतिः प्राप्तिशत्रे हसः त्रिवः
अर्क्षो वा विकारो पवाशो भयश्च दुःखा प्रजायते॥ अनलि दीप्यते यत्र राष्ट्रे च न शान्तिस्त्वमः॥ नदीप्यते वध्न नवास्त
डा ज्यं पीयते नृपैः॥ अग्निर्वै कृत्य शमन मन्त्रिमन्त्रेश्च भार्गवः॥ अकाले फलितान् हस्मा क्षीर रक्तस्रवन्निवः॥ हृदो न्या
त प्रशमने शिव पूज्येव कारयेत्॥ आतिशयि रनाहृष्टिः उर्ध्वं दायो भयं मतः॥ अननौ नौ त्रिदिने लक्षो हृष्टि र्श्या भ
या यहा॥ हृष्टि वै कृत्य नाश स्यात्तेजो नैतर्क पूजनात्॥ नगरादप सप्तर्षि ते समीपमुपया त्रिवः॥ नयो क दप्र स्रवणा
विरसाश्च भवन्निवः॥ सलिलाशय वै कृत्य जप को वा रुणो मनु॥ अकाल प्रसवानां यः काले वै वा प्रजा सत्था॥ विकृत
प्रशवाश्चैव युग प्रशमनादिकं॥ स्त्रीणां प्रशव वै कृत्ये स्त्री विवादि प्र पूजयेत्॥ वडवा हस्ति नी गौ र्क्षा यदि युग्मे प्रसू
पयेत्॥ विमं न्ये विकृतं वा पि षड्भिर्मा सै प्रिय न वैः॥ विकृतं वा प्रसूयते परवक्र भयं भवेत्॥ होमः प्रसूति वै कृत्य जपो वि
प्रादि पूजनम्॥ पात्रिया का न्य यु कानि न वहन्निवः॥ अकाशो भयं नादाश्च महत्प्रमुपस्थितः॥ प्रविशन्नि यदा ग्रामः मारुण
मृग पक्षिणः॥ अरण्ये वा निवा ग्रा मा स्थले पात्रि जलो द्रवा॥ स्थलवा जलजा पात्रि यजदा रादिके शिवा गा प्रदो षे कुरु दो
का शो दिवा वा कोदये भवेत्॥ गृहं कपोतः प्रविसेत्त क व्या दामू र्क्षी नियते॥ मधुरा मसिका कुर्यात्ता को मे शुन गो हसि॥

कासादनीरणाद्यानां द्वारप्रकारे स्मृताः ॥ अनिमित्तसुपतनं दृढमाराजस्य वै ॥ राजसर्वधुमेन दीशो यज्ञसमाकृताः ॥ के
 नुदध्यापरागौ च द्विदनाशस्तस्यैव ॥ अहो हविर्हमेव यज्ञः न ज्ञापि भयमाविशेत् ॥ अनिर्यज्ञं नदीप्येत ॥ सुवृत्ते यो दकुं
 जकाः ॥ मम भयेभ्यो नैतादिरुत्यानां फलं भजेत् ॥ द्विजे देवादि पूजायः शान्तिजपोस्ति होमजः ॥ इति श्री आग्नेयम
 हापुराणे उक्तान्तांशानि ॥ ॥ २५२ ॥ पुत्कर उवाच ॥ देव पूजादिकं कर्म वदस्व कात्यायन मर्हन् ॥ आपो हि ह्येति नीतुभिः ॥
 स्नानो र्यविलिखे र्ययेत् ॥ हिरण्यवर्णा इति वपाशं वत्रिस्तुभिर्द्विजः ॥ अन्न आपो भिषेव नं ॥ रथे अश्वेव न स्य मिर्ग
 श्वद्वारेति मस्तके ॥ पुष्पं पुष्पवती नैव चूषणुरिति नाप्यथ ॥ नेजोसिभुक्ते दीपस्यामधुपर्कदधीति च ॥ हिरण्यगर्भा
 इत्यष्टा नव प्रोक्ता निवेदने ॥ अंतस्थमनुजभेदः ॥ न स्य च सुगन्धिनः ॥ यामरव्यजनीयान् छत्रया नाशने तथा ॥
 यत्किं सिद्धेव मादिस्थात् ॥ सावित्रेण निव्यजयेत् ॥ पौरुषं तु जपेत्सुक्ते न देवतं कुर्यात्तथा ॥ अर्क्षभावे तथा वेशास्थिते
 पूण्येन तथा ॥ नदीतीरथ कमे लुशातिः स्याद्विस्तु पूजनात् ॥ न नो होमप्रकर्तव्यो दीपमानो विभावसौ ॥ परिसमूह
 पर्युष्य परिस्त्रीयं परिसरैः ॥ सर्वत्राग्नेसमुद्धृत्य जुहुयात्प्रियं तुल्यं ॥ वासुदेवाय प्रभवयावयाय च ॥ इन्द्राय च महा
 भाग इन्द्राग्निभ्यां तथैव च ॥ विष्णवे व्याश्वै वसिंहरे ॥ नेत्रोपतसे मणिः ॥ पूर्वैराग्निमतः परः ॥ अग्नौ नामानि धर्मज्ञ
 उर्गा नामानि काप्यथः ॥ निरुथिषु प्रणिक्ताय अश्रुपर्णा तथैव च ॥ मेघवर्णी च नामानि सर्वेषामेव भार्गवः ॥ आग्नेया
 याः क्रमेणाथ न तशक्तिपुणिदिपेत् ॥ नदिनैव सुभागे व सुमंगल्ये च भार्गवः ॥ भद्रकाये न तो देवा सुणायां च न

थाविये॥ हिरण्यकेले वनथा वनस्पतय सववः॥ धर्मा धर्म मये हारे गृह मये धुवा यतु॥ यमा यत सुखे भो दया दक्षि
ण लथा॥ वरुणा यत सुखे भो दया स्वष्टि म त लथा॥ सौम्या यत सुखे भो उदया द नंतरं॥ ब्रह्मणे ब्रह्म सुखे भो म
यो दया तथै ववः॥ आकाशे वनथा चार्द्ध स्थिति लाय सि तो तथा॥ दिवा दिवा वरे भ्यश्च रात्रौ रात्रि वरे पुनः॥ वसिष्ठ
हि लथा दया लायं प्रा त सु प्र सहे॥ विभु निर्मा व व नं कृष्णः स्या तः सा यं न कारयेत्॥ पित्रे न प्रथमं दया श्रुति ने न
द नंतरं॥ प्रतिता महा यत मा नत्रे पिता मा त्रे न नो र्ध्व येत्॥ न ना त्रे दक्षि ना ग्रे पु कुशे वे वं यजे शि त नू॥ सेतु
वारुणा वा युवा याम्पा वै नै र्म ता श्रये॥ ते का काः प्रतिगृह्णन्त इ मं पिण्डं मया र्पितः॥ काक पिण्डं मन्त्रेणा श्रु न पि
ण्डं प्रजा पयेत्॥ वैश्वदेव न कु ले जा नौ शौ शा व स व लो भूते॥ तथा पु नु उदा स्या मि पथि रक्षं तु मे सदा॥ सौर भ
र्षेः सर्व हि ताः पवित्राः पाप नाश ना॥ प्रतिगृह्णन्तु मे ग्रा सं गा व स्ते लो के मा तरे॥ गो ग्रा सं स्व स्व य नं॥ ने पां पिण्डं प्रदा
स्या मि पथि रक्षं तु मे सदा॥ सौर भर्षेः सर्व हि ताः पवित्रा पाप नाश ना॥ प्रतिगृह्णन्तु मे ग्रा सं गा व स्ते लो के मा तरे॥ गो
ग्रा सं स्व स्व य नं॥ कृत्वा भिक्षा प्रदा पयेत्॥ अत्रि धी न्दी ना नृ ज पि त्वा गृही भुजी न व स्वयः॥ ॐ नृा स्वाहा ॐ भु वः
स्वाहा ॐ स्वः स्वाहा ॐ भू र्भु वः स्वः स्वाहा॥ ॐ देव कृते नमो वय जन मसि स्वाहा॥ ॐ पितृ कृते नमो वय जन म
सि स्वाहा॥ ॐ मनु र्भू कृते नमो वय जन मसि स्वाहा॥ आत्मा कृते स्वाहा ॐ प्रजापतये स्वाहा विष्णु पूजा वैश्वे देवः
वसिष्ठ कीर्ति नो मया॥ ॥ इत्याग्ने महा पुराणे देव पूजा दि वैश्व देवा वि॥ २६०॥ ॥ पुष्कर उवाच स

र्थार्थं न वक्ष्ये स्नानशान्ति करं ॥ स्नापयेच्च स हिन्त्रीरेग्रहा विष्टं विचक्षणः ॥ देवालये च रोभा दौ विनायक म
 हार्दिते ॥ विश्वार्थिनो रुदेने हे जय कामस्मृती थके ॥ पत्निनां स्नपयेच्च रिपुर्ज्ञेयस्याश्रवतथा ॥ असोक सन्नि
 धौ स्नाप्या यत्नो यस्मा विनश्यति ॥ पुष्पाणि पात्र पुष्पाणि पुष्पाणि नां वसा गरे ॥ गृहे सौभाग्य का माया सखे वा पि
 तृसंनिधौ ॥ विलवेरे वलि पुष्पे सखे वां स्नान मुत्र मं ॥ स्नान कामुत्पसम्प्रा हं पृथ्वी मुत्सा दने स्मृतं ॥ पुनरावृत्ते
 व नाचशान्ति गुरुत्वात् ॥ मधुरं रजनि देव तगरं नाग केशरं ॥ असुरी चैव मर्जिष्ठा मासी वा सकर्मदे ॥ धी
 य गुसर्वपा कुं वला वासी वक्र कुमं ॥ पंचगव्य सक्तु मिश्र उद्धृत्य स्नानमाचरेत् ॥ मं एते कर्णिका वां व विलुब्ध
 स्नाप्य मर्जयेत् ॥ दक्षे वा मे हरं पूर्वा दिके क्रमात् ॥ लिखेदिन्द्रा दिका देवा ता युधा सहवाह नात् ॥ स्नान मं एतान् कामि
 शक्र यक्षैव विदिषुव ॥ विलुब्ध शान्ति दीप्त दत्ता त्र्यम्ब हो मयेत् ॥ यके कस्य नृप शनं समीधस्तु मितान् च न
 तडः सुतडः सिद्धार्थ कलसाः पुष्टि वद्ध ना ॥ अमोघ शिखरान्ध पर्वतौ धनु दरी नं ॥ स्नापयेत्तु घटने नान् सा
 निरुद्ध मरुद्गणाः ॥ विष्णु देवास्तथा देवा वसवो मुनयस्तथा ॥ आवेशयत्तु सुग्रीतास्तथा नाभि देवता ॥ ओष
 धीर्निःक्षिपेत्कुम्भेऽयनी विजया जया ॥ शान्ता वरी शान्ति पुष्पा विलुब्धाना पराजितान् ॥ ज्योतिष्मती मती मता वन्दनो
 शी रकेशरं ॥ कस्तुरिकं च कर्पूरं बालकं पत्रकं च ॥ जातिफलं लवं गंच मृत्तिकाः पंचगव्यं ॥ भद्रवीठे स्तिने
 साध्यं स्नापयेत्पुर्वि जावनात् ॥ राजाभिषेक मन्त्रोक्तं देवानो हो मकाः पृथक् ॥ पूजा कुत्तिनो दत्ता गुरुवे दक्षिणा द

[illegible]

३१

ललौदनमेवः॥ मत्प्राप्त्यो स यैवाभास्तुष्टं विभेसुराविधाः॥ मूलके पूरिका पूयोः स यैवैश्वरिकास्तजः॥ दधने
पायमेपिष्टं मोदकं गुडमप्येवम्॥ विनायकस्तज नमि मुखनीये नमो त्विका॥ दूर्वा सर्वपुष्पाणां दन्तादीनां
सर्वमंजलिं॥ रूपं देही यशो देहि सौभाग्ये सुभगे मम॥ पुत्रं देहि धनं देहि सर्वाकामाश्च देहि मे॥ भोजयेद्ब्राह्म
णा नद्याद्वस्त्रं पुष्पं गुत्तरपि॥ विनायकं गृहान्त्रादीनां नमि यकर्मफलं लभेत्॥ ॥ इत्यादि यमहापुराणे वि
नायकस्तोत्रं॥ ॥ २६२॥ ॥ पुष्कर उवाचः॥ ॥ स्नानं मोहेश्वर वक्ष्ये राजा देर्जे य वक्ष्ये॥ दानं वेदायः
वलये यजगा दो सनापुरा॥ भास्करे नु दिने पीठे ध्यातः स स्नानं पयेद्यदे॥ ॐ नमो भगवते रुद्राय॥ ध्रुव
लपीडरोषवि त भस्मानुलिप्तगात्राय त यथा॥ जमजय सर्वा नृशत्रू नृमूकस्य कलहविग्रह विवादे
षु॥ ॐ भूभुवः २ॐ मथः सर्वप्रत्यर्थिकान्॥ यो सोयुगात्रकाले दिधक्षति॥ इमो पूजां रौद्रमूर्तिः सहस्रांशु
शुक्रः स ते रक्षतु जीवितं॥ सवर्तवा मि नृपुत्रः त्रिपुरातंकरः शिवः॥ सर्वदेवमयः सोऽपि नवरदांतु
जीवितं॥ निविलीणा वंशस्तु॥ ये ध्याता नस्तु मन्त्रेण जुहुया मिलनराडसे॥ पंचांगते तु संस्नाप्य पूज
यूलपात्रिनं॥ स्नाना न्यन्या निवक्ष्यामि त्वदा विजयायते॥ स्नानं घृतेन कथितमायुषो वक्ष्ये न परः॥ गोमये
नवलक्ष्मीः स्याद्गोमूत्रेण धर्मदने॥ क्षीरेण वलक्ष्मी स्याद्ब्राह्मणक्ष्मी विवर्द्धने॥ कुशीदके पापान्तः पंचगव्ये
न सर्वभाक्॥ शतमूलनधीनिनेः भृगोदके ते पजिन्॥ पलाहा विसृज्य कर्मल कुशस्तान् तु सर्वदं॥ ववा हरिदे

२४३

देवसे सातां रको हनं परे ॥ आयुष्यं च यशस्यं च धर्ममथा विवर्द्धनं ॥ हे मा त्रिभैव मा गल सपनः स्तो
दके सथा ॥ रको दके श्रविजयः सौभाग्यं सर्वं गंधर्वैः ॥ विष्णु पादोदक स्नानं सर्व स्नाने भव भमं ॥ ऐका की
सक का माये. यको र्क विधी वधरेत् ॥ अर्क दयति मुक्ते न प्रवधी या न किं करे ॥ कृष्ण पादोदक स्नानं सर्व
लोहा वि को मणिः ॥ सर्वं मां मे व का मा नां. पीथ रो भ ग वा रु रिः ॥ न स्य सं पू ज ना दे व स की का मा स म सु ते.
जा प यि ता य न दी रेः पू ज यी ता न पि त्र हा ॥ प व स्व र्ज व सिं द वा. अ ति सा रा सु प्र मु ख्य ते ॥ पं व ग व्य न स
स्ना प्य का त व्या वि वि ना श ये त् ॥ द्वि स्ते ह स्त प ना दू ष्य रोग हा वा ति पू ज या ॥ पृ न तै ल त था दौ ड स्ना न रु छि
स्ते हं ष म ले पृ न तै ल के ॥ दौ ड मि अ र सं दी र स्ना नं त्रि सं ध र स्न तं ॥ पृ त्र मि अ र स नै लं दौ ड व त्रि स र भि र्ये ॥
अ न ले प त्रि भु क्त स क पु रो शी र च न नं ॥ वं न ना यु क्त क पु र म ग द र्येः सु कृ कृ मे ॥ पं वा नु ने प नं वि लोः सर्व
का म फ ल प्र दं ॥ त्रि सु ग धि व क पु रं त था च दे न कृ कृ मा ॥ मृ ग द र्ये स क पु र म म ले सर्व का म दं ॥ जा नि फ लं स
क पु रं च दे नं च त्रि सी त कं ॥ पी ता नी भु क्त व र्णा नि त था भु क्त नि भा र्ग वः ॥ कृ त्ना नि वे व र्णा नि. पं च व र्णा नि
नि दि से त् ॥ दु ग्धं ले प न जा न्य च त्रि शि त ह रि पू ज ने ॥ कृ कृ मं रं कृ प या नि. त्रि र कृ र कृ मु ख्य तं ॥ धूप दि पा दि निः
सर्वं रा तिः कृ मा कृ वे त् ॥ ॥ इ ता मे ये म हा पु रा णे लक्ष को टि हो मा दि ॥ ॥ २६२ ॥ ॥ पू र क र ड वा व ॥ क र्म
सा म्भ रं रा रा ज न्म र्श पू ज ये द्वा मं ॥ ना सि मा सि च सं का तौ. सूर्य हो मा दि दे व ता ॥ अ ग त्प सो द ये १ ग म्भ रं

वातुर्मास्यहरियजेत् ॥ न त्रध्वजं वसंस्थाप्यः शवीशकं च पूजयेत् ॥ अष्टम्यां वायुघोषेन ॥ नाहुपद्विप्रवेशये
 त् ॥ एकादस्यासोपवाशाः द्वादस्यां केतुं कुर्विते ॥ यजेद्वस्त्रादिसर्वीजं च त्वोसुरपंशवि ॥ वदस्वेन्द्रजितानि सु
 हन्त्रहेमाकसाशतः ॥ देवदेवाहाभागः त्वहिभूमिपुत्रांगतः ॥ त्वं प्रभूः सास्वतश्चैव सर्वभूतहिने रतः ॥
 अनन्ततमो वै राजा यशोजयविबर्धनः ॥ तेजसिबर्धयस्व मे देवा शक्रसुहृन्निभूत ॥ पुलविष्णुमहेशाश्च का
 र्तिकेयो विनायकः ॥ आदिता वसवो रुद्राः शाध्याश्च भगवो दिशः ॥ महगणा लोकपाला गहायका त्रिनी
 त्रगा ॥ समुद्राः श्रीमहागोरिखण्डका वसरस्वति ॥ प्रवर्जयन्तु मे ते जो जयशक्रशवीपते ॥ न ववापि ज
 यानित्यैः समं संपशतां भुभो ॥ प्रसिदता रासा विप्राणां जनानामपि सद्यैशः ॥ भवत्यासादाय विवीत
 तं सत्यदीर्घमवेत् ॥ शिवं भवतु निविशं शाश्वतामीतयो भूतसं ॥ मन्त्रेणोद्धृतपभ्यर्च्य त्रितभूस्वर्गे ना
 म्रुयात् ॥ भद्रकाली पटेलिष्य पूजयेदाश्विने जये ॥ शुक्लपक्षे तथोष्टम्यां मायुधं चर्मकं ध्वजः ॥ छत्रव
 तामलिंगानि शस्त्राशंकुमादिभिः ॥ जाग्रन्निवर्तितं दद्याद्वितिये किपुनर्यजेत् ॥ भद्रकाली महाति दुर्गे
 दुर्गाविहारिणी ॥ त्रैलोक्यविजये वली ॥ मम वार्ता जयभवः ॥ नीरोजनविधिवत्स्ये ऐशान्यामदिरं चरेत् ॥
 मोरणा त्रिणायकं नृगहे देवान्यजेत्सदा ॥ विनायकं यदा स्वाती सेविता प्रिमिमद्यमे ॥ ततः प्रभुमिकर्तव्यं
 यावत्स्वानौरविस्थितः ॥ पुलविष्णुश्च शङ्खश्च शक्रश्चैवापलातिलौ ॥ विनायकः कुमारश्च वरुणो धनदो

यमः॥ विश्वदेवाद्यैः शतलो. गजाश्वाद्यैः च नान्यजेत्॥ ऊगुदैरावनौ पयः पुष्प दन्तश्च वासन॥ सुप्रतीको जनेनी
 ले पूजा कारी ग्रहादिके॥ पुरोधा जु ऊया दा जं. समी सिद्धार्थ कश्चि ता॥ कृष्णो अष्टौ पूजिताश्च. ते स्नाप्याश्च जे
 जो न मा॥ अस्वा स्नाप्या द्वादशे सिद्धा न न तो हि प्रथमं गजान्॥ विष्णु मये जो र हो सु गौ गुरा दिन त य येत्॥
 विष्णु मे पु स नः सर्वे. राजसिं ग गृहे य जेत्॥ वारुणो वरुणो प्रा य. रात्रौ भूत वर्ति ददेत्॥ विशाखा या गते सूर्य
 आश्रमे निवसे नृपः॥ अलङ्कृत्यो दिने न स्निग्धो ह न नु विरो मतः॥ पूजिता राजसिं गाश्च. कर्तव्या न रह
 तगा॥ हलिन तुर गं कुत्रा वज्र बा यं च दु नु मि॥ अजं प ना का धर्म दो. काल तत्त्व भि मंत्र यत्॥ अभि मंत्र
 तजः सवी नः कृत्यो कुं जर धर्म तात्. कुं ज रो परि गो स्ना ता. सा न्न त्प र पुरो हि नौ॥ मंत्रि तांश्च समा रु ले. जो र हो
 न विनी र्ग मेत्॥ वहिं वि भजे वि धी च प्रा जा कु जर धूर्त्त नः॥ उल्लु का नो नृ मि च य. मा दी पी त दि ने न रं॥ ह जा
 प्र द शि तां कृत्यो वी ठा वा न्न स मा ही नः॥ चतुरं ग व लो पे न. सर्व सैन्य न नो दयेत्॥ से वं रु ग हं ग द्दे दि स र्जित
 ज मो जये॥ शार्ङ्गि नी राज ना न्न ये हृदं पे रि पु मर्दि नीः॥ ॥ इत्या ये महा पुरा णी राज ना दि॥ २६४॥ ॥
 पूरु र उ वा व॥ छ वा दि म च्चा च द्या मि यै त ज्य ज या दि के॥ उल्लु ताः स त्पः वा के न सो म स्य व रु णा स्य वः॥ सूर्य स्य
 य प्र भा वे न. वरि स्व त्वं महा मने॥ पातुरे व प्र नि का रा. हि म क्रो डे नु सु प्र भः॥ यथा नु द न्द्रा द य ने. शि वा ये ना वः
 सु धरा॥ तथा छो द य रा जा ने. वि ज या रो ग्य हृद ये॥ अध र्थ क ल जा न त्वं. मा भू याः कु ल दू ष क॥ अलगाः

सत्यवाको न सोमस्य वरुणाश्च ॥ पुभावा ब्रह्मस्य वरुणं तुरंगमः नेजसा चैव सर्वस्य मुनीनां तपसा तथा ॥ रु
 द्रस्य बुध्न तर्क्यं न पवनस्य वलेन च ॥ स्मरन्ते राजपूत्रोति कौस्तुभस्तु मणिस्मरे ॥ यागतिबुलहा गच्छेन्नि
 हा मातृहा तथा ॥ भूमर्थे न नवादीव क्षयि यश्च पराश्रु खः ॥ पुजेत्यं नो गतिं सिद्धिमात्रया ये भवेन्नवः
 ॥ विरुतिं प्रापि गच्छेत्संयुद्धे धनि तुरंगमः ॥ रिपुविघ्नस्तमरे सहभर्ता सुखी त्वा मुपाश्रितः ॥ पतत्रिरादे
 ननेयः स्निधाना रायणा भजः ॥ काशपेयो मृता हन्ता नागारि विरुवा हनः ॥ अपुमेयो इराधुर्वीर लोदेव्यारि
 सुदनः ॥ महाबलो महावेगा माहाकाये मृनाशनः ॥ गरुत्मान्वा रुत गतिः ॥ स्वयि सन्निहितः स्थितः ॥ वि
 स्मृता देवदेवेनः शकार्यं स्थापितो ह्यसि ॥ जयाय भवने नित्यं हृदये च वलस्य च ॥ सास्ववम्भी युधा यो धा
 यो धा यशास्मा करि पूरुह ॥ कुमुदैरावणो पद्मपुष्पदन्तो धर्वा मनः ॥ सुप्रतीको जनीती लु सजेद्यो देवयो
 नयः ॥ तेषां पुत्रोऽश्वपो न्ना वनाय यो समाश्रितः ॥ भद्रो मन्दो मृगश्चैव गजः संकिणी एव च ॥ वने वने प्रसू
 नास्ते स्मरयो निहा गजः ॥ भानुना वलवो रुद्रा आदिनाः समरुद्राणां ॥ भर्तार रक्षना देवः समय पारक
 ल्यतां ॥ हे राणा धिस्तु वरुणं हस्तं शतक्रतुं ॥ पृथुना तु गुतलेष्वरक्षतां स देवराट् ॥ अवाभुहि जुयं
 जुद्धतु नश्चैव सदा व्रजः ॥ अवाभुहि वलं येव हे रावन समपुधिः ॥ श्रीकृष्णो मा वलं विशो लो जस्तु र्वा ज्जो
 नित्ताट् ॥ स्वेय्यो निरेजं य रुद्रा शशो देवा मूनदरा न ॥ न नो रक्षानु नागस्तो निदेशश्च सह देव जैः ॥ अश्विनो

सहगधयेः पातुः सर्वं तोदितं ॥ मनबोश्व सवोरुद्रायापु सोमो मा महर्षयः ॥ नागकिन्नरगंधर्वः यक्षभूतागणा
ग्रहा ॥ प्रथमास्तु महर्षिभ्यो नूनेशो नाभिमिः सह ॥ शकसेनापतिस्त्वकी वरुणाभितत्वयी ॥ प्रहदज्ञरिपु न
सर्वी प्राणा विजय मद्रु ॥ यामिप्रपुता न्यारिभिः दुषणा मि सु मे नतः ॥ पननु नवरात्रां हनामि नव ते जसः
काले ते नि बडे य द्युद्रात्रिपुरातने ॥ किरणकमिपोर्यद्व द्ये सखी सुरे पु वः ॥ शोभिना सिन थै वाग्रो
मस्त स न ये स्मरः ॥ नीरश्वेता मिमा दृष्टा न स्पेता न पात्रिमाः ॥ सर्व मे धे म हा यतः देवदेवो अभिना ॥ सर्वे शा
जगत सर्व शारेण त्व विमीर्षि नः ॥ नन्दकस्याप रा मूर्तिः स्मरशत्रु नी बहनः ॥ नीलोमल दल स्यामः कुरुदुः
स्वप्ननाशनं ॥ असिर्विशसनः त्वरुस्तीक्ष्णधारो डरा सद्यः ॥ श्रीमर्को विजये श्वेवः धर्मपाल सथै ववः ॥ इत्ये
शौतवना मा मि नथो ता मि स्वयं भुवा ॥ नक्षत्रं कर्त्तुं कारु म्ये गुरुदेवी महेश्वर ॥ हिरंन्यश्व शरिर ते देव न
श्वे जना देवा ॥ राजानं रक्षनी त्वि संसव ले स पु नथा ॥ पिता पीता महादेवः सत्वं पातय सव द्य ॥ शर्म प्र
दस्य समरे वर्म न सैन्य यशो धमे ॥ रक्ष मां रक्षाणीयो हं नवा न य नमो सु ते ॥ दुर्दु मे त्वं सप ता सां घो वा
दु नये कम्पनः ॥ सव भू मि प सैन्या नो नथा विजय मद्रु नः ॥ यथा ती मू न यो धे न कृष्ण विवर वा रणाः ॥ न
थास्तु नव सदे न हर्षोत्साकं मुदा वहः ॥ यथा जी सु न सदे न स्त्री नो भासा विजायते ॥ नथा नु नव रावे न न स्मि
वीधे रणे ॥ मन्त्रो सदा विनीया से ॥ योजनीया जया दिपु ॥ य न क म्ब त विष्वा दे र मि वे क व व तरे राक्षो मि

वैकः कर्तव्यो देवतेन पुरो धत्ता ॥ इत्याग्नेये पुराणे मन्त्राद्याः ॥ २५ ॥ ॥ पुरस्कर उवाच ॥ त्रिपुरंजय नृवापुर्वं
 बुला विलुपेभ्यः ॥ संकरस्य हि जन्म सुरक्षणा यतिरुपितं ॥ वागीशे तव कस्य वलं ह नृपयास्यते ॥ न त्वस्य स
 पं वदन्नामि तत्तु ॥ अथादिमन् ॥ विलुः प्रत्यास्थितश्च की हरिर्देहि एता गदी ॥ प्रमिया शार्ङ्गं ध्वजिस्तु
 जिस्तुः खड्गी नमो नरे ॥ हृषिकेशो विकीर्णो पुनर्दिडे पुनर्नाई नः ॥ कीलरुमी हरिर्ज्ञौ नरसिंहो भ्रमरमम ॥
 अरंजमरलैव कंभुसत्तेन नृददर्शनं ॥ अस्याभुक्ता तादुस्ते रथा ॥ हं नृपे न निशा वारान् ॥ गदायेयं सहस्राक्षि
 प्रदिष्टा घातको लला ॥ रथो नृपि शावा मां डाकिणी नावना शिनी ॥ शार्ङ्ग विलु त्रि नवे व वासुदेवस्य मद्रिपू
 णः ॥ निष्पशु नृप्य क्रुष्णा एते एता दीन हृत्त्वो यनः ॥ खड्ग धारी ज्वलन् गोत्ता निडु जीये ममाहिता ॥ नेया नृसौ
 म्यो सयो गरुडोरगुपि मया ॥ सर्वे भवतु मे सोम्याः कृष्ण शंख रवाहना ॥ उद्वेः स्वास्थं मनः स्वास्थं मैत्री सकल
 था ॥ ममास्तु देवदेवस्य वासुदेवस्य कीर्तनात् ॥ एते पुराणा मम दक्षिणो नरे विकीर्णान्ध्यास्तु जनाई नो ह
 रिः नमीशु मीशानमन नम न्नव मचुते जनाई ने प्रणिपति न शो कृतिः ॥ यथा परं उल्लह रिलथा परं ज
 स्वरुपं वसय केशवः ॥ सत्तेन तेनायु न नाम कीर्तनात् ॥ प्रणाशयेत्तु त्रिविधं ममाशुभं ॥ ॥ इत्याग्नेय
 महा पुराणे विलुपे जलं ॥ ॥ पूष्कर उवाच ॥ सर्वानुग्रहको मन्त्राश्चतुर्वर्गप्रशधका ॥ अगथर्वत
 था साम मनु संख्या लक्षणाः ॥ भेदशास्त्रा लक्षणाः ॥ भेदसांख्या नष्टे वप्रभला मनो विनियकः ॥ सत्ता

निदशमं ब्राह्मणं: षडशीतिश्च साधिकाः॥ कौस्तुभमभ्यदिनी संज्ञा कवीनां कवी तथा॥ मैत्रायणी च संज्ञा च तैत्तिरी-
या विधाका॥ वैशम्पायनिके न्यायाः शौतायनविंशतिना॥ सायनः कौशुमसंज्ञैकाद्वितीयाशरणायत्री॥ गानान्य
पिचवत्सारिः वेद आकनथा॥ उश्वा ऊह वनर्थकः मन्त्रं नवसहस्रकाः॥ सचतुःशतकाश्चैव ब्रह्मसंघटकास्त
नाः॥ पचयित्वा त्रिरेवात्र साममानं प्रकिर्तयन्॥ समर्प्य जीजतिश्चैव श्रौतार्थार्थकैः॥ शौनकः विष्णुता
त्पश्च मुञ्चकेशादयो परे॥ मन्त्राणां मयुसंख्या वृंशतं बोधनिष्ठि युतं॥ आसहस्रपि सभगवान् शाखा भेदाश्च
कारयेत्॥ शाखा भेदादयो विलुः रितिहासः पुराणकं॥ प्राप्य वा सा पुराणादि भूतो वै सोमहर्षाणां॥ सुमन्त्रिः
आमित्रश्रीश्च मित्रयुः शसपायनः॥ कृतप्रतोश्च सावर्णिः षट् सिखास्तस्य सा भवेत्॥ शोसापायनो दयश्च कु
ः पुराणा नो नु संहितः॥ ब्रह्मादीनि पुराणा निरुक्तिश्चिदादशाष्टवः॥ महापुस्तकोऽयं यः विष्णु रूपो हरिश्चा
त्॥ संप्रपंचानिष्पुं पंचो मूर्ती मूर्ति स्वरूप द्वयक॥ तशात्वाभ्यर्च्य संस्तुय भुक्ति मुक्ति आवाप्नुयात्॥ विलुर्नि
स्तुज्ज विलुश्च अग्निसूर्यदिहपमान्॥ अग्निरुपेणा देवा दे मुरुवं विष्णुः परां मतिः॥ देवेषु सपुराणे ज्ञेयं
सर्वं वेद रुमं महत्॥ सर्वं विश्वं मयं पुराणं सर्वं ज्ञानं मयं वरं॥ सर्वं मत्कृतिरुपे हिः पठतो भृष्ट एव तां नृणां॥
विश्वार्थिना व विद्यादे॥ मर्थिना नाश्रीधरप्रदं॥ राज्यार्थिनां राजदेव देवर्षी दूधर्षी कामिनो॥ स्वर्गार्थिना
स्तर्गं देव पुत्रदं पुत्रकामिनां॥ गवादिकामिनां॥ कामार्थिनां कामद व सर्व सो भगवत्संप्रदं॥ गुण किर्तिप्र

देवतां जयं जयका मिनां ॥ सर्वे दानां सर्वदेव नु मुक्तिं दनु मुक्तिं काणां ॥ पापं पापकर्त्रि नां मागेयं हि पुराण
 कं ॥ ॥ इत्याने ये महापु राणे दे दशा रका दिकी त्रै नं ॥ ॥ २६७ ॥ ॥ पुरस्सर उवाच ॥ ब्रह्मणा भिहितं
 पूर्वया व-मात्रं मरिचये ॥ लक्ष्मीं देव न दुल ॥ लिखित्वा संप्रदापयेत् ॥ वैशाखं पौर्णमास्यां च स्वर्गार्थं
 जलधेनु मत् ॥ पापं द्वादश साहस्रं ॥ ज्येष्ठे दशा च धेनु मत् ॥ वराह कल्पे त्रयो-त्र-मधिकं पुरासरः ॥ त्र-
 यो विंशति साहस्रं वै श्रुती वा ह वाच्यं येन ॥ जलधेनु मदायां क्त्वा विप्रोः पदमवाप्नुयात् ॥ चतुर्दश सहस्रा
 लिना रदियं हरिप्रियं ॥ ज्येष्ठे कल्पे प्रसंगेन धर्मोवा डरि रात्रि नू ॥ दद्यात्ति विना तद्विप्रे आ वृणा शुद्धे
 नु मत् ॥ यदा धिक्कल्पे यत्री की ल्ये ते धर्मो विस्तरः ॥ त्रिनासुर वधो मि-कं ॥ तद्वागव न मुच्यते ॥ सारस्वतस्य
 कल्पस्य प्रोक्तं पञ्च नु न ददेत् ॥ अष्टा दश सहस्राणि हे मन्त्रं म समन्वितं ॥ यदा ह नारदो धर्मो ब्रह्म कल्प
 श्रितानि ह ॥ पंच विंशति सहस्राणि नारदीय न दुच्यते ॥ स धेनु वा श्वि ते दद्यात्ति द्वि मा भ्यर्त्तिकी लं भेत् ॥ य-
 दा धिक्कल्पे शकु ना भर्मा धर्म वि वारणा ॥ कार्त्तिके न वत्सा ह स्र-मा क्त्वा एते य मथा र्य येत् ॥ अग्नि नायक
 सिंहाय प्रोक्तं वागे य मे व नत् ॥ लिखित्वा पुस्तकं दद्यात्ता प्यां शु डा दि मत् ॥ सावर्त्ति ना नोरदा य ब्रह्म वैवर्त्ति
 नी रिमं ॥ राघव नरस्ये हो मात-मष्टा दश सहस्रं ॥ माया दद्याद्द रा हस्य-च रिने ब्रह्म लोक भाक ॥ यत्रा नि लिग
 मध्ये त्यो-धर्मा ग्राह महेश्वर ॥ आगेय कल्पे न लौ त ह्य-मेका दश सहस्रिकं ॥ नदना शिव मा प्रो ति फाल्गु

मा भिलभे नु मन् ॥ चतुर्विंशती साहस्रं निरुद्धं विष्णु मेरि तं ॥ भूमौ वराह चरितं मानवस्य पुत्रं त्रितं ॥ सहैव गरुडं
वैष्णवं पदमाश्रितं वैष्णवं ॥ चतुरशी तिसाहस्रं स्कान्दं देवि तज्जहन् ॥ अधि कृत्य सधर्माश्च कल्पेन सुखैर्ष
येत् ॥ वामनं दस जाहस्रं सौम्यं कल्पे हरे कथा ॥ दद्याच्छिरदि विष्णु ये धर्मार्थान् विनिबोधने ॥ कूर्मश्चाष्टसहस्रं
च कूर्मो जेवरसा तले ॥ इन्द्रयूगं पुत्रं गेन दद्यात् नरे मकर्म मन् ॥ त्रयोदशहस्तानि मातृकं कलादिभिरु
कीन् ॥ मत्स्यो हि मनवे दद्यात् विष्णु वहे ममत्स्य वन् ॥ गारुडं चाष्टसाहस्रं विष्णु कं भाग कल्पके ॥ विष्णो एका कृत
मो लज्जितं दशार्कं महत्सवं ॥ इत्युक्त्वा एतन्माहात्म्यं ॥ मधिरूपं प्रावीशु यन् ॥ इन्द्रः पूज्यं पुत्रं गेन दद्या
न् नरे मकर्म वन् ॥ त्रयोदशहस्तानि मातृकं कलादिभिरुकीन् ॥ मत्स्यो हि मनवे दद्यात् विष्णु वहे ममत्स्य व
न् ॥ तच्च द्वादशसाहस्रं उक्त्वा तु तद्विजेयं येन ॥ आनरे पर्वसमाश्रितं वस्त्रं गंधं स्नानादिभिः ॥ वाचकं पूज
येत्सायं सै दिजात् ॥ गोभूयांस सुवर्णादि दद्यात्पर्वणीं पर्वणी ॥ समाभ्येभारते विष्णुः सहीना पुस्तकान् यजे
न् ॥ १३ ॥ भेदे शोत्रिवेशाश्च शौम्यवस्त्रादिना हनान् ॥ तच्च द्वादशसाहस्रं उक्त्वा एतन्मन्त्रं जेयं येन ॥ भारते पर्व
समाश्रितं वस्त्रं गंधं स्नानादिभिः ॥ वाचकं पूजयेदादौ भोजयेत्सायं सै दिजात् ॥ नरनारायणौ पूज्यौ पुस्तका उ
त्तमादिभिः ॥ गोथभूहे मृदकार्थं भोजयीत्वा क्षमापयेत् ॥ अथ एतादौ आवकस्य दानमादौ विधियते ॥ शोत्रि
भिः सकलैर्कार्यं आवकं पूजने दिज्ज ॥ इति हासपुताणां पुस्तकानि प्रयच्छति ॥ पूजयित्वा पुरारोग्यसौग

मोक्षमवाप्नुयात् ॥ ॥ इत्यानेये महापुत्रो दानमाहात्म्यं ॥ ॥ ॥ अतिरुवाच ॥ सूर्यवंशं मोक्षमवशात्
 तावदंशं वदामि ते ॥ हरे बुद्ध्या पुत्रगोभून्मरीचिबलैः सुतः ॥ मरिचैः कस्य पत्न्या हिवस्तलस्य पंथ
 पिः ॥ संतापनी पुत्राभितो रात्री वै वनप्रसिद्धा ॥ रेवंतं सुपुत्रं पुत्रं प्रभातं वपुषा रवे ॥ न्यासी सतामनुपुत्रं
 यमलौयमुनायमं ॥ छायासंज्ञावसावर्णिमनुवै वस्तनं सुतः ॥ शनिवनपतिरिष्टः संतापं चाग्निनो पुनः
 मनोवै वस्तनस्यासमुज्ज्वलं नवनन्मनाः ॥ इत्याकथ्यैव माभागोः प्रष्टुः सूर्याभिभैरवधः ॥ नरिष्यं नलथाप्रा
 सुत्रीभागो दिष्टसप्तमा ॥ कुरुष्वथ श्रुत्यैव माभागोः प्रष्टुः सूर्याभिभैरवधः ॥ नरिष्यं नलथाप्रा
 तमुत्थाय सतामुत्तमं गता ॥ सुपुत्रस्योक्तं यो दिनमाश्रित्योत्तमः ॥ इत्युक्तं कतं रात्रिं दिनमाश्रित्य
 स्पष्टमिमा ॥ भिक्षुवाराजवर्यस्य गयस्य तु गमापुरि ॥ वसिष्ठवाक्यात् सुपुत्रः प्रमत्तानमवापह ॥ तस्य
 रवसे प्रादात् सुपुत्रो राजमापुत्र ॥ नरिष्यं निसकाः पुत्राः नाभागस्य नवै सवः ॥ अम्वरीषः प्रजापालो धार्ष्ट
 कं प्रष्टुनः कुलं ॥ सकला नर्तो सूर्यान्ते रेवो ह्यनर्तो नृपः ॥ आनर्तविषमश्वासी सुरिरन्याकुशस्थसि ॥
 रेवस्य रेवतः पुत्रः ककुत्ती नाम धार्मिकः ॥ ज्येष्ठः पुत्रश्च नस्यासि दानं कुशस्थली ॥ सकला सहितश्रुत्या गोध
 र्वबललोर्तिके ॥ मूर्द्धनदेवभूतस्यः मर्त्यवकुपुनं शनं ॥ आजमा मजवे नाथः त्वां पुरिया ववै हनो ॥ हनो हारवनी
 यमः वकुपुनं नोरमो ॥ भाज ह्येवाभके गुप्ता वासुदेवपुरोगमैः ॥ रेवनी वलदेवाय ददौ ताता स्वमित्यनो ॥ त

पः समे रुसिषेरे न सा विष्णु लय गतः ॥ का भवत्यवपुत्रो हो वै शो वा ल ए नो गतौ ॥ क ह स्य न वा रु वाः स वि यो यु
दु र्मदा ॥ शु ड त्वं व प - प्रा गा दि श यी न्वा पु ते श्च गा ॥ म नु पु त्रा द धे वा को ॥ हि कु सि दे व रा व भू न ॥ वि क र्मे र्द न
रा डो भू न स्य पु त्रः सु यो ध नः ॥ त स्य पु त्रः पु त्रो वा म वि श्व ग थ य थोः सु तः ॥ आ ड स स्य व पु त्रो भू पु त्र ना थ स
आ व सः कु र्च आ व लि का पु रि ॥ आ व ला ह ड थो भू ड व ला ख स नो न यः ॥ पु पु मा र न म ग म डु धो ना स्या व
यः पु राः ॥ पु पु मा र न यो भू वा द टा थो द ए ड स व वः ॥ क पि थ द टा थो नू ह य थ थ पु मो द कः ॥ ह र्थ थ स्य नि क
शो भू न सं ह ता थो नि कं भ तः ॥ अ क नो थो र ए थ थ सं ह ता थ सु ता पु थो ॥ पु व ना थो व ना थ स्य मा थो ना पु व
ना तु नः ॥ मा थो नः पु रु क नो भू नु पु क नो हि नि य क ॥ पु रु कः ता स द स स्य भू नो न र्म दा भ वः ॥ सं भू त स
स व न्ना भू नि ध न्वा र्थ सु ध नः ॥ वि ध न्वा र्थ सु ध नः ॥ स स्य स य व नः सु न स य व नः सु नः ॥ स य व नो न
न र थो ह रि थ ड थ न नु नः ॥ ह रि थ ड थो हि ना थो रो हि ना थो ड थो भ व न ॥ ह का ड ड थो वा हो थ स ग
र स स्य व प्रि ये ॥ पु भा व नी स ह ला र्णो ज व नी स्व भू न ॥ न का दो डी न पा दे क भा नु स स्य स मं ज न ॥ व न नः
पृ थि वी र्द ग्धा वि लु ना व ड सा ग रा म अ स मं ज तो भू भा थ दि शी पो सु म नो भ व न ॥ न गी र थो दि ति पा र्थ
ये न गं गा व दा रि ता ॥ भ गी र थो नू ना भा गो ना भा ता द न्व री ष कः ॥ सि धु डी पो न्व री न्व रि षो नू भू ता पु ल नु
न स्य नो भू ता यो न नु प र्णी भू न स्य क स्य यो द कः ॥ क स्य यो द कः स र्थ व र्णी स्व र र ए स ता भ व न ॥ अ न

सस्य

रणां नु विद्या भ. अनमि न नो रपु ॥ रघोर भरि ती पा ज्ञाय जे नृप ॥ दीर्घ वा ऊ त्वा का ल स जा का ल लो भव
 न ॥ तथा दशरथो जा न स स्य पुत्र व नु वृ यं ॥ नारायणाम काः सर्वे राम स स्या श्री जो भव न ॥ रावणा न करे
 राजा स्यो ध्या यां रघू नमः ॥ वासी किय स्य वरि तं च के न नार द भवा न ॥ राम पु त्रौ कुशल वौ. सीता यां
 कुशल वई मो ॥ अति थी श्व कृ शा जो पे निष ध ल स्य वा लजः ॥ निष धा नु न लो ज ते न भो जा य त पे न सा न ॥
 नभ सः पु न्द रि को भू मु ध ना व न नो दे वा नी को स ही ना श्व श्व न लु नः ॥ अहि ना श्वा सह सा श्व श्वं डा लोक
 लो भव न ॥ वडा लो का ना रा पी न. ल स्या व व नु प र्व तः ॥ व नु गी रो र्भा नु र थः कृ ना पु ल स्य वा लजः ॥ ई
 वा कु र्व स पु म वा. सूर्य वं श ध राः स्य ना ॥ ॥ इत्या मे य म हा पु रा णे सूर्य वं श ॥ २६२ ॥ ॥ अग्नि
 रु वा यः ॥ सो म वं स पु व द्या मि. प हि ते पा प ना श नं ॥ वि ल ना भ्या व ल पु त्रौ त्रि र वि जः ॥ सो म श्व के राज सूर्य त्रै
 लोक द क्षि णा न्द दौ ॥ स मा ज्ञे य भ थे सो म न दु लोक ने द वः ॥ का म वा णा भि त्र ज्ञाः णो न व दे वा ति ष्य वि रे ॥
 लक्ष्मी नारायण सत्ता सिनी वाली व क र्द मं ॥ यु नि वि भा व सु स त्वा पु ष्पि की तार म व्य यं ॥ पु भा पु भा करं य
 की ह वि ष्मं ते कु रुः स्व यं ॥ कि र्ति ज्ञ य नं भ ती रं. व स मा रि च क स्य प ॥ ह्य नि स्य त्वा प त्र न दीः सो म मे वा
 ग न दा ॥ त्व की या इ व सो मो पि का म या मा त ना ल दा ॥ ए व कृ ना प वा र. ता सां र्भ व ग णा ल दा ॥ न श ता का म
 नारायः पापैः शस्त्रादिभि पुनः ॥ सप्त लोकै क नाथ त्व. म वा ण न प सा लु नः ॥ वि व भ्रा म म ति स स्य. वि न या

के पुष्ट पुरुषा के ॥ हरि आ मय पा र ली जा मयः ली जि नो भवत ॥ सै न्या या न्या मया दा सी दि दर्भ स स्य कै सिकः ॥ लो म
पादः कथ भे सा नः कृतिः स्या लो म पा द नः ॥ कै सिक स्य दि विः पुत्रः स स्या सै या नपाः स्य ताः ॥ क मा दि दर्भ पुत्रो मुकु
मिकुं ते स्र धृष्टकः ॥ धृष्ट स्य नि ह मित स्य उ द की त्यो वि ड र थः ॥ द शी ह पुत्रो न्यो म स्रु यो मा ग्री मु त उ च्यते ॥ जी
मूले पुत्रो विक ल स स्र भी म र थः सुतः ॥ भी म र था न र र थ स जो द ड र थो भ व त ॥ स कु ति थ द ड र था मुकु
त्रे थ क रं द्र कः ॥ क र द्रा दे व रा नो भू दे व दो त्र थ न सु नः ॥ दे व दो त्र न्म धु न्मा म म यो ड व र सो भ व त ॥ ड व र
सा न्यु ह रू गो भू ज न्म रा ॥ सी न्म त स न ॥ गु णी न्म य द वो रा जा ज न्म पु त्र थ सा स न ॥ सा न्म ना न्म ज मा न स्रु
वृ ति रं ध क स व व ॥ दे वा न्म ध थ न्म र सै षां व शा स्रु वि श्रु ताः ॥ भ ज मा न स्रु रा ज्यो भू द तिः कृ मि त्रि मि स्र
था ॥ दे वा न्म द्वा द्वा कृ रा शि न स्य शो को त्र गी य ते ॥ य थै व भू रा नो ह रा कृ णं स्रु द स म र्जि का न्म ॥ व भू भे दो
म नु ष्या णां दे वै र्दे वा न्म दः स म ॥ व न्म र थ सु ना व भो व स दे व प रा न्म यः ॥ सु न्म रो भ ज मा न थ शि वि क न्म ल
व र्हि षः ॥ सु न्म र स्रु लो धि स्रु ह स्रु लो न न यो ध मि ॥ ध मिः क यो न रो मा भू न स्य पु त्र थ मि ति रिः ॥ मि त्री र
स्रु न रः पु त्र स्रु स्रु व न्म न उ न्म मि ॥ पु न्म र्भ सु ल स्रु पु त्र आ कृ क स्रु कृ की सु नः ॥ आ कृ का र्दे दे व स्रु व न्म उ न्म ते
ण स्रु लो य म दे व वा नु प दे वा या दे व क स्रु सु नाः स्रु ताः ॥ नै षां स्रु सारः स्रु मा स न्म सु दे वा य नो द दौ ॥ दे व की कृ
न न्म वी व मि त्र दे वी य शो व रा ॥ श्री दे वी स न्म दे वी व सु रा पी ठे ति स न्म मी ॥ न यो ग स न स्रु ताः क स स्रु ता

व. पूर्वज्ञः ॥ न गोधश्च सुनामा च कंक। शंकश्च भूमिपः ॥ सुतनु राघु पा लम्ब. पुङ्गु मुष्टिः सुमुष्टि कः ॥ भज मा
 नस्य पुत्रोत्तरथ मुखा विदुरथः ॥ राजाधिदेवः भू रश्च विदुरथ सुतो भवत ॥ राजाधिदेव पुत्रोक्षो शो नाथ
 स्य सुतायं वसमी शत्रु जिदा दयः ॥ समी पुत्रः प्रमिशत्र पुत्र कस्य च मोजकः ॥ भोजक स्य हृदिकः पुत्रो हृदि
 कस्य दशा मजाः ॥ कनवर्मा शनधन्वा देवा हो भीषणा दयः ॥ देवा ही त्वत्त्व लव हि रसमो जालनो भवत ॥ सुदे
 पुत्र सुवा सश्च हरो भूदसमौ जसः ॥ गोधारि वैव माडी व. धृष्ट भार्ये व भूवतुः ॥ सुमित्रो भूव गो धार्यो मा
 डी जते पुधा जितं ॥ अनमित्रं शिनी धृष्टा ननो वै येव मिधुषं ॥ अनमित्रा सुनो निद्रो मिद्र स्या पिप्र सेनन
 कः ॥ सत्रा जित पुसे मोधमणि कुर्यात्स्य मंत्रकः ॥ प्राप्पार एव चरन्त्रं सिंहो ह वाग्रही मणिं ॥ हतो जाम्बव
 ता सि हो जाम्बवान् हरिणा जित ॥ नस्मा न्मणिं जाम्बवनी प्राप्पा एण गा द्वार कोपुरि ॥ शका जित पण्ड
 दो. शनधन्वा जयानक ॥ हत शनधनु रू लोम निमानय की जिभा क ॥ वलया दव मुखा ये अक्रुता न्मणि
 मर्षययत ॥ मिथ्या मिशक्ति कृत स्यत्य क्रो स्वगी च सं पठत ॥ शका जितो भवकारेः सुन्य भामा हरे प्रिया ॥
 अनमित्रा हि निजो सत्य कस्तु सिने सुतः ॥ सत्यका सा न्य कि र्यते पुपुधाना दु निर्व भूत ॥ पुते र्जु गंध
 रः पुत्रः साक्षो भूमा पुधा जितः ॥ अषभ दोन को नस्य. अषभ च स्व फलक कः ॥ स्व फलक पुत्री स्व क्रो. अक्रु
 ता व सुधे न्वतः ॥ भूला न्व सुदेवा या. एथा पा दोः प्रिया भवत ॥ धर्मा मुष्टि रः पाण्डो वीयोः कृत्वा हकी

दरः॥ इडाई नंजयो पाया नकुलः सहदेवकः॥ वसुदेवाच्च रोहिणी. रामशरणा दुर्गमो॥ वसुदेवाच्च देवका. पा
दौजानः सुविणकः॥ वि. नैमा भद्रते नथ उरुजीरज्जु दाशकः॥ भद्रदेहः कंससना न. खर्गभी विजय नहः॥ न
मोवलसुतः कृष्णभुभडाभद्रभाषिनी॥ वारुदेहसंनसा मया. कृष्णजाम्बवनी सुताः॥ ॥ इत्याग्रेयमहा
पुराणे यदुत्तरे कृष्णोत्पत्तिः॥ २७१॥ ॥ अत्रिरुवाच॥ वसुदेवो वासुदेवो भू. देवकी कादिति कृष्णः॥ देवकां व
सुवतु कृष्णो भुनक्ते सा विनः॥ धर्मसरणिना र्था य. सधर्म हरणा यवः॥ रुक्मिणि सत्यभामा व. सत्यामम
जीति प्रिया॥ सत्यभामा हरे देवा. गांधारि लक्ष्मणा तथा॥ मित्रविन्दो वकासीन्दी. देवी जाम्बवनी तथा॥ सुति
हा वरुणो मादी. कौशल्या विजया जया॥ सेवमादी निदेवानां सहस्राणि तु यो उतः॥ प्रभुमायाश्च रुक्मि
णा भीमायाः सत्यभामनया॥ जाम्बवत्यां वसाम्बायाः कृष्णस्या संस्तुथा परे॥ शनैश्च सहस्राणि पुत्रानां न
स्य धामतः॥ असीमिश्च सहस्राणि. यादवाः कृष्णरक्षिता॥ प्रभु प्रसन्नवै दआमणि रुद्रो रणा प्रीयः॥ अनि
रुद्धस्य वजायाः यादवसुमहा वला॥ निस्त्रिको जौ यादवाः. षष्टि लक्षानि दानवा॥ मानुषे वाधका ये तु. नरा
शायवभूवसः॥ कर्तृ कर्मण्य वस्था न. मानुषे जायते हरिः॥ देवा सुराणां संग्रामा. दायार्थं द्वादशा भवन्तः॥
प्रथमो नारसिंहसुहृद् द्वितीयो द्यामनो रण॥ संग्रामस्य ध्वजो राहंश्च तृथो मृतमन्य नः॥ तारकामय संग्राम
षष्ठो ह्यजीवको रण॥ त्रेपुरश्च कवरो प्रथमो हनू या नन॥ चानो हा हा ह लम्बाश्च द्यौरः कोला ह लो रणः॥

हेरंनिकःसिधोचोरो.विद्यायंवनवैप्राः॥नारसिंहोदेवपालप्रज्ञादेकनवानृपे॥देवासुरेकामत्रश्रद्धासिन्नावसि
 मूर्तिनः॥महेन्द्राय.ददौराज्यं कल्याणदिसंभवः॥बराहस्तुहिरन्यादोहन्नादेवायपालयन्॥उज्जहारभवंभ
 ग्नादेवदेवैरभिष्टुतः॥मन्थानंमन्दरंरुत्वातेचक्रमोहिवासुखी॥सुरासुरैर्ममन्थाविदेवोभयैवपालिनाः
 निवार्येनृगुरुदेवा.दानवानोमनेशकृतः॥विश्वामित्रवसिष्ठानि.वकयोश्वरसुरातः॥अपिदुष्यो
 त्रिर्द्यौर्गदेवादिदानवान्॥पृथ्वीरथब्रह्मयन्त्र.रीशस्यागेशोहरिः॥ददाहविपुरंदेव.पालकोदेव
 मर्दणः॥गौरीजिहिर्षुणाहमहमन्त्रकेनादिनंहरिः॥अतरन्त्रेवरेवपावकेयोधासुर्दण॥अपाके
 नमयोभवा.देवसुरहोभवन्॥ज्ञानंदेवहरविस्मर्देवधर्मो नपालयन्॥शास्त्रादीनदानवान्जिना
 हरिःपरशुरामकः॥अपालयत्सरादीश्रद्धीश्रद्धादन्त्रनिहन्त्रवः॥हाहाहलोविषदेवत्रिताकृत्येमहे
 श्वरात्॥भयंनिर्जीशयामासदेवानामधुसूदन॥देवासुरैरणायश्रदेवःकोलाहलोजितः॥पालिनाश्चसुरा
 सर्वेविष्मनाधर्मपालनान्॥राजानोराजपुत्राश्चमुनयोदेवमाहरि॥यदुक्तंयश्चनेवोक्तंभवताराहरेरिने॥
 ॥इत्यानेयेमहापुराणोद्वादससंग्राम॥॥२॥॥अग्निरुवाचः॥तुर्वेसस्यसुतोवर्जो गोभासः
 सस्यवात्मजः॥गोभानोराशीत्रैशाणी.स्त्रैशानेस्तुकरंधमः॥कैरेवंमोमस्तोभूदुष्मत्तस्यवात्मजाणिम
 त्रैशंशीत्रैशानि.स्त्रैशाणोस्तुकरंधमः॥करंधमोभूततोभूदुष्मत्तस्यवात्मजाः॥उष्मत्तस्यवरुथोभूदा

एडीवाचै वगांधारापंचजने पदास्तनः॥ गांधाराकेरलाशोराः सोऽकर्णामहावहा॥ कसोस्तुवभुसेतोः पुरुष
पुः॥ नतो गांधारे गांधारयमो यमो धुमो भवतः॥ धुमा नुविडः तस्मात्सुचेनास्वस्य वैशते॥ अत गुथसभा
नरः शासुषः परमेष्ठकः॥ सभानराकासातलजेश्वसुजोयः॥ पुरंजन्मसुजयस्य तसुजेजनेजयः॥ तसुत्र
सुमहासातलस्वपुत्रो भून्महा-ना॥ तस्मादुशीनरो ब्रह्म तगाया नुन गत्यतः॥ नरायो नुनरश्चासीत् कृमी
सुभूमितसुतः॥ दश्यां सुप्रजो जने दृष्टव्यो शिविस्तथा॥ शिवे पुत्रास्तवत्वारः पृथुदर्भश्च वीरकः॥ केके
यो भद्रकस्तिषां नाशज न पदाभुभा॥ निनिभूरुशी रजलितिभीश्च रुषडथः॥ रुषडथा दभ्रमे नावसुत
पाः सुतः॥ महायोगी वलितस्माद्गो व गश्च गुहकः॥ पुरातः कलिगी वलिवा वलयो गी वरन्वितः॥ अंगा
दविवा मनो भूजस्मादि विरथो नृपः॥ दिविरथाद्दश रथस्तस्य वित्रस्थः सुतः॥ वित्ररथो तस्य रथो
लोमया दथ्यस्तु संतः॥ लोमपादा वरुंगः पृथुला दथ्यत सुतः॥ पृथुला दथ्यवमो भूचम्यां र्धर्षगको भतः
हर्षगाश्च भद्ररथो त्रहकर्मा वनस्ततः॥ तस्मादभद्रहृदज्ञान-हृदज्ञानो हहात्मवान्॥ तस्माजयडथो ह्यासीत्
यभडथा हृहडथः॥ हृहडथा दिश्व जिह्व कर्णो विश्वमि नो भान्॥ कर्णो स्य स यसे नः स्मात्पुत्रे नस्तदात्मनः॥
येने॥ नृवं सजा भूषा पुरोर्दशनिबोदसे॥ ॥ इत्यान्त्ये महापुराणे राजवसे ॥ २७२ ॥ अग्निरुक्ता व॥ पुरो
र्जनमेजयो भूत्या विमुनस्तु तस्तुतः॥ प्राविमुक्तान्मनस्तुतः तस्मादिते नानपः॥ भुक्तुर्वीरमया वा भूदुधो

वज्रः विधः सुतः ॥ वज्र विधा च संयाति नरो रादी वः न सुतः ॥ न स्य पुत्रो धर्मशब्धो भद्राश्च स्य दशात्मकाः ॥
 न च पुत्रारिषे पुत्र संतने पुत्राणां मजः ॥ एते पुत्रा वित्रे पुत्रा ल्यसि ले पुत्र सनमः ॥ धर्म पुः सन्तने पु
 त्र आये या न्नानि नारकः ॥ नं सुरो यः पुत्रि रथः सुर सोम नि नारजा ॥ आसि स्य मि रथा क एठः क रावा मे
 धा नि धि स्त भूत् ॥ नं स रो या च न्यारो दुष्म जो थ पु रि करः ॥ सुर नश्च न वो विरो दुष्म ना इ र नो भवत् ॥ स
 कुं न ला या ल व लिय स्य न मा नु भा र नः ॥ सु ने पु भ र न स्य चः ॥ स नो हं ह डि रा नियः पुर स न ह ह स्य मे ॥ स
 को मि लो मार द्रा जः क नु मि वि न थो भवत् ॥ स वा पि वि न थाः पु त्रा न् जन या मा स पं च वैः ॥ सु हो त्र च सु हो ता
 रे ग य ग र्भ न थै व व ॥ क पि लं च म हा मा नः सु के न च सु न ह य ॥ कौ सि के न स प नि व न था गृ त्प नः सु ता ॥
 शाल नः द न्नी या वै र्णाः का शौ दी य न माः स्म नः ॥ न नो ध न न रि श्वा सी न नु भू च के मा न् ॥ के नु म नो हे म र थो दि
 वो दा स इ मि भु नः ॥ पु न र्दे नी दी वो दा सा ह ध व न्त्सो पु न र्दे न न् ॥ व न्ता द न र्क शा सी च अ न र्का न्ते म को भवत्
 सो मे का इ ष के न्थ ह र्ध के नो र्धि भुः सु तः ॥ वि भो रा न र्त्र पु त्रो भू दि भो च सु कृ मार कः ॥ सु कृ मा रा ता मे के नु च
 स भू मि लु व न्त का त् ॥ सु हो त्र स्य ह ह पु त्रो न ह न स न या स्त यः ॥ द न जी णो दि मी ण च वी र्य वा न् ॥ अ न जी ध
 के सी गी न रे ज कृ पु ना प वा न् ॥ जं क्री र भू ने का लो व ला का च स दा म जः ॥ व ला का च स्य कृ सि कः ॥ शि का प्रा सि
 री न्दे कः ॥ गा धे स स्य व नी कं वा पि न्वा मि च स्य ने सु ना प वा न् ॥ जं क्री र भू जं का लो व ला का शो स दा म जः ॥ व ला का

अस्य कलिकः कलिकाश विदिते कः ॥ गाथे ॥ नवती कं न्या विष्णुमित्र सुतो नमः ॥ देवराजः कतिपुत्रा विष्णुमित्रस्य ने
सुताः ॥ भनः शोकोष्ट कथा नो ॥ खनमी हा सुतो भवत् ॥ नीलिया तां निरपरः पुत्रा जातिः सुसा निनः ॥ पुस्तने सुवा
लाओ वासा था मे वपा र्थि वाः ॥ मुहुरे संजयथै वराज हृदि दी दु सादा ॥ यमी न रथ कृति लः पंथ ला रति विष्णुताः
मुहुरस्य नु मोरु त्याः दोत्रो पेता विजा नयं ॥ वंवाओ पुत्रा जने ॥ वराभा मिथिलो ह्य भूत् ॥ दिवा दा सो एह त्या वः
अह त्या या शर द नः ॥ शाना ने न शाना नंदा सत्य धु मिथु ने नत ॥ रूपः रूपी दिवो दा साः मे त्रे पः सो म प ल नः ॥ सज
या न्य वः ध नु षः सो म दं ध न सु न ॥ सह दे वः सो म दं नाः सह दे वा नु शो म कः ॥ आसि च्छ सो म का जे नु ॥ श्री तो ध र म तः सु
तः ॥ वृष ता रु म द ल सा रु वृ यु नो थ न सु तः ॥ मृष्ट के तु थ ध मि न्या ॥ नु लो भू द न मी ह तः ॥ न ह्य न स म्बर लो ज नेः क
रुः स म्बर लो ज नेः ॥ य प्र या गा द प्र या गा द प के म्य ॥ क ह दो व व का र ह ॥ क रीः सु ध न्या सु ध नुः परि दी वा प ज न मे ज यः ॥
सु ध नु नः सु ऊ नो भू सु हो ना थ व लो भ वे न ॥ व सु थै यो परि वा या ॥ स म्बर सः न मी रि का सु ता ॥ त्र ह ड थः कृ सो वी ले य ड
प्र म ग्र हो व लः ॥ म म्य की ली कृ शा गो भू त्या सी डा नो ह ह ड थान् ॥ क श ग्रा ह म मो ज ने न स्य मा ल हितः सु तः ॥ सु ध न्या
त सु त ओ र्ज ड र्ज दा सी व स भवः ॥ सं भ वा च ज रा सं खः सह दे व थ न सु तः ॥ सह दे वा दु दा पि ष्ठ उ दा पेः कु न श मी कः
॥ परी क्षि त स्य दा या दो ॥ ध र्मी को ज न मे ज यः ॥ ज नो भ या ड स दु स्य र्ज क्री लु सर थः सु तः ॥ अ त मे नो ज ते नो ॥ भो
म से ला भ म म तः ॥ ज न मे ज य स्य पु त्रौ नु ॥ सु र थो म हि ना ता था ॥ सु र था दि भू र्थो भू ॥ ह स आ सी दि दूर था न् ॥ न

यस्तु त्विदं त्रिषु स्थितीषु भीमसेना भवत्सुतः ॥ प्रतीयो भीमसेनात् ॥ प्रतीपत्पुत्रा जन्तुः ॥ देवा पिवा हि कथं वः सोमदेव
 म्माता योः ॥ वाहीका होमदो भूः दिभू भूरिवाः सलः ॥ गंगाया शंतेना भीमाः कंकायां विजयीयकः ॥ कुरु वै
 पापनश्वरः सेवेवे विजयीयके ॥ धृतराष्ट्रवपा लेपा एवः विदुर्वाप्य नो जनतः ॥ प्राणैः पुत्रिष्टिः कुं न्ना भीमसे
 वार्तुतस्त्रयः ॥ नकुलः सहदेवश्च पाणो मायां च देवतः ॥ अर्जुनस्य वसो भद्रः परितो दमि म कुनः ॥ दौषदीपाण
 वानां च प्रिया न स्यां पुत्रिष्टिरात् ॥ प्रमि विद्यो भीमसेना ॥ दुतकीर्ति धतं जगत् ॥ सहदेवा कुत कर्मा ॥ राजा भीमसु
 का कुलिः ॥ भीमसेना हि डिम्बा या मये आसि यदौ कवः ॥ स ते भूमा भविष्याश्च ॥ नृपाः संघान विभजे ॥ गंगाकालेन का
 लो हि हृतिं पूजयति जः ॥ होममयो सुमुखिश्च कर्तुं सर्वं प्रदं यतः ॥ ॥ गुप्ता गये महापुत्रा हो सोमवे सः ॥ २७४ ॥
 अग्निहोत्रावः ॥ आयुर्वेदं प्रवक्ष्यामि सुभक्त्या यद्वृत्तं देवो धन्वंतरिः सारं मृतसंजीविनी करं ॥ सुमुख
 नडवावः ॥ आयुर्वेदं मम ब्रूहि ॥ नराश्चे भसुगर्दनः ॥ सिंहयोगाग्निधमं ज्ञानं ॥ मृतसंजीविनी करान् ॥ ॥ धन्वंत
 रिरुवाच ॥ ॥ वदस्व नूनं हि ज्वरितं ॥ लंघितं भोजयेद्विषकं ॥ सक्विर्वा जमगात्सु त्रिज्वरा जन्तु जल ॥ मुखे प
 र्य ठकोति ॥ वन्द्यो दीपना गरैः ॥ घडहे वयमि कात्रेति र्त्तैति कंक जायते उत ॥ त्रिहयसः कुरु दोषं नुनत
 सव विरेचयेत् ॥ जीर्णैः पण्डिकनीवारैः रक्तैः शालिपुटोदकाः ॥ मदिधा संज्वरेषु पायवाना विरतिस्तथा ॥
 मुक्ता मसूराश्च तकाः कुलस्थाश्च सकृदुकाः ॥ आधकी मावकाश्च ॥ कर्कोटककाश्च ॥ ॥ पत्ते लं सफलं निम्ब

[illegible]

[illegible]

222

नमनेत्रशिखाणां रुपी नमक नुता मुदि ॥ नृत्त दा हो ह्य ता वैदः पी न व्या धि नि दर्शना ॥ आल स्प च प्र रो कं श्च गुरु
मो मं भु रा स्य ता ॥ उ ला मि ना पि ना वे ति श्रे ष्ठि क व्या धि न दा तां ॥ सि धो ह्य मंत्र म त्व गे ते स पा ता दि वा त नु ता था
शं शिर शि ना म्बु च व द्द र सा पि न नु त ॥ श दौ ड वि क ला गे लं व्या या ना दि क फा प हं ॥ स र्व रोग पु सा मे स्या वि लो
द्या मे च पू ज ने ॥ ॥ इ ता मे ये महा पु रा णे स र्व रोग हर णा यो म धा ति ॥ ॥ २०६ ॥ ॥ ध न्ने त्र रि रु वा चः ॥
रा जा दि र क्ष ण व द्दो भे ष जा नो ग णं ॥ र स दी र्घ वि पा क तो न बा दी नु द अ ये त्र ये त्र रः ॥ र सा त्वा ह व्र ल व णाः सो
म जाः परि की र्ति ता ॥ क लु ति त्र क षा या नि न धा ने या म हा भु जा ॥ वि धा वि पा को ड व्य त्प क ह स ल व णा न कः ॥
दि धा वी र्य स मु दि द्द मु स्रं दी र त थै व चः ॥ अ मि र्दे स्य प्र भा व श्च ओ ष धी नां हि जी त मं ॥ म धु र श्च क षा य च्छ ति
न श्चै व थार सः ॥ शी त दी र्घाः स मु दि द्दः शो षा स्रु ताः प्र कि र्ति ताः ॥ गु रू ची न च ति क्ता मि भव न्मु स्रा ति वी र्य नः
उ ला क षा या पि व त था पृ था भ व ति मा न दा ॥ म धु रो पि न था मां स उ स्र स व प्र की र्ति ता ॥ ल व नो म धु र श्चै व
वी पा क म धु रो स्म तौ ॥ अ त्रो न स्य त था प्रो क्तः शो षा क नु वि पा कि नः ॥ वी र्य मा के वि प र्य तेः प्र भा वा त्र त्र मि
॥ म धु रो पि क डु पा के य व द्दो ड प्र की र्ति त ॥ क्ता थ ये त्थो द श गु णो पी वे द्दु व्या च्छ गु ण ॥ क स्य नै षा क षा
य स्य य त्र णो जो वि धि भ वे त् ॥ क षा या नु भ वे नो यं स्नि ह पा के व त् गु णां ॥ ड व्य त्प स स मु द्द स्य ड व्यं सो ह दि पे
द चः ॥ ना व स्य मा नं ड व्य स्य स्नि ह पा द ने तः क्षि पे त् ॥ नो य व र्जं तु य ड व्य वो क्त वे श्र वे श ॥ अ द न्वा ण स्य मि र्दि द्द

॥२७८॥ धनं त्रीरुवाच ॥ ॥ आयेतारो गच्छतार ॥ ॐ कारायाः शुकदाः ॥ ॐ काराः परमो मन्त्रः संजज्ञावा
मरो भवेत् ॥ गायत्री परमो मन्त्रः ॥ संजज्ञा भुक्ति मुक्ति भाक् ॥ ॐ नमो नारायणाय मन्त्रः सर्वार्थ साधकः ॥ ॐ न
मो भगवते वासुदेवाय ॥ मन्त्रः सर्वार्थ साधकः ॥ ॐ कु नमो विलस्यै मन्त्रो यं दौष धं परं ॥ अनेन देवाय मरा
सन्धियो निरुजो भवतु ॥ भूतानां मुक्ताकारश्च तथा धर्मी महौषधं ॥ धर्मः स धर्मो कृधर्मी स मे दमोश्च निः
र्मलः ॥ श्री दः श्री सः श्री निवासः श्री धरः श्री निकेतनः ॥ श्री यः पतिः श्री परमः स तैः श्रिय मवाप्नुयात् ॥ का
मी कामपुदः कामः कामपालस्तथा हरिः ॥ आनन्दो माधवश्चैवः नाम कामाय वै हरेः ॥ रामः परभू रामश्च नृसी
हो विलसरेव च ॥ त्रिविक्रमश्च नामाभिः जगत्पति जिगीषुभिः ॥ विश्वामभ्यसि नामित्यं जगन्मयः पुरुषोत्तम
॥ दामोदरो वधहरः पुष्कराक्षो हिरोगनूत् ॥ हृदिकेशो भयहरो गनूत् ॥ हृषीकेशो भयहरो जयेदोः
सर्वकर्मणिः ॥ असुते वा न ते मन्त्रं संग्रामे वा पराजितः ॥ चलबारे नारसिंहः पूर्यो दोषो मकामवान् ॥ वक्रि
ण गदिन चैव शंङ्गी नखेद्गी रस्मरेत् ॥ नारायणो सर्वकाले नृसिंहो विलसिती नुत् ॥ गरुडश्च जश्च विष
हन्तु वासुदेवास्तदा जयेत् ॥ ध्यात्वा दिशो ते स्वप्ने अतः प्राप्नुतमीरयेत् ॥ नारायणं कर्द्ध स्वप्ने दाशादौ जलसा
यिते ॥ हयग्रीवं च विश्वार्थः जगन्मूर्ति सुता मे ये चलभट्टशिरकार्ये एकनामा धवा नन्दः ॥ ॥ इत्यादि
महापुराणे विलुनाम मन्त्रा ॥ ॥ २८० ॥ धनं त्रीरुवाच ॥ शिद्धयोगा नुत्तर्वदो मन्त्रः तज्जीविनी पतान् ॥

आत्रेयभाविना नृदीपान् सद्यः विविमर्शयान् ॥ आत्रेये रुवाच ॥ विल्लादिपंचमूलस्य ॥ काठः स्याद्वा
 त्रिकैज्वले ॥ पाचनपीप्यलिमूलं गुडूचीविशुयोधवा ॥ आमलकभयाकृतमवक्रिः सर्वज्वरात्रकः ॥ विल्ला
 दिपंचमूलस्य काष्ठस्या वा त्रिकैज्वले ॥ पाचनपीप्यलीमूलं गुडूचीविशुयोधवा ॥ आमलकाभयाकृतमवक्रिः
 : सर्वज्वरात्रकः ॥ विल्ला त्रिममथसो नाकः काश्यप्यपाटलादिला ॥ त्रिकंठकं हस्तिपत्नी त्रह्म त्रिकंठका
 रिका ॥ ज्वराविपाकपात्राणि काशी नृदंशमूलकं ॥ गुडूची पर्वटविश्वभेषजं ॥ वामपित्रज्वरे देयं पंचभ
 द्रनिदंस्तज ॥ दिहृदिशालाकतुकात्रीकला रुबधेः कृतः ॥ सादारोमेदेन काष्ठपेयः सर्वज्वलापहः ॥ दे
 वदारुवलाताला त्रिकंलाष्टोषपत्रकैः ॥ समिदिगेः सिमानुत्यं ज्वरार्णपत्रकाशजित ॥ दसमूलीशठारा
 ला पिप्यली विल्ला पुष्करैः ॥ भृगीवामलकीभाति गुडूचीनागरधुरधुक्तं लीलांलादलात्रयं ॥ कारव्य
 नाजिनलिकंडाशासुदादिमां ॥ सौवर्चल गुदं सौद्र सर्वरोगप्रनाशनं ॥ भृगरेवरसं चैव मधुनास
 हपाययेत् ॥ अरुविश्वासकाशमं प्रनिस्पायकफापहं ॥ वटभृगीशिला लोधु हादिमं मधुकं मधु ॥ पिबेत्तनु
 लतोयेन दृष्टिं न लात्रिवारणं ॥ गुडूची वासकं लोधु पिप्यली सौद्रसंयुजं ॥ कफापहं जपेडकं नलाकाश
 कफापहं ॥ वासकस्य रससहस्रं समधुस्मा प्रजोरजः ॥ शिरिषपुष्परसकं लोधी नमो रिचंशनं ॥ सूर्यात्रितु
 न्मसुरीधं विनयुक्तं लीयकं ॥ मार्गुरीशारिकोरी सु रको रंभविवापहं ॥ महोषधी मनामूडा पुष्करं

पुष्पाभुनापिवेत् ॥ त्रिरेकः सर्वरोगघ्नः श्रेष्ठो नाशकः संज्ञकः ॥ सिद्धयोगा मुनिभ्यो ये आत्रेयेण प्रदर्शि
ताः ॥ सर्वरोगहराः सर्वयोगाद्याः सुभक्ते न हि ॥ ॥ इत्यनेन ये पुराणे सिद्धयोगाः ॥ २५१ ॥ ॥ धनं त्री
रुवाच ॥ कस्यान्मृजयान्वद्वे स्याद्युर्ध्वो गमद् नान् ॥ त्रिशतीरोगहारीत्या मध्याज्ये त्रिफला मृतं ॥ प
लो पलार्धं कर्षवा त्रिफला सकला तथा ॥ विदुर्नैलस्य न स्यात् ॥ माघं पलशानिकविः ॥ रोगापमृत्पुव
लिजितं नीलभक्तकं तथा ॥ पंचांगं वा कुवीचूर्णं यण्मा संघदिरोदरैः ॥ काथैः कुचं जपे न स्य व्य
चूर्णं नीलकुसुमं ॥ क्षीरेण मधुना वापि शतांशुः त्रिगुणं दुग्धं भुक् ॥ मध्याज्यभृष्टं संसेव्यः पलं प्रातः सम
त्पुजीत् ॥ वलीपलितं जिजीवे मण्डकी चूर्णं दुग्धयः ॥ तच्च दोषमधुना कर्षयः प्रो मृत्पुजितं रः ॥ जोमि
न्ममत्रियत्र सं पयसा द्य पलं पिवत् ॥ मधुना वा स न तद्वत् ॥ क्षीरावर्षात् पलं ॥ क्षौद्राज्यैः पयसा वा
पि मृत्पुजितं शलिवत् ॥ पंचांगमिष्य चूर्णं स्पृष्टं दिरक्ता तथा ॥ घृतेन मधुना सेव्यं त्रिशतांशुश्च रो
गजित् ॥ वाराहिका भृगरसलोहचूर्णं शतावरी ॥ राज्यं कर्षय पयसि कदु चूर्णं शतावरी ॥ भाविने भ
गराजेन समध्याज्ये स्निशति भवेत् ॥ नाशु मृतं सुरतस्य गंधकाचक्रमारिका ॥ रसे विमृज्ये द्वे गुजे सा
ज्यं पयशनाद्वान् ॥ अगधावलुनैलं साज्यं त्वं एतं शतावरी ॥ पलं पूरुं वा चूर्णं मध्याज्यं पयसा

पिवन् ॥ अशोकवर्णस्य पलं मध्याजं पयसा त्रिभुजं ॥ निम्बस्य त्रैलं मधुनाः स्यात्कृष्णकवः शत्रिः ॥ कर्ष
 कदासमध्याजं शनायुः पयसा पिवन् ॥ मधुना कार्पण्यं सत्तनः दृते न मधुना भिभिः ॥ निम्बभुक्तस्य
 केशोः अरोगी पंचशताब्दवान् ॥ पलं कृष्णं लिङ्कावर्णं मध्याजं पयसा पिवन् ॥ मासदुग्धात्रभोजि
 वः सहस्रायुर्विशिरो गवान् ॥ शालुकवर्णं भृगाजं शनाब्दवान् ॥ पलं कृष्णं लिङ्कावर्णं मध्याजं पयसा
 पिवन् ॥ मासदुग्धात्रभोजी वसहस्रायुर्विशिरो गवान् ॥ शालुकवर्णं भृगाजं समध्याजं शनाब्दवान् ॥ क
 दुशमीत्रैलनसंकेर्षशनाब्दवान् ॥ त्रिफलापिप्पलीभृगुली सेविता त्रिसताब्दवान् ॥ शनावर्षाः पू
 र्वयोगेः सहस्रायुर्विशिरो गवान् ॥ वित्रके तनया पूर्वः सत्तथाभृगुली विदंगतः ॥ लोहेन भृगुराजेन वलया
 निम्बपत्रैः ॥ अवदिरैरात्रराया कण्टका वीथवा सकार ॥ वित्रके तनया पूर्वः सत्तथाभृगुली विदंगतः
 लोहेन भृगुराजेन वलया निम्बपत्रैः वर्यावर्षवान् ॥ डसैर्वाभाविभो वनिका कृतः ॥ मोदको वा वकषा यो वा
 घृतं ते लं वन्तु मुजिजी ॥ वर्णं दृते मधुना गुडाद्यैश्चारिण्यं तथा ॥ ॐ कुं सरति मन्त्रेण मन्त्रितो योग
 राजकः ॥ मन्त्रसंजीविनी कल्पो रोगममृजयो भवेत् ॥ लसुरैश्च मुनिमिसेविता कल्पशागराः ॥ गजायु
 र्दंष्ट्रो वाचः पालकाव्यो गराकः ॥ ॥ इत्यादि ये महापुराणकल्पशागराः ॥ ॥ २८१ ॥ पालकाव्यं दृष्ट्वा च
 ॥ गजलक्ष्मणविक्रित्वा च लोकपादवदामि ते ॥ दीर्घहस्तामहोच्छ्रिताः प्रहस्तास्ते सहिष्णवः ॥ विशम्भो दस

नवाः शीतका लप्रदा भवे ॥ दक्षिणो नो नन्दनं दन्तं हृदि नं जल दोषं ॥ कर्णौ च। देपु लो यस्तौ सूक्ष्म विडु
यिनन्व वौ ॥ ने धा यो न तथा यो स्वा म नाये च मरुणा ॥ ह। लि नो पार्श्व ग रिणो ये व मू वा मने ग जा ॥ य ए
नन्व वलं हृ पं का त्रिः सह व नं ज व न ॥ सप्त स्थि तौ गज श्वे द क सं ग्रा मे री त्र ये त्त व ॥ कु ज राः पर मा सो भा
सि विर त्य व ण स्य च ॥ आयु त्रै कु ज रे ष्वे व विज यं य धि वि भि नो ॥ पा व ने पु त्त त र्धे पु ज नि भ्यो यं त्रे दि ज ॥ पु
ना ह ने न सि क्य त्य नि रो ध स्य व नु ते ॥ ल व नी पं व मि मि श्रा पु त्रि पा ला य वा रुणी ॥ वि डं ग त्रि फ ला यो य सै भ्य
वै क व ला नू क्त ना न ॥ मूर्छा सु भोज ये प्रा गं क्षौ डं नो यं व पा य ये न ॥ अ भं गः सि र शा वा र्ये न स्य श्वै व पु स
स्य ने ॥ र सै श्वं भो ज ये ना गं व प भु र्य स्य जा य ने ॥ बाले विले न तथा पो धु या त की शि त या सह ॥ अ नि श
र वि ना शा य पी णि ड भु जी त कु ज र ॥ देयं ते न सै यु ते ॥ मा ग धी ना ग रा जा त्रि य वा गू र्मु स्म ता
धि तं ॥ न त्कर्णौ व प्र दा न वा वा रा हं य य था र स ॥ द श मूल क्ता थो म्ना का क मा वि त्रि पा वि तं ॥ तै ल मू ख
रा शं यु क्तं ग ल ग्र ह ग दा प हं ॥ अष्ट मि र्त्त व र्णैः सिद्ध मि श्रः पु सं नो आ य से न च तं ॥ मू द्र स गे थ वा वी
जं क थि तं त्रि पु र स्य च ॥ तै ल मू ख रा शं यु क्तं ग ल ग्र ह ग दा प हं ॥ अष्ट मि र्त्त व र्णैः मिष्टः पु सं ना
आ ये से न च तं ॥ मु च स गे थ वा वी जं क थि तं त्रि पु ल स्य च ॥ त्व दो षे पु वि वे नि क्ता कु ष वा क थि तं दि प ॥
ग वी मू र्त्रं पि दे गा णि क्ता मि की षे पु स स्य ते ॥ भं ग वे र क णा डा दा श क्क रा मिः स नेः प य ॥ स न क्ष य हर पा

नं तथा मास रशः भुभं ॥ अद्वा दमंथो वं उतः मरुयौ तु पु स स्यते ॥ त्रि स्रुवो वा मि दध्यर्कः स्या मां धीरे तपि
 प्यति ॥ स नै तु स हरे स्नेहः क नर्थे वत थार सः ॥ भेद न जा वना भ्यं गः स्नेह पा ना न्न वा स नैः ॥ सर्वा नै व त म
 त्पं ना वि ड वा त स पु पा वरे न् ॥ षष्टि कं मुद्र सु पेणः शार दे पु न्था पि वे न् ॥ पु धा न भो ज ने त्रे वाः षष्टि
 कि डी हि शा ल यः ॥ म धा मी य व गो धु मोः से वा द त्रि नि वा ध मा ॥ से व मे पु न्थे वे पु ना गा नां व ल क र्क ने
 ना गा नां य व सं ष कं न्था वा त पु की प नं ॥ मद क्षी ण स्यः प यः पा नं उ त स्य ते ॥ दी प नी ये स्य था ड व्ये
 म नो मा स र सः भ भा ॥ वा स सः कुर य न्थो भोः वा को मूल कु लो हरि ॥ भ वे न् सो डे ण सं पु न्ने पी णो पु
 डे म हा य हि क डु म त्सा पि उं गा मि क्षारः को वा न की प यः ॥ हरि जा वे ति भू पो यं कुं ज र स्य ज या व हा ॥
 पी प न्ता ए डु ला प्ये लं मा धी कं मा सि वं न्था ॥ नेत्र योः प रि से को पं दी प नी यः प्र श स्य ते ॥ पु रि षं व
 न का या न्थ न्था पा रा प त स्य वः ॥ स्त्री र स्र द्वा क रि रा न्थः प्र स न्ना ये व म ज नं ॥ अ ने ना नि न ने त्र लुः क
 रो त्रि क द नं र गो ॥ उ त्प न्ना नि व नि ला नि मु षं न ग ल मे व व ॥ न ए ड लो द क पि षा निः न्प पु मि नी प ण
 प र ते ॥ नृ म हं डो न व दो द सै ल सै क न्थ मा स्य ति ॥ श र्या स्थानं भ वे द्वा स्य क री वी पां भु मि स थ ॥
 व स नि दा प नोः से कः स र्धिः वा व न्थे न वा ष्य ते ॥ ॥ इ त्या नि य पु गा गो ग ज वि किं ता ॥ ॥ १३३ ॥

धननरीरुवावः॥ अश्ववाहरवः दक्षे वाश्वविकित्सनं॥ वानिनाशेग्रहः कार्यो धर्मकामर्थे सिद्धये॥ अश्वि
नीश्वनहसं उन्नरात्रितयेनथा॥ नक्षत्रातिप्रसस्मानि हयानामादिवाहनः॥ हेमन्तः शिशिरश्चैव
वशां नश्ववाहने॥ ग्रीष्मशरदिवर्षासु निषिद्धं वाहनं हये॥ ननीवने परैर्दृष्टैः रदेशे नवना
उयेत्॥ कीलास्थितं कुले नैव विषमे कएकान्तिने॥ तालुकायंकसंछने गत्रावर्णप्रद्विने॥
अवित्रो विनोपायेर्वाहनं कुरुते यः॥ सवापने हये नैव पृथुस्थः कविकांक्षिना॥ छन्दविनाय
नेकोपि सुकृती धीमतां वरः॥ अभ्यासादभियोगाच्च विनाशास्त्रं सुवाहकः॥ स्नानस्य प्राशुत्वस्या
थ देवान् प्रविशो जयेत्॥ प्रणवादिनमोजे नयथाक्रमं॥ ब्रह्मविने वले विसृष्टे नयेयः परेक्रमे
पार्श्वे रुद्रा गुरुभ्योः विष्टे देवाश्च कर्मसु॥ दिशावर्ते दृशी नृकीः तार्किको रश्मिलो नथा॥ जठरे निःसृ
धास्ते देवमग्निज्ञायां जपे निलः॥ पृथुनीनाकपृथुस्तु रात्रे सर्वपथना॥ नारायणो मक्रये पुह
दिया नृमसिकला॥ तेजस्य ग्रीरनिः श्रेष्ठा ललाटे वज्रगम्यति॥ ग्रहाश्च केचिन्ने वैव नथैवोरसि वासु
किः॥ उपोषितो हये न्नादी हयदक्षश्च नौ जयेत्॥ हयगधर्ष राजस्त्रं भृष्टवचनं ममः॥ गधर्षकस्त
जानस्त्रं कृतद्वयकः॥ द्विजानां सत्यवाकोण सोमस्य वरुणश्च यः॥ ऊना स न स्य दीप्ता न स्मरजात्रि
गुरंगम॥ स्मरसो जेद्वपुत्रस्त्रं सत्यवाक्यमनुसर॥ स्मरत्ववीरुणी कन्या स्मरत्वे को सुभं मणि॥ वीरो

देसागरेयैवः मथा मानेसु रासुरैः॥ नच देवकुले जातः स्ववाक्यं परिपालयं॥ कुलजातस्त्वमश्वना॥
 मीत्रमे भवशाश्वतं॥ भृगुमित्रं त्वमेतच्च॥ शिषो भववीहनात्॥ विजयं रक्ष मावैव॥ सपरशिषिमाह
 वः॥ नवपट्टं समासु हमा देवा सुरैः पुरा॥ अथुना त्वा समासु जे व्यामिरि पुवाहिनी॥ कर्णी जावं
 नन कृत्वा विसृज्य वनथासुरात्॥ पर्य नय इयं सादि॥ बाहये शुद्ध तो जयोः॥ संजाता खश रि रेणादो
 वा प्रायेण वाजिनां॥ हयजे त्रिप्रयत्नेन गुणासादिवरैः पुनः॥ सहजा इव हस्यं ते॥ गुणाः सादिवरी क
 वा॥ नाशय त्रिगुणा नयेणादिनः सहजानपि॥ गुणा नको विजानामि॥ वेत्ति दोषो सत्त्वा परः॥ धर्मो धीमान्
 हयवेत्ति॥ नो भयं वै मिमन्दधिः॥ अधर्मो नु पाय सो विश्वदोषनाशनः॥ गुणार्जनपरो नित्यं सर्व
 कर्म विशारदः॥ प्रगृहेण गृहि त्वार्थं प्रविष्टो वा ह भूतलं॥ सत्त्वापसव्यभेदेन॥ वाहनीयः सुसाधिनं
 ॥ आरुह्य सहस्रानैव॥ लाडनीयो ह यो नमः॥ मालनाय यमाकोति॥ भया मोहश्च जायते॥ प्राज्ञः शा
 दी लुते नैव॥ वल्लमुद्धृत्य पालयेत्॥ मंडमण्डितं लंका लेखनमश्वदिना नरे॥ प्रोक्तमाश्रमनं साम
 भदोऽपे विनियोज्यते॥ कसादिना उ नंद एडो॥ दानकोलसहितता॥ सर्वं पूर्वविसृज्य न॥ विदध्यादु
 तैरो जरे॥ जिह्वा न लेखिता नायां॥ विदध्या हा हने हयः॥ गुणैरगतां वद्धा सुकृष्णा सहगा हयेत्॥ विस्मय्य
 वाहनं कुर्याद्विधिसानां शनैः सनैः॥ हयजिह्वा गमाहि नो जिह्वा गच्छति विमोचयेत्॥ गांठो मोचयेत्तावदा

वन्स्थानेनमुच्चलि॥ कृपासुखसुवसाणा नविताननमुच्चलि॥ ऊर्ध्वनिनभभावायुः सस्योवसाणा नभभावायुः॥ वि
धायवाहयेदृष्टानीवयासादिमन्त्रम॥ तस्यासर्वेनपूर्यमाणसमुद्रसमन्ताय॥ यः कुर्यात्पश्चिमेपादः गृहीत
लेनदक्षिणा॥ क्रमेणात्रेनयोवामेः कुरुतेवामलेखाया॥ पादोत्रेनापिपादः स्याद्गृहीतोवामसर्वहि॥ आग्ने
वेश्वरलोत्यन्तेः जायतेसहस्रशत॥ योऽङ्गोऽङ्गुष्ठरेवेव मोहकेनेहकापने॥ सव्यहीनत्वरिकारोहन
नोगुणानेनथा॥ स्वभावहितुरगस्येसुखव्यावर्तनं पुनः॥ नवेव्यस्येनुरंगापादग्रहनहेतवः॥
विश्वसंहयममालोकाः गाढमापीश्याशनं॥ दौकयित्वा मुखिपादेः ग्राह्यते लोकसंहितः॥ गाढमापी
श्यागाभाः वल्गुमाकृष्य गृह्यते॥ उडुर्कलाशयनुपादेः नद्वर्कनमुच्यते॥ वाह्यपार्श्वप्रयोगानुयन्त्र
नमोननेमने॥ प्रलयाविश्ववशात्क्रमेणात्रेनमुच्चिमान्॥ मोहनेनवत्तुर्थेनविधीरेणविधियते॥
नाधनेऽधश्चकापादेयोश्चोऽङ्गुनिमण्डनैः॥ मोहनेऽङ्गुलाभ्यां नः ग्राहयेत्पादसीसितं॥ दण्डयित्वा
सनेगाधं वल्गुमादाय योऽङ्गुजेन॥ ग्राह्यतेसंग्रहायत्रनसंग्रहनमुच्यते॥ हन्वापार्श्वप्रकारेणस्था
नस्थोव्यग्रमासितो॥ यत्नमाकृष्यपादेनग्राह्यतेनटपायने॥ उच्छिन्नोयोर्ध्विणात्रेनः पार्श्विद्यानात्तुर
गमः॥ गृह्यतेयत्नवरीकृत्यः खरीकारः सवेष्टते॥ गन्नित्रयेपियः पादः नाधदेनग्राह्यतेनटपायने
उत्थितोयोऽङ्गुनात्रेनः पार्श्विद्यानात्तुरगमः॥ गृह्यतेयत्नवरीकृत्यः खरीकारः सवेष्टते॥ गन्नित्रयेपि

वः पादः साधने नैव द्यादिते ॥ हत्वा तु यत्र दहति तस्मात्पते गहने हिनत ॥ खरी कृत्य वतुष्केणः सुरंगोरजया
 न्याया ॥ उक्ता न्याया हते स्पत्रे न तस्या उक्ता सने पुनः ॥ स्वभावं वहिरे तस्य न तस्या दिशि पदा वत ॥ नियोज्य
 पाहयते मनुख बावर्तने परं ॥ ग्राहयित्वा ततः पादः त्रिविधा सुयथाक्रमं ॥ साधयेतां वधा रासुक्त
 मशो मण्डलादिषु ॥ प्राञ्जलोर्जा नतं वाहनं शिथिलं वा हय सुधीः ॥ अंगेषु लाघवयावः भावत्रं वा
 हयेद्वयं ॥ मण्डकं एते लघुर्वक्त्रे सिथिलः सर्वसंधिषु ॥ यदाशमासी नो वस्यः स गृहीयात्तदा हयं ॥ न त्वे
 जेत्यपि न पादं पदा माधुभवेत्तदा ॥ तथा कृष्टि विधा तया पाणिभ्यामिह वक्ष्या ॥ तन्विको वाहनं कुर्या
 उहि साधसमानतः ॥ धमायां पश्चि मोपादौ अन्तरीक्षे यदा भूगोः ॥ तदा संधारणं कुर्यात्तादृक्वाहं वमुष्टि
 का ॥ सहसै संशमाकुष्टो यस्तुरंगो न निष्ठति ॥ शरिरविशिष्यन्तवसाधयेत्तत्तल्लभुमैः ॥ क्षिपेत्स
 धं वयोवाहः सयस्याप्येहिवक्ष्या ॥ गोमयं लवनं मूत्रं कृत्वा न मृकमन्तिमं ॥ अगले पोमसिकादि
 दशभ्रमविनाशनं ॥ मध्ये भडादिजातीनां दण्डोदियो हिसादिना ॥ दसने भीमतीक्ष्णमिरुक्ताहा
 अधाह्वः ॥ यथा वस्य स्यात्तथा शिष्याधि न स्वर्गं जेति वा हिता ॥ अवाही तानशी ध्यंतिः सुरंगवक्त्रा नका
 हयत् ॥ संपीय जातु युगे न स्थिरं मुष्टि तुरंगमं ॥ गोमूत्रा गुटिरावेति पञ्च मण्डलं लालिका ॥ पं
 चोत्रं स्वतिका कार्यं गजि रास्ते नि किर्तिना ॥ ससिन्धुं चैव विशिन्धुं चैव विशिन्धुं चैव विशिन्धुं चैव

विमं व न था जि नं ॥ र गी गार गी तो वै व वीटा वि न मु दा ह नं ॥ पार्थि धनुः श तं या व द शी ति न व ति स था
भ डः सु शा धो वा जी स्या न्म दो द हो क मा थ यः ॥ भु डोऽभु वि श्व सो म दो वि रु पो म ति ख लः ॥ व शो या या थै मा
नो थो लाल कं य थ द शी ये न ॥ का रा सु यो ज नी यो रो प न ह न ह सो द रौ ॥ अ न्ना दि ल द रौ व र्थे शा ले
हो नो य था व द न ॥ ॥ इ न्वा गै ये म हा पुरा णोऽथ वा ह णा शा र ॥ ॥ २८४ ॥ शा लि हो न उ वा व ॥ अ न्ना
लक्ष णं व र्थे रि कि ता वै व सु भ नः ॥ ही न दे नो वि द न थ क रा ली कृ त्म ना लु कः ॥ कृ त्म जी क थ य म जो ना न मु क
थ य ल था ॥ दि श क थ य न था भृ गी वि क र्णो व्या पु क र्ण कः ॥ ख र व र्णो भृ त्म व र्णो जा त क र्ण थ का क दी ॥ श्री नी
व क र्ण श दी व र सार स थै व व ॥ वा न रा स कृ त्म श टः कृ त्म गु ल स थै व यः ॥ कृ त्म प्रो त्म भृ त्म य थ
मि त्ति र स मि भः ॥ वि ष म थै न पा द थः भु भा व र्ण वि व र्जितः ॥ अ भु भा व र्ण सं यु क्तो व र्ज नी य लु र ग मः ॥
र भो पर भु यो दौ दौ दौ दौ म ल क व द शः ॥ प र्णी णो व कृ ला टे व कृ वा व र्णोऽभु भा द शः ॥ तृ क र्णो व ल ला टे व
क र्ण मू ले मि ग ल के ॥ वा ऊ मु ले न यः भे दोः अ व ना स्त भु भाः परे ॥ कृ के नु गो प व द्रा भाः ये व वा य स थै
मि भा ॥ सु व र्णो व र्णोः सि ग्धा थ पु ल स्या स्त स दे व ते ॥ दी र्घ गी वा दि कृ पा थ कृ त्म क र्णो थ सो भ ना ॥ रा ता
न रं ग मा य न वि ज यं व र्ज ये न म ॥ पा लि न स ह यो द र्णी भु भ दो दुः ख दो न्य था ॥ प्रिय पु चा स्त ग थ वी वा
जि नो र न मू न मं ॥ अ थ मे धे नु र गः प वि न्ना नु कृ ये ने ॥ ह र नो व ए डू वी स मा सि का ॥ सि हा ल क ह रि

पिणीभेदभस्मिरसथा॥ त्रिगुणुपरमूलं च न गले साहजवेजसं॥ पिप्यलितैधवपुनं भूतप्रमुलनारिणा
 नागरातिविषामुल्लासा न त्रावित्त्वमालिका॥ काथमेवाविदेहाजी सखीतीशारणासं॥ पिप्यलीसैधवपुनं
 भूतप्रमुलनारिणा॥ नागरातिविषामुल्लासा न त्रावित्त्वमालिका॥ काथमेवापीदेहाजी सखीतीशार
 णाशनं॥ प्रीयगुहा विवाभावपुनं मांजिभित्तपयं॥ पर्याप्रशक्तपीलाभमादाजीविमुच्यते॥ दोषिका
 योभुदाजया नैरावलि नुरंगमे॥ कोष्टजावशीरवे ध्यानेन जस्य सख्यं भवेत्॥ दाडिमं नीकमाव्यो
 चं गुलं शसमभाजिकं॥ पिप्यमेतत्पुदाजमे अथा न कासनाशनं॥ वियगुले पुप्रमपुभिः प्रीवे हृष
 रसंहयः॥ क्षीपवापंचकोना प्रकाशला विप्रमुच्यते॥ पुष्कनेषु वसर्षेषु अये साक्षी विशोभता॥ पुनं
 गवेतिरुममिमः॥ जरिता नागो नुरंगा नोय यस्यैकिक्रियक्रमं॥ लोभुकरजयी मूलं मानुलं नागिनागरा॥
 कुण्डं हिगुर्व्वारसले॥ स्नेहीयं शोकनाशनं॥ मज्जिष्टा मधुकं डासा वीहमोरक्तसाग्नौ॥ प्रपुधीवीजमूला
 नी भुगा टक्कसैरुक्तं अजापयः॥ मितमिदं सुशीलं सखी राखितं॥ पीला निरसनी वाजि रक्तमैहापु
 म्यते॥ मायाहनुतिगालस्थः शिरःशोकनाशनं॥ अभंगः कुरुते लेन मन्त्रने च वसत्यते॥ गलप्रहगदेशी
 कृपापशोकलदेहाके॥ प्रयकपुष्पे तथा वक्तिः सैधवसौरशोरसः॥ कृमहीगुणः तैरेभिः कृत्या नस्यं नसी
 दति॥ मिश्रयेति अमी पथा हस्तो कुण्ड ववामधु॥ मिश्राले च ले पोयं गुदगुडं हि जोहितः॥ मिलेयं ध्या र

॥२॥ तथैवो लीकैः सरदीः प्रमिषा नैस पचकैः ॥ मिडंगपिष्यलिषाया
सका सोधु प्रोभवे ॥ सवित्रकैः सुरंगा नो प्रमिषा नैहिमागमे ॥

जन्माव. निमपत्रैश्च योजिता ॥॥ दोषेण शोधनी यो एषी सविषा वा प्रत्यरोमिनी ॥ अतिपातेराखनमि येष्टे ।
स्वासी प्रवैयनाः ॥ परिवेसक्रियातेक. तेनेनाशरुजा मस दोषा को पा भिद्यागाभा तलजेतिगी ते तथा ॥ शार्त्ति
मी. न्यामुवधाभा. मरुभिने प्रणकर्मीः ॥ अश्वस्यो उवदारु ववा युग्मे रजनी रजवेदनीः ॥ ते ल शिद्ध क
भायेण. गुडव्यापय सा सह ॥ मंदशो वस्तिन स्पेव योज्य सर्वत्र लिग हो ॥ रजसा को जलोका भिनेना जेने
चरोमिनः ॥ खदि राडुः म्बराश्वस्य कषा येन वसाधने ॥ सोचिड रा लं भा निज्जा सता काना गर रासा. मजि
ष्टाकुप्लैधवैः ॥ देवदारु ववा युग्म रजनी रक्त वदनेः ॥ ते ल शिद्ध कषा येन गुडव्यापय सा सहः ॥ मेक्षे
रो वस्तिन स्पेव. योज्या सर्वत्र लिग हो ॥ रजसा को जलोका भिनेना जेने चरोमीणाः ॥ खदि राडु म्बराश्वस
कषा यण वसाधने ॥ धात्री ड रा लं भा नि-का. प्रियंगु कुसुमेः समैः ॥ गुडव्याचक्रनेः कसः हि नो युक्ती दिले
घने ॥ उपासे वशिरे भा के मुष्क शो फे नथै ववः ॥ विप्रकासी ति शो ये वसयो वेधन मिष्य ते ॥ गो सक्त न
सर्जिका कुप्ल. रजनी तिल सघये ॥ गवा मूत्रेण पिष्टे च. मर्द ए क ए नाशने ॥ शितो मधु युतः कायना
शिका पात शर्करः ॥ रक्त पित्र हरः पा नादश्वकर्ण नथै ववः ॥ सज्ज मे सज्ज मे देव मन्त्रा नोदर न दि हो ॥ न
भा भुक्त मनो देया अभिपाने नुवारिणी ॥ जीवनी ये समधुरैः मृक्ष का शर्करा युते ॥ लो धु प्रियंगु का मुला
पिष्यति विश्व भे व जे ॥ लक्ष्मि डेः प्रमिषा नस्या. वसं जे क फ नाशनं ॥ प्री वं गु पिष्यति लो धु च घा गैः सम

क. सिरिष लज्जा नामयेः॥ न स्यो जना निकर्षी नः सा जमूने ग्रहा पदैः॥ पाठा यथा व वा शिक्क. सिंधु व्याघ्रैः पृथक् व
लैः॥ अता सीतार के पंक. सर्षि ग्रहा करे न॥ सुष्टि काली कणा कुं ल व ने निवेसा र्गकं॥ अप स्मार विना शायन
ज्जलं त्वभि भोजयेत्॥ विडारि कुल का शेषु का धनं पापये न्ययः॥ ओ हे शाय धि कृष्णा एव न स र्षिश्च संस्तुतोः
पंच गव्य घृतं नक्षत्र योगे ज्वर हरं भूत॥ ॐ भस्मा स्नाय विप्र हे. एक दंष्ट्रा यधी महि. नं नो ज्वरः प्र वो दयान्.
स्तो पत्त निशा रा स्ना डा का मै लं गुडं लि हे न॥ आ स वा न थ वा भा गी. स य धी म धु स र्षि वा॥ पा था नि
का क र्णी भा गी. अथ वा म धु ना लि हे न॥ धा त्रि वि श्व सि ना ह्नु स्ना. मु स्ना ख र्जूर मा ग धीः॥ वि ढु रु श्वे नि हि
का प्त्रे. नं च यं म धु ना लि हे न॥ का म सी जि र मं डू की॥ नि शा धा त्रि र सं धी वे न॥ व्यो म प न्न क त्रि फ ला वि एं
ग दे व दा रु वः॥ रा स्ना धू र्ण स मं ख र्णै ज म्भा का रा हरं ध्रुवं॥ ॥ इ मा ने ये म हा पु रा णे ग्र हा दि ह न॥ ३२६॥
॥ अ जि रु वा यः॥ रा या नु द णि सा जे न. पा प क ष्ठ रु रा न नः॥ स र्घी र्थ सा ध कं मि दं वी जं रा ज मू र्ख ने॥ त्व
यं दी र्घ त्व रा य लु बी जे म्भ ज्ञा नि स र्घ शः॥ त्वा नं ता धु वि षं चै व. स वि ढु स क लं न था॥ ग णां म्भ पं च वी जा नि
पृ थ ग्ज वृ फ लं मं ह नः॥ ग णां ज या य म नः॥ एक दंष्ट्रा य अ व ल क र्णी गो ग ज व का य अ व ल क र्णी ने ग ज व
का य म हो द र ह स्ता यः प वा न स र्घ सा मा न्य सि धिः ष ड्भु ज या य नः॥ ग णा धि प न ये ग णे श्व रा य ग णा का य
दी न्द र्ण क्री डा य॥ दि ग्द ले पू जु ये न॥ मू र्ती पु रा न वां ग य च कं॥ व ज्र उ डाय य क दंष्ट्रा य म हो द रा य ग ज व का

३४

यलमोदसाय. विक्रयविक्रय. जोय प्रवर्णन. दिविदिशय जे देना. शो केशा नै वसु डया ॥ मध्यमा तर्जनि मये
 गना गुणो समुष्टि को ॥ वरु भुजो मोदका जो दने पाशो क गुलानि नः ॥ दण्ड भसधरं रक्त सा अं पा सो कुलै ह नं ॥ पूजये
 नं वरुणां व ॥ विरीये शो वनित्य सः ॥ ने नार्क मूले न ल नं सर्वा नि. त्या निले कु नैः ॥ तण्डु ले ई धिमयो. सो भाग्यं
 वरुणा भवेत् ॥ यो यो रक्त प्राणा धा ली दण्डो मार्ज एव रवः ॥ धर्मार्थ काम मोक्षाणां कर्त्तु विम्व पटी ह नः ॥
 उल्हाः सुर्म नयः पंचदीर्घो अंगानि तस्य व ॥ सिं दुरा रुणा मिशानं वा मार्क दयितं हरिं ॥ आदि. पादि पुत्रे प्रा
 उदीने कं च कं धरेत् ॥ आस विद्या मि विहि हे शो पास कलो भू ग ॥ अकार्य भू भवः स्वरे. ज्वालिनी कुरु अंग के.
 पवास नो रुणो रक्त वस्त्र मधु निविम्व कः ॥ उदारः पद्म भूषणो वा सोम सहा ग भूषितं ॥ रक्ता हृदा दयः सौम्या व
 रदा मध धारिणः ॥ विष्णु मुं ज नि भं त्वर्कः ॥ ने न ने नो रुणाः कुजः ॥ पुषल वरुहः पीत भूक्त. भू प्रः शनैश्चरः ॥ कु
 लो गार निभो राऊ कुं कु के नुरुडा ह नः ॥ वा मोरु काम हला ले. दशहस्ता भय प्रदाः ॥ स्व ना नाय र्णो वी जा ले हलो स
 सो भ्य काल नः ॥ अंगुष्ठा दो न ले ने ने ह दा यं आय कं त्य सेत् ॥ मूलवी जै स्त्रिभि. प्रा णो धा प कं न त्य त्या क कं ॥ उ
 सा स पात्रं म स्त्रे वा मूले ना पूर्य वारिणा ॥ गन्ध पुष्पा क्षत न्य स्य. उद्यो मदी च मंत्र येत् ॥ आत्मानं ने न स प्रो
 क्ष पूजा ड्यं च वै कु वं ॥ पुभूत विमले सार. सारा ध्यं परमं सुखं ॥ पीठा धा कृ प्ये दे नान् ॥ हृदामध्ये विदिश
 वः ॥ पीठोपरि ह नाम ध्ये दिशु चैव विदिशु चः ॥ पीठोपरि ह दजं च केशरे षष्टश. कयः ॥ हं दीप्तां री नथात्

३५

वले नागं भुवं वैव सरस्वती ॥ मध्ये पुडिणि मं प्रायः गधमाणा नु सै पनेः ॥ ऊनादेव सुकलशोरसपूर्णो हि
जायव ॥ गजाध्वसंहति पंचगणि तस्य पूजयेत् ॥ गजाध्वसा यतंदशात् ॥ डिणि मसी पिवा दयेत् ॥ भु
भंगश्री रशलेः त्याः जघनस्थो पिवा दयेत् ॥ ॥ इत्या नि ये महापूराणि गजशान्तिः ॥ ॥ २८७ ॥ धनं न रि
रुवा वः ॥ गोविप्र पात मेकार्यः राक्ष गोशमा वदेः ॥ गाव प्रवित्रा मं गत्वा गो सु लोकाः प्र नि दि जाः ॥ सक्तं नु त्रं पर
मं नाशः ममस्मी ना इक्षो क्त्वा वा र्ध र ने कु लं ॥ गवां ग्रा शा न्य वित्रा भूः स्प र्श ना वि लि प येः ॥ गो मूत्रं गो मयं
क्षी रं दधि शर्पिः कु शो दकं ॥ सुकरा त्री प वा सथः श्व पाक म पि शोध येत् ॥ सर्वो भु भ वि ना शाय पूरा व रि न मी
श्व रैः ॥ पु न्य कं च आ हा न्य स्तं महा शां ते प ने स्त तं ॥ सर्व का म प्र दं ये त नू सर्व का म प्र दं ये त नू ॥ सर्व भु भ
वि म हं मं ॥ कृ हा दि कृ द्रु प य साः दि व स नि क वि स नि ॥ निर्म ला सर्व का मा म्नाः स्वर्ग माः स्यु न्न रो न्म माः
आ ह मु त्तं प यः पी त्वा वा यु भ क्ष पर स्त्रं हं ॥ न स्र कृ द्रु प्र स्रं सर्व पा प क्ष सर्व लो द कं ॥ गो मू त्रे णा य रे त्वा
मं व त्तिं कृ र्णं च गो र सैः ॥ गो भि प्र जे व क्त्वा भु भु अ ना थ व गो वृ ती ॥ मा से नै के ने नि पा पो नो लो की स्वर्ग गो भ
वेत् ॥ वि श्वा व गो म ति ज द्वा गो लो कं पा म प्र जे त् ॥ गी तै नै रै र द्वा रो भिः श्रि मा ने न त त्र मो द ते ॥ गा व सु र भ
यो नि त्वा गा वो गु र्गु ल गं धि वाः ॥ गा वः प्र नि द्वा भू ना नोः गा वः स्व स्म य ने परं ॥ अ न्न से वा प रो गा वो दे वा नो ह
धि रु त्त मं ॥ पा व ने सर्व भू ना नो र क्ष ति व व हं ति चः ॥ ह वि षा म न्न पू ते न त र्प्य य त्वा प रा न् दि वि ॥ अ धि ना म

भानिलैः भक्तं ने न गो क्षीरिणि भवेत् ॥ रसायनं वपिण्यकं मभो यो धार्यते गृहे ॥ गदापुरीषे पंचवम्पानि पंशा
नैत्रियं यजेत् ॥ वासुदेवं वगधाद्यै रपराशातिरुच्यते ॥ अश्वपुङ्गव रूपक्षस्य पंचदशं यजेद्वरि ॥ हरि
सुदमं सूर्यप्रियमग्निं यजेत् नमः ॥ दक्षिणं प्राप्य ग्रापुष्यं कार्यं वैवस्वदक्षिणा ॥ तृषा नो योजयुर्दंष्ट्रा
सृणा नो वदक्षिणा ॥ नैमिषिके मरादौ यजेद्विष्णुसहस्रिया ॥ स्थण्डिलेर्जं मध्यगमे दी दुर्गेशरजान्
सुरात् ॥ सुभद्राजो रविफलो वहिरूपो विनिर्बहिः ॥ वविश्वरूपा शिदिवश्च क्षिणाति वरोहिनी ॥ दिग्दे
नवो हि पूर्वांशा क्लृप्तशरैश्चन्द्रशीश्वरी ॥ दिक्पालाः पञ्चपत्रे पुङ्गवैश्च मौच हो मयेत् ॥ क्षीरतक्षस्य समि
धः सर्वपाकं न जर्जितान् ॥ शतसंज्ञं सुवर्णं वका म्यादिकं द्विजे ददेत् ॥ गावपुण्यविमोक्तव्याशाये क्षीरा
दिसंयुता ॥ अग्निरुवाच ॥ शास्त्रि होत्रः सुश्रूता य ह वा पुर्वे दमुक्तवान् ॥ पालकां र्यो गराजा य गमा पुर्वे
दमपुवीत् ॥ ॥ इत्यामे ये पुराणि गोशा म्या पुर्वे दायी ॥ २८८ ॥ ॥ अग्निरुवाच ॥ मंत्रविद्यामहं वक्ष्ये
भुक्तिमुक्तिप्रदं भवेत् ॥ विशन्त्य नाधिकामेवाः स्मृतादिजः ॥ दशाक्षराधिकामेवाः स्रदर्षा गीजसंहिताः ॥ वा
क्व सिद्धिदा मा सामंश्च मंत्रास्तु यो वने ॥ पचाक्षराधिकामेवाः सिद्धिदाः सर्वदारे ॥ स्त्री पुनपुस्तकत्वे न जी
धास्तु मीनजातयः ॥ स्त्री मंत्रावस्त्री मौवानो न मोनाश्च न पुंसका ॥ शीघ्राः पुताः सस्ते शास्त्रा वक्ष्यामि वसेषु
व ॥ अदक्रिया मपक्षेते स्त्रियो यत्र न पुस्तका ॥ मन्त्रावा मे सौ म्याथो नावशा नादको जयन् ॥ नो रा नुया मि

२८

पन्थायो न भ्रमाग्नेय इषामे॥ विष्टः सौम्य प्रसद्यो वः कर्मणोः कुरसौम्ययोः॥ आग्नेय मंत्रसौम्यः स्यात्त्रायशो
 नेनमो न्दीतः॥ सौम्य मन्त्रसुधाग्नेय छट्कारेणा नमो न्दीतः॥ सुमः प्रमुदमात्रो वाः मन्त्रसिद्धि न गच्छति॥
 स्वापका हो वा मवा हो जा ग रो दक्षिणा वहः॥ आग्नेयस्य मनोः सौम्यः मन्त्रस्य तद्विषयं यात्॥ प्रबोधका से
 जानीया दु नयो हू भयो वृहः॥ दुष्ट दारा शी विहृदिवगा दी न्तर्जये न्मनु॥ राज्ञा भो पका राय वारभा
 विसारः कुरु॥ गोपातक कुटी प्राया मूर्ध्नि मिन्दु दिता लिपी॥ नक्षत्रे पुनः माद्यो ज्ञाः स्तरा भौ रेव नी पुनोः
 वैला गुरुः सुराः शो नः शर्मणे वे निदिताः॥ लिप्यभा राशि पुनी वाः घटे तादि श्रयो जयेत्॥ लिप्यो व नुष्य तस्या
 योः स्वा स्वा वर्ण पदो न्नराः॥ शिवा साध्या दिनि यस्याः भुवि द्वा वे रिताः परे भुवि ति द्वा दी न्क स्य ये दे वं शिवा द्य नर्ग
 नेरपिः शि द्यो न्नि द्यो ज पा ता भो जे प द्मा दिना हि ता॥ सु शि द्यो ध्या न मा त्रे ण सा ध के ना श ये द रि॥ दुष्टा
 ए प्र उ रो यः स्यान्मन्त्रः सर्व वि निदिताः॥ प्रविश्य वि धि व दी साः मभिषे कार ता लिका॥ अन्तान्त्र गुरा शर्च सा
 धये दी पितं मनु॥ श्री रो दक्षः भुवि द्वा न्नी ज प ध्या ना दि न्मपरः॥ शिद्व त्त प स्त्री कु श ल त्तन्त्रः शिद्व भा य
 सः॥ वि ग्रा हा नु ग्र हे श को गुरु रिप्य वि धी यते॥ शा न्ते दा त्तः क तु शी र्ण वृत्त व यो ह वि ष्य भुक्॥ कु व भा
 वार्य भुभुः शिद्व त्त सहि स सि ष्य कः॥ संभू प दे स्य पु न्त्रः वि नयी व सु द ल भा॥ मन्त्र द्या त्त सि द्यो न
 सहस्रं दे शी को ज पे न्॥ यह द्य या भु न्मन्त्र दु ले ना धं व ले न वा॥ पत्रे स्थि तं व गा था व जे न य स य न न

कं॥ मंत्रदत्ता धर्मदेव जगत्पति वाचं नमो॥ क्रियाभिर्ज्ञैरिभिसंस्पृष्टं सिद्धं मे अन्यसाधनात्॥ विना हि विगु
णा मंत्राणां सामर्थ्यं न क्रिया॥ शंखा नुक्तं शंखं प्राज्ञं सहस्रं राजवादिषु॥ उवाच तत्रैव तं होमं ज्ञायो राजसूय
सर्वः॥ मूलमंत्रा दशां सः स्याः दुपां भुवः दशभिर्गुणैः॥ जिक्रि जापः शतगुणः सहस्रं मानसः स्मृतः॥ प्राञ्जो
बो दश्च त्रयो वा मन्त्रकर्म समारभेत्॥ प्रणा वायाः सर्वमंत्रा वा यमो विहिता मनः॥ आसितस्तैज ये मन्त्रदे
वता वायं नृत्प हृक्॥ कुं रित् विभक्तो देशः स्युर्देवालय नदी कुदा॥ सिद्धौ यवाश्च पूषैर्घी घयो भैष्यं हवि
ष्यकं॥ मन्त्रस्य देवता तावन्निधिवारेषु वै जयेत्॥ रुद्राष्टमी च नृर्देवो ग्रहणादौ च साधकः॥ अथा
यमौ रणौ धाता शक्तिरुद्रो मिथिर्गुरुः॥ सर्वाः पितरोऽथ वगो र्यमासीते नरगुणिः॥ त्वष्टा मरुगधेन्द्रा
ग्निमित्रोऽथ निर्ऋतिर्ऋतं॥ विश्वे देवा हवी केशो वासवः शलिलाश्विनः॥ अजै कपादहिबुधः पूषा भिना
दिदेवताः॥ अग्निदध्रावुमा विष्णो नागश्चन्द्रो दिवाकरः॥ मानुर्गुर्गोऽथेशश्च रुद्रो वैवस्वतः॥ इति॥ पवद
स्याः शशाङ्कस्तु पितरस्तिथिदेवता॥ उरो दुर्गा गुरुर्विष्णु ब्रह्मा रुद्रोऽथैश्वरः॥ एते सूर्या दिवारे शास्त्रिणा
शोधकथ्यते॥ केशाते मुत्तममेवः चतुष्टोत्रवरा दये॥ नाशगण्डो वृद्धता नावेदं मूर्द्धा मयोः क्रमान्॥ वर्णा
नृपश्च सूर्यानां वाङ्मरणा संविभुः॥ पार्श्वयोः हृष्टो नाभौ हृदये च क्रमान्॥ इति॥ हृदये नृत्पे
सेवा सुसर्वा नवः॥ रसाः पेयवा शयनी तिष्ठते वलिपीथे॥ श्रीकण्ठे नमस्तस्मै च निमुक्तिरसमेव द

अद्विभारमुनिश्चा. निधितस्था एको हरः ॥ दशरी शोभो निकः सद्यो जातश्चा एव हेम्बरः ॥ अकूरश्च महा शो
 नः स्वराणो देवता अमूः ॥ नमः कोविशद एडो व. पञ्चा नक शिरो नमो ॥ नथैक रुद्र कुर्मो वः त्रिनत्रो व नुरान
 नः ॥ अजेशः शर्व शो मे शो नथ लाग लिदार को ॥ अई नारिश्चरश्चो ना. का नथा वाव दण्ड नोः ॥ अत्रिष्मो नथ
 मे वथ मे वथ लो हि नथ शिबी नथा ॥ द ग ल ए ड दि र एडो दो स म हा का ल वई नोः ॥ भु न ग थ पि ना कि य. व
 श्री शश्च र कः पु नः ॥ ओ तौ भ गु र्मु. लो डीः सा भाः सं र्व न कः स्म. तः ॥ रु डान् शक्ति र्नि त्वा दी न नमो नानि मते
 त्वा. मा त् ॥ अङ्ग निवि न्य से सर्व मन्त्राः शाङ्गा शि वि दा स. अ आ क व द शी ह स. सर्व न कः स्म. तः ॥ ह. ले र वा ग
 ग ना पूर्वा न्य ना न्यङ्गा निवि न्य से त् ॥ ह दा दी न्यङ्ग मन्त्रा नै यो ज ये इ द ये पु नः ॥ स्वा हा शिं र स्य थ व ष ड्
 शि त्वा यो क व वे व ड् ॥ दो ष ड् ने त् ॥ स के फ ड् स्या त्. पञ्चाङ्ग ने त् न जि त् ॥ निरङ्ग स्या त् न ना वाङ्ग न्या शाना
 नि गु त् ज पे त् ॥ ह दि ध्या त्वा य रा मा यो. प यो मां स्तु मि ला न् ऊ ने त् ॥ ध्ये वा दे वी सा भा मू त्रः कु म्भ पु ल क य
 म ह क ॥ क वि त्वा दि प्र य द न. क र्मा दो सि द्ध मे न्य से त् ॥ नि क वि नि र्म लाः सर्व मन्त्राः सि द्ध ति मा न मिः ॥
 इ ति श्री आ ग्ने ये महा पु रा णे मन्त्र परि भाषा ॥ २६२ ॥ ॥ अ मि रु वा वः ॥ ना गा द वो थ भा वा दि द श स्था ना
 नि म र्म हं ॥ क द वं द द्यु वे वृ नि. स म्भ ल द णो मू न्य ते ॥ शे व वा सु कि त दा त्वा. क र्को दो क्रो म हा दि जः ॥ सं वि
 पा ल ये कु लि क इ न्य दो ना ग व र्ण को ॥ द शा ष्ठ प थ त्रि गु ण रा न पु री नि नो क मा न ॥ वि प्रो न यो वि शो भु डो